Петко Славейков

БЪЛГАРСКИ ПОСЛОВИЦИ

ПЕТКО Р. СЛАВЕЙКОВ

БЪЛГАРСКИ ПОСЛОВИЦИ БЪЛГАРСКИ ПРИТЧИ ИЛИ ПОСЛОВИЦИ И ХАРАКТЕРНИ ДУМИ

Класическите произведения на българската литература са слънчевите стълбове, крепящи националното ни самосъзнание. Те са кристалните мостове на възторга, по които Отечеството ще премине през огън и страдание и ще пребъде в третото хилядолетие.

Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици.

Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

МИХАИЛ АРНАУДОВ
СБОРНИКЪТ НА СЛАВЕЙКОВ

I

Какво значително място държат пословиците между другите видове народно творчество знае всеки, който е следил употребата на този вид умни или духовити изречения, същински афоризми, родени от наблюдения и размисли върху живота.[1] През всички епохи и у всички народи пословиците са се радвали на голяма популярност, будейки интерес и у по-образованите среди, както показват опитите да бъдат те събрани и използвани за мъдра поука дори от видни писатели на миналото. Плутарх, големият и най-много четен моралист на древността (I век от н.е.), е посветил две свои съчинения на гръцките пословици — на лапидарните и остроумни съждения, които и Аристотел (IV век преди н.е.) е смятал прастара и твърде оригинална народна философия, привеждайки напр. в своята Никомахейска етика запазената до днес пословица: „Не можеш да познаеш някого, докато не си изял с него една лъжица сол." И по-късно, у разни народи на изток и на запад, са били съставяни сборници от пословици. Така познатият хуманист от XVI век Еразъм издава отбор гръцки и латински изречения (1500), а писателят Ниази от XVII век — отбор персийски пословици, озаглавени „Правила за поведение". В по-ново време видни мислители, поети и учени не пренебрегват това богато наследство от народна мъдрост или народен хумор и ако фолклористите непрестанно издирват и издават пословици, писатели като Гьоте и Пушкин ценят и обичат тези анонимни художествени бисери. „Что за золото пословицы русские", провиква се Пушкин, заричайки се да овладее цялата съкровищница на пра̀дедната реч, която тъй добре улучва, вместо много обяснения, гвоздея на нещата. Мнозина любители на пословиците прибягват до тях, когато искат да ни запознаят с интимната мисъл, с чувствата и понятията на люде от народа или да облекат собствените си мнения и преценки в изразителните общепознати максими. Вместо много примери от всемирната литература привел бих само един — у Сервантес, автора на знаменития „Дон Кихот". Когато героят на

романа, странният, но умен скитник рицар чува оръженосеца си, прост селянин, да прибягва често до пословици, забелязва му: „Струва ми се, Санчо, че във всяка пословица се крие някакъв смисъл. Защото какво са собствено пословиците, ако не сентенции, извлечени от опита, тази обща майка на всички науки? Това е вярно и частно за пословицата, която гласи: «Когато една порта се затваря, друга някоя се отваря. И наистина…»“ И преминавайки към обсъждане на случката, която е била повод за спомняне на пословицата, романистът от XVI век, скрит под маската на героя си, дава прекрасно доказателство за услугата, която му оказват пословиците, щом трябва да надзърне в народната душа или да разкрие чрез една духовита дума някаква истина, да изкаже най-внушително едно мнение, потвърдено от дълъг житейски опит. Наши писатели, заети с правдиво поетическо изображение на народния бит, също тъй привеждат стари пословици, за да характеризират умственото и нравственото равнище на простия човек. За Петко Славейков, Любен Каравелов, Ботев, Иван Вазов, Елин Пелин, Йордан Йовков и др. по-стари или по-млади повествователи пословиците съдържат мъдрата или духовита мисъл на народа по села и градове и чрез тях, както и чрез песните, приказките, преданията и поверията му те успяват да вникнат пряко в духовния му свят, тъй отличен в много отношения от този на интелигенцията.

Петко Славейков ни разказва сам в историята на своята сбирка пословици кога и как станало неговото „съзнателно запознаване с народната мъдрост“, кои били поводите и какви съображенията, които го подбудили да започне записването на любопитните изречения, означавани от народа като „стари приказки“ или „прищи“ (притчи), а от грамотните и по-учените — по руски пример — „пословици“. Дълго време учител по селата из Северна България, той успял още към 1844–1845 г. да си отбележи около 500 български „избрани думи“, както и около 100 такива турски, последните от които намирал някак „по-замисловати“ и „по-приложими в практическия живот“, поради което те често бивали превеждани и на български, макар и осмисляни по особен начин. Продължавайки по-късно да пълни тефтерите си с такива думи, той имал нещастието да ги загуби (вече няколко хиляди пословици) при едно пътуване по Дунав. Но бързо прежалил загубата, той започнал отново събирането, така че когато към 1852 г. Одеското българско настоятелство узнало за сбирката му народни песни и

пословици и я поискало, той изпратил за отпечатване от Руската академия на науките около 100 песни и 600 пословици[2]. Посред много приключения и несгоди интересът му към пословиците не отслабвал. В Цариградски вестник от 1855 г., в Български книжици от 1859 г., в Гайда от 1864 г. той изнесъл малък дял от новите си записи, търсейки постоянно сгода да издаде един по-пълен самостоятелен сборник от този вид народнопоетически документи. Такава сгода той не намирал дълго, докато работел в Цариград, та и по-късно, след Освобождението, когато в Княжеството малцина дейци по просветата са разбирали значението на етнографските изследвания и на сборниците фолклорни материали. Показателно за безучастието на отговорните места в София към труда на Славейкова е, че дори в Министерството на просветата през 1881 г. никой не е отдавал сериозно значение (освен чужденеца К. Иречек!) на предложението на заслужилия писател да бъдат отпечатани 16-те хиляди негови пословици, като се отпусне необходимата за това сума.[3] Едва десет години по-късно просбата намерила по-благосклонен отзвук и т. I от сборника Български притчи (1889) излязъл на свят, придружен с един великолепен автобиографичен очерк, гдето се излагат всички лични обстоятелства и преживявания, спътници на събирателската дейност. Това, за което обаче трябва да се съжалява, то е, че маститият старец не е успял поради втори удар да се заеме с основна преработка на сборника си, през 1884 г., когато се бил оттеглил от по-активна политическа дейност и се занимавал главно с българския си речник и с пословиците. Той замислял именно, както съобщава синът му Иван Славейков, да придружи пословиците с разяснения относно смисъла и приложението им в разговора, с тълкуване на тъмните или малко познати думи и изрази и с езикословни бележки за местните наречия и книжовния правопис. Но това намерение било само частично изпълнено при първите две-три букви от пословиците, над които се е работило през 1887–1888 г. След това Славейков, при отпаднали духовни сили, се задоволявал само с преписване на материала, подпомогнат от сина си Ивана, който като образован книжовник съзнавал цената на бащиното си дело и по синовен дълг се наемал да редактира втория том от пословиците, отпечатан едва през 1897 г.

---

[1] По теорията и историята на пословиците срв. у мен, Очерки по българския фолклор (1934), 465. ↑

[2] Болгарския песни. Сборник Петра Рачова Славейкова, в Известия II-го отделения И. А. Наук. С. Пбрг. 1852–1856. ↑

[3] К. Иречек, Български дневник, II, 69, 74, 76. ↑

II

Сборникът на Славейков съдържа около 17 500 пословици. Това е несъмнено най-пълната колекция от такива народнопоетически и езикови образци у нас, и нито Любен Каравелов в своите *Паметници на българския народен бит* (на руски, 1861), нито Найден Геров в своя *Речник на български език* (от 1895–1904), — при което, нека кажем, и двамата са гребали с широка ръка от по-старите или по-новите записи на Славейкова[1] не изнасят толкова много примери от сентенциозни изрази у народа. Предимството на този сборник обаче се крие не само в богатството му, но и във факта, че това са пословици от всички български земи, влизали някога в границите на Турската империя. Ако толкова по-нови записвачи, при добро качество на приносите си, са имали предвид само отделни краища (Търновско, Софийско, Видинско, Хасковско и т.н.), Славейков е обгръщал повечето области, еднакво на север, юг и запад, давайки по такъв начин правилна в общи линии представа за поетически дух, социални отношения, говорни отлики и племенни особености на българския народ. Често той е отбелязвал при отделни случаи где е чул или где се употребява пословицата, като се посочват градове и области: Търново, Свищов, Лом, Видин, Враца, Ловеч, Плевен, Берковица, София, Дупница, Радомир, Самоков, Кюстендил, Щип, Велес, Скопие, Куманово, Дебър, Демир Хисар, Кукуш, Солун; или по-общо: Софийско, Охридско, Разложко, Ахъчелеби, Малкотърновско, Рупчос, Малешвско, Македония, Източна или Западна България; по-големи села като Трявна, Копривщица, Котел, Шипка, Дряново, Елена, Калофер, Габрово, Орхание и т.н. Важно е още да се изтъкне, че пословиците са записвани твърде рано, когато битовите условия и всякакъв род традиции са били слабо засегнати от новите изравнителни културни и книжни влияния и когато старината се е пазела жива и свежа, с обичаи, вярвания, предания и разни други показалци за психологията на народа в разните му слоеве. Много от това, което се е знаело и помнело към средата на XIX век, когато Славейков е обикалял

страната или разпитвал лица от разни краища, е изчезвало после бързо, за да бъде в най-ново време обречено в голяма степен на пълна забрава. Така записите след 1878 г. от иначе добри познавачи на народното творчество и на народния живот не могат да надоместят всякога онова, което не е било проучено и описано в епохата на турското робство.

Сборникът на Славейкова, подобно на други такива сборници у нас и у другите народи, съдържа не само пословици в тесния и строг смисъл на думата, но и това, което е прието да се нарича поговорки, както и всичко афористично или елиптично от кръга на т.нар. клетви, благословии, пожелания и поздрави, които формално се доближават, подобно на гатанките, до същинските пословици.[2] Разликата между типичната пословица и поговорката или пословичния израз е там, че пословицата представя по правило пълно изречение, все едно просто или сложно, когато поговорката се задоволява с част от изречението, запазила най-важното по смисъл. Поговорка е напр. изразът: „Когато дойде Кукувден“, със значение „никога“ (подобно на поговорката: „Когато дойде конският Великден“ или „На Връбница в сряда“), гдето всякога се подразбира като допълнение: „Ще стане, ще го видиш (получиш).“ Едната половина от изречението се изпуска, понеже влиза вече във въпроса, отговор на който се явява пословичният израз. Поговорки са и изказвания като: „Гущери бълва“ (за думи при ядосване), „Бере зазъбици“ (ревне му се нещо), „Влязъл му в очите“ (харесал му), „И той в попарата“ (замесен), гдето остава нещо недоизказано и гдето конкретният белег няма обикновено художествената стойност на образа с по-широко приложение в истинските пословици. Последните и по форма, и по картинност са сгъстено поетическо произведение, плод на щастливо хрумване и с най-широко осмисляне. „Дорде сърце не заболи, око не заплаква“; „Какъвто светецът, такъв и тамянът“; „Направи добро, че го хвърли в морето“; „Отишла камилата за рога, върнала се без уши“; „С вързана хрътка зайци се не ловят“; „Доброто добро не паща, злото зло го не хваща“; „В очи му кравай, а в гърба му камък дай“; това са примери, гдето поуката, наблюдението, сравнението, осмиването са намерили сполучлив фигурален израз, при отмерен обем на изречението, а понякога и при свързване на успоредните синтактични части чрез рима („Кое къде никне, там и ще обикне“; „Ако те не свърта, ще

намериш пърта“) или алитерация („Гладно гадно не гледа“; „Мирно сърце Бога моли, а немирно сълзи рони“). Докато напълно оформената пословица е винаги логически двучленна („Даровна ръка — сиромашка майка“, „Да послушаш старо, глава не те заболява“, „Да си китка — да те нося на чело“), то поговорката остава едночленна („Да се пукнеш от яд“, „Да си попретиснем кахъра“ — чрез хапване и пийване, „Да те не види злото“), при това и без преносно значение. Поговорката се родее така формално с клетвите, добили винаги формата на повелително изречение: „Да ме убие този хляб“, „Да го ядат кучетата“, „Да си заплачеш на гроба“, „Да си откинеш главата“; а също и с благословиите: „Да даде Господ да хилядиш“, „Да те поживи Господ“ (но с добавката „От Бъдни вечер до Коледа“ се получава клетва за скоро умиране!), „Голям да пораснеш“, „На добър час“, „Честита ви работа“. Понякога обаче, по-рядко, и клетви, и благословии (или пожелания) имат двучленна композиция: „Да те хване (болест), да те не пуща“; „Колко право казваш, толкова хаир и берекет да имаш“; „Сухо да хване, зелено да стане“; „Колко здравец по планина, толкоз здраве в тая къща“.

Славейков е прибрал край пословиците множество такива поговорки, пословични изрази, клетви и благопожелания поради нещо сходно тук откъм синтактичен градеж или сентенциозна мисъл, което прави трудно във всеки отделен случай да се прокара точно разграничение. Това срещаме и у другите събирачи на пословици, и не само у нас, и то е редното. Ако е вярно, че най-добрите пословици имат твърде определена форма и не могат да бъдат смесвани с другите родове афористично творчество у народа, почти невъзможно е в замяна да се отделят те практически от редица пословични изрази и поговорки, а тия пък от клетвите и благопожеланията. Все поради голямата близост в образи и идеи между самите пословици, много трудни са всички опити за групиране на последните в разни рубрики, въз основа на едни или други белези. Един такъв по-сериозен опит да се систематизират пословиците с оглед към психологията на характерите и към разните области на живота биде приложен от Д. Матов, фолклорист, към обилния материал из Дупнишко, Търновско и Прилепско[3]. Тук в десетки дялове се има предвид: жена и женитба; труд, мъка и нужда; свирепост и злоба; упоритост и лудост; гордост и самохвалство; добро и зло; знание и непризнателност; сговор и

несъгласие; мързел, пъргавост и скромност; глупост и лукавщина; лъжа; безгрижие; търговия; пестовност и скъперничество; пиянство; кражба; съвети и поука; подигравка и т.н. Но може ли да се твърди, че това е едничко възможната и научно оправданата класификация? Не е ли твърде произволно и субективно това разпределение, едно, поради широките и променчиви граници в проявите на характер, нрави и социални отношения, а друго, поради наличността в една и съща пословица на няколко основни образи или понятия, във връзка с реалната битова обстановка? При невъзможността да се намерят делитбени критерии, убедителни за всички изследователи и фактически обосновани по безспорен начин, аз мисля, че най-добра естествена разпореда на материала се явява старата, възприета и от Славейков, т.е. по азбуката, като се излиза от първата гласна или съгласна на текста. В този пъстър ред всеки може да намери по-лесно онова, което му е нужно, за да прави подбор и групировки от становище на предмета, който го интересува. Културният историк, фолклористът, социологът, стопановедът, философът, юристът, сатирикът, хумористът, педагогът и мнозина други писатели, учени или общественици ще спират внимание на онова в грамадата традиционни максими и рефлексии, което може да им загатне някоя страна от светогледа и живота на народа през вековете.

---

[1] Сам Славейков заема някои пословици от сборника на народни песни на братя Миладинови (1851), което той и посочва гдето трябва. ↑

[2] Срв. за клетвите и благословиите съображенията у мен, в предговора към книгите на Мариана Ев. Дабева, *Бълг. нар. клетви* (1934) и *Пожелания и благословии* (1937). ↑

[3] Д. Вълчев, „Пословици от Дупнишко“, Сборник за нар. умотворения X (1894), 171, XI, 153, XII, 223, XIII, 224 нт. П. К. Гъбюв, „Пословици и пословични изрази от Търновско“, същият Сборник XV (1898), 138, XVI–XVII (на хартията е отпечатано: „ХУ1—ХУН“. — Бел.ел.кор.), 346; М. Цепенков, все там XII, 234, 24, XIV, 136. ↑

III

Славейков и другите събирачи на пословици у нас ни дават българския материал по тая част, като не пропускат да отбелязват понякога и чужди пословици, употребявани от българите. Как стои тук въпросът за обсега на националното съкровище от подобни максими и фигурални изрази и доколко то е в зависимост от външните влияния, изпитани от народа през неговата дълга история? Няма съмнение, по-големият брой пословици указват на национални традиции и домашни условия, представят следователно чисто народно творчество, подобно на повечето песни и други фолклорни или езикови документи. Но както при последните, така и при пословиците заемките отвън, обикновено от съседите, и подражанията на чуждото, с преводи и преработки, где по-сполучливи, где по-несполучливи, са нещо познато навред. Като изключим доисторическите заемки, тъй неизбежни при сношенията между близки народи или при тяхното смесване в нови национални и държавни единици, твърде силно е било книжното влияние през първия период на християнството у нас. Библията, от една страна, черковните книги и апокрифите, от друга, светските повести, житиета, летописи и т.н., от трета, тъй усърдно превеждани от гръцко-византийски език на старобългарски в периода от IX до XIV век, та и по-късно, са били извор на множество пословици и пословични изрази, наследени отчасти от класическата гръцка книжнина. Такъв е бил случаят и у русите, гдето византийският сборник от пословици, наречен *Пчела*, е бил преведен на руски още в XI век, за да получи широко разпространение и да влияе върху грамотните среди, а чрез тях и върху простия народ.[1] Пословици като „Господ наказва добрите, за пример на злите“, „Господ иска чисто сърце“, „Господ никому длъжен не остава“ и други с този род религиозно-етическа поука („Не е грях щото влазя в гърлото, но което излазя от него“; „Празността е майка на всички злини“; „Око за око, зъб за зъб“; „Разжегла мя еси…“), които сам Славейков означава като „библейски“, „черковни“, или „калугерски“,

водят несъмнено към нравоучителната и проповедническа популярна книжнина на миналото.

Но още по-обилен приток чужди пословици у нас идва от турския фолклор, който на свой ред знае безброй заемки от предноазиатския, арабския и персийския устен и писан фолклор. Турското владичество на Балканите с настаняването на инородно население в градове и цели покрайнини, с въвеждането на турска администрация и с принудата да учат българите турски език, за да уреждат своите търговски, съдебни и други дела, става причина да усвоят българите, особено по градовете, паланките и смесените села, турския говорим език и турските сентенциозни изрази. Така от всички чужди влияния у нас турското се чувства най-силно, особено когато е дума за приказки и пословици. Славейков е схващал отлично тази зависимост, затова е намерил за необходимо не само да посочва турските оригинали или турското потекло при много български пословици, но и да записва и помества в сборника си и турски пословици, използвани в разговора на българите. Като разказва за учителстването си в Бяла, той пише: „В това село, по него време, преди 38 години (т.е. към 1844 г.), по дюкяните и по кафенетата мъжете говореха повече по турски и употребяваха доста такива стари думи на тоя език.“ И той си е записвал тези турски пословици, като същевременно е откривал, че те често пъти били „галатни“, т.е. мръсни, неприлични по език и смисъл, и че някои българи правели опит да ги превеждат и на своя език, но не буквално, понеже това не се удавало всякога, а с приспособяване към българските нрави и понятия. Буквален превод напр. имаме при пословицата: „Кого не сакаш — я на оджака ти, я на буджака ти“ — по турски „Истемерин кимсен, я оджагънда, я буджагънда“. Тук преводът не е завършен, останала е втората част с турските думи. По-самостойно е предадена турската: „Хасим хасиме коран окумас“ „Враг на врага псалтир не чете“. Така и при: „Заман саман сатар“ — „Време бреме продава“, гдето е запазена и алитерацията. Такава алитерация е намерена и в друг случай, гдето тя на турски не е налице: „Вчера Петко, днес агетко“ — „Гюн Петко, бу гюн ефенди“ (има се предвид ограждаността и социалното издигане на простия селянин). Точен превод представя пословицата: „Гарги керван не ходят, българи аскер не ходят“ — „Гаргадан дернек олмас, булгардан аскер олмас.“ Така и в

други случаи: „Кой има камилар дост (приятел), трябва да му са високи портите“, „Доведжи дост варисе, капъсъс юксек олмалъ“. „Бадява оцет е по-сладък и от мед“ — „Бадява сирке, балдан татлъ дър“. „Откъде се не надаш, заяк излазя“ — „Уймарак ерден, таушан чикар“. „Голя и сто влъхви нищо не могат да му сторят“ „Бир чиплагъ бин джебели соямаз“.[2]

Славейков отбелязва твърде често турските извори или успоредици, владеейки отлично езика на господстващата народност, който той е изучил в Търново, Ески Джумая и Цариград. Но в повечето случаи той не си поставя за задача да посочва тази зависимост, особено при твърде популярни турски пословици, каквато е напр. тая, с познатата й българска редакция: „За разбрания — комар да му дрънчи е доста; за неразбрания — и тъпан да му бие е малко“. Турският произход на много пословици личи по стилистично, ритмично или акустично по-издържаната им форма. Така е напр. в случаите с алитерация:

„Кескин сирке кенди кабъна зарар“ — „Лют оцет на съда си щета.“

„Таушан кач, тазъя тут“ — „На заеца беж, на кучето дръж.“

„Бал туткан, бармадън ялар“ — „Който бърка в меда, той си облизва пръстите.“

„Йолджия йол, курбая гьол“ — „На пътника път, на жабата блато.“

Безброй подобни примери[3] идат да ни убедят какъв голям влог в българската устна словесност, и частно в репертоара от пословици, се дължи на турската словесност и колко е необходимо да се държи точна сметка за това влияние, за да не се смятат чисто народни и от домашен произход някои важни заемки. На гърците, съседи от векове на юг или настанени в български градове и села в Тракия и Македония, дължим пословици като:

„Стори го доброто, та фърли го и в морето“ —

Κάμε τό χαλό χαι ’φής τό οτο ’ιαλό.

„Отвън кукла, а отвътре — панукла.“ Или:

„На двор куклица, а дома църна пану̀клица“ —
Ἀπ’ εξω χουχλα, άπο μέσα πανοϑχλα.

„Днешната работа не оставяй за утре“ —
Ὁτε εχεις δια τήν σήμερον, μή τό αφινης δια τήν αϑριου.

— (по турски: „Бу гюн ки ишѝ, ярън ичун бра̀кма“).[4]

Славейков отбелязва не само някои гръцки извори или успоредици на българските пословици, без да ги привежда обаче текстуално, но и сръбски. Близкото родство между двата славянски народа на юг, българи и сърби, и техните многобройни връзки особено през турската епоха идат да обяснят най-естествено тази общност. В сборника си пословици от 1861 г. Любен Каравелов привежда редовно познатите нему сръбски съответствия към българските примери, като оставя отворен въпроса, в каква посока е вървяло заемането или кое се дължи на спонтанно възникване и кое на общ, по-стар, чужд източник (писмен или устен). Така е при пословици като:

„Ако да имаше масло и брашно, то и моя баба можеше да меси тутманик“ — Да има сира и масло, и моја би мати знала гибати гибаницу.

„Ако го е ударил, не го е утрепал“ — Ако га је ударио, није га убио.[5]

„Бори се като хала со берекет“ — Бори се као ала с берићетом.

„Ако сме братя, кесиите ни не са сестри“ — Ако смо ми браћа, нијесу кесе сестри.[6]

Родството с румънските пословици е също голямо, макар и не тъй често. Напр.:

„Брат, брате, ама сиренето ке се плати“ —

Frate cu frate, brînza cu bani,

(на сръбски):

Браћа ка’ и браћа, ама сир за аспре.[7]

„Глава голяма, ама мозък (ум) няма“ — влашка у Славейков: „Капацина мари, ама минте нари.“

Славейков посочва и албанския прототип на някои пословици у нас, напр:

„Трима мир ме шока шум“ (юнак добър с много другари) или:

„Без дружина нема юначина.“

Изобщо българските пословици показват най-чести допирки с тия на съседните народи и както при другия ни фолклорен запас, така и при тоя ние можем да говорим често за балканска общност, плод на кръстосвания и сношения от най-различно естество. Право е следователно да се твърди, че пословиците на даден народ, частно на българите, не характеризират винаги със сигурност творчеството и психиката му, при неустановеното тяхно потекло във всеки особен случай. „Все повече става ясно, мисли видният наш фолклорист и историк на Възраждането проф. Ив. Шишманов, че и пословиците на балканските народи, които са живели столетия наред под едно и също (главно византийско) културно влияние, показват същото сродство, което намираме и в много от техните песни, приказнични мотиви, обреди и обичаи. Така че ще мине много време, догдето най-сетне се изясни, след елиминация на чуждите заемки, какво е специално славянското в тях.“[8] Това, разбира се, далеч не значи какво чисто националният елемент в случая не е твърде значителен, било като по-ново българско, било като по-старо общославянско наследство.

Пътем Славейков отбелязва в сборника си и някои извънбалкански извори или успоредици към българските пословици, сочейки ни веднъж руската: „Голь на выдумки умна“, по български: „Голаците много знаят“; или (в Габровско): „Обичам го като булка и борч“ — т.е. бял хляб и супа; втори път немската: „Когато е нуждата най-висока, Господ е най-близо“, и трети път италианската: „Който живее с надежда, умира и поглежда“

— (Chi viva speranto morte cacanto).

Но това са късни и съвсем случайни заемки, познати на най-тесен кръг лица, а не истински онароднени изрази. Народът използва изобщо неограничено чуждото духовно благо, щом то му допада по смисъл и поетически израз, и в областта на пословиците ние се натъкваме на безброй външни елементи, без да сме в състояние да издирим по-често кой народ е бил първият изнамервач и по какъв път е вървяла миграцията от първоначалното огнище.[9] Несъмнено е обаче едно: по-старите и по-културните народи са обдарявали и във фолклора излезлите по-късно на историческата сцена или изостаналите поради разни причини народи. Българите, откак засядат

на Балкански п-в, са изпитвали най-силно влиянието на тракийското, на гръцкото и на римското културно наследство, а след това и на владетелите си турци, макар тия да не са ги превъзхождали (освен с усвоеното от другаде).

И така: първоначалното родово наследство, славянско по предимство, е претърпяло ред по-стари и по-нови външни въздействия, чието разграничение е, както се каза, твърде мъчно. Оттам и предпазливостта, с която трябва да съдим за специфично-българското в нашите пословици, когато то не е над всяко съмнение и убедително доказуемо. Нека обаче подчертаем: сходните обществено-икономически и културни условия и родството в бита на балканските народи са пораждали неведнъж сходни по съдържание, а често пъти и по форма пословици. Все по тази причина и заетите от съседни народи пословици са придобивали местен характер, натурализирали са се и са ставали общо достояние на широките народни слоеве. Така би могло да се обяснят и много от чуждите заемки в българските пословици, част от които са влезли в сборника на Славейков.

---

[1] Срв. Ю. М. Соколов, *Русский фолклор* (1941), 202. ↑

[2] СбНУ. X, 182, IV, 197, XI, 157, XXV (Гъбюв), 54 и др. ↑

[3] Срв. за много от тях Ст. Младенов, „Бележки за алитерацията в бълг. нар. словесност, с особен оглед към пословици и поговорки от турско потекло“, Годишник на Соф. университет, кн. XXXV (1939). ↑

[4] Срв. К. Шапкарев. СбНУ, XXXVI, 216, 241, 263. За кукла — панукла срв. и Славейков II, 18, който брои пословицата албанска. ↑

[5] Л. Каравелов, Памятники нар. быта Болгар (1861), 2. ↑

[6] Славейков, Бълг. притчи 1, 53, 24; В. Караджич. Народне српске пословице (1900), №№503, 123. ↑

[7] Славейков, ц. с. I, 55; „Братство за братство, сиренето за пари“ (Ломско и Велес), СбНУ, VI 205, XII, 233, Караджич, ц. с. №517. ↑

[8] Ив. Д. Шишманов, „Проблемы болгарской этнографии в связи с этнографиями общеславянскими“, Sbornik I, siezdu slovanskich geografu a etnografu v Praze, 1924 (Praha, 1928), 382. ↑

[9] Срв. И. И. Фичев, „Пословиците и тяхното място в областта на фолклора“, *Известия на семинара по Славянска филология*, кн. III (1911), 163 нт. ↑

IV

Въпросът за заемането и преработката на чуждото — въпрос тъй интересен с оглед към международните духовни взаимодействия, дошли по стъпките на икономически, политически и всякакви други връзки — не отстранява все тъй съществения и важен въпрос за възникването на пословиците. Макар и колективно богатство, отражение на възгледи, вкусове и нравствени норми от миналото, пословиците са в първия момент на измислянето си несъмнено лично творчество, плод на индивидуален начин да се възприемат и изобразяват нещата.[1] По-даровити хора попадат спонтанно на умните или духовити изрази, които бързо се усвояват от околната среда и стават нейно притежание. Това чувства и сам народът, както показва пословицата у Славейкова: „От едного излязва думата, хиляда я разказват.“ Същото и при песните, според пословиците в тоя сборник: „Песен няма сайбия“, „Песента върви от уста в уста“. За автора на песента или на пословицата само случайно можем да посочим в ново време кой е той и в каква среда създава. Знаят се в известни покрайнини по-наблюдателни и мъдри люде като съчинители на пословични изрази, поговорки и същински притчи.[2] И някои от тия се предават от поколение на поколение, ако отговарят на общите естетически или етически нужди. Така чрез оригинално творчество и чрез колективно сътрудничество или заемане отвън се натрупва огромният запас пословици, от които едни са бедни откъм картинност и езикова ударност, поради което остават малко познати, а други — щастлива поетическа находка, способна да се понрави на мнозина, за да утрае дълго и дори да мине в чужбина.

Много пословици представят не самостойни, изолирани в разговора изречения, а част от по-голямо цяло, от песен или приказка, в които те, като стих или характерен израз, предават основната идея или загатват символично фабулата. Дори откъснато от цялото, от първоначалната си връзка, такова изречение подсеща за него, добивайки и по-широко значение. Славейков поставя неведнъж

забележката: „от песен“, „от приказка“, но само рядко излага той приказката или изтъква съответното място от песента. Трябва да се съжалява за това опущение, тъй като за читателя или слушателя днес не е винаги лесно да се сети коя тъкмо приказка, басня или песен се има предвид. От песен е напр. пословицата: „Сама Рада за хиляда, косата й за два града“, макар това да не е посочено, понеже се подразбира лесно. Когато четем или чуем пословицата: „Заю-баю — не хубаво име, дръжте да го изядем“, или „Магаре-тагаре не е хубаво име, дръжте да го изядем“, или „Меца-клеца, не е…“, несъмнено ни иде на ум баснята за животните, които паднали в рова и си баяли чие месо е най-сладко или чие име е най-лошо.[3] Така и при пословицата: „Клан-клан недоклан, дран-дран недодран“, гдето се касае за нaричане в познатата приказка за попа и неблагодарния му пърч. Пословицата: „Де си правдо? — Тук съм, ама като и аз ядох!“, е взета от приказката за приключенията на олицетворените правда и кривда. Така и пословицата: „Бе той не ще, ами току да стана аз“, добива смисъла си от приказката за мързеливата булка и за топуза, с който я биел мъжът й (срв. и пословицата: „Стани топуз, та премети“). Пословицата „Отиде ти, попе, кобилката за този пусти седми глас“ подсеща веднага за съответния анекдот, в който попадията подсказва чрез песен какъв бил забраненият от попа напев. Когато обаче Славейков записва пословицата: „Закълни се в тоз зюмбюл“, и добавя за обяснение: „от приказката за кадията“, никой днес няма да разбере нищо, понеже съответната турска приказка не е позната вече на читателите. Също и при пословицата: „Баре да е каменица, ами тя е сламеница“, обяснението „от сватбарска песен“ не е в състояние да ни поучи нещо определено върху песента и върху тенденцията на пословичния израз. При пословицата: „Иглица кметица, хурчица болерчица, а я кучка не знаяла“, е добавено: „Соф(ийска) приказка“. Но коя е тази приказка? И кой от нас днес я е чул или прочел в някой сборник?

Известни пословици са сами лаконично скъсен разказ, във формата на монолог или диалог, както е случаят напр. при тая за виното („Виното рекло: копаят ме…“ и т.н.), или оная за глухия дядо („Добра среща. — Купих си калпак…“ и т.н.).[4] В кратък диалог е предадена и приказката анекдот за циганина: „Манго, да те направим цар! — Ами маро (хляб)? — Маро иде изподире с колата. — Ех, аз да карам колата, че който става цар, да става.“ От друга малка приказка е

останала пословицата: „На мечката се дощяло круши (дренки) и тя си казала, че таз година ще се родят много.“ Но често за нас връзката между баснята или приказката и съкратения й тип в пословицата, която те са породили, е тъмна, неуловима. Сборникът на Славейкова в това отношение е незадоволителен откъм указания. Записвачи от по-късно, като Д. Вълчев напр. (с пословиците си от Дупнишко), ни дават несъмнено по-богат материал за проучване на процеса, по който някои народни разкази, анекдоти, басни, предания, песни са се сгъстили в иносказателни или обобщителни изрази, способни да откриват перспектива в наблюденията или заключенията по разни поводи.

Недостатък, и то съществен, на сборника е и липсата на повече обяснения при пословици, тъмни откъм общ смисъл или в отделни думи. Казахме, сам Славейков е тъкмял да премахне тия липси, като снабди пословиците си с обстойни бележки за потеклото, значението и езика им, но че тежките условия на живота му в последните години са му попречили да изпълни тъй оправданото от научно гледище намерение. Наистина в началните страници на сборника ние се натъкваме по-често на такива разяснения и сме благодарни за тях, макар понякога те да не отговарят на съвременните критични изисквания. Така пословичният израз: „Какъв е долеба!“ (или „долеба мъж“), едва ли указва на историческото славянско племе долеби, със значение на „мъж некадърен“. Такива далечни спомени от историческата етнография не са очувани изобщо у народа. Не може да се допуска с каква да е вероятност и това, че изразът „каталански сине“ е останал като спомен от „историческите каталани“. Тук става дума навярно за лют, жесток човек, от турското „катил“, убийца, престъпник.[5] В израза „Лапа като Хърватин“ или „Ух, какъв хърватин“, сигурно не се мисли никакъв хърватин (макар думата да се пише с главно Х)[6], а арнаутин — от гръцкото αρβανιτος, преправка на αλβανιτος, албанец. Неправилно вижда Славейков в думата „дърми“ гръцкото δρομος, когато всъщност се касае за чисто българска дума, в значение на дрипи, парцали (от гл. „дера“). „Взел си дърмите“ значи махнал се, „офейкал“, както „Земай си дърмите“ е равнозначно на „Сбирай си парцалите“.[7] Но какво трябва да си мислим при пословици и поговорки като: „За шейсет пари кокошка, за три гроша алдамач“; „Един наллатисва, друг мухладисва“; „Жената жали за три мъже, и трите отведнаж; един гюнелия, един ганелия, един газебия —

един да я храни, друг да я люби, трети да я бие“; „Копси, кокона, копси — копси ама чобан дипли“; „Киверницата му висока“; „Излеврил се като ялаварско“, и за множество други български и другоезични изрази с диалектна отсенка („Бах, Боже, мари кира, тоз баша“, търновска; „Бир чироз баши, докуз-ока кръши“, гръцка), не всеки днес може да каже. Колкото е било лесно за самия Славейков да ги изтълкува правилно, чрез разпит на лицата, от които ги е слушал, толкова те са за мнозинството читатели днес тъмни, дори безсмислени. Сам Славейков признава, че смисълът на някои думи му оставал неясен, а такива неясноти за обикновения читател днес има доста, без да сме в състояние да дадем всякога задоволително обяснение. Тъкмо затова се наложи нашето издание да бъде снабдено с прибавки на речник за чужди и провинциални думи, без ясното разбиране на които се губи и смисълът на пословиците. Несъмнено не всичко в областния български речник може да бъде сега напълно разгадано и обяснено. Тъмноти остават доста и при най-добра воля за отстранението им.

В някои случаи Славейков дава обяснения несъстоятелни, както напр. при детската поговорка: „Който лъже — на две въжа; който не лъже — на четири.“ Обикновеното за възрастта духовито игрословие се превръща при тълкуването на издателя в сериозен спомен от старата „законодателна идея“ на българите за бесене на лъжците. Ту по-кратък, ту по-обстоен, той е понякога прекалено изчерпателен, както напр. при пословичния израз: „Вика като протогер.“ — Трябва да признаем обаче: в безброй други случаи кратките обяснения на автора са уместни и правилни, както и не може да се очаква инак от един вещ етнограф, запознат като малцина други с народната мисъл и словесност. Било че пословицата крие една сполучлива метафора, било че тя обобщава мнения и впечатления в сполучливи максими, било че образува откъс от песен или приказка — Славейков посочва прекия или преносния смисъл и съотношението с бита и понятията на средата, щом това му се вижда необходимо. Едно голямо предимство на сборника се крие и в записването на вариантите от разните пословици, поговорки и пословични изрази. Защото и граматическият строеж, и образът тук, при еднаква основна идея, се е менял често — било в едно само селище, било в разни покрайнини. „На коте ряпа, на жаба хързулка“ стои редом с „На коте ряпа, на комар ботуши“; също:

„Накарай хайлазина на работа, на ум да те научи“ — „Накарай мързеливия на работа, пророк да го направиш“; или: „Не питай старо, а страдало“ — и „Не питай старо, ами патило“; „Оцетя е най-лют, а най-напред своя съд разваля“, — и „Сарп оцет на кюпат си докундисуе“, и т.н.

---

[1] „Както народната песен, мисли един от добрите фолклористи, Болте, така и всяка пословица е създадена от отделно лице, из наблюдение на нещо станало, и тя се развива и дори преработва от други, за да стане собственост на цели народни кръгове; защото дейността на масата не се проявява в творчество, а в подбор“, J. Bolte, в рецензия на едно изследване върху пословиците *Zeitschrift des Vereins für Vokskunde*, Bd. 20–32 (1920–1922), 177. ↑

[2] Срв. примерите, приведени у мен, *Очерки по бълг. фолклор*, 460 нт. ↑

[3] Срв. вариантите у мен, СбНУ. XXI, 100. ↑

[4] Вж. по-нат. в сборника на Славейков. ↑

[5] Срв. Н. Геров, Речник, ч. II, 352; Ст. Младенов, *Етимологичен и правописен речник*, 233. ↑

[6] Славейков придава с началната сричка **хър** навярно говорното **ар**. ↑

[7] Срв. Ст. Младенов, *Етимологичен и правописен речник*, 157. ↑

V

Записвачът е бил загрижен да спазва местната езикова и стилна багра на пословиците, имайки предвид нуждата да изпъкнат диалектните различия у нас и да се подтикне разрешението на ред въпроси от историята на българския език. Защото фолклористът и писателят Славейков е бил, като повечето ни книжовници възрожденци, страстен филолог. Той се е интересувал живо за тънките различия между българските говори, той е искал да схване развоя на фонетичните и морфологичните особености през тока на вековете, той се е борил за установяване на литературния ни език и на един общоприет правопис, каквито дълго време са били само пожелание, но не нещо постигнато или задължително за всички образовани люде. Пословиците той е записвал точно по местния им изговор, изтъквайки специфичните отклонения и съкращения, така че в източния български напр. той е спазвал потъмняването на ясните гласни, прегласът на **я** и **а** в **е** (чаша — чеши, яде — еде), превръщането на местоименията **ме**, **те** в **ма**, **та**, изпускането на **й** в някои случаи (дода, вм. дойда), и т.н. В други случаи той застъпва все тъй последователно западнобългарските и южнобългарските говори, запазвайки и множеството архаизми в тях. Собственият правопис на автора се отклонява в много точки от общоприетия навремето (главно въз основа на проекта на М. Дринов). Той е ту по-консервативен, като запазва **ъ** и **ѫ** в края на глаголите, или окончанието **ье** вм. **ие** в съществителни имена като „образование“, „правописание“, и като пише: „можях, слушях“, „книжевен“, ёще (още) или „добри-ът“, и т.н.; ту по-радикален, като изхвърля **ъ** в края на думите или го замества с апостроф при предлозите и в други случаи (в’ с’ край’я). Ята (**ѣ**) обаче той запазва навред, гдето етимологията е изискала това, също и — **ий** в сложните прилагателни (наший, последний). Полемизира ли Славейков по правописа с цел да наложи на меродавните среди своите разбирания, днес тази страна от старанията му е вече анахронизъм, при възприетия окончателно фонетичен принцип. Поради това и

някои от забележките под черта са загубили актуалното си значение — като тия напр. за членните форми, спомагателния глагол **ща**, падежите, изговора на старото **ѣ** по разни говори, изпускането на **в** при „секи, сички“ и т.н. Правописът в нашето издание е съобразен с днешния официален — колкото се отнася до изложението и забележките на Славейкова. Иначе местните говорни особености са запазени навред в пословиците, тъй като без тях би се нарушила самата художествена форма и би се отстранила оригиналността на израза.

Вземем ли във внимание как трудно се събират пословиците — и всички записвачи са единодушни по тая точка — и помним ли каква голяма цена имат те за демопсихолога, за културния историк, за езиковедеца, та и за поддържане на правилния и жив езиков усет у всички образовани хора, откъснати някак от стихията на народната ни реч, заслугата на Славейков в случая не може да бъде достатъчно високо оценена. Давайки ни в сборника си един от големите паметници на българския фолклор, той си спечелва признателността на поколенията за спасяването на значителен дял от народната поетическа съкровищница, с включената в нея мъдрост на деди и прадеди, с хилядите примери на картини от народния живот и с един всестранен опит на миналото, който може да бъде полезен и за настоящето.

Михаил Арнаудов

БЪЛГАРСКИ ПРИТЧИ
ИСТОРИЯ НА СЪБИРАНЕТО ИМ

На 1843, като излязох от свищовското училище, през лятото станах изпърво частен учител в къщата на Цонча Казанджията, а три месеца след това услових се даскал в Долна махала. Тогава бях на 16 години. Борбата между гърците владици и българите патриоти беше във възраждането си. В онова време аз бях извадил една песен за гръцките владици в Търново, именно за Панарета, бивши търновски митрополит, и за наследника му Неофита. Песента беше проста, в бели стихове, по духа и размера на народните ни песни[1]; но като новост тя се преписваше и ходеше от ръка на ръка между поборниците на българщината, които състояха в онова време от няколко души из най-долната класа граждани, повечето пришелци от селата, и няколко по-възрастни ученици, които бяха новообращени от отца Неофита Хилендареца (Бозвелията); от тези ученици аз бях най-малкият. Един мой връстник и съученик от гръцкото училище, син на един доктор гъркоманин, сполучи да открадне собствения ми ръкопис и да го предаде на Неофита, или по-право на неговия млад секретар Костакя, за когото се нещо и припяваше в тази песен. Ядосани и двамата, особено последният, повиква ме една вечер късно и след едно остро скарване накара митрополийския ясакчия да ме запре в една одая там, дето били си запирали кокошките, които им носяха тогава от селата доста много. Тая стая стои и днес откъде изток, срещу гириня, в който изпосле се удави гъркът владика Атанасий.

До моята тъмница, под същата стая, но в друга, живееше клисарят на черквата и слуга на митрополията, стар един човек, на име дядо Колю. Нещо подир час и половина от запирането ми дядо Колю дойде да ме попита вечерял ли съм и на отговора ми „не съм“ донесе ми малко хлебец и маслинки, защото беше през коледни пости, сложи хляба и маслините и мълчешката излезе. Подир малко той пак влезе, да ми донесе и вода в един оклоцан пръстен съд и една угорешка от вощеница, която запали, залепи я на прозорците и тогаз

продума, та ми каза: вечеряй скоро, дорде не е догоряла свещта. Аз исках да му говоря и казах му нещо, но какво му казах не помня сега. Помня само, че той излезе из вратата, после се обърна, та през прага отвърна ми сериозно някак, и като троснато ми рече: Да би мирно седяло, не би чудо видяло, и си отиде.

Какво си потеглих аз през онази дълга нощ в онзи затвор там от глад, от бълхи и кокошинци, един Господ знае, ако знае Господ за теглилата на слабите от силните и за ония пакости, що могат да им направят още бълхите и кокошите гадинки! То беше несносно и нетърпимо, но още по-мъчително беше за мене унижението ми от Костакя и лошите думи, които беше ми надумал против народността ми. Много пътя изпосле, като съм се усещал за този случай и за претърпяното унижение, плакал съм от яд и досада, и сега даже като се усетя за това, не мога да си го спомня без потръпване. Но и Неофит, вярвам, и любимецът му Костаки, много пътя изпосле са имали случай да си припомнят, че са ме обидяли и запирали.

Това беше първото ми влязване в затвор. Цяла нощ стоях прав или бях принуден да ходя от стена до стена в тясната стая. Пепелта и студът не ми даваха да седна, а бълхите и кокошите гадове кръстосваха ме на вси четири страни, та ме измъчваха до душа, като че нарочно искаха да направят услуга с това на тираните ми Костакя и Неофита. Идеше ми на полуда, но и в това си утеснение често пак се сещах за думите на дяда Коля: „Да би мирно седяло, не би чудо видяло.“ Тези думи за пръв път ги чувах, та ми и направиха наистина дълбоко впечатление. Аз усещах, че те бяха за мене едно погълчаване или едно поучаване, но да са думи книжовни, не бяха, а пък и прости не ми се виждаха: тъй щото, при всичкото ми несгодно положение, този нечакан урок ме занимаваше. Аз преговарях тия думи, за да ги запомня и да отблъсна някак другите безобразни мисли, които наваляха на мене.

Оставям да не разправям тука какво стана по-нататък, как ме пуснаха сутринта и как ме изпъдиха от учителстването в Долна махала. Пряком ще помена само, и то за свидетелство на това събитие, че дядо Иларион, сегашният кюстендилски митрополит, по онова време беше архидякон при Неофита и изпълняваше временно службата и на протосингел. На сутринта той ме повика, както казваше, по заповед на владиката, та ме нагълча по-напред доста

строго и грубо, а после, уж по-благо някак, посъветва ме да бъда занапред по-умен и „мирен“, па извади, та ми даде два бешлика и заръча ми да се не връщам вече никакъв в училището, а да ида „където ми видят очите“. Аз бях учителствал в Долна махала всичко около два месеца и други пари не видях освен двата бешлика на дяда Илариона. Ценен бях за 400 гроша за седем месеца, платиха ми по бешлик на месец. Такава беше цената на учителите тогава, начесто така им и заплащаха както на мене или и два бешлика не виждаха, като ги изпъждаха. Прибавям тук да кажа, че това ставаше само с българите учители, защото гърците учители ги покровителстваха гръцките владици, от които зависеше тогава всичко относително училищата.

Но аз нямам намерение да пиша автобиографията си; разказах само това събитие, като исках да спомена как съм се запознал най-напред с таквиз едни думи като онези на дяда Коля, какво впечатление ми направиха те и как привлякоха вниманието ми. Аз бях запомнил дядовите Колеви думи, па си ги често преговарях, често ги подмятах в разговора си, дето прилягаха, даже и дето не при лягаха. Те ми бяха станали като един вид любими думи и употребявах ги до пресищане.

По онова време имаше някой си дядо Начо, габровченин, билерин, който идеше всяка събота в Търново да продава билките си на сергия пред Дряновския хан, тогаз наричан Габровски. Дядо Начо беше чокчалан[2], т.е. обичаше много да дрънка, да приказва, да разпитва и да разправя на мющериите си. А кога нямаше мющерии, той задяваше децата, които се беряха около него, привличани от любопитната му стока, па и децата се бяха обиграли с него, та на свой ред и те му не даваха спокойствие. Два-три месеца подир гореказаното събитие аз минувах край Габровския хан. Дядо Начо беше отворил сергията си и аз се спрях там, та разгледвах разните му билки, бурени и корени.

— Какво искаш, момче? — ме попита дядо Начо.

— Нищо, гледам — му рекох аз.

— Какво гледаш? — попита пак той.

Аз се намерих в затруднение какво да му отговоря и безцелно някак, даже и безсъзнателно, от немай какво да кажа, продумах почти по детски: „Гледам те хубавец ли си.“ „Амчи не съм ли, я? — каза дядо Начо. — Я виж!“ — и взе да глади с две ръце провесилата си голяма и прилична брада и да указва на главата си, като казваше:

„Брада царска, глава воденчарска", а комшият му на сергията, Хаджи Тумтум някой си прекоросван, прибави на подбив: „Хубавец като стамбулец."

Дядо Начо се обърна към други едни селенки, що се явиха като мющерии, Хаджи Тумтум взе да тегли на едного солена риба, пък аз се замислих в новата си находка и повтарях в себе си: „Брада царска, глава воденчарска" и „Хубавец като стамбулец", особено първата, която ми повече хареса и която преговарях из пътя; после се сетих за любимите ми онези дядови Колеви думи и чудех се тогава отде вземат тези стари хора таквиз избрани приказки и как умеят да ги казват навреме, кога де приляга и както прилича.

Тези два случая бяха първата ми среща и съзнателно запознаване с народната мъдрост: те възродиха в мене първото желание да записвам, кога чуя такива думи, за да си ги имам; но аз не знаях в това време имат ли те особно някакво название и как се наричат у нас. Сам аз си ги нарекох *избрани думи* или *изречения*, така и следвах да си ги записвам ту под едното, ту под другото наименование. Тогава, още на 1844 г., аз се услових за учител в ближното на Търново село Килифарево и до пролетта бях вече записал около 4050 таквиз изречения. Година още подир туй, що живях като учител в Килифарево, бях събрал около 200 други все таквизи избрани думи.

През пролетта на 1845 г. Неофит и секретарят му Костаки, кимни още на мене за пустата онази песен, вземаха случай да се вмесят в селските работи и да ме изместят из Килифарево. Като излязох оттам, аз ходих по селата около Търново да търся да се заловя някъде за учител и през лятото на пет места се залавях и заседявах де по две, де по три недели или месец най-много, додето ме разберяха Неофит и Костаки накъде съм и чрез влиянието си върху чорбаджиите и поповете да ме изгонят. Така пробавих аз три или четири недели в Дебелец, две недели в Кованлъка, в Церова кория месец, неделя в една махала в Лясковец и най-после и оттам като ме изпъдиха, ударих пешком през селата надолу и срещах нейде учител си имат вече, нейде училище нямат и тъй от село на село, та се запрях чак на Бяла. Тука що бяха си направили нова черква, която беше разградена, и на единa й кът имаше настрана една сламенопокрита стаица за черковни потребици. Отпърво тая стаица направихме на училище. В Бяла аз се застоях и учителствах на 13 деца спокойно нещо около три месеца,

догдето да ме разберат Неофит и Костаки, че съм там. Като ме разбраха, те заинтригуваха от първия час против мене; но село Бяла, като по-далеч от Търново и не ходяха в тоя град тъй често ни поповете, ни чорбаджиите на селото, не можаха тъй лесно и тъй скоро да си изиграят играта както другаде. Те подкачиха да пишат писма, за да ме изпъдят, но положението ми беше таквози, щото писмата им не действаха тъй прямо за изгонването ми. На поповете, които бяха двама и не знаеха нищо от черковен ред, трябвах им за в черква и те си струваха оглушки на владиковите писма. Чорбаджиите не се толкоз месяха, защото от селото нищо не плащаха, тъй като бях някак частен учител на 1315 деца, които ме храняха поред. Сегиз-тогиз от черковните дискуси ми даваха по някоя пара за харч, а после кой и как щеше да ми се доплаща, за това малко и мислях. Аз гледах само да се задържа и застоя на едно място, но не така мислял Неофит, а особено писарят му Костаки.

В разстояние на един месец, като видяха, че не може с писма и поръки да ме изгнездят из Бяла, една вечер ето ти че ясакчията Ибриам, същият, който беше ме запирал преди две години, се озова в Бяла с писмо до чорбаджиите и поповете от владиката за мене, да ме пратят в Търново със същия ясакчия, защото владиката иска да види тая работа: защо съм се намесил аз да давам вули. Аз се разправях и доказвах, че вули не съм давал, че всичко, дето съм се намесил в работата на вулите, е, че съм писал по искането на едного от поповете да разправя на Митрополията по гръцки какъв е родът на някой момък и някоя мома, за които искали вула от попа да ги венчеят. Попът бил забравил да подпише писмото, та и аз не бях го подписал, това и сам попът потвърдяваше; но кой питаше попа или мене!… Ибриам настояваше, че владиката ме иска, и толкоз. Кон не можах да намеря; намерих най-после един нищо и никакъв и той самар няма; Оттук-оттам намерих едно седло, и то голямо. Ибриам не чака да търся друго или това някак да направя, като да не утрепва коня. Понагласих го както можах, възседнах го и тръгнах. Яздихме до Трембеш, дето съгледах, че седлото утрепало коня на предницата и стара някоя рана, що имал, беше се отворила наново. Оставям седлото тамо, мятам кожухчето от гърба си на гърба на коня и така на разседлица качам се да вървим, т.е. да яхаме, но едвам със зор можах да стигна до Поликраище, разкиркетен от яздене на разседлица, убъхтан и отрощен

от падане, като ненаучен да яздя гол кон и да се крепя. Оставих коня до Поликраище и оттам, кожухчето на рамо, та пешки до Търново. Това, читателю, не е измислица, но събитие преистинно и тука аз разказвам едва ли едно на сто от патимите си в този поход.

Като се представих на владиката в Търново и като му разправих за работата, за която се виках, той ми каза: „Иди си сега, че ела подир два-три дена, па ще видим, да намери Костаки и писмото.“ Два-три дни **деркен**, че неделя, че две и най-после три недели. Кога владиката спи, кога Костаки го няма, кога писмото не е наръки, та чак на трите недели Неофит благоволи да ме повярва, че не съм нито давал, нито писал за вула, и да ми позволи да си ида; но тоя път нито Костакя, нито писмото, с което искаха да ме обвиняват, се удостоих да видя. Работата беше очевидна; те искаха да ме отстранят от Бяла, доде си намерят тамо друг учител.

Щом се отървах от тази бела, още до вечерта тръгнах и през нощта стигнах в Бяла. Доде да събера учениците си и да започнем пак изново, минаха се почти две недели; но не бях още сключил тия две недели, когато Ферат бей, заповедникът на Бяла, по наущение, както нямам съмнение, от Костакя, праща една вечер, примрак, та ме хващат в смирената ми сламена стая и с букаги на краката мене и едного арбанасченина, жител в Бяла, с когото седяхме, та приказвахме, по един крак в букагите, отведоха ни, та ни запряха в тъмницата. На сутринта един от селените, приятел на Ферат бея и баща на едного от учениците ми, с приканването и на други още селени, дойде да ни моли и измоли ни наистина, та ни пуснаха и от затвора като излязохме, той ме заведе на къщата си, нагости ме и тогава чак ми каза, че заповедта на бея била да не замръкнувам вечерта в Бяла.

Ти да си, читателю, покоряваш ли се или не? Аз, хеле се покорих. Още през деня, без пара, без пул, с една платнена торбичка на рамо — в която нямаше освен малко селски хляб и сол, две глави червен лук, две гръцки книжки за прочитане и един тетрад със записки на избраните ми думи — потеглих за Пиперково и Караманово.

С мрака стигнах в Пиперково и попитах за даскал, ако има там, или поп. Някои добри хорица ме заведоха до къщата на попа, синът на когото бил даскал в селото, но сега, лете, не събирал момчетата. Като влязох в двора, кучетата скочиха върху ми и показаха

гостоприемството, което ме очакваше. Мина се време, доде се отбраня сам от кучетата и през двора да дода до къщните врата. Застаряла една жена, в кирливи и опърпани дрехи, се подаде на вратата да ми каже, че даскалът бил из село, а дядо поп си бил легнал и позаспал. Да не продължавам, отказаха ми гостоприемство и аз бях принуден през настаналата вече нощ да ходя по опустелите от хора улици в селото, преследван на всяка стъпка от враждебно настроените против окъснели пътници селски псета. Повече от час се скитах, доде намеря де да пренощувам. Най-после установих се накрай селото, в един бордей, който беше нещо като дюген или кръчма, но вътре нямаше, освен две-три бъчевки и возилници, ни стол, ни възглавница някаква, нито пък лавица някоя за сядане.

Пиперково е паметно за мене, не толкоз по тая неприятна случка по поповото спотайване, поради което се изложих на дълги разправии с неприветливите пиперковски кучета, нито по неудобството за пренощуване, а по едно друго обстояние, може би за читателите не толкоз важно, но за мене не лесно забравимо. Пренощуването ми в Пиперково ми е дало пръв път повод да се помъча да стана нещо като писател български. За зло ли, за добро ли, и аз не мога да си обясня още, но странно е това, че първата писателска идея ме посети в това, тъй да кажа, нестраннолюбиво за мене село и аз прося снизхождението на читателите, ако се отстранявам малко от предмета си да спомена нещо за това, както и какъв край взема първият период на моя даскаллък.

Както казах, в знаменития пиперковски бордей нямаше де да си посложи и да поседне пътник човек тъй уморен като мене и раздосадован от непрекъснатото лаене и преследване на селските псета. Пред бордея имаше само един пюшкюнец от една чепорлива дъска и невещо прикован у стряхата на бордея и подпрян на три-четири забити в земята клечки: на този пюшкюнец сложих аз торбичката си, па и сам се посложих. Освен кръчмарина, човек около 60-годишен, но здрав още наглед и лек, нямаше никой по това време в кръчмата. Като пиперковски кръчмар той ме прие доста вежливо. Наскоро аз имах случай да узная от него, че той бил от Бяла, че бил войник, ходил по Стамбул, пасъл царските атове и косил сено по Кеатханата. В същото време той се домогваше да узнае от мене кой съм аз, отде съм, отде ида, къде отивам и защо ходя сам. Не трябва

казване, че кръчмарят старец беше колкото любопитен, толкоз и приказлив; обичаше да разказва и умееше доста хубаво и сладко да приказва; тъй щото можеше да се слуша без отегчение. Моите отговори на разпитването му дадоха му повод да се заприказва за гърците и за патрика им в Цариград и той се впусна надълго да разправя за вероломството на гърците, за издайството на духовния им глава и как направили те, за да изтребят всичките книжевни българи и да се затрие българската книга. Това предание съм слушал аз изпосле и от други някои безкнижни българи, чел бях го и в историята на отца Паисия, но трябва да кажа, че далеко не тъй, както ми го разказваше пиперковският кръчмар, дядо Драган. Той разказваше чудеса хитрини и лукавщини на гръцките калугери за премахването на българската книжевност; представяше за силно трагически безчеловечия, направени от турците при избиването на българските учени. Легендарните му проповедки за гоненията на българските калугери по манастирите, за личбите и чудесиите, станали за спазването на българските слова, бяха тъй занимливи, щото ако и доволно начитан като за онова време, още и уморен както бях, аз стоях, та го слушах, „зяпнал в устата му“, както казват нашите.

Беше настанало петляно време. Дядо Драган не беше още свършил приказките си, когато излаяха псетата наблизо до кръчмата и пред нас след малко се яви един момък с рунтав, но крехнат калпак, с червена шапка и дълъг перчем, с пъстър аладжан елек и с дивит, затъкнат на пояс, тъй като да не остава невиждан, по което аз заключих, че ще е селски някой граматик. Дядо Драган го посрещна, с „добре дошел, даскале“ и седна пак на голата земя до дивния ми пюшкюн, който тоже се обади, като изпращя, кога рекох да се поотместя, за да сторя място на госта, но той, даскалът, приклекна на прага у входа на кръчмата, а старецът подкачи пак прекъснатия за малко разказ.

Когато вече свърши дядо Драган, даскалът, който беше не друг освен попския син, се вмеси в разговора. Ние се здрависахме, поразпитахме се за живо-здраво, опознахме се като еснафдаши и се разприказвахме за това, за онова по занаята си. Аз имах случай да блесна с моята начитаност в черковните книги и не се свенях да показвам доколко съм вещ в даскаллъка, като не забравях тук-там в разговора си да втиквам по някоя от „избраните си думи“… Не помня

сега как дойде реч и моят събеседник, пиперковският даскал, отвори дума нещо за вълците. Той искаше да разкаже за една случка, станала миналата година, за която аз бях чувал, в Бяла като бях. Но… „аз вам да ви го прикажа същински, както беше то — каза дядо Драган, че да видите чудо и помен“. Ний на драго сърце му дадохме ред да прикаже той за тази случка.

Работата беше твърде проста. Един момък от Пиперково задирял някоя мома от Бяла. На момата баща ѝ я не давал на този момък, защото не можел да му даде за обуща (бабахакъ) толкоз, колкото искал той. Момата сторила да пристане на момъка и да иде подире му без волята на баща си. Една нощ през зимата момъкът отива на Бяла, извежда момата из бащини ѝ и я повежда към Пиперково. В пътя ги сполетява вълчешка глутница. Момъкът сколасал да възкачи момата на една круша, но не пристигнал да се възкачи и той. Вълците го нападнали и той, възблегнат на крушата, с един габровски нож, що носел, бранил се вече доколкото можал, съсякъл три вълка, другите най-подир побягнали и тоя завел момата дома си в Пиперково. Но дядо Драган тъй подробно и тъй увлекателно разказваше за всичко това, как се задиряли младите, как се нагласили да бягат, как ги сполетяла на пътя вълчешката глутница, как се спуснали вълците и с какво остървение нападали момъка, как той неустрашимо се борил и ги съсякъл, как те наваляли, та дърпали съсечените си другари и ги разкъсвали щото простата случка със селския момък се представяше от дяда Драгана като някакъв геройски подвиг. Аз се дотолкоз увлякох от разказа му, щото тогаз още турнах на ума си непременно да опиша както историята на този маловажен случай, тъй и чудесното онова предание за навета на гърците връз българската книжнина. Още сутринта в пътуването си от Пиперково за Свищов на две места сядах да си почивам и да се опитвам в писателския занаят, ако е занаят това, дето да драще човек каквото му скивне и да записва каквото му се ревне и което му нему харесва, ама било то нещо като „не вряло, ни кипяло“.

В Свищов ми се представяше случай да остана за взаимен учител в Горнемахленското училище вместо Петра Ангелова, който се стягаше тогаз да иде да се учи в Русия. Учителят ми, Е. Васкидов, желаеше това и ми пристояваше; оставаше да се отблъснат малки някои интрижки на някои свищовски чорбаджии, които искаха да

вредят на това място някои изпаднали свои роднини. Но моята черна орисница ли, да кажа, тъй докара, лукавата умишленост на моите непримирими врагове ли тъй пресметна, Неофит и Костаки се озоваха в Свищов и осуетиха надеждите ми. Твърде интересна по затейливостта си е интригата, която тия двама мои врагове ми изиграха в Свищов. Тя заслужава да се разкаже, но тук и сега аз не ща да разказвам за нея: ще кажа толкоз само, че те ме така издънтиха и тъй устроиха, щото вместо учител в свищовското училище аз се намерих в свищовската тъмница.

Щом излязох из тъмницата, след два-три дена, хванах пак пътя за Търново. Аз се отбих нарочно в Михалци, дето имах майчини си роднини, с намерение да опитам не ще ли би възможно някак да се установя за учител. Но и тук някой си русец, известен под името поп Костадин Московецо, дошел и останал тук не знам кога и как, оженен и опопен, добил беше влияние и въртеше селото, та противодействаше на роднините ми с намерение да настани сина си, момче малко по-малко от мене и много по-неучено. Роднините ми, хора честни, но сиромаси, направиха, щото можаха: събраха селените, представиха им сгодния случай да ме задържат за учител, но по-влиятелните бяха откъм Московецо. Чорбаджията, не му помня сега името, от очи за роднините ми, стори да ме попита колко бих им зел да остана за тази зима (идущата) да им уча децата. „Хиляда гроша, рекох аз, за една година и да ме хранят…“ „Че много искаш ти“ — казва той. — „Ний за цялу ляту — прибави друг един от чорбаджийските мекерета — плащами на гуйдарю да ни пасе гуедата и па ни му давами повик от двестя грошое, ем дя-й то да си гуйдар, а дя-й да си даскал: гуйдарю цел ден оди да се пиче пу слънциту, тича подир гуедта, дъждо гу иди поняуга, а ти жа седиш у килията на сянка, няма дъжд, няма вятър…“ „Колко жа ни земиш ти нам за зимъс, а то лятус куго жа учиш?“ — повтори чорбаджията. Аз бях готов да пристана колкото ми дадат, но хитрият Московец се намеси и каза: „Трябва да се каже на владиката, да се спраши да видим како он жа каже.“ Тези думи пресякоха у мене всяка надежда за оставане в Михалци. На втория ден аз се опростих с роднините си и се завърнах в Търново нещо подир шест месеца скитане.

Това достопаметно за мене лято по случките и патимите ми от Неофитовото и Костакевото преследване беше още повече паметно по

събирането и записването на „избраните ми думи“, които аз бях прекръстил вече „достопаметни изречения“. В скитането си по селата и в отношението си към селените аз не само бях обогатил сбирката си, но бях вече доволно привикнал и на уместното им употребление в разговора, от което съгледвах, че селените с по-голямо благодарение ме слушаха, като им ги привождах в пример; освен това те по-лесно ме разбираха и по-лесно проумяваха онова, което исках да им кажа. Това ми даваше някак преимущество както над самите селяни, тъй и над другите мои съхудожници и еснафчии, селски учители, и още повече над скитниците онези калугери, които ходеха тогаз да просят по селата и драгастяха селените за едно, за друго, като ги проглушаваха с пословишките си цитати от псалтиря и житиетата на светиите. С тези калугери често ми се случваше да имам разправии по селата. Споменувам тука за тях, защото и от тях имах друг вид смущение. По внушение на Костакя ли, по свое недоразумение ли, някои от тях тоже ми пакостяха или поне искаха да ми пакостят за установението ми като учител по селата; затова и аз безпощадно ги преследвах и громолях ги, дето ги сполетях за тяхното невежество и ханжество. Те отбягваха от лично състезание с мене, но зад гърба ми не пропущаха случай да пръскат най-възмутителните за мене мълви: че съм бил еретик, безверник, безбожник, а тогаз аз бях и набожен, и ревностен черковен проповедник. Имаше, наистина, и някои добри калугери, даже и много по-добри и от мнозина сегашни, които разбираха положението ми, утешаваха ме и насърчаваха ме в подвига ми против гръцкото духовенство; но и добрите калугери, и лошите калугери, Бог с ними. Не е сега работата за калугерите, да се върна на предмета си.

Даскалът в Пиперково, син на попа, който се престори на заспал, за да ме не приеме на дома си, в нощното си онова посещение, което, както разправих по-горе, ми направи в избата на дядя Драгана (дето бях останал да пренощувам), когато се разговаряхме с него и аз по обичаю употребявах често някои от достопаметните си изречения, попита ме де съм чул и как съм запомнил аз толкоз *стари думи*. Това беше първото название, което чух от други уста за достопаметните от мене наричани *изречения*, но и то не ми се виждаше чисто народно, приличаше ми някак на селско, полудаскалско наименование. Както и да е, това ми даде повод да се ослушам в народа, дали той ги нарича с

друго някое особено име. Колкото и да се вслушвах, не чувах нищо друго освен: *има дума, както има една дума, както рекъл онзи* и нищо повече. Колчем пък се вземах да разпитвам уж как се казват таквиз едни думи, които привеждах за пример, до нищо не можех да се добия и даже работата се позаплиташе и по-неразбрана ставаше, и от селените все пак на „рекъл онзи“ се спираше, а от селските даскали на „стари думи“.

По-главното обогатяване на сбирката ми беше станало в Бяла, дето се бях застоял и повече. В това село по него време, преди 38 години[3], по дюгените и по кафенетата мъжете говореха повече по турски и употребяваха доста таквиз „стари думи“ на тоя език. Това ме и накара да хвана да записвам и турски „стари думи“. Трябва да призная, че турските стари думи аз намирах много по-замисловати, по-често употребявани и по-приложими на практическия живот; само че някои от тях са много по-галатни, тъй що онова, което по турски можеше беззазорно да се изговаря в галатни думи, още и да се прави, на български никак не идеше да се изкаже или ако и да се изказваше, вместо да се харесва, докарваше отвращение. Забележих обаче много пъти, че тези, които си служеха с такива стари думи на турски, като говореха по тоя език, кога говореха по български, мъчеха се понякога да ги изговарят и по български или да предават поне смисълта им, което и сполучваха. Особено жените, които тоже знаяха турски, но си говореха по български, често привождаха такива думи, преведени на български, но преведени тъй, както не би ги превел сега даже и най-вещият от нашите книжовници. Работата стоеше в това, че онези думи, които на турски се вземаха из турския живот и от турските нрави и обичаи, оставаха без смисъл, ако да се преведяха буквално на български; затова те ги осмисляха, като превеждаха не думите, а смисълта и действието с онова, което е свойствено на българина. Тъй напр. изреченията, които на турски привеждаха за пример от морския или военния живот, тях ги приспособяваха: гемията на кола, оръжията на рало или копраля, както ще укажа на това в реда на преведени някои пословици. Тук за образец само ще приведа, които ми случайно дойдоха на ум:

„Хер гюн байрям олмас.“

Всеки ден Коладня не бива.
„Делие хер гюн байрям.“
На лудия всеки свет ден Великден.
„Байрямдан сора, байрям бумбареки.“
Подир деня Коладе ле.

Но тогава аз от тия работи не разбирах, а поставил си бях за правило, като чуя и турска стара дума, да я записвам и кога я чуех на български, заличавах турската и оставях само българската. Забележено, че и от турците, доколкото се вслушвах отпосле, не можах да чуя особено название за тоя вид думи. И у тях се слушаше все същото: бир лаф вар (има една дума), бири си демиш (някой си казал), но някак с повече указание, че тези думи не принадлежат на едного, а на мнозина от народа.

И тъй, когато се завърнах в Търново, сбирката ми състоеше от 500 и няколко български „стари думи“ и около сто турски.

Аз се прибрах при баща си, но нямаше какво да правя и много се утеснявах, когато един ден случайно дойде у нас някой си Хаджи Иванчо, инак „Тревненската света Богородица“ прекоросван. Той беше човек практичен, но и крайно лицемерен. Беше познайница на баща ми, като съселянин негов, но искрен приятел и приближен на Неофита. Той беше ме и друг път уговарял, когато отварях частно училище в Търново, да ида да искам воля от Неофита. Сега като ме запита де съм и какво правя, баща ми му разправи за несполуката ми да се заловя нейде за даскал и особено му разказа за случката ми с Неофита в Свищов, според както му я бях разказал аз. Той се долови до думите, с които Неофит ме отлъгваше в Свищов, че като се върне в Търново, да ида при него и той ще предстои да ми намери място. — Ами ходи ли? — попита той. — Не. — Ами тъй бива ли? Защо да не идеш? Иди ти; той е владика, ючтювлия (с три опашки) наша е — и място може да ти намери, и добро може да ти направи, и зло. По неговите думи воден, и баща ми и той ми заповядя да ида да се явя на Неофита. „Да видим, каза той, и туй чудо“, а Хаджи Иванчо прибави: „Няма да хвърлиш камък, че да та заболи ръката, я?“ Иди там, поклони му се, кажи му Светии Владико, знаеш я, как рекъл онзи? „Поклони си се злому като на светому.“

Не бях чувал такваз хубава по езика, но и толкова калпава по науката си стара дума. „И аз му казвам — рече баща ми — поклонена глава сабя не я сече, ама то вироглаво.“ „Тъй са те, младите — прибави Хаджи Иванчо; — те им се чини, че всичко, що хвърка, все се яде; ама не е тъй то. Умното е, както има една гръцка приказка:

Oπως ό χόσμοσ χαι ό Κοσμας[4]“

И хвана да разправя на баща ми какво ще каже то по български.

На другия ден, колкото и да не ми беше по волята, ща-не ща, упътих се при Неофита и напомних му обещанията в Свищов, като се преструвах, че вярвам в тях. Неофит се и той преструваше и казваше ми, че той бил намерил уж място, но като не съм се явил навреме, там, дето мислил да ме прати, в Лясковец, те си намерили учител. „Но пак ще видя, каза той, за някое друго място“ и ако се намери, ще побърза да ми яви. Аз познах, че ме лъже, но как и да е, измяташе се поне с лъжа, когато Костаки просто ми каза: „Не съм ти бащин измикерин, я, да ти търся място, търси и намери си…“ Той ми се присмя още на очите, че ме изиграл в Свищов, това, за което много ми докривя. Ядосвах се аз на себе си защо сам да му дам случай да се издява над мене, но „миналото се не връща, а се преглъща“.

Тогаз излязох от митрополията, пресрамен и нажален, но нямаше накъде да се обърна. Да се отпъна нейде надалеч да ида да си търся място, не смеех да се излагам на неизвестност през зимата. Оближните[5] места, дето бях познат, едни просто не смееха от владиката да ме условят, други се бояха да не би, както беше се пръснало за мене, да съм заразен от някоя ерес, а от това най-много се плашеха поповете, които тогаз още играеха по-главната роля в избирането и приставянето на учителите. Трети пък, като чуваха къде съм се скитал миналото лято и на колко места съм се залавял и съм напущал, заключаваха за мене и явно говореха, че аз не „държа дикиш“, т.е. не стоя на едно място. А дали аз не стоях, или не ме оставяха да стоя, то беше нещо, за което никой не искаше да види и да изпита. Тъй аз отвсякъде си отбих омутя и най-подир сторих „да закача даскаллъка на клечката“ и да стана казанджия[6].

Разумява се, че не ми беше тъй лесно да се заловя на бащиния си занаят, но отнемай-къде принудих се на това. Баща ми беше беден човек. С всичката си сиромашия той беше направил онова, което можеше, за да ме изкара и мене нещо човек и да ме издигне по-високо

от средата и кръга, в който съдбата беше ме поставила. Мене ми беше тежко, млад и способен за работа човек, какъвто бях, да стоя празен и най-вече, вместо да бъда нещо помощ на родителите си, да им бъда в тежест. Но веднъж решен, рано една сутрин чуковете и шумът в казанджийската махала, в която живеехме, ме разбудиха, аз станах, прекръстих се, казах: „Мечка страх, мене не“ и се озовах в дюгеня на баща си. Помня и сега с какви чувства и вълнение[7] се явих пред него и му съобщих решението си. Той ме изгледа тъй малко подозрително, повъздъхна глухо и каза: „Добре, синко, като искаш, работа ще се намери и за тебе.“ И аз се успокоих, макар и да се унижих. Сега поне не щеше брат ми да ме гледа накриво и да мисли, че се храня на неговия гръб, а това бе доволно за мене тогаз.

Аз мислях и вярвах, че даскаллъкът се отърва от мене, и със сърце следувах казанджилъка, както ме бе съветувал от Долна махала дядо Григор Табака, но все не се оставях от мисълта, кога ми прилегне, да отворя работа на Неофита и Костакя. Наистина, че връстниците ми се смееха, като ме гледаха казанджия. Така също ми се присмиваше и даскал Пеню Давидов, който си позволи, даже един ден, когато ме срещна с бъкела за вода, да ме пита защо не съм си окачил и сахатя на гърди. Ний се понаядахме с даскал Пеня и аз все му казвах да напусне училището, че да се сподоби Търновото с по-добър учител, а той ми подгатваше някои слободии от миналия ми даскалски живот. Само даскал Никола Златарски се отнасяше по-човешки с мене, не вярваше, че ще остана вечно казанджия, и даваше ми каквито книги имаше за прочит. Той най-напред ми обади, че през Търново щял да мине султан Абдул Меджид. При тая новина населението, което беше писнало от Неофита, поиска да се възползва от това рядко събитие, за да се отърве от него. Стана цяло движение по Търновско да се пишат и подписват прошения против него и само чрез моя ръка се подписаха двадесет такива жалби, които и подействаха за отстранението му, но аз никак не мислех, че ще изляза от Търново преди Неофита и тъй скоро ще напусна казанджилъка и ще се върна пак на даскаллъка. Ето това как стана.

Като имах намерение да не напущам бащиния си занаят, аз прилежно бях се заловил за него, изпълнявах всичко, което се искаше от мене, духах изпърво малките мехове, ходех с менчето за вино, носех с бъкела вода, наскоро взех да духам и големите мехове, взел

бях да удрям и мазилото, а кога нямаше баща ми, удрях и от аралъка: с една дума, в разстояние нещо на 6 месеца, бях дотолкоз успял в занаята, щото на догодината тъкмях да вземам 500 гроша хак. Но аз съм имал един неприятел от същите бащини ми работници, по име Туманооглу Чапразлията, който мислел да се скара с мене и да стане причина да ме изпъдят. Един ден извардва кога нямаше баща ми, идва гръста-пиян и след избръсването на галя повиква: „Духайте, момчета!" Момчето, което духаше, го нямаше и аз заех мястото му. Като видя, че аз духах, той се разпопържа, наведе се, та взе бащиния ми голям копан, с който изчукват пеливрата, и го запокити върху ми. Добре, че беше пиян, та не можа да ме улучи, а то там щеше и Богът да ме помилва. Без да покажа, че съм уплашен, аз толкоз само му казах: „Като ще биеш хората, недей пи толкова." Подлютен от тия думи, той се затече към мене, да ме улови да ме бие. Там зад мяховете ний се наздраво сборичкахме с него и благодарение пак на пияното му състояние аз го търтих на земята, ударих му три-четири казанджийски мущри, той залелеца, взе да охка и аз го оставих. Като стана от земята, той си взе късото кожухче, обърна се към мене и ми каза: „Ще видим сега, ти казанджия ли ще ставаш, или джумхур ще събираш в казанджийските дюгени да… Ей сега ще видим мога ли те турна в дупката да ти посветят очите." Аз не се уплаших от заканванията на Туманооглу, но присъствующите, като настояха да се махна от дюгеня, да не стане по-голям скандал, аз си отидох у дома и що бях се преоблякъл, додоха да ми известят, че Туманооглу идел с Мандаджооглу къде дюгеня. Туманооглу как-как, но от Мандаджооглу, за когото съм уже разправял нещо на друго място, кожемити ме сгря, толкоз повече, защото той ми беше кимен нещо отпреди. Аз излязох бързо от дома през комшулука и взех пътя надолу къде турската махала. Като минах моста, нагазих тая махала, дето никога не бях ходил, и оттам как и през де излязох накрая и додох на Малки чифлик. Оттам поех пътя към запад, спах вечерта на Шемшево у роднини, на другия ден минах през Ново село, прекарах втората нощ в случайните тамо две цигански колиби и чак на третия ден стигнах в Севлиево.

Това беше през 1846 лято. В Севлиево тогава се правеше ново здание за училище, което беше на изкарване, а даскал Никола някой си учеше децата още в една от килиите. Надве-натри аз се цених учител и влязох, та отворих най-напред новото хаджи Стояново наричано училище и почнах пръв да преподавам по новата метода на взаимно учене. В Севлиево прекарах 10 месеца и през това време се занимавах изключително с уроците си и с прочитане твърде жадно каквито книги ми попаднеха в ръка, повечето от които си доставях от Габрово.

През 1847 г. минах за учител в Ловеч и там се застоях нещо година и половина. Когато станах казанджия, аз бях почти зарязал книжовните си занятия, та и всичките си любими „стари думи“, които дотогава бях успял да запиша, бях затурял нейде, дето втори път не ги видях. В Ловеч у мене наново се породи желанието, което бях почувствал след разказа на дяда Драгана в Пиперково, да стана списател и да се занимая с книжнината, и в Ловеч почева същински моята литературна деятелност. Наистина, аз бях се позанимавал нещо с книжнината още откогато станах пръв път учител. В Търново бях се опитал да съчиня за българските училища учебник по славянската граматика. В Килифарево написах статия за кощунстването на гълъбите и за празното прекарване на времето от гръцките владици, писах нещо и по акатиста на св. Ивана Златоустаго и св. Ивана Рилскаго. В Севлиево бях описал една случка, на която сам бях свидетел, именно как един ден един турчин всред едно кафене би за нищо и никакво едного българина и ни един от присъствующите не се осмели да каже нещо на турчина, това, което тогава ми направи силно впечатление и ме подбуди да опиша това събитие. Но всичките тия мои опити в списателството бяха написани на славянски език, не на български. Първите мои съчинения на простонародния наш език аз подкачих в Ловеч. Тук аз не само че се залових пак да събирам любимите си „стари думи“, да записвам песни, приказки, предания и други подобни материали, но възбуди се у мене и страст да съчинявам стихове и да кроя поеми. До това време аз бях се занимавал и със стихотворството, но не твърде сполучливо. Повечето от стиховете, които бях съчинил, бяха училищни, за поощрение младите към учение; любовни, за да отърва младежите от турските песни, които по онова време бяха на мода да се пеят, или пък такива, с които подгаврях

гръцките владици и техните мекерета. Почти всички тия стихотворения, както и много други от същия характер, които отпосле в учителстването си съм съчинявал, са изгубени и аз не мога да възстановя нищо от тях. При все това, намират се и сега възрастни хора, мои бивши от онова време ученици или връстници, които и ден днешен помнят откъслеци от тия стихотворения, както и гласовете, на които съм ги учил да ги пеят: толкова жадно се разпространяваха и изучаваха тия стихотворения като новост тогава. В Ловеч аз не се задоволих само със стихотворения от тоя род, но предприех съчинението и на цели поеми и сатири в стихове. Тук между разните други творения, едни почнати, други преполвени, трети на изкарване, аз успях да свърша и приготвя за печат три: 1) *Крумиада*, в която пламенно възпявах в стихове победите на Крума върху Никифора; 2) *Огледалото*, сатира в стихове, в която ядовито подигравах и осмивах изобщо гръцките владици в България, най-вече търновския, ловчанския, врачанския, софийския и видинския; 3) *Цветосъбрание*, което съдържаше около 100 любовни и други с общ характер стихотворения. Между недоизкараните творения беше едно, с което възпявах подвизите на Самуила. *Крумиадата*, *Огледалото* и *Цветосъбранието* аз изпратих от Ловеч чрез Апостола Конкова в Свищов да ги препрати в Букурещ, дето се изгубили.

През 1848 г. се появи холерата, от която се помина и баща ми в Присовския манастир Св. Арахангел, дето е и погребан, час и половина нещо от Търново към Килифарево. Понеже тя заплашваше да се разпространи и къде нас, мнозина избягаха от града в околността, а аз побягнах в Троянския манастир, игуменът на който беше Партений някой си, родом от Сопот. Като живях няколко време в манастиря, у мене се възбуди желанието, което още от малък имах, да стана калугер, за която цел даже бягах от бащината си къща в Присовския манастир, още момче като бях. Първия път у мене беше се появило това желание от голяма богобоязливост, внушена в душата ми от постоянното четене изключително почти на черковни книги и житиета на светци. Този път обаче подбужденията ми бяха да се оттегля от света, за да мога да се предам изключително на умствени занятия. С тая цел предвид аз напуснах Ловеч и отидох втори път в Троянския манастир. Но преди да хвърля калпака и да наложа капата, аз предложих едно условие на дяда Партения, с когото бях уже

говорил по тоя предмет, именно да не ме праща по селата на просия като другите калугери, нещо, което ми беше противно. Игуменът склони, но не тъй калугерите, които въстанаха против подобно условие, като заявиха, че ако и аз не ходя на просия, то и те нямало да ходят. Спорът по този въпрос още се протакаше, когато една сутрин аз взех книга в ръка и излязох да се поразходя нагоре покрай реката. По едно време чувам като издалеч тъжовен един глас, който глухо достигаше до ушите ми. Аз не обърнах на него внимание изначало, но като го чух да се повтори няколко пъти и като познах, че е човечески глас, станах да видя отде иде и що има. Като стигнах на брега на реката и погледнах долу, що да видя! Стар един калугер се мъчеше да си пере дрехите и в това време дъртешки охкаше и пъшкаше. Аз се запрях да погледам на тая любопитна сцена и калугерът, без да знае, че имаше кой да го наблюдава, следваше да се пере и да пъхти и охка. Уловил с две ръце тояжката си, той тъпчеше дрехите и си мърмореше: „Хъ! На тебе! Пери се, де! Не биваше да се оженя, кога бях млад, че да си имам бабичка да ме пере, ами сега, на стари години, да се мъча сам да се пера. Хъ! На тебе!…“ И „ох“, „ах“ извикваше старецът и се позапирваше, облегнат на тояжката си, да си отпочине. Аз стоях, гледах, слушах и печалната тая картина ми направи тъжно впечатление. Туй калугерството, рекох, и то не си е работа и като си турнах книжката в джоб, реших да се върна в манастиря да си прибера партакеште и да (се) очистя оттам още същия ден. Речено и сторено, и с напущането на манастиря напуснах завинаги и мисълта даже да се калугеря.

В Ловеч, както казах, аз се застоях нещо година и половина. За да не помислят читателите, че съвсем без вълнения съм прекарал това време, аз ще прося позволение да им разкажа една историйка, която е характерна за гръцките владици в България. Ловеч в духовно отношение беше епископия, подчинена на търновския митрополит. По онова време, когато аз бях учител, ловченски епископ беше един млад, левент и хубавец владика, по име Мелетий. Той имаше и хубав глас, което го караше често да пее в черква. Като имах предвид жестоките гонения, които бях си навлякъл поради явната ми враждебност спрямо Неофита и Костакя, аз бях предпазлив в Ловеч и явно гледах да бъда добре с Мелетия, но тайничко все си го преследвах. Мелетий тоже гледаше да бъде в добри отношения с мене, за да му бъде мирна и

нему главата. Той дотам искаше да ми се покаже добър, щото ме употребяваше за свой секретар, да му пиша обикновената кореспонденция. В Цариград той се сношаваше най-вече с капукехаята си, никомидийския митрополит, с когото държеше и интимна кореспонденция, която криеше от мене. Тая кореспонденция привлече любопитството ми, понеже сещах, че в нея трябва да има нещо по отношенията на гръцките владици изобщо спрямо българите, и аз вардех сгодния случай, който ми се и представи, за да туря ръка на нея. Частният живот на Мелетия не беше твърде от непорочните. В Ловеч живееше сахатчия един, по име Костаки, който водеше жена из Битоля, нарицаема Мариола. Мелетий беше се влюбил в Мариола и често ходеше да я посещава. Костаки, като се догажда каква е работата, нагласява няколко турци и с тях извардва владиката у дома си и го заключва в стаята на жена си. Стана голям скандал. Из Търново дохажда нарочно митрополитският протосингел, по име Кара Кехая, да разгледва работата. Тоя последният, щом пристигна, изпрати Мелетия в Търново, отдето го проводиха в Цариград, и за да покрие донейде скандала, улови се да съди гражданите, защо са допуснали да запират по такъв начин Мелетия.

Докогато Мелетий стоеше тъй затворен, аз се възползвах от случая, отидох в митрополията и скритом намерих тайната му кореспонденция, от която взех само десетина писма, които ми се виждаха най-любопитни. Повечето от тези писма бяха любовни, разменени между Мелетия и Мариола, но имаше и едно от никомидийския в Цариград митрополит, което съдържаше тайните наставления на Фенер към гръцките владици в България, как въобще да се отнасят към възраждающия се тогава българизъм и какви средства да употребяват в борбата си против неговото разпространение. Тези инструкции бяха олицетворение на гръцка лукавщина и образец на византийщина. Аз не помня всичките точки на тия наставления, но същността им беше тая: гръцките владици трябва всякак и всякъде да препятстват на разпространението на българските книги и да не допущат отварянето на български училища. Ако нейде поискат да си отворят училище, да им се предложи да направят черква по-напред; ако се види, че не е възможно да се възпрепятства за отваряне на училище, тогава владиката трябва да се погрижи той да се тури начело на работата, за да вземе училището в

ръце и под негов надзор. В училищата гръцкият език трябваше да първенствува, а на българския твърде малко внимание да се обръща. Това писмо, като характерно за отношенията на гърците спрямо българите, аз го предадох (заедно с шест медни български пари, намерени на Трапезица в Търново, от които една носеше името на цар Тодор) на хаджи Захария[8], който тогава наскоро мина през Ловеч, когато втори път отиваше за Русия. Любовните писма на Мелетия и те сториха пари. Протосингелът, Кара Кехаята, осредоточи обвинението си по случката с Мелетия върху Николаки Терзиоглу, първия тогава човек в Ловеч, който бе повикан на духовен съд в Цариград пред патриарха. Аз дадох на Николакя тия писма да си послужи с тях и той чрез тях можа да се оправдае и да увини Мелетия, но на втория ден след оправданието му той се помина в Цариград от холерата.

Когато се върнах от манастиря в Ловеч, намерих, че ловчани си условили нов учител, и без да се спра, заминах за Плевен (1848 г.), дето пристигнах срещу Петдесетница. Още на вечерта ходих в черква, пях, четох паремиите, но вместо да ги чета по славянски, аз както имах обичай, четох ги в превод на простобългарски. Това се твърде хареса на плевенци и ми спомогна лесно да се споразумея с тях да им бъда учител. Но тук връхлетях на друга бела, т.е. на друг гръцки владика. Агапий — тъй се наричаше той — трябва да е знаял за мене и за моите боричкания с Неофита в Търново и от страх, види се, да не му размътя водата, решил още от първия час да не ме допусне да остана в Плевен. Той свиква чорбаджиите, изсипва сума хули върху ми и им поръчва да не ме ценяват. Като видя, че с това няма да се свърши работата, той прибягна за помощ до властите, поиска от шодюрина сеймени да ме уловят и затворят. По какви причини, не зная, но мюдюринът по приятелски начин прати известие и на мене, и на по-влиятелните граждани за лошите намерения на владиката. Мене ме стигна яд и след като се посъветвах и поразмислих малко и видях, че в Плевен няма още почва за борба с Агапия, а според както се известих, такава по-благоприятна почва съществувало във Враца, седалището на Агапия, реших се и скритом се отправих за този град.

Във Враца стигнах не помня срещу кой празник беше. На сутринта отидох на черквата Възнесение и заварих, че даскалица една, близка приятелка на Агапия, четеше слово от Софрония. Неволно ми дойде на ум и аз да изляза пред врачани със слово в черква и

даскалицата щом изкара, аз се обадих и извиках: „Отче, благослови.“ Настана дълбоко мълчание. Свещеникът подаде глава зад дверите, погледна и се дръпна. Втори път извиках: „Отче, благослови“, по-голямо мълчание, попът пак си подаде главата и пак се дръпна. Чак на третия път, като попросих благословия, той благоволи да ми я даде и аз почнах. Словото, което сказах, бе върху същия текст, както и словото, четено от даскалицата, но сказано живо, то направи силно впечатление и обърна вниманието на всички. След като го свърших, аз си отидох на близкия Кунов хан, без да чакам да пусне черква; но когато пусна черква, едва ли не всички мъже се отбиха на хана да ме посетят. Аз се запознах с по-първите хора и те сами ми предложиха да ме условят, като се научиха, че съм бил даскал. На другия ден аз бях вече в училището.

Щом Агапий се научава, че аз вместо в Търново, както умишлено бях разпръснал слух, съм заминал за Враца и там съм се условил за учител, той се разписва писмо до чорбаджиите да ме изгонят; но като се извести, че писмата му малко действат, той побърза сам да доде, за да свърши лично тая работа. Тогава се отвори жива борба между мене и него. В тая борба гражданите, които ненавиждаха Агапия, явно и открито взеха моя страна. Два пъти Агапий ме запира и двата пъти гражданите успяха да ме пуснат. По едно време Агапий, като не виждаше друго що, взе един кофар и доде сам в училището и го заключи, та си отиде.

— Е, сега каква ще я вършим, даскале? — ме питаха врачаните.

— Няма нищо — им рекох аз. — Ами питахте ли барем владиката защо е заключил училището?

— Питахме го зер.

— А той що ви каза?

— Каза, че училището той го е правил и той ще му съди.

— Ами митрополията кой я прави?

— Кой ще я прави, ний сме я правили, населението я прави, беки владиката ще я прави.

— Кога е тъй, идете пък вий, вземете по-голям катинар, та го ударете на вратата на митрополията.

Това тъй казано, уж на шега, се понрави на врачаните и те действително го извършиха. Агапий нямаше що да прави и позволи пак да се отвори училището, но реши как-как да ме изгони. За тази

цел той взе да употребява такива низки и непростителни средства, щото просто да избавя живота си, аз се принудих да напусна Враца. Врачаните, като бяха доволни от мене, наградиха ме за всичкото време, за което бяха ме условили, и ми обещаха, че като се отърват от Агапия, пак ще ме викат да им бъда учител.

Следющият град, в който се установих, бе Берковец. Тук благодарение на препоръки от Враца аз лесно и скоро се услових за учител; но тук се изпречи, та дойде софийският владика Паисий. Той ме привика и се опита да ме раздума с добро да напусна Берковец. „Сега — каза той — аз правя ново здание за училище в София и като го изкарам, ще те викам там за учител; за тебе тука не е.“ Той дотам искаше мирно да ме отстрани, щото даже предложи да ми заплати в брой 300 гроша, задето съм се пазарил, като обезщетение. Аз виждах, че Паисий беше решен да ме премахне от Берковец, затова възползвах се от предложението му, взех му парите и след 7–8 дни учителстване напуснах Берковец.

Като се видях с малко пари в джоба си, нещо твърде необикновено с мене, доде ми на ум, че ще мога с тях поне една година в странство да се уча; затова упътих се към Видин, с цел да мина в Сърбия или в Австрия да се уча. В пътя между Видин и Берковец, като минувахме рано една сутрина реката Цибра по дървен един разкиркетен мост, излезе насреща ни един бик, който подплаши конете, и ний с конете и талигата барабар цопнахме в реката. Догде станем, догде се видим кой жив, кой здрав, реката, доста силна, беше подкарала моите дисаги с всичките ми ръкописи. Дисагите ги стигнахме, но единът дисаг беше вече се изсипал и половин от ръкописите ми се изгубиха. Едва-що пристигнах във Видин, който град тогава беше пълен с емигранти маджари, които бяха избягали из отечеството си поради войната с Русия, получавам писмо от майка си, която идвала чак до Плевен да ме дири, с умоления да се завърна по-скоро в Търново, гдето големият ми брат искал да разпродава едно-друго и да остави и нея, и сестрите ми без нищо. Аз потеглих за Търново по сухо и като стигнах в Лом, качих се на каик да изляза на Никопол, за да отида по-скоро през Плевен. Тук друго, по-голямо нещастие ме постигна. Като излязвах на сухо от каика, дъската, която съединяваше каика със скелята, се гиврътна и аз с дисагите си на рамо потънах в дълбините на Дунав. Аз знаях да плувам изкусно и в един

миг изскочих отгоре на водата и излязох на сухо. Не същата участ имаха дисагите ми, в които носех всичко, що имах ценно. Още с падането ми те се изкачиха от рамото ми и бяха понесени и отнесени невъзвратно от реката. Тогава аз бях благодарен, че отървах живота си. Нали останах жив, казвах на себе си, ръкописите си лесно ще възстановя. И наистина аз останах жив, но по-голямата част от тия ръкописи, именно ония, които най-много ценях, аз никога не можих да възстановя. И тъй песни, приказки, стихотворения, Самуилка, в това число и втори път записаните и събрани няколко хиляди пословици погинаха във водите на Дунав. Това е второто нещастие, което се случи с тях, но не е и последното. Аз ще продължа още нататък историята им, която е тясно свързана с историята на живота и деятелността ми.[9]

От Никопол до Плевен е пет часа. Аз пазарих едно турско магаре за пет гроша и понеже бях си изтървал една калевър в Дунава, качих се на магарето и стигнах в Плевен с една крак бос. В Плевен имах мнозина познати, с които дълго време отпосле, в течение на Черковния въпрос, съм бил постоянно в сношение. От тия познати най-видните бяха Маринчо, Златан, Хицов и други. Щом приятелите ми се научиха за моето пристигане, един по един дойдоха да ме видят в частната къща, в която бях слязъл, и един от тях — Маринчо — побърза да ме калеса за сватба. Същевременно се научава за пристигането ми и владишкият наместник, поп Танас. Като човек на владиката, в борбата си с последния, не бях пощадил и него през първото ми пребиваване в Плевен и бях го подиграл веднъж с думите:

Поп Танасе,
кое прасе
ума ти опасе…

Щом поп Танас се научил, че съм пристигнал, и казал: „Сега ще го науча аз него, това даскалче, «кое прасе моя ум опасе»“. И посредством конака пратил сеймени да ме уловят и затворят. Сеймени наистина ме подирват в къщата, на която бях слязъл, и като се научили, че ме нямало там и че съм бил отишъл на сватба, тръгват по дирите ми. В това време и приятелите ми не дремали и като се

научили за лошите намерения на поп Танас и че сеймените се упътили да ме вземат от сватбата, едва превариха да ни предизвестят, когато вече сеймените бяха потропали на вратите. Време за много мислене не оставаше, нито можах да избягам из вратата. Приятелите, за да избавят и сватбарите от смущение, и мене от бела, бързом взеха една рогозка, увиха ме в нея и ме затуряха настрана в един кът. Сеймените додоха, търсиха ме навред, не можаха да ме намерят и си отидоха. Тогава приятелите ме отведоха в друга къща, през нощта ми намериха кон, който ми докараха сутринта още в мрак на определено място накрай града, гдето дойде да ме изпрати сам лично Златан, който ми донесе и един чифт нови обувки, да се обуя. По тоя начин аз избягах из Плевен и се упътих за Търново.

В Търново в скоро време наредих домашните си работи и като все не ми излизаше из ум мисълта да ида да се уча, реших да ида в Елена, гдето беше се настанил нов един учител, Н. Михайловски[10], свършил университет в Москва, който беше се разчул из Търново и беше привлякъл при себе си доста ученици. В Елена занесох с мене си едничкия ръкописен труд — „Огледалото“, случайно избавен от водите на Дунав, понеже съм го бил турил в джоба си. Тая сатира против гръцките владици един ден прочетох на някои от другарите си и скоро всички се изредиха да я чуят. Един от тия мои другари, на име Павел, който отпосле се нарече Граманов, заедно с покойния Др. Бонев ми откраднаха ръкописа. Това беше около виноберма и понеже по това време разпущаха учениците, Павел и Бонев заминаха за Търново и отнесоха ръкописа ми, който чели на много свои другари и приятели. В пътя си към Търново, като минали през Капинския манастир, те го чели и на игумена Паисий, из Царева кория, което обстоятелство отпосле узнах. За това мое стихотворение, новост в него време, с което осмивах и духовито подигравах гръцките въобще владици, се разчу не само в Търново, а и в околността. Неофит, с когото имах толкова спречквания и разправии в начало на учителското си поприще, пак беше се завърнал като митрополит в Търново и чува за славата на „Огледалото“. Това го накарва изново да почне да ме преследва. В него време ставаше въпрос за овладичването на Илариона Макариополски. Неофит се възползва от това обстоятелство да убеди братята на Илариона, които бяха влиятелни хора в Елена, да ме прогонят из тоя градец. Н. Михайловски, който се отнасяше много

съчувствено към мене, привика ме един ден и със сълзи на очи ми съобщи за постъпката на Неофита, като ме помоли да не ставам причина да дохожда в стълкновение с братята си и да не им навлече гонения от страна на гръцкия владика. Прочее на мене не оставяше друго, освен да си задигна чуковете от Елена и да отида в Трявна, гдето се услових за учител. Това беше през 1849 г., по Димитровден. Скоро след това от Враца додоха в Трявна Васил Кръстеняка и Димитър Бошнака да ме дирят и отведат във Враца за учител. Първият отдавна се е поминал, а вторият е още жив[11]. Врачани бяха се заклели как-как да се отърват Агапия и ми бяха дали дума, че щом това стане, ще ме повикат да им бъда пак учител. И наистина, не дълго след моето принудено разпрощаване с тях, те се отървали от тоя проклет грък, но не другояче освен чрез куршума на един турчин, който за оправдание на своето дело казал, че като срещнал владиката, сторило му се, че било бясно куче, та да се отърве, гръмнал отгоре му. Колкото да ми се искаше да удовлетворя желанието на моите стари приятели, които не бяха забравили обещанието си, понеже бях се настанил вече в Трявна и бях прибрал майка си и двете си сестри, които нямах кому да ги оставя, принудих се да им откажа и те си заминаха нажалени. В Трявна аз учителствах три години наред, напук на Неофита, който не можа нищо да ми направи, ако и да се помъчи, защото бях под защитата на поп Йовча и на Никифора Даскалова, които бяха най-влиятелните и най-уважаваните лица по него време.

През 1852 г. доде из Габрово известният даскал Цвятко[12], който имаше сношение с одески някои българи. Понеже бил чувал, че съм събирал песни и пословици, той ме помоли да му дам сбирката си, да я проводи да бъде печатана в Русия. Казах му, че всичко записано съм изгубил, но че като е за такава работа, ще почна пак изново. И наистина аз сполучих в кратко време да запиша 600 пословици и около 100 песни, които изпроводих на даскала Цвятко, който ги проводи от своя страна в Одеса. Там пословиците били печатани от Имперската академия на науките в отделна книжка, но за това нещо аз доскоро сам не знаях. Случайно тая година в Народната библиотека намерих един екземпляр от тия пословици, напечатани на 24 страници, на осмини, под заглавие „Български пословици“, без никакъв предговор и без означение кой събирал тия пословици и как са печатани. Какво е станало със 100-тях ми песни, които

едновременно бях проводил, не зная и сега[13]. Предполагам, че непременно са били показани поне на Раковски, защото в съчинението му „О Асене Первому“ и „Български старини“ срещнах буквално някои от тия мои проведени песни. Една част от същите песни се срещат и у сбирката на Dozon'a[14]. Сам Dozon казва в предисловието си, че нему са били доставени 128 мои песни, от които печатал само 34[15], без да обажда нещо как и от кого ги е доставил[16].

Три месеца след като предадох поменатите материали на даскала Цвятка, аз влязох сам в сношение с кръга на дружеството, съставено от българи в Одеса[17], и му изпратих чрез Николая Палаузова и Василя Рашеева още 100 песни и 1000 пословици, а подир няколко време, пак чрез същите, още 12 песни, все за Крали Марка, някои от които бяха дълги до 400–500 стиха. Тия 12 кралимарковски песни, според както ме уверява В. Стоянов, тоже били печатани от Имперската академия на науките. Като се опитах напоследне да се уверя в това, от изпитванията, които направих, се оказа, че отпечатаните екземпляри били изчерпани, но че един екземпляр се намирал, според уверенията на В. Стоянова, в Прага.[18] Какво стана с тия втори песни и пословици, аз нищо не зная. Спомням си само, че като имах случай напоследне да видя книгата „Памятники Народнаго бита Болгаръ“, печатана от Л. Каравелов в Москва (1861 г.), забелязах голямо сходство между много от пословиците, които се намират в това съчинение, и ония, които бях изпроводил в Русия, тъй щото дохождам до заключение, че при съставянето на своето съчинение Л. Каравелов е имал пред очи и моите пословици. Туй ми предположение се потвърдява донейде от обстоятелството, че Каравелов изрично поменува, че са взети от мене, ако и нищо да не съм пращал лично нему.[19]

През 1853 г., по Коледа, аз напуснах Трявна и отидох да стана секретар на плевенския владика, известния Доротей, при когото седях само няколко месеца. Доротей беше ми обещал, че ще ме държи и запази от гоненията на Неофита и той действително доста се бори с търновския митрополит, но като видях, че ще стана причина да пострада сам той, върнах се в Трявна и оттам тръгнах през Одрин за Цариград, гдето се запознах с Александра Екзарха, който него време издаваше „Цариградский вестник“. Една част от пословиците си дадох да се печатат в тоя български лист, но спрях къде буква Г, защото

новите пословици, записани в Трявна, бяха повече по източното наречие, което се различава от западното, а аз исках да събера и от последното, за да се изкара наяве съществующето различие. Него време аз не знаех нищо за рупаланското наречие[20], което изобщо доскоро е било твърде малко известно. Това наречие изучавах и писах по него приблизително след тридесет години, когато подир преврата (1881 г.) бях принуден да диря прибежище в Пловдив (1882–1884).

Целта на ходенето ми в Цариград беше да действам против Неофита, нещо, което беше известно и на Доротея, който обаче, ако и да имаше познати в Цариград, не посмея да ми даде никакви препоръчителни писма, даже до своя капу-кехая. Но с кого и как да се действа в тия времена и против такива противници? Видях, че нищо не може да стане, затова, без да се бавя дълго време, върнах се пак по сухо в Трявна, през август месец 1854 г. Като минувах Сливенския балкан с няколко души другари, бяхме слегли да вървим през гъстата гора и тъй както водех коня си и безгрижно пеех, внезапно пред мене изскочиха двама турци, които почти опряха пушките си на гърдите ми и извикаха: „Дур, давранма!“ Други двама, на известно разстояние, стояха тоже на пусия с насочени пушки. У нас нямаше нищо, с което да се браним, та разбойниците лесно ни навързаха и отведоха далеч настрана. Като ни доведоха близо до една стръмна урва, която се спущаше далеч надоле в един бездънен дол, разтовариха конете ни, обраха всичко, което имахме, и ни оставиха почти голи. Мислехме, че с туй ще се отървем, но имало по-лошо. Един от разбойниците най-напред у мене се улови и като ме подкара над самата урва, улови ме за буйната ми коса и ме завали на земята, като издигна ножа си над главата ми. Моята долна устна се пукна и черна кръв потече из нея. Отчаяните молби, които отправих към едного от по-старите разбойници да пощади живота ми за едва едногодишния ми пръв син, подейства: той скимна на другаря си да ме остави и като ни поръчаха да не смеем да мръднем от мястото си до известно време, изчезнаха, а ний след определеното време поехме късно пътя към Елена, дето стигнахме голи и боси през нощта.

През 1856 г. аз изново ходих в Цариград, пак против Неофита, но тоя път не като частно лице, но като опълномощен представител от търновската епархия, и то не сам, но с няколко души другари, еднакво опълномощени като мене. Тия другари бяха: дядо Пеню от Дряново,

Евтимов от Габрово, Аврам чорбаджи от Веброво и Георги Кабакчиев от Търново. Нагласата за нашето отиване стана след предварително тайно споразумение. При все това Неофит подушва, че сме заминали, узнава за целта ни и за да ни противодейства, сполучва да убеди някои свои хора от епархията (в Търново тъй го мразеха всички, щото никой не се намери да отиде да го защитава) да идат в Цариград да ни противодействат. Членовете на тая контрадепутация бяха Цаню Райков от Трявна, Хаджи Теодор от Лясковец, Никола Живков от Елена и Бакърджиоглу Стефан от Беброво. Имаше още един, но името му не помня. В Цариград един ден и двете депутации случайно се срещнахме у никомидийския гръцки владика и там се спречкахме. Едната депутация защитаваше Неофита; Кабакчиев и аз го нападнахме от страна на другата. Най-горещ защитник на Неофита излезе Цаню Райков от Трявна, който почна и най-върло да напада лично мене. Това ми направи много тъжно впечатление и аз пороних сълзи, като видях, че туй върши един от моите съселяни, при това и роднина. Но същевременно аз възнегодувах от дълбочината на сърцето си и като подех дума, изброих всичките противонародни дела и постъпки на Неофита и разказах всичките лични страдания, на които бях предмет от негова страна. Противниците млъкнаха и нищо не можаха да отговорят.

В борбата на българите против Неофита съдействаха до една степен и някои влиятелни търновски аги, разбира се, по някои свои лични съображения, между които и Мастън ага, както и тогавашният управител на Търново, името на когото не помня. Благодарение само на това обстоятелство ний можахме да излезем тоя път открито обявени против нашия върл противник, с мисия пред правителството да го пропъдим. В Цариград ний се оплакахме формално против него пред Ахкями-адлие, гдето викаха и двете депутации поотделно, нас по-напред, другите после. Нас изгълчаха, дето сме дигали гюрултия, и ни заповядаха да си идем и да мируваме, без да обещаят да изпълнят молбата ни. На другата депутация беше тоже заповядано да си иде и тя не закъсня да направи това още на следующия ден, което направиха подир нея и моите другари. Аз останах за повече време по настояване на Христа Тъпчилещова, който обещаваше да ме цени за учител при българската черква на Фенер. При всичко че турското правителство нищо не обеща, за да тури край на партизанствата в Търново, в които

бяха намесени и турците, то реши и дигна търновския паша, но дигна и Неофита, който трети път не видя вече ни столицата на епархията си, ни България. Като се научих за това, аз крайно се обрадвах, защото се избавяше и Търново, избавях се и аз от един гонител, който на всяка крачка ме преследваше. Спомних си тогаз, че когато Неофит най-напред ме запря в курника, гдето пръв път обърнах внимание на народните пословици, след като ме пуснаха и аз отидох в училището да си прибера едно-друго, на излизане оттам случайно срещнах Неофита, който, като ме видя, с едно видимо удоволствие на лице и с една злобна усмивка на уста обърна се към мене и иронически ми каза: „Хе, даскале, урала!“ Аз го изгледах и без да му кажа нещо, отидох си по пътя, но дълго време с яд си спомнях за тая негова злобна подигравка. Щом се известих, че Неофит вече тръгнал от Търново, постарах се да науча приблизително кой ден ще стигне в Цариград, ходих няколко дни наред да го чакам на Едирнекапия, причаках го най-после при самите врата на Цариград и като му се поклоних, казах му: „Хош гелдин, Деспот ефенди.“ Той ме позна, изгледа ме накриво и начумерено отмина.[21]

Като се върнах от второто си ходене в Цариград, аз пак останах учител в Трявна, учителствах в Търново, после в Джумая и най-после за твърде кратко време и във Варна. През това време аз ходих още няколко пъти в Цариград[22] по народните работи и в качеството на представител, и като частно лице и там се запознах с д-р Чомакова[23]. Най-после през 1864 г. от Варна отидох в Цариград и от тая минута почнува продължителната ми деятелност в столицата на Турската империя. Когато бях учител в Търново заедно с Михайловски, Златарски, даскал Илия от Трявна и Кънча Кесарова из Габрово, запознах се с едного от американските мисионери — д-р Лонг, който наскоро беше се установил в тоя град. Д-р Лонг ме услови да преведа на български от славянски Новия завет за Библейското общество в Цариград. Това общество беше натоварило Фотинова да преведе Стария завет. Двата тия превода трябваше окончателно да се прегледат и поправят, преди да се печатат от една комисия, състояща от д-р Ригс, д-р Лонг, даскал Христодул от Самоков. Аз тоже трябваше да бъда член в тая комисия и това собствено ме докара в Цариград. Но освен тая трудна и деликатна работа аз продължавах да издавам „Гайда“, която редактирах дотогава от Ески Джумая[24], и същевременно

следях хода на народните работи. В началото „Гайда“ беше сатирически вестник, насочен най-вече за свестяване на българщината в борбата й против гърцизма. Но на мене се запрети да издавам тоя вестник с това направление и аз го обърнах отпосле на чисто литературен лист. В 1866 г. аз прекратих „Гайда“ и почнах да издавам „Македония“, която продължих до 1872 г. Митхад паша прекрати едва ли не с „Македония“ и моето съществуване. Аз останах жив, но ударът, който ми нанесе, беше тъй силен, щото от него не можах вече да се дигна и се принудих пак да се уловя у старото си занятие — учителството — за прехрана.

През 1874 г. януари м., екзархията, подплашена от католическата пропаганда в Македония, която беше сполучила да привлече и да употреби за оръдие отца Нила, ми предложи да отида да обиколя по-главните градове на тая страна, да помиря партиите и да съдействам да се закрепят колебающите се в православието. Македония беше единственият кът на нашето общо отечество, с който не бях запознат, тъй що, ако и мисията, която ми се възлагаше, да беше не само трудна, деликатна, но и свързана с риск и опасност за мене, като имах голямо желание да видя родната страна на Кирила и Методия — люлката на нашата книжовност — разбуждането на която беше една от главните задачи на политическата ми деятелност, на драго сърце приех това предложение. Вън от горещото ми желание да се тури край на католическата интрига, която заплашваше да прибере в лоното на католицизма почти една трета от Македония, идеята да се запозная лично с нея и с хората й, да изуча бита, обичаите и езика на македонските българи, да събера материали по езика и наречията на тая страна ме накара още по-охотно да се съглася на желанието на Н. блаженство. Отидох най-напред в Солун и оттам във Велес, гдето раздорът между българите беше най-голям и най-опасен. В качество на редактор на „Македония“ аз бях известен по име вред в Македония, от която страна много частни лица и общини се отнасяха до мене по народните работи и по училищата. Най-много търсеха учители и аз ги улеснявах, доколкото можех. По моя препоръка във Велес бяха условили Н. Поповича, против когото по-после една част от населението беше се повдигнало в полза на Йосифа Ковачева. Аз имах крайното удоволствие да помиря велесчани, след което ходих да обиходя и няколко от околните села. За да мога да обиколя повече

градове и места в Македония, отнесох се до екзархията за средства, които ми се отказаха. Това ме принуди да се върна по-скоро в Цариград.

В Македония аз се бавих всичко около един месец, но в късото това време бях успял да събера много нови материали, между които голямо количество пословици и доста записки за богомилството, които представляваха значителен интерес. След като се завърнах в Цариград, опитах се изново да се задържа там, но при всички мои усилия обстоятелствата не ми помагаха и аз се принудих да приема предложението на старозагорци да им бъда главен учител.

В Цариград, ако и по-голямата част на времето ми да беше занято с вестникарската и политическата ми деятелност, аз никога не пропущах случай да събирам и записвам всякакви материали, които трупах настрана, за да ги обработвам в по-охолно време. Такива материали, събрани в течение на тридесет години, въпреки разни нещастия, аз имах натрупани цели сандъци и ги прибрах със себе си в Стара Загора, гдето, освободен от всякакви други главоболии освен уроците си, аз посвещавах всичкото си свободно време изключително за нареждането и разработването им. Тия материали се състояха от народни песни, приказки, пословици, гатанки, обреди, богати записки за географическия и историческия словар на Балканския полуостров, материали за български речник, предания, разкази за събития след падането на Българското царство, за въстанията, за еничерите, за дахлиите и други подобни. В по-леките работи аз карах да ми помогнат моите ученици, особено няколкото македончета, които от Цариград ме последваха в Стара Загора. Аз се занимавах лично най-вече с пословиците, с географическия словар, но същевременно събирах за печат и стихотворенията си, които бях умножил с много нови, в Стара Загора писани[25], и бях съчинил и приготвил за печат учебник по българската история[26]. Географическият словар бях почти изкарал; оставаше само да се нареди в по-строг алфабетически ред. Пословиците ми тоже бяха преписани и нагласени за печат; тяхното число тогава възлизаше на около 15 хиляди. Те, както и други мои материали, ходеха от ръце в ръце между моите по-млади другари учители, с които тъй приятно и дружелюбно съучителствувах, да бъдат разглеждани и прочитани. Времето, което прекарах в Стара

Загора, беше трети период на моята чисто литературна деятелност: първият беше в Ловеч, вторият в Трявна и Търново.

Но и стоенето ми в Стара Загора не мина без злощастия, които са ме следили от детинство дори до старост. По време на въстанията в Перущица и Батак пострадаха мнозина и от Стара Загора. В това число бях и аз. Един ден властите ме арестуваха, туриха в синджири, качиха на талига и откараха в Одрин, дето бях тикнат в затвора с толкова други сънародници. Помислих си, че тоя път поне, 30-и или 40-и, не помня, не ще изляза жив из затвора и че ще свърша с бесилката. Но благодарение на опитността, която имах в сношенията си с турците, и благодарение, че не изгубих присъствието на ума си, аз се избавих по-скоро, отколкото можеше да се предполага. Когато скоро след пристигането ми в Одрин ме изкараха пръв път пред истинтакчията, името на когото сега не помня, аз му разказах цялата си история. Турците (разумявам по-разумните от тях, какъвто се оказа и тоя истинтакчия), по навик добит от вековно властване, имаха известен такт и известна система в действията си и в упражнение на властта си. Груби, жестоки, варвари в много случаи, у тях често се срещаше и известно почитание към по-видни и влиятелни хора, към които се отнасяха вежливо, даже и когато вината им се докажеше, а тоя обичай би можал да се препоръча и на българските касти и власти… Като се намерих в присъствието на истинтакчията, след обикновените разменения на думи в подобни случаи, додохме до предмета и аз почнах тъй: „Ефендим, не съм от ония хора, които не разбират и не проумяват от народни и държавни работи и ако обичаш да ме вярваш, това, което ще ти разкажа, е цяла истина. Българин съм и като такъв да ти кажа, че не обичам отечеството си и не желая доброто на народа си, ти лесно ще познаеш, че те лъжа. Но аз съм желал доброто и успеха на отечеството си и работил съм за това в кръга и границите на законите в държавата. Ако ти кажа пък, че съм от ония, които мислят и вярват, че една или две, или три чети от по стотина души ще могат да съборят едно царство и една империя такава, каквато е турската, ти пак може да помислиш, че те лъжа; годините ми и опитността ми не ми позволяват да помисля подобно нещо. Но животът ми е в ръцете ви и от вас зависи. Ако сте разумен човек, за какъвто ви сматрям, сами ще додите до заключение, че не съм бунтовник; защото ако бих бил такъв, мене щяха да ме уловят в

горато с пушка на рамо, а не да ме отделят от дома ми с перото в ръка. Ако ме пуснеш да си ида и да си гледам работата, аз даже не съм в състояние с нищо друго да те възнаградя, освен да ти проводя армаган един конски товар хубави загорски ябълки.“[27] Тия мои думи видимо направиха впечатление на истинтакчията. Той ми каза: „Виждам, че ти не си от ония хора, за какъвто са те пратили тука, и че си разбран човек, та ще видя какво мога да направя за тебе.“ Втори път не помня дали виждах тоя човек или не, но на третия или четвъртия ден бях освободен и незабавно се върнах в Стара Загора, за голямо удивление на приятелите, които не се надяваха да ме видят жив. Аз изпълних обещанието си на истинтакчията, комуто наистина проводих един товар ябълки по нарочен человек.

Никое нещастие в живота ми не е бивало тъй пагубно и не е падало тъй тежко на мене, каквото това, което ми се случи в Стара Загора през 1877 г. Освободителната война, която трябваше да тури край на петвековно робство, ме завари в тоя град. Неописана беше моята радост, когато целият град посрещна с тържество, каквото русите нийде другаде не видяха, победоносните войски на Гурка, и неописана беше скръбта и горестта, с която се принудих да изляза из тоя град при настъплението на Сюлейман паша, като оставих всичко мило, всичко свидно, което имах на тоя свят — книжовните ми трудове, материалите, събирани с толкова труд през толкоз дълги години. Бях взел най-живо участие в приготовленията за посрещане на русите, които се почнаха още додет не бяха минали Балкана, и още тогава бях съчинил песните за тоя случай, които по-после обнародвах.[28] Туй обстоятелство и уважението, на което се наслаждавах между гражданите, както и известността на името ми на народен деец, ме призоваха начело на първото българско управление в Стара Загора, задача трудна и тежка при тогавашните обстоятелства. Трябваше, от една страна, да пазя реда и тишината в града, от друга страна — да посветя времето си, опитността си и всичките си сили, за да улесня задачата на руската войска. Още докато първата радост и първото възхищение бяха в силата си, настанаха тъмни и мрачни дни за Стара Загора. Към нея бяха се упътили дивите пълчища на Сюлейман паша, които приближаваха града. Руските сили бяха незначителни, но надеждите бяха поне да се държи Загора, доде додат на помощ други войски. Не е място тук да възпроизвеждам мъжеството на руските

войски и геройството на българското опълчение, което пръв път се кръсти в кръвта на вековния враг. Като не додоха подкрепления, участта на града беше решена, и тая участ беше ужасна. През целия си живот съм си спомнял за нея с тъга на сърце и сълзи на очи. Аз направих всичко, което можах, да спомогна за удържането на града и в старанията си бях забравил и домашни, и всичките книжовни съкровища, които стояха натрупани вкъщи. Благодарение на някои свои, които в мое отсъствие се сетили, домашните се избавиха на последния час, без да могат да вземат със себе си друго освен онова, що са имали на гърба си. Син ми, най-малкият[29], си спомнил за големите тефтери, над които постоянно ме гледаше, че пишех, и които съдържаха материалите по географския словар и пословиците, и за да не би да се загубят, прибрал ги и уж ги скътал нейде на по-скришно място, разумява се напразно.

Когато всичко около мене беше гръм и дим, врясък и писък, плач и рев, когато войските се дръпнаха от позициите си и почти всичко живо беше излязло из града, аз, един от последните, възседнал на кон, обърнах гръб и се отправих към дома си. По мене вече летяха турските куршуми и краищата на града, отгдето настъпваше неприятелят, издигаха големи пламъци във въздуха. Всяка минута бавене беше смърт. Като видях, че домашните и без мене излезли из къщи, без да се спра ни на миг, излязох из града, който остана в ръцете на турците да го горят, пленят и изколят. Къщата, в която живеех, стана жертва на пламъците, а заедно с нея погинаха и покъщнината ми, и богатата ми библиотека, и скъпоценните ми литературни сбирки и трудове, в това число и 15-тях хиляди пословици, които бях събрал от всичките краища на общото отечество.

София, 1892 г.

П. Р. Славейков

---

[1] Доколкото помня, тя захващаше тъй:

Прославило се Търново
със славни гърци владици,
най си са много прослави
със Панарета делия,

делия, дели башия,
лудия гръцки владика.

Като гидия ходеше,
враня си коня яздеше,
окачен топуз носеше,
селата обикаляше,
сякак народа дереше
и грешни пари береше.

Попове си яздеше,
груби им думи думаше:
Де гиди, старци, магарци!
А кметовете псуваше,
псуваше и ги биеше,
калпаците им хвърляше
и толуми им думаше.

А йощ са повеч прослави
наше Велико Търново
със Неофита мъдрия,
мъдрия и лукавия.
…………….

↑

[2] Много ловък. — Б.р. ↑

[3] Към 1844 г., ако се брои от датата на тази „история“ в Пер. списание, кн. II, 1882. — Б.р. ↑

[4] „Както (цял) свят, така и Козма.“ Гръцката пословица, с нейното игрословие, има смисъл на българската, нагласена според нея: „Както Святко, тъй и Цвятко.“ — Б.р. ↑

[5] Местата на „о̀близу“, наоколо. — Б.р. ↑

[6] Дотук разказът по историята за събирането на притчите е взет цял и препечатан без изменение от книжка I и II 1882 г. на Периодическото списание. Оттука надолу почва продължението на разказа. ↑

[7] За положението ми въобще в това време по-надълго е разказано в *Епизод*. Вж. *Периодическо списание*, кн. XV и XVI, 1885 г. ↑

[8] Захари Княжески, семинарист, учил в Русия, със заслуги за образованието и училищата ни (1810–1877). — Б.р. ↑

[9] Тук стои забележката от Славейков: „Продължението и свършекът ще се отпечатат във втората част.“ Писана преди 1 януари 1890 г., тази първа част от „историята“ на пословиците е последвана в 1892 г. от втората част, която е отпечатана във втория том на книгата. Сега двете части са събрани наедно. — Б.р. ↑

[10] Никола Михайловски (1818–1893), брат на Иларион Макариополски и баща на писателя Стоян Михайловски. Познат е като учител, общественик и книжовник, преди и след Освобождението. — Б.р. ↑

[11] Д. Бошнака се помина и той преди няколко години, но беше жив, когато се пишеха тези редове. — Бел. на издателя (Иван Славейков). ↑

[12] Цвятко Недев (1816–1892), ученик на Неофит Рилски и дългогодишен учител в Габрово. — Б.р. ↑

[13] Според едно скорошно писмо на г. К. Иречека, излиза, че тия песни били тоже печатани от Имперската академия на науките и че и те (както и пословиците) били препечатани на особна книжка (35 страници) под заглавие „Сборникъ Бол. Нар. Пѣсень, Петра Рачова Славейкова“ в Петербург, 1855 г. — Бел. на издателя. ↑

[14] Вж. Chansons Populaires Bulgares, par Auguste Dozon, стр. XLV. — Бел. на издателя ↑

[15] Между тия песни е и хубавата и характерна песен:

„Ходил юнак, ходил помак на пуста войска,
на пуста войска, войска татарийска.
Ранили го, ранили го триста дребни пушки,
триста дребни пушки, три стрели татарски…“

Тая песен мнозина са слушали да я пее Славейков даже и на старини. — Бел. на издателя. ↑

[16] Dozon казва в предисловието си, че песните на неговия сборник му са доставени от Найдена Герова и Василия Чолакова (вж. стр. XLVI). — Бел. на издателя. ↑

[17] Покойният е имал дълго време сношение с българското настоятелство в Одеса и по предложението на това настоятелство е ходил в Габрово да мири партиите, написал историята на габровското училище и даже е ходил с особна мисия да изучава помаците. За изпълнение на тая последна мисия, твърде деликатна и опасна, той бил принуден да пътува под име доктор, като носел със себе си и някои общи лекове. Част от кореспонденцията му с одеското настоятелство е на ръцете ми благодарение услужливостта на настоятелството и е крайно интересна за оная отдалечена епоха. Ще се ползвам от някои случаи да я обнародвам. — Бел. на издателя. ↑

[18] В писмото на г. Иречек, за което поменахме в бележка на стр. 68 се казва, че само 9, не 12 от кралимарковските песни били печатани, заедно с други български песни от Мутевски и Найден Геров, в сбирката на И. И. Срезневски, в съчиненията на руската Имперска академия. По всяка вероятност г. В. Стоянов поменува за песните, обнародвани в тая сбирка, която се намира в Пражката библиотека. — Бел. на издателя. ↑

[19] Сега може да се обясни, като се знае, че пословиците на покойния били печатани и че Л. Каравелов ще се е ползвал от печатаните. — Бел. на издателя. ↑

[20] Говор на рупците в Източните Родопи — Асеновградско, Пещерско, Хасковско и др. — Б.р. ↑

[21] По-подробно описание на действията на представителите от търновската епархия против Неофита в Цариград аз добих през 1895 г., след смъртта на покойния, от едничкия останал жив член на тая депутация — Георги Кабакчиев в Търново. Тия сведения ще обнародвам друг път. — Бел. на издателя. ↑

[22] Най-историческото от тия ходения е било, мисля, това през 1861 г., когато покойният нанесе смъртен удар на католическата интрига, като открадна дядо Йосифа (Соколски) и го пренесе в една нощ в Одеса. — Бел. на издателя. ↑

[23] Тук ще да е дума за подновяване на познанството, защото покойният се е запознал с Чомакова още преди 1853 г., когато бил тежко болен, та ходил да се лекува чак в Пловдив при Чомакова, който

и му помогнал. В знак на признателност покойният е посветил труда си Смесна китка (1852) нему. — Бел. на издателя. ↑

[24] Първият брой на „Гайда“ е написан още в Трявна, преди покойният да замине за Джумая. — Бел. на издателя. ↑

[25] Покойният е разказвал на своите си и на приятели, че е много ценял своите стихове, съчинявани в Стара Загора. Някои от тия, пращани в Цариград още него време, намерих миналата година в писмата си, които ще бъдат обнародвани в сбирката на стихотворенията на покойния, която сега приготвям. — Бел. на издателя. ↑

[26] По казването на Хр. Г. Данов покойният е имал готов и друг учебник „Отечествена география“, поръчан лично от Данова, за който и съществува особен контракт, сключен навремето, у него. — Бел. на издателя. ↑

[27] Читателят ще се сети, че с тия последни думи покойният по един тънък и деликатен начин е искал да даде да се разбере, че е сиромах, за да отбие възможното желание на истинтакчията да се ползва да иска пари, за да го освободи. — Бел. на издателя. ↑

[28] „Песни и стихотворения“ (1878 г.). Според както ми разказаха по-миналата година някои от учениците на покойния, той сбирал по-съзнателните от тях и ги обучавал да пеят тия песни по затънтените градини в града. Щом някой се явил, песните тозчас били обръщани на черковни. — Бел. на издателя. ↑

[29] Пенчо П. Славейков ↑

ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВАТА ЧАСТ

От „историята на събирането“ на предлаганите народни притчи читателят ще види как те са събирани и какви премеждия са прекарвали. Най-ранната си сбирка аз бях почнал да печатам още през 1855 лято в колоните на „Цариградски вестник“, а по-после, с други някои прибавления, и в „Българските книжици“. Тогава още аз имах събрани и готови за печат 11 хиляди притчи, но понеже тия притчи, след никополското нещастие бяха все от източното наречие, аз чаках да се сдобия отново и в по-голямо изобилие с пословици от западното и македонското наречие, за да съпротивопоставя по-нагледно различието на трите главни клона на българския говор. При всичко че това мое желание не можа да се изпълни тъй, както исках, аз реших миналата година да почна да печатам трети път събрания си материал.

Аз срещнах доста затруднения под какво название да отпечатам събраните притчи, които бях записвал под название първо на „избрани“, после на „стари думи“, а по-после на „пословици и поговорки“. Повечето клонях да избера едно от последните две названия; но думата „поговорка“ не съм чувал от безкнижните наши еднородци, думата „пословица“ не е наша дума, освен това тя е изгубила в езика ни онова значение, което е имала на „реч“ или „дума“, а вземала е повече значението на „буква, слово или слова“, и „пословешки“ означава „по срички или по слова“. По тая причина, като чух да се употребява от народа изражението „все на притчи (прищи) ми приказва“, аз се реших да употребя тоже названието притчи. Истина, и тая последна дума има двояко значение: в Евангелието едно и в Притчи Соломонови друго; но значението, което има в Притчи Соломонови, то е именно онова, което нам трябва.

Няколко думи за езика и правописанието, на които са напечатани притчите. Тъй като по-голямата част на пословиците са от източното наречие, то и ний сме се придържали главно у езика на това наречие и у правописанието, което най му съответства. От **А** до **Б** аз нарочно съм се постарал да напиша думите тъй, както се изговарят,

без да се придържам у общеприетото правописание, но от **В** нататък аз съм се потрудил, доколкото ми е било възможно, да подведа езика под едно общо правописание, с разлика само в единствено число на членовете **а**, **ът** и **о**, **у**, **ю**, както те се употребяват в източното и западното наречие, за да покажа отличието им. Аз не мога да одобря това, гдето наши някои филолози и други писатели са наченали да пишат тъй разнуздано, щото да не вардят **ѣ**, ни **я**, ни **ѫ**, ни **ъ**, в които букви всичките български наречия имат по нещо разлика. Може би това те да правят от желание да опростотворят българското азбуке, като задържат и употребяват толкоз букви, колкото прости звукове са се опазили в живия говор; но това начало ако се приеме, ний ще влезем в един съвсем безизходен път. Подобно нещо би било възможно наистина, ако е работа да създаваме нов език и ако да нямахме стар свой готов, пълен и усъвършенстван език, който е бил и е основата на днешния ни и който като такъв е невъзможно съвсем да се презре. Блажени Евтимий, последният търновски патриарх, наедно с последния търновски цар Иван Шишмана видели за нужно да поправят и пречистят стария наш книжовен език от многото и разни рецензии и извършили тая трудна и деликатна работа, и ако да не би било, че заедно с прекращението на независимия политически живот на България се прекъснало и свободното развитие на българската книжнина, то и ний нито щяхме да изпаднем в това низко състояние да се молим Богу на черковния наричан и несвойствен на българите език, нито щяхме да го разваляме и обезобразяваме с таквоз пъстро и шарено правописание, каквото днес за днес преобладава у нас. Туй именно прекъсване на свободното развитие на нашата книжнина е причина, гдето днес езикът ни във всяко отношение се намира в хаос и бъркотия и гдето ни принуждава, щем-нещем, да правим разни свестни и несвестни опити за неговото уж поправление.

В самото начало на сегашното столетие четири народности от старите са подкачили да обработват наново литературния си език; именно: гърците, власите, сърбите и българите. Гърците след доста колебания успяха най-после да възстановят едно правописание, не по стария и мъртвия език, но не и съвсем по новия, както искаха и настояваха някои от писателите и филолозите им. Власите и те след доста лутания решиха да вземат за основа коренния си език, който е латински, без да обръщат внимание на желанието на мнозина да

вземат за такава основа само новия, чисто говорим език и без да ги е грижа, че тоя език простолюдието не го доразбира. Сърбите най-напред захванаха да пишат по черковния език, а от времето на Обрадовича почнаха по-ясно и по-чисто сръбски да пишат. Днешното тяхно правописание е основано от Караджича. Като видя, че не може да се придържа ни у едно от черковните правописания, защото ни едно не е било достъпно и свойствено на езика им, Караджич опростотвори сръбското правописание, като имаше пред вид и политическата цел, да привлече хърватите да прегърнат същия език, за да имат един общ книжовен език. По същите причини примерът на Караджич се последва и от другите сърби, но при всичко че години са се изминали, политическата цел на Караджича не се е достигнала главно от различието по вяра между двата еднoплеменни народа. Наистина, западните славяни хвалят сръбския език, но ни едни от тях не са се решили и не се решават да го прегърнат.

За нас си, българите, какво да кажа и аз не зная. В начало и ний почнахме да пишем по новия черковен език, който вземахме за наш; после П. Берон излезе с друго едно правописание, а подир него Фотинов в Измир и Павлович Дупничанина в Свищов душа даваха за смесено едно тяхно ново черковно правописание, с което си и останаха. Още по-подир преосвещени Иларион (Михайловски), изпърво Макариополски и после Търновски, даде ново едно направление на езика и правописанието ни, като почна да пише на народния език, с правописание, основано на старобългарския. Примера на Михайловски последваха изобщо всички българи, които се учеха и свършваха в Русия, и най-добрият негов последовател се яви Найден Геров. Езикът с направлението, което му дадоха Михайловски и Найден Геров, изобщо се прегърна от пишещите българи, тъй що до появението на М. Дринов ний почти имахме един що-годе общ език, с почти еднообразно правописание. Но ето че на сцената се явява М. Дринов със своеглаво едно мнение за пречистването на езика и нашето правописание, установено за време, се хвърли в нов хаос. Наистина, че Найден Геров и други излязоха да защитят приетото правописание, но защитата не беше толко веща и уместна. Дринов остана почти сам със своето ново правописание, последван само от Васил Стоянова в Периодическото списание, но примерът, даден от него, има това последствие, че отвори път на

всекиго да прави по своему предложения и изменения за опростотворение на правописанието, а от това и произлиза днешният хаос в езика ни. Тъй щото ние видяхме да се явиха западни някои ученици, едни от които искат да подражават на Миклошича и други слависти, втори да написват по цели дисертации за и против **ь**, трети да поставят за задача на граматиките си установението гласа на **ѣ** и **ъ** употребението на **ж**; има в изобилие и такива драскачи писачи, някои даже с големи претенции на литераторство, които дотам са опростотворили правописанието, щото читателят не вижда у тях никаква разница между **е** и **ѣ**, **е** и **и**, **ж** и **ъ**, не съглежда спазване на най-елементарните правила за съгласуване на думите, за отличие на падежи и форми. Ако ний все тъй отиваме, както сме тръгнали от време на новото упътвание на г. Дринова, то къде ще му излезе краят не може да се предвиди, както и дали някога ще достигнем да имаме общ литературен език с установени форми, общеприето правописание и определени правила — неща необходими не само за развитието на книжнината ни, за яснотата на езика ни, но даже и за самото ясно, правилно и логическо мислене.

Но да оставим тия размишления върху нашия език и нека се надяваме, че ще се появят и у нас хора със солидно филологическо образование, с коренно запознаване на българския език и със здрав разум, които със своите знания да ни упътят да се избавим от днешната бъркотия и със своя авторитет да ни наложат един книжовен език с едно установено правописание, което според нас не трябва да се отдалечава много от кръга на старото.

София, 1 януари 1890

П. Р. Славейков

ИВАН П. СЛАВЕЙКОВ
ПРЕДГОВОР КЪМ ВТОРАТА ЧАСТ[1]

Събирачът на „Българските притчи“ имаше горещо желание да види целия свой труд обнародван, преди да се прости с тоя свят, както и да довърши историята на тяхното събиране. Съдбата обаче го лиши от това удоволствие. И сега, като се падна нам честта да поднесем на читающата публика втората част на тия Притчи, тъй както той я остави готова за обнародване, без никакви от наша страна изменения, считаме за своя длъжност да прибавим няколко реда като допълнение към историята им, както и да дадем някои пояснения, които ни се налагат като необходими в случая.

От Стара Загора П. Р. Славейков избяга със семейството си в Трявна и оттам отиде сам в Търново да дири работа, и се установи в една тъмна и затънтена стая в най-долния етаж на един хан, гдето откри писалище за прошенописане. Лица, които са ходили да го спохождат там него време, са разказвали, че той бил неутешим за загубите си в Стара Загора и че за да убива времето и да разсява тъгата си, още тогава бил взел да набира на масата си нови тефтери и тетрадки, в които отново да записва и набира нови материали. В едно писмо до мене[2] той в скръбта и отчаянието си отиваше дотам, щото да не иска да преживее тая загуба. „Здрав съм уж телесно — казваше той (31 окт. 1877), — но душевно тъй страдам, щото желая смъртта, която видях без страх. Не мога да прежаля големите загуби, които ме сполетяха в отношение на книжовните ми трудове, които са невъзвратими, защото нищичко не избавих. Излязохме всинца току-кажи по една риза; но всичко друго пак може да се попълни, каквото е било, само това няма да се постигне никога. От това колкото загубата е моя и ваша, толкоз повече е и на народа, който се лишава тоже от неоценими за него сбирки и трудове. Работя уж и сега изново, но нити време ми остава доста, нити присърце вече имам, нити необходимата

за това бодрост, защото съм вече изнурен и застарял, и убит духом…“[3]

Решението на русите да минат Балкана през зимата скоро извади покойния из унинието, в което беше паднал, съживи отпадналия негов дух, като го призова с нови сили и надежди към нова деятелност. Генералният щаб на руската армия подири човек с авторитет и знающ местностите и хората. За такъв всички запитани посочили на П. Р. Славейкова, който бил извикан из Трявна, гдето временно бил проводен като началник със специална мисия да се грижи за настаняване на бежанците и да следи и наблюдава, та да дава сведения за действията и движенията на турските войски отвъд Балкана. Като му се поискало мнението относително възможността да се минат балканите посред зима, той го изложил в дълга записка, подадена на Генералния щаб, със следующите думи начело, написани с едри букви: „Балканите вред могат да се минат“, след които следвало подробно описание на всичките малки и големи проходи, на разстоянията и характера на околните местности. Верността на тия сведения той подкрепил с клетва. Понеже на генерал Скобелева била възложена важна задача в минуването на Балкана, покойният бил поканен лично да го придружи и преведе през Химетлии, което извърши благополучно и присъства при битката на Шейново, гдето с възхищение видя как храбро и неустрашимо се биеше българското опълчение редом с руските войски. От него момент покойният станал неразделим другар на великия руски пълководец, който високо ценил услугите му, и ходил дори до под стените на Цариград.[4] След сключването на мира покойният бил извикан в Одрин, отгдето го назначили и пратили за чиновник за особени поръчки при сливенския губернатор (1878).

Когато през 1874 П. Р. Славейков беше учител за кратко време в Одрин (след като беше изпълнил мисията си в Македония), той беше оставил един-два сандъка с по-непотребни нему книги и ръкописи. Тия сандъци одринската община беше задържала срещу надвзета заплата, понеже покойният внезапно и без време беше вдигнат и откаран от властите в Цариград поради някои дългове и интриги на враговете му. Благодарение на това случайно обстоятелство тия сандъци оцеляха и покойният ги взе със себе си, като се вдигна от Одрин и замина да поеме новата си длъжност в Сливен. В тия сандъци

за щастие той намери някои части от по-стари свои ръкописи, между които и един тефтер с няколко хиляди записани пословици; тия именно пословици, тъй случайно останали и намерени, му послужиха за ядка на новата му, настояща сбирка. Макар че от 1879 г., когато покойният мина в Търново, повикан да участва в Първото Велико събрание, дори до 1888 г., когато му се случи вторият удар, той водеше деятелен обществен живот и вземаше най-живо участие във всичките борби и събития, с които са препълнени първите страници на новия наш политически живот, по добит навик той никога не изгубваше минутите на свободното си време да се занимава с любимите свои литературни занятия. Той все намираше време да записва песни, приказки, пословици и да работи нещо по езика и книжнината. След като се оттегли от политическа деятелност през 1884 г., той беше взел да съсредоточава труда си главно върху две неща: изработването на български речник и събирането на пълна сбирка от пословици. Но политическите събития в княжеството от време на Съединението не бяха от естество да го оставят съвсем на тихо и спокойно занятие, тъй щото от речника си той едва изработи половината, а от пословиците беше отново успял да събере повече от 16 хиляди. Понеже тия последните представляваха по-готов материал за обработване, той се реши тях да издаде най-напред. Неговата цел беше тия пословици да бъдат като огледало на живия език, тъй както се говори от народа в главните му наречия. За да постигне тая цел по-лесно, той напусна общеприетото правописание, като го измени в направление да бъде по-близко до говоримия език. Заедно с това той кроеше да даде повода или историята на по-голямата част от пословиците, да посочи на смисълта и употребението им, да даде тълкование на непознатите или малко познати думи и да напъстри страниците с езикословни и други бележки и пояснения. Този план беше широк, но покойният имаше условията да го изпълни. Обаче той едва можа да го положи до една степен в действие в първите две-три букви, преработени през 1887–1888 г. В края на тая последна година извънредни вълнения, докарани от печалните събития в княжеството, които докачиха и домашното му спокойствие, способстваха да получи втория си апоплектически удар, от който се повдигна през пролетта на 1889 г., тоя път вече със следи, които осуетиха намерението му. Защото като не можеше да говори свободно, нито да държи перото тъй яко, нито да работи освен по

един-два часа на ден, и то мудно, и като съзнаваше сам положението си, той реши да побърза да печата материала тъй, както беше го събрал, без пълна обработка. Както казахме, той искаше догде е жив, да види поне една от своите сбирки — най-интересната за него, защото е свързана почти с историята на целия му живот — обнародвана, и само едно ново и съвсем неочаквано нещастие с тях осуети това негово желание.

Щом прочее покойният се вдигна от втория удар, въпреки съвета на докторите и настояването на своите да не се залавя тъй бързо с уморителна работа, каквато е печатането на книга, той почна да печата пословиците тъй, както бяха записани и с ония бележки и пояснения само, направени бързом при записването им или преписването им. По тоя начин в началото на 1890 г. първата част на „Българските притчи“, с начало на историята им, писана от самаго него, излезе из печат, след което покойният се залови с преписването и допълването тук-таме на втората им част. Ако помня добре, в началото на 1891 г. той представи в Министерството на просвещението половин от материала преписан, за да иска съдействие за отпечатване на втората част. Тоя ръкопис лежа дълго време в министерството и когато се подири, узна се, че бил изгубен. Дълго време още се мина с безполезно дирене, догдето най-после покойният се принуди (1892–1893 г.) при всичките си слаби сили да предприеме изново да препише изгубените пословици от оригинала, който за щастие беше запазен, а с тая работа той загуби повече от година време. Той беше така огорчен от това последно нещастие с пословиците му, щото не помисли да отиде втори път в министерството, а от есента на 1893 г. силите му взеха осезателно да отпадат, тъй що печатането от него на втората част беше невъзможно. При всичко това той не преставаше да се занимава с тях, докогато перото можеше изпод ръката му да извива наредени букви, т.е. нещо няколко месеца преди да изгасне, но тая негова работа беше повече да се залъгва, отколкото да работи. И тъй, с пословиците покойният почна списателството си и с тях го приключи. Историята на събирането им е почти история на неговия живот и до една степен на неговата обществена и литературна деятелност — живот пълен със събития и приключения, деятелност широка, възвишена, благородна, която е имала своето неоспоримо влияние върху епохата на нашето

възраждане, която не е била без влияние и значение даже в епохата след нашето освобождение.

Преди да сключа тази почти пословична история на пословиците на покойния, длъжност ми се налага да поясня, че той лично е написал само оная нейна част, обнародвана в първия волюм, издаден през 1889 г. След втория апоплектически удар, като се залови да ги печата, той в начало нямаше време да я доизкара, а после не беше в състояние. За да не остане наполовин, недоизкарана, и догдето позволяваха силите на покойния, щом го виждах по-добре, по-спокоен и по-разположен, което беше рядко, отивах при него да ми диктува продължението й, като се стараях от своя страна, доколкото беше възможно, да предам вярно това, което с мъка ми разказваше. Туй не беше лесна работа в дадените обстоятелства, защото се вълнуваше, като не можеше свободно да се изражава, което го мъчеше. Да избавя и него от излишни и опасни вълнения, а тъй също и себе си от тягостно състрадание, макар че целта ми беше да го увлека да ми разкаже колкото се може повече от историята на живота си, скоро се принудих да се огранича само с онова, което по-пряко се касаеше до предмета, и едва можах да изтръгна из него няколко отделни приключения от биографически характер и интерес. Тях предавам тъй, както съм ги записал под неговата диктовка. И колко малка, колко незначителна част от тия приключения, премеждия и събития из буйния му живот са изложени в тия къси страници, писани било набързо от самаго него или записани посред такива тъжни обстоятелства от мене! Даже и по тоя начин писана, аз едва можах да докарам историята на пословиците до съдбата, която ги постигна в Стара Загора, като оставих да довърша края й сам, по личните мои припомняния.

В заключение мене не ми остава друго, освен да попрося читателите да бъдат снизходителни към труда на покойния за всичките негови недостатъци, като имат предвид не само печалната история на тяхното събиране, но и тежките обстоятелства и крайно неблагоприятните условия, в които печатането им се предприе от него и довърши от мене.

София, 17 октомври 1897 г.

Иван П. Славейков

---

[1] Първото издание на Славейковите „Пословици“ е излязло в две части. Втората част включва пословиците от буква О нататък. — Б.р. ↑

[2] Когато Загора попадна в ръцете на Сюлейман паша, аз бях в Цариград и получих твърде тъжовни новини за съдбата на баща си и домашните. Според едни слухове всички били погинали в клането; според други слухове някои от домашните в голямото число жени и деца, били откарани от полето на сраженията в Одрин. Аз бях писал няколко писма да питам приятели и роднини за тях и в това време, когато вземах мерки чрез чужденци приятели да намеря откараните по слух в Одрин домашни, получих от баща си писмото, за което е дума и от което по-доле правя извлечение. ↑

[3] От покойния има портрет, ваден през 1876 г., който г. Данов с взел за образец на литографическата сбирка на видните дейци; от епохата на нашето Възраждане. Има и друг портрет, ваден две години по-после, по време на Великото учредително събрание. Разницата между двата тия портрета е поразителна и подкрепя последните думи на цитирания пасаж. ↑

[4] Покойният е разказал много любопитни случаи и приключения във време на тоя поход и как Скобелев се е гордеел с него, но на тия работи мястото не е тук. ↑

БЪЛГАРСКИ ПРИТЧИ ИЛИ ПОСЛОВИЦИ И ХАРАКТЕРНИ ДУМИ

А

А бе аз нему ще му кажа,[1] ама хайде рекох от мен да н’намира. — *Отказване от мщене.*

А бе то ше[2] са мре, ами току здраве да е. — *Наивно желание.*

А бре луди попе, видя[3] ли ма конках ли са? — *Той не помни и умен, а попът луд.*

А какъв е арцоин! — *Нечистоплътен.*

Аврам, Исак, пълен дисак. — *Върху лесния поминък на поповете.*

Агите с кола ловят зайците. — *От колай лесно станало кола и означава: с избикаляне, отдалеко, с хитрости.*

Ага, водата е там дълбока! — Е гериси даа бок а! — *Приказва се за един турчин, който бягал от неприятелите, които го гонели, и нагазил с коня си да преплава реката. Българин някой, който орял татък, искал да му каже да бъде предпазлив, но турчинът разбрал, че му казва: „Лоше е“, и рекъл: „Па назад е много по-лоше.“*

Агне са в чувал не купува.

Агнето го гледай по опашката, а ерето по гърдите. — *Ако искаш да узнаеш тлъсти ли са.*

Агнешките кожи са по-много на пазар от овчите. — *В довод, че младите по-лесно и по-много мрат от старите.*

Адет не е закон, ама закон става.

А защо ми не казахте, че треба̀ло и на па̀тиците да ск̀инем капу! — *От София на запад се употребява* ***капу****.*

Аз баща си не вярвам, че тебе ли?

Аз Бога мъчно вярвам, та че дявола ли ше ти вярвам?

Аз го карам на чаиря, а то бяга по баиря.

Аз го кръщавам, то пърди.

Аз го тегля към овата, то са тегли към гората.

Аз го уча на ум, а то си трън вади. — *Не внимава, що го поучавам.*

Аз да си плача, ви си ма водете. — *Рекла една булка, която по стар обичай плакала, като я водели към къщата на зетя, и сватбарите искали да я върнат, защото плачела.*

Аз го сякам, че е заец, а то било дзюмбюл. — *От една смешна приказка по дряновското омекотливо изговаряне; тука дзюмбюл е вместо мензил — поща, зурат.*

Аз да та питам, ти да не знаеш — *т.е. да казваш „Не знам.“*

Аз да ти кажа плевнико,[4] ти му търси вратата.

Аз да ти казвам, ти да не вярваш.

Аз жумя[5] и продавам, ти си очите отваряй.

Аз за тебе трици бъркам. — *Много си ми притрябал, че трици ще ти забъркам като на свинче.*

Аз й казвам дюгеню, тя дозема иргеню.[6]

Аз казувам на дякона и той на клисаря.[7]

Аз казувам на котката, а тя на опашката си. — *Аз казвам на тогова, който да свърши работа, а той заръчва другиму, комуто не приляга.*

Аз кога ходя, земята трепере *(са хвалило магарето)*.

Аз не знам как ходя, *рекъл петелът*, ама който е отдолу, той знае.

Аз ланска, ага, ланска съм. — *Циганският харачер отишел в едно село да събира от циганите харачите. Един от циганите нямал пари да си плати харача и побягнал извън селото, та се скрил под един мост. Харачерът, като запитал за него, другите цигани му подказали и той отишел да се разхожда уж и да го търси. Като дошел на моста, циганинът взел да се навира из буренака. Харачеринът го съгледал и повикал: „Ей, излез оттам бре!“ Циганинът взел да се преструва на жаба и да квака, а харачерът й рекъл: „Хич такава голяма жаба бива ли бе?“ А циганинът не стърпял и отвърнал: „Аз ланска, ага…“*

Аз ли съм туй, или не съм аз. — *При вчудване върху известни и познати неща.*

Аз ми се космите свиват на главата, а той му кефът иде.

Аз му казвам: добр’утро, а той — що ма попържаш? — *Казва се за опаки и неразбрани хора.*

Аз му казвам: „скопен съм“, а той пита колко деца имам. — *Кога някой не разбира или не рачи да вникне в положението на другиго.*

Аз му са разправям, а то ма и не керти.

Аз на теб заповядвам, а ти на[8] комуто мож[9].

Аз на хайваните хака не вземам — *т.е. вода не пия, а все вино.*

Аз не ща попа, че тропа. — *Безпричинно оговаряне, от песента: „Аз не ща попа, че тропа, не ща си гърка, че хърка, и не ща влаха, че маха.“*

Аз от зеле бягам, те ми зелник подлагат.

Аз пия, тебе хваща *(виното)*.

Аз си отрязвам ушити и двети[10] *(ако ти направиш туй чудо)*.

Аз са отмичам, то са намича.

Аз съм, кой съм. — *Казва се за самомнителните.*

Аз стигам оттука чак до булката *(рекъл някой гост)*; и аз стигам до ръжена *(рекъл домакинът)*.

Аз съм таквоз цвете, който ма помирише, откапва му носът.

Аз си обръсвам мустаките и ходвам без мустаки за чудо *(ако ти го направиш туй)*.

Аз тебе ша та изпонаваксам. — *Закана.*

Аз ти повивам като вълк *(ако излезе това така)*.

Аз турски не зная, ама овните знаят. — *Някой овчар закарал овни в Цариград да ги продава на курбан байрям; излезли някои гърци и искали да ги прекупят и препродадат, та заплашвали овчаря, че като не знае турски, не ще може да ги продаде, а той им дал горния отговор.*

Аз ще ти пошетам на сватбата, пошетай ми ти сега. — *(Аз на сватбата ти с решето вода ще нося, с вила орехи ще ти събирам).*

Аз там кравай не съм ти подложил. — *Казват за тия, които, като вървят, паднат и седнат.*

Аз ше[11] умра, ама тъй лесно душа на дявола не ше дам.

Аз ша втаксувам[12], ама други да дава.

Аз ша умра, та ти на кол ли ша побиеш света. — *Т.е. и ти ще умреш.*

Аз ще му го извадя из носът. — *Ще му направя нещо неприятно за това, що ми е направил той.*

Аз що зная, ти да знаеш, на баща ти гугла не му трябаше. *Или:* Я що знаем, ти да знаеш, на тато ти капа не би му требало.

Аз колкото можах, направих, *или:* Я що можѝх, и сторѝх.[13]

Аз ша постя понеделник, да не пости петък за мене. — *Духовниците имат обичай да задават на грешните при изповед да постят понеделници за опрощение на греховете им, но този грешник*

направил друга сметка и казал, че той ще пости в понеделник, за да има що да яде в петък.

Ай било да било ви[14]. — *Като клетва, с въздържане да изрече по-груби и по-тежки думи.*

Аз що извлача, булката го изприда. — *Кога някой реже нещо за ядене, като любеница или диня, а додето той реже, другите отстрана го изядат и не оставят за него.*

Ай да са не пръкне — *да би са не пръкнало.*

Ай да са ощуреe макар.

Ай, какъв е арватин! — нестегнат, развлеканест.

Айран няма за пиене, а с кон ходи за пикане. — *Тур. посл. Вж. „Цървули няма…“*

Ако аз съм крива, да потегли мъж ми за мене; ако той е крив, нека тегли за себе си.

Ако би, би; ако не би — здраве.

Ако белата не наскочиш, белата ще та наскочи.

Ако би имала баба мустаци, не би прела шестаци.

Ако би се яло, то не би висяло.

Ако би слушал Господ *(какво вият)* псетата, от небето сомуни биха завалели.

Ако биха сите магарета носили самари, самарджиите биха са позлатили, *или* — щяха в златни паници да ядат.

Ако би всяка муха мед брала, бръмбала би набрал най-много.

Ако би търговецо сѐ печелил, печелко би го нарекли, а не търговец.

Ако би ще и н’ам кой си.

Ако би щат хиляда, без попа са не сяда. — *В случай при някои обреди, като на кръщене.*

Ако бе я срам, не би ошла там. *Копр.*

Ако бъде, да бъде. — *Добро и хубаво, както тряба и прилича.*

Ако бъде Бог на помощ, сѐ ще бъде.

Ако бъде Богу на път *(и то ще бъде)*. — *Старите верували, че Господ ходи по земята и обхожда човеците, та кога разузнае за някои неправди, поправя ги и ако узнае за някои нужди и праведни желания, изпълня ги.*

Ако бъде, да бъде, ако не по̀врага.

Ако бъде истина, голяма лъжа. *Тур.*

Ако бъде рекъл Господ *(би-ще)*.

Ако беше работен, щеше да е имотен.

Ако бъда жив, видя щем кой е крив. — *Един вид закана.*

Ако ви казувам грехо, не ви казувам грешнико.

Ако видиш мечката на комшия си в лозето, чакай я и в твоето.

Ако влезе крив, не излиза жив.

Ако влезе прав, не излиза здрав. — *Върху тъмниците и затворите в Турско и общо върху правосъдието им.*

Ако влизаш с празни ръце вкъщи, не та познава жената; *или:*

Ако влазваш с празни ръце вкъщи, не са имай мъж същи.

Ако в гора — вълци, ако в черква — гърци.

Ако в гора — вуци, ако в село — турци. *Радомир.*

Ако врачка познаваше, за себе си би познала *(да намери имане)*.

Ако върви в колника, може да си дойде по-скоро; ако пряком пречне, не му се надявайте за скоро. — *Защото без път може по-лесно да му се счупят или прекатурят колата и ще се обави.*

Ако връкнат камилите по керамидите, какво ще правим ние под керамидите? — *Залудо безпокояне и грижане.*

Ако върлиш зад себе си, ще намериш пред себе си. — *За подаване милостиня.*

Ако ги поисках, не ги взех, я. — *Казуват при пазарене на нещо, кога е поискал продавачът много и е готов да отстъпи.*

Ако главата не управя краката, тежко на главата. — *Кога големците се не грижат за сиромашта, за тях е пак зле.*

Ако гледаш голите цигани, власите са пак хора. *Тур.: „Ченгенее бакарсен кюрд мюслюмандър.“*

Ако го видиш йоще веднаж, кажи, че е дваж.

Ако го видиш, изпиши го.

Ако го е Господ дал, та не му е запис дал. — *Не ще бъде вечно негово.*

Ако го е взел, не го е череднал.

Ако го знае и Господ колкото го аз зная, голям хаир ше види и той.

Ако го не удържиш за гривата, за опашката не можеш. — *Говори се за кон, а преносно и за други неща, кога се пропусти по-възможното, по-лесното и по-естественото.*

Ако гониш два заеца[15], не мож’ хвана ни един.

Ако го побих, та не го пребих.

Ако го имам *(не съм го крадил)*, печелил съм го. — *За имот.*

Ако го имам, Господ ми го е помогнал. Ако го подсладиш, ще залепне у тебе.

Ако го разпъдиш от вратата, то се навира през прозорците. — *За човек безочлив и който приима всяко унижение; особено това го казват за някои от арменците.*

Ако гори на комшия ти къщата, тичай да гасиш твоята.

Ако го свърша, ще му кажа аз нему. — *Закана.*

Ако съм го зел, не съм го па изел. — *Извинение.*

Ако го тачиш, ще му повлачиш. — *Ако го почиташ, ще му потърпиш.*

Ако го честта му не срешне, той не може я стигна никога.

Ако гледаме на бобът, ни таз година, ни догодина Великден — *рекъл един поп, който бил неученичък, сиромах и не знаял как да си пресметне кога ще се падне Великден, а тогава нямало и календари. Затова питал духовниците и като му разправили те кога ще се падне, той прехесапил колко дни са и за да не забрави или да не сбърка, изброил колко дни остават до Великден и преброил толкоз зърна боб, та ги турил в една картунка и я закачил на мийника, па всяка сутрина кога си миял очите, изваждал по едно зърно от боба, като смятал, че като се свърши бобът, и ще настане Великден. Попадията му съгледала, че попът всяка сутрина като си миял очите, изваждал по едно зърно от картунката и го хвърлял; погледнала в картунката, останали само няколко зърна боб и за да услужи на попа, взела, та напълнила речената картунка с боб. Случайно попитват попа колко дни остават до Великден; той отишел да види колко зърна са останили в картунката, но за чудо намярва я пълна; отчаян, той се върнал, казва им сърдито горните думи.*

Ако д’ако не еде мляко. — *Разчиташ ли на ако, казваш ли д’ако, няма да видиш мляко.*

Ако даде *(дядо)* Господ *(ще има)*.

Ако да би всяка муха мед брала, бръмбала би най-много.

Ако дадеш девет, ще вземеш десет.

Ако дадеш тука, ще намериш тамо. — *На онзи свят; за милостинята.*

Ако дадеш кокошка, мож’ да вземеш патка.

Ако да имаше сирене, направяхме попара, ама хляб няма.

Ако да имаше *(чисто)* брашно и *(хубаво)* масло и моя баба знае да меси тутманик.

Ако да не аресваше секи себе си, сички би са издавили.

Ако да носеха сите луди хлопки *(звънци)*, желязото би станало 100 гроша оката.

Ако да паднеше небето, колко врабци щеше да затисне.

Ако да слушаше Господ на гарваните молбата, всички магарета биха изпукали.

Ако да слушаше Господ на магаретата молбата, ни един самар не щеше да има на света.

Ако да са боеше вълка от дъж, качул щеше да носи.

Ако и да е булина, се[16] да си е потулена.

Ако да е и хрубелница, тя е моя хубелница. — *Говори се за вета, разоборена, но своя къща.*

Ако денят е къс, годината е дълга. — *Ако не съм извършил нещо днес, направи-ща го утре, у други ден — един вид извинение.*

Ако доде дълго, реже го; ако доде късо, нади го. — *Върху произволите, вършени от турците, които, ползвани от властта си и закона си, правят каквото щат.*

Ако до двaес’ години челяк не е млад, до трийсе[17] не е умен, до четиресе не е богат, никога веке не става такъв.

Ако дума тоз дувар, и той тъй — *т.е. не отговаря нищо.*

Ако домо ми е далеко, гробо ми е близо.

Ако думаш нещо и не са чуваш, кажи, че си на воденица — *т.е. не се ядосвай, ако не та слушат за нещо, щото това става и в други случаи.*

Ако е ага, на чалмата си е. — *На мене не е.*

Ако е ага, цигански харачер не е, я. — *Не е като цигански харачер страшен и аз не съм като циганин, че да ме е толко страх от него. Много се приказва за произволите на циганските харачери и за големия страх на циганите от тях. Докъде 1840 г. харачите на циганите ги закупуваха и ги беряха особно някои аги, които злоупотребяваха и измъчваха всякак горките цигани. До началото на издихающето столетие така е било и с българите.*

Ако е Богу на път *(ще бъде)*. — *Виж: „Ако бъде Богу…“*

Ако е брат ми весел, и аз съм весел, ако е на изет, и мен не ми е добре.

Ако е гнило, що ти е мило?

Ако е вълкът лош, овцата що ще на уръг му?

Ако е дърта, нема да са дърпа.

Ако е дърта, нема да я варим, я.

Ако е дърта, тя ще еде пърта.

Ако е захапано, не е отхапано.

Ако е изяло кучето питата, торбата не е изяло.

Ако е изял дявола млина, тепсията стои. *Тур.*

Ако е и стара (кобилата), не пада под товара.

Ако е истина, голяма лъжа. *Тур.*

Ако е истина каквото казва поп Дойно, на онзи свят голям пръцък ще има. *Еленска.*

Ако е мъчно да даваш, по-мъчно е да искаш.

Ако е мъчно да се търпи, не е мъчно да се памти. — *При закона. Соф.*

Ако е някой луд, ти не бивай друг. *Самок.*

Ако е насреща ти буболечка, ти се бори като с мечка. — *Не презирай противника си, че е слаб.*

Ако е по длъг, не съм салт аз длъжен.

Ако е попо пиян, дяконо е залян. *Самовод.*

Ако е поред, до-ще и мени редът.

Ако е празна оката, не е далеч реката.

Ако е сила силовита, не е вековита. *Кюст.*

Ако е стара, не е отвара да прокисне.

Ако е тревата покосена, не е изкоренена. — *Не е станала непоправима загуба.*

Ако е тревата покосена, не е земета отнесена.

Ако е твое, ще е у тебе.

Ако е тъй, цалуваш ли този кръст? — *С тези думи пословичарят прилага десния указатен пръст на левия и така прави един вид кръстовка, която подноси към устата на оногова, комуто говори, и ако той е наивен някой да посегне, за да целуне подносяната кръстовка, той напрягва десния си указатен пръст, та го изщъпва от*

левия и щъква на срещния по устните. Това станва повече между децата.

Ако е той магаре да рита, няма да стана и аз магаре да го ритам.

Ако е цар, с две глави не е.

Ако е цар, две глави не носи.

Ако е цар, цигански харачер не е, я.

Ако е чер, опален пън не е.

Ако е Халеп далеко, аршинът е близо. *Стар. Загор. Виж: „Тука баба, тука трап.“*

Ако живеем на село, трява не пасем.

Ако заляга, ще му приляга.

Ако залати, ке му влати. — Ако чалащисва, ще му влиза в къщата.

Ако замързне, по ледо че идемо. *Брезник.*

Ако вземаш къща, готова вземай, ако вземаш жена, готова не вземай.

Ако знаеш що е било, не можеш да знаеш що има да бъде.

Ако загина от хрема, чумата хич да я нема.

Ако зимата с уста не та ухапе, с опаш ше та шибне. — *Ако зимата отначало не е люта, където края ще те стресне. Сръб.*

Ако знаеш ти, тъй и аз — *т.е. не зная, както не знаеш и ти.*

Ако знаеш как си минал, не мож’ да знаеш как ще минеш.

Ако знаеш нейде да дават по-много, заведи и мене. — *Кога някой се сърди за нещо, че му се дава малко.*

Ако знаеш да дават по-много, а ти кликай и мене. *Соф.*

Ако знаеш що си теглил, не можеш да знаеш има л’ йоще да теглиш.

Ако играе мечката в махалата ти, тя ще дойде и пред дома ти.

Ако избесят масторите, ти на права Бога ще идеш. — *Пословицата се види да е заета от турски, защото прекият смисъл е, че ако избесят майсторите, ще обесят и тебе като майстор. Турското, или по-право персийското* ***на хак*** *показва неправо или без правда; но как е станало, по подражание на персийското ли или по някое друго по-старо свойство на езика, българите и по турски кога употребяват тая дума „на хак ерине“, когато я превождат, на* ***права Бога*** *или* ***на правдина*** *казуват, когато би трябвало да кажат „неправо или неправедно и без правда“, разумяват все това, като си*

прав пред Бога, като не си крив пред него; но повече се употребява така, както рекохме. По-рядко се употребява и под друга форма.

Ако избесят масторите, ти мърцина ще идеш.

Ако избиколи, по-скоро ше иде; ако тръгне направо, или иде, или не.

Ако и Господ толкози го познава, толкоз здраве да му дава. — *Кога се говори за непознато лице.*

Ако излъжеш един път, не та вярват до века.

Ако има век, ще намери лек. — *Ако има дни да живее, ще му се намери цяр (за болен).*

Ако има в кошарата, ще има в попарата.

Ако има в паницата, ще има в лъжицата.

Ако има да доде, има и да види. *Тур.*

Ако има закач, има и откач.

Ако има калец, дал Господ и водица — *казват духовниците при изповед на жените, за да ги насърчат към каяние, т.е. да изпират калното.*

Ако има наука, има и отука.

Ако има цвят, ще да има и свят — *казват жените за прането, месечините си.*

Ако има чума, та няма ли шума — *т.е. гора за бягане от чумата.*

Ако имаш брат, имай и побратим, *или*:

Ако имаш брат, не оставяй се без побратими.

Ако имаш зъби, хапи, доде не са та захапали.

Ако има кому да се покланяш, ще да има кому да са осланяш.

Ако имаш луда крава, заколи я да не влуди и другите.

Ако имах сиренце, не ти исках катъчец.

Ако има у хамбаро, ке да има и у брашнаро. *Рила.*

Ако имаш ти вино за проливане, аз немам глава за разбиване. — *Казват при насилване да пият долуджеци на угощение.*

Ако имаш време (*дене*) за губене, шахатин ставай.

Ако имаш пари за даване, кефилин ставай. *Тур.*

Ако имаш горен Господ, да си хванеш и долен.

Ако имаш долен Господ, смисли-ще та горният.

Ако имаш слуга, не го прави лугà. — *Противу злоупотребенето на слугите. Луга е пепеливата оная вода, с която мият блажните*

съдове.

Ако имат хората злат качул, ние нашио (*абенио*) да го фърлим ли (*да го изгорим ли*)? *Плевенско.*

Ако искаш да знаеш де има хубаво вино, питай де ходят поповете да пият или де се черпят циганите (*джамбазите*).

Ако искаш евтино, ти си купи ряпа и ще имаш три кяра: мезе за ракията, гозба за паралията и тамян за вкъщи. *Габров.*

Ако искаш да земаш, научи са да даваш.

Ако искаш да познаеш челяка какъв е, или го напий, или му дай хурсант в ръката.

Ако искаш да познаеш челяка, дай му власт в ръката.

Ако искаш да ти е мирна главата, не я туряй в торбата. — *Не се излагай на опасност.*

Ако искаш да ти се не свърши работата, предай я другиму да я върши.

Ако искаш свършна работа, свърши си я сам.

Ако искаш мир, недей ходи в мир. — *Мир — свят. Калугерска.*

Ако искаш мир, стой си в манастир. — *Калугерска.*

Ако краката не слушат главата, тежко̀ и на краката, и на главата.

Ако кажа болката си, ше ви изкажа срамо си.

Ако казах, не отрязах. — *Казва се при пазарлък за нещо.*

Ако камик удари гърнето, тежко̀ на гърнето; ако гърнето удари камико, тежко̀ па на гърнето. *Соф.*

Ако казваш на секиго тате, тежко̀ на майка ти.

Ако корим, я не морим. — *Така казват гадливи някои жени в оправдание на злословието си. Корим коря, гълча, хуля. Соф.*

Ако късно съминя, тизе рано ставай.

Ако лъже, лъжата е негова.

Ако лъже някой, за своя сметка лъже.

Ако лъже, няма да завърже.

Ако лъже, с лъжица ще са стърже. — *Няма да има пари да се бръсне.*

Ако лъже козата, рогата й не лъжат — *т.е. избити са.*

Ако лето не даде, оно есен нема що. *Соф.*

Ако ма попържаш, бар с мекам ма попържай. — *Казва се на грубияните.*

А кой хоче боле, широко му поле. *Белоградчик.*

Ако ма[18] не щат в рай, в пъкъла ма с тъпан викат.

Ако ма не аресва, да ми не дава жена си.

Ако ма не щат в рай, в пъкъла ми са молят.

Ако ма не щеш, аз тебе дваж.

Ако ме покарат, нече да ме уморат. *Соф.*

Ако ма сънуваш, обърни възгланцата и аз да та сънувам. *Изт.*

Ако ме сънуваш, превърни главницата и я да те сонвам. *Запад.*

Ако ми не дават да пея, да плача кой ма спира.

Ако ми не дават по-голямата, ще ма молят с по-малката (*дъщеря*).

Ако ме хватиш за брадата, ке те хванем за гърлото — *т.е. на по-зло място*.

Ако медът е сладък, сѐ не тряба да си прояда челяк пръстите.

Ако ми е брат, не ми е ортак на кесията.

Ако ми е враг, удари-ща му крак.

Ако ми е дал дял, не съм го изял.

Ако ми забранят да пея, не могат ми забрани да плача.

Ако ми е сватя, не ми е на коматя.

Ако ми са разсърди, ще си обърна кожухо наопъки.

Ако ми се разсърди, ще си отпоря джобът за него — *т.е. нямам голяма грижа*.

Ако ми си отнел песента, плачо ми не си.

Ако ми си кум, по-хесап бъди: кръстил ми си дете, изял ми си прасе.

Ако ми си годеник, та не ми си домовник.

Ако можа, ще му се сложа. — *Ще му се отсрамя по свой си начин.*

Ако можеш трая на гладо, да печелим наедно.

Ако му е на късметя, той ще я връхлетя.

Ако му пазиш гащите, не можеш му удари гърбът о земята.

Ако му държи — *т.е. ако смее, ако се наема*.

Ако му държи кръсто. — *Ако се надее на себе си.*

Ако му рекох, не го посекох.

Ако му съм слугиня, та не му съм робиня.

Ако му съм жена, робиня не съм му.

Ако му свети — *т.е. ако смее да се яви*.

Ако му съм драга, стана-ще му врага.

Ако мъж ми варди механите, мъж ти що ще при него?

Ако на криво, не смея от Бога; ако на право, от дявола не мога.

Ако на криво, не смеем от Бога; ако на право, не смеем от бега.

Ако не беше мръкнало, не можахми сколаса (*ошета*).

Ако не беше поревал (*като теле*), отишел беше. — *От приказката за онзи мъж, който чул, че който много ходи, много знае, ходил, та се скитал по света десет години и като се завърнал на къщата си, случайно срещнал се с един змей, от който побягнал и се скрил под кравата, дето и поревал като теле, за да се отърве от змея, а после се хвалил, че от многото знаяне се усетил да пореве като теле и да избегне опасността от змея.*

Ако не беше онодината она да ма отонодя, щеше да ме наонодя. — *Съкратено от следната разправия: „Отидох у онодината она да онождам, че като излезе онодиното оно та ма заоножда, та ако не беше онодината она да ма отоножда, щеше да ма наоножда.“*[19] *Работата ето каква била: мома някоя отишла у стриковата си дъщеря да иска огън, та излязло стриковото ѝ куче, та я залаяло и ако не била стриковата ѝ дъщеря да я отърве, щяло да я ухапе.*

Ако не би било, не ставаше зло.

Ако не би било, не би стало зло.

Ако не би зябнало, не би слана паднало.

Ако не би с молба, опитай са с борба.

Ако не би са пърчило, не би са ни козило.

Ако не би било[20] свидно, не би било видно.

Ако не би пестил, не би ни събрал.

Ако не би спастрял, не би ни събрал.

Ако не бяха женски грехове, не би били калугерски мехове — *т.е. ако не са жените да дават на калугерите милостиня за опрощение на греховете, не би имало с що да се гоят калугерите и да спущат мехове. Виж: „И този грех на поповът мех.“*

Ако не вярваш досту[21] си, не си подлагай главата.

Ако не в тикви, а то в картуни.

Ако не вярваш, иди та виж.

Ако не вярваш, сам иди мери. — *От приказката за Хитър Петър (Настрадин Ходжа), като искали от него да определи колко е високо от земята до небето, а той представил три големи кълба с ибришим и казал: „Ето толкоз е, ако не вярваш, сам иди мери.“*

Ако не изгори, барем ще цвърне. — *От приказката за оногова, който отивал да пали морето с една главня.*

Ако не е тъй, да пукнеш. — *Вместо да кълне себе си: да пукна, той казува да пукнеш, с което показва, че не уверява.*

Ако не е тъй, да станеш ли тъй? — *С последната дума говорникът прекривява указания си пръст и го посочва пред тогоз, комуто говори, и значи: да станеш ли като кука?*

Ако не е тъй, нам[22] какво си да е. — *Във вид на клетва за уверение.*

Ако не видиш злото, не познаваш доброто.

Ако не е тазе, няма да е блазе.

Ако не е тъй, да ма убие този кокал (комат) в главата. — *Уж се кълне, а той задига предлежащия кокал или комат.*

Ако не е хубаво, барем не е глупаво.

Ако не е хубаво, барем скъпо не е. *Гръц.*

Ако не е хубаво, не би било ни скъпо.

Ако не знае да ти каже, ти не знаеш ли как ще. — *За обхождането с добитъка.*

Ако не завали, ще запършоли. — *За дъжд.*

Ако не зная да напивам, барем зная да попивам. — *Напиването на здраве или за Бог да прости се съпровождало в старо време с думи, уместни и сгодни с обстоятелствата, и който не умеял да прави това, не му се отдавала честта да бъде на първо място и да напива.*

Ако не кърпиш ветото, ново не носваш.

Ако не знаеш що е люто, не знаеш ли що е жежко?

Ако няма огън, няма и пушак.

Ако не знаеш що е солено, не знаеш ли що е горещо?

Ако няма ум, крака няма ли?

Ако не тече, то се капе. *Тур.*

Ако не течит, капит[23]. *Охр.*

Ако нема други крака за зимас, тежко му. — *Казват за бос човек.*

Ако не крилце, барем перце. — *Поне що-годе.*

Ако нема кокошка, то и свраката место хваща.

Ако не мирише, барем не смърди. — *Не е толко развалено.*

Ако не може да каже, не може ли да размаже? — *За дете казвано.*

Ако не можем, че му подложем.

Ако нема век, нема лек. — *Ако няма да живее, не ще се намери цяр.*

Ако не ми помагаш, барем не ми отмагай.

Ако не ми пометеш, по̀ на меко ще лежа.

Ако не ми омиеш паницити, по-тлъста ще ми бъде чорбата — *казал някой свекър на снаха си, като не рачела да му служи, и давал с това да разбере, че ако иска с това да му напакости, той може за добро да го прихване и да се не смущава. Сръб.*

Ако не може да бъде някой хубавец и честит както и ще, може да бъде добър и почтен както тряба.

Ако не можеш да търпиш, не можеш ли да са молиш?

Ако не ми помогнеш, не ми барем разваляй.

Ако не както щем, а то както можем.

Ако не можем както щем, нека щем както можем.

Ако не можеш, не са залавяй.

Ако не мож’ да си богат, кой ти бърка да си прав.

Ако не може с правда, опитай са с брадва.

Ако не може да каже, а то може да легне. — *За кон или говедо, кога се претовари.*

Ако не огрее слънце, как ше си сушим дрехити?

Ако не излъже паницата, не излъгва лъжицата.

Ако не потече, покапа-ще. *Тур.*

Ако не рачиш, ще плачиш.

Ако не рукне, то ще бар покапа.

Ако не посееш нещо, нема да ожънеш нищо.

Ако не разбиеш калта, не стават кирпичи.

Ако не светне, не гръмнува.

Ако не си нагрозѐн, гро̀зен нема да бъдеш.

Ако не са харчи, не са печели.

Ако не си от Боевци, ще бъдеш от Плачковци. — *Боевци и Плачковци са тревненски колиби наблизо едни до други.*

Ако не си от Грабижево, то си от Подаево.

Ако не си отвъдиш душманин, нема ни да имаш.

Ако не си приличаха, не са ни обичаха.

Ако не са познаваха, и сватове не ставаха.

Ако не си имотен, бъди баре работен.

Ако не си намеря кум, да ми станеш кум. — *Нерешимост.*

Ако не съм кумувала, барем през плет съм гледала.

Ако не съмва рано, ти подрани.

Ако не си млат да млатиш, бъди наковалня да търпиш.

Ако не ти стиска, недей ми са киска.

Ако не спечелиш от работа, спечели от гърло. *Тур.*

Ако не ти е разбил люлката, разби-ще ти кифуро. — За неприятеля.

Ако не ти приляга времето, а ти нему прилегни. *Тур.*

Ако не ти са добри дрехити, ще са свиваш под стрехити.

Ако не умее да пее, не умее ли да пие?

Ако не цръкне, нема и да цвърне.

Ако не челяк връз белата, то белата връз челяка.

Ако нече Рачо, оно сака Цачо. *Соф.*

Ако нече Нечо, оно хоче Хочо. *Лом.*

Ако нече Божич каша, оно[24] сакат дечинята. *Соф.*

Ако не ще боговица да са щипе, що ще на черква. — *Показва, че в по-старо време поповете не режали порезаници както сега от поднасяните при някои обреди пити, ами си пощипвали от тях, колкото да си куснат в здраве или за Бог да прости, т.е. поначоплевали само питите.*

Ако не ще изкараш, не го захващай.

Ако не ще попо каша, не искат ли децата?

Ако не ще Пеко, а то ище Цеко.

Ако не щеш ти, други ми са моли.

Ако не щеш, прави какво щеш *(или върви къде щеш)*. — *При неспоразумение.*

Ако не щеш, цалуни го, остави го. — *Говори се за хляба, че трябва с почитане да се отнасяме към него; защото е „храм Божи“ според казването на простите.*

Ако не щеш ти, накарай тиква — *т.е. пак себе си*.

Ако няма мозък в младица, не го търси в бяла брадица *(или в стара старица, кога е за жена)*.

Ако нямаш душманин, майка ти го родила. *Сръб.*

Ако немаш брат, немаш и завистник, *или*

Ако немаш брат, немаш и пакостник.

Ако немаш старо, купи си; ако имаш, изпъди го. — *Смисълът е: да си купиш старо, за да те натлъчава що да правиш и да ти прибира, а да го изпъдиш, защото все ще възражда кавги и препирни.*

Ако немаш ум, немаш нито кум — *т.е. и кумът се отрича от тебе*.

Ако немаш работа, потегли ми веждити, *или*

Ако немаш работа, ела ма подкрепи — *т.е. стори друго безделие*.

Ако немаш ратай, сам в гората за дърва.

Ако немаш слуга, сам ще сечеш дърва, *или*

Ако немаш слуга, сам ще носиш вода.

Ако немаш търпеж, не хватай кърпеж.

Ако немаш памет, нозе немаш ли?

Ако нема третя, калпав берекетя — *третя, за чаша, кога се пие вино*.

Ако на призоваха, не на приковаха. — *Кога са някои на гости и са се заседели, та се уговарят, за да си тръгнат.*

Ако от солено не проумяваш, от горещо не отбираш ли?

Ако от добро не разбираш, лошавото не виждаш ли?

Ако оставиш след себе си, ще намериш пред себе си.

Ако падне от тавана теслата и удари Коля по главата, нали ще го убие. — *Суетен страх.*

Ако падне теслата от тавана, ще убие Ивана: оле какво зло стана. — *За ония, що се безпокоят и кахърят за предполагаемо зло.*

Ако палиш Богу една свещ, на дявола две пали. — *Една от калпавите български пословици, като я вземеш буквално, ама ако я вземеш по смисъла, не е безнравствена: „Задобрявай пакостника си повече от доброcторника си.“*

Ако пари немаш, и звездити да снемаш, нищо не струваш.

Ако пасат тревата, корените[25] стоят. *Виж: „Ако е тревата…“*

Ако питаш за попу, питай кръчмарю, а не клисарю. — *Търновските села.*

Ако погърми на Илинден, орехити и лешницити не стават. — *Опит.*

Ако попа попръдва, народа са насира. *Тур.*

Ако поспестява, нема да му додява.

Ако послужиш, ще ти послужат.

Ако правдата не помага, то кривдата никога.

Ако прави що знае, той не знае що прави.

Ако с право не върви, ти поизкриви. — *И тая е една от калпавите български пословици, която учи на безхарактерност.*

Ако пръстенити са излетели, пръстети не са улетели.

Ако преком рече, веще[26] е далече. *Златарица.*

Ако пригодява, ще има на що да се надява.

Ако пуснеш петела *(или тарля)* под одъра, ще са качи на одъра; ако го оставиш на одъра, ще са качи на главата ти.

Ако пътя не излязва, ти излез на пътя.

Ако рекох, не отсекох. — *Говори са, кога се пазарят.*

Ако рекох *(толкоз)*, не ги зех. — *Казва някога продавачът на купувача.*

Ако рече, не изпече — *т.е. не каза на здраво.*

Ако рано мръква, и ти рано лягай, ако рано съмва, и ти рано ставай.

Ако руча, не вечеря. — *Нямане.*

Ако ръка дава, а сърце не дава, нищо не става.

Ако ръце няма, крака няма ли? — *Ако не може да бие, не може ли да бяга, що се оставя да го бият?*

Ако са карам, барем не барам. — *Не пипам, не земам нищо.*

Ако са е разсърдил, да пие малко оцет — *(и ще му отмине).*

Ако са е разсърдил, той ще са и отсърди.

Ако са отлагаш секиму, скоро си съдираш калпакът.

Ако се подлагаш секому, на подлоги стаеш[27].

Ако се съберем со брашно, сос сол не можем. *Соф.*

Ако са не свърша на час, денят в торба не е.

Ако се Иванчоте[28] не научи, Иван нече никога. *Соф.*

Ако се не навидиме, баре да се видиме. *Соф.*

Ако са попът напива, народът не ще изтрезва.

Ако се мре наред, я чем най-напред. *Соф.*

Ако са сърди, кому ще нагърби.

Ако са излъже, може да ти каже право.

Ако са наемаш да търпиш на глада, стани ага — *т.е. недей работи.*

Ако са търпи мъчно, ще са помни по-лесно.

Ако сбърка, каза-ще ти право.

Ако свинско не би яло, с бейовете би седяло.

Ако си богат, секиму си сват.

Ако си богат, ти си по-стар брат.

Ако си баща, не си сал да бъщеш.

Ако си борец, изниско се бори. *Тур.*

Ако си булка, булото си гледай.

Ако си веда — иди си; ако си чума, пак си иди; ако си Ейгека Смаилица, ела да ядем попара. — *Така думал един драгижевчанин, комуто чукали на прозорците да го плашат. Енгека му била комшийка.*

Ако си глава, ше та бият по главата; ако си опашка, ше та тъпчат.

Ако си гладен, вода искай. — *Гръцка, византийска политика.*

Ако си гладен, поглади са по корема.

Ако си гладен, глади са да та гостят.

Ако си гладен, посглади са да хванеш очи.

Ако си добър, най-напред си за себе си; ако си лош, пак тъй. — *Явна.*

Ако си мъж, сега да та видя. — *Поощрение.*

Ако си глава, ше та чукат; ако си опашка, секи ше та тъпче.

Ако си гладен, земи перо, поглади са.

Ако си не вярваш достът, не си залагай главата.

Ако си не знаеш мястото, скоро си съдираш гащити.

Ако си не отвъдиш душманин, не ше го имаш.

Ако си няма немица, та сляпа ли си слепица. — *От песен.*

Ако си остър, ножа си право дръж, *или*

Ако си прав, ножа си право дръж.

Ако си пчела, има кошар за тебе.

Ако си пчела да носиш мед, идвай и занапред; ако ли си търтей да го ядеш, върви къде щеш.

Ако случи: аз завърших; ако не случи: извадиха ма из ум едикои.

Ако сми прости, говеда не сми.

Ако сми прости, плява не ядем *(трева не пасем)*.

Ако сми братя, кесиити не са ни сестри.

Ако сми деца, от стар баща сми. В отговор на думите: — *„Вий сте още деца.“*

Ако спечели: аз башардисах; ако загуби: жената ма шашардиса.

Ако сполучи, сам си са хвали; ако не сполучи, на други са жали.

Ако сполучи, сам са хвали; ако сбърка, хората му криви.

Ако слагаш зурна и тъпан, не се кани сватба да правиш.

Ако слушаш хората, мож да ловиш по море зайци, по гора риба.

Ако си чорбаджия, ти си селски кираджия.

Ако си чорбаджия, дя-ва[29] не си зорбаджия.

Ако с ръце не докараш, от зъби откарай. *Тур.*

Ако си са ти на шега женил, аз не съм са на шега женила.

Ако си се ти на шѐги женѝл, а я сум се вистинна мъжѝла. *Мак.*

Ако стане това, що казуваш, аз ще ти повия като вълк. — *Обзалагане.*

Ако стане така, коя кучка ше лае — *т.е. кой ще ти роптае*?

Ако си на къщата си, цар си; на къра ни пъдар не си.

Ако скочи някой в реката, и ти ще скочиш ли?

Ако сукно не съм носил, с краишника му съм са опасвал.

Ако смяташ зурли и тъпани, сватба не направяш.

Ако сутрин, пътник е; ако вечер, гост ни е. — *Говори се за дъжда, ако завали сутрин, ще премине; ако вечер — ще се продължи.*

Ако съм го зел, не съм го изял.

Ако съм го земал, не съм го краднал. — *Така се оправдавал някой циганин.*

Ако с хроми походваш, скоро ще захромиш.

Ако съм баба, не съм похаба.

Ако съм го побил, не съм го пребил.

Ако съм пиян, с парити си съм *(от теб нещо искал ли съм?)*.

Ако съм помак, не съм ахмак да ми даваш зелени краставици — *казал някой помак на едного градинаря*.

Ако сърцето не казва, лицето показва.

Ако сърце дава, а ръка не дава, нищо не става.

Ако съм ти буля, не съм ти булка.

Ако съм ти главеница, не съм ти още домовнѝца.

Ако съм ти слуга, не ма имай луга. — *Луга е пепелява вода, инак ликшия, с която мият нечистите съдове. Ако съм ти слуга, не ма имай помия.*

Ако съм изял рибата, не съм изял книгата.

Ако съм църн, на гроб камик не съм. *Соф. Не съм нещо съвсем непотребно.*

Ако съм чер, не съм циганин.

Ако са бързи воловети, земята е поделена. *Сръб.*

Ако са три сестри, не са със по три.

Ако със сляп замръкнеш, кривоглед ше осъмнеш. *Гръц.*

Ако та е яд на турчин, кълни го да пропие ракия.

Ако та е гняв на българин, кълни го да са хване на давия.

Ако та е яд на българин, кълни го да стане хайдутин. — *Скоро ще са отървеш и от двамата.*

Ако та е било, защо ти е мило. — *Казва се за виното.*

Ако та е страх, плюй си в пазвата. — *Така казват на децата, па и на възрастните, и мнозина го правят, което е не съвсем безцелно при уплашване.*

Ако та не свърта, ще намериш пърта.

Ако та е тебе слободия оженила, мене ма е неволия разженила.

Ако та не стигне сама честта ти, ти не мож' я стигна никога.

Ако та изпъдят от едни врата, ти похлопай на други. — *На момък, кога му откажат за някоя мома.*

Ако тежи на квачката да мъти, пилци не мой[30] отвъди.

Ако ти е драга, не я пущай през прага.

Ако ти ги поисках, не ги зех. — *За парите, в разговор при пазарлък за нещо.*

Ако ти е горещо, бери топло за зимъс.

Ако ти е кадия давуджия, Господ да ти е ярдамджия.

Ако ти е коня слаб, не прескачай с него трап.

Ако ти не приляга времето, ти нему прилегни. *Тур.*

Ако ти е свидят, да не го е видят[31]. — *Прибирай го, тай го, покривай го.*

Ако ти е сладко земането, да ти е сладко и даването.

Ако ти е мило, не търси що е било.

Ако ти е студено, бери хлад за лятос. — *Гледай да се ползваш от сякой случай.*

Ако ти е студено, подухай си на ръцети.

Ако ти е хаирлия молбата, на главата ти да са слее. *Тур.*

Ако ти изгори къщата, борчат из коминят *(из оджакат)* изскача.

Ако ти Пако аресва, пак та Бако ти начесва. — *Издевание върху безсилието на противника. Плевен.*

Ако ти пари, подухай го да изстине.

Ако ти износя.

Ако ти отърва.

Ако ти понося[32].

Ако ти са мили рогата, не са боди с агата.

Ако ти са свиди маслото, не става сладка кашата.

Ако ти рече *(някой)* фърли са от канарата, ще са фърлиш ли?

Ако ти рекох побий го, не ти рекох добий го.

Ако ти си слободен, аз не съм слободна.

Ако ти са лоши децата, не им тряба имот; ако ли са добри, защо им е.

Ако това не е тъй, тез мустаки да не са на мене. — *Като клетва при уверяване.*

Ако той е луд, нема да стана и аз луда.

Ако тръгне направо, по-голяма обава.

Ако турчин загине, були либе не гине. *Соф.*

Ако търсиш попа, питай най-напред на кръчмата.

Ако тражеш попо, прашай у механата, та тогай у църква. *Соф.*

Ако умра от хрема, чума защо е?

Ако умре агата, булата има друг в турбата. — *Върху разпущеността на турския живот.*

Ако уста немаш, ръце немаш ли? — *т.е. не можеш да го наддумаш, не можеш ли да го побиеш.*

Ако умре сиот свет, ти тогай за оти си? *Мак.*

Ако умре циганино *(ковачът, налбантинът)*, жа го жели селото. *Търнов. села.*

Ако умра аз, кой ше управя селото? — *казувал някой самомнитен кмет.*

Ако хвалиш Бога, нема що да загубиш; ако го хулиш, нема що да спечелиш.

Ако хочем криво, нѐ смем от Бога; ако хочем право, нѐ смем от бего. *Ломско.*

Ако хулиш, кому ше накрулиш? — *т.е. нагърбиш, накривиш.*

Ако хулиш хората, ше похулиш себе си.

Ако честта си не срешнеш, не я стигаш никога.

Ако чуеш *(за нещо)* в петък, течи в петье.

Ако ще би и баща ми.

Ако ще би и брат ми. — *Няма да му гледам хатъра.*

Ако ще би и н’ам кой си. — *Не му се боя.*

Ако ще би и н’ам какво си.

Ако ще би и самси царя.

Ако ще би и царски син.

Ако ще би и с две глави — *няма да се уплаша от него.*

Ако ще Господ, помагат и светиити.

Ако ще Господ.

Ако ще са жениш, млад са жени.

Ако ще са калугериш, млад са калугери.

Ако ще са давиш, не са мъчи в плитка вода.

Ако ще са лежи, да лежа аз, че ще ми шета жената; ако ще са мре, да мре жената, че да зема друга. — *Върху егоистите.*

Ако ще са и чу. — *Върху решителността на жените в някои случаи.*

Ако щеш; ако не, ти знаш.

Ако щеш ма и закла. — *Това се говори повече от жените и показва, че мъжете можели някога самосъдно да колят и убиват жените си, особено неплодните и неверните, както се потвърдява това и от някои песни. А от някои приказки става явно, че неплодните колели, а неверните свождали две дървета и вържали жената за нозете у върховете на дърветата и пущали ги после, за да я разчекнат; или ги вържали за два коня със същата цел. А от турците се вижда да е прието това, дето да ги зашиват в чувал и да ги фърлят в реката.*

Ако щеш пий, ако щеш си капа купи.

Ако щеш си раздра и гащит и посем сега — *рекла някоя булка на мъжа си, когато по твърде стар обичай не раздрал котка в деня на сватбата пред булката, за да я уплаши, та да му се бои и покорява, ами някога-никога, след време, като взела да му се не покорява, той искал да я сплаши и взел да раздере една котка пред нея.*

Ако щеш ма и уби. — *От песен. Вж: „Ако щеш ме и закла.“*

Ако ще работи и до среднощ, не ща неговата помощ.

Ако щат би и девят джигеря за пара, кога няма парата, и тия са скъпи. *Калофер.*

Ако си постелиш, ще спиш на меко.

Ала Боже, мила Божке, дали не ще би. *(Господи помилуй, кога ли ще би). — При силно желание за нещо, заето от една песен, която се*

види да е помашка, и тука „Ала Божке, мила Божке“, тряба да е „Аллах божке, мили божке.“

Ала[33] са е наплюскал!
Ала са е накитил!
Ала са е накълвал!
Ала са е нарязал!
Ала са е натряскал!
Ала са е нахлюскал!
Ала са е нахлянкал!
Ала са е нахряскал!
Ала са е нацепил!
Ала са е нажулил!

Алон-гарон, кудкодяк! — *Чувал съм я на детинство още в Търново: употребява се на присмех, кога се някой курдисва за нещо и иска да го видят, че прави и върши уж нещо. Не мога за вярно да кажа що значат първите две думи и от какво е произлязла тая пословица; но чини ми се да е взета от черковното пение през Великите пости „Господи сил с нами буди“, в който напев се срещат по гръцки думите „алон гар ектон су“ (иного бо разве тебе). В Търново до 1840 г. се пееше в черквите по гръцки и твърде е възможно да са взети неправилно тези думи от речения тропар, с прибавката „кудкодяк“ в осмиване на гръцките псалтове, които се курдисвали и се мъчели, като пеят, за да ги видят, че и те са нещо. Такива от гръцкото четене и пеяне български пословици има и други. Виж: „Не е коти, ами котак.“*

Ама има *и турското „ама съ̀ вар“. За нещо неточно. Някои казват на подплес, яма има, т.е. не е цяло, кърпено е, но то е преправено. Същото ще каже: Има но, т.е. причина, дето това не е както тряба.*

Ама на върхът кривичко. — *Помаците сторили да си правят джамия и отишли в гората да избират дървета, каквито ще им трябват. Ходжата им заръчал да се вардят да не приказват по гяурски, че не ще им бъде приет хаирата. Те отишли в гората, ходили, гледали дървята и се спрели под едно дърво, което им се виждало, че ще им влезе в работа, и когато го огледвали, един от тях рекъл: „Ѝ ач, догру ач, ама на върхът кривичко.“ „Така ще бъде, рекъл ходжата, без кривичко не може.“*

Ама пък са насърбал!

Ама че му свети светилото *(на гроба му макар да би светило). — От завист, зложелание.*

Аман викнах от него — *досади ми.*

Аман от него, аман за него.

Ами маро? — *казал циганинът. Когато известили на циганина, че го направили цар, той питал: „Ами хляб (маро̀) отде ще вземем?“ „Хляб с колата ще носят“ му рекли. „Ама аз да карам колата“ отвърнал той.*

Ама ако го очука градо. — *Говори се на песимистите. Селянин някой, който всяка работа погледвал все от лоша страна и противоречал, съселяните му се сдумали да се врекат да му дадат по една крина овес, за да хортува и той на хаир, и му казали. „А бе добре, рекъл той, да говоря на хаир и да взема по една крина овес, ама ако го очука градо?“*

Амин, Герге. — *На подбив, кога искат да подиграят някого за добропожеланията му.*

Амин, дай, Боже. — *Изговаря се при някои благопожелания.*

Амин дявол не пъди. — *Само „амин“ не е цяла молитва да бяга дяволът от нея.*

Амин сандък не пълни.

Амин, запали са попския комин. — *Децата го преговарят на игра; но употребява се и от възрастните в смисъл: истина, ето кое е истинното — запали се попският комин.*

Ам’ че зер. — *При потвърждение; така зер, ами.*

Ам’ че как. — При усъмняване и невярване.

Ана, Мана, Калимана, Елчо, Белчо, Стамбол келчо. — *Игра детска; нареждат се наред и един от тях нарича с по една от тия думи наредените, като смята и гледа връз когото иска, или когото е нарочил, да му стовари „Стамбол келчо“.*

Анатема го — *прилагат, кога поменат дявола.*

Анатема те, дяволе. — *При заклинание.*

Анатемник — *проклетник, лош човек.*

Анатемник уканалий.

Ангел на лице, дявол на сърце. — *За хубавец и лош човек.*

Ангел го кръстил, дявол го плъстил.

Ангели-бангели. — *Така се говори изобщо, кога се отзовават с неуважение за ангелите. Може би заето от разказа на циганина как се посветило детето му, т.е. умряло на пътя от студ. „Намерих го, казвал, посветило са насред пътю, на носо му свещици, на гъзо му сир осък, ангели-бангели (гарги и гарвани) го обикалят да го дигнат и носят Богу, ама не могат, че като дойде самси Господ (орелът), та го задигна, па хайде носи го на небето.“*

Ангелско му името, дяволско му вимето.

Арбанашка кокона. — *В Арбанаси, при Търново, жителите като гръко-арнаути и търговци, още и по сношенията си с гърците владици, жените им ходели по-пременени, по-наконтени и с това си добили това пословично название. Но то е било по̀ в старо време; старите жители са се изселили и днес са само българи.*

Арбанашко стихьо. — *Стихьо по гръцко-арнаутски е нещо като таласъм, домовой, невидима сила. По смисъла на пословицата означава „гидия, луда гидия“ и понякога „харо, негодник“.*

Арбанашка ургя. — *Означава газепин, лош човек; хаирсъзин, поразник, проклетник. Тези думи са останали като поговорка от най-напред на присмех, като употребявани само от арбанасчените, но сега се употребяват и от търновчани и особено от жените, напр. ургя ургисана, ургята ниедни и др.*

Армаган му сухи дренки — *т.е. нищожен.*

Армея — *казват на стар човек брадат, в смисъл на „бръзая“. И общо пак брадата на човека, било стар или млад, обикновено на присмех са казва армея: „Да му се изтърся в армеята.“*

Арсъзинът нема рога да го познаеш, че е арсъзин, познава са по това, що прави.

Аршин дълга, два широка. — *За къса, дебела жена.*

Асум баша, тум баша, на коткити субаша. — *Казват си децата едно на друго в означение на нищожество.*

Ат, сахат и жена на заем са не дават.

Ат има, поле няма. *Тур.*

Ат ако не е, сакат не бива.

Атанасе, сиво прасе, къде ходи, какво пасе. — *Подигравка детска въз името.*

Атовети са ритат, магаретата теглят, *или*

Атовети играят, мулетата знаят.

А той посред бял червен. *Вж. идущата.*

А той посред цъфти и вържe. — *Казват за някой свесен, кога е между неразбрани.*

Аферим, тюцко[34] Панайоте, ти пак си знаял гръцки. — *Казала някоя търновчанка на комшия си, когато той си развалял устата и псувал безобразно.*

Аферим са казва на посрано дете. — *Отвръщат някои, кога им се каже „аферим“ за нещо.*

Ах! да му са свършат конците. — *В смисъл дано умри!*

Ах! на мама то, сърма и злато. — *При галене на малки деца.*

Ахмед, Мехмед, сѐ за захмет.

А че бар’ да мож’ ами — *т.е. не можеш направи това, което се каниш.*

А че той български не знае — *рекло едно момиченце, което, като си играяло, та са отървало вкъщи, дето имало турчин в къта, домашните му го сгълчели, че срамоти пред турчин.*

А що баба сакала, оно и съновала. *Соф.*

---

[1] **Аз нему ще му кажа.** Един вид плеоназъм, свойствен в източното и македонското наречие, както и в другите отчасти; но добре е да се отбягва. ↑

[2] Спомагателният глагол **щъ**, **щеш**, **ще** не се изговаря напълно, освен в някои случаи; той се произнася твърде различно в цяла България: **штъ-е шчя-е**, **шъ-е**, **че**, **ке**, **ждъ**, **жъ**, **зъ**, **съ**. Включително със западното и южното наречие **ке**-то е най-разпространено, а **ще**-то е най-право. ↑

[3] **Ѣ**-то в южното наречие се изговаря повече на **я**, в източното в някои случаи само на **я** и рядко на **а**, а в западното на **е** и повечко на **а**. (В първото издание е дадено с **ѣ** — вид**ѣ**. — Б.р.) ↑

[4] Освен тройните членове, употребявани в някои краища различно, общеупотребяваният член **т** за мъжки род в единствен брой се употребява в различни места различно: едни го изговарят **ат** и **ят**, че и **ет** (от **я** превърнато в **е**) или **а**, **я**, а други **от** и **йот** или **о** и **йо** (превръщано в **у** и **ю**). Доколкото сме могли да удирим и забележим най-употреблив член между безкнижните българи е **о**-то; но книжевните, освен малцина някои, досега са употребявали и употребяват **а**: едно, защото писменият език се започна най-напред в

тия среди, дето членът се изговаряше **а** и **ат**, и друго защото в стария книжевен език срещаха окончанието **а** и го вземаха някак за оправдание на употребявания член; а то всъщност е гласът на **ъ**, буква, която се изговаря или като **а**, или като **о**, както в много други случаи, така и в членовете. В такъв случай **ът** (от **ат** и **от**) е правилен и пълен член; но по свойственото отпущане на **т**-то, когато е в края (както и в средата понякога) остава и се чуе **а** или **о**. Затова и ние счетохме за по-правилно и по-подходяще за еднообразие членът **ът**, па да си го произнася кой както обича с обикновеното отпущане или задържане на **т**-то. Употребението на **а** вместо член би разбъркало окончанията на склоняваните собствени имена, на одушевените предмети и на родителен падеж в единствен и множествен брой, напр. Бога и Господа, някого човека едного сиромаха; жалба гряха няма, мома срама няма; два стола, три ученика и др. Неотличаването на такива случаи показва или незнание, или невнимание. ↑

[5] Употребява се с разместване на слоговете: жумя и мижа. ↑

[6] Дюгеню и иргеню от члена **о** и **йо** превръща се в **у** и **ю**. ↑

[7] И тука: „дякона“ и „клисаря“ се вижда като с член, та така го и употребяват някои по зла привичка, но то е окончание, понеже представят одушевен предмет, за което има вече установено правило. ↑

[8] **На**-то тука е плеоназъм, но говори се неправилно: „на когото и на комуто“ по навик с предлог да употребяват склоняваните местоимения, а че и несклоняваните. ↑

[9] **Мож**’ или **мош**’, съкратено от **можеш**. ↑

[10] Членът в множествен брой в Източна България се изговаря **ти**, а в Западна **те**; **ти** е белким и по-право в преките падежи, но в косвените е очевидно **те**, както става явно от **„тех, петтех, шесттех“**, както се говори и чуе; но за да не стават две правила върху един член, по-добре е да се приеме **те** за всички падежи и родове (освен **та** за съществителните от средни род), защото и честото употребление на **ти** излязва някак злогласно. ↑

[11] **Ше** и **шъ** в говорене се употребяват безразлично, или само **шъ**, или само **ше**, но в писмения език трябва да се прави разлика между лицата. ↑

[12] **Втаксувам, вричам, влязувам, връгам, върлям, връкам** и други някои, както и предлогът **в** и **във**, кога са в начало на думите,

в-то, засилвано при произнасянето, чуе се като **ф**; но да се пише **ф** не е толкоз уместно, защото не е общо, и при производни някои от подобни думи е доста неудобно; затова по-добре е да се варди етимологическото им начало, също и при **хвала**, **хващам** и др. ↑

[13] В печатното издание „или:“ не е форматирано различно от двете страни на абзаца. — Бел.ел.кор. ↑

[14] **Ва** или **въ** по източно, а по западно **ви**. В източното наречие това е остатък от гласът **ы**, което в западното наречие не се среща. В източното наречие се срещат и други още някои думи, в които, гласът **ы** се чуе като **а** или като **ъ**; но защото тия думи са само няколко, не се вземат во внимание. Такива са **ва** или **въ** във винителен падеж, за разлика от **ви** в дателен, тъй също и **на** или **нъ** (от **ны**) винителен, за разлика от **ни** в дателен; такива са още и камъче (от **камык**) — **камиче**, пламък (**пламык**) — пламик, ремък (**ремык**) — ремик, къна (**кына**) — късам, къцам — кина, бъчкам — бишкам, пъшкам — пишкам, бърша — бришем, бръсна — брием и други някои. ↑

[15] **а**-то тука не е член, то е множествено число, родителен падеж. ↑

[16] **Се, сички, сите и секи, сяка**, обикновено отпущат **в**-то, което в старина са задържало като **все**, **всички**, па и днес още се чуе по някъде **съсям** и **съвсем**. В една част от западното население **в**-то тука не се отпуща, а се преместя: напр. вместо **се** (**все**) говорят **све**, затова някои умодават да си са пише **в**-то на мястото си, а да го произнасят кой как ще. ↑

[17] Дваесе, триесе, от двадесет, тридесет, поотпущане на **д**-то в средата и **т**-то в края или го преиначават на **й**. ↑

[18] **Ма**, **та**, **са** — едничките думи, които в източното наречие от стария мекия нос (ѧ) се превръщат в **а**, а не в **е**, както обикновено. Всички писатели не са се още съгласили да се пише **ме**, **те**, **се**, а защото източното наречие и западното са разделени в това, а че и южното под влиянието им такожде се дели, някои умодават да се приеме за еднообразие в писмовния език старото **я**, а че да го изговарят кой как ще. От източните писатели някои постоянстват, като се е приело източното наречие за писмен език, то да се пишат и тия местоимения, както се изговарят в източното наречие; но това мнение още не е толкова важно. ↑

[19] Простолюдието по навик често така са разправя с **она**, **оно** и **онодя**, та па и по-цивилизованите понякога от привардване да не произнасят галатни думи си служат с тия же. Това особено преобладава в Търновско, а в Шуменско се употребява **инаквам**, **инаквал**, **инаквото**. ↑

[20] В източните страни (области, — б.р.) се употребява преходяще време или минало продължавано, което не е в употребение у западните, дето се употребява минало сложно. То не се употребява на изток освен рядко, и то в пословиците само, както потвърдяват това горните примери. ↑

[21] **У**-то тука е член, вместо **о**, без ударение. ↑

[22] **Нам** тука е съкращение или отпущение на **не знам**. ↑

[23] **Течит, капит**. Ние отпущаме **т**-то в сегашно време, трето един. лице; също и повечето от западните. Но в Дебър и Охрид и други някои около тях места задържат **т**-то в същото място по старому. От София на запад и югозапад в някои места отпущат **т**-то и в множествено число трето лице, същото време; напр. — **имат** — **имая**, **има го**. ↑

[24] Оно на запад се твърде рядко употребява като на изток в преносен смисъл. ↑

[25] **Коренята** — множествено събиратно вм. **корените** и единствено **коренето** обикновено в южното наречие, отчасти и в източното: **воловята**, **биволята**, **нивята**, **къщята**, **женурята**, **гърчулята**. ↑

[26] Говори се **още**, **уще**, **йоще**, **веще**. В старина и черковно днес е **еще** и с две капки **ё** — **ёще**. ↑

[27] **Стаеш**, вм. **ставаш**, употребява се в Тракия. ↑

[28] Няма пояснение, така е изписано името. — Бел.ел.кор. ↑

[29] **Дя-ва** — Ески Джумая, другаде — **че-ва**. ↑

[30] Мой, не мой вм. може и не може. ↑

[31] **Свидят, видят** — супинум, неопределително (достигателно — б.р.) наклонение. ↑

[32] **Износя, понося** — говори се **„износи“, „поноси“**. ↑

[33] Тука **ала** е за учудване, изговаряно по други места и **мала**. Друго **ала** има от **яла**, **яле**, съкратено от **я глей**, **яле**, **але**, **ала** те са междуметия; а гръцкото **ала** е свръзка: **но**, **нъ**, **нъй**, **ама**. ↑

[34] Тюцко, тицко от гр. „тиос“ **чича**, **стрина** или **еуйка**, употребява се в Търново вместо **чичо** за сродни и чужди. ↑

Б

Баба ако лъже, диря не лъже.

Баба деда по череши кликала, дедо й се чак по дренки откликал. *Западна. — Орханийско (Ботевградско, б.р.).*

Баба деда заборавя ли?

Баба е веща, ама не е вещица. — *Отговор на тия, що казват на някои вещица.*

Баба е майка ти — *казват някои попреминали жени, кога им каже някой „бабо“.*

Баба е като волия, каквото й турят, се носи.

Баба знае и две, и двесте.

Баба знае и друга уличка — *т.е. как да се отстрани от това зло.*

Баба знае що бае.

Баба мамит, траг не мамит. *Охрид.*

Баба Марта иши — *казват за непостоянното време през марта, на което уподобяват поведението на жените и на децата.*

Баба Марта са пак ухлебна. — *Времето през марта го уподобяват на жена, която, като я сватят за млад, смее са, а кога за стар, мръщи се.*

Баба Марта ще прави пак сиромаха болерин — *казват, кога в свършването на мартините дни времето е лошево, като напомневат една приказка за Марта как направила едного сиромаха богат.*

Баба Неда не му гледа — *т.е. прибира, каквото й дадат.*

Баба не ще наука. — *В смисъл на турското „Арифе тариф истемес“.*

Баба не види купата, та ще иглата.

Баба са копри, ама баир опри. — *Виж: „Бабини хвалби“.*

Баба си знае бабешката — *т.е. по старому.*

Баба стая каил и за гнили круши.

Баба прави, дявола са слави.

Баба си знае бабината — *т.е. нищо не знае освен туй.*

Баба скача назад-напред, а работата върви сѐ по своя ред. *Рус.*

Баба за ум пари не дава; който иска, продава.

Бабината ти, *или*

Бабината ти Гарушина, *или*

Бабината ти Трънкина — *казват тому, на когото с мнението не са съгласни или не са задоволни от довода му*.

Бабина хвалба, пълната торба.

Бабини баилки, дядови маилки.

Бабини деветини! — *Нещо маловажно, за което не струва да се мълви някой.*

Бабини дивотини. — *Така искат някои да изтълкуват или да превърнат по-напрежната пословица, но това е мнение на несъстоятелни филолози.*

Бабини хвалби, баир ги хаби.

Бабици та хванали, *или*

Бабици та търтили, *или*

Бабик жди[1] та търти — *казват някои жени, които не ищат още да им казват „бабо“. Станимен.*

Бабо, а че направѝ де и на мене един ут. — *Някоя баба заливала вино на гостите на една трапеза; но на гостите често не доливала чашите, а своята си комай все преливала, като извиквала всякога все „ут“, т.е. че не щяла, ами се сбъркала, та я препълнила.*

Бабо, видиш ли дабо? — Не видим сину.

Бабо, видиш ли деда? Поназируем го, сину. *Щипска.*

Бабо, ка беха понудите? — Харни беха, сину, и за тия баби, що си имаха костурки, по-харни си биха.

Бадева се ни Божи гроб не чува. *Сръб.*

Бадехва са и бащин гроб не копае.

Баджанацити са на Макавея *(1 август)* икрамосват.

Бае си за бълхити. — *Оговаря се, дрънка си сам.*

Бай ми, бабо, да ма не среща мечката — *казал някой на бабата, що го канила да му бае да го не яде мечка, кога го срещне*.

Балабан що дума, Бутко да не знае. — *Балабан и Бутко били двама от първите поселници на Копривщица, в същото време и съперници. Балабан бил едър и снажен човек, а Бутко бил дребно човече, но по-дяволито, тъй що Балабан често силом решавал спорните помежду им селски работи. Употребява се в случай, кога*

искат да кажат, че което знаят по-силните (големците), не тряба да го знаят по-слабите (по-долните). Коприв.

Бан на баня не ходи, без бана[2] се не ходи.

Баносано, каносано, гуреливо сливосано.

Баносано, каносано — скопосано.

Барабар манджа, барабар канджа.

Барабар Петко с мъжети и отрепката на пояс.

Бара Яна, бара мома, бара беше що беше. *Габр.*

Бара си го Халахойда, че не ще да го пише Каравела в бегликат. *Копр.*

Бара си я баба, да не й потряба.

Барбори като гроздоберски г…

Барбори ни врели, ни кипели.

Барбори си като на усвес.

Барбори, току да ми е.

Баре да е каменица, ами тя е сламеница. — *От сватбарските песни.*

Баре да съм го насън видяла.

Барем да съм го сънувала — *казуват жените понякога в оправдание.*

Барем му надумах сякак, я.

Барим торбата ми дай, боят халал да ти е. *Тур.*

Барим кажи, тогаз лъжи.

Барон ефенди, султан без гащи. — *За сиромах, който се държи на голямо.*

Бахур е за през Коледа — *т.е. кървавица само тогаз се яде, кога се колят свинете.*

Баща ми мехат, и аз мехат. — *Приплескуване на ония, които нарочно се преструват, че не разбират за какво им са разправя. Заета от една приказка за харачеря. Всякой подлежащ на харач, като си платял харача, трябвало да си вземе разписка и да я носи със себе си обикновено в калпака си; инак бивал принуден да плати втори и трети път. Един момък, малко смахнат, сполетели го харачерите и го насопънват за харашката му книга. „Хани харач бре?“ — Момъкът или не разбрал, или се престорил, че не разбира, и отговорил: „Баща ми орач и аз орач.“ — „Кехат бре, кехат?!“ — „Баща ми мехат, и аз мехат.“*

Баща му го гони по високи гори, а той бяга по дълбоки доли. — *От коледарски песни.*

Баща си иска да кръщава — *т.е. да го учи на ум.*

Баща ти има крива круша, ти си моя мила душа. — *Приплескуване. — От песен.*

Баща ми сега пръст яде — *вместо пръст го яде, т.е. отдавна е умрял. Банско, в Разлога.*

Баща ви камъне да го бъщат. — *Някои майки така кълнат пред децата си, за да изкажат недоволството си от бащите им.*

Баща му го пиян правил. — *Кога синът е въртоглав такъв, смахнат.*

Баща му го правил на воденица. — *Кога някой дрънка много.*

Баща не е като майка. — *Кога искат да кажат, че бащата не милеял за децата си като майката.*

Бащата е гост вкъщи[3] — *т.е. не седи всякога все вкъщи.*

Бащата не знае какво тегли майката.

Бащата гали снахата, а живей при дъщерята.

Бащата тегли от чедата си и добрува при чедата си.

Бащата тегли от синовети, а майката от дъщерити.

Ба! Ще му гледам хатъра.

Бащин обич, наглед половин обич.

Бащин помен, бащин скомен. — *Скоменът се разглобява и бащата се забравя. Котл.*

Бащина благословия къща зиде.

Бащина благословия сина крепи.

Бащина клетва сина закопава.

Бащина клетва и майчина, корен изсушава.

Бащина клетва и кумова до девета рода гони.

Бащина клетва къща запустява, а майчина дом изкоренява.

Бащина поука, синова сполука.

Бащино огнище, топло пепелище. *Банско, в Разлога.*

Беглик, бейлик — *т.е. който е в беглика (да брои овцете), той е като бей.*

Бедице ле несторена, доде не та струвах, не си ма бедяха.

Бедят ма, мамо, хората. — Бедиш са, дъще, сама си.

Беж, та бягай.

Бежанова майка не плаче, Стоянова плаче.

Бежан скача[4], Стоян плаче.
Бежте, крака, да бягами.
Бежте, крака, посрах са. — *Разумява се от страх.*
Без алеят, нема занаят. *Сръб.*
Без Бога добро не бива, без него и зло не става.
Без Бога и без слога, кажи не мога.
Без Божята воля нищо не бива.
Без Божята воля ни косъм не пада на човека от главата. *Евангелска.*
Без бра̀шно — страшно.
Без време гост, от турчин по-лош.
Без възел въже по-лесно са къса.
Без гайда сватба — същи помен.
Без гайда веселия, гола неволия.
Безгрижна глава в градина расте, *или*
Безхолумна глава на бостанът става. *Тур.*
Без Голя каша не бива.
Без грош вред си лош.
Безгрешен е току един Господ.
Без два дни — три дни. *Върху прибързван срок и криво пресметване.*
Бездомник като духовник.
Бездомовен като овчер.
Без доход черква, ритам й попа. *Тур.*
Без дружина нема юначина. *Албан.*
Без доход овца, вълци я ели. *Тур.*
Без дъно крина, празен хамбар *или* хамбар не пълни. *Тур.*
Без едного, без двама — на панаир за слама.
Без едѐне, без пиене сладки приказки не биват.
Без място *(без царство)* не продавай юнашство.
Без жена, без яма̀ — *т.е. незакърпен*.
Без захмет не са яде мед.
Без здраве имот, умразен живот.
Без здраве нема богатство.
Без здраве нема живот.
Без камик воденица, брашно не меле. *Соф.*
Без книга челяк като сляп.

Без кандилница помен не бива.

Безкостото кости троши — *казват за езика*.

Без кривичко не може. — *Виж: „Ама на върхът малко кривичко.“*

Без кривичко нема правичко.

Без кошар пчели, с пепел ги соли.

Без мокри гащи раки са не хващат.

Без мъка няма наука.

Без мъки не до сръки.

Без мъка работа нищо не е свършено.

Без нищо и майка на тейка не дава нищо.

Без наука нема и сполука.

Без пояс ма колиш. — *Виж: „С памук ма колиш.“*

Без оно̀ на годеж.

Без пари на град, без нищо назад.

Без пари да ми го дава, не го земам. — *За нещо, което не струва нищо.*

Без пари здраве, готова болест.

Без пари нищо не върви, *или* нийде не върви.

Без пари и син на баща гроб не копае.

Без пари и в черкова не ходи.

Без пари оцет, по-сладък от мед. *Тур.*

Без пара и в гроб та не турят. — *Подмята се обичаят да турят на мъртвеца в ръката или в устата по една сребърна пара.*

Без парица нито пред светица.

Без пари търговец, бъзе да търга.

Без пари челяк и Богу не е драг.

Без пари челяк, сам на себе враг.

Без пари ум, готова лудост.

Без пари ум, на вятър думи.

Безпаричната болест е по-тежка от тежката болест.

Безпарична треска го гази.

Без прища не казано нищо — *т.е. недадено заключение*.

Без работа Мую, мухите скопява.

Без стара дума, нито пред кума.

Без сребро не бива добро.

Без стар ступан, съдран тупан. *Коприв.*

Без труд почивка не е сладка.

Без ум приказва, та са поразва.

Без ум приказва, та кавга излязва.

Без ум слугува, затуй робува — *т.е. вечно е слуга.*

Без ум търгува, та сѐ зарар струва.

Без ум пойде, безумен си дойде. — *Котл.*

Безсолно — трева, *т.е. като трева безсолно.*

Безсолни думи (и работи) — *неприлични, срамотии, галатни думи.*

Безумния и други избезумява *(разумния и други вразумява).*

Безцен камък — *казва се за добра и почтена жена, за добър стопан или син и изобщо за добър човек, може би превод от турското „Елмас парчеси“.*

Бей да съм, че гладен да ходя.

Бейчето е бейче, ако би ще без парица; а магарето е магаре, ако би ще и в жълтица.

Бегот е бег и без па̀ри, а магарето магаре, ако ще има па̀ри с товари. *Макед.*

Бек' тъй — *т.е. така, а?*

Беки го е майка ми родила, че да го мисля — *т.е. не ми е брат.*

Беки е прела баба за него.

Беки с него свето ще са свърши!

Беки ще превържа черни кърпи за него.

Беки ше роди крушата ябълки!

Беки ще падне крушката далеч от крушата?

Белки ми е брат да го желя.

Белки ми е женин брат да му чиня икрам.

Белки му съм пита брала.

Бела бела води *(ражда).*

Бела малка, голяма сѐ бела е.

Бела от невиделица.

Бела пюскюллия.

Бела с пари купена.

Белата скоро става.

Бележен като бял бивол в чердата.

Бележена овца е.

Бележил го Господ — *казват на човек сакат в нещо.*

Бере за̀зъбици. — *Ожида нещо, ревне му са нещо, а не му иде до зъбите.*

Бере лой. — *В превратен смисъл, топи се, не вирее. Значи още „тегли, страда“. В същата смисъл: „Тя е помежду им; цъфти и вържe; бяла и червена.“*

Бере петала. — *Остава все на подир-път.*

Берекет версин. — *Вместо благодаря и благодарене.*

Бери пари за черни дни. — *Чуе се вместо „бели пари за черни дни“.*

Бесете, пребесете ма, ха че черквата са минува. — *Тука черква значи събор в някой уречен ден, на някое оброчище в кърa. Събират се тамо, правят молитва, сир. варят гозба така наричана, ядат, пият (и уж се молят) в чест на празника. За такава черква казвал циганинът: да го пребесят, и ще върви на черквата да яде.*

Бе ти ще си париш кокалити, ами не знам кога ще е. — *Закана.*

Бе той не ще, ами токо да ставам аз. — *От приказката за топуза. Виж: „Стани, топуз, донес вода.“*

Беше, *или* то беше — *казват повече на запад за нещо, дето се е минало*.

Беше и лани снег. *Соф.*

Беше и нема го.

Бива, Бачо, бива, ч’оти да не бива. — *Заета от песен.*

Биволицата е черна, ама бяло мляко дава, *или*

Биволицата е черна, ама й е по-бяло и по-сладко млякото.

Биволат би са надтичвал с фтичките[5], ама го е страх да са не продъне земята под него.

Бивол от муха не зема.

Бие го гъ… му, че е лаком.

Бие го умът му. — *Виж: „От умът си тегли“.*

Бий добро, по-добро.

Бий лоше, по-лошо.

Бий гъзенце, да не бият гъзище.

Бий жената си, бий главата си.

Бий кожухо, по-топъл; бий жена си, по-мила. — *Кожухът значи кожите за кожух, които, шибани, стават по-меки и държат по-топло. Рус.*

Бий ма, мъжо, бий, ако щеш, ма убий. — *От песен.*

Бий го за иглата, да не му плачеш за главата, *или като се научи да краде и го обесят.*

Бийте са, не са карайте.

Бий го, докато[6] се покачи свиня на дърво.

Бий го по краката, да са не бие по главата.

Бий желязото, догде е топло — *т.е. върши си работата, дорде[7] е време*.

Бие му набоят. — *Тупа му жилата или сърцето.*

Бий циганчето, доде не е сцепило тиквата. — *Циганчета са ходили по нивята като работници само да носят вода на жътварите*.

Бие самарят, да се сеща магарето.

Бие водата да изкара масло — *трепе се с невъзможни неща*.

Бие са като сляп пръч за празни ясли.

Бий самарят да носи товарът.

Бий Тодорчо майка си. — *Тодорчо се представя като лош син, който е за зло на майка си*.

Бие са като хала с берекетя.

Бил съм и в голямо решето, и в малко сито, *или*

Бил съм и в сито, и в решето. — *Опитен съм.*

Биле ли си яла, та си полудяла.

Била на хорото, не видела гайдата.

Били се две етърви, а и двете — свекървата.

Били се етървите, изпатила свекървата.

Били сме водата, не ще пусне масло.

Билинѝ света — *лъже света с билки*.

Билки дири по баири. — *Ходи празен.*

Било, па прошло. — *Трънска.*

Било и прошло като лански снег. *Сръб.*

Било и отишло.

Било̀ и пребило̀. — *Виж: „Като че е било̀ и пребило̀.“*

Било ли е някога, пак ще бъде до кога.

Било во време оно.

Било оно некога си. *Соф.*

Било, когато бил вълко куче.

Било що било, на попова глава са сбило.

Било що било, търпи кобило.

Бир чироз баши, докуз ока краши[8] — *казват на гръцките бекрии*.

Бисера е малко зрънце, ала има голям почет.

Бистра водица, мирна главица.

Бистро като сълза.

Бистро като боза — *т.е. мътно*.

Битата крава мляко не дава.

Бита книжка — пред царя, а небита — ни пред говедаря. — *Който се изучи на книга, макар и с бой, може да излезе и пред царя, а когото не бият и не се научи, не е достоен ни пред говедар да излезе. Доскоро се е мислело, че на книга човек може само с бой да бъде пресилван да се научи.*

Битио знае как бо̀ли, а сирота как се мо̀ли.

Бит да е, че сит да е, *или*

Бит да е, честит да е.

Битолски просяк. — *Човек с корави очи.*

Би-че стриче, ’ко те[9] обиче. *Соф.*

Би-ще веднъж и в пъкъла панаир.

Би-ще събор на бунище.

Би-ще кога са върнат евреити от Божи гроб. — *Обичай у евреите е кога отидат на Ерусалим, да се не връщат назад по местата си, а да отиват тамо да умират.*

Би-ще и в нашата улица празник, *или*

Би-ще и на наше село сбор.

Би-ще кяра за бекяра. *Сръб.*

Бият го устата му.

Блага реч железни врата отваря.

Блага душо, гнила душо — *на приплескване*.

Блага черква с благо вино бива. — *В одрински някои села правят черкови (събор за угощение), след обирането на лозята само с благо вино; то черкуване се казва и „блага черква“, казва се и „кокоша черква“, защото само с кокошки се гощават, събирани от селото на къща и варени в един казан.*

Благатка Радка, че сякому сладка.

Благатки мари сливненки, празо им до газо им и морваци на купове — *думали някои градежанки, като ходили на пазар в Сливен*.

Благатко агне две майки бозае.

Благословено вино, проклето пиянство.

Благослови, попе, гумно без снопе.

Блажен и блажните — *казват преносно на турците, както и „зелен, зелените“*.

Блажени им ръчици, проклети им гъзици.

Блажени нищи духом. *Черк.*

Бла̀жи Петко рамазан, че го турят у казан, че ври, че ври до зара̀н и че стане на катран, че подмажат колата, да се возят децата; гътна̀ха се колата, не падна̀ха децата. — *Софийска детска играчка*.

Блазе им кои са ги изпъдили, тежко им кои са ги завъдили. — *За турците.*

Блазе кой зима, тежко кой дава. — *Казва се и противното в преносен смисъл.*

Блазе, който дава, тежко, който зима. — *Разумява се пари с лихва*.

Блазе, който дава, и дваж блазе, който зима; тежко тому, кой не зима, не дава.

Блазе му, че знае бар да бае, ами аз горчица, като нищо не зная. — *Снаха някоя поливала на свекъра си да си мие главата и го заляла с вряла вода, та го изгорила. Свекърът от болест фуква се, та си заравя главата в снега. Снахата без да се сеща какво е зло сторила, помислила, че свекър ѝ прави нещо магия или си бае някоя баилка.*

Блазе ѝ, че видела два света — *т.е. водила два мъжа*.

Блазе ѝ, че барим светува — *живее честито*.

Блазе, който нищо не знае.

Блазе му, че не му стига куфалницата.

Блазе му, че е луд и прави какво ще.

Блазе му, че не му стига умът.

Блазе тому, кого хвалят.

Блазе тому, що ум нема, че и гаале нема.

Блазе му, който го извърши. — *Тур.: „Ашколсун беджерене.“*

Блазе на тез от дет иде, тежко дет отходи. — *За лошите аени в турско.*

Блазе тому, кому Бог помага.

Блазе тому, кому чест помага.

Блазе ти на пилафа, че без масло мазен.

Блазни го него, *или* то го него блазни.

Блазни го Панчо. — *Ще му се да направи зло.*

Блазни го дупе за прясно мляко.

Блещи ми са, да го блещят. — *Клетва, която значи: „Юди ми се, криви ми се, прави ми гримаси.“*

Блещи са като котак.

Блещука ми на очити. — *Казват жени, на които не траят децата, че останало само едно „да й блещука на очите“.*

Близнал от медът, не му излязва от умът.

Близната ърж[10] е по-блага от ченица. *Макед.*

Близо ли е Козирог при Гърня. — *Казва се на ония, които питат за известни неща. Козирог и Гърня са две села едно до друго в Дряновско.*

Близо и не твърде — *т.е. далеко е.*

Близо до царя, близо до почет; близо до царя, близо до смърт.

Блудихер — *казва се за блудка някоя и безвкусна гозба или вошка.*

Блъскай, блъскай, Германе, до попова нивица. — *Герман или Гърман, както се види, у старите българи бил митологически бог на гърма и града, превърнат изпосле по съзвучие в християнски св. Герман, когото и днес празнуват, за да не гърми и да не вали град, тъй както празнуват и Власовден — 11 февруари, за воловете намясто стария бог Велес, както що празнуват и деня на ап. Вартоломей и Варнава, за да* не върнуват, въртят и ломят *облаците да вали град, или св. Андрей вместо индийския бог Индра. В едно село, като заваляло град, попът молил Германа и му давал воля да бие и да блъска вред наоколо, но като дойде до неговата нива да спре.*

Блъснигабър. — *Човек, който не сматря къде ходи и какво прави.*

Блъснидрян. — *Тоже захласнат някой.*

Блюва гущери. — *Яд го е много.*

Боб и боб, те[11] ти пълен джоб.

Боб и бобец — *т.е. все боб.*

Боб на опарки — *т.е. несготвен.*

Боб сял, боб ял.

Боб ял, боб сънувал.

Боб ял, боб изповядва.

Бобина да е в яслата, че празна да не е.

Бог види — *казват някои, когато се онеправдават, а няма що да сторят.*

Бог високо, види надалеко.

Бог високо, цар далеко. — *Няма кой да помогне*.

Бог го убил и поразил. — *Клетва.*

Бог да го прости. — *1) Казват за някого, кога е умрял и кога как поменат името на някой умрял роднина или близък приятел; напр. „Колю, Бог да го прости, като беше жив.“ 2) Казват за нещо изгубено или зарар станало, за да покажат безнадеждността на намерването му или поправянето му. 3) Виж: „Отиде за Бог да прости“; „Дава, раздава за Бог да прости.“ 4) Вместо „благодарим“: „Бог да простѝ“, или по калугерски „Бог да про̀сти“, и в отговор от калугерите, когато не са свещени лица и му кажеш „Простѝ и благослови“, а той „Бог да про̀сти и благослови“. Казва се и кога подадеш някому нещо за прощение.*

Бог да го прости, дето е легнал.

Бог да го прости на вярата му. — *За друговерец.*

Бог да го прости приживе. — *Казват, кога споменат някой жив и сбъркат, та кажат вместо „Бог да го поживи“ — „Бог да го прости“.*

Бог да прости женски кости.

Бог да го поживи — *кога споменат някой свой жив благодетел*.

Бог дава, но в кошара не вкарва.

Бог да бие бабата, че е рано станала, да замеси зелникът — *от песен*.

Бог да го прости, добър човек беше — *казват на гавра, кога искат да кажат: „Добър човек беше, ама по-добре станало, че са посвършил.“*

Бог го даде, Бог го взе, *или* Бог го дал, Бог го взел. — *Обикновено при смъртта на деца или при други някои зарари.*

Бог е над нази, черната земя под нази.

Бог да го прости, кон да го изфъсти — *казват повече децата като на игра и в отговор на честото употребение на „Бог да прости“.*

Бог да го прости, кон да го изфъсти, магаре да го оплаче — *казват по-старите от презрение и яд към умрелия.*

Бог да прости конска майка — *казват, когато конят им е помогнал да прекарат трудно някое обстоятелство.*

Бог да прости търговска майка. — *Равносилно с „Берекет версин на търговията“.*

Бог да прости стари мастори — *че им са дали занаят на ръката да се хранят.*

Бог да прости него, а да свести нази. — *При някоя ужасна смърт.*

Бог да прости мрътви ду̀ши, на живити сити гуши.

Бог да прости умрелити, да са понахлянкат живити.

Бог да прости винцето, разблажи ми сърцето.

Бог да убий винцето, раздражи ми *(вслободи ми)* сърцето.

Бог дал, св. Илия взел. — *Неправдата, насилието отнемат това, що е дал Бог.*

Бог да го прости; откак умре, по̀ нехае. — *Глупаво представление на състоянието от някои жени за умрелия мъж, който е много теглил, или тя е теглила приживе*[12] *с него.*

Бог е Бог и пак има слог — *т.е. предел както на добрината си, тъй и в яростта си. Казва се на неумерен човек.*

Бог и вяра. — *Във вид на заричване от нещо.*

Бог милостив — *(благодарим му).*

Бог му го е дал, ама не му го е записал — *т.е. че ще бъде постоянно честит и доброчест.*

Бог не даде и свиня не изяде. *Рус.*

Бог не дава и Божил не шава — *неради, не се грижи и не се труди за нищо.*

Бог помага, против Бога никой не помага.

Бог прощава, а цар милост дава.

Бог със Бога, а човек с когото се срещне.

Бог се не лъже.

Бог търпи, ама не спи.

Бога имам и тебе. — *Кога се моли някой на някого по-силен.*

Бога не мож излъга.

Богат, ама парици си нема.

Богат, ама нарити му малко.

Богат е, който е здрав.

Богат като мишка в долап.

Богат като воденчар с гюрюлтия и паспал.

Богатити (ядат), кога сколасат, сиромасити, кога намерят, *или* Богатите, кога сварят, сурмасите, кога найдат.

Богатите спят, сурмасите пият. — *Бездействено състояние.*

Богатите ездят, сурмасите в кала вървят.

Богдане, развалитрапеза.

Богу се предай, търпи и трай *(докрай)*.

Богу се предай, с дяволо си не играй.

Боже, Боже, защо ти са наш'ти кожи.

Боже мой, Боже мой, вскую мя еси[13], оставил мя еси. — *Евангелска, изговаряна често от някои калугери криво разумявано. Повечето го разбират „С кои си ме оставил“ и произнасят я, кога се намират при дружина, от която не им е поволно.*

Боже, наспори, сете[14] турци разпори, сал едного остави и него свинар направи — *казват някои подир ядене, като се кръстят да стават от трапезата*.

Боже, наспори и берекет стори.

Боже опази — *вместо „Да пази Бог“*.

Боже опази от гръм и град и от неверен брат.

Боже опази от захренски хайвани и от хаскьовски инсани. — *В Стара Загора в по-старо време е имало повече магарета, които са били по май празни, т.е. неупотребявани толко на работа и слободни, та ходяли да правят пакости. Също и хаскьойските турци ходяли повече без работа да пакостят.*

Боже опази от туна[15] беда, от пияна жена и бясна свиня.

Боже опази от вода дълбока, от кривоока[16] и еднаока.

Боже опази от влашки вълци и от бяломорски гърци.

Более помози, ама и ти са понакамузи — *т.е. и ти се поприведи да жънеш или да поработиш, ако искаш да ти помогне Господ.*

Боже помози — *обикновено казват при захващането на каквато и да е работа*.

Боже поведи, па и сам се преведи.

Боже помози, ама Бога не лъжѝ.

Боже помози, мечка страх, мене не — *казват децата, кога ще скачат.*

Боже, помози, пак да са лежи — *казват някои на гавра*.

Боже, прости ма, доде страха има.

Боже, прости неволен грях. — *Сиромах някой имал само две пари и излязъл на пазар да си купи нещо за ядене. Отишел на фурната и поискал полвин хляб за пара и пуснал парата на чекмеджето, а тя се търколила и паднала през дупката в чекмеджето. Фурнаджията дал хляба и поискал парата, сиромахът казва, че я пуснал и се търколила, та паднала в чекмеджето, ама фурнаджията не веземал от дума: „Аз не съм видял, казва, и не давам хляба, дай парата." Сиромахът гледал, гледал що да прави, не му дават хляба, и той дал и другата пара и взел хляба. Отишел на бакалина да си купи за пара сирене, ама няма друга пара; заръчал си за пара сирене и когато бакалинът теглял сиренето, той се въртял около чекмеджето, а когато бакалинът му дал сиренето и го питал: „Де парата?" — „Падна, рекъл, в чекмеджето" и бакалинът го повярвал и го оставил. Тогава сиромахът се поотстъпил настрана, дигнал ръце към небето и се помолил: „Боже, прости неволен грях; ти видиш, Боже, ти знаеш. Земи, както знаеш, от фурунджията едната пара и я дай на бакалина."*

Боже прости, рано свести, кога петел на гноище и ний на огнище — *така казуват понякога някои слугини, а че и домакинки, кога вечер заравят огъня и се приготвят да лягат, което показва, че нямат желание да станат по-рано от кокошките*.

Боже, света богородичке! — *Възвание при учудване за нещо или в неволя, страх и опасност.*

Боже, я ми помогни 20 пари, я и таз баня събори. — *Дервишин някой отишел на баня да се измие по турски обичай и оттам да иде на джамията да се кланя. Измил се, облякъл се и когато да излезе, защото нямал пари, поблагодарил на баняра по дервишки обичай, като му казал: „Ху, яху" — и потеглил да си излезе. Банярът, който бил лют човек и на този час за нещо терякия, не приел благодарението му, ами го улавя за яката и викнува: „Пари, де пари." — „Нямам пари, рекъл дервишинът, и нали ти казах «ху» (т.е. поблагодарих ти)." — „Не разбирам от «ху» и нямане не познавам; парите тука, или не та пущам; като си нямал пари, не са къпи." Дервишинът се намерил натясно, смаян от наглостта на баняра, дигнал ръце, та се помолил Богу и рекъл: „Боже, я ми помогни 20 пари, я тази баня събори да са отърва." На тия думи отгоре чува се вътре в банята изручаване, като че се съборило нещо. Банярът влязъл*

вътре да види що е станало, а дервишинът избил куката и отишел в джамията.

Там заварил едного от гражданите човек богат, но известен скъперник и лаком за пари, като се кланял и молял. „Ей, рекъл му дервишинът, аз знам що се молиш, пари искаш от Бога, а? Няма бе, няма, ти казвам. Преди малко аз бях натясно и му се помолих за 20 пари да ми даде или да събори една баня, за да се отърва от назойливия баняр, и от нямане 20 пари, види се, той реши да събори банята и събори такваз една грамадна баня за 20 пари.“

Боже, да ти пеям, знаш да пееш, да ти псалвам, знаш да псалваш и ти псалват ангелите, ами да ти поиграм едно арнаутско хòро, оти немаш кой да ти игра. — *Така се оправял пред Бога някой арнаутски поп, които си бил посръбнал и не му се четяло правило.*

Боже говедце — *казват на глупав и будала човек.*

Божем не ще. — *Кога се преструва някой.*

Божи биковце — *казват в дадени случаи на калугерите.*

Божи гроб и Света гора са в село, ама кой ги търси.

Божил не е Божи син, нити Божана — Божа дъщеря.

Божият син, от него отърване няма. — *Божи синове и „хвала Богу“ наричат юродивите и полуумните ония хора, що ги казват „кенди халъна“, които в по-старо време били у християните, както са и днес у турците, на почит. От такава една дълга приказка, за такъв един Божи син, е останала и поговорката.*

Божието око всичко види.

Божне ле, вишни Господи! — *Обикновено признаване на Бога.*

Божне ле, мили Божичко!

Божя кравица — *казват: 1) на мирен, незлобив и простодушен човек; 2) на податлива жена, особено за калугерките.*

Божя милост — *За нещо, кога не е станало съвършено зле или наопъки.*

Божя работа — *за нещо чудно или щетно, кога стане някому или някъде.*

Божята работа край нема.

Бозата е вышкава — *казват на децата, като подмятат покриването на бозата с арнаутските бекярски дрехи.*

Бо’зна[17] и колко — *т.е. не много; че ва не е бо’зна колко.*

Бои са да му не измъкнат чергата изпод него.

Бои са да са не затрие на хората семето с него.

Бой са от Бога и от мъжа си.

Бои се и от сянката си.

Бои се като циганин от харачеря. — *До половината на XVIII столетие циганите турци и християни съставяха особна община, бир им не вземаха, а само харачи плащаха, особено голите, наричани цигани, и катунарите. Тях повечето ги закупуваха от аенина или от хазната частни лица от турците, като ги глобяха и вземаха им каквото щяха, деряха ги немилостиво и ги измъчваха; затова е станала пословична жестокостта на циганските харачери и боязливостта на циганите от тях.*

Бой изпревара бие. — *Който изпревари, той бие.*

Бой и поруга не се отвръщат.

Бой до Бога. — *Тука се види да е остало от езическите времена и разумява се, доде прибегне до езическия бог, както е било обичай.*

Бой до посирня.

Бой на свисло — *т.е. провиснат, претрупан, твърде много.*

Бой са от бой, че при тебе остава.

Бой се Богу и от безбожния по-млого.

Бой са на Бога, царя почитай и за друго не питай.

Бой са от Бога, прави добро, нехай от никого.

Бой са от Бога и от тогова, що не се бои от Бога.

Бой са от мечката, че и от лайното й ли?

Бой са от еничерина, че и от циганина ли?

Бой са от циганинат, та че и от царвулят му ли?

Бой са забравя, дума не може.

Болен ли съм, че ма питаш?

Болян Божко за кокошка.

Болян се не пита — кани се.

Болян се пита, а здравият си иска.

Болян са пита, на здрав са подава.

Болян човек като картица. — *Смисълът и употребението на тази пословица не помня.*

Болян мъж, суров[18] тиквеник.

Боле[19] да си вретенар, а не майци тъпанар — *рекла една циганка сину си Видин.*

Боле го учини, а не го говори. *Белгр.*

Боле голям залък да лапнеш, а не голяма дума да кажеш.

Болерину на шията, сиромаху в кесията. — *От песен. За лисичата кожа.*

Болерина на кон езди, а сиромаха пешом ходи.

Болерити телци въдят, сиромасити деца въдят.

Болест не кръви, а суши.

Болестта не ходи по гората, а по хората.

Болестта е най-голема сурмашия.

Боли го нещо под опашката. — *Тур. „Койрук аджизлъ̀ вар“.*

Боли дупце от много — *кога децата искат нещо много.*

Боли ма шапката — *рекъл някой, като нямал какво друго да каже за извинение.*

Болна жена, голяма неволя.

Болна жена, печена кокошка.

Болна ли си лежала, болни ли си гледа̀ла. — *От песен.*

Болния за постелка ли го питат? *Тур.*

Болният на леглото му го изповядват. *Тур.*

Болнию се врича, здравию не дава.

Болния на леглото му вадят зъба. *Тур.*

Болно сърце не яде, кахърно си похапнува.

Болното не яде, ама харчи по зяде.

Болят Неда пръсте, да не мъне гръсте.

Болят го очити. — *Срам го е. Виж: „Няма очи.“*

Бонкина клашник къс, а без реснити дваж по-къс.

Борец ли си, изниско се бори. *Тур.*

Бори се като гявол с кръсто.

Бори се с петлите.

Бори се като хала со берекет.

Борили са два сокола се за една соколица гола.

Борч неплатен, грех непростен.

Борчлия до уши.

Борчлията ни сладко яде, ни сладко пие.

Боса ходва, та хорото водва.

Бостанджията иска дъж, а кирмитчията слънце *(за кого да се моля, като и двамата ми са зетеви).*

Бостанджию[20] краставици не продавай.

Боят да ти е просто — торбата ми дай.

Бра омайника — *лежа в несвест, ударен или бит в главата.*

Брава на крава. — *За неуместна похвала.*

Брада Грозя не плаши.

Брада красѝ, а не свети.

Брада красѝ, брада грози — *т.е. на един прилича, на други не.*

Брада сива, глава дива. — *У простите има предубеждение, че сивият косъм показва упорит човек.*

Брада го наболо, он още си лиже сополо.

Брада има и козата.

Брада побелява, дядо полудява.

Брада царска, глава воденчарска.

Брадат турчин по-проклет.

Брадата дошла, умът не дошел.

Брадата му порасла, па му памет опасла.

Брадата му подранила, умът му окъснял.

Брадата му боде като ежовина. — *От песен.*

Брадва главата му. — *Клетва за брат, когото мразят, кога го помене някой.*

Брадва сече глава, секира — нозе, тесла — ръце, трион — сърце. — *Смисълът на тая пословица не съм имал случай да проверя що значи.*

Брадвата без топоришка не плаши гората.

Брадвата му сече и налево, и надесно.

Брала муха мед, потънала в оцет.

Бра̀ни, Дудо, бра̀ни, не си като ла̀ни. *Соф.*

Бранѝ, мома, кучетата. — *Момък някой купил си по сборът пръстен, отишел у момини и кучетата го залаяли, а момата излязла да го отбрани. Той за да си покаже пръстенът, изсочил ръка, така както да се види, та я мяркал и думал й да брани уж кучетата. Момата, която тоже си била купила нов гердан, дигнала и тя ръка и потеглила през шията си, като казвала: „Ако щеш ма закла ей през тука, няма да ги браня.“*

Бранити кенари, не ги берат стари.

Брат брадва главата му. — *Виж: „Брадва главата му.“*

Брат брата не храни, ама сѐ го брани.

Брат брата не ’ранит, тежко кой го немат.[21] — *Виж: „Свой своего не храни.“ Мак.*

Брат да ми е, не ще му се радвам толкоз.

Брат да ми си — *казват понякога жените на чужди мъже, кога им се молят за нещо*.

Брат за брата карес хвата.

Брат за брата зала̀та.

Брат за брата умира, ама и брат брата[22] убива.

Брат брата над ямата надвося, ама рядко го блъсва.

Брат за сестра милее, колкото меден съд държи топлината си, а сестра за брат, колкото пръстен съд държи топлината си.

Брат за брата не печели, ама сѐ си го жели.

Брат милее за сестра, доде истине меден съд: сестра брата милее дор истине пръстен съд.

Брат ми да ми е душманин, че люцък да не е.

Брат ми да ми е душманин, а не чужд стопанин.

Брат на брата по-дълбоко очи вади.

Брат по брата, та и двата.

Брате, брате! Ама сиренето ке се плати. *Влаш.*

Братска здоба мяра няма.

Братски делили, та се избили.

Братя на две къщи, не са братя същи.

Братя сми, братя, ама кесиити не ни са сестри.

Братята са братя, па и те са скарват понякога.

Брашното, кира, на вяра, а че и кваса на заем. *Гръц.*

Бре варе, горкана. — *Окайване.*

Бре варе, сирак си. — *Окайване.*

Брекнал, та пукнал. — *Жени някои кълнат, като им каже някой „бре“.*

Брой ги, че тогаз ги дай.

Брои броеницити. — *Стои празен, та гладува.*

Брои ми стъпкити. — *Дири ма накъде ходя.*

Брой, брой, точи вино, та ма пой, аз съм твой, ти си мой. — *От песен.*

Брои му къшеити. — *Стои, та го гледа, като еде.*

Брусът не реже, ама прави ножовете да режат.

Бръз като заяк.

Бръз кон са преваря, бърза дума не може, *или*

Бръз кон се стига, бърза дума не може.

Бръз на вода не ходи, а жеден ходи.
Бръз на лъжица, тром на теслица.
Бръз като на воденицата долния камък.
Бръз крадец домакиня слисва. *Тур.*
Бръза като гущер въз баир.
Бръзглеят самсѝ си пробива дупката.
Бръкна му в пазвата.
Бръкнах му в гърлото. — *Виж: „Дигнах му мъжецът.“*
Бръкни в дупката, та извади зъмята.
Бръска зрели, не врели. *Панагюр. Виж: „Брътви.“*
Бръсната глава, гола кратуна.
Бръснатето скъпо, виното евтино. *Тур.*
Брътви неврели, некипели. — *Говори несмислено.*
Брътви си, като обран грък на купя.
Будалити сѐ са смеят.
Буин[23] ли вятър повея, та ни думити развея. — *От песен.*
Букът расте в гората.
Булка искам, сега искам.
Булка са купува, чедо не може.
Булката и на коня (в колата) не са знае коя е.
Булката отребила едина кът, а в другия се нагнездила.
Булката се прозява, я не е спала, я не е яла.
Булчина е кравата — *рекла свекървата на синовете си, като искали много мляко.*
Буля ли си, булка ли си?
Бурата като сяка бура ще премине.
Буренар ли си — бурена си гледай.[24]
Бутай да върви. — *Карай както можеш.*
Бутка са по кюшетата като котка с вързани очи.
Бутна го в окото. — *На болно място го погоди.*
Бухер не е — кукер. — *Бухер е охлюв, пъжок, а кукер — домовой, таласъм. В по-старо време са играли на кукери и турците го наричали „джемал оюну“.*[25]
Бухти като бухал.
Бухтят бухалити вътре. — *За празна голяма къща.*
Бъди благодарен на каквото имаш, и ти си честит.
Бъди бръз да слушаш, а бавен да отговаряш!

Бъди тежък, да ти кажат голям челяк. *Тур. Виж: „Дръж се на тежко.“*

Бъди челяк, коне кради, метли вържи. *Тур.*

Бъзнало го — *1) пояла го слободията за нещо; 2) турил шупе, подскрижил се.*

Българин като забогатее, къща прави, а турчина — жени зема.

Българина е на турчина тъпана. *Тур.*

Българина си хваща сърцето с коприва, а гърка — с чироз.

България харна магария. — *Поменува се като пословица на Никола Поплазаров от Елена.*

Българска глава кофа за катран — *казуват турците.*

Бълда като мишка в трици.

Бълхата се от слепият бои.

Бълхата, кога мажат, скача по стенити и се смее.

Бълшѐви са с него. — *Пипа го без сърце.*

Бърже боли, бърже бай.

Бърза кобила, сляпо добила.

Бърза като вдовица на одър.

Бърза като поп за порязаници.

Бърза освета, готова щета. *Търнска.*

Бързата работа, два пътя работа.

Бързо като крушум.

Бързо сякаш вятър.

Бързоконцити кога минаха (ти с куцото магаре ли?)

Бъх Радньо чист мъж: — *казвала жена някоя на мъжа си.*

Бъх не хваща, ама и не плаща. *Виж: „Имам мъж.“*

Бъх циганино — *казва се, кога някой отрича или баши нещо.*

Бъхти се като вода о бряг.

Бъщи си ангелите. — *Старае се.*

Бъщи си главата.

Бяга като дявол от тамян.

Бягай, лошо, по-зло иде.

Бега като дявол от кръста.

Бегай лошо, зло те стигло.

Бега като попарен.

Бяга и от сянката му.

Бяга като от въже[26] *(като че ще го бесят).*

Бяга като препелица.

Бяга като изтърван зайц.

Бяга като млад без крака.

Бяга като от чумата.

Бяга като куче от щръкло.

Бяга като пощръклял бивол.

Бяга като пърлен.

Бяга като крушум.

Бягай от тогова, когото не е страх от Бога и когото не е срам от хората.

Бягай от себап да не влезеш в грях.

Бягай бре, проклети сине, самсѝ Господ подиря ти. — *Двама попове, син и баща, са скарали за нещо и бащата поп погнал сина поп да го бие. Синът подбягвал донейде, после се обръща, та казва на баща си: „Засрами се бе, човече Божи, как смееш да гониш лице Боже!“ А той тогава му изрекъл горните думи.*

Бягами от дъж, сполете ни град.

Беганова майка бяло носи, а Стоянова — черно върже. — *Обичай у българките беше, които носеха сокай, кога жалеят, да привързват чер шийрит под кружилото.*

Бегат като от чумав.

Бягат като мишкити от попадийката.

Бягахми от аччия, връхлетехми на гюмрюкчия[27].

Бягахми от вълци, налетяхми на мечки — *на по-голямо зло*.

Бягаш от добро, зло ше та сполети.

Бягът не си е хубаво, ама сякога е по-здраво.

Бяда бяда ражда.

Бялка ядеш, Бялка мамиш. — *Една стара умница баба месила пита, опекла прасе и отишла да търси стареца си. Заключила къщата и скрила уж ключа. На пътя срещнала две циганки: „Хем мари, циганки н'едни, рекла, да не сте отишли у дома да ни изядете прасето и питата, че ви поразата поразява. Стрела ще ва устрели, зер, аз за вас съм месила пита и пекла прасе: ама аз нали съм скрила ключът до прагът под камък!“ Циганките, като чули „печено прасе“ и „топла пита“ щръкнали им ушите. Повървели из пътя малко и като се затулила бабата, те се върнали та отиват у дома й, намярват ключа, отварят, задигват прасето и питата и бърже да бягами.*

Умницата баба не намерила дяда, върнала се у тях си и що да види: няма ни прасето, ни питата; циганките им видели работата, отмъкнали ги.[28] Ами сега що да стори? — убива я дядо, като си дойде! Подпретва се тогаз изново, месила друга пита; имали едно кученце, Бялко го викали, зема та закала кученцето и го опича, тамам го опекла и дядо си идва. Сложила му да яде, а тя тогаз да се случи да я заболят зъби, затова зела хурката и седнала в къта да преде. Дядо поял-поял, оглозгал едно кокалче и „къц-къц, Бялко“, мамял кученцето да му даде кокалче. А бабата, като предяла в къта, не можала да се стърпи и да си мълчи, ами се обаждала излечка: „Бялка ядеш, Бялка мамиш.“ Дядо я чува, като си бъбрела, ама не доразбрал и запитал: „Какво токо си брътвиш ти там?“ — „Нищо, нищо, отвърнала бабата, бая си за бълхите.“

Бял бивол да ми харижиш, пак ти черна не ставам.

Бял като кюмюрджия.

Бял като циганин.

Бял като на тенджера дъното.

Бял кон и луд челяк отдалеч личат.

Бел снег църно сено не гледа. **Соф.**

Бял мъж, чер лъж.

Бяла Була, бял Башако, срала Була, ял Башако. — *Гатанка, употребявана и като поговорка. За несвясно и несвезно говорене.*

Бяла була в празна кула.

Бяла брада, желти *(желти, жълти, жьолти) лайна. — Казват на стар човек, който се жени за млада жена и на старо време ще има дребни деца.*

Бяла като патка.

Бяла Рада, червен Петко — *преносно означава ракия и вино.*

Бялата събота, черната работа. — *Бялата събота наричат сирната събота.*

Белее се *(лъщи, блещи)* като тиган на месечина[29].

Белисва са като циганска майка.

Белее са като сняг на планина.

Бялнал са като сняг на Стара планина.

Бели пари за черни дене.

Бели пари за църни дни[30]. *Мак.*

Бели крака, черни крака, на брода са лъсват. *Тур.*

Бели крака — желти чехли.

Бели нодзе[31], Кръстано! — *При вчудване на нещо. Соф.*

Бели ръце, чужд труд.

Бели ръчички с чужди парички.

Белите патки не са *(толко)* сладки. — *Предубеждение у някои, че на черните патки месото било по-сладко. Говори се и като поговорка в отношение на някои жени.*

Бяло ама чуждо *(людско)*.

Бяло като цвят.

Бяло като пяна.

Бело като пресно млеко. *Запад.*

Бяло книже, черни словя.

Бяло куче, черно куче — сѐ куче.

Бяло *(млеко)* памук сякаш.

Бело като снег.

Бяло като яйце.

Бело лице, църно сърце.[32]

Бяс го търтил. — *Клетва на куче.*

Бясно куче и стопано си не познава.

Беснее като магаре от конски мухи.

---

[1] Жди — вместо **ще**, от **жъ**, **ждъ** и **жде** — **е**-то на **и**-жди. ↑

[2] Взето като собствено и винителен палеж с окончание. Бан — медна пара, мангър, гологан. ↑

[3] Стар предложен падеж, сега наречие. ↑

[4] **а**-та се чуе и като **е** — **скачет**, **плачет** — **скачат**, **плачат**. Въобще в западното наречие след **ч** са чуе всякога **е**. Та и в други, като гонели, гонет, мълчели, можели. ↑

[5] Фтичка — птичка, Стефан — Степан: **ф** на **п** и **п** на **ф**. ↑

[6] Казва се и **докат**, руското **по куда** и сръбското **докад**. ↑

[7] **Дорде**, **догде**, **доде**, **докато**. ↑

[8] Една глава чироз, девет оки вино (по турски, за пияниците, б.р.). ↑

[9] **Ко те**, вм. **ако те**, ко ходи — **токо ходи**. ↑

[10] **Ърж** — ръж. **Ченица** — пшеница. ↑

[11] **Те** — **ето**; **те и аз**, **ето и аз**, може от турското **щѐ**. Употребява се на запад. — **Те** — частица, прилагана при собствените

имена като неопределен член: **Иванчо-те**, **Петре-те**, но само на запад. На изток употребяват в Търново при средни собствени имена **то** като член: **Петре-то**, **Коле-то**. ↑

[12] **Приживе** — наречие: на живот. ↑

[13] Старославянски „вскую“ значи и „защо“. (Б.р.) ↑

[14] **Сете** вм. **сите**, **вейте**, **сичките**, **сичинките**. ↑

[15] **Туна** вм. **туне**, т.е. напразно, без причина неизвестна, за която хабер няма. Простият говор го е превърнал безсъзнателно на прилагателно, но не е право. ↑

[16] Тука **кривоока**, **едноока** не е член, а окончание; изговаря се с окончанието, едно за размера, друго, за да покаже малка една разлика между члена и окончанието, защото не е нито член, нито без член и нещо като неопределен член, а скланя се по примера на собствените имена. ↑

[17] **Бо'зна** — съкратено от „Бог знае“. ↑

[18] В югоизточното наречие (Кърклисия, М. Търново) вм. суров казват жив — жив хляб, живо месо. ↑

[19] Употребява се в западните краища. ↑

[20] **Бостанджию** — дателен падеж. ↑

[21] **Ранит**, **немат**, виж бележка: „Ако не течит, капит.“ ↑

[22] Брата — **а**-то окончание, а не член. Оттука става явно, че по архаизъм одушевлените предмети имали са окончание в косвените падежи, но полека-лека употребението на члена изтеснява окончанието в полза на члена; но все още остават някои архаизми, които за да се разпознават, трябва да се взема предвид употребението на члена **о** и **от**. Трябва още да забележим, че кога следуват след името съкратените притежателни местоимена, **ми**, **ти**, **си**, членът са игнорира и окончанието си остава без членната идея, както на брата си, брат ми и брата ми, баща ми, майка ми, а в Шумен: на сърце ми, на глава ми. ↑

[23] **Буин** изговаря се **буен** и **буян**, както и **достоин**, **-ен**, **-ян**. ↑

[24] Бурян, бурен и бурьян. ↑

[25] Славейков извежда тук думата **кукери** от **кукя**, къща и говори за **дух стопанин на имота**. Иначе **кукер** е игра на преоблечени хора на Сирни заговезни. (Б.р.) ↑

[26] **Въже** от старото **ъже** (в I изд. ѫже — б.р.); **в**-то е придихатна буква, прибавя се дето я няма, като **ъглен** — **въглен**,

въглища. **Ъдол** — **въдол** или се отпуща и става **дол**. **Еще**, **още**, **йоще**, **веще**. В Източна България се отпуща, кога е в началото: **ода**, **ол**, **осък**, **довица**, както и в южното, в Тракия в някои само думи и в средата: **дор** — **двор**, **той** — **твой**. А в Македония почти всякъде — **праиха**, **доица**. ↑

[27] Тука **я** е член мъжки род от **ъ**, което се чува и като **о**, но често крайницата преобладава и по нея се превръща в женски род и приема още и друго определение от женски род член като **баччията**, **гюмрюкчията**. ↑

[28] **Отмъквам**, гласът на **ы**. Мъкна, примъквам, отмичам, примичам. ↑

[29] Говори се и с изпущане на **е**-то: **месчина**. ↑

[30] Дни, и старо **дние**: родителен множествено — **дена**. ↑

[31] И в източното и западното местно наречие произнасят чистото **з** като **дз**: **звезда** — **дзвезда**, **нозе** — **нодзе** и други, и обикновено на запад по-често, отколкото на изток. ↑

[32] Отпущане на **д** (по тогавашния правопис **сърдце** — б.р.), но в някои производни думи се задържа: **сърдечен** и **сърдчен**, **разсърдил се**, **сърдит**. ↑

В

В бащината си къща врата виждало ли е? — *Казва са тому, който влезе някъде и не затваря вратата.*

В вода дупка личи ли?

В гаванка да го изпиеш, в корито да го избълваш. — *За хубавец и отвратен човек. Габр.*

В главата му все тоз вятър вее.

В голяма вода големи риби.

В гората вълци, а в градът гърци.

В гората вълци, в черквата гърци.

В гората вълци, а в село вълхви.

В гората мечки, в селата вълци.

В гората мечки, на пътят пречки.

В гората дялат, а в село падат треските.

В гората дялат дръвьето, в селото падат иверьето.

В гори вуци, в село турци. *Радомир.*

В делник — зелник, в празник — попарник.

В делник, в празник, все тоз Господ.

В добра глава сто ръце.

В другар стрела, малка бела.

В една гора берат дренки.

В едно гърне плюят.

В един дол ходят за раки.

В една тиква пърдят. — *Види се да е имало стар някой обичай или суеверие някакво за таквози пърдене в тиква (картунка), защото има и приказка за един дядо и баба, които пърдели в особени тиквици и после н’ам какво си станало. Виж: „Напърдели тиквата.“*

В едното ти ухо да влиза, от другото да излиза. — *На това, което ти казват, не обръщай внимание.*

В земята вълци няма.

В земята няма вълци да ма е страх, че като умра, ще ма турят в нея.

В каквито влезеш, такъв ще станеш.

В каквото се хоро хванеш, такъва игра ще играеш.

В каквото хоро влетеш, такава песен ще пееш.

В камък стрела не е бела.

В конаците турци владеят, а в черквите гърци виреят.

В кошница се не побира.

В която къща има пушък[1], ще има и кавга.

В която къща няма дим, в нея няма и свада.

В много просо се не отбира.

В молбата си шупе нямам. *Тур.*

В море влизами, на планина излизами, *или*

Во море влегуваме, на планина испадаме[2]. *Велешаните обичат да казуват за себе си, като искат да покажат, че са способни и всичко им иде отръки: „Ние, велешаните, во море влегуваме…“, но изпосле са го усвоили македонците и от други страни, та казуват: „Ние, македонците[3], во море…“, като искат да кажат в общ смисъл, че са човеци за в работа. — Знаем какво да правим и умеем как да подхванем работата, за да сполучим.*

В морето дупка пробили.

В морето с лъжица вода притуря.

В морето и мишка да пикае, файда е.

В мъгливо *(размирно)* време, не търсят телето под кравата, ами под волът.

В мътна вода лесно са лови риба.

В малка вода едра риба не стои.

В малко село голям челяк се не провдига.

В малко село голяма врява.

В мир като в вир. *Калугерска.*

В механата кисне, винце не ще *(да)* кусне.

В механата бил, вино не помирисал.

В наше Севлиево няма управа.

В него има козье месо.

В него има трески за деланье.

В него са кълне.

В него са кръсти.

В нужда са другар *(приятел)* познава.

В очи кравай, а в гърбът му камък дай.

В очите го гледай.

В петък пече, в събота тече. — *Казува са за времето. Виж: „Петко Съба не грее.“*

В по-голям град, по-много ум.

В по-голяма вода, по-едра риба (се въди).

В по-голямо място да живееш, по-много неща да видиш и ум да добиеш.

В полето щета става, вкъщи заличава *(проличава — б.р.)*.

В понделник са бръснат пиениците.

В понделник чист делник.

В понделник безделник, в вторник — потопорник, в сряда — не са сяда, в четвъртък — несвъртък, в петък — разпетье *(разпет-петък)*, в събота — на баня, в неделя — света неделя, кога, мъжо, да работя? — *рекла някоя жена на мъжа си*.

В пуста воденица дяволите премитат.

В пусто горе телелейско.

В пън стрела не е голяма бела.

В път и баща на син е другарин.

В път и син на баща е другар.

В равен път не си отбивай колата. — *Не търси от лесно по-лесно, да не си направиш омая.*

В размирно време не търсят телето под кравата, ами под волът. — *Казват и в мътно време, в разбъркано време, т.е. в таквоз време, кога стават безредици и произволи.*

В редък кал камък не върляй *(да те не опръска)*.

В решето вода стои ли?

В роднините — вуйната, у гозбите — бобът, в завивките — рогозката, от тях по-долне нещо няма — *казало някое момче, като разказвало как ходило у вуйнини си на гости и вуйна му го гостила с боб и му дала рогозка, за да се завие през нощта*.

В рядък кал камък не върляй.

В село псета (турци), в гора вълци.

В селото на слепите с едно око който е, кмет става.

В селото на слепите блазе на едноокият.

В сред нощ да съмне, посред нощ ставам.

В събота се режат нокте.

В сяко гърне и пипер.

В сяко гърне меродия.

В сяка чорба меродия.[4]
В сяко село и адет, в сяка къща и табихет.
В тъмата да се замете. — *Клетва.*
В тъмата за мерджан. — *Казва се в отговор: „Къде?“*
В тиха вода по-високо поли дигай.
В тихата вода се крият мамарцѝте.
В три къщи село едната *(е такваз)* нечиста.
В умна глава сто ръце.
В уста да му турят.
В Цариград живял, царя не видял.
В цигански ишлик разтребено не бива.
В чаша да го пиеш — *казват за хубавец човек.*
В чашка да го изпиеш, в гърне да го избълваш.
В чужд манастир свой псалтир не чети.
В чужда къща си не простирай краката.
В чужда манджа сол не туряй.
В шега правдина не бива.

Во Юрдане, Кръстане, кръсти баба да стане, да опече ейцата, да нахрани децата — *пеят децата, раздигани рано, кога ходят поповете на ранина да ръсят за Богоявление и пеят „Во Юрдане…“*

Вада, ливада, с комшия свада.
Вади ми душата. — *Припира ме.*
Вади ми чървата. — *Превива ме.*
Вали, вали дъж, да са наспи мъж, да са накара жена.
Вали, вали дъж, да са роди ръж, да си купим[5] мъж.
Вали, вали дож, да са роди ченица, да си купам[6] женица.
Вали като из ведро. — *За внезапен и силен дъжд.*
Вали като из ръкав.
Вали на женско. — *Виж: „Полита на жена.“*
Валят като стадо на рукло̀. — *Скупом се стремят.*
Валят като стадо на ярма.
Валят като стадо на кърма.
Валят като орли на мърша.
Валят като на бясно куче камънье.
Валлаха, билляха. — *Турска клетва, българска подигравка.*
Вам дават, нас закопават.
Вам другари, нам душмани.

Вам лъжа, мен истина.

Вам лъга[7] на мене вистина. *Мак.*

Вам пеят, връх нас зеят.

Вангельето чете, врангельето не остава.

Вар, вар, агачо. — *Присмех на ония, що не знаят турски. В Търново един турчин попитал едного беляковченина в пазара: „Не вар арабада бе?“ А той казал: „Вар, вар, агачо“, т.е. вместо да му каже „Има вар“, той му казал: „Има, има, агачо.“*

Варвара вари, Сава го соли, Никола яде. — *Говори се за празниците на 4, 5 и 6 (17, 18 и 19 нов стил — б.р.) декември. Както се види, това е игра на думите с имената на светците и с биваемите през тия дни служби и многото ядения и пияния; от това и няколко таквиз игри на думите с обичаите са срещат. Напр. „Сава и Варвара — срала и върряла“, т.е. преяла (жена някоя) на службите и ката си отивала, върряла и бълвала. Виж: „Да разпуснем на Никулската дупка.“*

Варвара дроби, Сава сърба, Никола го дояда.

Варвара го прекара, Сава ѝ пристава, Никола го усмола.

Варвара варѝла, Сава сипа̀ла, Никола лапа.

Варвара хаби попара.

Вардаля са из устата му като свинщина.

Варди като враната горния сноп.

Варди като жабата бащин гьол, доде ѝ са гърбът напука.

Ва̀рди са като риба в плитка вода от щъркът.

Вардѝ са от чиляка, когото е Господ белязал.

Ва̀рди са да не настъпи мравята.

Варди са от мухите.

Варди са сякога за веднъж.

Варди са, дорде не са ти вградили сянката, вградят ли я — това ти кучка отпяла. — *От поверието що има за вграждането на сянката в зданията и на когото сянката измерят, за четирдесет дена умира и става таласъм в зданието. Преносно са казва за някого да не чести в съдружество на лоши жени.*

Вардя го като очите си.

Вардя го като цирей.

Вари го, печи го, с ориз тъпчи го, пак е рак.

Вариклечко — *скъперник. Поговорката излиза от копривщичани, които, като ходяли по чужбина на кяр и кога си готвяли, купували си всеки особено месо и го туряли да ври наедно; всяка мръвка белязана с особна клечка и всеки си познавал мръвката по клечката.*

Варим круши за бабини души. — *Занимаваме се с нищо-нещо.*

Вас набедили, нас окривили.

Вая вера и вая вера, нашата е по-пилавлия. — *Разправял един тиквешки помак ходжа за верите.*

Ввира[8] са като червиво куче.

Ввред та търсих, дядо попе, нямаше та. — Ами у дома пита ли? — Сал у вас не питах.

Вгъва са като старешки.

Вдървил са, не мърда.

Вдява в безушка игла. — *Занимава се с празни (работи — б.р.).*

Веда го блазни. — *Неположителен човек.*

Веднъж, ама като мъж.

Веднъж в неделята да приказват младите.

Веднъж за винаги.

Веднъж тиква на вода, два път’ тиква на вода, трети път — без вода и без тиква.

Веднъж ще са мре (два пъти не).

Веднъж ма е майка ми родила, два път’ не мога да приказвам.

Веднъж ходи баба за дренки (дваж не ходи).

Веднъж да ударят челяка, били го казват.

Веднъж да хапнеш, гостен си ще кажат, ами са токо наяж.

Веднъж са наканил сиромаха да тропне, и то за честта му, спукал са тъпана.

Веднъж са случило евреинът да възседне кон, и то излязло събота.

Вѐдро като чисто сребро.

Вежди й вити гайтани. *Песен.*

Вежди й морски пиявици. *Песен.*

Великден веднъж в годината.

Великден иде, Стоян гащи няма.

Великите пости са къси за тогова, който има да плаща по Великден.

Вересия, гола шия. Вересия, празна кесия.

Весела година. — *Подмята се на подпит или пияничък човек.*

Весел гост, увесен домакин.

Весело сърце къделя преде.

Вета бабка — *казват на стар, заслужил в нещо човек.*

Вета баня, вета копаня. *Тур.*

Вета глава, вета гугла.

Вета крина, ново дъно. — *За вдовица оженен.*

Вети лайна, не ги раздигай да смърдят.

Вето кърпи, конци хаби; старо либи, денье губи.

Вето село нов адет.

Ветъх грях, ново покайване.

Вечер на черясло, сутрин на повясмо.

Вечер (сухо) *като топоришка, сутрин* (мокър) *като мишка.*

Вечер са кумиче, сутрин са разкумича.

Вечершната работа за сутра я не оставяй.

Вечеря кога намеря — *т.е. не се знае*.

Вечеряй, свекре, да та попощя.

Вечерята му не е сигурна.

Вещ гора ломи, а гората не веща.

Взира се като шиле на нов сняг.

Взира се като зиврав.

Взрял се като коте в оно.

Възнала го тригодишна треска.

Ви ядете киселото, а нас хваща скомината[9].

Вива! Блазе му, който го налива.

Види баба иглата, а не види купата.

Види косъма в окото на брата си, а не види грядата в своето.

Види му окото де е по-доброто.

Види му окото де са пече кокальт.

Види църква, чуди се що е тая шерена плевня.

Видин далеч — *казват на оногова, който казва: „Ще видим.“*

Видис дебело вугарин с козано калпак, уцкуро му от каис, не го пустай кастата — *казват гърците… Говори се и по турски: „Гьорир ми син калин булгар, калпаки пощаки, учкуру каиштан, евине уратма…“*

Видите ли ма, селяни? — *попитал един поп, като се затулял зад купа порязаници, що бил събрал на задушница.* — Едвам та видим, дядо попе — *отговорили селяните.* — Догодина хич да ма не видите — *рекъл попът, като искал да каже да бъдат порязаниците по-много и да го затулят по-добре, а дал да се разбере: да го няма никакъв.*

Видиш ли, Боже, или не. — *При безсилие в случай на обида.*

Видиш ли, Боже, чуваш ли? — *Един вид ожалване.*

Видиш ли, духовниче, как бият хората кучката?

Видиш ли мътна вода, не я гази.

Видиш ли, бабо, купата? — Не видя, синко. — А видиш ли дяда? — Поназирквам нещо като старец. — *Виж: „Бабо, видиш ли дабо?“*

Видиш лицето, не видиш сърцето.

Видохте ли, нашенчени, мъжо ми? — *питала някоя шопкиня, като видяла, че се завърнали някои косачи от тяхното село.* — Ето това тъдева все изгоре — *им казувала, като се почесвала наивно.*

Видя парите готови, че са смее. — *Хитър Петър дължял някому си. Длъжникът ходил няколко пъти дома му да го търси и не го намярвал. Веднъж затекъл момичето му дома му и го питал: „Къде е баща ти?“ То се усетило защо търсят баща му и рекло: „Отиде по тръното, дето ходят овцете, да събира вълна, да я донесе, да я опредем, да изтъчем шеяк, да го продаде, че думаше да дава някому пари, невям на ваша милост думаше да ги дава.“ Длъжникът като чул това, поусмихнал се, а момичето казало горните думи.*

Видя аз какво ти̏ е добрутрото. — *Познавам за какво обикаляш.*

Видя ли свиня ка̀чора?

Видя ли срака[10] на глог?

Видя-щем. — *Във вид на закана или просто изказване на очакване.*

Видял на пръста си бучка сиренце, тръгнал мандра да търси.

Видяла жабата, че коват бивола, и тя навирила крака.

Видяла два свята — *казват за оная, що не излезе мома или която са е дваж женила.*

Видяла баба иглата на купата, а купата не видяла.

Видяла камилата уши, ами иска и рога.

Видяла мома смешно, насмяла са грешно[11].

Видяла баба щипано, а че иска и хапано.

Видяла вода свекървина риза — *т.е. неопрана никак.*

Видели у Слепча едно око и него искат да му го извадят.

Видяла са свиня до колене в лайна.

Видяла Неша, че са смеят децата на харманът, разсмяла се и тя в хананът.

Видяло са в чудо. — *Големее се за състоянието си.*

Видяло теле пещ и го сякало мънастир. *Ловеч.*

Видяло хубос' *(добро)*, та бега̀ло.

Видяно село водач не иска. *Тур.*

Видях си честта от един мъж *(да не виждам още веднъж)*.

Видяхте ли наш'то куче, като си доде, носеше ли брадва?

Видехте ли кому кукна кукото? — *Двамина шопи се връщали от пазар към село и седнали под едно дърво да си починат, ама били и двамата понакадени. Между това една кукувица прелетяла над дървото да кацне; но като видяла, че има хора, кукнала и заминала. На това пияните шопи взели да се препират. Единият викал: „Мени кукна кукото", а другият викал: „Йок, на мене кукна." И в тая препирня се скарали, скочили да се бият. Пристигнали и други от селото им, мъчили се да ги погодят и примирят, но не могли. Станали шопите да идат на кадия, да му кажат и той да присъди кому е кукнало кукото. Отишли. Кадията видял каква е работата, като му разправили, и намислил да се възползва. „Дайте, рекъл, тука по едно меджидие, да видим, аз ще позная кому е кукнало кукото" — и шопите дали по едно меджидие. Кадията погледал-погледал меджидиите, па ги турил в джеба си и казал: „Видяхте ли сега кому кукна кукото, то за мене кукнало, ама вий не сте разбрали. Хади сега идете си, че други път слушайте по-хубаво и не се карайте за людският късмет." От това е белким дето, кога кажеш на шоп: „Куко, шопе", много се сърдял. Някои пък казват, че било това, дето по Цариград, кога играяли, най-подир си удряли калпака у земята и викали „куку".*

Виж му ума, че му крой аба.

Виж му ума, че му купи гайда.

Виж слугите, не питай за господарят.

Вижда карфицата, а не вижда спицата.

Вижте ма сега, че имам рога. — *На тия, що искат да се хвалят с нещо, което им причинява срам.*

Вие като куче на път.

Вие са като змия в кошница.

Вие са като зъмя у процеп.

Вика като батлан.

Вика като билерин. — *Билерите ходяли по улиците, та викали да продават билките си.*

Вика като протогер. — *В малко някои села и особено в Котел протогер казват на кехаята. Във всяко село имаше по един селски кехая и кога потрябваше нещо да се съобщи, излизаше обикновено на някое гноище или на някое по-високо място, та викаше да съобщава заповедта и да известява каквото е нужно да се знае. По селата тогава нямаше дюгени или ханища на всяко място, защото не можеха да изкарат на глава от турците, които ходяха по селата, та ядяха, пияха и не плащаха. Като додеше някой турчин в селото, стражар или пътник, кой и да е, иска ли да остане в село да нощува, ще извика: „Кехая!" и кехаята, дето е, ще дойде при него и ще го поведе да го заведе на някоя къща на конак, да го гостят и да нощува. Това се считаше като обща селска повинност и кехаята дето го заведеше, не можеха да го не приемат. Кехаята гледаше наспоред госта и на такава къща го завеждаше; при това помнеше де е водил скоро гости и изреждаше къщята наред. Разумява се, всякога по-имотните или тъй наричаните средня ръка селяни, те повече отдяваха. Кехаите повечето бяха цигани, защото турците гостье често ги побийваха за добър и поволен конак; а пък за да се уплашат домакините да им правят икрам, също постъпваха, даже твърде често и с домакините и на утринта ставаха и си заминуваха, без да плащат нищо. Така без нищо ходяха празните турци от градовете на прехрана по селата и повече притесняваха селяните да ги гощават с кокошки и баници. Во време на война това биваше и в градовете, но повече гледаха да са по селата, дето правеха много по-големи произволи, даже искаха диш хакъ̀, т.е. плата, задето си морили зъбите да ядат.*

Вика като че го колят.

Вика като провален.

Вика като под земята.

Вика като през гърне.

Вика като през калпак.

Викай го на сватба, да ти каже „и догодина“. — *Догодина казват обикновено, кога напиват и благославят на кръщене, т.е. „догодина, наскоро да имаш и друго дете“, което се счита за благополучие, а да кажеш на сватба „и догодина“, ще каже да ти умре жената и догодина пак да се жениш, което е нежелатно.*

Викайте попо да му чете. — *Значи побъркал му се е умът.*

Викал баба да му води криволако. — *Кара някого да прави нещо, което не може вече.*

Викал вълка да му варди овцете.

Викал гости, седнал да се пощи.

Викал ма гост, да ма учи на пост.

Викали магарето на сватба[12], или вода, или дърва нема. — *Трябва да знаеш на какво си способен: и на що те призовават.*

Виках, виках, дявол не се обади. — *Нямало никой.*

Вили му очи изболи. *Клетва.*

Вили на тока, снопи из река. — *Казва се на който не си държи работата дикат.*

Винаги *(пази)* за веднъж.

Вино баба весели (от виното са тез бели).

Вино баба весели (от вика я глава боли).

Вино виновато.

Вино голо, ти продаде на тато воло. *Соф.*

Вино, вино голо, продаде ми воло, па на брата дор и двата, а на тата и колата. *Соф.*

Вино, винце, хубаво имце, снощи си ме било, сега ми си мило.

Вино винце, хубаво имце, кога се лозе копа, я из роветини се хопам, кога се лозе реже, я от него далеко бежим, кога рече возилница скръц, и я у кесию пръц. *Трън.*

Вино като вода. — *Слабо.*

Вино сякаш оцет. — *Кисело.*

Вино от лоза, мляко от коза *(човек от човека[13])*.

Вино сладко, гърло гладко, аз го не рача, то са навлача.

Вино с пяна, ракия без пяна *(пий)*, хляб с дупки, емрене без дупки *(яж)*.

Виното е за пиенье, жените са за либенье — *казват някои неженени*.

Виното е за пиенье, жените са за биенье.

Виното и мъдрия влудява.

Виното и умнио изумява.

Виното и баба подмладява.

Виното и дяда разиграва.

Виното и старите подмладява.

Виното не седи мирно.

Виното прави и везиря резил.

Виното не чини, винарката по̀ чини.

Виното го не бива, ама винарката я бива.

Виното не струва, нафиле са кръчмарката надува.

Виното не седи в главата както в бъчвата.

Виното комуто влезе в главата, той са върти на тавата.

Виното рекло: „Мене ма мъчат, ама и аз мъча.“

Виното рекло: „Копаят[14] ма, живо ма закопават, ровят ма, отравят ма, обрязват ма, ломят ма, вържат ма, рахат ми не дават, като узрея, с крака ма тъпчат, наливат ма, разливат ма, затварят ма в тъмница с железни обръчи скована и аз се търпя; ама и аз кога вляза някому в главата, и той ще види що има да си пати от мене.“

Вири глава като хайгър.

Вирнал глава, не види де стъпва.

Вирнал глава, сякаш глава носи. — *Които носят заклани, отрязани глави, вървят и носят ги с гордост.*

Виси като капка на лист. — *Няма нищо, гол, тирит е.*

Виси като кантар топузу.

Виси като катанец на порта. *Ловеч.*

Виси злато, зло ти дошло.

Висок като топола.

Висока е тополата, ама свраки серат по нея.

Високата топола, свраки серат по нея.

Високите са слуги на ниските. — *Най-прякото значение е, че кога ниските човеци не стигат да вдигнат или снемат нещо, те карат на това по-високите. Но казва се и в смисъл, че високите, т.е. по-горните, големците, са длъжни да бъдат услужливи към по-долните.*

Високо ввърка, а ниско каца *(пада)*.

Високото полита, ниското са заплита.

Вихра и Прихра на едни кола са возят.

Вихри го носят. — *Не знае къде се намира.*

Вкиснал са, като че му е длъжен сият[15] свят.

Вклечило се на деда ’вала̀ му. Оклечила се на баба — ’ула̀ й.

Вкоравил са, та са чак забравил.

Вкропсало ли са е? Няма прокопсия от него.

Влачете ма, аз нека си плача.

Влачи го подире си като съдран цървул[16] — *кога води някого, който не му е потребен.*

Влачи са като пребито куче. — *Едвам се влачи.*

Влачи се като пребита змия. — *Полека ходи.*

Влачи са като мъгла без вятър.

Влачи са опашката му след него. — *Говори се зло.*

Влачи си опашката подире си. — *Води жена си и децата си със себе си.*

Влачи си въжето подиря си. — *Заслужава да се обеси.*

Влачи си поясът за кавга. — *Да намери причина, като го застъпи някой.*

Влачи я подире си като писана *(шарена)* торба.

Влашка месечина. — *Слънце, съмнало.*

Вълк не е изял зимата.

Вълк от дюкане не зема. — *Грабител от вик не взема.*

Вълк се от мешлина не бои.

Вълк се на поръки не храни.

Вляз в циганчета и избери най-бялото.

Влязва ли ти нещо? — *Тебе що ти е? — кога иска някой да се меси в чужда работа.*

Влязла му бълха в ухото. — *Има нещо безпокойствие.*

Влязла му в очите. — *Аресала му.*

Влязла като муха в мляко.

Влезли му в главата брумбалчета.

Влязло му зъмче и търси щърче.

Влязъл в чузди поливки. — *Другиму били нещо гневни, но той на този час се намерил, та изтеглил за него. Поливни — от поливам. И сега още в някои градове врачките варят разни бурени и поливат с тях някои болни, за да ги намрази и остави злината, която се е влибила и ковнала в тях. Болните ги поливат нощем, в потайно време,*

на кръстопът и който влете в тези поливки, него подхващали сладки и медени, или злината.

Влязъл като в небрано лозье.

Влязъл в лозьето, та му грозде не харесва.

Влязъл в лозьето и се мръжди на гроздьето.

Влязъл в лозьето, грозде не намира.

Влязвал е и в сито, и в решето. — *Изпитал е, опитен е.*

Вода без сайбия не бива. — *Суеверните вярват и казват, че всякой извор, кладенец, вир имат местни стихии, хали, лами или змейове, русалки, самодиви, които ги владеят.*

Вода въз баир не върви.

Вода газя, гладен ходя за тебе. — *Приплескуване на песента: „Вода газя, жаден ходя за тебе.“ Казува се, кога някой каже нещо несъобразно.*

Вода газя, жеден ходя. — *Дотолкова съм се забравил. — От песен.*

Вода гледа, за огън приказва. — *Несъответно.*

Вода го отнела, да би го отнела. *Клетва.*

Вода го занесла, вода го донесла. — *На някой градинар водата отнесла магарето, а той се разтушвал с това, че го бил купил с пари от продаване краставици, които ставали бол от поливането с вода.*

Вода да е, от гижа да е. — *Нека е слабо, че да е вино. Видин.*

Вода и огън хатър не гледат.

Вода и огън са добри слуги, ама са страшни господари.

Вода и жена накъдето ги поведеш. — *Казват, че водата, като чула тази дума, не рачила да слуша и се изгубила.*

Вода като ракия. — *Бистра, хубава, лека.*

Вода не му дават да пие. — *От завист или ненавист изключват го от всичко.*

Вода тече, око гледа. *Тур.*

Вода често размъщвана не е за пиене.

Водата се води като жена.

Водата черно лице не измива.

Водата върви дето си намери учурума.

Водата, като я докараш на терезията, накъдето я потеглиш.

Водата го отнесла. — *Станало зян.*

Водата е дадена за биволите. *А винцето за челяка.*

Водата всичко измива, лоше име не може. *Стар. Загор.*

Водата всичко изпира, осем[17] черно лице и лош язик.

Водата пере сичко освен срамът.

Водата си намира пъто.

Водата отдето са размъща, оттам са и обистря.

Водата тече пак вода, тревата расте пак трева. *От песен.*

Водата и злобата няма да са свършат на този свят.

Водата ке са крати, злобата няма да са прекрати. *Юж.*

Воденица без вода.

Воденица без два камъка[18] брашно не мели.

Воденица — живеница. — *Постоянна грижа и главоболие.*

Воденица мели, нищо не съмила. — *За човек, който млого дрънка, а нищо не казва или не прави.*

Воденчарски камък, колкото е по-вет, толкова е по-изтрит.

Воденчарски камък, колкото повече мели, толкоз по-тънък става.

Воденичерски камък не е ли? — *Някой баща цар имал голям мерак да изучи сина си на всичко, а той му май не вземала главата. Дал го на един философ да го изучи. Той го изучил каквото знаял и го завел пред баща му да го изпита. Най-напред подкачил да го пита на аритметика. Баща му си зел пръстена в ръка и попитал какво има в ръката си; той писал и питал и най-подир рекъл: „Нещо околчасто, на средата с дупка е в ръката ти.“ — „Познай де, какво е.“ — Той вил горе, вил долу, не можил да каже какво нещо е туй „околчасто нещо, на средата дупка“. Бащата, като не можил да търпи повече, рекъл: „Воденчерски камък не е ли?“ — Тогази той се заловил да разправя, че е воденчерски камък. Баща му рекъл: „Ами как са е събрал той в ръката ми?“ — А даскалът му казал: „От туй повече не мож’ научи, защото научи мурафетът, ама да размисли какво е в ръката ти, то са не учи от даскал.“*

Воденчерски котак.

Воденчерска кашлица — *хроническа.*

Воденчерски кашляк. — *От една не толкоз скромна приказка.*

Водете ма дето щете, само при по-голям от мене не ма завеждайте — *рекъл един цар, когато го водяли в едно село да го кондурисат; то показвало, че дето има малко дете, да го не завеждат.*

Води подире си цела глотница.

Водим Аврама за брадата, кабранът му на главата. — *Подигравка на поповете и на черковното пение. Пеят го на угощение кога камаросват някого да го попят.*

Водим кумата, няма момата.

Водица, мирна главица.

Водят го като млада булка.

Водят го на свети „крепки“. — *Пиян и го прикрепят.*

Водят го със салтанат. — *Жандари го карат.*

Войник не е волник.

Войска не се чака пред вратник.

Войска не е чума да те стреля, а ти да не стреляш.

Вол без рога. — *За див, прост човек.*

Вол вола купува, а челяк книги. *Гръц.*

Вол добър, само рога няма.

Вол, който не шувърка, не го бодат.

Волен не е болен да му гледаш хатъра.

Волно доволно.

Волно от болно по-лоше — *(че болното оздравва, а волното никога)*.

Воловете орат, а коньете ядат, *или*

Вол се върже за рогата, а *(па)* челяк за устата *(за языкя)*.[19]

Вол, що си влачи хомотът мълком, не го бодат по гърбът.

Воловете орат, а коньете зобят. — *Други се трудят, а други се хранят.*

Воловете не реват, а колата скърцат. — *Тур. Вместо да се оплакват воловете, че им е тежко да влечат колата, други, които нищо не теглят, те викат отстрана.*

Волът рие пръстта с рогата си и сяка че я фърля на небето, а тя пада на гърбът му.

Волът го закарваш да го напоиш, ама зорлан не можеш го накара да пие.

Воловете да бия, кис’ята си ще бия; жената си да бия, главата си ще бия. *От песен.*

Воля Божия, съд царев. *Книжовна.*

Воля и слободия все едно. — *Тука „слободия“ се взема за беззакония.*

Волята разваля добрата жена.

Вонеща риба мащерка иска. — *Преносно за жена, когато се много гизди и се прави с белило.*

Вонеща пастърма. — *Унизно прозвище на жена.*

Вонещо месото, че го не стига котката.

Вониш, пръсто, не вониш, свой си *(своя воня си)*.

Впикават ми се глистье. — *Казват, кога види и си помисли някой нещо за ядене, а понякога и кога му призлява, та му се напълват устата с лиги.*

Враг на врага не помага.

Враг на врага псалтир не чете. *Турската: „Хасим хасиме коран окумас.“*

Вран от място, сокол на място. *Рус.*

Врана на врана очи не вади. — *Еднородните и едноверните не си правят толко пакости, както на иноверните и иностранните. Виж: „Гарван гарвану…“*

Врана море не подмъща. — *Турската: „Враната ако яде мръсно, не подмъща морето.“*

Враната гълъб не стая.

Врат из него като червеи. — *За дяволиите или мърсотиите.*

Вратът ми от влакно *(косъм)* по-тънък. — *Азиатска метафора, за да покаже, че твърде лесно е господарят да откъсне или да отреже главата на оногова, комуто не доверява. Превод от „Бойнум кълдан индже“.*

Вратът ти скършам, че хатърът ти не прекършам. — *Виж. „Главата ти счупям, хатърът ти не счупям.“*

Врачанец дето пикне, (там) трева не никне. — *Говори се изобщо за лош, газеп човек, но придавана на врачаните съм я чул от преосв. Йосифа Соколскаго. Впрочем тази пословица е много стара: още за Атиловото свирепо високомерие са казвали, че дето стъпял конят му, там трева не никняло. И сега общото употребение казва: „Дето стъпи кракът му, трева не никне.“ В тази форма, както е тука, не ми се е случило да я чуя от другиго освен от поменатия, види се обаче да се е употребявала, ако вземем предвид буйността и свирепостта на врачаните в турско време, тяхното стременье към колонизация и неприязненото, грубото им отношение с туземните жители.*

Враща се като куче на бълвочът си. *Книжовна.*

Вращаците с пари ядат. — *Казува се като на шега на тия, които са били на госте нейде и са си тръгнали да си идат, а че са се върнали за нещо и пак гледат да останат.*

Вре са като червив.

Вре са като червиво куче из базак.

Време бреме[20] продава *(а скъпия го купува)*. — *Турската: „Заман саман сатар.“*

Време печелѝ, сила печелиш.

Времена шатки, пазете шапки. *От руски.*

Времето само град гради и времето го пак разгражда.

Времето е стар учител.

Времето както на научи.

Времето челяка краси и времето го пак коси *(казва се и „грози“)*.

Времето мартинско — *т.е. непостоянно*.

Времето като през марта.

Времето и Бог са всемогущи. *Книжевна.*

Времето мокри, времето суши.

Времето са с време минува *(убива)*.

Времето каквото отнесе, назад го не враща.

Времето през марта като малко дете.

Времето не чака.

Времето челяка не чака, челяк чака времето.

Времето фърка и никога не се завръща.

Времето пътник не спира.

Вречеш ли са, стой си на думата, не си ли са врекъл, не давай дума.

Вречеш ли са, дръж си думата; не си ли — дръж са, не са вричай.

Врещелник не е печелник.

Врещи като ере *(коза)*.

Врещи, та са обажда на вълка.

Ври ми на гърлото — *казват някои, когато яденето им не се още смляло*.

Ври ми кисело на гърлото — *казват при възпаление на есофага*.

Ври, Керо, петело, у чичови за огън. — *Кера казвала, че петелът ври, а кога я потърсили, тя отишла у чичови си за огън, че огънят бил изгаснял*.

Ври ми задникът кисело за него. — *Не съм толкоз плавнала за него.*

Вря-ка-ка! Вря-ка-ка! Умря попа! Умря попа! Де да го заровим? Де да го заровим? — Тук, тук, тук! — *Така някои представят значението на жебешките врякания, като залъгват децата и особено когато ги пощят или да им мият главите, а те не дават. Плашат ги още, че ако не дават да им чистят въшките, като се умножат, ще изплетат въже и ще завлекат децата в реката при жебите.*

Вряк да викаш, кряк да викаш, пари съм дал, ще те ям. — *От приказката за оня селянин, който си купил ахтапод да яде, а то било жаба.*

Врял е в малко и в голямо гърне. — *Случвал се натясно и нашироко.*

Вряла пущина в щърбо гърне. — *Нещо, което не заслужава да се говори за него; нищожно събитие.*

Все[21] добро даде Господ.

Всите даскали все праскали. — *Гръцката: „Туй даскалите все напрасничави, а хекимите все въртоглави.“*

Втасал и прекиснал — *казват за някои, които не са узреяли, не им е стигнал умът. На присмех още, че не само умът им не дошел, ами няма и да дойде.*

Втасал му г… *(за прясно мляко)* — *т.е. не е човек за женяне.*

Втарлено прасе. — *За човек или животно, което не расте.*

Втелява се — *т.е. прави се на теле, че не се усеща и не се дозема уж за нещо и си мълчи.*

Втилеса-ще, видя-ще.

Втресло го смъртната. — *В лоше състояние, при смърт е.*

Втресло го тригодишната.

Втренча се като крава над мрътво теле.

Втрива са като калпав бан в хиляда.

Втръсна ми се да го гледам.

Втурка се като малко дете на цица.

Втурнали са като стадо на кърма.

Вуйчо е и днес тука, и утре. — *Брат отишел у сестра си на гости уж, па токо си закиснал и не му са отивало. Тя нагласила децата си да му кажат: „Хади де, вуйчо, нали ще си ходиш?“ — А той им казал, че вуйчо е и днес тука, и утре. Тя нагласила да вземат*

уж да се надскачат навън из прага и като скочи той навън, те да блъснат вратата и да го заключат отвън; той приел да се надскачва, ама извътре.

Вчера боб *(ядохми)*, днес бобец *(ще ядем)*.

Вчера Петко, днес Пометко.

Вчера Петко, днес Агетко. Турската: — *„Дюн Петко бу гюн Ефенди.“*

Вчера са окучило и днес забауцало.

Вчера са подсетило, а днеска са усетило.

Вчера обул гащи и днес — незнаш ти.

Вчерашно копиле и то ще ми са кордисва.

Вчерашно лайно и то ще са размазва.

Вчерашно хлапе и то ще ми се перче.

Вчетвориха ми се очите.

Вчудва се като младо ере на нов сняг.

Вшундубуря се. — *Прави се на ахмак и мълчи.*

Вшутява се. — *Не си дига рогата; не дига гюрюлтия.*

Във гърне турски да седне. *Клетва.*

Въвира се като червив.

Въгарци има в задникът му. — *Не сяда на едно място, не стои мирен.*

Въдят се като бръзглей.

Въжето *(черно беше)* избеля. — *Узна се работата.*

Въжето прояда камъкът.

Въжерник. — *Който е достоен или избягнал от въже.*

Въздиша и вечеря, плаче и не обядва.

Възел възла държи.

Възобесен въже не окачай.

Въз тъпан и бряцало. *Видин.*

Вълк качул не носи.

Вълк куче не става.

Вълк му пасе овцьете.

Вълк му пътят препречил.

Вълк овцьете пасъл.

Вълк пастарма не прави.

Вълк тамазлък не държи.

Вълк са на поръки не храни.

Вълк се от мешлина не бои.
Вълк слама яде ли?
Вълку зима за причина.
Вълкът куче става ли?
Вълкътварди агнето от лисицата, да го изяде той.
Вълкът видими, тога ръжье търсими.
Вълкът дето изяде магарето, 40 дена татък обикаля.
Вълкът козината си менява, търсата си не менява.
Вълкът доде е жив, опашката му се не мери.
Вълкът и от броените овцье яде.
Вълкът като остарее, на кучетата маскара става.
Вълкът все сурово яде и пак вратът му е дебел.
Вълкът и четено *(стадо)* яде.
Вълкът крив, че разкъсал овцата, ами що ще и *(мирната)* овца срещу него.
Вълкът носи името, лисицата си върши работата.
Вълкът наблизо пораза не прави.
Вълкът не обича месечината.
Вълкът около леглото си пакост не прави.
Вълкът около леглото си по-малко зарар прави.
Вълкът сам си върши работата, затова му е и вратът дебел.
Вълкът плаче за мъгливо време.
Вълкът обича мъгливо време.
Вълкът на мъгливо време се радва.
Вълкът с хабер агне не хапнува.
Вълкът стрижали, той за овцьете питал.
Вълкът яде и сурово.
Вълкът видими, тогаз селях търсими.
Вълна влачи, за мъж плачи.
Вълна влачи, дреб не рачи.
Вълци го яли.
Вълци да го ядат.
Вълци има по пътят или низ улиците. — *Кога пращат някого някъде и той гледа да не иде или не ще сам да иде.*
Вълчешка глотница — *казват на съвет, дето няма разбория.*
Вън лице, вътре трици.
Вън от ръкава ми, па ако ще и на баба ми.

Върба дърво ли е? Сиренье гозба ли е? Овчар либе ли е? Калугер човек ли е?

Върбата родила маслина.

Върбов цвят. — *Нещо нищожно, нищо и никакво или несъществующе.*

Върви бързо напред, като камък на равнище.

Върви като мечка.

Върви му като из ръкав.

Върви му като по вода.

Върви му по волята.

Върви на пикай-вол. — *Кривули насам, натам, пиян е, че се олюлява.*

Върви заднѝк.

Върви като кьорава патка.

Върви из колнѝкът, ако искаш по-скоро да идеш.

Върви из правият път, не търси кривият, че ще сбъркаш.

Върви след него като крава за слама.

Върви напреки, ако щеш да ти се претурят колата.

Вървят на рукло.

Вървят на орляк подире му.

Вържи магарето дето иска ступанинът, че нямай грижа вълк ли ще го яде.

Вържи го, да миряса селото.

Вържи го да не скача.

Вържи му главата ти нему — *т.е. ожени го.*

Вържи му главата. — *Също като: „Стегни му дизгините.“*

Вържи попът, да е мирно селото.

Вържи пръст, тръгни през село, да видиш колко хекими ще срещнеш.

Вържи си на пръстът нещо, да помниш.

Вържи си червено парцалче, да та не хватат уроки.

Вържи му червено парцалче, да зарадва баба Марта.

Вържи си *(червено кончѐ на)* пръстът, да не забравяш.

Вързал звънци на краката си, да го чуват мравите, да бягат да ги не стъпчи. — *За лицемерно богобоязливите, да не сторят зло.*

Вързали му ръцете на гъзът. — *За които си държат ръцете отзад.*

Вързан поп, мирно село.

Вързан за дедовът — *тъпоумен, слабоум, слабопън човек. Пословицата произлиза от суеверието, че някои млади ги вържат, за да не могат да са схождат. Различно се изрича за избягванье нескромната дума.*

Вързан за аратликът си.

Вързан за петий си крак.

Вързана й главата *(за жена) — т.е. не смее да шава.*

Вързана хрътка не лови зайци.

Върла бура не трае много.

Върли си, робиньо, детето, че щем под калъч да минем.

Върлила си булото. — *Обезсрамила се булката.*

Върлило пепел, като се е родило. — *За някое хаирсъз момче.*

Върлих камък подире му *(да се не върне). — Този обичай се пази и до днес от някои, които, като изпращат някого недружелюбно, хвърлят камък подире му, да не се върне. Това по-често ставало с турските субаши, аени и др.*

Върнал са без цървули.

Върнал са от онзи свят.

Върнал са от онзи свят, та му казал какво има.

Върнали му обущата — *т.е. сватовете.*

Върни са, бе бате, падна му страшното. — *Двама братя отишли в чужда гора да си наберат дърва, пъдарят ги извардил и погнал по-големия да го улови. Той търтил да бяга и турчинът пъдар да го гони; но като тичал пъдарят след големия, развила му се гъжовата и паднала, а малкият надал вик: „Върни се, бе бате…“*

Върни са, Елке, пита са пече.

Върни са, върни, ей тук било останало едно коренче — *викала една баба, като си държала пръста в устата, да показва кореньето на зъбите си на оногова, който бил дошел да я пита и да й каже, че която баба има барем един корен от зъб в главата си, ще я предстоят да я оженят.*

Вәртешка — *преносно на мома и жена.*

Върти Вартоломея, блъскай Германе до попова нивица. — *Виж: „Блъскай, блъскай…“*

Върти ли се къща с една ока брашно?

Върти ми са къщата. — *Значи: 1) много съм пиян; 2) чевердисвам се, домът ми добре отива.*

Върти ми са свят. — *Виж: „Вие ми са свят.“*

Върти Нано качемилката. — *Соф. Качемилка — оръдие нарочно или просто тоежка, с която бъркат качемака. Думите са преносни и означават побужденье към сласт.*

Върти са като ѝлава кокошка. *Щип.*

Върти са като калайджия. — *Върти гъз като калайджия.*

Върти са като калайджийско дъно. — *Дъното на гащите.*

Върти са като зъмя в кошница. — *Виж: „Вие са…“*

Върти са на золата — *т.е. все около една цена*.

Върти са на перигла.

Върти са на тепетата си.

Върти, сучи — да дойдеш.

Въртят са като жерави.

Въртях, суках — свърших го.

Върка в небеса (*или* по небето). — *Има високо мнение за себе си.*

Вътре го няма, а че и вън го няма.

Вътрешният хайдутин е по-лош от външния.

Въшкави приетели са — *т.е. толкова близки, щото могат и въшките си да предадат един другиму*.

Вяра, вересия, зла (пуста) орисия.

Вяра вяра не бие.

Вяра е да са държи, а закон да са пази.

Вяра, мяра. — *Мярката, теглилката е за вярванье.*

Вяра не вяра, лоша намяра.

Вяра не е кошница да я плетеш както щеш.

Вяра ти, казвам. *Ловеч.*

Вяра тъй. — *Вярвай, така е.*

Вяра на брадата, а кефил водата.

Вяра и Бог. — *Тако ми Бога и вяра.*

Вярва слугата, вярва и окото си.

Вярвай Бога.

Вярвай кучката си, жена си не вярвай.

Вярвай слугата си, ама пò вярвай ключът си.

Вярвай очите си, а не ушите си.

Вярвам Бога, ама теб не мога.

Верен слуга, десна ръка.
Верен слуга, здрав ключ.
Вярна дружина, вярно кале.
Вярна дружина и в петък ядва кокошки.
Вярна дружина — яка твърдиня.
Вярна слугица, честна домовница.
Вярна слугица, мирна домовница.
Вятър вее, кон пърди. — *Празно е това.*
Вятър вее, гора са люлее. — *Обикновени неща.*
Вятър варен, сняг печен. — *Невъзможни неща.*
Вятър го вее.
Вятър го носи на бяла кобила.
Вятър го довеял, вятър го завеял.
Вятър има в главата му.
Вятър събира, бура пилее.
Вятър сбирал, дявол пръскал. *Гръц.*
Ветре, Петре, не духай внетре. *Соф.*
Вятърът го носи.
Вятърът преди да престане, най-буен бива.
Вятърът на преставанье по-силно духа.
Вятърът високите дървя катуря, а ниските превива.
Ветрее се по гората.
Вятърничав. — *Непостоянен.*

---

[1] **Пушък и дим** са по-обикновените в Източна България. У Ески Джумая казват **кадил**, а у Дебър — **чад**. ↑

[2] **Влегуваме**, **изпадаме** — изобщо глаголите в множествен брой настояще време на запад ги изговарят **ме**, а някои даже, каквото в Трънско, и на **мо** — идемо, одемо, а че на изток се чуе като: **биле**, **дошле** и други някои. Да се говори може, но да се пише не, защото не е свойствено на българския език, затова трябва да се отбягва, освен за благогласие в някои случаи може да се допусне такова употребение, като **ние**, **вие** вм. **ний**, **вий**, но и то рядко; **е** вм. **и** е въведено от песните в пеенето и затова го считат някои уж като певуче. ↑

[3] Злоупотребиво българите от Македония се наричат македонци. Македонци няма днес. Това е въведено от гърците, които имаха притезания връз българите в Македония и за да ги подведат по-

лесно да се откажат от българщината, хвърлиха им стръвта на старите македонци. (По времето на Славейков още не съществуваше въпросът за македонска нация.) (Б.р.) ↑

[4] **Майданос**; а в Кюстендил на меродията казват **копар**. ↑

[5] **Купим** — западно, ед. ч. вместо купя. ↑

[6] **Купам** — тоже купим, македонски. ↑

[7] **ъ**-то се изговаря като отворено **а**, както **ѫ**-та лага, маж, пат, дъж, даж и дож. ↑

[8] Отпущане на **ъ** — от ъвира се. ↑

[9] Казва се и оскомина. ↑

[10] Сврака — отпущане на **в**. ↑

[11] Зарад последующата шипяща буква **ѣ** са изговаря като **е**; но местно и по-рядко чуе се като **я** — **гряшно**. (По стария правопис **смѣшно** и **грѣшно**. Б.р.) ↑

[12] Някои пишат **свадба**, като го произвеждат от **свада**, но то е неправилно; **т**-то пред **б** и **п** се чуе кат **д**, ама не е **д**. — В Свищов викат **свабда**. ↑

[13] Човека родителен падеж. ↑

[14] Чува се и **-ет**, **копает**, **отравет**. ↑

[15] Всичкият. ↑

[16] Понякога отпущат **в**-то — царул. ↑

[17] Осем и сем — освен. ↑

[18] ы-то, което на запад е **и** — камик. ↑

[19] Под влиянието на турския език белким, който има две **к**-та, едно тънко и друго дебело, чуят се и у българския язик дебело и тънко **к**, ама не е общо, па не е и свойствено на български. (Тънко и дебело — меко и твърдо. — Б.р.) ↑

[20] Някои писатели пишат **време**, но в южното наречие се изговаря **вряме**, **бряме**. (П. Р. Славейков пише време с **ѣ**. — Б.р.) ↑

[21] **Все**, **всите**, изговарят се **све**, **свите** в западни някои места, а в източните повече с отпущане на **в**-то, затова търси пословиците под **с**. ↑

Г

Габър става на букер, ама на булка не става.

Габер и габър сѐ едно дърво габро̀во.

Габровец и светец да го видиш, да го не вярваш.

Габровско блюдо. — *Никакъв, подъл човек.*

Габровска курва. — *Казват изобщо за габровци като неверни, но говори се изобщо и за други неверни и непочтени хора.*

Габровчени габър ели, та измрели; тревненчени трева пасли, та израсли; търновчани трънье гризли. — *Говори се повече от децата върху производството на названията и в присмех на Търново, че нищо там се не ражда освен трънe.*

Габрово се с акъл върти, а па Трявна с уйдурма. — *Габровски перифраз на пословицата „Шипка се с акъл върти, а Габрово с магия“.*

Гаваната не обича копанята.

Гавнах го за смрадлика по Гайова поляна.

Гаври се със сиромаш’та. — *Казват кога някой по-имотен хвали някой сиромах, за да се клендзува с него; но думите имат и ядовит смисъл.*

Гагата му лъскава.

Гагата му остра, а той я показва за мостра.

Гадила го мама, за да няма срама. — *За момче или момиче, кога не се срамят на по-стари хора.*

Газят го уроки. — *Често се понапива.*

Газят я поревки под губера, като слуша младите. — *Кога пита някой: „Какво прави старата?“*

Гайда свири на гария, поп играе магария. — *Кога подмятат за някое попско безобразие. Виж: „Попска магария“.*

Гайда свири на гария, попът тропа на меджия. — *Прекоросване на турското насилие. Също и:*

Гайда свири на гария, попът клепе литургия — *т.е. насила клепе за литургия да се съберат хората, да ги изловят турците за ангария.*

Гайдата не прави овчеря.

Гале веле, тие работи Димко Ганов ги отбира. *Велес.*

Ганосаното е лъскаво, ама здравото е хубаво.

Ганю черпи, Ганю пий.

Гарван ходи по двора, дай ми, бабо, Тодора.

Гарван грачи на круша, дай ми бабо, Маруша.

Гарван на гарван очите не вади (не кълве).

Гарван грачи на поляна, а той сяка черква чука.

Гарван от място, сокол на място.

Гарван ще отлете, сокол ще долете.

Гарваните сал на мършата са наедно с орлите.

Гарванът на празно не грачи.

Гаргата не напуща гарджетата си, защото са черни.

Гарга яла трици, подмъща ли се морето?

Гарга яла лайна, морето мръсно не става.

Гарги керван не ходят, българи аскер не ходят. — *От турски: „Гаргадан дернек олмас, булгардан аскер олмас.“*

Гаргите молят Бога да мрат конете, да има какво да ядат.

Га са лозье копа, мене ми са тропа; га са лозье бере, мене ми са сере; га рече грездеят скръц, и аз в кесията пръц.

Гаси огънят със зейтин. — *Прави да се умножават разприте.*

Га ти трябам — баче Койо, га не трябам — луди Койо. *Трявна.*

Гато бяха кът момите, бол момците. — *Кога е било нещо не в обикновения си ред.*

Га че ли върви по очите си. — *Пъне се, пада, не види де стъпва.*

Гащата кокошка петел не е.

Где грек, там грех. *Калугерска.*

Геран да е, изгребва се.

Гергевден е пролетен ден.

Гергьовски дъжд цена няма.

Гергьовски дъжд най-малката капка — най-голяма жълтица става.

Гиди, гиди си — *кога не иска да произнесе някой ядовита дума.*

Гиди, лъжко, гиди си. — *Казва се в изобличение на някого, който излъгал за нещо; но на шега, не с лош умисъл. Произхожда, както искат да кажат, от приказката за оня мъж, който излъгал жена си, че в един злочест случай лишил се от детеродния си уд, и убедил я, че е нужно занапред да се разпарясат, ама да отидат по-напред да*

оберат орехите що имали, а че да разделят и тях. Като берели орехите, жената ги туряла на две камари, за да ги поделят по-лесно; но когато мъжът бил на ореха да ги брули и жената сбирала отдолу, тя възимала случай да съгледа, че мъжът нищо не е пострадал, и хванала да вика: „Гиди лъжко, гиди си; аз ще смеся орехите.“

Гиди каталански сине — *казват на развратен и жесток момък. Види се да е станало възпоминание от каталаните, на които южните българи са яли попарата малко преди нахълтването на турците. — Не помня де е записана тая пословица.*

Гиди крадипатка. — *Някоя умница жена разправяла как дошел комшият й, та издебнал и откраднал патката. „Аз бях будна, ама мълчах да го видя какво ще направи, а че като открадна патката и взе да излязва из вратата, аз тогаз скочих, надумях му сякак и му казах: «Гиди крадипатка.»“*

Гизда къща не гизди.

Глава без болест не бива — *т.е. без грижа не бива.*

Глава без грижа, на бостаня тиквата.

Глава без мозък. — *На глупав, безумен човек.*

Глава без мозък не бива, ама с чист мозък бива.

Глава, гола тиква. — *За плешив човек.*

Глава голяма, ама мозък (ум) няма. — *Влашки: „Капацина мари, ама минте нари.“*

Глава да съм, че ако би ща и лукова.

Глава да ти е здрава. — *Кога се е случило нещо неприятно и си принуден да го поменеш.*

Глава и възглаве.

Глава има, ама в главата няма.

Глава крина, мозък шумлопина.

Глава като крина, а мозък къкрина.

Глава командрова — *казват на ония, които искат да заповядват.*

Глава да има, калпаци много.

Глава като чутура. — *На тъп човек.*

Глава ли го заболява?

Глава ли та боли?

Глава ломя, с ум се бия.

Глава има ли, без калпак не е.

Глава ма боли. — Тя е на краят, отрежи я.

Глава ма боли. — Иди на салханата и я стори трампа със здрава.

Глава ма боли. — Отрежи я да та преболи.

Глава побелява, дядо полудява.

Глава побеляла, ама изкуфяла.

Глава прави, глава тегли.

Глава празна картуна.

Главата да напива здравье на краката.

Главата е с мозъкът по-тежка.

Главата е с езикът по-скъпа.

Главата ми да снемеш, *т.е. да ме заколиш.*

Главата му побеле, умът му не дойде.

Главата му за хиляда, а долнята за два града.

Главата му ще подпира колелетата.

Главата ми са завъртя.

Главата ми се замая.

Главата ми са е смаяла и слисала.

Главата ми гърми.

Главата ми станала на тъпан.

Главата му стъпица, а той не е тъпица.

Главата му строшавам, хатърът му не развалям.

Главата му скършам, хатърът му не прекършам.

Главата му счупвам, че хатърът му не счупвам.

Главата не е само за калпак.

Главата не е създадена само калпак да носи.

Главата е по-стара от книгата. — *Говори се за безкнижен човек, а умен.*

Главата се цени по языка.

Главата си давам, него не давам.

Главата си обзалагам.

Главата се държи на краката.

Главата си залагах за него.

Главата си да поснемеш — *т.е. да не си толкова упорит. Виж: „Да си понаведеш малко главата.“*

Главата му цвете ище, а гъзът му гащи няма.

Главата ли щеше да ме заболи *(ако да бях се клел).*

Гла̀вен, а не главѐн.

Глаголито му развалено. — *Виж. „Пипето му“*.

Глад глава загубя.

Глад града предава.

Глад от баяне не взема — *или не отминува*.

Глад срам не познава.

Глад не глади.

Глад от чума по-лошо.

Глад очи няма.

Глад не види нищо освен хляб. — *Виж: „От глад послепяло.“*

Глад я води, гладна ходи.

Гладен вълк.

Гладен вълк и сред село влязва.

Гладен ли си? — Вода търси. — *Византийска политика.*

Гладен ли си? — Посглади се.

Гладен гост и качамак ядва.

Гладен и патрика хляб си открадва.

Гладен мъж, готов лъж.

Гладен не отбира, а каквото намира.

Гладен не допича, гол не добеля.

Гладен като куче.

Гладен поп и жито скрива.

Гладен поле претича, гол не може.

Гладен поле преминава, гол се не вестява.

Гладен съм като куче.

Гладен съм. — Земи перо, посглади са.

Гладен съм. — Посглади са малко.

Гладен челяк с сух хляб се наяда.

Гладен челяк лошо гледа.

Гладен че сгладен.

Гладен човек сухи кори за писмет ги прихваща.

Гладен та маже. — *Казват за човек, който ти говори все по угодата. Виж: „Отпреде ти маже, гладе.“*

Глади брада за беда.

Гладиш ма, чешеш ма, ама аз зная де ма боли, *или* сърби.

Гладко като длан.

Гладко като храстова кора.

Гладна врана на зло грачи.

Гладна възка.
Гладна кокошка просо сънува.
Гладна мечка хоро не играе.
Гладна мешлина хляб не прибира.
Гладна хрътка зайца гътка.
Гладна сватя по-напред за хляб се свати.
Гладни очи не заспиват.
Гладният и сух хляб като намери, благодари са.
Гладно гадно не гледа.
Гладно до пладне се седи.
Гладно куче и гол кокал гризе.
Гладно куче и подлоги гложде.
Гладно куче сухи лайна яде.
Гладно магаре търпи удари.
Гладно са не седи.
Гладно се не спи.
Гладно стой, че не се учи да просиш.
Гладост не познава младост.
Гладост не се срамува от старост.
Гладът е по-голям мастор от царя.
Гладът е от смърт по-лоше.
Гладът и вълкът от гората изкарва.
Гладът изпъжда вълкът от гората.
Гладът и царя накарва да се моли.
Гламав гостянин домакинът кани.
Глас народен — гнев Божи. *Гръц.*
Глас към небето, не се чуе по земята.
Глас като звънец. — *Ясен.*
Гласовит като пукнат звънец.
Гласът му като на гердза. — *Дрезгав.*
Гледа го като писано яйце.
Гледа го като през пръстье.
Гледа като вол. — *Глупаво.*
Гледа като пуйка.
Гледа като крава. — *Безсвесно.*
Гледа като заклана овца. — *Безсъзнателно.*
Гледа като котка на джигер.

Гледа като касапин.
Гледа като кръвник.
Гледа като убодено шиле.
Гледа като уплашен.
Гледа като пукал.
Гледа като маче у птиче.
Гледа като котак.
Гледа като орел на мърша.
Гледа като с моите очи.
Гледа като свиня на секира.
Гледа като теле у шарена врата.
Гледа като смърт. — *Страшно.*
Гледа като посрано дете майка си.
Гледа кога дойде празник, да не излязва от механата.
Гледа ме в ръцете — *т.е. от мен очаква*.
Гледа ма кръвнишки.
Гледа ма, като че съм изял на баща му сирмията.
Гледа ма накриво, като че съм му изял бащината стока.
Гледа ме в очите какво ще му кажа.
Гледа с четири очи — *т.е. силно*.
Гледа с четири — *т.е. с очила*.
Гледай брада, подай плоска.
Гледай брада, цалувай ръка.
Гледай в краката си, ако нищо не намериш, няма да са препънеш.
Гледай из трьница, а не из тъмница.
Гледай кон стопански, а язди го душмански.
Гледай ма в очите. — *Дай внимание.*
Гледай майката, тъй земай дъщерята.
Гледай на коня вратът, на момата ходът.
Гледай си, Гано, бъдния вечер.
Гледай слугите, не питай за господаря.
Гледай де стъпваш.
Гледай го сега отдалеч.
Гледай си хурката.
Гледай си хавата — *т.е. кефът.*
Гледай Рада, давай чаша. *Соф.*

Гледай света, хаджийке, как мърда. — *Виж: „Видя ли светът, хаджийке.“*

Гледай умът му, съди за домът му.

Гледам през пръстье.

Гледанье ситост не дава.

Гледат са накриво.

Гледат са като котаци.

Гледаш го наглед, като тиква на плет.

Гледаш го, че е овца, похвани го — свиня.

Гледаш му на челяка лицето, не му знаеш сърцето.

Гледач ако познаваше, щеше да познае за себе си.

Глисти му се впикават. — *Ревне му се. Виж:*
„Текат му лигите.“

Глоба на рамо не стои, а зад рамо не бои.

Гло̀жди баба сухи дренки.

Глождѝ, бабо, сухи кори, доде дойде топла пита.

Глождиди ми подлогите — *т.е. цървулите*.

Глупав гост с къщните се кани.

Глупав като патка. Не толкова глупав.

Глупавият сам си сбърква, а умният мнозина побърква.

Глупаво пате.

Глух не дочува, но разбира както му се струва.

Глух от гайда не отбира.

Гнила прежда на здрав плат не става.

Гнили дренки не щат зъби.

Говедо в село, работник начело. — *За мързеливите работници, които бързат рано да се завърнат в село преди говедата.*

Говедарят се разсърдил и не ял три дни, а селото хабер нямало.

Говее, че няма какво да яде.

Говна са — миришат, свиня е — подуша. — *Тур: „Бок тур кокар, джинс тър чекер.“*

Говношарка свиня. — *Уподобение.*

Годеник говненик.

Години, години, усилни години. — *От песен.*

Години, години, хвръкнаха като гадини.

Години се лъжат, старост не може.

Години се лъжат, смъртта не може.

Години са мъчно лъжат.
Гол, ама сокол.
Гол голненичак. — *Другаде казват: „Окол гол.“*
Гол като сокол.
Гол като пръчка.
Гол като пръст.
Гол като от майка роден.
Гол както майка му го родила.
Гол кокал ни куче го не лиже.
Гол мъж, бол лъж.
Гол, та гладен.
Гол, та лош.
Гол са познава, гладен не може.
Гол кокал и кучетата се не карат за него.
Гол фудулин.
Гол, та голям.
Гол от обир са не бои.
Гола въйвода го имахме, гола хрътка излезе.
Гола въйвода.
Гола като пушка.
Гола лъжа.
Голаците много знаят. — *Рус. „Голь на выдумки умна.“*
Голи сми са родили, голи ще ни заровят.
Голо здраве, готова болест.
Голо се ходва, гладно не може.
Голобърдски вуци и радомирски турци по-лоши не биват. *Радомир.*
Голям ден, малка пита.
Голям ден Великден, а по-голям Гергевден.
Голям кокал не се преглъща лесно.
Голям залък изяж *(лапни)*, голяма дума не казвай.
Голям-малък, Господ ми го помогна.
Голям порасъл, черноока мома изпасал — *казват понякога на приветствието на някой*[1] *близкен или роднина момък.*
Голям хамбар с малка крина са не пълни.
Голям хлад, добър глад.
Голям челяка, че и вратата не затваря.

Голяма глава, голяма болест.

Голяма бела, голяма хула *(хвала)*.

Голяма булка, малка булка — се е букер.

Голяма булка, малка затулка.

Голяма дума — бивол; дълбока дума — кладенец.

Голяма дума — бял бивол.

Голяма на бой, а работа немой *(не може)*.

Голяма риба в малка вода не живее.

Голяма стока. — *В презрение за нещо. — Тур.: „Шикяр комаш.“*

Голяма хвала, голяма бела.

Голямо гаале са отспива или отпива — *т.е. заравя се, като преспиш или се напиеш.*

Голямо дупе, шупливо сърце.

Голямо чудо, гола жена.

Голямо чудо над малко блюдо.

Големи хвалби, а малки торби.

Големи крака, сиромашка ръка.

Големите риби ядат по-малките.

Големите дървета мъчно растат, а лесно падат.

Големите дървета по-лесно падат.

Големей са, големей, доде станеш най-малък.

Големей са като пате в рашето.

Големей са като петел на стобор.

Голя и сто влъхви нищо не могат да му сторят. — *Тур.: „Бир чиплагъ̀ бин джебелѝ соямаз.“*

Гони вятърът.

Гора без криво дърво бива ли?

Гора без сухо дърво не бива.

Гора без вълци не бива.

Гора очи има, поле уши носи. — *Трябва да мислиш, че могат да те видят и да та чуят дето и да си.*

Гора с гора, челяк с челяка.

Гора с гора са не събира, човек с човека са събира, *или*

Гора с гора са не ставя, човек с човека са ставя.

Гората ли питаш за хайдути?

Гората не плаче от желязото, ами от дръвите.

Гората не плачи от секирата, ами от държалото. *Соф.*

Гората не плачи от топорът, ами от топоришката.

Гората са бои пак от нея си *(себе си)*.

Горе високо, доле цвръсто. *Вел.*

Горе момичка, доле вдовичка.

Горе ѐсо, долу босо. — *Сиромах, но горд.*

Горещо — *(сякаш) огън.*

Гори ли ти огъньо? — Гори като на зет за тъща. *Соф.*

Гори му сърцето като желязо в лед.

Гори си свещите да гледа на хората хесапът.

Горят й ушите. — *Поменуват я нейде.*

Горко ще му дѐ. *Закана.*

Горко му дошло — *казуват, кога някой иска да покаже, че не го е грижа от нищо. — От песен.*

Горкото, изпъкнало му окото.

Горнио хубаво хуртува, ами долнио го не чува.

Горнята глава мъдрува, ами долнята лудува.

Гороломник. — *Казва се за човек, който не сматря какво прави, не мисли, че ще го стигне щета, и който си дере, враска дрехите.*

Горчи като пелин.

Горчи ли ти, не го яж.

Горчи ли ти язикът, подслади си сърцето.

Горчиво чѐмери.

Господ, благодарим го. — *Когато в разговор поменат името на Господа, бездруго трябва да прибавят изявение на благодарност.*

Господ богатите сваля, а сиромасите качува.

Господ види от горе. — *Кога някой иска да се защищава от някоя неправда или обида.*

Господ види кой е прав и кой е крив.

Господ високо, цар далеко.

Господ види де е купѐнът и де е овенът.

Господ види кой от де иди.

Господ види, ама не казва.

Господ види и казва.

Господ враща, ама който изпаща, той знае.

Господ враща, ама който тегли, той знае.

Господ види правото, човек знае кривото.

Господ всичко види.

Господ всичко знае.

Господ го белязал. — *За човек, който има някакъв телесен недостатък.*

Господ да разбере кой крив, кой прав.

Господ дава и раздава на всички.

Господ дава всичко, ама на всички не дава еднакво.

Господ дава, па и за други оставя.

Господ дава, ама в кошара не вкарва.

Господ дава, той и зема.

Господ даде и Господ зе.

Господ да му мисли.

Господ да го очисти.

Господ да го прости него.

Господ да го прости, дето е легнал.

Господ да дава спор и берекет. — *Благословия след нагостяванье.*

Господ да им отбере от управата.

Господ да управя.

Господ да наспори.

Господ стои нависоко и види.

Господ е на всинца ни баща.

Господ е Господ на сиромасите.

Господ е Господ и пак търпи.

Господ едному всичко дава, а другиму нищо.

Господ е над нази.

Господ е най-голям чорбаджия.

Господ е най-стар светец.

Господ е стар чудотворец.

Господ е стар господар.

Господ е и за злите, и за добрите.

Господ да та блажѝ и да та дарѝ.

Господ едни врата затваря, а па десет отваря.

Господ го не видял, ангели го не срещнали. — *Употребява се на шега, когато кажат някому „господин“.*

Господ да та пази от нов търговец и от стара (вета) курва.

Господ да си има енята за секиго.

Господ знае. — *При неизвестност.*

Господ знае по-много от хората.

Господ знае, и стари баби.

Господ забавя, ама не забравя.

Господ знае кого де боли.

Господ за сиромасите държи светът.

Господ знае кому какво требава.

Господ знае (види) чие масло гори в кандилото.

Господ за всичките, а всеки за себе си.

Господ знае колко опашка дава на козата.

Господ здраве да му дава. — *Кога споменат някого приживе, който им направил нещо добро.*

Господ иска чисто сърце.

Господ и на присмех помага.

Господ и куцата овца не оставя.

Господ и света богородица.

Господ кога дава, не пита чий си син.

Господ когото обича с железа го товари. — *Казва се за турците, кога са накичени с пищове и ножове.*

Господ когото обича, не го порича.

Господ което дава, човек не може да го земе.

Господ мени с торбата, а теби с чувало. *Запад.*

Господ наказва добрите за пример на злите.

Господ най-напред своята брада оставил.

Господ напред — *казват, когато се канят да вършат нещо или отговарят кога ги питат „Ще идеш ли нейде, ще свършиш ли еди-коя работа“.*

Господ не ви гледа ботушите, ами пита как слушате.

Господ *(съди)* на небето, цар на земята.

Господ не даде и свиня не изяде.

Господ не гледа, а всичко види — не чува, а всичко знае.

Господ не дава всичкото сал на едного.

Господ не е арнаутин — *т.е. пробойник, неразбран, немилостив*.

Господ не избира, а събира.

Господ не отбира, а събира.

Господ не оре, не копае, а събира.

Господ не плаща сяка събота.

Господ на мене, че пак ази на тебе.

Господ никога не може да ни угоди.

Господ никому длъжен не остава.

Господ нищо не забравя.

Господ няма що да прави, а късмет с късмет събира.

Господ няма двайси пари да са обръсне.

Господ оставил да си са кърпят; затуй не дошил, като съшил първите хора.

Господ откога е задавал.

Господ прави, дявола са слави.

Господ прави на слепите щърчета гнездото.

Господ с кросно не ходи.

Господ с пищов не ходи.

Господ сее за сиромасите.

Господ са смеял най-много, като гледал как хората са мъчат да подкрепят тогова, когото той ище да съсипе.

Господ го брадат пишат.

Господ се чудял най-много кога виждал, че синовете крадят от бащите си.

Господ си има грижата и за Маринът кукур. — *Подобна има и гръцка.*

Господ тефтер не държи.

Господ храни сиромасите.

Господи, Боже! — *При учудване.*

Господи брани от голи дебрани. *Мак.*

Господи, помилвай, гола ясена не милвай.

Господи, помилвай, дали не ще би. *От песен.*

Господи, Яно, гъзом къде хано, *или*

Господи, Яно, с гъзо къде хано. *Соф.*

Господар да милва, войскар да се бие.

Господар не станвам, а то слуга кога искам, *или*

Господар не мога да стана, аксам слуга, кога искам. *Гръц.*

Господарското око коньете гои.

Господарство с даванье, а юначество с биенье.

Гост бива най-много за три дни.

Гост мрази друг гост, а домакинят и двамата.

Гост на угода не мери, а каквото намери.

Госта гощавай, врага прощавай.

Гостенин яде каквото му подложат, а не каквото иска. — *Тур.: „Мусафир ундууну емес, булдууну ер.“*

Гостени бъдете. — *Казва се, кога ще раздигат трапезата пред гости.*

Гостът да не чака лостът.

Гостът ще си иде, домакинът ще остане.

Гостът яде каквото намери, а не каквото мисли.

Готов на лов като пушка без кремък.

Готов хляб не можат да го нарежат.

Готов хляб не могат да го начупят.

Готови пари, печен хляб скоро се изидат.

Граби да ядеш, кради да имаш.

Грабливо око, вълчешко гърло.

Град глад не прави, тежко кого убие.

Град са плени, баба си я реши.

Градобитнината мори коньете, гои свиньете.

Градът бие козата, а тя си вири опашът.

Градът наред бие.

Градът бие и в нъщовите.

Гракнали връз него като връз бял гарван.

Гракнали на него като на бяла врана. — *Говорят за някого като за нещо, което е много чудно, или като за нещо, което не се намира.*

Грахнал съм. — *Виж: „Грохнал съм.“*

Грачи като гарван.

Грачи като щрък над змия.

Грейнѝ слънце, да огреем ръце.

Гресчината мей — *вместо „месчината грей“ казал един пиян някога, та и сега, като искат да кажат някому, че се намира в това състояние на напиване, преговарят думата.*

Грижа те изела. — *На оногоз, що казва, че се грижи какво да яде.*

Гризѐ си самарът. — *Казва се за някого, повече за момък, кога се уяда с жена или мома; тоже когато някой не стои мирен, не търпи положението си.*

Гроб да не сториш. — *Да не ти се знае гробът. Клетва.*

Гробен човек съм вече. — *Предлежи скоро да умра.*

Гробуша — *казват на жена стара, която би трябвало отдавна да е в гроба. Равносилно с турското „мезар качкъна“ — която бяга от гробищата, или е избягала.*

Гроздьето се зоби по зърно.

Грозната булка дом бере, хубавата — сбор бере.

Грозотата не е срамота.

Грохнал съм, *както и* грахнал съм. — *Тъй съм отпаднал от утрудванье, уморяванье, щото не мога да стана. Виж: „Дека падне, там да грохне.“*

Грохнали връз него. — *Наежили са и настръхнали, та викат връз него, както свиньете, когато се ступат да отърват друга свиня, която квичи от нещо. Виж: „Нагроцали го.“*

Грък дето стъпи, трева не никне.

Грък като вълк.

Грък като лъже и сам си вяра хваща.

Грък като мре, доде не каже чироз, не издъхва.

Грък кога се роди, доде не каже чироз, не го кръщават.

Грък циганина надлъгва[2].

Грънци валяй. — *Тъй отговарят томува, който пита какво да прави.*

Грънчаринът знае от коя страна да тури ухо на гърнето.

Грънчарът отдето иска, оттам туря дръжката на гърнето.

Гръцки кола. — *Преносно показва съвсем друго странно нещо. Защото гърците нямат кола, то заемането на всяко странно положение наричат гръцки кола. Виж: „Да направим, да намажим гръцките кола.“*

Гръцките моми вино не пият, из кюшетата със шишетата, под чадърите със гънгалите.

Грех бива на орех.

Грях ти на душата.

Грех на орех, душа на круша.

Грях излиза из уста, а не влиза.

Грях и влиза, и излиза. — *Преносно.*

Грех не е в елото[3], а в делото.

Грях не е каквото ядеш, а каквото правиш.

Грях му се пише на мъж, ако си не стори сайгията на жена да й се не моли. — *Ще каже, че я не зачита за нищо, а това е голяма*

обида за жена.

Греховете са драги до гробови праги.

Грехът зная, грешникът не зная.

Грехът казвам, а грешника не.

Грехота е да минеш край чешма и да не пиеш вода или да се не омиеш, да срещнеш жена и да я не закачиш.

Грешка хоро играе, Кръпка дома седи. — *С погрешено, сбъркано и недокосурено може да се излезе пред хора, но със съдрано, кърпено и незакърпено не се излязва пред хора. Соф.*

Губерът му отрил гурелите. — *Доказателство, че е оженен или че се ползувал от женяньето си.*

Гугуци попе, посей копопе. — Да ги посея, кой ще ги варди? — Аз ще ги вардя: покрай ще ходя, по зрънце ще зобя, посред ще ходя, по две ще зобя. — *Детинска играчка в словослагане.*

Гудил си главата в торбата, че тръгнал.

Гузен негонен бяга.

Гузно негонено бяга.

Гурелива Мара, сополиви Марчо.

Гуреливо коте.

Гурелът му на окото.

Гурлю се смее на людските гурели.

Гурка се като гурле.

Гутьо не губи.

Гущери бълва. — *Ядовито говори за нещо.*

Гущер бяга във баир. — *Преносно.*

Гущер влачи дисаги. — *Преносна гатанка.*

Гущери да ти писнат в ушите. *Клетва.*

Гъз без ръце. — *Казва се за човек, комуто нищо не приляга, няма похват за нищо.*

Гъз глава затрива. — *Лакомството излага човек на премеждия.*

Гъз да ти е здрав, има и да бият, и да остане.

Гъз място струва.

Гъз, който пърди, не ще хекимин.

Гъзът му гол, главата му на кол.

Гълчимайка — *казуват на момъка на майката, а* мълчимайка — *на момината майка.*

Гърбицата в гробът се оправя.

Гърбът му студен. — *Няма на кого да се ослоня.*

Гърбавият гробът му оправя гърбицата.

Гърди от камък, сърце от восък.

Гърми, вали, а не тряска. — *За слаб и мекошав челяк, който гълчи, но зло не прави.*

Гърми като лисица в дол.

Гърми като тъпан.

Гърлица да та търти. *Клетва за свинете.*

Гърло дъно няма.

Гърло не е само за гърлица.

Гърло с думи са не пълни.

Гърне, на добре да се обърне. *Виж: „Да пием с гърне.“*

Гърне цвърчи, аина търчи.

Гърнето завижда на котело, а и двете черни.

Гърците ги съсипва салтанатът, а българите инатът.

Гърците сторили биволското лайно на чер хайвер, а цървулите на българите — на ахтопод, и ги изели.

Гърците са минали още и през кучето през червата.

Гърчаво е селото — *т.е. бедно, сиромашко, пустало*.

Гърчево прасето.

Гърчолей са, гърчолей, дор му гъзът оголей.

Гъска бита, ама гушка сита.

Гъска на свиня другар не бива. *Рус.*

Гюл без трънье, любов без пречка не бъдва. — *Турската: „Гюл текенсис, яр енгелсѝс оламаѝс.“*

Гяура ейлик, шейтана кандил.[4]

---

[1] В книжното издание е отпечатано: „някои“ — Бел.ел.кор. ↑

[2] В тия пословици са отразени някои расови предразсъдъци от време на турското робство. Те са резултат както на политиката на насъскване народите от Турската империя един срещу друг, така и на лошото държане на заможните среди от гръцкото население — духовенство и търговци — към българския народ. (Б.р.) ↑

[3] елото — яденето. (Б.р.). ↑

[4] На гяурина добро (да направим), на дявола кандило (да запалим). (Б.р.) ↑

Д

Да бекнеш, че да пукнеш. — *На тия, които често викат „бе“.*

Да би дал Бог, тъй да е, ама аз както зная, то вече дърва не носи. — *Настрадин Ходжа сякъл в гората един голям бук и когато да го отсече, видял, че той ще натежи към реката и ще падне низ урвата надолу; какво да стори, да го задържи на място, той измислил да върже бука о магарето, та ако вземе да пада букът отсечен, магарето ще надтежи и няма да го остави да падне къде реката низ урвата. Но когато букът паднал, завлякъл и магарето подире си низ урвата, разкъсал го, та го направил на парчета. Ходжата погледал, погледал, па току си взел брадвата на рамо и тръгнал да си иде дома. На пътя той стигнал един човек и го запитал да не е видял някъде неговото магаре. Човекът, който видял отстрани какво направил Настрадин с магарето си, рекъл му, че преди малко го видял да минало и носяло дърва към къщи. Тогаз Настрадин му казал: „Да би дал Бог тъй да е, ама аз…“*

Да би добро правило, та би помен оставило.

Да би имал Господ пари, не би струпал цяла баня за двадесет пари.

Да би имала бахт Аглика, познал би я владика. *Соф.*

Да би можал, с очи би го стопил.

Да би за вид краста била, сето село би приванала.

Да би ли ти хлапе и то сѐ като петел са ерчи.

Да би ли ти копиле, а и то са копри.

Да би лудост рогата, сички би я виждали.

Да би ли ти уручлетинка, завило една парцалетинка, дигнало пушка на рамо, пък ша бий. Позабиколи, че попитай: перде конду бюлюк баши, клисенин дебинде, Маркунун евинде. — *Тъй са приговарял някой сербезин, като вървял в пътят, след като го побил едно заптие да му каже де е кондисал бюлюкбашията.*[1]

Да би ли ти даскалетинка.

Да би мирно се̏дяло, не би чудо видяло (патило).

Да би познава̀ла, себе би вражева̀ла. *Соф.*

Да би слушал Господ гаргите, мор би дал по коньете.

Да би ортак хубаво, Господ щеше да си тури ортак на небето.

Да би да не дойде, хич да не дойде. — *Виж: „Пратила съм мъжо си…“ Соф.*

Да би слушал Господ гладните псета, от небето сомуни би валяло.

Да би се яло, не би висяло.

Да бих знала, не бих прела.

Да бих знала, не бих са осрала.

Да бих знаял, та хлябът си с пепел да съм солил.

Да бих могла, в пазва бих го скрила.

Да блажи Господ, че е благ.

Да блажи Господ, че е велик.

Да бе добро къща, и вълкът би си направил.

Да бях умрял вчера, това не щях да го зная.

Да бях умрял вчера, това не щях да го чуя.

Да бяхме та вързали? — То е ваша работа. — Да та оставим невързан, ще побегнеш? — То е моя работа.

Да беше градът сомуни, пак не би се наяли циганите.

Да беше слушал Господ кучетата, от небето пастърма щеше да вали.

Да вардим бащнина, доде ни са напука гърбът като на жабата във гьолът.

Да види и да пати. *Клетва.*

Да види бели биволи. — *От песен. Да види нещо необикновено.*

Да видим какво ще каже кюсе-кехая.

Да видим. — Видин *(Видовден)* далеч.

Да видим кой кум, кой (стар) сват.

Да видим как той ще изкара.

Да ви е на помощ (света Синая). — *Молитствованье кога дава.*

Да ви върне Господ от едното хилядо.

Да ви кажа селото, а не името.

Да втаксувам аз, а да дава други.

Да върлиш камък, ръка няма да та заболи.

Да върлиш камък, ще удариш куче. — *Тъй много се развъдили лошите.*

Да върви, ама крака няма.

Да го Бог убие, да би го убил. *Клетва.*

Да го ближеш на пръст.

Да го биеш и да му не дадеш да плаче.

Да го биеш, ще плаче, да му се оставиш, ще ти се смее.

Да го биеш, че да го не питаш.

Да го вземе мътната, да би го взела. *Клетва.*

Да го видиш, да бягаш от него три дни далеч. — *Омразен и страшен станал.*

Да го видиш, че да си откъснеш главата.

Да го видиш, че да се сплашиш (от него).

Да го видиш, да бягаш — *така е станал страхотен.*

Да го видиш, жив да го оплачиш.

Да го видиш, страх да те съвземе.

Да го видя дор ми гледат очите. — *Последньо желание.*

Да го възседнеш, ще плаче, да те възседне — ще ти се смее.

Да го закачиш на сребърен гвоздей.

Да го закачим на новата клечка. — *Да му сторим извънредна чест.*

Да го дига Съби. — *Да се маха оттука. Тър.*

Да го земат дяволите. *Клетва.*

Да го земе баба му Каркацилка. *Клетва.*

Да го не приеме земята. *Клетва.*

Да го изпиеш в чашка.

Да го натикаш в козирога, че и той да му е широк.

Да го обесят, ще опре о земята или ще се повлекат краката му. — *Показва, че е много висок този, за когото се така казва.*

Да го обесят, ще му опрат краката о земята.

Да го подсладиш, ще залепне на гърбът ти.

Да го очукат бълхите. *Клетва.*

Да го парят по дробът, да биха го парили. *Клетва, кога искат пари.*

Да го питам аз него как се плюе в джамия.

Да го питам аз него как пърди вълк в джамия.

Да го питам аз него на кой господ се кланя.

Да го порази поразата. *Клетва.*

Да го порази, Господ да би го поразил. *Клетва.*

Да го помиришеш, носът ти окапва. — *За лош човек, уподобяван на цвете.*

Да го порази Богът.

Да го плюеш в очите, пак не мига. — *За безочлив човек.*

Да го срещнеш, че да бягаш — *такъв грозен, страшен станал*.

Да го срещнеш, да се кръстиш. — *Да се чудиш с него.*

Да го стиснеш за носът, ще му изскочи душата.

Да го убие Богът.

Да го убие майка му с дървен пищов.

Да го убие мраз.

Да го убие св. Сирница с големият толум.

Да го убие хлябът ми в главата. *Клетва.*

Да го убие Господ и св. Богородица. *Клетва.*

Да го убие честния кръст. — *Кога споменат името на дявола.*

Да го убиеш, не можеш го накара.

Да го уловиш, че да му извъртиш очите.

Да го уловиш, че да му изкълчиш вратът.

Да го хванеш, че жив на кол да го набиеш.

Да го хванеш и да му дръпнеш въжето.

Да го ядат вълци, да биха го яли. *Клетва.*

Да го ядат чевгите. *Клетва.*

Да го ядат кучетата. *Клетва.*

Да говориш, дума става; а да мълчиш, болест става. Нека болест да стане, дума да не става. *Тур.*

Да говориш, лошав ставаш; а да мълчиш болен ставаш. *Тур.*

Да говоря аз, а да дава други.

Да дава Господ каквото знай.

Да даде Господ да не осъмне. *Клетва.*

Да даде Господ да се валяш у мед и масло. *Благословия.*

Да даде Господ да ти отнимат пилетата хлябът от ръката. — *Да остарееш и да изнемощееш дотолкоз, щото да не можеш от пилетата да се браниш.*

Да даде Господ под праг и над праг, и под път и над път. — *Изобилие.*

Да даде Господ и сам да не знаеш, и другиго да не питаш. — *Да онемееш или да умреш. Казва се като клетва на оногоз, който казва за нещо, че не знае.*

Да даде Господ да живееш триста години: сто години като сите хора, сто години по гъзът си да са влачиш и сто години с юрганът на постилката ти да та обръщат. — *Да ти омръзне животът и да не можеш да умреш. Клетва.*

Да даде Господ да са ражда по дърво и камъне, макар и не ял го. — *За нещо, което човек не яде, а други се хранят от него.*

Да даде Господ да си прехапеш язикът. — *Да не мож' да продумаш, когато ще искаш да кажеш и да издадеш нещо.*

Да даде Господ да хиледиш. *Благословка.*

Да даде Господ плет да чупиш, вода да топлиш, мрътви да къпиш.

Да даде Господ каквото ще.

Да даде Господ сè трески да носиш. — *Приказват за един дюлгерин, че като работял, зел много пари и ги турил в зимбиля си да си ги носи дома. Господ ходял по земята и като старец божък, предстанал пред него да му поиска милостиня. Дюлгеринът отказал, че има пари в зимбиля, и казал, че е трески. Тогази Господ се разгневил и го проклел все трески да носи.*

Да даде Господ о плет да се държиш, крър да сереш. *Клетва.*

Да даде Господ на прах и пепел да станеш. *Клетва.*

Да дадем, мъжо, нашите повясма на ортак, а ний да земем чужди на изполу. — *Санким и жената измудрувала да реши икономен въпрос.*

Да думаш — дума става, да не кажеш — дерт става: нека дерт да стане, че дума да не стане.

Да е било от челик, пак ще са е изтрило.

Да е Божил божи, сичко ще да можи.

Да е далеч от тука. — *Казва се, кога поменат нещо болест или нещастие.*

Да е далеч от мене два пръста, че комуто влезе да влязва. — *На Настрадин Ходжа казвали: „В селото ни има лошо да става.“ — „Да не е в махалата ни“, рекъл той. — „Туй е то, че в махалата ни“, рекли. — „Като не е в къщата ми, малко ма вреди“, казал той. — „А че в къщата ти ще бъде“, му казали. Тогава той казал: „Да е далеч от мене…“*

Да е жив соколът, че има двайсет гургулици. *Соф.*

Да е живо, че нека е диво.

Да е като кука, ама да е тука.

Да е знаяла баба, че такъв ще си, не би ти отрязала пъпът, а главата.

Да е знаяла майка ти, че ще бъдеш такъв хаирсъзин, да е стъпила на главата ти, когато та е родила.

Да е камилата за дукато, кога няма дукатото — защо ми е?

Да е кабил с лъжица вода да го удави.

Да е калпак — да ти купя, ама ум не мога.

Да е малко, че да е сладко. *Тур. „Аз олсун да уз олсун“.*

Да е на помощ св. Сирница. — *На подигравка.*

Да е на псетата на волята, кон не би се видяло.

Да е тъй, ама не е.

Да е учено — добро, да е умно — по-добро.

Да е хаирлия бургия и прясна чивия. — *Така благославят някои на сватба, па и друг път кога ще пият.*

Да е честито и доброчесто що ни е събрало.

Да живееш от боб до череши. *Клетва.*

Да живееш от тикви до кратуни. *Клетва.*

Да живееш между вълци, да се овълчиш и ти.

Да зажумя пък тоз път да видя мога ли минà мостът жумишката. — *Приказват, че един сетен сиромах имал брат имотен, който искал да му помогне, ама да не знае брат му, че той се грижи за него, та да се не отпуща. Зел, та свързал 100 гроша в една кърпа и ги пуснал на моста и го пратил да иде през моста да му вика някой човек, та дано да намери парите. Сиромахът тръгнал да вика човека. Като дошел до моста, той си наумил да зажуми тоз път и да види може ли мина жумишката моста и зажумял, та го минал, без да видял парите. Ослепила го злочестината му.*

Да зайде дъж, да са наспи мъж, да са накара жена.

Да заколим волу (да седнем на двору), да направим сбору.

Да замажем на мишките очите.

Да замахнеш на куче, ще удариш поп. — *Размножили се просеците.*

Да замахнеш на куче, ще удариш калугер. — *Толко много станали калугерите.*

Да запалим друга да я търсим.

Да запалиш чиряслото да ни свети.

Да захванем от азбуки — *т.е. от края.*

Да земем булка да ни помага на гладът.

Да знае гледачът да познава, сам ще познае де има иманье.

Да знае кадия какво е ракия, не би станал кадия, станал би бекрия.

Да знае кадия що е сладко ракия, не би ровил кетабът, а би търсил бардакът.

Да знае Мара кога е кумувала, на тъпана грош дала, за булката кръст немала.

Да знае човек кога ще умре, та сам да си изкопае гробът.

Да знаеш, да умееш, ще каже добре да живееш.

Да знай душа кога е благо яла, *или*

Да знае Кутра кога е благо яла. — *От приказката, дето жената питала мъжът с цялото ли яйце да застрои чорбата.*

Да знам, че ще умра, не му се молвам.

Да иде в пръждомите.

Да идеш да се не върнеш, калпак ти хабер да дойде.

Да идеш на Божи гроб по калцуни (по месеви, по чехли). — *Значи: Да те понесат мъртъв, от вярването, че всичките мъртви ще са съберат на Божи гроб. От гърците е внесен у нас обичаят да солим децата при ражданьето им, а от турците да се ровим с чехли, с месеве. Нашите отнапред се ровяли само по калцуни. Котленските жени доскоро имаха обичай да ходят на работа, за дърва, за вода по калцуни. Жените по Балкана, а особено сиромашките, сами ходят в гората за съчки, та ги носят на гръб.*

Да излезем на пролет, да се хванем о злак.

Да изгазим горите, да кажат хората, че имами и магаренца.

Да има да зема той. — *За нещо, на което няма да се даде внимание.*

Да извира и пак ще се свърши. — *Толкоз се харчи и неспастря.*

Да има кабил с очи да го изяде.

Да има майка напред кого да бяга — *т.е. да има син колкото да посяга да я бие.*

Да има сиренье, ще направим попара, ами хлябът де да земем.

Да има винце, и баба пийва.

Да има чисто брашно, мазно сиренье и масло — и баба знае да прави тутманик.

Да имами масло, като няма брашно, изпросили бихме тепсия да направим пита — *рекла една циганка*.

Да имаше сиренье, направяхми попара, ама няма хляб.

Да имаше сирене, каквото няма хляб, тука се ядваше сега.

Да имаше сиренье, надробявахми попара, ама хляб няма.

Да имаше баба мустаци, не би прела шестаци.

Да имаше баба мъж, дядо щеше да са осмъди.

Да им управи Господ главите.

Да им опустее работата и главата.

Да й държиш ушите — *т.е. нищо да не правиш, когато аз върша нещо*.

Да й изправи веждите, та й избол очите.

Да изправят веждите, изболи й очите.

Да има на софрата какво да са яде, другото е сè зияде.

Да лягаш е по-лесно, от да бягаш. — *На малодушните.*

Да ма гръмне небето, ако… *Клетва.*

Да ма изгори гръм Божи, ако…

Да ма изгори комката. *Клетва.*

Да ма изгори слънцето.

Да ма казват кметов брат, че ако ща да умра от глад.

Да ма лае, което ма не познава, не ма е яд, ами ма лае, което ма познава.

Да ма мушнеш с нож, кръв не ще потече от мене.

Да ма обича владиката, че нека ма мразят дяконите. — *Гръц.*

Да ма ритне кован кон, а не босо магаре.

Да ма ритне кон барем, не ще ма е яд, а то ма рита краставо магаре.

Да ма рита с ботуши, разбирам, ама циганин със съдран цървул — не разбирам.

Да ма сва̀рата не сва̀ри.

Да ма убие Господ.

Да ма убие в главата комата, който ми даваш.

Да ма убие този хляб.

Да ма убие тоз храм Божи — *казват кога са кълнат в хляба*.

Да ма убиеш, не го аресвам.

Да ма убиеш, не казвам.

Да ме разтресне му̀нята. *Соф.*

Да ме разтресне шипо. *Соф. села.*

Да мели знае, да посипе не умее.

Да ми видиш маслахатът. — *Да видиш каква работа имам. Двусмислено.*

Да ми го харизва, не го зимам.

Да ми е да си го покошкам — *т.е. да го повъртя и помъча.*

Да ми е да си цукна, па ако ща и пукна.

Да ми е един жулник — *казвало едно момиченце, като се протягало, защото чуло кака си, като се протягала сутрин и казвала: „Да ми е един зорник.“*

Да ми е харам хлябът ти. *Клетва.*

Да ми изпръснат очите. *Клетва.*

Да ми си жив Руско, че нароси баба; чакай да ти даде баба дренчици.

Да ми светне на очите, ще му светна на гърдите.

Да ми си я давала, когато ми е ставало.

Да ми теглиш грехът.

Да ми ядеш краката.

Да ми ядеш кукурът — *казват циганките.*

Да ми ядиш кархулът. *Циганска.*

Да миеш магарето, да хабиш сапунят.

Да можах, с една лъжица вода го удаввах.

Да можах, одервах му кожата.

Да можах, изваждах му очите.

Да може, ще го скрие в пазва.

Да му бере грехът, който го е накарал.

Да му види гъзът път. — *Кога е ходил някой нанякъде без работа.*

Да му видиш хаирът. — *Когато продават нещо.*

Да му гоня мамката, който ми е зел сламката — *казал един поп, като му взели бележката, що бил си бележил евангелието.*

Да му дава Господ, каквото мислят чуждите, а не своите.

Да му думаш, лош ставаш; да си мълчиш, крив ставаш.

Да му думаш не зима.

Да му е бил къс языка, че сега да не вика, *или*

Да му е бил языкът къс, сега да не вика: „Олеле, мамо, гъз.“

Да му е яка душа като гнила круша.

Да му земеш — плаче, да му дадеш — смей са.

Да му изпръснат очите.

Да му изтекат очите.

Да му изтекат червата.

Да му изсъхне коренят.

Да му изскокнат зъбите на зелена трева. — *За кон, да умре*.

Да му кажеш заец с патрахил, ще каже истина.

Да му кажеш, че магаре ввърка, ще излезе да гледа накъде ще ввърка.

Да му кажеш и в огънят да стъпи, ще стъпи. — *За послушен човек.*

Да му кажеш добро утро, да си намериш белата.

Да му кажеш добрутро, ще викне: „Що ма попържаш.“

Да му кажа урала, рекъл съм ’ур ага — *Виж: „Аз го сякам.“*

Да му месиш прещъпулник. — *Казват за болен някой, кога са повдигне да проходи. Казват го и в други случаи, кога уподобяват някого на дете, защото прещапалник или престъпулник е една питка, която месят, когато детето почне да престъпва да я гони.*

Да му не е коли.

Да му не е уроки (да му ни са уроци). — *Да не влязва в почуди.*

Да му не остане ни котка на огнище.

Да му приседне на гърлото.

Да му пикнеш по лицето, той ще вика: „От Бога росица.“

Да му са изпече бозата.

Да му са изтърся в гушата.

Да му са не види работата и главата му.

Да му се опулят очите като на жабата в калта.

Да му се посветят кокалите.

Да му сера в кокалите.

Да му се позлатят ръцете.

Да му се провали гробът.

Да му стане буца на гърлото.

Да му сториш хатърът.

Да му удариш един благ пръст. — *Да погалиш някого, в същото време и да го бъзикнеш.*

Да му тегли грехът, който го е накарал.

Да набръстим козите.

Да направим що е добро, а по-доброто за по-подир. — *Казват, че пословицата произлязла, когато един баща разправял на дъщеря си, че апостол Павел поучавал, че е добро да се женят момичетата, но по-добро било да не се женят. „Тато, рекла дъщерята, да направим…“*

Да направим на Марка четиредесетте — *т.е. угощение за спомен. Четиридесетте дни на Марковия спомен трябва да е станало някое голямо народно угощение, защото и турците казват тая пословица: „Япалъм Марконун къркларъ̀.“*

Да напивам не мога, ама да допивам да ви’ш как ми приляга.

Да направя като свиня деветините.

Да не би са ни пуквал. — *Да не си се и раждал.*

Да не беше дядо, какво щеше да прави баба.

Да не беше дъждът, не щеше да се развали времето.

Да не беше конеца, напукал му се бе гъзеца.

Да не бъдеш ми ти носил менчето, когато са ма кръщавали?

Да не бях аз, той щеше много да пасе патките. *Или:*

Да не бях ази, ти много щеше да пасеш патките.

Да не бяха сиромасите, не щеше да има кой да работи.

Да не видиш дявола по месечина.

Да не видиш добро да се зарадваш.

Да не видиш зло да се уплашиш.

Да не вярваш летен облак, нито лятно слънце.

Да не дава Господ дюлгерин хайдук и духовник съдник да става.

Да не дава Господ на свое което му мислят своите, но каквото му мислят другите.

Да не дава Господ сиромах да разбогатее.

Да не дава Господ сляпо да прогледне.

Да не дига сянка по-голяма от боя си.

Да не доживееш до старост.

Да не е дома, че дето ще да бъде. — *Виж: „Да е далече от мене…“*

Да не дойде Пухо и Рево — *т.е. да не та пухат, че да ревеш.*

Да не дочакаш куковицата.

Да не е кръстен, месото му се ядва. — *Глупав е като говедо.*

Да не е по-добро от коза — *прибавят да кажат, кога похвалят някого пред други.*

Да не е по-добър от тебе, *или* от ваше лице.

Да не знаеш хляб да ядеш. — *На тия, що казват за нещо „не зная“.*

Да не зема, а да дава сал, на Бога подобава.

Да не зема, а да дава един само Господ може. — *Тур.: „Алмамак вермек аллаха максус.“*

Да не идеш на Боевци. — *Виж: „Да не те пратя на Плачковци.“*

Да не играй меше по тебе. — *Да те не бият.*

Да не играе по гърба ти дървен господ.

Да не ми пише Господ грях.

Да не му са стопят кокалите. *Клетва.*

Да не му видиш хаирът. — *Казва се, кога вземеш нещо насила.*

Да не пасеш ветровете.

Да не продавами кожата, доде не сме убили мечката.

Да не поработи дървен господ.

Да не рече човек що съм, а що мога да бъда.

Да не са сиромасите, болярите и псетата не ги ядват.

Да не са напукаш.

Да не сбърква, да не пада, на Бога е дадено.

Да не си пукал чак толкоз — *1) да не си ял толкоз много; 2) да не си глупав толкоз много*.

Да не си счупи дяволът кракът.

Да не си строши дяволът ногата. *Соф.*

Да не ядеш немит, не ти върви напред.

Да не ядеш немит, ако не щеш да си бит.

Да не ядеше бял лук, щеше врач да бъде — *не щяха да имат хората отвращение от него*.

Да носяха всите магарета самари, семерджиите щяха в злати паници да ядат. — *Виж: „Ако да носяха…“*

Да няма нос, пасъл би трева. — *Да нямаше човешки образ, щеше да е говедо.*

Да няма зъби, ще иска цица.

Да няма свяс и памет в главата си.

Да оберем на 40 свинки мозъкът, пà няма мозък за 40 свини.

Да облачиш човека, ама да го нахраниш.

Да обръснем на яйцето космите.

Да ожениим мома, да не е у дома.

Да ожениш вълкът, чичо да му рекат.

Да опустее от главата ти.

Да опустее от главата му.

Да остарееш, да побелееш като Стара планина.

Да остарееш, да побелееш като сърна под опаш. *Шега.*

Да остарееш, да побелееш като Свети Никола *(върхът над Шипка)*.

Да острижем жабата.

Да острижем ний овцата, че който ще да я пасе.

Да откапят макар да биха откапали. *Клетва.*

Да пипаш не е шега.

Да питаха момата кого иска да земе, тя би гадуларя избрала.

Да питаш не е беда.

Да плюеш нагоре, плюеш на лицето си; да плюеш надолу — на брадата си.

Да плюя на змия в устата, ще я отровя. — *Толкоз съм ядовит.*

Да полежиш в магарешкия рай — *т.е. в затвор*.

Да послушаш старо, глава не та заболява.

Да подмажем колата да не скърцат. — *Да дадем подкуп.*

Да не поработи дървен господ.

Да поседнем *(подир ядене)*, за да каже хлябът: „Цар ма е ял.“

Да пребие мухата, а той пребил баща си.

Да прости софра и ваше лице.

Да прощава Господ и ваше лице. — *За извинение, кога ще каже някой нещо срамотно.*

Да пуснем на петелът кръв — *т.е. да го заколим*.

Да пуснем празовете — *т.е. овните при овцете*.

Да развалим е лесно, да видим как ще направим.

Да разпусна никулската дупка. — *Някога, както и сега, повечето селяни носяли за пригащник ремик, като стягали и разпущали според нуждата от яденето дупките на ремичката. Никулската наричана дупка бивала най-широката на ремичката, защото по Никулден има най-много служби, та ходят по службите, ядат много и разпущат на най-широката никулска дупка.*

Да са закълна, глава ли ще ма заболи? — *Кога за право се закълна.*

Да са живи и здрави предни зъби.

Да са не карат с турците, ако го направиш.

Да са не пръкне макар.

Да са носи по живо, по здраво, по сватби и по сборове. — *Кога кроят някаква дреха.*

Да са не удавиш, че та убивам. — *Несмислена наука.*

Да са не види макар *(кога е тъмно)*.

Да са осмъди макар.

Да са ощурее макар.

Да са ощурей макар, да би се ощуряло.

Да са опече като хората — *т.е. като за хората или както пекат хората, а не както се пекат хората.*

Да са прохълми гробът му.

Да са пѐре млад, а стар да мре от глад.

Да са помене под камък.

Да са подмажат колата да вървят — *да се подкупят онези, които трябва, за да върви работата.*

Да са пукнеш от яд.

Да са провали и да са проседне. *Клетва.*

Да са провали и продъне, кога е такъв.

Да са смееш ли, да са чудиш ли.

Да са пениш, да са не пениш, ще та ям, пари съм дал — *казал някой, комуто продали сапун вместо сланина и като ядял, сапунят се пенял.*

Да са сера на главата му.

Да са сплуе като мишка в армея.

Да са сплуе в табашката щавница.

Да са сплуе в армеята.

Да са сплуе като котка.

Да се съберат два късметя.

Да са чете молебен, дали ще е потребен.

Да са чуе и на наш'та нива глас.

Да са чуеш, та да са не видиш.

Да се кръстиш и да бягаш.

Да се кръстиш, да се чудиш.

Да се кортулишем, че запалим свещ. *Соф.*

Да се мъчи като грешен дявол.

Да се не пръкне, да би се не пръкнало.

Да се омисли, да го питам.

Да се омиеш, да го пипаш.

Да се похвали и наш Калчо, хвалчо.

Да се понадява (той). — *Няма лесно да престана ни волята му.*

Да се прочуеш по-много, да се ска̀пиш по-скоро.

Да се пресее брашното.

Да се прекръстиш, като го видиш. — *Да останеш зачуден.*

Да се ръга по Харманлие за кисело млеко. *Соф.*

Да си благословен — *казват поповете*.

Да си благословен като вакъл овен — *казват някои калугери*.

Да си благословен като овца под овен.

Да си благословен до конца, като овен връз овца.

Да си види касметят — *т.е. да се ожени*.

Да си вари сякой кашата.

Да си види майната — *т.е. да се ожени*.

Да си дам и калпакя от главата.

Да си драл котката с време, сега и гъзът си да раздереш, не искам да те зная — *казала жената на оногоз, който искал да й се покаже лош и раздрал една котка пред нея, да я уплаши уж. Види се да е имало обичай младоженците да раздират котка най-напред пред невестите, за да се покажат зли пред бъдещите си съжителки.*

Да си жив и здрав.

Да си заплачеш за душата. *Клетва.*

Да си заплачеш на гробът. *Клетва.*

Да си китка, да те нося на чело.

Да си ма родила, да приличам на тебе.

Да си моя, в пазва да те туря.

Да си ми я давала, когат’ ми е ставало.

Да си не намериш белата.

Да си не фърлиш сополът на нея (на него). — *Грозен, нечист, за презиранье даже недостоен.*

Да си помниш. *Закана.*

Да си попретиснем кахърът. — *Да си похапнем и посръбнем.*

Да си преде сякой преждата.

Да си прехапеш язикът.

Да си развали калпавия грош.

Да си развеят пъзнѝте. — *Отишле да се разходят.*

Да си сал ти, на глава да те нося.

Да си съдереш гъзът, пак няма кой да те чува.

Да си зема светилата.

Да си откъснеш главата.

Да си откинеш главата. *Соф.*

Да си съдереш кърпата, пак няма да бъде. — *У турския живот, когато жена си съдъре кърпата, белег е, че не ще мъжа си. Преди да се утвърдят правата на владиците, кадиите и християните, са разправяли по турския обичай.*

Да си умрял, да та жаля, жив си бил, не ми си мил.

Да си хвана главата (дърмите), че да ида където ми видят очите.

Да си челяк, че на глава да та носи челяк.

Да си цукна, па ако ща и пукна.

Да си ял по-малко, че да си купиш.

Да си ябълка, в пазва да та туря.

Да слезеш вдън земя. *Клетва.*

Да смилиш злия, да изгубиш добрия.

Да сми синца господари, ама кой ще ни храни.

Да сми наедно — тясно; да сми по башка — тъжно.

Да спи зло под камък. — *Дума се обикновено за турчин, да умре и да лежи под камък.*

Да спим и да орем.

Да стисне камъкът, ще пусне вода. — *На здрав и силен мъж*.

Да стане аз каквото искам, че нека дума кой каквото иска (*или* светът каквото ще).

Да счупим на дяволът кракът. — *Да не направим нещо по волята му.*

Да съм аз на тебе — *т.е. на твое място*.

Да съм бил аз, че да му кажа.

Да съм бей, па нека да съм с цървули. *Помашка.*

Да съм го учила, не би направил тъй.

Да съм та закопала. *Клетва.*

Да съм с пашата, че нека бъда без опаш.

Да съм знаил аз, че да видиш ти.

Да съм знаил, че хлябът си с пепел да съм солил.

Да седне (слезе) товар на място.

Да седнем на смет, та да му честитим радостта.

Да са девет дроба за дукато, пак са скъпи, като няма дукатото.

Да та видя на бял кон. — *Да се отличиш.*

Да та видя на дървен кон — *т.е. на носилото*.

Да та видя пиян. — *Като клетва, да ти се случи нещо обикновено и безопасно.*

Да та видя облещен — *т.е. умрял с несклопени очи*.

Да та вземе мътната, да би та взела. — *Леко ругание*.

Да та вземе Панчо. — *Вид клетва. Панчо — дяволът.*

Да та забрави Господ. — *Кога се представи случай да се признае някой, че е забравил нещо, той прибавя тая фраза за вежливост уж и за политика: „Да та забрави Господ, да та не прибира, та да живееш по-дълго.“*

Да та забрави злото. — *Да та не посещава зло.*

Да та знае Господ (да би та знаил). — *Казва се като леко погадване, в случай кога някой нещо сбъркал или се провинил в нещо, кога не иска да го кълне или да му каже: „Да та убие Господ.“*

Да та лае едно куче, а не сяко — (*или* кое как завърне).

Да та лае знайна кучка, а не незнайна.

Да та начеша аз, че да видиш как са чеше.

Да та не пратя на Плачковци. — *Да та не направя да плачеш. Боювци и Плачковци — тревненски колиби, едно до друго.*

Да те начешем я, че да видиш че те сърби ли? *Соф.*

Да те не види злото — *казват като за извинение, в случай когато са принудени да се признаят, че не са те съгледали*.

Да те не бият и да та не яздят, че са не връща. *Тур.*

Да та опна за ухото да пораснеш.

Да та обират от пътят, да та не обират от къщи.

Да та очукат бълхите.

Да та пази Господ от българин погърчен и от чифутин потурчен.

Да та пази Господ от добруванието на агне, на което е доброжелател вълкът.

Да та пази Господ от сърдит поп, от сиромах хаджия и от гърчава свиня.

Да та пази Господ от влах погърчен и от шоп потурчен.

Да та пази Господ от сляпо, що прогледне.

Да та пази (чува) Господ от лоша жена и от бясна свиня.

Да та поживи Господ. — *Нещо като благословия обикновена.*

Да та поживи Господ триста години. — *Клетва на шега.*

Да та поживи Господ от Бъдни вечер до Колада, — *т.е. скоро да умреш.*

Да та попръскам.

Да та поръся — *т.е. да та попикая.*

Да та порази Господ, да би та поразил.

Да та поразата порази.

Да та преведе през вода и вода да ти не даде. — *Виж: „През вода да та приведе и вода да ти не даде.“*

Да та ритам. — *Един вид псувня у павликенците, на които е възбранено от католишкото духовенство друга псувня.*

Да та убие Господ.

Да та убие майка ти с дървен пищов.

Да те чува Господ от кьосе, от куц и от слеп. *Соф.*

Да та туря в дупката. — *Да те запра.*

Да та тронясам в трончето. — *Да те запра.*

Да та хване бясът. — *На куче.*

Да та ядат вълци (те).

Да та ядат гаргите.

Да та ядат чевгите.

Да та учат, колкото искаш; да помогне, никой няма.

Да та ядат псета(та).

Да ти буха бухал на коминят. — *Да ти опустеят къщите.*

Да ти видя гърбът.

Да ти види гъзът път.

Да ти видя огоята. — *Да отечеш, да се надуеш. Соф.*

Да ти грохнат кокалите.

Да ти дава ум, всеки може, ама нема кой да ти поможе.

Да ти дава Господ шарена овчица и вакло шиленце.

Да ти е видовно.

Да ти е на ухото обица.

Да ти изгледам гърбът.

Да ти изгрее на гробът месечина.

Да ти израсте на гробът трева.

Да ти изсъхнат ръцете до лахтете. *Клетва.*

Да ти изсъхнат краката. *Клетва.*

Да ти изскокнат зъбите на зелена трева. — *Виж: „Да ти изпаднат зъбите…“*

Да ти изпаднат зъбите на зелена трева. — *Соф. Клетва. Да се озъби като умрял кон на зелена трева.*

Да ти кажа аз тебе как се бръсне грък на припек.

Да ти кажа аз тебе как са плюе в джамия.

Да ти кажа аз тебе как пърди вълк в джамия.

Да ти не знае грък парите, ни па турчин децата.

Да ти не е коли.

Да ти не влязва в къщата чужд гоздей.

Да ти не чукне дюлгерин в къщата.

Да ти окапят месата.

Да ти опустее главата (*или* от главата).

Да ти опустее калпакят.

Да опустее армаганът ти и чехлите ти.

Да ти побелее главата като на магарето коремът.

Да ти порасте името, да ти порастат белѝте *(ядовете)*.

Да ти посадят на гробът цветье. *Клетва. — Да умреш млад, неженен.*

Да ти пикае плоска в устата. — *Лека клетва, когато някой не иска да кълне.*

Да ти ритам късметят.

Да ти ритам торба с грошове, на Стамбол ги има с кошове.

Да ти ритам торба с грошове, на Стамбол ги ринат с лопати (на Стамбол ги газят).

Да ти са не види и работата, и главата.

Да ти са прохандакоса гробът като на циганин.

Да ти са свърши коренят и семселето.

Да ти сере пчела в устата.

Да ти сеят ряпа на огнището.

Да ти ядат устата мед.

Да ти ядат краката.

Да ти ядат цървулите.

Да ти ядат кучета главата.

Да скълцами вода, па да извадим масло. — *Соф. Виж: „Кълцай вода в чутура…“*

Да търсиш с свещ, нищо не мож’ намери.

Да умреш от яд.

Да умреш за ясена.

Да умра, ще ми останат очите отворени. — *Кога се говори за някое неизпълнено желание.*

Да ходи, ама крака няма.

Да ходи — *т.е. нека е тъй, така да е.*

Да ходи по живо, по здраво.

Да ходя девет години и да не зная колкото едно теле да порева.

Да чуками водата в хаван.

Да шия ли, да мажа ли, утре Великден.

Да ще Господ — *казва се на просяците.*

Да ще Господ и здравье.

Да ще Господ гащи, ама кога ще.

Да я потупнем, да понабъбне.

Да ядат агите, да се смеят циганите.

Да ядеш каша, да станеш наша.

Дава за Бог да прости. — *Токо тъй, без нищо, по милост или напразно, по вятъра.*

Дава маслина, подлага мешлина.

Дава слама на кучето, а кокали на мулето.

Давай ми доде си жив, да ти казвам да си жив.

Давай му криле да хвърчи.

Давай мило за драго.

Давай, че са отървай. — *Казва се, кога имаш работа с турчин за пари. Но казват и за жена, дори се преговаря и кога котките се мърлят, та викат и мечат.*

Давали на циганина царство, а той питал: „Ами хляб?“

Давам си и ризата от гърбът.

Даваньето на земаньето не прилича.

Давах и калпакът си за него.

Давия не чурудисва.

Давила го мечката. — *Женен е бил.*

Даде Господ по едно време.

Даденото дадено. *Потвърждение.*

Дадеш ли дума, стой си на думата, не си ли дал, дръж са, не давай.

Дадеш ли дума, стой, не си ли дал, не се бой.

Дадох си и ризата от гърбът.

Дадох си и слюнката от гърлото.

Дай Боже.

Дай Боже да се роди под дърво и под камък, ама аз да го не ям.

Дай Боже свяс в главата ми.

Дай Боже дъж, да се наспи мъж, да се не кара жена.

Дай Боже дъж: (да се роди ръж), да заякне мъж, да са нарадва жена.

Дай Боже дъж, да се роди пшеница, да си зема женица — *казват ергените*.

Дай Боже дъж, да се роди ръж, да си зема мъж — *казват момите*.

Дай Боже наш'то теле да изяде вълка.

Дай Боже ум и разум.

Дай Боже така да е, ама знам ли.

Дай ми, Боже, голяма глава. — *Простите хора вярват, че кога е северно сияние, отваряло се небето и че това се всякога случва, но обикновено се случвало срещу Богоявление през нощта и вардят, като се отвори небето, да се помолят, че тогава Господ скоро чувал и начаса изпълвал желанието на молящите се. Някой си имал желание да стане глава и голяма глава — т.е. главатар и големец, да заповядва и да го слушат. Като видял, че се отворило небето, проврял си главата през прозореца и в бързината си да свари, доде не се е затворило небето, да се помоли, за да бъде послушан, повикал: „Дай ми, Боже, голяма глава“, а Господ начаса го послушал и му дал голяма глава, но той не можал да я извади от прозореца.*

Дай ми во̀да. — И то ли е на мода?

Дай ми, бабо, огънчец. — Ела по-нагоре. — *Игра детска.*

Дай ми малко хлебец да изям сиренцето, дето ще ми дадеш, *или*

Дай ми малко сиренце да го изям с хлябът, дето ми дадеш.

Дай ми малко хлебец да си доям сиренцето, напокон ми дай малко сиренце да си доям хлябът. *Ловеч.*

Дай ми късмет и хвърли ма на смет.

Дай ми нож да та заколя. — *Стори ми добро, за да мога да ти сторя зло.*

Дай ми днес хляб и сол, да чакам утре за печена кокошка.

Дай ми мегдан, да виж бяг.

Дай ми чест, прогони ма в лес.

Дай ми хаирлия Гергьовден, да ти дам весел Петровден.

Дай ми човек и с него очите ми вади.

Дай ми крамаля (кравая) да го ударя, ама ма е страх — *думал драгожовчанинът страхопъзльо*.

Дай ми пари да си купя кесия, да си турям парите.

Дай му д…, че му дай и поплювка. *Тур.*

Дай му кон, че му дай и седло.

Дай му краишник, че да роди мъжко.

Дай му лула тютюн да ти изкаже и майчиното си мляко.

Дай му нож да ти избоде очите.

Дай му пари да ти продаде баща си и майка си.

Дай на катуник да ти наточи даракът, да го не видиш вече.

Дай на мене и на дет'то, че баща му чака на портата.

Дай на циганин хляб, да та кълне (за) пак.

Дай ръка, мари, прощавай да са комкам, а че като излезем вън, аз пак си зная.

Дай парите, че ошкай — *отговарят на „хош инди“ закана у турците, кога им искат да си платят дълга за нещо*.

Дай си, мъжо, жената, а ти хвани тръньето.

Дай с ръцете си, ходи търси с краката си.

Дай пара, закачи са, дай две пари да са откачиш, ако можеш.

Дайте па̀ри да станем буга̀ри. — *Скорошната поговорка за македонските българи.*

Дака-дука, яж бабо круши.

Дал би Господ, но на кого няма (*или*), но няма на кого.

Дал Бог добро. *Възпоздравение.*

Дал Господ калец, та па дал и водица. *Калуг.*

Дал Господ мед, ама не е навред.

Дал е Господ овчица, па е дал и тревица.

Дал Колю, зел Колю.

Дал му Господ бой, ама ум му не дал.

Дал му от топор топоришката.

Дал му маслина да подложи тулумът.

Дал си и шапката от главата.

Дал си попадята, ушили му шапка, *или*

Дал си дъщерята, ушили му калимявка. — *Върху отношенията на гръцките владици с българските попове.*

Дал ти Господ здравье и кола иманье. — *Отговор понякога на поздравение, вместо „Дал Бог добро“.*

Дал ти Господ здравье, кола иманье и един шиник сребърни пари.

Дал'ти дръпна на кястото? *Дряновска. — Около 1840 г. беше се разчуло в България, че според Гюлханския хатишериф Турция ще начене да взема войска и от българите, но само неженени, вследствие на което уж много бащи и майки българи побързали да изженят синовете си твърде млади, за да ги не вземат уж войници и това време състави епоха, наречена в Дряново съклек. Някоя майка оженила в това време сина си много малък и той малко внимание обръщал на булката, така щото майка му се намерила принудена да му каже: „А бре, Иване, че позакачи булката бре!“ Той, за да угоди на майка си, отишел при булката си, когато тя месела хляб, да я закачи уж и я попитал: „Дал' ти дръпна кястото“, т.е. тястото.*

Дала баба пара да са хвани на хорото, дала две да са пусне, ама не я пущат.

Дала бих му и ризата от гърбът си.

Дала врана, пак зела — *казват децата, кога им даде някой нещо и после пак си го земе*.

Далеч хромият от заеца.

Далеч, колкото земята от небето.

Далеч, колкото небето от земята.

Далеч от очите, далеч от сърцето. — *Виж: „Невиждано лице“*

Далеч оттука да бъде. — *Кога поменат нещо неприятно или пакостно.*

Далеч синът от бащата.

Дали влаху краставица, той я не щял, че била крива.

Дали да го ям, ил' да го продам? — *казал Манго*.

Дали е жилаво или килаво.

Дали е мачка или очка.

Дали Марку две, а той искал три. Дали му прасе, а той иска на прасето и майка му.

Дали съм аз туй, или е светът други.

Дали си от Бога паднала̀, или в градина никнала̀. — *Казва се на хубавелките. От песен.*

Дали съм аз, или не съм аз.

Дали ти бутна тагарчето. — *Така задирял един момък либето си, като било в градината.*

Дамба-лумба два дни, па година гладни.

Дамба-лумба три дни, олелия до гроб. — *Казва се за женянето, гърменето тъпани по сватба.*

Дамба-лумба три дни, а неволя до гроб.

Дамба-лумба шикалка, няма сватба никаква.

Дамба-ра, думба-ра — *нещо неразбрано, празни думи.*

Дангалак — *казват въобще на турчин, но се казва и на българин вместо „льохман“.*

Дано го Богът прекръсти. — *Дано са предума да склони.*

Дано го земя изпие.

Дано си счупи дяволът краката — *за да не може да извърши намислената от него лоша работа.*

Дано си извади зъркелите.

Дар булка не враща.

Дар сватба не враща. — *Българките моми си приготвят дарове, с които даруват младоженика и неговите роднини — ризи, гащи, кърпи и пр., и която булка няма приготвени дарове, счита се за срамотно, но никога не е върната булка за дар. Булките обикновено се връщали за неспазванье девството си, което се считало много ухрабно за развъжданье на добитъка; затова кога се случело нещо такова, отивали най-напред на добитъка си да съобщават туй неприятно известие.*

Дарѝ субашът, изгори селото.

Даровете и лошата свекърва сдобряват.

Даровна ръка — *сиромашка майка.*

Даскал бозмасъ?

Даскал драскал. — *Незначителен запис.*

Даскал и половина.

Даскал праскал. — *Който пращи, т.е. говори много и без значение.*

Даскал парчесѝ.

Даскале, глава ти спраскале.

Два ата на едни ясли не могат да бъдат.

Два бика в една черда не живеят.

Два дни дълга, три дни широка.

Два дни остана булка да стана. *От песен.*

Два калпакя на една глава са не побират.

Два калпакя на глава са не носят.

Два калпакя не съдят, един съди.

Два камъка брашно смилат, един не може.

Два коматя за пояс.

Два лешника един орех счупват.

Два лешника на един орех наддиляват *(надвиват)*.

Два люти (остри) камъка брашно не мелят.

Два ореха шупливи, три лешника граниви.

Два пъти попара не са яде.

Два пъти го рязах, пак късо.

Два пътя бива човек весел в живота си — *веднъж, кога се ожени, и други път, когато зарови жена си.*

Два трапа с ряпа и третият с чукундур. — *Една жена оплаквала мъжа си и така нареждала: „Мъжо, мъжо, що отиде, та умре, кой ще ти яде сега два трапа…“*

Два ума от един по-добри.

Два човека, един поп.

Дваж да умира на кърът, а не веднъж вкъщи.

Дваж лисица в капан не влязва.

Дваж лято не бива.

Дваж мери, веднъж режи.

Дваж мери, еднъж да не сбъркаш.

Двама без душа, трети без глава.

Двама в гора върлуват, а един са страхува.

Двама голи на баня приличат. *Тур.*

Двама джамбази на едно въже не играят.

Двама души, три думи.

Двама на една кобила не са качят.

Двама от вяра, трети от душа. *Тур.*

Двама са карат, а сто са радват.

Двама са бият, един ще плаче.

Двама са борят, един та един ще падне.

Двама хора и един шоп.

Двамина с едно око.

Дванадесет лисици в една дупка.

Дванадесет овчаря с една лъжица са кашикали и пак са наяли.

Дванадесет овчеря с една лъжица яли и кога минал вълкът, нямало кой да повика.

Двата края в средата. — *Казва се кога някой пита свършена ли е някоя работа, а тя не е.*

Двата края лайнени, на средата говняна. — *За тояга, която не се пипа.*

Две дини (любеници) под една мишница са не носят.

Две глави не носи.

Две жени води, без гащи ходи.

Две жени, три бели.

Две золи грош не са ли?

Две кобили в една торба са не зобят.

Две калугерки се борели, калугерът зел да са разпасва.

Две кучки в едно корито не ядат.

Две кучета на една врата не могат да са нахранят.

Две магарета са карали в чужд ахър.

Две мечки в една бърлога не живеят.

Две мотовилки в една стая не мотаят.

Две очи по-добре виждат от едно.

Две одаи с един прозорец.

Две очи сайбийски струват двесте комшийски.

Две премествания, един пожар.

Две пръдни, един ермenски поп. — *От ерменското дер — пръдня, и дердер — поп.*

Две рамене една глава поддържат.

Две риби са пекат на огъня, една друга не си хващат вяра.

Две ръце са Богу възпротивят.

Две ръце едно лице мият.

Две ръце са за една глава.

Две смърти не биват, а без една не може.

Две смърти няма, без една не бива.

Две уши са, дваж да чуват, и две очи — дваж да виждат.

Две циганки цяло хоро.

Двете ръце една друга се мият, а и двете лицето.
Де бой, де.
Де бъщи водата, де пращи воденицата.
Де бяхте? — Нийде. — Какво ядохте? — Нищо.
Де гледаш, а де стъпваш. Де гърми, де вали.
Де го удари, де са пукна.
Де гиди гайда шарена, де гиди хурка писана.
Де да та зная, че ми си смигнал в темнината.
Де да иде (отиде) врана, се посрана.
Де да я намеря срещу понеделник.
Де е калугера, а де му е капата.
Де е магарето, де е камилата.
Де е на магарето опашката, де е на камилата оното.
Де е на камилата опашката, де са на магарето ушите.
Де знае вълкът да се сърди.
Де кого боли, там се и стиска… Де кого сърби, там се чеше.
Де кудкудечат, а де носят кокошките.
Де кудкодечи петелът, де носят кокошките.
Де ма боли, де ма ти разтривай!
Де ма сърби, де ма чешеш.
Де на камилата…, де на магарето…
Де няма жена, няма и къща.
Де отиваш, малко? — При много.
Де отидох, лельо, сѐ ма биха.
Де отходяш, добро? — Въз друго добро.
Де подкова запращи, там ще хлопат и клещи.
Де си, правдо? — Тука съм, ами като и аз ядох.
Де срала врана, там да я сложим.
Де стои Господ, та слуша.
Де седне, там и остане.
Де ти са краката.
Де тоз късмет у майка ти.
Де ходихте? — У брата. — Какво пихте? — Водица. По-добре у свата ракийца, че нека е парцуца.
Де ще падне крушката, ако не под крушата.
Де по-много тор, там по-много спор.
Де по-много гной, там по-малко зной.

Де отиваш, много? — При много. — Чакай и аз да дода, рекло малкото.

Де секат (дялат) дървата, де падат треските.

Дебел като цигански тъпан.

Дебел като бъчва. Дебел му вратът.

Дебела глава. — *Казва се за оногова, който не разбира лесно. Гърците казват на българите тая пословица.*

Дебела му шията.

Дебели глави с тънки умове са не пълнят.

Дебели очи.

Дебелото хубаво, богатото умно.

Девет вълци, три прасци. — *Тур.: „Докуз курда, бир фурда.“*

Де-ва не е прела баба за него.

Де-ва не съм пакъл. *Ескиджум.*

Девет баби за пара.

Девет баби я коват.

Девет години говяла (булката) и на десетата, като провревила, десет села разпиляла.

Девет братя, едни гащи.

Девет гозби сѐ тикви.

Девет гозби сякакви.

Девет души (овчери) с една лъжица ели и пак вълкът не видели.

Девет манджи все гулия.

Девет момка за кош слама.

Девет премери, едно отрежи.

Девет ризи злочести, една доброчеста.

Деветдесет и девет дена в мед вряла, ако би вряла сто дена, по сто души на ден са избиваха за нея.

Деветмина бракя, с едно рало гащи. *Скопско, Охридско.*

Девството е много по-добро от лошето жененье.

Дека кога? — По гора.

Дека падне, нека грохне.

Дека се чуло, видело, вълци овци да пасат. *Велес.*

Дека сете турци, там и гол Хасан.

Дека хватат много баби, килаво дете излазя.

Дели Марко Кралевичин. — *Някой особено едър и як.*

Дели Марко вино пие, децата му трици лижат.

Дели са като крастава коза от стадото.
Ден за ден, дошел Великден.
Ден и до пладне.
Дене не спя, ноще вода не пия, от какво ще са разболя. — *Две деца се нещо препрели, едното било лекарско, а другото млекарско; лекарското сърдито рекло на млекарското: „Чакай, ти ще се разболиш и аз ще кажа на татя да не ти дава цяр, че да умреш.“ А млекарското отговорило: „Че аз дене…“*
Денем светец, нощем крадец.
Денье като има, и цяр се намира.
Денят мръква от тъмно, а човека кахъри го зачернят.
Денят не е в торба. — *Работи дене, а не ноще.*
Денят се познава още от вечерта какъв ще бъде.
Денят се свършва от тъмнина, а па човек от ядове.
Денят си от сутринта заличава.
Дервиш баба хоп, не ядваш ли дроб.
Дерѝ о̀вци, хранѝ во̀лци. — *Отдават я на Софрония Врачански за гърците.*
Десет ги има, девет ги намира. — *Настрадин Ходжа за магаретата. Гръц.*
Десет години да ходя аз и да са не науча да порева като теле. — *Виж: „Да ходя девет години…“*
Десет обещавай, а по едно давай.
Десет отмярвай, едно отрязвай.
Десет пръстье Богу наддиляват.
Десетмина направили, един развалил.
Дете като дробляк.
Дете що изяде, то му е халал, що съдере (що носи) харам му е.
Дете що види, такова казува.
Детето догде не заплаче, майка му не му дава да бозае.
Детето е гърне, глава да е здрава.
Детето е череп, да са счупи не боли.
Детето не сме видели и как ще го кръстим са грижим.
Детето не видели, Станчо го кръстили.
Детето си, кучето си — на каквото ги учиш, таквоз научат.
Дет’ си лятос свирил, там зимас играй.
Дет’ си челяк самси стори и дявола не може му го стори.

Дето брада е господар, там неправдата е цар.
Дето брада заповядва, там народа не се радва.
Дето бърза мома да се жени, налита на крастави ергени.
Дето валяло, там и побеляло.
Дето видиш село от девет къщи с десет кръчми, бягай от него.
Дето влезе огън и опал.
Дето влезе, сух не излиза.
Дето възкривявахми и клечките отзаде ни влизат.
Дето гинат мнозина, там не са пита кой умрял.
Дето го не сееш, там никне.
Дето го не сееш, там се ражда.
Дето го сва̀рата свари, там го и Бог помилва.
Дето горят камъньете, какво ще ти правят дървата.
Дето гърне и ока, там и Пенчова ръка преправя.
Дето гърми големият тъпан, малкият са не чува.
Дето да идеш, се си ти.
Дето да реват воловете, плачат (скърцат) колата.
Дето двама, и той трети.
Дето двама дишят, трети го пишят.
Дето доброто нещо, там завистта често.
Дето дойде, там го вържe.
Дето дума не помага, там опитай и тояга.
Дето дявола не може, виква бабата да му поможе.
Дето е научено, там е изпъпулчено.
Дето е съгласие, там и Божа благословия.
Дето е тънко, там се къса.
Дето е текла вода, пак ще тече.
Дето е било туй, там има и друго.
Дето е изял вълкът магарето, 40 дена обикаля.
Дето знаеш по-голям камък — там иди си удари главата.
Дето зъбът боли, там языкът вали.
Дето има мир и любов, там е Бог.
Дето има мома, вода няма, дето има ирген, дърва няма.
Дето има много мед, там и много пипер.
Дето има дим, там и кавга.

Дето и кучетата вар не ядат — *т.е. по сиромашки и безплодни места*.

Дето има, там са стича.
Дето има по-много опашки, там по-малко глави.
Дето иглата, там и конецът.
Дето има съгласие, там и Бог помага.
Дето има съгласие, там и коршумът по вода плава.
Дето има големи треви, там има стари змие.
Дето имотът, там и душата.
Дето идеш, дом бери.
Дето кокошка пропее, тя къща опустява.
Дето кола с мъдрост, две ще има за лудост.
Дето комин, там и дим.
Дето кон ял зоб, на тез врата хъхри.
Дето много деца, там са малко яйца.
Дето много, там и говна. — *Тур.: „Нерде чоклук, орда боклук.“*
Дето не си постилал, не лягай.
Дето не ходят и зайците да са пърцат.
Дето не слушат старите, не прокопсват младите.
Дето нийде не са надяваш, оттам изскача заеца.
Дето няма котка, там мишките зияфет си правят.
Дето няма малко, няма ни голямо.
Дето няма страха, няма ни срама.
Дето няма съгласие, там и кратуната потънва.
Дето обич и любов, там и Господ е готов.
Дето овчеря, там (са) и стадото (намеря).
Дето падат мнозина, там смърт са не счита.
Дето падне, там и става юнака.
Дето падне въглена, там и изгаря.
Дето пет, там и шест.
Дето пее един петел, там късно съмнува. *Гръц.*
Дето пеят много петли, късно съмнува.
Дето пикаят мнозина, там река потичя.
Дето пият — премитай, дето бият — умичай.
Дето пият поповете и касапите, там е хубаво виното.
Дето плюе, не го ближе. — *Не се връща от думата си.*
Дето плюят мнозина, там става вирчина.
Дето пушяк, там и мушяк.
Дето пушък, там и глъч.

Дето рана, и той муха.

Дето са каниш да пикаеш, там хората вече срали.

Дето са храниш, там да хвалиш.

Дето са кучило, там са и научило.

Дето са печели с хиляди, с стотини са харизва.

Дето са старите не слушат, там Господ не помага.

Дето се попива, там се и пролива.

Дето си, там си стой.

Дето сила владей, там са закон люлей.

Дето седиш, здраво стой или пък не стой. — *Тур.: „Дурдуун ерде, я пек дур, я тек дур.“*

Дето скочи, там падне.

Дето среброто, там и доброто.

Дето стадото, там и овчеря.

Дето старо се не почита, там за добро недей пита.

Дето стигне, там го вържи. *Тур.*

Дето страх, там и срам.

Дето стъпя, трева не никне.

Дето съм, там съм.

Дето сърцето лежи, там и окото лежи.

Дето та мразят, не ходи; дето та обичат, не чести.

Дето та тебе блазни, аз съм ходил и са връщам.

Дето те да плюят, аз се осекнах вече там.

Дето те искат да пикаят, аз съм вече срал тамо.

Дето топорът, там и топоришката.

Дето тропнем, там да скокнем.

Дето тумба (*калабалък*) и той хоп-па.

Дето тъпан думне, и той там.

Дето хубост, там и завист.

Дето цвет, там и мед.

Дето черква, там и кръчма.

Дето човек пикне, там ще и да обикне.

Дето чуеш много череши, не земай голяма кошница.

Дето чуеш много ягоди, не ходи с голяма кошница.

Дето ще та гостят пред много, да та гълчат пред малцина по-добре е.

Дето ще та дарят пред хора, да та изпъдят от двора по-добре е.

Дето ще са го кръстили Ангелчо, да са го кръстили Дяволчо.
Дето ще плаче моята майка, нека плаче неговата.
Дето ще е у търбуха, нека да е у гърбуха.
Дето ще ядеш пилаф пред много, яж бой самичък по-добре е.
Дето юне, там и въже.
Дето яде конче зобчица, там и вири главица.
Деца плаши.
Децата, будалите и пиениците правда говорят.
Децата налягат, ама не помагат.
Децата са на всичко чудят, а старите на нищо.
Децата са черепи, гърне да е здраво.
Децата теглят от бащини и майчини слободии.
Дечица като пукалчета — *т.е. червени и хубави като пукал*.
Дечица като пръстенчета.
Джавка като пале.
Джамът са счупи, не става вече цял — *т.е. какъвто е бил*.
Джапа като патка.
Джелвилик не е халваджилък.
Джуркави очи джуркаво гледат.
Джуркай (си) Гано копривата.
Джуркан боб, леща с дроб.
Джуро са вечер жени, сутрин са разженя.
Див глог питомно грозде не ражда.
Дива за сняг отива.
Диван да ми стоиш, в очи да ма гледаш. *От песен.*
Диван-чапраз да му стои.
Дига ли си ушите магарето, като го товариш, ще ти фърли товарът.
Дигай му опашката — *т.е. хвали го*.
Дигна воденицата. — *Начена да вика повече.*
Дигна̀ крак, препика я.
Дигна му мъжецът. — *Излъга го.*
Дигна орлякът (и вейте мухи подире му).
Дигна̀л глава, сякаш че глава носи.
Дигна̀л глава по бесните (небесните) врани.
Дигна̀л глава като свиня.
Дигнали го ангели-бангели.

Дигнали джа̀балото, или гарвя̀лото, гарвя̀лката, айгарата — *т.е. врявата*.

Дигнали къщата на главата си.

Дигни крак, запикай го.

Дигни нога, пущи вода. *Соф.*

Дилин-дилин, мамин син — *викала някоя мащеха на завареничето си, като му режала тънки филийки хлебец да му дава да яде, а на своето си режала големи филии и му викала:* тепел-тепел, та ослепел.

Дил-ли, дил-ли гайда, де ли ще го найда? — Под кривата круша, там ще го промуша. *Детска играчка.*

Димитър хитър, парапушник лешник, ударѝ го у камък, да ти пусне син пламък. — *Детска играчка.*

Димът да излязва направо. *Тур.: „Думанъ и чиксън.“*

Длъг с плащанье е добър.

Длъжен кесия не върже.

Длъжи на Михаля за дъски пари.

Днес ако сми, утре не сми, *или*

Днес ако сми, утре на (*ни*) няма.

Днес бахт, утре тахт.

Днес везир, утре резил.

Днес за утре. — *По поминъка.*

Днес, заран, дорде чукне махалджията на вратата.

Днес мене, утре тебе.

Днес му денят, утре му снегът. — *За Димитровден и снегът.*

Днес не е времето ни за кола, ни за шайна.

Днес на (*ни*) има, утре на (*ни*) няма.

Днес Петко, утре ефенди.

Днес пий, утре недей.

Днес пох-пох, утре ох-ох.

Днес работи, утре пак.

Днес с пари, утре без пари.

Днес с пари, утре на вересия.

Днес с ветър, утре с пепел.

Днес тръгнахми и вчера, колко как сми тръгнали?

Днес у дома, утре у вас.

Днес у дома, утре в гроб.

Днес хоп-троп, а утре сми в гроб.

Днес човек, утре черна пръст.

Днес челяк, утре прах.

Днес ще пием, утре не щем.

Днеска Гиздо гиздав, на Великден ръждав. *Соф.*

Днешната работа не я оставяй за утре.

Днешният ден не са стига никога.

Днешното яйце от утрешната кокошка е по-добро.

Дните са като цревье, не се скратуват. *Батак.*

Дните вървят, както и годините.

До Бога йоще е много.

До бой като е дошло, вижда се каква е работата.

До година в тикви (ще бъде). — *Неопределено казано, значи: и по времето на тикви, и кога не е в тикви.*

До година живо-здраво.

До година с булка. *Благословия.*

До година с просо ще меним житото. — *Допълнение на пословицата: „Не менявами чисто жито за ръж.“*

До Голяма Богородица (*15 авг. — 28 авг., б.р.*) с прах, а от Малка Богородица (*8 септ. — 21 септ., б.р.*) с кал.

До гробът тежко й, а от гробът, кой е мой?

До гробът тежко мене; подир гробът, кой ще с мене?

До грош не дошел, че до зола ли?

До Колада: ой та тебе, Крали Марко! След Колада: де си моя мила майко. — *Доде имат жито, веселят се; като свършат житото, тогаз олелия досред зима.*

До кога куме, до кой ден?

До крива пътя ходили — *т.е. върнали се*.

До медна Бога ще го бия.

До медна Бога бият се, карат се.

До младост е сѐ радост.

До очи свят, до зъби сладост.

До пладне е Илия, от пладне е Алия.

До полвин челяк, от полвин — пъстър смок.

До сега бих вол изпросил.

До сега щях да изпрося кон и вол.

До сега са е наял и той, който си изгубил воловете.

До секи човек и лайно, до сяко лайно и човек. — *Тур.: „Човеци като лайна.“*

До сред зима ни глад, ни студ има.

До сто години от нас ни косъм ще има.

До суровата земя му са кланя.

До там го е кучка и отнела.

До тогава или камилата, или камиларя. *Тур.*

До тогава колко шепки ще опустеят.

До толкова, аго, и аз знам Корано.

До толкоз кусурец и у царската дъщеря ще са намери.

До толкоз кусур и у кадиевата дъщеря са намярва. *Тур.*

До тогаз ще много вода да помине.

До тук в черква разпояс.

До тук Димо правото.

До тук кучка в черква.

До тук ми е дошло, не ща да пия.

До утре колко работи стават (калпаци опустяват).

До хляб и гозба по-сладко.

До̀-ще Пена за пепел, пода̀-ща й главнята или нарина-ща й жарава.

До̀-ще Великден и за мене.

До̀-ще и за мене добър ден.

До̀-ще и за него чер ден.

До̀-ще голям ден, малка пита.

До̀-ще коса до камък.

До̀-щ е слънцето и пред нашата врата.

До̀-ще тиква за вода.

До̀-ще шило до гъзило.

До̀-ще Видовден.

Добий кучката, като си я забил.

Добра воденица сякакво мели.

Добра дума, злат ключ.

Добра дума железни врата отваря.

Добра дума скъпа не бива.

Добра ясена и от иманье по-добра.

Добра жена, добра сирмия на мъжа.

Добра жена без работа не ходи.

Добра жена пълни къща, а лошата я изпразня.

Добра мисъл е половин здраве.

Добра мома, по-добра булка.

Добра реч железни врата пробива.

Добра реч пари не струва.

Добра ръка държала.

Добра среща а’ре, честито ти царско. — *Присмех на сливенци от 1828 г.*

Добра среща. — Купих си калпак. — Да ти сера в ушите. — И аз затуй го купих дълбок (да ми топли ушите).

Добра стока лесно купец намира.

Добра стока носи.

Добрата булка и под вето було се познава.

Добрата булка и с ветият сукман е добра.

Добрата да му стане на гърлото. — *До̀брата — лошата, сладката пъпка.*

До̀брата да го хване, да би го хванала. — *Клетва, в отговор на поуката: „Хвани го с добрата.“*

Добрата дума цена няма.

До̀брата за гърлото. — *Клетва. До̀бра, т.е. сладката пъпка.*

Добрата работа за шест месеца излазя.

Добрата реч иде надалеч, а лошата по-далеч.

Добрата стока сама са хвали.

Добрата овца малко блее, много мляко (вълна) дава.

Добре би било, ако питаха мене.

Добре беше да не беше.

Добре дошел, пет-шест Бога. — *Тъй поздравил един циганин харачера, като искал да му каже „превъзходителство“.*

Добре дойде кумът, да му зема два уема.

Добре дошел, свети владико: какво ти прави владичицата, владиченцата. — *Така посрещнала някоя селска попадия владиката.*

Добре е понякога умна жена да са послушва.

Добре ми е, на добре отивам (щото нося, с него се покривам), често на сметът поспивам.

Добре е да има челяк и в пъкълът приятели.

Добре ми дойде.

Добре, моят мъж е лош, че сѐ в механата стои; ами твоят като е добър, що ще при него?
Добре му е като цар връз самар.
Добре му е като куче на кола.
Добре му е като рак на въгленье.
Добре му е като на червей в ряпа.
Добре му е нему халът. — *За някой, който е в добро състояние.*
Добре пипа балканджио, да не му са ръцете студени.
Добре са е той настанил, не иска да знае.
Добре умря, че са отърва.
Добре фърчи, зле каца.
Добри са широките ръкави, ама платът ги прави.
Добрият ден от зори заличава.
Добрият ден са познава от сутринта.
Добрият вол в селото си намерва цената.
Добрият вол (кон) от селото навън не излязва.
Добрият камък на мястото си тежи.
Добрият кон сам се хвали.
Добрият кон самси си артардисва зобта. *Тур.*
Добрият кон и с съдраният чул се продава.
Добрият кон и под съдраният чул са познава.
Добрият са мъчи, а лошият са пъчи.
Добро било топъл хляб и мешно сирене — *рекъл един циганин, че му казвал чича му, който видял на Добруджа през плет като ядели едни овчари*.
Добро е да знаеш сичко, ама да не правиш сичко.
Добро е да са караш, ако добро може да стане.
Добро е по-сладко, кога иде по малко.
Добро направи, че на път го остави, или в морето го ввърли.
Добро с кола не иде.
Добро свършено не бива.
Добро ти Бог дал. *Поздравенье.*
Добро-утро. — Що попържаш?
Доброволна сирота, коремът й до̀ земя.
Доброволна Драганка, коремът й до̀ земя.
Доброрък челяк.
Доброто без зло не отличава.

Доброто винаги си е добро.

Доброто добро не паща (и злото зло го не хваща).

Доброто мълченье по-хубаво е от неразбрано (безразборно) гълченье.

Доброто куче стадо чува. *Соф.*

Доброто нещо на годината излязва.

Доброто са чува, а лошото по-скоро.

Доброто само са хвали.

Доброто с добро са заплаща.

Доброто са скоро забравя.

Добрутро ти, Безгашке. — Добре дошла, Голано.

Добрутро ви, черни калцуни. — *Дал Бог добро, свински цървули.*

Добър ат — или кьорав, или сакат.

Добър бирник продава на човекът и двата вола.

Добър вечер. — Да та ожиним утре вечер.

Добър вечер, баби, и вам вътре булки.

Добър вечер. — Добър та мечкал, зъл та не пуснал. — *Тъй казват понякога някои дружки помежду си в отговор на „добър вечер“ на връстниците си.*

Добър ден в джоб са не туря.

Добър, добър, та чак нехела.

Добър е Господ. — *Тур.: „Аллах керим.“*

Добър е Господ, че на търпи. — *Употребява се, кога казват за някой лош човек, че е добър.*

Добър е Господ и за мене.

Добър е Господ и за нас.

Добър като добър ден в годината.

Добър камък сякакво (сичко) смила.

Добър кон или са всакаща, или ослепява; тоже: или ще охромее, или ще ослепее.

Добър кон сам си зобта прибавя. *Тур.*

Добър поп и до смърт са учи.

Добър слуга става добър господар.

Добър ступанин съди на парите.

Добър този, кого няма.

Додрал си е дяволът цървулите.

Доде баба прифтаса и сватбата сколаса.

Доде бе Индже млад ерген, гората беше весела, откак са ожени — гората пуста опустя. *От песен.*

Доде вятър не повей, не са клатят дръвьето.

Доде вятър не повее, гората не са люлее.

Доде дойде на болеринът кефът, на сиромахът душата излиза.

Доде да са накокени и то ще са препени.

Доде дойде магарето от вода, ще ядеш бой.

Доде дрънка, ще изкрънка.

Доде е Господ, от дявола страх ли ма е?

Доде е жив Господ, не ма е страх от никого, *или*

Доде е жив Господ, нямам страх от никого.

Доде е жив Господ, от зло не ща да зная.

Доде е жив челяк, сѐ сбърква, един Бог не греши.

Доде е младо дървото, превиваш го накъдето щеш.

Доде е мома при майка, дотогава царува.

Доде е малко зъмчето, смажи му главата.

Доде е топло желязото, дотогаз са кове.

Доде е човек здрав, и водата му е сладка.

Доде е на харманът — или земи, или дай. — *Доде му е времето.*

Доде е тоя гъз у вас, дето идите, сѐ ще обсерете.

Доде един не тегли, други не добрува.

Доде змия змия не погълне, аждерха̀ не станва.

Доде има глави, и калпаци ще има.

Доде има гнили круши, мечката от глад са не бои.

Доде има лисицата зъби, хаджийка не става.

Доде има зелена трева, не яде конят сухо сено.

Доде има човек да тегли, не умира.

Доде имаш, дотогава та познават.

Доде имаш, дотогава чувай. *Соф.*

Доде имаш, дотогава спастряй (като нямаш, що ще спастряш).

Доде квачква клопне, душа да му изскокне.

Доде ми държи душата, ще карам — *т.е. до последни сили ще се боря.*

Доде ми е абата, не се боя от агата.

Доде ми е венчаното, що да давам пари за друго. — *Тъй казала една влахиня, когато я учяли да си купи едно магаре да й носи вода, дърва и брашно.*

Доде му не земе умът, не му зима стоката.

Доде не артиса, не стига.

Доде не вирне опаш кучката, не тръгват песовете подире й.

Доде не гръмне, не се чува.

Доде не другаруваш с човека на път, не можеш го позна.

Доде не заплаче детето, майка му го не накърмя, или не го поддая (не са осеща за него, не го насуква, цица му не дава).[2]

Доде не изпиташ бродът, не нагазяй вода.

Доде не изпиташ злото, не познаваш доброто.

Доде не изядеш с човекът един чувал брашно, не можеш да го познаеш какъв е.

Доде не изядеш една ока сол с човека, не можеш го позна какъв е.

Доде не мръкне за едного, за другиго не съмва.

Доде не поринеш лайното, сѐ мерише.

Доде не пръдне кисия в кисия, пари са не завъртат, *или* не са завъжда сирмия.

Доде не пръдне кутулът в чардата, не замирисва, *или* не завонява.

Доде не потърпиш на димът, не можеш да се радваш на огънят.

Доде не пукне пушката, не може да са чуе.

Доде не си убил мечката, не продавай кожата й.

Доде не светне, не гръмва.

Доде не яде българин мръсно, турчин не яде баница.

Доде няма огън, дим са не пуши.

Доде памет дойде, оно благо пройде.

Доде потраяло, сѐ й полаяло; само тога престало, кога само не стало.

Доде правият не тегли, кривият са не одиря.

Доде проси, злати у̀ста носи; кога да плаща, не се обраща.

Доде пъка в мене ду̀ша, няма да се оставя.

Доде речеш два, и той са озова.

Доде са не размъти водата, не са обистря.

Доде са лисицата разправи, кожата й отива на кожухарят.

Доде са правите не помъчат, кривите са не отлъчат.

Доде са човек не опуше, не може да са огрее.

Доде са имотните наканят, сиромасите изпукват.

Доде са роди (изгрее) слънцето, колко калпаци опустяват.

Доде се не мъчи, не може да се кързчи.

Доде се говори, не може да се наговори.

Доде се сам човек не осрамоти, не може го никой осрамоти.

Доде се човека сам чува, дотогава го и Бог чува (пази).

Доде си жив и здрав, прави добро; в гробът са нищо не прави.

Доде си плесна ръцете, тук да си.

Доде сми, да сми; кога умрем, да са помним.

Доде сърце не заболи, око не заплаква.

Доде са на славеят крилете, защо му е кафез.

Доде ти завиждат, дотогава са радвай; хванат ли да та окайват, тежко̀ ти.

Доде цъфти цветьето, дотогаз го берат и кичат.

Доде челяк самси са не посрами, никой не може да го посрами.

Доде челяк чалащисва, и Господ му помага.

Доде съмне, колко калпаци ще опустеят.

Доде дупе не пръдне, не замирисва.

Додето позахождаше, по-рано си дохождаше; откак тръгна попреко, сѐ остава по-далеко.

Додето стигне, там го вържи.

Доживяхми да видим и туй чудо.

Дозела котката, че лайното й ставало за цяр, и тя зела да го крие и затуй го рови.

Дой комаря, хранѝ царя.

Дойдат като бубулечки, стават като мечки. — *Казва се изобщо за слугите.*

Дойде гост, развали пост.

Дойде ли на мойта дума?

Дойде врана, отиде си посрана.

Дойде като за огън, тъй скоро. *Бат.*

Дойде като аслан, отиде си като насран.

Дойде ми да пукна.

Дойде ми да са скъсам.

Дойде ми да си откъсна главата.

Дойде ми да изляза из кожата си.

Дойде ми да си раздера ризата.

Дойде други от Добри-дял и той иска добър дял.

Дойде умът, ами си пойде кумът.
Дойдѝ зло, че без тебе по-зло.
Дойдоха дивите, изпъдиха питомните.
Дойдоха ли дренките, идат и седенките.
Дойне-ле, до-щеш ти, калугера по-щеш ти.
Докара ма до торбата.
Докара ма до един хал, че ма остави.
Докара-ще му вратът във гъзът.
Докат' са мъдрите намъдрят, лудите са наскачат.
Докацикал я.
Докле има овци, има ще и новци. *По сръбската граница.*
Докопал са като келев о шапка.
Докопал са като слепец о тояга.
Долнята глава навила на горнята.
Долнята глава изяда горнята.
Долуджака тебе чака.
Дома и да се мре, не е зле.
Домакин, ама дом няма.
Домашна вечеря по-лесно са претуря.
Домашния пазар на чаршийски не приляга. *Тур.*
Домовникът у дома си, ергените из плевните. *Тур.*
Домошар котка — *която скришом домошарува из къщи.*
Донеси да ти сложа (да та каня) да ядеш.
Донес с себе, седни с мене. — *Тъй казват калугерите на гостите по манастирите.*
Допря ножът до кокълът.
Допря слепият до стената, дотук светът за него.
Дор да плюя, ти да дойдеш.
Дор е мома при майка, от агне е по-кротка, га са с мъжко смерише, аршин язик показва.
Дор издума, и издъхна.
Дор не бъде на някого зло, на другиго добро не може да бъде.
Дор не видиш четиресе ореха, не си фърляй тоягата.
Дор не заболи сърцето, не заплаква окото.
Дор не има огън, не се дига дим.
Дор не кажеш докат, не печелиш дуката.
Дор са булка навлече и сватбата повлече.

Дор са мъдри подзряха, лудите са наживяха.
Дор са не надимиш, не можеш са огрея.
Дор сми живи, да работим, като умрем, ще лежим.
Дорде баба (орел) дотече, нему гъзът отече.
Дорде вълкът са научи да краде кокошки, кожата му на пазар ще иде.
Дорде Господ не земе на човека умът, не му зема стоката.
Дорде е дървото младо, вие се насякъде.
Дорде е мома при майка, за нищо са не вайка.
Дорде има самар, защо да язди на голо.
Дорде има циганинът клещи, не си гори ръцете.
Дорде имам две овце, сякой ми вика добър ден.
Дорде имаш, дотогава пести.
Дорде кукна, и пукна.
Дорде кучката не навири опаш, кучетата не тръгват подире й.
Дорде мъдрите мъдруваха, по-лудите град превзеха.
Дорде не видя с очите си, не вярвам.
Дорде не са викнали на едно куче „ха бре“.
Дорде са не съдере, не го кърпят.
Дорде са питомните наканят, лудите са наиграят.
Дорде са мъдра намъдри, луда си са наскача.
Дорде цъфти цветьето, секи го къса.
Дори вятър не повее, листът не трепва.
Дори дойде на богатио кефо, на сиромахо душата излязва.
Дори гюла мерише, секи бендише.
Дори не се помъчи, не може се попъчи.
Дори не помръднеш (подскочиш), чорба не ядваш.
Доста сми яли, яли и пили, тлъсти агнета, червено вино. — *От песен.*
Доста си дрънкал като воденица.
Доста си са хвалил.
Дочака-ща Мара топла попара.
Дошел гост на гола кост.
Дошел като грък на купя.
Дошъл му умът в главата.
Дошел незван, отишел си опран — *т.е. набит.*
Дошел си ни на сèлото, ще играеш и на хорото.

Дошла до зеленката. — *Бележка, която си правят жените при навиванье на платното за тъкан, което показва средата; казват го преносно и за възрастта, както: „Мина зеленката.“*

Дошла краста при шуга.

Дошла ми е душата в зъбите.

Дошли дивите, изпъдили питомните.

Дошло до глава, ще са тегли, няма край.

Дошло ми до зъбите.

Дошло ми да си завия края накъде доде.

Дошло ми е да викна с глас да плача.

Дошло му хал до главата.

Дошло му до гърлото.

Драг ли ти е: защо дойде? Враг ли ти е: добре дошел.

Драга ми си като леща на Великден.

Драга му като овца на вълкът.

Дразни котките — *т.е. не знае добре да свири*.

Драм ум от ока мозък по-млого струва.

Драм памет чини кантар сила.

Драндар светът не плаши, дето седи, там праши.

Дребен му боят, големи му белите.

Дребните пари, едрите бели.

Дремизга като кон на празни ясли.

Дренките ще се родят много тая година.

Дреновците наближиха. — *Значи: додрямало се, доспало се на детето*.

Дрипава като циганка.

Друг ще пие, а друг вика.

Друга държава, друга нареда.

Друга държава и друга слава.

Друга не е родила, освен Мара — Васила.

Другаде ма сърби мене, а другаде ма чешеш ти.

Другар са на път познава.

Други времена, други умове.

Други да та хвалят, самси не са хвали.

Други го връхлее, той връз мене зее.

Други носи името, други смучи виното.

Други пият, други бият.

Другиго майка не е раждала, саде е Герга — Горана.
Другиму е крив, а другиму отдява.
Друго грачи гаргата, друго цъцри свраката.
Друго дума, друго прави.
Друго е да поседнем, а друго да полегнем.
Друго е гарга, а по-друго сврака.
Друго е сврака, друго е чавга.
Друго е яре, друго магаре.
Друго има на ума си, а на уста друго носи.
Друго казва, друго върши.
Друго казват вечер, друго правят сутрин.
Друго мисли, друго дума (казва).
Друго носи, друго шета.
Друго мисли магарето, друго мисли магарицата.
Друго мисляли мишките, друго котката.
Друго време, други ум.
Друго му на устата, друго на сърцето.
Друго са заешки очи, а друго пукалски (бухалски).
Друго са заешки очи, а друго магарешки.
Друго си казват, а друго показват.
Друго цала, друго дяла.
Друго челяк крои, друго Господ шие.
Друго челяк мисли, друго Господ прави (дава).
Другому било как било, мене да си е добре.
Дружина вярна сговорна.
Друс-друс, конче, близо ли е лонче, не е близо, ни далеч, карай конче да върви, конче рече хръц-пръц, момче рече кърц-мърц, или смрък-сръб.
Дръви чукани, пъни спукани.
Дръж босия и му земи царвулите.
Дръж келча за киката.
Дръж, мале, батя, да погоня мама му.
Дръж ма за каиша.
Дръж са о земята. — *Тъй казват някому, кога падне*.
Дръж са, не бой са.
Дръж са, не бой са, на памук ще паднеш.
Дръж са, куме, у дувара.

Дръж се, чору, у чвору, село че ти капу купи. *Трън.*
Дръж са, слепчо, тоягата е готова. — *Когато бърза някой.*
Дръжте босио да му земем опинците.
Дръжте голио да му земем дрехите.
Дръжте ме, нозе. *Соф. — Виж: „Бежте, крака.“*
Дръжте ме, нозе, да не падна.
Дръжте ми копилето, да са посмея на курвата.
Дрън, дяволо, дрън.
Дрънка бяла вълна, гледа черна.
Дрънка като баба за дренки.
Дрънка като празна воденица.
Дрънка като на воденицата кречеталото. — *Виж: „Кречетало“*.
Дрънка като гол кокал в тенджера.
Дрънка коприва, не дрънка коприна.
Дрънка си на вятъра.
Дрънкай си колкото сакаш, я си знам рабо̀тата.
Дръпнала си водата. — *За жена подир 40 години.*
Дрът пръч млада (крехка) върба не кърши.
Дрът циганин ковач става ли?
Дряновски съклек.
Дряновските булки с писаните хурки.
Ду ти, бабо, сувалката.
Ду ти, дядо, кроеното. — *Виж: „Ту ти…“*
Дуварът мо̀лозът го държи.
Дуй по дола. — *Бягай.*
Дума без пари нищо не спори.
Дума в торба не влиза.
Дума да е, шума да е.
Дума да има, глас да няма.
Дума дупка не прави (не пробива).
Дума стрела не е, пък в сърце са забива.
Думай аго, да ми е драго.
Думай какво щеш, аз ще та изям.
Думай ми, надумай ми са.
Думай правото, да станеш умразен.
Думай па ти, че си ходил дважки на (воденица) небет.
Думайте и вий, сѐ аз ли ще думам?

Думат ми, мамо, хората. — Думаш си, синко, сама си.
Думаньето сребро, мълчаньето злато.
Думано одумано. — *Тука думано има значение на мислено.*
Думата не е врабче, ама като я изпуснеш, не са улавя.
Думах, думах, пoникнаха ми гъби в устата.
Думбазята тъпчат си гъзята.
Думба-ра, думба шикалка, няма сватба никаква.
Думи без пари, огън да ги гори.
Дупе бито, ама гърло сито.
Дупе и гащи.
Дупе ми е, воля ми е.
Дупе за дупе кога е, да си седи моето у мене.
Ду… да му иска и ду… ще му даде.
Дупка, чорбаджи. — Закърпи я, кобило.
Дупки на небето не се отварят. *Охрид.*
Духа тиквите отдалеч.
Духай, доде не си са изгорил.
Духайте деца и на мътеницата, че аз са изгорих на чернилката.
Духни го, пухни го. — Ни се духа, ни се пуха.
Духът му ляга, както приляга.
Душа бере.
Душа би сакала, ако да би можала. *Зап.*
Душа да му излезе, че дума да му не излязва.
Душа дава, ду… не дава.
Душа душа познава, а сърце й вест дава.
Душа излиза, нрав не излиза. *Тур.*
Душа излязва, търса остава.
Душа иде от гърлото.
Душа му мерише на ветхи кириши. — *Кириш: 1) дърво; 2) чърва, от които правят тетеви.*
Душа му иска женско да стиска.
Душа са под некет запира.
Душа сака, или сака му душа. — *Иска му се.*
Душата е по-мила от парата.
Душата излязва, табията остава.
Душата му седи в зъбите.
Душата му мерише на плесен.

Душата му вонее на бъчова.

Душата му на мляко мерише. — *Млад е.*

Душата му под носа. — *Нетърпелив.*

Души вонещѝците да прави тамян. — *Иска от злото да прави добро и приятно. Занимава се с празни и неприятни работи.*

Души като копой.

Дъвчи ми г… кисело за тебе.

Дъжд да иде, сняг да иде, зло време да не хваща.

Дъжд иде, слънце пече, дяволът са жени.

Дъжд иде, мама на нива, тате под борията.

Дъжд иде, сняг иде, ний нему бягами ли му.

Дъжд ще вали, магаретата играят.

Дълбока вода брод няма, хубава мома род няма. *От песен.*

Дълбока вода да плуваш, че малка тъга да н’ виждаш.

Дълбока дума — кладенец (кочи гъз); голяма дума — бивол.

Дълг неплатен, грях непростен.

Дълг път е; или са върне, или не.

Дълг човек ахмак бива.

Дълга болест, готова смърт.

Дълга е годината, крапа (къса) е градината.

Дългобойна е пущината.

Дългодрешко, пепелешко.

Дългокоса, плиткоума.

Дългоносото. — *Тъй наричаха свинете пред турците.*

Дългопищ веднъж язди човека.

Дългоухите през марта ги стрижат.

Дългопрътко веднъж излъгва да удари човека.

Дължи на Михаля.

Дървен господ. — *Бой; но види се, че в языческите времена е означавало нищожен покровител.*

Дърво и камък да са пука — *т.е. колкото и да е студено.*

Дърво на дърво са насланя, а челяк на челяка.

Дърво се превива, дорде е тънко.

Дървото се превива, дето е най-тънко.

Държи го (като малко вода) на длан.

Държи го като с вощени ръце.

Държи дума, колкото решето вода.

Държи ли ти (кръста).
Държи мъст като камила.
Държи пара като чувал вода.
Държи го като вода в шепа.
Държи са като пиян о плет.
Държи са на голямата клечка.
Дърпа го късю.
Дърта, ти ще ядеш пърта.
Дърто месо, млади зъби.
Дърто гърне, сладка чорбица вари.
Дърто месо, сладка чорба.
Дърто Харцало.
Дюлгерин хайдук да не биде, нито на калугер съдник.
Дявол и дяволче, два цели дявола.
Дявол си бе, тате, закачаш мама.
Дявола всичко знае, сал не знае де си точи жената ножът.
Дявола захваща, баба доизкарва.
Дявола кога няма работа, кръщава си децата.
Дявола не оре, не копай (само гледа зло да прави).
Дявола не оре, не копай, а учи хората на зло.
Дявола туй му е работата, да прави пакости.
Дявола се най-сърдял, кога пъздят умрелите.
Дяволите са най-много сърдяли, кога пърдели умрелите.
Дяволска кожа и за тъпан не чини.
Дяволски пари — *казуват на лъскавите луспи, що са намират в камъните*.
Дяволски пари и за дявола не чинят.
Дяволски цървули скоро се съдират, или донейде ходят.
Дяволът, ако затвори едни врата, Господ десет отваря.
Дяволът всичко знае, само на жената точилото не знае.
Дяволът нито на себе си е някога добро направил.
Дяволът не е, какъвто го пишат, грозен.
Дяволът, да го убие честният кръст.
Дяволът не е толкова чер, какъвто го пишят.
Дяволът колко ли цървули е съдрал, доде го накара?
Дяволът, кога няма работа, реже уши и се кръпи.
Дяволът ли научи бабата да се качи на дряна и да падне?

Дяволът го наддяволувала бабата и купил й калеври.
Дяволът ма подстори.
Дяволът не спи.
Дяволът е дявол, ама жената е по̀-дявол.
Дяволът не знае как се пече яйце на свещ.
Дяволът на себе си добро не е направил, че на тебе ли?
Дяволът ще си съдере цървулите.
Дядо Байо краят пази.
Дедо, дедо, който ти изеде хлебо.
Дядо има, а за баба зима.
Дядо на седенки, баба на трошенки.
Дядо Никола Джакгазата, катран му капи от брадата.
Дядо попе, благослови! — Ела насам, та я земи.
Дядо попе, хазър си дошел да ръсиш, я дай на жената една вода.
Дядо Ради дрънкалката.
Дедо Трено без чирено, баба Трена без вретено.

---

[1] Къде отседна бюлюкбашията, близу до черквата в Марковата къща. ↑

[2] На хартията няма разделно форматиране. — Бел.ел.кор. ↑

Е

Евреин гайда свири ли?

Евреинът като изпадне, хваща да търси ветхите тефтери.[1]

Евреинът са радва, като проводи сина си на кяр, да стори най-напред зарар.

Евреинът сторил да се качи на кон, и то било събота.

Еврейската: не съм видял, не зная; не съм земал, не давам.

Евтино, ама гнило, скъпо, че мило.

Евтино месо и кучетата не го ядат.

Евтиното месо и псетата не го ядат.

Едва му кожата държи костите.

Един баща тегли на девет сина гаалето, девет сина не могат да гледат на един баща гаалето.

Един безумен фърлюва камък в морето (гераня) и сто умни не могат да го извадят.

Един без други не могат.

Един без един не ходят.

Един бие в клинецът, а друг в плочата.

Един вълк стига на едно стадо.

Един вятър ги носи.

Един вятър ги вее.

Един гледа майката, друг дъщерята.

Един гледа (обича, хвали) попът, други попадята.

Един гледа сватба, а други брадва.

Един Господ знае.

Един Господ е на един карар.

Един гол сто влъхви не могат го съблече. *Тур.*

Един гол хиляда злодеи го не събличат.

Един го чеше, други го глади.

Един го казва, хиляди го знаят.

Един го държи, други го бие. — *Говори се какво е било състоянието на българите при турската и гръцката власт.*

Един го дига, други го слага.

Един го хвали, други го кори.
Един гоздей да имаш, къщата е твоя.
Един го намушя, на другиго си оттущя.
Един го мие (теши), други го чеше.
Един гради, друг събаря.
Един гроб е за сиромаха и за болярина.
Един грък лъже за десет цигани.
Един губи, други печели.
Един джоб затваря, а други отваря.
Един други се гонят.
Един други да са държим, тъй са държи светът.
Един други се ядат като кучета.
Един другиму трябва да си помагами, та ще ни помогне и Бог.
Един за хиляда, хиляда за пара̀.
Един имал една жълтица, оженил са с нея и му останало.
Един искал хиляда, други дал едно и пак са погодили, или пак станал пазаря.
Един иска хилядо, други дава дукато и пак пазар направят.
Един иска шекерец, други иска пеперец.
Един камик зид не става.
Един кладе огъня, друг го раздухва.
Един кладе огъня, други го подклажда.
Един ’ко я остави, друг че я настави. — *За жена въобще, когато я остави мъж й, особено за булите (туркините — б.р.), които често се оставят. Соф.*
Един кон, една краста; много коње, много красти.
Един кранта, други хранта.
Един копа и плаче, други тропа и скача.
Един кума дава, други жених става.
Един луд хвърля камък в гераня, четиресе мъдри не могат да го извадят.
Един луд струва за сто, един умен за хиляда.
Един мре от глад, други го убива и търси в пазвата му хляб.
Един на вили, други на кокили.
Един на вили, други на могили.
Един не може всичко да знае.
Един наллатисва, други мухладисва.

Един пада, други става.
Един пече яйцето, други седи да го варди, трети иде изяде го.
Един плаче, друг са смее.
Един плаче, други иде.
Един плаче, други скачя.
Един плаща, друг разгащя.
Един прави, друг тегли.
Един прави, много теглят.
Един преди пладне, други подир пладне му иде да тегли, или да се радва.
Един петел на десет кокошки съди, та ти ли на една жена не можеш?
Един път ще се мре.
Един печели и се радва, други губи и плаче.
Един пие, други плаща.
Един работи за хилядо, а хилядо за едного.
Един ридае, други нехае.
Един се радва на попа, друг на попадята.
Един сади орехът, друг яде орехите.
Един свири, друг играе.
Един светец, един венец.
Един се давял, други викал: „Яли каква снага имал."
Един са родил да сее, друг да пее.
Един се с душа бори, другиму се нос топори.
Един си казва късото, други дългото.
Един снопец цяла къща държи. *Гатанка за гъбата.*
Един струва за сто и сто за едного.
Един сее, други жене.
Един струва, хилядо теглят.
Един тъче платното, други сучи масури.
Един точи, други пие.
Един тупа тупано, друг събира парсата.
Един у майка.
Един у клинецо, друг у плочата.
Един ум за зиме ли, за лете ли.
Един юнак не е юнак.
Един я оставя, други я подхваща.[2]

Един яде, други гледа, и светът са свъртя.

Един язик имате, и него не знаете — *казал българинът на молдованина, когато му приказвал уж влашки и той не разбирал*.

Единът крак на балдъзата е на баджанака.

Единът ми крак в гробът *или* в гиранът.

Единът търся, другият няма. — *За изгубени волове.*

Една бела води друга.

Една бела да е, с шекер да я храня.

Една бела не е бела.

Една бела бела не е, ако друга не води.

Една вода ги носи.

Една го пуща, друга го хваща. — *За грозница, треска.*

Една глава два калпакя не носи.

Една за век (*или* на век). — *Тъй казуват в Скопие, кога кумът честити на зетя булката и го благославя, а то значи, че само с тая си жена да си мине векът, т.е. светът или животът.*

Една квачка в два полога не мъти.

Една квачка струва десет пилчуги.

Една коза имал, девет села хранял.

Една крастава коза сичкото стадо окраставя.

Една куковица не докарва лято.

Една куковица пролет не прави.

Една лястовица пролет не прави (не докарва).

Една любеница на два любезника.

Една майка сѐ едни деца не ражда.

Една мишка съяда дрехите, сичките мишки са криви.

Една нива като я бий града, и ти с пръта изоколо.

Една овца, едно легло.

Една овца — една краста; две овце — две красти.

Една пара два пъти връзвай.

Една пара дваж я вържи.

Една сакуля ум има.

Една със една не са.

Една шугава овца сето стадо ошугавя.

Едната ръка мие другата, а и двете — образа.

Едната ръка мие другата, а и двете — лицето.

Едната му събота иксик (няма).

Едни брада искат, а други я дрискат.

Едни гащи плява.

Едни зяпат, други лапат.

Едни играят, други ридаят.

Едни копаят и режат, а други са нарязват.

Едни плачат, други скачат.

Едни плачат за деца, а други плачат от деца.

Едни ридаят, други не щат да знаят.

Едни сеят и женат, а други ядат и са гоят.

Едни уста за смях, или за плач.

Едни уста нали са, я ги нахраням, я ги насирам.

Едни хора правят каквото щат, а други каквото не щат.

Едничка, ама добричка.

Едничко, сторичко, сторонджас, кокоряс, панта-куца, куцария, джумалия, катарон — до десет. — *Детска игра.*

Едно, ама добро.

Едно без едно не бива (не може).

Едно вика, друго не чува.

Едно време правях хаир, сега и него не мога.

Едно гърло нали е, сирам, че го нахраням.

Едно дика, девен дика, кушла, санда, хайвер, петък и пр. — *Детска игра.*

Едно за крака, друго за глава.

Едно земи, че за десет не чакай.

Едно куче кога варди на две врата, гладна остава.

Едно — лайно, две — каве, три — поп се скри, четири — расчопетири, пет — оближи го като мед, шест — да нямаш чест, седем — кравай меден… — *Детска игра.*

Едно магаре кога дига ушите си, то ще фърли товара.

Едно мисли, а друго прави.

Едно му е на сърцето, а друго на язика.

Едно не чува, друго не види.

Едно сляпо, друго не види.

Едно пръстче една уста раздира.

Едно (дума) на кехаята, друго на овчерите.

Едно око домакинско (господарско) свършва (струва) повече от две ръце слугински.

Едно око има, и то гаврогледо — *т.е. кривогледо.*

Едно прасило са.

Едно ражданье, едно кръщенье, едно венчило, една смърт.

Едно слово не е книга, една книга не е слово.

Едно ходи, друго води.

Едно ходи, сто води.

Едно хоро водим и една песня пеем.

Едноли, дволи, троли, чифили, пали, адам, дадам, дервен, дрисък, писъка — цвък. — *Детска игра за кому ще са падне да гони.*

Едному горяла къщата, а друг искал огън да си запали лулата.

Едному майка, другиму мащеха.

Едному майка, а другиму мащеха не става.

Едному пръжка, другиму пръчка.

Едному рано, другиму сугарно.

Едному се сърце топи, другиму се… топори.

Едното си око да вярваш, другото да не вярваш.

Едното ти око да плаче, а другото да се смее.

Еднъж, ама като мъж. — *Турската: „Бир ама пир.“*

Еднъж да та ударят — били та; еднъж да хапнеш — гостили та; ама токо барим са наяж.

Еднъж ма е майка родила.

Еднъж крие Господ лъгата, дваж я крие, трети път не че да я крие. *Соф.*

Еднъж гърне на вода, дваж гърне на вода, дор се гърне разбие и останеш без вода.

Еднъж тиква на вода, дваж тиква на вода, трети път тиква сцепена.

Еднъж ще са мре, дваж не ще.

Еднъж ще та крапатясам — *т.е. ударя с кърпел, крапо, късо дебело дърво. Закана.*

Еж, бабо, та расти тънка и висока.

Еж, Пено, сиренье, че си овчар сака̀ла.

Ей бангей — *т.е. халосио.*

Ей водата, ей Господ.

Ей Грозано, сложи тука, мари Хубо, какво ще ядеми?

Ей го място и оттук, и оттук — *рекла една жена, като й казали, че ще земат жените по два мъжа.*

Ей дотук ми е дошло, кумче — *рекъл един кум на кумчето си, кога се връщали презнощ от гостье и кумчето му го поканило да се отбият у тях да пият по едно вино, а той сеназландисвал и посягал с ръка до коченът на брадата си и казвал: „Дотука ми е.“ Кумецът настоявал да го кани, за да мине по̀ на леко, с по-малко масраф и най-после приканил го; но кумът пак можал да изпие 13 оки, доде го изпроводили. Когато го изпратили, жената рекла: „Добре, мъжо, че го поканихми, като му беше до мярата, то салт устата му събраха 13 оки, ами ако беше и надолу празно?“*

Ей и от пръдля грош.

Ей кумецът, ще ми смели без уем — *рекъл някой, като отишъл на воденица и видял, че кумецът му е воденичар; а воденичарят рекъл на умът си: „Добър кумът, да му зема два уема“, а на кумът си думал — „И без уем.“*

Ей полето, ей ти коня.

Ей туй той бачко ти ѐ.

Ей туй тя новата.

Ей таквоз хало̀-бало̀.

Ела, вълко, изеж ма.

Ела, дядо, да ти видим брадата.

Ела, ела, треперко, тука по̀ на студенко.

Ела, ела, треперко, да та стопли кочѐнко.

Ела зло, че без тебе по-зло.

Ела, хляб, да та изям.

Ела холан, не се срамувай.

Елате, деца, да видите како ке се праси попето.

Еленско шуле.

Енина се с акъл върти, а па Шипка с магия.

Еню си наметнал кожухът да върви за сняг. — *За Енювден.*

Еня баба за дяда Еня.

Есен не носи песен.

Ете го ѐ, тук едно коренче имам — *рекла една баба, като й казвали, че която има поне един счупен зъб, ще се ожени.*

Ете това те бие, жено, дето сакаш сол, сапун.

Ето ти яд за цял свят.

Ефендим, султанъм, сен син без гащи, пък мен учкура ми няма.

Ечемик се сее до двайсети марта, а папур след месец.

Ечи като бория.
Още коня не видял, нозе премахал.
Още ли мома ходи, още ли светът лъже.
Още на коня се не качил, нозе замахал.
Още на лопош пикае.

---

[1] Народът има предвид евреите търговци. — б.р. ↑

[2] Поговорката е отделена от предната по решение на електронния коректор: съмнение за слепени абзаци при издателското оформление. ↑

Ж

Жа го бия, доде повни, като вълк.

Жаба да та изпие.

Жаба кикерица, дърта магарица. *От песен.*

Жаба мекокоста, жаба щърбогъза. *От песен.*

Жаба не е риба.

Жабата на жебчето си „хубче“ му казва.

Жебите ги страх от щърка, а жените от старостта.

Жебчето закурка. *Казува се, кога закурка на някого коремът да пие.*

Жал ли ти е? Жал ми беше и мене.

Жалба греха няма.

Жално му, че са смее.

Жара за пепел ще дойде, тури щем й въглен.

Жег да го търти. — *Кога кажат за някого: „Ожени го“, или кога някой ище без време и без прилика да се жени.*

Жегнало го. — *Кога някой ище нещо и се безпокои.*

Жеден кон вода не пробира, *или* мътна вода не гледа.

Жеден кон и мътна вода пие.

Жеден като гарван за кръв.

Жедна мечка и росата лиже.

Жежко е, тежко е, ни са лови, ни са крепи.

Желей ма жив, да ма мъртъв не желееш.

Желязко не е от желязо.

Желязото се чука (кове), дорде е топло.

Жена ако се не бие на неделята веднож зад врато, она гнездо лови. *Соф.*

Жена без мъж, кон без гем.

Жена без злина не бива (а добрина е да е жива).

Жена без попа, *или:* Женен ли си? — Без попа.

Жена, вечна злина.

Жена върже главата на мъжа.

Жена вяра има ли?

Жена да е жива, доде си сама пере ризата, а мъж — доде си върже сам гащите.

Жена да не пие вино, че й улита косата.

Жена дор отхрани едно дете, ока говна изяда.

Жена е нощна кукувица.

Жена е къщна кукувица.

Жена за два мъжа.

Жена за мода душа дава.

Жена знае „дай, мъжо“, а не „дай, Боже“.

Жена излъгана веднъж, курва не става.

Жена и любеница на честта биват.

Жена и кокошка синор нямат.

Жена има за сякого пълна торба с’ сълзи.

Жена и съдран калпак лесно са добиват.

Жена и съдрана капа лесно се спечелват.

Жена и да се не кара, пак мъжът ще прекара.

Жена като котка, не умира лесно.

Жена като патка, трае на студено.

Жена като крава: легни — ляга, стани — става.

Жена кога преводи, пак ставала като булка.

Жена, кон, пушка и сахат можеш да ги покажеш, а в ръце ги не давай, или на заем са не дават.

Жена краси къщата.

Жена къща отваря, а не затваря, *или*

Жена къща отваря, ама не затваря.

Жена много да не ходи.

Жена много да не знае.

Жена му носи калпака.

Жена му чини два града.

Жена му му носи калпакя.

Жена мъжа жалее, дор го гледа пред нея.

Жена мъжа продава. — *Врачанско чудо.*

Жена мъжа толкоз помни, колкото ври отнето гърне.

Жена мъжа пази (носи) на образа си, а мъж жената — на ризата си.

Жена мъжа не бие, а лесно му навива.

Жена не е цветье да го помиришеш и познаеш какво е.

Жена не казва сал което не знай (а от което знай — годините си).

Жена не е пъпеш да го помиришеш, че да го видиш зрял ли е.

Жена не е сирмия на мъжът.

Жена не е шега.

Жена с голямо чело, а кон с гърди широки. *Опитано.*

Жена се смее, когато може, а плаче, когато ще.

Жена с свещ да я видиш, пак излъган ще си идеш. *Гръц.*

Жена само кога я ръве куче и кога минува дървен мост, тогаз може да не мисли за мъж.

Жена само що не знае, него няма да изкаже.

Жена си крий злината като котка нехтьете.

Жена страхопъзла, калпакя ми що не зе?

Жена трябва и за зло, и за добро.

Жена трябвало за старост.

Жена̀ удри в тило да й изпъдиш дяволите.

Жена я блазнят три мъжа и трите би желала сякога да ги има.

Жената е дългокоса, плиткоумна. — *В Софийско — крапоумна.*

Жената е голям дявол, *или* по-лукава от дявола.

Жената е дявол — *т.е. съблазнител*.

Жената е най-скъпа покъщнина.

Жената иска сякога сѐ по нейната да става.

Жената жали за три мъжа и трите отведнъж: един гюнелия, един ганелия, един газебия; един да я храни, други да я люби, трети да я бие.

Жената й е яка душата.

Жената му да поище[1], ще му я даде.

Жената ни се бие, ни се кара, но мъжа си прикарва.

Жената рай, жената вечна мъка.

Жената се надява на плача си, а лъжеца (циганина) — на лъжата си.

Жената си давам, коня си не давам.

Жени вълкът за овцата.

Жени го да не беснее.

Жени го да не мърсува.

Жени ли са за (на) шега, той ша носи и рога.

Жени низ църква, пръдла в църква. *Соф.*

Жени се без любов, ходи без пушка на лов.

Жени сина, кога сакаш, а па черка, кога можеш. *Соф.*

Жени сина, кога щеш, а дъщеря, когато я искат.

Женина воля мъжът оголя.

Женината му.

Жените обичат сладкото вино.

Жените са да говорят, а мъжете да са борят.

Жените ги страх от корило. — *Соф. Корило има две значения: едно, според софийското наречие от* **коря**, **лъжа**, **гълча**, **гадя** *и значи* **мъмър**, *преносно* **хула**; *а друго село Корилово, там, дето всичката вода от северните поли на Витоша и от южните на Балкана по Софийското поле се събират в Искър и дето тая река влиза в Балкана. Тука някога си блудниците от София ги вържали в чувал и ги хвърляли в Искър при Корило или Корилово. (Курило — б.р.)*

Женица света горица.

Жено, баби много, която ражда, тя си знае.

Женска богородица. — *Мъж, който обича с жените да приказва.*

Женски Дойно. — *Също.*

Женска ли е кръстница ти? — Женска, ама като лежала от тежката болест, че й улетели гърдите в шаба̀рите.

Женска воля не воля, и женска воля зла неволя.

Женска сърдня, дор изсъхне мокра пола, трае.

Женската воля мъжът оголя.

Женски гроб няма в полето.

Женски гроб няма нито в поле, нито в гора.

Женски гроб накрай пътя се не вижда.

Женски пари, змейски кости.

Женски чехли скъпи стават.

Женски язик и от турска сабя по-остър.

Женско като бъди е да ме пъди, пак го обичам и от него не се отричам.

Женско нали е, остави го.

Женско сърце, памучен чорап, разтяга се.

Женско чедо, десна ръка. — *За селските моми, които във всичко помагат на бащите си.*

Женското е като бълха, а мъжкото като въшка.

Женското лято подир Петровден.

Женското лято по Петковден. — *Тогаз стават повечето зачатия.*

Женхара. — *Мъж, който задиря жените.*

Женхара мъж за пара.

Жерав межди не знае.

Жи’ ми Господ — *т.е. жив ми…*

Жи’ ми ти Господ.

Жи’ ти Христос — *т.е. жив ти…*

Жив без място и мъртъв без гроб не остават.

Жив го заровили.

Жив е Господ. — *Кога корят някоя.*

Жив се посветил.

Жив умрял.

Жив човек се не опява.

Жив човек сичко може да направи.

Жива диха (*душа*) няма.

Жива душа нещо.

Жива гъба да е, чедо е. *Соф.*

Жива е тъща ти. — *Кога неженен дойде вкъщи и свари домашните, че ще ядат или не преели още, това му казват, преди да го поканят.*

Жива като сърна.

Жива книга, баче Добре — *т.е. умно-разумно говори*.

Жива книга, бачо Начо — *т.е. говори наред, хубаво. (Старозагор.)*.

Жива мечка кожата си не дава.

Жива мъка без чаша. *Соф.*

Живее като цар (като бей) — *т.е. богато и спокойно*.

Живее като бъбрек в лой.

Живее като котката с кучето.

Живее като куче. — *Недоял, недопил.*

Живее като цигуларин (дето намери, там яде).

Живее като куче под стряха.

Живее мърцина.

Живее на мъртвило.

Живей, коньо, за зелена трева.

Живей като челяк, а не като скот.

Живей човешки, а не цигански (магарешки).

Живеят като кучето с котката.

Живеят като снаха и свекърва — *т.е. не толкоз добре*.

Живеят като жена и мъж — *т.е. добре живеят, ако и да се поскарват.*

Живеят като скурлета.

Живи бози славят (молят).

Живинка нали е?

Живите ли да избавиш, умрелите ли?

Живите Бога хвалят.

Живо-здраво, Цонке? — *Празна приказка.*

Живо месо — *т.е. сурово*.

Живо месо яде ли? — *Блудодейства ли, че не пости?*

Живо с живо, умряло с умряло.

Живот се не изкупува.

Живот се с пари не купува.

Животен човек сичко направюва.

Животен човек сичко изправя.

Животен свят — *т.е. до живот, кратковременен*.

Животни хора. — *Добри хора, които живеят добре помежду си.*

Жѝвото чака, умрялото не чака.

Животът е кратък, а сладък.

Животът му е като месец — кога пълен, кога празен.

Животят като котката с кучето.

Жили пчелата, жили и осата.

Жилите се държат о корена.

Жито жар сякаш че е.

Жито са меле, брашно не пада.

Жито сякаш че го гълъб блювнал.

Жюв е Господ.

Жюжеле, пужеле, пусти, баби, рогове, на четири бродове. — *Соф., вместо охлюв, бохлюв и пр.*

Жюмишката пеперудки ниже.

Жюмишката минал мостът.

Жълт като восък.

Жълт като керемида в вода. — *Червен (преносно).*

Жълт като пепон.
Жълт като смъртник.
Жълт косъм не си е харосан (прокопсан).
Жълта бъклица.
Жълта като смин.
Жълта коза, жълто яре.

---

[1] На хартията е отпечатано: „по ище“. — Бел.ел.кор. ↑

З

За баба ни бабье, ни бабка.
За бадехава и бащин гроб се не пълни (не копае).
За без нищо да разваляш нещо не е ум.
За без работа работа.
За Бог да прости — *т.е. за вятърът, напразно*.
За Бога е много, за попа е малко.
За Бога няма нещо да не може.
За Бога проси, за душа дели, на дявола носи.
За Бога служба не е загуба.
За Божа правдинка.
За Божи гроб, за в моя джоб.
За болник пануда дирих.
За брата до море, за либе през море.
За бълхата изгаря юрганя.
За бързи гостье квасник са меси.
За Великден вързия за Великден се продае.
За Великден червено яйце.
За Великден яйцата изядат ги децата.
За вода ходил и вода не пил.
За водата пари не ище, а без пари не иде.
За всичкото цяр има, ама иска да го знаеш, *или* ама сички го не знаят (секи го не знае).
За вълк чекено (броено) нема.
За вълка приказват, и вълка в кошарата.
За вяра ще умра.
За вяра човек и да умре, не е зле.
За вяра се бият хората.
За ’га (кога) стоиш йоще.
За главата си да завиеш (повиеш). — *Тъй се обаждат, отдето са ония, които чуят куче да повие, защото казват, че ще умре някой или че то види злината и плаче. Изобщо казват, че кучетата вият на пустош.*

За годеника и меденика.
За гоздея (клинеца) изгубва подковата, а за нея и коня.
За госта два дни са доста.
За грош, зад кош.
За гъска-мъска. — *Иска за една гъска колкото за катър.*
За да крече, брада не му пречe.
За две жени мъж станал, а нож не похванал.
За две пари дроб има.
За две пари е скъп.
За ден да съм, ама петел да съм.
За добра стока мющерии сума.
За добри гости и два дни са доста.
За думанье много, ама няма що да се прави.
За думанье много, за пиенье (яденье) нищо.
За дъж ли, за вятър ли.
За един учен двама простаци дава, ама кой ги зима.
За един час радост, сто години жалост.
За една бълха цял юрган изгаря.
За жена е скришно, което не знае.
За женско въздъхна и издъхна.
За женско чак до Френско.
За здравье запива, за Бог да прости допива.
За зетя и петела носи, а за сина нито кокошката. *Гръц.*
За какви спири съм жив.
За какво ли се е допилял.
За кого пачи крак.
За кьосето за брадата бербери колкото искаш.
За либе за доброто и обичката от ухото.
За лицемерлик само го има. — *Казва се за тоя, който обича да се подмазва пред другите.*
За лоша мома кажи добра дума (а за добра, що ти е драго).
За лудия сякой ден празник.
За лудият ката ден Великден.
За малка работа голяма срамота.
За малко да се съдиш, по много яд (грях) да завъдиш.
За Мирча вила няма.
За многая лета.

За много години.
За мое сребро, за твое ребро.
За молбеника вратата не затварят.
За моя хатър, за твоя кахър. *От песен.*
За неволя с мъжа, кога госта няма, *и*
За неволя с госта, кога мъжа няма.
За нищелки — *т.е. за нищо*.
За няманье срама няма.
За „ох“ пари са дават.
За оцетник. — *За нищо нещо.*
За очи да плачеш.
За пара да е, като я няма (не ми трябва) на филе е.
За пара засвиря, за пет не млъква.
За пара мъртвец, за десет свещ.
За пара оцек’, за пара косак’, едно цяло ягенье.[1] *Дрянов.*
За пара работа, за десет зарар.
За пара скъпо.
За пара сичко става.
За пари и баща си продава.
За пет пари ракия, за три гроша чалгия. *Соф.*
За повече, по-далече.
За полвин ага приказка ли става?
За полвин поп цял кравай.
За почет глава се облага.
За права Бога.
За пръдня грош, за дрисня два.

За пътника добре е, за овчеря нехела. — *Тъй казала бабата, като я питали за времето пътниците, които били насядали около огъня и нямало място за овчеря да иде да се понагрее.*

За разбрания комар да му брънчи е доста, за неразбрания и тъпан да му бие е малко, *или* не соса.

За света Богородица, за мойта породица.
За своя душа сърце се слуша.
За сѐ Бога това имам.

За селските кози са грижи — *т.е. за работи, които го не интересуват.*

За семе стара краставица.

За сиромасите Господ държи света.

За слепите продавачи има и слепи купувачи.

За смърт Господ не се моли, тя сама си иде. — *За онез, които кажат: „Кога ще умра, да се отърва.“*

За срам глава гине.

За старини потуряй на страни.

За сухото и суровото изгаря.

За сяка болка Господ дал и билка.

За таквиз си дигна Господ берекети.

За твое здравье, за моя болест.

За твоя душа, за моя гуша.

За тегло сми създадени.

За тиквеник става.

За това, що са е минало, евреинът една пара не дава.

За това си крив, защото си жив.

За тогоз не ща, за оногоз не ща, най-подир теб не щат. — *За мома, кога не аресва момците.*

За толкоз и попадия шавнува.

За три дни в Габрово.

За туй и Господ знае.

За хатъра на вола ближи вълка хомотя.

За хатър се цирей не разваля.

За хиляда сладко, за пара горчиво.

За хилядо гозба, за пара (дукато) говна.

За хилядо гозба, за пара пипер.

За хората (чуждите) сопол, за мене е сокол.

За хубавото се дават пари, а не за лошото.

За хубост баба не боли.

За хубост ли да те гледам?

За хубост са не плаче.

За хумник ще та държа тук.

За цяр да го ядеш (пиеш).

За чий ми си бяс.

За чии ми си спири.

За чуждите за доброто, строшиха ми реброто.

За чуждо добро отиде моето ребро.

За чуждото изгуби своето.

За шейсет пари кокошка, за три гроша алдамач.

За шест месеца като си не продаде пушката, той ще удържи. — *За ерген, кога се ожени.*

За юнака има, за коня му няма. — *Отговор на питането: „Има ли конак за юнак“, и показва, че са готови да приемат госта, но за коня му храна няма.*

За яденье бърза му лъжицата, за работа мудна му е ръчицата.

За яденье кошове колко има готови!

Забавено, незабравено.

Забавя Бог, ама не забравя.

Забави се, не е вървял в пътя. — *Направо е тръгнал.*

Заби гага.

Забил глава. — *Паднал пиян и заспал.*

Забил си кучката, барем я добий.

Забоварил как го кликат. *Соф.*

Забоди (побий) пръчка, пий вино.

Забол кучи крак (пищов) на пояс.

Забравено не е намерено.

Забрави го що знаеше и учи се що се найде.

Забравѝ ти тоз Великден.

Забравил съм и името си (*или* и денят си).

Забравил си името. — *Виж: „Забоварил как го…“*

Забрадила са като кукумявка — *т.е. не се забрадила добре.*

Забрътвил от аз[2], че не изкарал до буки.

Забъркал се като куче в воденица.

Забъркал се като куче в сливи.

Забъшила момата, изказва я полата.

Завално говори.

Заваляш ма, ама я ли кобилицата.

Заведено не е като също. (*Заведено дете. — Б.р.*)

Заведи го при попа да му чете молитва. — *За някого кога показва, че не е на умът си.*

Завели са като родилки (лехуси).

Зави ми се свят.

Завил глава нанякъде. — *Пропаднал, изгубил се.*

Завил като куче.

Завил парцалетинка, станал уручлетинка.

Завил се и замаял се.
Завил си края на една страна.
Завил си чалма на главата.
Завистта е люта болест.
Завлече мъглите надоле.
Завъди си опашка.
Завързал му парцалче.
Завърши купенът — *т.е. изкара го, сключи го.*
Загледал се като теле у шарена врата.
Заговезни го казваха и сух хляб обядваха.
Заговнил света.
Заграбва му свределът.
Загрижил се като вълкът за овцете.
Загрижила са попадията, че израсла на попа брадата.
Загубѝ пет, спечелѝ две. — *Доде не дадеш пет, не спечеляш шест.*
Загуби си Герги булчето, сам булче, там булче няма го. *От песен.*
Загубила си булката прешлена.
Загубила си булката чреслото.
Загубила си буля вретеното, че няма с какво да преде.
Зад кош, за грош.
Зад пръст затулен, цял виден.
Зад страхът е кярът.
Задавил са от лакомия.
Задер, задер, моме, през плет моми гони.
Задигай си дрипите.
Задигай си чуковете.
Задигай си парцалите.
Заднѝк, заднѝк, че в трапът.
Задоми го, зароби го.
Заекът и спи, и гледа.
Заем брашно враща.
Заем са дава да са враща.
Заец пипер чукаше — тежко му на главата. *Гр.*
Заец са с ботуши не стига (не лови, не гони).
Заеца в гората, а той ръжен тъкми.
Заецът много бърже бяга, ама хрътката го пак стига.

Заешка тупурдия.

За̀зъбици го хванало.

Заизреждал наред от къща в къща като циганка.

Зайко пипер кълцаше, тежко на главата му.

Зайче лайно ни смърди, ни вони.

Зайчи лайна тригодишни.

Закал, кокал, по глава те хлопал. — *Тъй отговарят децата, кога им кажат: „Закълни се.“*

Закал, кокал, зад вратата хлопал. — *Кога кажат някому: „Закълни се.“*

Закаса̀л я. — *Сбъркал си работата.*

Закача се за качамак.

Закачи му една глава чеснов лук, да не урочасва.

Закачил се като кука, не се откача.

Закиснал вътре, не излиза. — *За човек в механата.*

Закла ме по за̀колът. — *Стори ми зло там, дето прилягаше.*

Заклела се земя на рай, сяко скришно да се знай.

Заключѝ вратата да спиш по-рахат.

Заковал си патерицата. — *Помогнал си нещо.*

Закон баба поваля.

Закон булка заваля, обичай я загаля.

Закон дупка пробива.

Закон пеш ли ходи за кон? *Каламбур.*

Закълни са. — Закал, кокал, по глава ма хлопал.

Закълни се в тоз зюмбюл. — *От приказка за кадията.*

Закълни са де.

Закървавил очи като касапин.

Закършил му го. *Соф.*

Залепен като муха в мед.

Залепил са като лепка, не се отлепя.

Залепил са като пчела на мед.

Залепнал са за него като репей.

Залита й колесникът.

Залита му колесникът.

Заловил го доброзъбата.

Заловило се като куче.

Заловиха по любов, изкараха на кавга.

Заложил се като бабье на бързей.
За̀лудо го има, кога не знае как да живее.
За̀лудо е трудът ти.
За̀лудо се човек чува, кога Бог го не чува.
За̀лудо се трудиш.
За̀лудо труд, кога нема ред. *Самок.*
Залудо ходѝ, за̀лудо не седѝ (*не стои*). *Соф.*
Замахни на куче, поп ще удариш.
Замахни, та го цапни.
Замая ми са главата.
Замете са. — *Отиде си.*
Замириса ми на барут.
Замислил са като ерменец, кой е бил тъща си.
Замислил са като лисица в казан.
Замислил са като мисирче (пуйче) на слънце.
Замислил са като магаре на празна ясла.
Замислил са като свиня на пъртина.
Замислил са като свиня за Колада.
Замогнаха го мощите.
Замръзнало — *т.е. нещо няма да го бъде: замръзнало му вричаньето.*
Замръкнал му умът.
Замръкнал, та не осъвнал.
Замърви глава в пепелта.
Занареждал като врачка.
Занаят, канаят. — *Занаятът го храни, не го оставя гладен.*
Западнал му конецът.
Запалѝ му свещ, че му дай яйце да бели.
Запалѝ на дявола свещ, да ти напакости по-много.
Запалѝ на дявола свещ, да та сполети каквото не щеш.
Запалѝ, снахо, пещта да опечем агнето, дето ще го донесат.
Запива за здравье, допива за Бог да прости.
Запикал очи като бясна свиня.
Запикал си очите.
Запира са като прах на тъпан.
Запира са колкото водата в язът.
Запиши го на камината.

Запиши го на ледът.
Запиши го на снегът.
Запиши го на умът си.
Запиши ма на баджата.
Заплел гайтаня наопаки.
Заплел конците.
Заплел са като петел в кълчища.
Заплете са като пиле в кочина.
Запо’ядай, не се уядай.
Заповядай, куме, и от бобът.
Запознали го и късите кучета.
Заприличал на живете[3].
Запрегризва като магарица.
Запусти му краят.
Запусти му ралото. — *Значи: 1) взе му воловете за борч, кога се отнася за чорбаджия; 2) уби го, кога се отнася за турчин.*
Запустѝ му хомотя.
Зарад босилеко поливат и щира.
Зарадва му се като крава на мрътво теле.
Зарадвал са до уши.
Заран леща, вечер мерджумек.
Заранта господар, вечерта говедар.
Зарар става по къра, а вкъщи му’й кахъра.
Заревал като бик.
Зарекла се баба Неда да не пие вино; заселила са в зевникът[4].
Зарекла са свиня да не яде лайна; прескочила плет, изяла пет.
Зарекла са свиня от купѐн.
Зарекло са куче да не глождe кокал.
Зарекъл са да не пие вода.
Зарекъл са от петък до събота.
Зарекъл са поп да не реже големи порезаници.
Заровените въглища повече парят.
Заровените въглища много горещо държат пепела.
Заровил са като свиня в лайна.
Заровнико н’едни.
Заровниците без пари женят.
Заровниците и тях ги ровят.

Заровниците подир попа вървят.
Заровничето не пукна. *Клетва.*
За̀ръки по̀ръки да дойдеш.
Заръчайте на форунджията и хляб да му не дава.
Засвирил Грую на рът на бърдо. *От песен.*
Засили са, плюй си на ръцете.
Засмя са като циганин на готови пари.
Засмя са Марта, показали са й някой млад.
Засмял са до уши.
Заспал го правил баща му.
Заспал Михо на припек.
Заспала, засънувала. *От песен.*
Заспала света Неделя на света Петка на скута. *От песен.*
Заспала свиня в кочина.
Засра си пътя — *т.е. преднината.*
Засрал си лицето.
Засрал си суратя.
Засрало си очите.
Засукал мустаки като рак.
Засъска като пепелянка змия.
Затвор длъг не плаща.
Затлъстяла кокошка яйца не носи.
Затуй ли съм млад зелен, за тъз дърта кошница? *От песен.*
Затуй мечката няма опашка. — *Кога стават неправди върху някого. Влашка.*
Затуй са насочи като оса в очи.
Затуй те тебе бият, я.
Затулил са зад кокалът.
Затуля са зад пръстът си.
Затуля слънцето с решето.
Затънат ли колата, не чакай Крали Марка да ти ги извади.
Захапа си устните.
Захвана ме като зъл дух.
Захванал от аз, че не изкарал до буки.
Захванатата работа преполвена (свършена) са брои.
Захваща за здравье, изкарва за Бог да прости.

Захваща на пресеклица. — *Кога дете си пее уж и песента му се пресича на плач (дъждът се пресича на сняг).*

Захилил са като варена пача.

Заходя й колесника. — *Отбива се от пътя.*

Зачервил очи като върколак.

Зачервил са като рак.

Зачервил са като панджар.

Зачервил са като балдевски[5] просяк.

Зачервил са като вапирин.

Зачервил са рака от добро.

Зачудил се, сякаш че видял голо птиче.

Защо? — За чисто брашно.

Защо? — Защото да питаш ти, пък аз да ти не кажа.

Защо бабата, дето ти е отрязала пъпа, не ти е отрязала главата?

Защо го храня, като не му чуя гласът? — *Тъй казват някои, кога пръднат.*

Защо да го жаля, нема̀ го е майка ми родила?

Защо да го жаля, нема̀ ми е женин брат?

Защо да слушам хората, кога и аз имам ум.

Защо да ям попарник, дорде ми е зелник.

Защо да ям сврака, кога имам кокошка?

Защо дойде? За хума ли? (Да та хумя ли?)

Защо дойде, Иване? — А че дойдох.

Защо знае дявола по-много? Защото е по-стар.

Защо ли не си налягаш парцалите.

Защо ми са желтици, ако ще ми врата скъсат.

Защо ми е злат лиен, ако ща плюя кръв в него.

Защо ми си на воля, ’га те немам в неволя. — *Тъй казват жените на мъжете си, кога последните немарят за домашните нужди.*

Защо ми си, кога за зло ми си.

Защо му е брадата, ’га го няма в главата.

Защо носиш тоз кучи крак? — За зор. — Ам’ чи от туй по-голям зор има ли? — *Виж: „Защо ти е пушката…“*

За̀що, по̀-що, свърши тая работа.

Защо са бъркаш там, дето не ти е работа.

Защо си го зел? — Не знаях, че е твое. — А не знаеше ли, че не е твое?

Защо си се допилял, нямаш ли нейде място де да се свреш?

Защо съска той на светого Вълча?

Защо ти е брадата, кога нямаш мозък в главата.

Защо ти е главата, кога е празна.

Защо ти е пушката? — За нужда. — Че от таз нужда по-голяма има ли?

Защо ти е тоз ваджия (тая пущина)? — За зор време. — От туй по̀ зор има ли?

Защо ти са мокри гащите? — Защото ми са меки очите.

Защото е пикал срещу слънце.

Заю-баю — нехубаво име, дръжте да го изядем. *От приказка.*

Заяли са като кучета.

Зван дому не съди.

Звърчи като муха в празно гърне.

Здрав болен не вярва.

Здрав да е.

Здрав като кошница.

Здрав като кочан.[6]

Здрав като камък.

Здрав човек всичко може.

Здрави ли сте, гнили яйца?

Здравите са не питат, слагай им.

Здравица ви вази, да пия ази.

Здравица ти, Иване, ако за теб остане.

Здравият е най-богат.

Здраве и живот.

Здравье и живот и хубаво време никога не омръзват.

Здравье та убило в главата. — *В отговор на „на здраве“ — кога някой дигне да пие вино.*

Здравьето е най-голям имот.

Здравьето е най-голямото богатство.

Здравьето е най-хубавото (скъпото) нещо на света.

Зе ли си дарата колко струваш?

Зе ли си петтях пари?

Зе си мъглите нагоре.

Зе си дърмите. *Офейка.*

Зел, де зел, не питай. *От песен.*

Зел му и шапката от главата.

Зел си дърмите — *т.е. хванал гората. Дърма е стара дума, еднокоренна с δρόμος.*

Зела го мътната.

Зелен венец на келява глава.

Зелен гущер. — *Турчин.*

Зелен здравец на планина — *из ладанките*.

Зелен откъснат.

Зелена кръв — червена трева.

Зелените (турците) с памук бръснат челяка.

Зели го на око.

Зели го под крак — *т.е. зели му преднината*.

Зели му почката (*дирята*).

Зело си хлябът в ръцете.

Зело си табихет йоще кога се родило.

Земай си дърмите. — *Виж: „Зел си дърмите.“*

Земете сички по цяло, а на мен дайте по полвинка.

Земи вила, та разправяй.

Земи два камъка, че си бий главата.

Земи, кьорчо, тояга, че я носи дома. *Соф.*

Земи ми и ризата от гърбът.

Земи ми каламаро, че удри по дуваро.

Земи на заем и върни, да ти са отворени вратата за други път.

Земи от бакалина, дай на фурнаджията. *От приказка.*

Земи си грошът.

Земи си намаза, дай ми калеврите.

Земи този и пак просѝ.

Земи я, бре Иване, добра е девойката.

Земни ма, когато ма намериш, да ма имаш, когато ти потрябам.

Земни ми каквото ще ми земеш.

Земя му кости изметала. *Трън.*

Земя тъпчи по земята. *За човека.*

Земята е на решето. — *Когато някои тръгват посреднощ да си отидат дома от гостье, дават им да си носят хлебец, защото*

земята била на решето, т.е. опасно било по това време от „сладки и медени“ да са ходи.

Земята да го не приеме. *Клетва.*

Земята мъст не гони.

Земята твърда, небето високо. — *В неволя се казва.*

Зенгинина изкарува колата си въз баиря, сиромаха не може.

Зенгините кога им дойде кефа, сиромасите кога им падне.

Зер тъй я, кой пръдна, кой зе грошът.

Зет като мед, син като пелин.

Зет се храни с пържени яйца.

Зет син не става, нито снаха — дъщеря.

Зех си бедата на главата.

Зехир да бе, изпиваше го човек. — *При понуди за нещо, особено за вино.*

Зехир да е, ще го изпиеш.

Зид уши има, а плет очи има.

Зида и раззида.

Зима вълку за причина.

Зима гизда не гледа.

Зимай ясена от сой, а куче от копаня — *т.е. овчарско.*

Зимата прави богатите хамали, а сиромасите — чапкъни.

Зиме без аба, лете без торба не ходи.

Зиме не се гледа коя дреха е по-хубава, но коя по-топла.

Зимен Никола, конят у кола.

Зимна яребичка, лятна кукувичка.

Зимно слънце и женско сърце не са да ги вярваш.

Зимно време болерите са хамали, а сиромасите — търговци.

Зимно време като малко дете; сега плаче, сега се смее, сега вали, сега слънце грее.

Зинали връз него, ще да го изядат (жив).

Зияде стока очи не вади.

Зла година зле премина.

Зла година за роднина плаче, а неволя за приетел.

Зла година са минува, зъл комшия се не менява.

Зла жена бива от добър мъж.

Зла жена и от море по-зла, а добрата е рай Божи.

Зла жена яде повече от зла зъмя.

Зла кучка стадо пази (чува).

Зла пасмина кога пойде, она сама не иде. *Соф.*

Злата̀ кака под корито — *казват, когато искат да покажат, че малката мома (подявката) е по-хубава. Изражението е заето от приказката за Пепелешка, но там корито е също корито, а тука корито дава да се разбере, че момата е малка и има кака.*

Златен ключ железни врата отваря. — *Парите всичко правят.*

Златото в гърнило, а приятел в неволя.

Златото го огънят префиня (пречистя), а човека — теглилото.

Златото го ръжда не яде.

Зле приготвена.

Зле седнѝ, та пръднѝ, че хората криви.

Зло брашно е внесъл.

Зло го убило.

Зло голямо.

Зло да те забовари. — *Употребява се, кога искат да кажат, че забравили някого в даден случай.*

Зло, добро, мое е.

Зло за зло не връщай.

Зло за зло, а сливи за брашно.

Зло и лошо две злини са.

Зло и опако.

Зло куче нито кокалът гризе (яде), нито го дава на друго.

Зло куче, зъл дух.

Зло куче бачия държи. *Соф.*

Зло нема, добро — да̀-че Господ.

Зло му са напело.

Зло с колата, а добро нито с везната.

Зло са скоро чува.

Злото зло го не хваща.

Злото добро не докарва.

Злото лесно (скоро) дохожда, а мъчно (полека) си отхожда.

Злото е по-старо от света.

Злото лесно става.

Злото се чува по-далече от доброто.

Змии и гущери бълва.

Змийче да е, от сърце да е.

Змия грамадница. — *Жена, която не живее с хората.*
Змия да те изяде. *Клетва.*
Змия да ме ухапе, ще се отрови от мене.
Змия да съм родила, него да не съм раждала.
Змия е и жива студена, и мъртва студена.
Змия му се свила в кесията. — *Казва се за скъперник.*
Змия усойница. — *Люта, лоша жена.*
Змията доде не погълне друга змия, змей не става.
Змията и малечка са не милва.
Змията казва ли си нозете.
Змията като я заболи глава, излязва на пътя да я церят.
Змията се вие насам-натам и пак в дупката си направо влязва.
Змията са криви, доде дойде на дупката си.
Змията се не милва.
Змията си не изважда нозете да знае, че ще я пресекат.
Змията умира и о тревата се държи — *т.е. хапе я.*
Змията я за опашката не изваждат от дупката.
Знае Аврам де копае корени.
Знае го изуст.
Знае Господ кому какво дава.
Знае Господ бакалина и фурнаджията.
Знае Господ чие масло гори в кандилото.
Знае Господ кой преби на козата рогата.
Знае да кове и да духа.
Знае да свири и да играе.
Знае до круши.
Знае Колю де зимуват раците.
Знае като поп.
Знае ли циганка да ходи плетена.
Знае ли куче за мир, казала лисицата.
Знае лисицата какъв огън прескача.
Знае на парата кайметя.
Знае свиня кладенчева вода.
Знае светът като петтях си пръстье.
Знае ти циганин извара ли е за попара, или попара за извара.
Знае, че е парата сребърна.
Знае що е царя вечерял.

Знае що има и в зъбите ми.

Знаете ли какво чудо станало? — Кадията са потурчил. — Хахам-башията станал чифутин — *казват някои*.

Знай враната де’й барата.

Знай котката кое месо е изяла.

Знай ли свиня за по-добро?

Знай ли свиня що е диня?

Знай сѐ едно, като глухият тъпана.

Знам аз де ме отрепва обувката.

Знам аз с кой крак хромя (куцам).

Знам го като „Отче наш“.

Знам го като по вода.

Знам де са мътят дяволите, ама не ми струва.

Знам доброто, дай среброто.

Знам ли аз, пари малко, мъж голям.

Знам ли доброто защо е?

Знам ти доброутрото защо е.

Знаш ли кой съм аз? — На слепият чичо, на кьоравият вуйчо.

Зная де го боли, ама не мога да му помогна.

Зная и аз, знай и той защо яде бой.

Зная му и зъбите.

Зорлан (силом) земаш на човека, ама зорлан не мож му да̀.

Зрялата круша сама пада.

Зъб го боли, та куца.

Зъб го боли, та криви.

Зъб го боли, с крак куца.

Зъбато слънце не грее, изстива.

Зъбест — *който добре се брани с думи*.

Зъбесто куче.

Зъби има, хляб няма.

Зъби се като куче.

Зъбите му дрънкат като кош орехи. *От песен*.

Зъбът си не обели да продума нещо.

Зъл бирник продава на челяка едина вол, а добрият и двата.

Зъл като куче.

Зъл комшия, зло голямо.

Зъмче са в пазва не туря.

Зъмята са не милва.
Зърно по зърно — сарай, *или* камък по камък сарай.
Зяпа, дано му паднат печени врабчета отгоре.
Зяпа като гладна врана.

---

[1] Оцек’ — оцет; косак’ — косат (риба). — (б.р.) ↑

[2] **Аз и буки**. Название на буквите **а** и **б** в старобългарската азбука. (б.р.) ↑

[3] **Живете** — название на буква **ж** от старобългарската азбука. (Б.р.). ↑

[4] **Зѐвник** — злоупотребително от **зимник**, **и**-то на е и **м**-то на **в**. Така и **съвнува** наместо **съмнува**, софийски — **съминя се**. В Търновско викат **зимник** и трудно е да се разбере **зимник** ли е от **зима**, **зимнина**, или от **земник**, защото е от **земя** и в **земята**. Последното се вижда по право, като сравним с **изба**. ↑

[5] Балдево — пловдивско село, отдето излизат много просяци. ↑

[6] Поправка: Двете предходни поговорки са отпечатани като един абзац. — Бел.ел.кор. ↑

И

И агнето здраво, и вълкът сит.
И аз, ама и той.
И аз да не видя, ама и за тях да няма.
И аз калпак нося.
И аз мога, и кон ми може, ама Господ кога не поможе.
И аз поп като сите попое.
И аз съм на гроб камък.
И аз съм от гроб камък.
И аз съм от таз глава четенка.
И аз, че ако щеш и други. *Гръц.*
И ач, догру ач[1], ама на върха малко кривичко.
И баба знае да шери зелника, ама й няма шерилката.
И баба знае да шери зелника, ама ако има шерилка.
И бабата се прехвърли на дяда брада да пърли.
И баща му, и майка му.
И баща си продава (за пари).
И баща си не питам.
И без пари да ми го дава, пак го не зимам.
И без петля съмнува.
И без тебе си свърших работата.
И биволицата е черна, ама дава сладко (бяло) мляко.
И Богу па е многу.
И Бончово лозье, и то хесап има.
И братя се карат и пак си са братя.
И бучка сиренце отгоре ще му дадат.
И бълхата злъчка има.
И в бъчвата да влезе, сух ще излезе.
И в гроба ще ми горят дъските за него.
И в хамбаря да влезеш, с мяра да зимаш.
И в хамбаря с мяра се сипва.
И вода не му дават да пие.
И вол може, и кон може, ама кога Господ не поможе?

И воловете си продадох, и пак сѐ волове карам.
И врабчето се пери (чирика) на котката.
И врабчето се поминува, ама от кълките си личи.
И вълкът е крив, че изял овцата, ама и овцата що ще срещу вълка?
И върбата е дърво.
И върла, бистра ракия.
И глупавият наместе сполучва.
И глухия цар го е чул.
И гола жена без нея не ходи.
И гора, и вода болюва.
И гората за майстора плаче.
И Господ знае това.
И гъза си да раздереш, няма да го бъде.
И да бягаш, на пътя ори, сей.
И да бягаш, на пътя ори (ако щеш да не мреш от глад).
И да видиш, да не вярваш.
И да ги намериш, пак ги чети. — *За пари.*
И да кряка, тя й за челяка.
И да ме побият, няма да ме пребият.
И да се ожениш, и да са не ожениш, ще станеш пишман.
И да ядеш, и да не ядеш, ще го ядеш.
И двата му крака в гроба.
И двете ми ръце под камък.
И джурюля в лъжичника.
И добрутро му се не говори.
И дуварът уши има.
И думай, и за после мисли.
И дявола продава (подковава). — *За много хитър човек.*
И дявола да вярвам, теб не мога да повярвам.
И дявола надхитря.
И жена му да поищят, и жена си ще им подложи.
И жената да е кокона, и просеник да няма.
И живи, и умрели в една литургия.
И за Бога пак е млого.
И за кучето питат от какъв е сой (род).
И зло да е, мое да е.

И змия с голи ръце се не лови.

И змията си крие краката.

И змията червата си не яде.

И извади риби рънгага (ϱиг҃) — *един поп не знаял да смята колко е 153 по черковно и го прочел „рънгага“*.

И калугерщината не е леко.

И коза брада носи.

И козата на софрата.

И кола бела, и волове бела. *Соф.*

И кокошката кога снесе кудкудече.

И комаря сърце има.

И кон може, и юнак може, ами Господ не поможе.

И косъмът цепи.

И котката на меко спи.

И кръв да плюеш, дренки съм ял, казвай.

И кумица пуща водица.

И куче, и човек, *или* и псе, и челяк.

И куче да земеш, от сой гледай.

И кучетата не го ядат.

И кучето обича сайбия си.

И кучето за храна таварди.

И късите кучета го запознали.

И лошата нива даде жито. — *Кога не си се надаял от някого добро.*

И луд бяга от тамиян.

И лудия бяга от пиения.

И магарето да ухапе кучето, пак тряба да се съди магарето, що го е ухапало, а не кучето, що не е бягало.

И мене ма е майка родила, не ма е сврака срала.

И мене майка ще ожени, и аз ще си доби булчица.

И мед да ядеш, пръста си да не гризеш.

И мечката я учат и са научва, а не човек да са не научи.

И мойто куче хвана-ще заец.

И моята хрътка ще хване заец.

И мравунка направя стъпунка.

И мравя се варди да не настъпи.

И мравята има злъчка.

И мравята като хванеш, щипе да се отърве.

И мравята да стиснеш, ще те охапе.

И мухата е фърката.

И на баща си не вярвам.

И на бащиното си кръщенье не съм ял толкова, колкото днес.

И на берберница да идеш, иска ред да чакаш.

И на бълха шамшик сокай.

И на воденица има ред.

И на късите кучета маскара.

И на коте ряпа.

И на комар ботуши.

И на курник катанец. *Соф.*

И на магарето деветини.

И на младо са ище, и на старо са ревне.

И на патиците ли да се покорявам? — *Лисицата се покаяла и отишла в манастир, та се покалугерила, дето я учили да се покорява на по-старите и на по-големите. Като ходяла из манастиря, големите гъски съскали върху й, тя си търпяла и поминала край патиците, но и те почнали да съскат върху й, тя се не стърпяла, върнала се и ги разпокъсала. Казали на игумена, той зел да я гълчи защо да не се покорява и на малките патета, а тя рекла: „А защо не ми казахте.“*

И на пладне да гледа, свой е.

И на присмех Бог помага.

И на ръката пръстьето не са еднакви, а не децата да са.

И на слепите кучета има да дава.

И на сън не видял.

И на тебе няма да остане този свят.

И на тиква опаш.

И на тоя свят ох-олеле, и на оня също.

И на хаджилък има много магарета.

И най-простият разбира от хубаво вино.

И напред дълбоко, и назад бърза много.

И невеста слуша за 15 дена.

И него мама ще види.

И неговата коса ще (са) удари о камък.

И ний бяхме сиромаси, ама поимвахми си парици.

И орешко е птица.
И от добър баща и майка са раждат лоши синове.
И от камъче става чорбица.
И от лош баща и майка излазват добри синове.
И от лош баща добър син излязва, както и от добър баща лош син.
И от огън лошо, ама от вода, пази Боже.
И от прътдля грош.
И от птиче мляко да потърсиш, ще намериш у него.
И от сянката си са бои.
И от сянката си се плаши.
И от щенето (палето) излиза овчарско куче.
И очите си дава за него.
И плевникът ще изгори, ама и мишките няма добро да патят.
И плет уши има.
И попово лозье, и то си има хесапът.
И попът не яде секи ден блажно.
И пош, и грош (и в поша грош).
И пош, и грош, и пак лош.
И пръстьето си погледни, има и къси, и дълги.
И пръстите на ръката не са еднакви.
И през иглени уши е прекарвана (преминала).
И през сито, и през решето е минала.
И през гъз пересто.
И птичето гнездото си не обсира.
И пце, и челяк.
И пчелата на хубавия мед тича.
И пченето е от въшка.
И пъкълът за нас (за хората) е правен.
И решето сърце има.
И решето, като го настъпиш, подскача.
И решетарката мъжа си с търговците го брои (туря).
И с голямата булка букер, и с малката пак букер.
И с един рак, пак сирак (сиромах). *Влашка.*
И света Богородица е сукай носила, *или* с сукай я пишат.
И светиите грешили, и пак се посветили.
И старо ище, и младо ище.

И стена уши има, и плет очи има.
И сърби, и боли.
И там врана посрана.
И теб мама ще ожени.
И ти мене мъж ли ми си?
И ти няма да умреш дома си.
И ти няма да прокопцаш.
И ти няма кол да побиеш.
И ти що видиш, да се не уплашиш.
И тоз грях на поповът мях.
И той близнал от кашата.
И той в попарата.
И той е от нашите братя, абдалите.
И той не знай коя вода го носи.
И той не знай на кой господ да слугува.
И туй да е за „Христос възкресе“.
И туй да е за „Бог да прости“.
И туй лъжа, и туй лъжа. — *Тур.: „Бу да ялан, бу да ялан.“*
И туй мамино, и онуй мамино.
И туй ще да премине.
И туй ще са мине. — *Тур.: „Бу да гечер.“*
И тъй зле, и инак зле.
И тъй ох, и тъй олеле.
И хамбаря ще изгори, ама и мишките добро няма да патят.
И хляб му не давайте.
И цар се учи занаят (прави хеляли).
И царската хазна се довършува.
И царят от сиромасите гледа.
И царят корят за очи.
И царя има занаят.
И циганина хвали баща си, че бил пророк.
И циганката позна, че съм хаджийка.
И червата ти да се повлекат, ти казвай учкура ми е.
И червата на човека в сърцето мирни не стоят — *т.е. карат се понякога*.
И червьето не ще да храни.
И червьето не щат да го ядат.

И ще пей биле.

Иван главан, хлоп тиган, пръсни глава о таван.

Иван гаван, хлоп тиган, търси мишки по таван.

Иван на войска, Иваница новини разказва.

Ивановото лозье — лозье, ами моят корем не може.

Ивер от клада далек не пада.

Игла да загубиш, ще я намериш тъй е разтребено.

Иглица кметица, хурчица болерчица, а я кучка не знаяла. — *Приказка. Соф.*

Игра гърне не пълни.

Играе на сей-сей ряпа. — *Върши безполезни работи.*

Играе на въжье.

Играе на жумитарка. — *Не гледа що прави.*

Играе си като котката с мишката.

Играчка-плачка.

Играят мишките, че няма котката.

Играят на сляпа кобила.

Идат от сватба, разтреперали се от глад!

Идваньето от вас, отиваньето от нас.

Иде белята, отваряй вратата.

Иде време, носи бреме.

Иде като от гората.

Иде ми да пукна (*от яд*).

Иде му и края къде иде.

Иде му отръки.

Иде олелия и писък.

Иде олелия, иде чудо.

Иде с колата, отнема се (разнема са) с иглата.

Идѝ без трага.

Идѝ, берѝ коприва, Лазаре.

Иди в пръждомите.

Иди-дойди.

Иди, дойди, либе ле, ела довечера. *От песен.*

Иди, дойди, либе ле, ела до там; има много, избери си каквото щеш.

Иди лаянье, иди чудо.

Иди, манго, за дърва. — Да поспим, овчарко, че зимà.

Иди му свири ти нему с бъзова пищялка.

Иди му свири с габрòва пищидялка.

Идѝ на Нѐврат[2].

Иди на залханата и си избери друга (глава).

Иди, Пенчо, за дърва. — Ако спретнеш воловете и ма качиш на колата, да ида.

Иди, прѝйди.

Иди пòврага.

Иди пò на горнята врата.

Иди от парите хаир виж — и ти от стоката.

Иди си поудялай устата, че тогаз ела да разправяш за таз работа.

Иди си искай парите от даскала си (от майстора си), който та е учил.

Иди си със здравье.

Иди си сбогом.

Иди у сиромаха, та са напий и наеж. Иди у зенгинина, та са н… и беж.

Иди чудо, иди прѝсламчанье.

Идох на кривинà, ядох лобут на правинà.

Из едно гърло два гласа. *От песен.*

Из пъкя, из пъкя, че чак на клагенца. *Дряновска.*

Из селото фърка, на нивата мърка.

Из слама кале не стая.

Из уст в уст, из уш в уш.

Избедесалѝ ми детето.

Избедесалѝ светът.

Избеля въжето му. — *Работата му стана явна.*

Изби куката. — *Побягна.*

Избиколи, ако щеш по-скоро да стигнеш.

Избира като мечката гнили круши.

Избирала, примирала.

Изблещил очи.

Избръска му металката. — *Излъга го.*

Извадена кожа.

Извади го да видя.

Извади го из умът си.

Извади го от ум.

Извади змията от дупката й.

Извади кестените от огъня.

Извади ми ти едното око, да ти извадя аз и двете.

Извади му очите.

Извади на кьоравите очите.

Извади сабя ръждива, посечи (уплаши) баба пръдлива (страшлива).

Извадил си ризата като черешерин.

Изважда го като косъм от масло, да не заличи.

Изважда си хляба.

Изветрял му умът.

Извеян челяк.

Извън хорото песни много.

Изгала̀ти ми чедото.

Изгаснахми от смях.

Изгладнял като пушка.

Изгладняло, че после пяло.

Изгледах го от главата до краката.

Изгледах го от петите до върха.

Изгледаха ми се очите (да гледам).

Изгледва като бита мечка.

Изгледва мечешки.

Изгодно е да се не разбира.

Изгори едного, та посипи другиго.

Изгори Павля, та посипи Петра.

Изгори ма! — Тебе не изгори, ама мене, че две (*чеши ракия*) станаха.

Изгоря ти каука, агачо, ону да билирим булка.

Изгубеното време никога са не враща.

Изгубеното са не враща.

Изгуби и яйцата, и кошницата.

Изгубил си великденика.

Изгубил си мускѝте. — *Казва се на налудничавите и извеяните.*

Изгубил ума и дума.

Издадох си и калта под нехтьете.

Издадох си и слюмката от гърлото.

Издува ма. — Страх ме е.

Изкопал яма за другиго, самси паднал в нея.
Излеврил са като ялаварско.
Излежавай се млад, да мреш на старост от глад.
Излиза ли са на глава с него.
Излиза на глава.
Излупи са пате, хаде на реката; опопи са поп, хаде на мех’ната.
Излъгал го, та го запилял.
Излъгах хляба. — *Казват, кога са канят пред ядене да правят нещо или да идат нанякъде, а като се наядат, лягат да спят.*
Излъжи го, двама да го делим. — *Тур.: „Алдат чоджуу.“*
Излязат ли дренките, ще са става ранина.
Излязла като въшка на чело.
Излязло му име.
Излязло му лошо име.
Излязъл й късметя.
Излязъл на блага пара.
Излязъл чист като помия.
Излял си мурафетя.
Изляло се като лед. — *За посеяно нещо, кога изникне.*
Изменява се като през марта времето.
Измерил го от главата до краката.
Изметна се като букова дъска.
Измина бялото, че остана черното.
Измлъзва са като гулеш (*риба*).
Измлъзна са като косъм из масло.
Измък, примък.
Измъкна го като косъм от масло.
Измъкна са като пъзня из гащи.
Измярвам ти челото.
Изнемогоста колена моя от пло̀ска, измени се плот моя Елена ради. — *Пародия на Давида.*
Изнича като мишка из трици.
Изпарен съд — *т.е. хубав.*
Изпарено каче.
Изпил бих го в лъжица вода.
Изпил и бабката от Бъдни вечер.
Изпил си и от Бъдни вечер дукатцето.

Изпила му кукувица умът.
Изпитай си късметя.
Изплезил язик като бясно псе.
Изплувал отгоре като масло.
Изплюй словята.
Изпосле да се каеш, в Дунава да пикаеш.
Изпотих са и под ухото.
Изправил са като дъб.
Изправил са като кол на сърцето ми.
Изправил са на сърцето ми.
Изправил са като длъжник на вратата.
Изпразни сакуля, докачи комат.
Изпразни торба, напълни волия (вулгия).

Изпратиха са мухите, бръннаха момите. — *Подразумява се, че подир септември или подир винобермa, когато се изгубят мухите, тогаз момите захващат да са разшават около ергените, защото оттогаз вземат да стават сватби по селата.*

Изпред очите човек има и вежди. — *Това казват на безобразните и значи, че те тряба да се засрамят.*

Изпросва си бой.
Изпръщяла ряпа.
Изпусна го кадънски.
Изпъкнали му очите като рамазански локмѝ.
Изпъкнали му очите като на жаба.
Изпълнил му очите. — *Уплашил го.*
Изпълних му главата.
Изпърво посей, после пожени.
Изринал са като брус.
Изрязъл нос, сал да мигне. — *Готов смъртник.*
Изсушили му цървулите. — *Убили го.*
Изсушили му опинците.
Изтегнал се като ялаварско псе.
Изтегнал се като копой.
Изтегнали са като косачи.
Изтопорчи се като псн.
Изтрила е желязна тояга да го търси. — *В приказките.*
Изтъках си платното, да ти ритам кросното.

Изтъках си платното, пущина ти кросното (бърдото).
Изтъках си платното — да ти сера в кросното.
Изтъках си чергата. — *Свърших си работа.*
Изтървал ли си гривата, не са удържаш за опашката.
Изтяга са като куче.
Изуй се и влез. — *Всичко е готово.*
Изфръкна птичето от гнездото.
Изфръкна пиле от гнездо.
Изфръкна птиче от гнездо — *казват на оногоз, който поменува някоя мома, която са е оженила вече.*
Изхвръкнал му коремът като на циганче.
Изфърля, фърля, майци ти буци в гърла. — *Така кълнат жените тези, които ги замерят с камънье.*
Изцъклил очи.
Изщукна ми из умът.
Изщукна ми млякото.
Изядай си коматьето, да та не завали циганинът.
Изяде ма, да го изядат червеи.
Изедено, изпито немами.
Изядоха му главата.
Изеж си къшейчето, да та не завали циганчето.
Изял си късметя.
Изял си конят кирията.
Изял си майната.
Изял си умът.
Изял си хлябът.
Изяла го липсата.
Изели мишките желязото.
Изели сичко като скакалци.
Изялови са зимата. — *Казва се, кога падне сняг преди Димитровден.*
Или играйте хубаво, или бийвам някого.
Или на двамата кон, или на едного ръжен.
Или на двамата жена, или на едного злина.
Или са млад жени, или са млад покалугери.
Или си купи халяти, или напусни занаята.
Или стой твърдо, или бягай по бърдо.

Илик, саалък, чест бозаалък, мир и берекет, с гъза напред.
Има баба грижа за дяда ти Бижа.
Има бръмбалчета в главата му.
Има в него козье месо.
Има вълка заварен, а пък кься злонамерен.
Има господарю господар, и господарката друг господар. *Дупн.*
Има Господ грижа и за дяда Бижа.
Има Господ грижа и за Радина гъз — *т.е. кога ще се ожени Рада*.
Има да го боли нещо под опашката. — *Тур.: „Койрук аджизлъгъ̀ вар.“*
Има да го яде.
Има да дава за дъски пари.
Има да плаща на Михаля (за дъски пари).
Има да даваш — *казват, когато се закачи дрехата о нещо*.
Има за дума, няма за ума.
Има за пет пари ум, ще ми става кум.
Има и у брадвата, има и у топоришката.
Има и у секирата, има и у дръжката.
Има и от пиле (птиче) мляко.
Има какво да се дума, няма какво да се яде.
Има какво да са дума, няма какво да са хрума.
Има какво да са дума, ама де тогаз ума.
Има кой да вреви, няма кой да слуша.
Има колкото по яйцето вълна.
Има кяр, търчи момче с плоската. — *За габровци.*
Има ли бугарин инсаф. *Соф.*
Има ли конак за юнак. *От песен.*
Има ли? — Държ: не пускай.
Има ли за пред кума (нещо)?
Има ли комат, кучета млого.
Има на четирисе лазарника.
Има-няма шейсет години.
Има пари — „Христос возкресе“; няма пари — „Смертию смерт“.
Има риба работа.
Има си брада, има си и гребенче.

Има село да го викат, не моли го.
Има си крушка опашка.
Има си ръка. — *Краде.*
Има ти оно кило боб. *Соф.*
Има трески за дяланье.
Имай благословия от баща и майка, върви в планината и недей ся вайка.
Имай горен господ, ама търси и долен.
Имала майка напред кого да бега. *Соф.*
Имала го, наимала му се.
Имала глава да тегли.
Имам мъж, малко лъж, бъх не хваща, с време не плаща.
Имам на лъкът си две тетеви.
Имам четирисе ми-хи-хи (*кобили*), полвината за мене, половината за тебе. — *Туй четял попът в евангелието, като не знаял друго да чете.*
Имами си поп, имами си и светена вода.
Иманье се рови, но в гроб се не заравя (туря).
Имаха да ни дават, че ни зеха и волът.
Имахми го страница, направихми го бреме.
Имахми го страница, сега стана цял товар.
Имахми го странище, направихме го бремище.
Имахми куче и помагаше на вълка.
Имахми толкоз лайна, сега дойде и баба Лайнуша. *Гръц.*
Имаш ли грош и грош, имаш язик.
Имаш ли добро вино и хубава жена, за достове не плачи.
Имаш ли занаят, имаш и канаят.
Имаш ли зъби, хапи, доде не са те захапали.
Имаш ли златце, имаш и добро сърце.
Имаш ли, не давай никому.
Имаш ли око на чуждото, не виждаш своето.
Имаш ли пет пари, знаеш шест думи.
Имаш ли хляб, кучета много.
Имаш ли долен господ, ти ще имаш и горен.
Имаш пара̀, имаш хара̀; нямаш пара̀, нямаш хара̀.
Имаш право, ама нямаш да зимаш.
Име голямо, дупе шупливо.

Името му ангелско, сърцето му дяволско.
Името му на него.
Името му на лицето.
Имот е до живот.
Имот се в гроба не носи.
Имота е ивер на живота. — *Тур.: „Мал джан юнгасъ̀ дър.“*
Имота краси живота.
Имотен като камила.
Имотен като мишка в трици.
Имотен като мишка в зевник (келер, долап).
Имотът ум ражда.
Имотът са спечеля, харото са не отделя. — *Казва се за мъж, който се оженил за имотна, но стара и грозна жена.*
Инаквото щеше да има инаква. *Шумен.*
Ирген Баю — *казват на някой стар, кога се млади и се косери.*
Ирген вяра няма, мома срама (никак) няма.
Ирген в главата.
Ирген дядо.
Иргенлък — пашалък (сефалък), моминство — царство (везирство).
Иргенлък, мамо, пашалък, моминство — царство, везирство.
Иска баща си и майка си. — *Скъпо ище за нещо.*
Иска да дои от ялова крава мляко.
Иска да извади змията от дупката.
Иска да мине на леко.
Иска да свали месечината.
Иска да улови бикът за рогата.
Иска му се и не иска му се.
Искай, ако не дават, вземи, ако мож.
Искам да се посветя, ама не ме оставя дяволът.
Искам, искаш не става, а каквото Господ дава.
Искат да се порежат и кръв да не пусне.
Искат да изкарат водата въз баиря.
Искат да сми юнаци и да ни стоят рогата.
Искат и питат да е цяла питата и кучето да е сито.
Искаш голяма лъжица, земи и голяма мотика.
Искаш го, не искаш го, в умът ти се бута.

Искаш ли да ти е мирна главата, недей гази тревата.
Искаш ли да си добър, не давай пари на заем.
Искаш ли на турчин злото, благославай го да пропие.
Искаш ли някому доброто, научи го на злото.
Ихмалджията няма деца.
Ихмалджията без деца остава (деца не прави).
Ище го под земята.

---

[1] Добро дърво, право дърво. (Б.р.) ↑
[2] Неврат — невръщане, да не се върнеш. (Б.р.). ↑

К

Кабадани с празните пунгии.

Кабадайлъкът не носи.

Кабаницата, свети Никола, я ще те отупам с кола.

Кабахатят да е самурен кожух, никой го не зема на гърба си.

Кавга без бой пуста опустяла.

Кавга добра не бива.

Кавгата между мъж и жена трае, догде изсъхне една кърпа.

Кадия дошел *или* гост имам — *тъй казват жените, кога имат месечините си, защото кадията отпърво от месец на месец ходял по селата*.

Кадия станеш ли, масло много.

Кажете на фурнаджиите и хляб да му не дават. — *Виж: „Вода не му дават да пие.“*

Кажеш на котката, тя на опашката си.

Кажи, дядо, как се правят деца.

Кажи, дядо попе, конках ли се аз вчера, или не?

Кажи какво-годе, да на излъжи.

Кажи ми на калпакя.

Кажи ми да ти кажа.

Кажи му добрутро, да си намериш белата.

Кажи му добро утро, да ти каже що ма попържаш.

Кажи на калпака ми (мен недей казва).

Кажи ще я зема, че пак не ма земай.

Кажуе ми слава на габер. *Малешевска.*

Казанджийска мущра.

Казва ми шилове и бодове.

Казвай като пред Бога (пред попа).

Казвай му какво щеш, не зима.

Каил е за своето зло, на другиму на доброто.

Как бяха, бабо, понудите? — Добри бяха, синко, ама за тази, която имаше костурка, бяха по-добри.

Как? — Като пачи крак.

Как се конка? — *По челото.*

Как смееш да гониш лице Божие?

Как сте, нехайте ли? — Нехаем.

Кака има кукичка.

Кака мижи си като кокошчица.

Кака мома че стане. *Соф.*

Каква бе тази звярка: дето влезе, не зараства.

Каква гора за въглища — *казал циганинът, като го направили цар и минувал край някоя гора*.

Каква е той гивиндия.

Каква е той мастия.

Каква е хубава, като пукал. — *Пукал, божанка, слета-коса.*

Каква е шкура той!

Каквато главата, такъва и шапката.

Каквато главата, такъв и бръснача. — *Тур.: „Бьойле баш, бьойле траш.“*

Каквато го родила, такваз го и повила.

Каквато го люлка залюляла, такваз го и мотика закопала. — *Значи: 1) какъвто от младост, такъв и до гроба; 2) теглил от дете до гроба.*

Каквато е крушата, такава и опашката.

Каквато козата, таквоз и ерето.

Каквато крушата, такваз и крушката.

Каквато кравата, таквоз и телето.

Каквато майката, такваз и дъщерята.

Каквато майката, такова и детето.

Каквато му главата, таквази му и славата.

Каквато ръчица пипала, такваз и гърбица носила.

Каквато тиквата, такваз и молитвата.

Какви атове минаха и прах не дигнаха, че ти ли?

Какви овци, такви вълци. *Солунска.*

Какви тъпани не е гърмяла мойта глава.

Каквито майката и бащата, таквиз и чедата.

Каквито очи гледали, таквиз и сълзи капали.

Каквито сми да сми, свои сми.

Какво да ти прави студеният на замръзналият.

Какво да ти прави баба, като ти е д… тясно.

Какво е валяло от небето, че не го е приела земята.

Какво е заслужил, такво ке го служят. *Разл.*

Какво ма е състарило, ако не пусти кахъри.

Какво ми брътвиш ти?

Какво ми го опяваш без патрахил?

Какво ми си дал, че да те познавам.

Какво ми й стреснато сърцето, като седна и иска да легна.

Какво правиш? — Нищелки.

Какво рисиш (калсиш) като куче.

Какво си ми плюл на ръката, че да ти потрия челото?

Какво си се замислил като ерменец, що гощавал тъща си?

Какво си кажеш, тако те съдят.

Какво си се опуйчил като ерменец, който бил тъща си?

Каквото било, било. Онова, що е било, то се минало; да видим що ще бъде. — *Казва се томува, който иска да каже, че е бил и той някога нещо.*

Каквото вали, то ще се вкали.

Каквото в торбата, таквоз и в чорбата.

Каквото дава Господ, сѐ е добро.

Каквото даде Господ.

Каквото е дал Господ. — *Отговор на питанието: „Какво ще ядем?“*

Каквото е заслужил, таквоз и ще пие.

Каквото захващаш, мъчи се да го изкараш.

Каквото захващаш, мисли къде ще го изкараш.

Каквото и да захванеш, мисли къде ще му иди края.

Каквото искаш да ти правят другите, таквоз прави и ти тям.

Каквото казва поп Дойно, ако е истина, голяма пръдня ще има на оня свят.

Каквото казва попът, слушай; каквото прави — не правѝ.

Каквото котак, таквоз и котарак (мачок).

Каквото Куко, таквоз и Пипе.

Каквото лицето, таквоз и сърцето.

Каквото месила, таквози са и измесило.

Каквото мисли мишката, котката го разваля.

Каквото мислиш, таквоз сънуваш.

Каквото мислят домашните, да не става, което мислят чуждите, то да става.

Каквото мислят (за тебе) душмани, да даде Господ да стане.

Каквото момичето, таквоз и момчето.

Каквото му е на устата, таквоз му и на сърцето. — *Употребява са и наопъки.*

Каквото му клепалото, таквоз и изповедалото.

Каквото му на языка, таквоз му и под языка.

Каквото му се откъсне от сърце.

Каквото надробиш, таквоз ще сърбаш.

Каквото не си сънувал, то ти иде до главата.

Каквото откъсне от зъби.

Каквото повиквало, таквоз се откликнало.

Каквото повикало, таквоз са и обадило.

Каквото позовало, таквоз са отзовало.

Каквото посееш, таквоз ще изникне.

Каквото похване, изсъхнува.

Каквото правиш, таквоз ще патиш.

Каквото преде майката, таквоз тъче дъщерята.

Каквото постелиш, на таквоз ще легнеш.

Каквото придобиеш на младост, то ще ти остане на старост.

Каквото ръмоли тиквата (кънти картуната), не ще бъде скоро Великден.

Каквото си бъркал кашата, така си я яж.

Каквото си го солил, таквози го яж.

Каквото си дробил, таквоз ще сърбаш.

Каквото си заемаш, таквоз ще ти повърнат.

Каквото си прела, тъй ще и тъчеш.

Каквото си сеял, таквоз ще жениш.

Каквото сте прели и тъкали, дайте да го кроим — *тъй казват, че пее лястовицата*.

Каквото сърце боляло, таквиз сълзи проляло.

Каквото търсил, намерил.

Каквото у царица, таквоз и у магарица.

Каквото ще правиш, първо силата си изпитай.

Каквото ще бъде, не са знае; което бъдва, него гледай.

Каквото ще Господ.

Каквото яла булката… — *Отговор на питанието: „Какво ще ядем.“*

Какините патенца, вчера ги насадих, днеска ми са излупили.

Како дошло, така прошло. *Запад.*

Како ке солиш, така ке ядеш. *Запад.*

Како ти ато, тако ти саато. *Запад.*

Како ти дедо свири, така играй.

Како ти са дечинята, гарване? — Колко растат, толко църнеят. *Велеш.*

Както боли единът пръст, така боли и другият.

Както в сяко село и закон, така в сяка къща и адет.

Както го видиш, така го и пиши.

Както го е солил, така да го яде.

Както го купих, така го и продавам.

Както дойде, тъй и ще си иде.

Както дойде, тъй е добре. — *Тур.: „Гелишм гюзел.“*

Както дошло, така и отишло.

Както е дошло, тъй и ще си иде.

Както живееш, така ще са прочуеш.

Както куко, така и откуко.

Както легнеш, така и ще спиш.

Както Михо, такъв и Лихо.

Както му свирят, така играе.

Както от детиня, така и до седини.

Както отишел, така си и дошел.

Както отишел на мечки и дошел си без ръчки.

Както падне, тъй да легне.

Както питаш, тъй и ти отговарят.

Както през пости без ере, така и благ ден без ере.

Както рече, тъй го изпече.

Както са ражда царче, тъй и колибарче.

Както свири свирката, тъй дума гайдата, не си яж майната, дай момичето. *От песен.*

Както Святко, тъй и Цвятко. *Гръц.*

Както се е разсърдил, така ще се пресърди.

Както са кучило, така са и (на) учило.

Както се изтегнеш, тъй и ще си легнеш.

Както си си послал, така ще си легнеш.
Както сте го дробили, така го и сърбайте.
Както ти свирят, така ще играеш.
Както ти си към Бога, тъй и Господ към тебе.
Както умрял, така го и закопали.
Както хокнало, така се и обадило. *Соф.*
Както храниш кучето, тъй ти варди стадото.
Както храниш кучето, тъй ти пази къщата.
Както я купих, така я и продавам (гюмрюк не ви земам, *или* кяр ви не ща). — *За нещо лъжа.*
Какъв е долеба. — *Види се да е от историческите славянски народи долеби — мъж некадърен.*
Какъв кюлаф му се крои нему.
Какъв са курдисва, кат че има в гората 1000 овце.
Какъв са намръщил, като че му е длъжно селото.
Какъв са намръщил, като че му е крив света.
Какъв са вшундубуря.
Какъв си да ма биеш ти мене, храниш ли ма?
Какъв си ми напет, като кюмбет. *Старозагор.*
Какъв хабер от гладът. — *Тур.: „Ачлъктан не хабер.“*
Какъв ходи като хърватин — *т.е. развлеканесто.*
Какъвто бащата, таквиз и децата.
Какъвто госта, такъв и млина (чорбата).
Какъвто дошъл, такъв и ошъл.
Какъвто е човекът, такъвзи му и ихтибарят.
Какъвто е волът, такъв е и остенът.
Какъвто кон яздиш, такваз песен ще пееш.
Какъвто корбана, такъв и тамяна.
Какъвто му умът, такъв и домът.
Какъвто на ума, такъв и на дома.
Какъвто Нешко, такъв и Обрешко.
Какъвто някога, такъв и сякога.
Какъвто отишел, такъв си и дошел.
Какъвто Петър, такъв и Павел.
Какъвто Сава, такава му и слава.
Какъвто светеца, такъв и венеца.
Какъвто светецът, такъв и тамянът.

Какъвто си, по-добре да не си.
Какъвто хамбаря, такъв и ихтибаря (такъв и брашнаря).
Калаба нещо, калаба чудо.
Каламар мама изгори, сноп я ключеви запали.
Калесай го на сватба, та да благославя и догодина.
Калесал съм го с жълта бъклица.
Калесал съм го с червена бъклица.
Калето са извътре предава.
Калина шипкана.
Калинке ле, до̀-щеш ти калугеру… по̀-щеш ти.
Калпак за почет, глава за помет.
Калпакя му нещо, под калпакя нищо.
Калпакя му рунтав, ама главата му пълна.
Калпакят му да опустее.
Калпакят не си познава главата.
Калугер (просяк) дека влезе, докле го не изпъдиш, не излиза.
Калугер ми смигна, кукор ми са дигна. *От песен.*
Калугер ми мига, полите ми дига. *От песен.*
Калугер челяк ли е, върба дърво ли е?
Калугерите през Сирница (чаушница) без гащи ходят.
Калугерска торба и циганска волия (волгия) сѐ едно е.
Калугерска торба и циганска волгия никога не се напълнят.
Калугерска шапка и мухите сбира — *т.е. мазна е.*
Калугерски очи са мешинени.
Калчица, каменица, лека работица.
Камила гайтан плете ли?
Камилата за пара е скъпа, за хиляда евтина.
Камилата за хват сено се струполява. *Тур.*
Камилата и крастава на много магарета товарът носва на гърбът си.
Камилата от ухото не закуцва.
Камилата отишла за рога, че си дошла без уши.
Камилите гълта, комарите цеди (чисти).
Камилски водач — *т.е. магаре.*
Камък бъди, глава троши.
Камък да улови, на злато става.
Камък да съм родила, че него да не съм раждала. *Клетва.*

Камък да яде.
Камък за̀вет не брани.
Камък, който се търкаля, трева не хваща.
Камък ми лелей на сърце.
Камък му на зъбите.
Камък по камък става сарай.
Камъкът на мястото си тежи.
Камъкът по-зле хапи от змията.
Камънье тъпчи и камънье иска.
Кандия, кандил, в попски пандил (миндил).
Кандилото му сѐ гори, затуй дава ексик маслото.
Канен като гостен, псуван като бит.
Кани ма като с половин уста.
Кани са като гладен грък на сранье.
Кани са като вдовица на плач.
Канил гостье, седнал да се пощи.
Канил гости, няма го вкъщи.
Канят ли та, еж, гонят ли та, беж.
Капка камък копае.
Капка мед в ока злъчка и оцет.
Капка мед, блато злъчка.
Капка на камъка трап изкопава.
Капка по капка вир са набира.
Капка по капка гьол стая.
Капка по капка става и локва.
Капката пробива камъка.
Капят като круши.
Кара килавите на войска. — *Не върши никаква работа.*
Кара магарето до в яхърът.
Кара са да му не месят хляба с вода.
Карай, Кольо, куцото магаре.
Карай колата. — *Не си оставай от работата.*
Карай коня да върви. — *Следувай си работата.*
Карай маре. — Не ща сега. — Хъ ръй де.
Карай са с ключо си, да са не караш с кумо си.
Карай се с ключа си, да се не караш с комшия си.
Карай си магарето.

Карат са като (голи) цигани.

Карат са, като че имат нещо да делят.

Карма-карашик — *т.е. разбъркани работи.*

Карна, *или* карнаксън. — *Някои майки така се обаждат на децата си, кога ги викат да им кажат нещо, но аз мисля, че е турска някоя клетва. „Карнъ̀-аксън" — да му изтече сърцето.*

Каръчи се, накаръча се. — *Казват на горда жена, каръчи се, чупи се, курдисва се на каръча, на педея.*

Ката година и дете.

Ката година кръвнина, тая година дору две.

Ката ден Гизда гиздава, а на Великден гнидава.

Ката ден Мара гиздава, на свет ден Мара гнидава.

Ката ден зелник, на Великден попарник.

Ката ден Коладня не бива.

Ката ден му главата в торбата.

Ката ден яйца снисахми — *т.е. бяхме на страх за живота си.*

Ката събота на баня, ката неделя в черква. *Подигравка.*

Каталански сине. — *Историческите каталани трябва да са.*

Каталясал гладен.

Каталясал, там и оплул.

Кат' ище Мара къдраво, сама да си го накъдри.

Като баща му на млади години. *От благословка.*

Като брашно на въже.

Като види чешма, забикаля я, на мех'ната право върви. — *Казва се за пияница.*

Като види чумата, става каил за треската.

Като види тежка болест, става каил за треска.

Като види дебелия край, къде ще.

Като видим у хората злат качул, да насерем ли нашия?

Като видиш конче, ти го пущай да пасе.

Като видиш хляб еж, като видиш бой беж.

Като вода под плява.

Като го знае Господ, защо го крием от хората?

Кат' го няма в къта, не го намерваш и на пътя.

Като дадеш дума, стой си на думата.

Като дойде Елисей, вече просо не се сей.

Като дойде, сякаш че го с брадва отсякоха.

Като дошло, ще се тегли, няма край.
Като е здрав човек, сичко постига.
Като златна ябълка.
Като знаеш да изпечеш кокошка, защо питаш другиго?
Като знаеш много, кажи ми де има кон на вяра, *или*
Като знаеш много, кажи ми кой дава кон на вяра?
Като знаеш много, кажи ми кой дава пари на заем?
Като идеш отгоре, какво носиш отдоле?
Като излязло, пепел фърлило.
Като извади ремичка на клечка, че като ма защъка.
Като изтегли бабата, сега тегли мандалото.
Като имаш дюлгери, не ти трябват хайдути.
Като имаш да им изпълниш ръцете, то е се харно.
Като искахми сефата, ще й търпим джефата.
Като калугер от ново…
Като капка дете.
Като котка в пепела.
Като котка на зло време.

Като крава намладочна.[1] — *Казва се за жена, която често ражда.*

Като кукувица и чухал (*виждат се и се споразумяват*).
Като куна писана.

Като кърпил Господ жената, конците му не достигнали; а като кърпил мъжа, конеца му артисал и той тогази казал: да се кърпят.

Като лъже, и сам си вяра хваща.
Като лъже, и сам си вяра не хваща.
Като ма не аресва, да не дава дъщеря си.
Като ма питаш, право да ти кажа. *От песен.*
Като ми си внука, ти що тражеш тука. *От песен.*
Кат’ ми мине ищаха, пѝкам ти на пищрафа.
Като мине Великден, червените яйца пари не струват.
Като найде, че зайде.
Като на агне гергьовско.
Като на пиле петровче.
Като не си дал дума, не давай; като дадеш, не шавай.
Като не въдиш овце, не ти мрат.
Като не ми си на очите, не ми си на ума.

Като няма, говей, та са пука; като намери, яде, дор са пукне.

Като няма кокошка, и сврака ядва.

Като нямаш ум, какво да ти прави и свети Наум.

Като „Отче наш“. — *Знам го или лесно е, ще го направя.*

Като падне дървото, секи си дърва набира.

Като петровка ябълка.

Като писано яйце го гледа.

Като плюя, дор изсъхне, да дойдеш.

Като по вода (му върви).

Като поп (*ще послушаш или щеш не щеш, ще го направиш*).

Като припре на магарето, надминува коньете. — *Тур.: „Ешеин джанъ̀ аджидъктан со̀ра, аттан еввея юрюрмиш.“*

Като прихне попът, народът са изхраква.

Като пръдне кесия в кесия, тогаз има берекет.

Като пръдне Марта в армея, вече не се яде.

Като псета се ядат.

Като пуст медник (ходи).

Като рече, и получи.

Като рече ура-ура, че поигра земя и небе, и дете в майкя. — *На дряновченина пищова като гръмнал.*

Като с половин уста.

Като са претурят колата, пътища много.

Като са размътила водата, ще са обистри.

Като са вречеш, трябва да изтъчеш.

Като се караш, що ще изкараш? *Соф.*

Като са ожени мома, тогаз сгледници са показват.

Като са сърди, кому ще нагърби.

Като прасе. — *За дете.*

Като свинче. — *За дете.*

Като свършиш парите, побъркуваш песните.

Като свисло.

Като сечеш дърва, защо се запъваш, викаш „ах“.

Като се хвалиш, че сърце ми палиш.

Като си дошел на селото ни, ще играеш и (на) хорото ни.

Като си добре, и ум имаш: като изпаднеш, и ум загубяш.

Като си преместиш мястото, не се наядаш.

Като сирота на помен.

Като съм здрав, защо ми е имот; като не съм здрав, защо ми е имот.

Кат’ те гонят, бягай; кат’ те молят, стой.

Като тропа у комшиите, ще потропа и у нас.

Като удари горния (праг), ще види долния.

Като умре поп, селото ли са пръска, поп ли са търси.

Като усетиш людска ръка на гъза си (кръста си), тогаз ще ти стигне умът.

Като усетиш (та пофани) чужда ръка на кръста си, тогаз наводяш главата си.

Като фиданка в градина.

Като че го е с свещ търсил.

Като че го боде по очите.

Като че го попариха с вряла вода.

Като че е гурел на очи.

Като че е прела баба за него.

Като че е роден на воденица.

Като че е зел с тапия светът.

Като че ма поля с вряла вода.

Като че отивами в горecho.

Като че са били и пребили.

Като че са дупе и гащи, не се разделят.

Като че ял лудото билье.

Като ще та пухна, та ще видиш.

Като ще правиш къща, най-напред направи заход.

Като ще сгледваш момата, призирай се на майката.

Като яздиш магарето, ще му търпиш пръднята.

Катран за желязо.

Катран му капе от брадата. — *Сърдит, почернял от яд.*

Катраникът мий го колкото щеш, пак си е катраник.

Каукът не прави кадията.

Кахър за дъж и за качул. — *Някои казват само „кахър за дъж“, което обаче няма смисъл, правото е: „кахър за дъж“, подир него „кахър и за качул“.*

Кахърно сърце яде, болно не яде.

Каца като муха на лайно.

Качамак булка доведе, а никакъв я пропъди.

Качил са на камилата, че са крие зад търна.
Качило са магаре на магаре.
Качул не е за пацул.
Квачка зелена трева не пасе.
Ке се тражат старите волове, кога изумрат. *Запад.*
Келева глава лесно се бръсне. — *Тур: „Кел башинън траши не оладжак.“*
Келева глава, колко бръснатье й трябва.
Келевите турци първи са юнаци.
Келевият какво ще му стрижеш.
Келевото момче по-честито бива.
Келчо и той хубост има.
Кера се прозява, Келчо се надява.
Керванът да си върви, кучето да си лае.
Керемидите на къщата тежат, ама я и покриват.
Кеса-баса за пара месо на таз жена, че не знае турски, пък аз си имам работа, *или*
Кеса-баса на таз жена за пара месо, че турски не знае.
Кескин буджак, остър нож.
Киверницата му висока.
Кикоти са като гивиндия.
Килифарци парлапанци.
Ким билир му на главата.
Кинѝ, та наддавай. — *Соф. Значи: късай и надѝ от същия конец.*
Кипна ми келът.
Кипнаха ми триците.
Кирие елейсон[2] попадя…
Кисел като арнаутин.
Кисел като турчин през рамазан.
Кисел (оцет) като огън.
Киселицата киселици ражда.
Киселицата никоги не ражда ябълки.
Киселко, виселко.
Кисело винце, весело сърце.
Кисело винце, мъжко винце.
Кисело гроздьето, че го не стига лисицата, *или* че го леса не стига.

Кисело гроздьето, че не са досяга.
Кисело, че висело.
Кихна булката, свърши са сватбата.
Кладенец да бе, изчерпал са би.
Клади огън, грей са, гледай нещо, смей са.
Кладохме си юрганът и постелята на машата. — *Не сме приготвени за зима. Охрид.*
Кланяй са злому като на светому.
Кланяй са на дявола, дорде минеш моста.
Клан-клан, недоклан, дран-дран, недодран. *От приказка.*
Клати ли са земята, дръж са за небето.
Клати му шапка.
Клек, пущино, че ми останаха децата сирачета.
Клекнал като урук на боклук.
Клепнали му ушите като на дърта свиня.
Клета му душа проклета, който се с либе шегува; либе от шега не знае. *От песен.*
Клета му душа проклета, кой либе две моми. *От песен.*
Клетва не е халва.
Клетвата му гръм Божи, молитвата му Божа роса. — *За някой духовник или поп.*
Клетвата не е добро нещо.
Кликай го колко щеш.
Кликни на буля си да дойде.
Клин клина избива.
Клин чорба.
Клинав мъж деца не клини.
Клинава жена деца не ражда.
Клинка. — *За челяк скъперник.*
Клинце му подбива.
Клисав мъж и жена клисава му се пада.
Клисав мъж жена не храни.
Клисав мъж къща не гледа (не върти).
Клъни българина да подкачи давия.
Клъни турчина да пропие ракия.
Клъни човека често да се мести.
Клъца си зъбите като празна воденица.

Клъцнал като свиня на пъртина.
Ключ не опазя, но завардя.
Ключът е за добрите.
Кмет кметува, бяс бесува.
Книга бре, книга; баща ми мига и аз мигам.
Книга дъно няма (науката).
Книгата е четири очи.
Книгата на зло не учи.
Книгата (науката) е най-хубаво нещо.
Книгата са никога не свърша.
Книжовните по-мъжовни.
Ко чеш? — *вместо: „що чеше, кой чеше?“ Казанджийска: „Какво казваш ти?“*
Кован колан, сърмен гердан. *От песен.*
Ковано магаре.
Ковачът си има клещи и не си гори ръцете.
Кове клинци. — *Мръзне като циганин.*
Кови желязото, доде е светнало (топло).
Кови петалото, да не загубиш и конят.
Кови пиронът, дорде е топъл.
Кога баба не сполучи, дяволът я научва.
Кога било туй за туй, мойто да си седи у мене.
Кога бърза абаджията, тогава му са късат конците.
Кога викнат сички „пиян си“, и да не си пиян, ставаш.
Кога викнат сички на едно куче „бясно е“, и да не е, бяс го хваща.
Когато вият кучетата, бабичките умират.
Кога варим триеница, тогаз отива да купи лъжица.
Кога види зор, тогаз търси Бога.
Кога вее вятърът, и малката шибалка са клати, както и голямото дърво.
Кога влезе в града, и са похрепе. — *Казва се на тия, които веднъж отишли в града, а после продават чалъм на другите.*
Кога го нямаш, то може и без него.
Кога го нямаш, и без него минуваш.
Кога Господ дава брашното, дяволът зема чувалът.
Кога Господ дава млин, не та пита чий си син.

Кога Господ иска да вземе на някого стоката, той му зема по-напред умът.

Кога Господ иска да убие някого, той най-напред му земе умът.

Кога Господ иска, и светците помагат.

Кога Господ мене, и аз тебе.

Кога гойно срах, кога кола минаха.

Кога го квакнах, кога кола минаха.

Кога да се жени слънцето, таралежът го развърнал. *(Приказка). — Слънцето сторило да се жени и калесало всичките животни на сватба. Всички дошли, само таралежът нямало. Чакали го, ето го след време дошел всадник на едно магаре и като слязъл от него, вързал го тамо настрана и оставил му камик да яде. — Доказателство какво трябва да очаквами от размножаваньето на слънцето.*

Кога дава Господ не пита кой си син.

Кога дал Господ сливите, че дал и костилките. — *Казува се тому, комуто се случи между добрините и нещастие. Габр.*

Кога две кучета се борят за един кокал, третьото го изяда.

Кога дойде, не пита.

Кога дойде четвъртък подир петък.

Кога дъж преиде, качул на глава.

Кога дъжд няма, и град е хубав.

Кога знайте от мене по-много, правете каквото знайте.

Кога е Аглика без ризик, що да ти правя. *Разложко.*

Кога е бедата на върха, там е Господ най-близу.

Кога е дъждовно, къщата не се покрива; кога е ясно, не капе.

Кога е зенгин, честито; кога е сиромах, шега си подбиват. *Соф.*

Кога е челяк здрав, и водата му е сладка.

Кога е човек гладен, на сърцето му вълци вият.

Кога е ясно, абата я носят; когато е дъждовно, сама язди.

Кога излезе на пътя, кучетата ще тръгнат след него (да гоближат). — *Казва се тому, кой се капе, като яде.*

Кога излязъл из градът, тогаз псувал пашата.

Кога има — вура, кога нема — кура. *Соф.*

Кога има, кюч фърга; кога няма, спи. — *Казва са за някого, който кога има пари, върлува, а кога няма — мирува.*

Кога има — свиска, кога няма — стиска.

Кога имаш — купувай, кога нямаш — продавай.

Кога искат триста — не питат поп Христа.

Кога кажат сто души луд си, луд ставаш.

Кога как ида в черква, се върба ми дават.

Кога? — Кога пусне рога. — *Отговор на въпроса: „Кога?“*

Кога, кога, че никога.

Кога крадат, не кради; като ловят крадците, не бой се.

Кога кумата не е драга, и сватовете до прага.

Кога ли ще го бъде.

Кога лъжеш, зад вратата ли гледаш?

Кога минуваш по мост, слязвай от коня.

Кога момата не е с света, то и сватовете не са с свеса си.

Кога много гърми, малко дъжд вали.

Кога му допре яйцето (на гъза), тогаз полог търси.

Кога му опустее главата, тогаз и шапката.

Кога, мъжо, да работя: в понеделник — безделник (похмелник), вторник — потопорник, сряда — не са сяда, четвъртък — несвъртък, петък — несретък, в събота — на баня, в неделя — света неделя.

Кога найде, че зайде.

Кога не ще някой, той казва „не може“.

Кога нура да падне, ние ходим да поим магаретата.

Кога няма грошове, то и парата стиска.

Кога няма кокошка, то и сврака.

Кога няма котката, мишките хоро играят.

Кога няма, тогаз тряба.

Кога останат двама без душа, третия остая без глава.

Кога падне човек в морето, той за змия са хваща да го извлече.

Кога падне човек в морето, той и за сламка са улавя.

Кога пее един петел, късно съмнува. *Гръц.*

Кога пита и плоска, кога сух хляб на рогозка.

Кога пойде евреин на оранье, тогаз да пукнат. — *Казва се, кога заравят яйца да се пекат, и с това искат да кажат, че не тряба да пукнат яйцата, защото евреите не ходят на оранье. Соф.*

Кога припре остена, тогаз вика мар жено. — *Кога види зор от нещо или за нещо.*

Кога проси, мед на уста носи; кога дава (враща), зехир и отрова.

Кога продават, купувай.

Кога рекъл и сиромахът да тропне, то са скъсал тъпанът.

Кога се сиромахо разрипал, тупа̀но се скинал. *Соф.*

Кога са вратя (тогай), ке платя.

Кога са върне баща ми от гроба.

Кога се върнат чифутите от Божигроб.

Кога са дави, пуща брадвата; кога са избави, жалей топоришката.

Кога са задъне треската в бъчвата, не оставя човека цяла зима.

Кога са карат двоица, трети яде бой (ако се намеси).

Кога са катурнат колата, тогаз много пътища са отварят.

Кога са лозье копае, а баба са потае.

Кога са мажи мъжът, са кара попът.

Кога са магаретата преяздиха, тогаз иде.

Кога са праши, праши̇̀ го; кога са каля, каляй го — *т.е.: „Копай папурят, кога е сухо и кога е кално“, рекъл орачът.*

Кога сбърка, тогаз право казва.

Кога си в кърa, да та не стига каквото ти къщните мислят.

Кога си види ушите без огледало, тогаз и ще види прокопсия.

Кога си види вълка гъза.

Кога си видиш тила, тогаз ще си видиш късметя.

Кога си меден, секи та ближе; кога си лайнян, никой та не погледва.

Кога спи, не краде.

Кога спи, не лъже.

Кога стана кратуна, кога опаш навири.

Кога станало морето медено, сиромахът си изгубил лъжицата. *Гръц.*

Кога тиква стана, кога опаш пусна.

Кога ти мечката не гази ръжта, не я барай.

Кога ти цар хара майка, кому да са плачеш.

Кога трънки с качемак, кога трънки с буламач. — *Потурчила се наша Трена и това изпатила.*

Кога турчин стана, и чалма съдрана.

Кога турчин проболярее жени зема, а българин къщя прави.

Кога тъпан прах сбере, и ти дом да събереш. *Клетва.*

Кога умра аз, тогаз да опустее сичкия свят.

Кога умре моят кон, ако ще расте трева.

Кога умре моето магаре, трева хем да никне, хем не (*или* трева расло, не расло).

Кога умре човек, тогаз стая добър.

Кога цукнете, ако ма не поменете, да пукнете.

Кога човек забърка, конско лайно сере. *Тур.*

Кога човек сбърка, на лошево хърка.

Кога човек сбърка, хваща зле да хърка.

Кога човек са смее, що прави не знае.

Кога ще бъде, така да бъде.

Кога ще е туй за туй, нека е мойто у мене.

Кога ядеш, да ти пращят ушите.

Кога ядат — еж, когат лежат — леж.

Когато аз съм се родил, ти беше на майка си в корема. — *Значи по-стар съм, зная повече от тебе.*

Когато валя големият град, та изби и мойто око, и твойто.

Когато видя, тогаз ща и да повярвам.

Когато вълкът беше куче, а кучето вълк.

Когато Господ не види — *т.е. нощя*.

Когато го канят, не ще, а когато иска, му не дават.

Когато дойде конски Великден — *т.е. никога*.

Когато дойде Куковден.

Когато е нуждата най-висока, Господ е най-близо. *Немска.*

Когато израстат на коня рогове.

Когато на кокошката припре (отзаде яйцето), тогаз и търси полог (да го снесе).

Когато поникнат на петата ти косми, тогаз ще прокопсаш.

Когато разбогатее селото, попът са кръви.

Когато са добре кокошките ми, и аз съм добре.

Когато си чист на сърцето, нека казва кой какво ще.

Когато та канят, еж, когато та гонят — беж.

Когато тато и мама ме учеха, аз ловях мухи.

Когато тато и мама ме съдеха, аз гледах кучето как се пощи.

Когато ти отиваше, аз са връщах.

Когато ти е сърцето чисто, не бой се от нищо.

Когато ти не припка, що ти е напинка.

Когато ти се види най-кротка лисицата, тогаз най-добре си варди кокошките.

Кого бият жени, кучетата го ръват.
Кого де го боли, там са пипа.
Кого де сърби, там са чеше.
Кого как видиш, ако му казуваш тато, не мож найде майка си.
Кого как срещне, сѐ ще го зачесне.
Кого какво боли, за него си приказва.
Кого не сакаш, я на оджака ти, я на буджака ти. — *Тур.: „Истемедиин кимсеи, я оджагънда, я буджагънда.“*
Кого пита, че пахна…
Когото бият, той знае да плаче.
Когото Господ варди, него пушка го не бие.
Когото Господ обича, той го и наказва.
Когото докопат, него ще охлопат.
Когото не бият, той не плаче.
Когото не е срам от хората, не го е грях ни от Бога.
Когото не е срама, него не е и гряха.
Когото не е страха, не е го и гряха.
Когото са били, той знае боли ли.
Когото съм дарила, сѐ ми казват: „Кобила.“
Кое добро мина, та го я не видох.
Кое къде никне, там и ще обикне.
Кое мина, че ма замина.
Кое ми е напред, че и това — *рекло кучето*.
Което Господ не дава, и ковач го не изковава.
Което Господ дава, никой го не отнима.
Което е в ръка, не е лъжа.
Което имаш да вършиш днес, не го оставяй за утре.
Което куче искат да обесят, казват бясно е.
Което куче ма е залаяло, сѐ е побесняло.
Което куче не лае, то и не хапи.
Което куче не знае как да лае, то докарва вълк на овцете.
Което куче не знай как да лае, то вкарва вълка в кошарата.
Което куче не ще да варди стадото, то ходи насам-нататък.
Което куче окраставее, него и ядат червеите.
Което можеш да направиш днес, не го отлагай за утре.
Което можеш да извършиш таз вечер, не го оставяй за заран.
Което му е на сърцето, туй му и на устата.

Което не ти е работа, не зачевай.
Което не са е пръчило, няма ни да се кози.
Което не искаш да ти правят другите, не го прави и ти тям.
Което няма човек, него петимисва.
Което плюеш, не го лижи.
Което са дава на сиромаси, не е изгубено.
Което са крие, то ще да са открие.
Което си правил, него чакай да видиш.
Което скоро (лесно) става, скоро са и разваля.
Кожа и кокали.
Кожа от юнака като от малака. *От песен.*
Кожемити лостагарка (*въстегарка*).
Кожемкити са понахрапал.
Козайц-торбалник — *рекъл циганинът от бързина, вместо коза и заец — козайц, а торбалник — за торба и отварник.*
Козата ако лъже, рогата не лъжат.
Козата козле ражда.
Козата рогата бий него в главата. — *Грък казва слово на св. Спиридона.*
Козата са още не окозила, ерето са разтропало.
Козата са присмяла на овцата, че й са видял гъзът.
Козата я бий (чука) градът, а тя вири опаш.
Козице ле, козано, моя сива рогуше. *Соф.*
Козице ле, козке ле, отървах са, Божке ле.
Които бързат, квасник им месят.
Които дават, те са хубави.
Кой види вълкът вика, който не дваж вика.
Кой душа си не продава, той имотен и не става.
Кой? — Дядо Бъкой.
Кой де умре, там го и копат.
Кой де са улучи, туй ще научи.
Кой е? — Койчо от Койчевци. *Тревн. колиби.*
Кой е крив, да е жив; кой е прав, Бог да го убие. *Соф.*
Кой е ти? — *Кой* ет, ети *на вратата. Свищов.*
Кой зле клечи, дваж навън ходи.
Кой зло мисли (другиму), зло намира.
Кой зло мисли, Господ да го очисти.

Кой зло мисли за нас, доброто му под нас.
Кой знае, знае; кой не знае, трева пасе.
Кой знае, че тоз камък ще чупи глава.
Кой изяде маслото, ще го издуе корема. *Соф.*
Кой изяде млякото.
Кой каза на тебе. *Гагаузки.*
Кой казва, че е курвин син?
Кой как знае, така играе.
Кой как знае, така бае.
Кой как иска, така писка.
Кой как свари, натовари.
Кой какво е дробил, това и ще сърба.
Кой какво е ровил, в него ще го заровят.
Кой какво мисли, таквоз да го притисне.
Кой какво мисли, такова да натисне.
Кой каквото дроби, в паницата си го намярва.
Кой каквото има, с него се хвали.
Кой каквото мисли, това и сънува.
Кой каквото прави, таквоз ще намери.
Кой каквото прави, трупа го на главата си.
Кой каквото плаща, таквоз и купува.
Кой каквото прави, то ще и найде.
Кой каквото прави, на себе си прави.
Кой каквото търси, него и намира.
Кой кога умре, тогава го и ровят.
Кой кога го заболи, тогаз плаче.
Кой кога са опари, тогаз скача.
Кой кого си има.
Кой кого, ще видим. *Заканванье.*
Кой което жали, него и хвали.
Кой което си направи сам, не може и дявола да му го направи.
Кой коли кучето.
Кой комуто навива, него и побийва.
Кой котка не храни, той храни мишките.
Кой коя мисли, нея и да стисне.
Кой крив? — Кутулът.
Кой ми сра в гащите?

Кой мина, та ма замина?
Кой му е крив, като е прав.
Кой меси кривите хлябове? — *Рачо.*
Кой на два дни, кой на три дни, Иван в сряда вечер.
Кой на нива, кой на лозье, бяла Неда на конака.
Кой не слуша, той няма и да заповядва.
Кой не бегендисва, да не кондисва.
Кой пие, кой плаща.
Кой пие, той знае.
Кой пита в чердата за черно конче. *Тур.*
Кой пита, не скита. *Соф.*
Кой пита Панка кога е Великден.
Кой плаща, а кой разгащя.
Кой пръдна в чердата? — Кутулът.
Кой пръдна, кой зе грошът?
Кой с кого, воденчарът с водата са бори.
Кой с което, Иван с своето.
Кой сам се хвали, кори се.
Кой сам се хвали, ще жали.
Кой са заран смее, вечер плаче.
Кой са много от мухи брани, него най-много налитат.
Кой си има брада, да си има и бръснач.
Кой си има брада, он си има и гребен. *Соф.*
Ко’ си има, то’ си клима. *Прилепска.*
Кой си хъка, насреща му мъка.
Кой та пита, синко, бръсне ли са владиката.
Кой та пита тебе, бръсне ли са кадия.
Кой та пита тебе, отде съм.
Кой та пита тебе, колко ти чини калпакя.
Кой тебе пита.
Кой тебе с камен, ти него с комат.

Кой ти е адаша? — Колю Каралаша. Ами кой ти е еша? — Никола Келеша.

Кой ти извади окото? — Брат ми. — Затова е тъй дълбоко извадено.

Кой хвали булката низивривата (сополивата)? — Сватята ни гурелививата.

Кой хлопа? — Иван Шопа. — Защо хлопа? — За сопа.

Кой ще изпъди воденчеря — *казват тому, който остава най-подир на софрата да яде*.

Кой ще носи хляба? — Аз. Кой ще носи мотиките? — Казвайте пък други бе.

Кой що сее, това и жъне.

Кой що си сам учини, друг не може да му учини.

Кой що чини, на себе си чини.

Кой що чини, това му дохожда и на главата.

Който аресва на момата, негова е момата.

Който бръка в медът, той си облизва пръстьето.

Който бърка в гюбрето, нему и вонят ръцете.

Който бяга от гозба, няма очи за просба.

Който бяга, в един път бяга, потерата в сто го гони.

Който бяга от попарата, да му са счупи лъжицата.

Който варди текята, той изида чорбата. *Ст. Загор.*

Който веднъж излъже, не вярват го втори път.

Който веднъж излъже, не го вярват втори път, и право да каже.

Който веднъж излъже, дваж му вяра не хващат.

Който вика на секиго тате, без майка остава.

Който винце попийва, главата си разбива.

Който винце попийва, без главица поспива.

Който винце попийва, на ледеца поспива.

Който винце попийва, на сокака поспива.

Който винце попийва, без женица заспива; кой ракийка попийва, без невеста поспива.

Който влезе в банята, доде са не изпоти, не излязва.

Който втелеса, той ще издява (ще вършее харман).

Който върви право, да ослепее. — *Тур.: „Догру гиден, кьор олсун.“*

Който вяра ломи, невяра ще го сломи.

Който вярва на сънищата, туря си умът на облаците.

Който вярва сънищата, той пасе ветровете.

Който гази калта, ще са окаля.

Който гледа земята, не може да види небото.

Който гледа, сол и пипер в очи, да ослепее. — *Така закълнават децата тогова, когото карат да не гледа, кога играе на „жумеж“ или*

на „сляпа баба“.

Който го не пие (виното), да му са не ражда.

Който го не пие, той са не упива.

Който гони два заека, и двата изпуща (*или* не стига ни един).

Който го помирише, окапва му носът.

Който готви гозбата си с трески, нему са и вмерисва на дим.

Който дава, гладен не остава.

Който дава малко, дава от душа; който дава много, дава от имот.

Който дава на вяра, без риза остава.

Който дава хляб на чуждите кучета, скоро ще го лаят неговите.

Който дава, той добър.

Който даде цената, той слуша свирнята.

Който дига рогове, он остая без уши. *Соф.*

Който дроби лъжи, в паницата си ще ги намери.

Който другиму са смее, и нему ще са смеят.

Който другиму трап копае, сам в него пада.

Който е близо до черква, или не ходи в черква, или късно отива.

Който е вчера умрял, днес е пишман станал. — *След лоши времена, кога се поправят.*

Който е гърмял голям тъпан, дааре не го глуши.

Който е длъжен, той е и тъжен.

Който е дробил, той знае; който сърба, не знае.

Който е завистлив, светът му е крив.

Който е лют, той бива жълт.

Който е на младост работил, на старост почива.

Който е отдолу, той знае — *рекъл петелът, когато магарето се хвалило, че като яздяло магарицата, земята треперела*.

Който е падал в морето, от дъжд не бяга.

Който е побратим с камиларя, вратата му трябва да са високи. — *Тур.: „Деведжи илен конушан капусу буюк олмалъ̀.“*

Който е посеял, ще жъне; който е посадил, ще бере.

Който е ходил на воденица, сѐ ще има брашно (паспал) на калпакя си.

Който е ходил сѐ пеш, него натовари да ти избере кон.

Който е чувал голям тъпан, от малкия се не бои.

Който е ял сѐ боб, него проваждай да ти купи месо.

Който жалее петалото, той загубва коня.

Който жали гоздейо, загубва подковата.

Който жали коньо си, загубва себе си.

Който жали подковата, загубва коня.

Който живее с надежда, умира и поглежда. — *Итал.: „Qui viva speranto, morte cacanto.“*

Който за другиго залита, сам си подлита.

Който забикаля, по-скоро отива.

Който завижда, не вижда.

Който заграбя, (не) загабя. *Ловешка.*

Който захваща много работа, той ни една не свършва.

Който зема на вяра, дваж са с кесията си кара.

Който зле клечи, дваж навън ходи.

Който зло мисли, зло и намира.

Който знае да чака, всичко му иде во време; който бърза, белата си намярва.

Който знае книга, той има четири очи.

Който зяпа по небето, пада в кладенеца.

Който иде полека, той отива далеко (надалеч).

Който избира, той примира.

Който излъже един път, не вярват го втори път.

Който излъже един път, сто пъти право да казва, не му хващат вяра.

Който има брада, той си има и гребен.

Който има градина на вратата си, той има млечна крава в двора си.

Който има две пари, той знае три думи.

Който има един кош слама повече от тебе, с него са не карай.

Който има лозье, нека си тури пъдар.

Който има много пипер, той туря и на зельето си.

Който има място, няма го.

Който има пари, работата му върви както иска.

Който има пет гроша, знае шест думи.

Който иска да почива на старост, да се труди да спечели на младост.

Който иска да каже нещо добро, трябва първо добре да го премисли.

Който иска да пести, нека начне по-отрано.

Който иска на старост да почива, на младост трябва да не почива.

Който иска много, да иска от Господя.

Който иска да яде кокошки, ще тъпче по коришници.

Който ище либе без кусур, без либе остава.

Който казва правото, нийде не го прибират.

Който кон играе, нему и подсмърчат.

Който копае другому яма, сам пада в нея.

Който копае трап за другиго, сам си пада вътре.

Който купува каквото му не трябва, продава онова, което му най-трябва.

Който лъже — на въже; който не — на две, *или*

Който лъже — на две въжа, който не лъже — на четири. — *Някои тъй казват, но тъй казано почти няма смисъл. Тая поговорка се пази у децата, когато направят нещо и крият. В нея е съхранена законодателната идея, че някога в България или по-напред е имало закон да бесят тези, които лъжат или направят зло и забъшават. Инак у децата не можеше да се втълпи тая идея: който лъже, на въже.*

Който лъже и обядва, казва право и не вечеря.

Който лъже, той тъже.

Който лете пладнува, зиме гладува.

Който лете не работи, той зиме гладува.

Който ма не аресва, да ми не дава по-голямата си дъщеря, да ми даде по-малката.

Който ма помирише, носът му окапва.

Който ме не аресва, да си не дава дъщерята.

Който мие медено каче, не може да си не оближе пръстите.

Който ми дава хляб, той мени баща и брат.

Който ми зе сламката, да му гоня мамката.

Който мисли сѐтнината, юнак не става.

Който млад поспива, той стар попостя.

Който много зема, малко зема.

Който много бърза, той назад остая.

Който много говори, той сбърква.

Който много дава, скоро ще проси.

Който много са врича (той нищо не дава), а от него са нищо не отвлича.

Който много ходи, много знае. — *Виж: „Ако не беше поревал.“*

Който много хортува, той се излъгва.

Който може, и конят му може.

Който мокри, той суши.

Който мъдро мълчи, той по-добре говори.

Който мълчи, знае си работата. — *Тур.: „Сѫс олан ишини билир.“ Виж: „Мълчан“.*

Който наваля, планина преваля.

Който на тоз свят не си почита сватите, на онзи свят ще върше тръньето.

Който не варди чуждото, той и своето не ще види.

Който не знае да слугува, не може да господарува.

Който не знае да седи на лопата, той седи на дръжката.

Който не мисли от днес що ще прави утре, нему нити му е домът, нити му е домакинството със светът.

Който не мери с мяра, той няма вяра.

Който не пази парата, той не вижда и гроша.

Който не почита дукатото, той и хилядото не ще да знае.

Който не пие, той са не упива.

Който не посее, той няма и да пожъне.

Който не работи, не бива да яде.

Който не са е родил, той няма и да умре.

Който не си пази парата, не струва ни дукато.

Който не слуша старите, той не е човек.

Който не слуша, ще го измуша.

Който не слуша, и него не слушат.

Който не сее, не вее.

Който не хортува, той изпат струва. — *Тур.: „Сюкюют икрардандър.“*

Който не ще да даде, той намярва какво да каже.

Който не ще да даде, той лесно найде що да каже.

Който не ще да меси, във (цял) ден сее.

Който не ще малкото, изгубва многото.

Който никога не начина, той никога не свърша.

Който никого не вреди, никого и не може да ползва.

Който няма бела, да си купи сахат.
Който няма воля, всичко му е неволя.
Който няма кавга, да си купи воденица.
Който няма, лесно обещава.
Който няма, не му е свидно.
Който няма нищо, той от обирачите са не бои.
Който няма нищо, не му зимат нищо.
Който няма пари в пазвата си, нека има мед в устата си.
Който няма сакат ат, да си купи нов сахат.
Който няма слуга, сам ще сече дърва.
Който обича гюла, обича и тръньето му. — *Тур.: „Гюли севен тикени да север.“*
Който обича да лъже, той обича и да краде.
Който обича на рибата главата, ще стане поп.
Който оре, той добре.
Който остане отдолу, да му излезе душата. — *Тур.: „Алта калан джанъ̀ чиксън.“*
Който осъмва на хана, той замръква на пътя.
Който открадне — един грях, у когото откраднат — сто.
Който пада сам, не плаче. — *Тур.: „Кенди дюшен агламас.“*
Който падал (наковладил), меса да му падат. *Клетва.*
Който пие на вяра, два пъти са опива, *или* дваж са напива.
Който пие, той са и опива.
Който плаче за доброто, без очи остава.
Който плаче, за очи да плаче.
Който плаче за света, той без очи остава.
Който плаче на чужди гробища, без очи остава.
Който плаща, той свири.
Който плаща, виното не го хваща.
Който плюй срещу вятърът, плюй на брадата си.
Който подуши, той го измуши.
Който поп чете по-малко, пуши[3] по-много.
Който поспистява, не осиромашава.
Който прави зло, да не чака добро.
Който прави, намира; който тегли, той знае.
Който право казва, отвред го пъдят.
Който право не казува, той мнозина смразува.

Който прибързва, той са завързва.

Който продава, той иска и кяр.

Който проси, той носи.

Който проси, не умира.

Който проси, той никога гладен не остава.

Който прегази водата, той е керванджибашия.

Който предвари (изпревари), той натовари.

Който презира малкото, той няма да види и многото.

Който прескача много колове, той ще са натъкне на някой.

Който разбира от свирка, не му трябва тъпан.

Който разбира от пискун — разбира; който не разбира — и от гайда не разбира.

Който рано става, нему и Бог помага.

Който рано стане, рано се обуе, той рано и ще да пропее.

Който са бои от врабците, той просо не сее.

Който са дави, улавя са и у змия (*или* и у сламка).

Който са грижи за хорските работи, хората ще са грижат и за неговите.

Който се е научил, той ще да се отучи.

Който са е изгорил с триеница, той духа и на киселото мляко.

Който са е нарил от тикви, и на плетът ги духа.

Който са е родил, той и ще умре.

Който са запъва, той са спъва.

Който са кани, не пали.

Който са кани, не прави.

Който са конущисва с камиларя, портите му трябва да бъдат големи.

Който се моли, не плаче.

Който са много смее, ще плаче.

Който са меси в триците, изядат го свиньете.

Който са мести на софрата, не са наяда.

Който са мъчи, той са и пъчи.

Който са надее на чужда трапеза, той гладен остава.

Който са надее на чужди ръце, той е длъжен на Михаля.

Който са наяде рано и рано са ожени, никога пишман не става.

Който са не бои от Бога и от хората са не срамува, ти далеч (*или* бягай) от него.

Който са не дава да го познаеш, гледай го де ходи.
Който са не пече на нивата, не са пъчи на хорото.
Който са отрича от вярата си, отрича са от Бога (*или* от баща си).
Който са попари, той скача.
Който са скришом жени, явно са кокени.
Който са смее другиму, и нему дохожда до главата.
Който са смее, на себе си са смее.
Който са смее на щърка, понася му крилете.
Който са враща от пилафът, да му са строши лъжицата. *Тур.*
Който са секиму отлага, скоро му са съдира калпакя.
Който са хвали, сам са квари.
Който са хвали, ще изпати.
Който сади, той и съди.
Който седи на воденицата, той си съмила брашното.
Който седи (варди) крушата; той яде крушите.
Който си вярва жената, лъже са; който я не вярва, излъган е.
Който си дава колата, той си дава и жената.
Който си е очите изплакал, той и вярва.
Който си не знае мястото, той скоро си съдира гащите.
Който си не либи на този свят сватите, на онзи ще вършее тръните.
Който си няма в своят дом неволия, нека търси у чужд дом веселия.
Който скоро съди, скоро пишман ще бъде.
Който слуша жените, той е дваж жена.
Който слуша, спасена му душа.
Който слуша хората, напуща си жената.
Който с неправда поболерява, скоро домът му запустява.
Който спи, не спечеля.
Който става рано, не му стигат навуща.
Който става овца, изяда го вълкът.
Който тегли, той знае.
Който троши вярата, Бог ще строши на него.
Който търпи, той юнак.
Който търси многото, той загубя и малкото.
Който търси, намира; който пие, заспива.
Който умре вкъщи, по̀ му е малък товара (кахъра).

Който фърга камък нависоко, на главата му пада.

Който фърга камен на възбог, пада на главата му.

Който фърка високо, той ниско пада (кацнува).

Който ходи много, или намира нещо да яде, или намира нещо да го изяде.

Който ходи, пак ходи.

Който ходи по Бога, той (он) проси за Бога.

Който ходи по боговете, той си гледа дробовете.

Който ходи полека, излиза на планина висока. *Тур.*

Който ходи често на поздравенье, скоро му се скъсва скуфата.

Който често помръдва, често и попръдва.

Който чуждото не почита (не сайдисва), своето няма да види.

Който яде, кога залязва слънцето, разядват му са устата — *казват на децата, които искат да ядат при мрак.*

Който яде на заем, яде от хамбарят си.

Който яде много, изяда си късметя.

Който яде при заход слънце, разядат му са устата.

Който яде кокоши крака, той тайна не държи.

Който язди на чужд кон, отсред пътя пеш тръгва.

Кокалан.

Кокал о стена не залепва.

Кокал фърлил помежду им — *т.е. свадил ги*.

Кокона — кокошка, очите й кокона. *Соф. — Керица.*

Кокона Мандика, в захода бърника.

Кокона, кокошка й на носа.

Кокоши крака си ял.

Кокошини са като пуек.

Кокошка кога затлъстее, не снася, жена като затлъстее, не ражда.

Кокошка пъшка, петел са тръшка, не бой се, Пенке, Танчо е пиян. — *Така преговарят на пиените; но това е един вид предуведоменье.*

Кокошката вода пие и нагоре гледа (да не доде пилекът).

Кокошката е кокошка и тя се моли на Бога; вода пие, нагоре гледа.

Кокошката и в хамбарят рови.

Кокошката йоще не насадена, той пилета иска.

Кокошката, кога й допре, сама си намярва полог.

Кокошката си крие главата, и сяка, че не я видят.
Кокошката чини две пари, но и тя си знае времето.
Кол на рамо, два на пояс, бягай страх от пътя.
Кола без катран не вървят.
Кола ум и две безумие.
Колата му с две колелета, та се въртят навсякъде.
Коли го откъм врата.
Колиш ма по за̀кола.
Колка е бълхата, колък е мяхът й.
Колко е теглила таз глава и колко има йоще да тегли.
Колко за неволя.
Колко за поревка (пощявка).
Колко зими съм прекарал аз — рекъл Орешко.
Колко знае баба, толко бае.
Колко знае дядо, толкоз хоро скака.
Колко маймунджилъци знай той!
Колко мляко даваш, Лесо? — Гледай ми лицето и не питай.
Колко мъки вижда хурката, дор напълни вретеното!
Колко пари кикяшките — *рекла една на баща си*.
Колко сърце боляло, толко очи плакали. *Соф.*
Колко сърце жалило, толко и пояс хурка държал. *Соф.*
Колко царвули е съдрал дяволът, докат го изкара на лесата!
Колко чифта царвули е съдрал дявола, доде го от ум изкара!
Колкото глави, толкова и умове.
Колкото го я знам, толкова го и Бог знае.
Колкото го аз знам, толкова и Господ да го знае.
Колкото гроша, толкоз и ума.
Колкото е по-много, толкоз по-добре.
Колкото и да е добра, мащеха е.
Колкото му боят дълъг, толкози му умът къс.
Колкото му са свиди, толкоз и ще види.
Колкото намери, сѐ ги и прошери.
Колкото на иглата върха (на иглян върх), толечко ми дай.
Колкото по-богати, толкоз по-драги.
Колкото по жаба косми, толкоз по нос икрам.
Колкото повече има, толкоз повече са лакоми.
Колкото повече има, толкоз повече стиска.

Колкото повече пие, толкоз повече жаднее.
Колкото потикваш огъня, толкоз по̀ гори.
Колкото са разредява ряпата, толкоз по-едра става.
Колкото са умрели от яденье, не са толкоз от неяденье.
Колкото ти боя, толко ти е твоя.
Колкото ти мене, и тебе Господ толкоз да даде.
Колкото ти стига чергата, толкоз са простирай.
Колкото ходил, толкоз и свършил.
Колкото хора, толкова и табихети.
Колче ти е, колче ми е, чашка ти е, чашка ми е.
Колъкто си, всякога по-малък се показвай.
Колъкто си, сякога са сѐ по-долен (нисък) показвай.
Комар да му е добър кон, иглени уши — зенгии.
Коминят крив, ама димът право излиза (сгледница).
Кому да са оплачеш, Бог високо, цар далеко.
Кому държи гъзът, да шукне.
Кому е до плач, кому е до смях.
Кому зъмче в гъзлето, той търси щърчето.
Кому кога дойде (тогаз тегли).
Кому майка, кому мащеха.
Кому не тряба днес, ще му тряба утре.
Кому пачи (кози) крак. — *Тур. „Докуз курда бир фурда.“*
Кому продаваш краставици.
Кому пчела за капа (на шапка), он се похвата. *Соф.*
Кому първо пачи крак. — *Кому по-напред.*
Кому си дал, то него и търси.
Кому що са дали, с него са и хвали.
Комуто Господ дал, хората не могат да му го земат.
Комуто е добра жената, нему не тряба да ходи в черква; комуто е лоша, не тряба да плаче на гробища.
Комуто е лоша жената, не му тряба вечна мъка.
Комуто е много маслото, той си маже и ботушът.
Комуто е стрелата в реброто, него и боли.
Комуто е харна жената, не тряба му рай.
Комуто е щета, нему е и присмеха.
Комуто лозьето е прекопано, той има пълна бъчва.
Комуто си бръснал брадата, него си и порязал.

Комуто си дал, върви го търси.
Комуто си кумувал, от него и чакай кравай.
Комшийската кокошка са вижда като гъска.
Комшийската кокошка сѐ по-голяма от наш'та.
Комшийската кокошка сѐ по-едри яйца несе (носи).
Комшийската котка изяла месото, а наш'та са наяла.
Комшийската котка накусала млякото, а наш'та са облизва.
Кон дето не е научен на самар, като му го турят, хелбетя ще шава.
Кон и добър юнак.
Кон и пушка сами са крадат.
Кон на вяра, пари на заем.
Кон познава сайбият си.
Кон пърди, вятър вее.
Кон пърди, вятър вее, гората се люлее.
Кон пърди, вятър вей, Димка перо люлей.
Кон са на заем не дава.
Кон са не продава.
Кон са по прилика не язди, а който го има.
Кон са по прилика не язди, който го има, той го яха.
Кон, сахат и жена са на заем не дават.
Кон се хвали след месец, а па човек след година.
Конеца цепи.
Конката, иди-прииди, напорника зор.
Конска глава на кол (плет) да я видиш, ти й удри юздата.
Конска воля, народна воля.
Конче му струва хиляда, булче му струва два града. *От песен.*
Коня панагонът го сваля.
Коня язди като кеседжия.
Коня яздя, пешком ходя.
Конят гледай отпред, а момата отвред.
Конят иска зоб, а жената роб.
Конят и ноще види.
Конят на четири крака и пак са препъва, а то не челяк.
Конят познава кой може да го язди.
Конят си давам, мамо, ако ми я дадат.
Копай, мотичке, според платата.

Копралята е не сал в ръцете.

Копри са и то.

Коприва са не мерише.

Копринена булка, вълнен зет. *Лясков.*

Копринена жена с вълнен мъж — *казват тому, който е по-прост от жена си или пък е неучен, простак.*

Копси кокона, копси. — Копси, ама чобан дипли.

Корав хляб, корави зъби.

Кордисал са като три и руп.

Кордисва се като пате в решето.

Кордисва са като халваджийска тесла.

Коремът му механа.

Косено е — стрижено е. — *Виж: „Не е косено.“*

Косми враносани, крака скопосани.

Косо прасе, росо просо пасе.

Костенурката с нощовите си ходи.

Костилка — *казуват на сухите дребни хора, а понякога и на скъпите.*

Кости меки и намекват, не ще ли са разчекнат. — *В тая пословица има нещо намек, дето в старо време блудниците ги разчеквали.*

Косъмът от мустаките му да погълнеш, ще са отровиш.

Косъмът с ръце на две дели. — *Мурафетлия е.*

Котка оцет пие ли?

Котката е станала от ръкавицата на св. Василия.

Котката и котаракът две мачки са.

Котката и през девет стени подушва пестърната.

Котката като не стига млякото, казва: кисело е.

Котката, кога спи, не лови мишки.

Котката, кога не може да досегне месото, казва, че е вонещо.

Котката не пада на гърбът си, а на краката си.

Котката, отдето я фърлиш, на краката си пада.

Котката са похвалила, че не яде пестърва риба. — Нека я подуши, та щем видя.

Котката умира и за мишките мисли.

Котленски тонпатери.

Коча душа яка.

Коя глава колкот’ побира, толкоз зима.

Коя душа не ще да иде в рай.

Коя кучка лаеше, та не аз?

Коя кучка ти лаеше — *т.е. кой ти думаше тебе, а ти?*

Коя мени кравай на ръката, тя мени леля.

Коя овца отива срещу вълкът?

Коя файда от кахър.

Която боговица не ще да са щипе, тя не на черква.

Която гора са сече, в нея кози не са бръстят.

Която зъмя не ма закача, нека са с години провлача.

Която кобила се хване, тя вършее харман. — *Тур.: „Тутула̀н късра̀к харманъ̀ дювѐр.“*

Която кокошка млого крещи, малки яйца носи.

Която кръв ще тече, не стои в жилите. — *Тур.: „Акаджак кан дамарда дурмас.“*

Която мома млого пробира, тя неженена ходи.

Която мома млого са труфи (кити), тя е остаряла.

Която мома млого пее, тя рядко сее.

Която мома не аресва ирген, тя на старец са пада.

Която мома не ще да меси, весден сее.

Която мома обича на рибата главата, ще стане попадия.

Която не ще да меси, тя три дни сее.

Която овца са дели от стадото, вълкът я изяда.

Която стомна чести на вода, скоро са разбива.

Която тиква ходи често на кладенчето, скоро са строшава.

Кравата са тели, а волът боли гъзът.

Краденото е сѐ по-сладко.

Крадците сякога не крадат, (но) ти се сякога пази.

Край плета имаше толкоз повалени, се ти ли ги уби? — *Казва се тому, който в очи заплаша, че ще убие. Под повалените край плета се разумява лайна.*

Крак не съм подгъвал. — *Не съм сядал.*

Краката си намериха стъпките, а главите не могат.

Кракът не пипа, пипа ръката.

Крали Марко вино пие, децата му пепел лижат.

Краста иска да се начеше.

Краста с краста се начеше.

Краста шуга руга.

Крастав кон като чуе чесалото (да задрънка), и затръпва.

Крастави кози.

Крастaвите магарета през девет баиря са смирисуват.

Краставият са присмял на келевият.

Кратка вечеря, дълъг живот.

Кратка веселия, дълга неволия ражда.

Кратък псалом: алилуя. *Гръц.*

Крепи се пиле царско (царство) ми е. *Соф.*

Крета като патица.

Крив в тръница, прав в тъмница.

Крив кораб, прав поход. — *Тур: „Егри геми, догру сефер.“*

Крив си, щот’ си жив.

Крива клетва ступана си стига.

Крива, крива ръчица, дал ви Господ овчица и шарено шиленце. — *Така просят някои деца.*

Кривакът има два края.

Кривата кобилица, по-крепко носи.

Кривда с политванье, а правда с потикванье.

Криви му колата. — *Казва се за дете, кога се е поразчамяло.*

Криви на навой, прави на разбой, или криво на навои, право на разбой. *Соф.*[4]

Криви се като юда. — *За апостола Юда се приказва, че откак предал Христа, изкривили му се устата и станал тъй грозен и страшен, което го накарало да се обеси. Безграмотните живописци са го изобразявали с разкривено лице. „Юда“ — в южно и западно наречие „самовила“ и „русалка“.*

Кривицата кабаница да е, никой я не зема на себе си.

Кривият път е по-близък, ама е по-низък.

Криво вретено, остра къделя.

Криво да седим, право да говорим, *или* криво да седим, право да хоратим.

Криво вървиш, раче. — Тъй ми спори, братче.

Криво клоца, шуто боде. *Велес.*

Криво лозье, млого грозлье.

Криво перо на кьораво око, желти чехли на спукани пети, кован гердан на келева шия (приличат ли?).

Криво перо петлево.
Криво седѝ, право съдѝ.
Криво-клетник от неверник по-лош.
Кривото само полита, а правото иска да са притика.
Крие си като котка нехтьете (*или* като зъмя краката).
Криено няма пиено няма.
Кротко агне от две майки суче (бозае).
Кротко като агне (кога са обагне).
Круша под круша пада.
Круша-грозд. — *Има много круши, провиснали като грозд.*
Крушата са молила баби да я изеде, че й са остри зъбите.
Крушка си има опашка.
Крушката не пада далеч от крушата (коренът си).
Кръв да плюеш, казвай дренки съм ял.
Кръв с кръв са не мие.
Кръвен като попова свиня.
Кръвта вода не става.
Кръвта си проливам, че не го направям.
Кръпеж къща държи.
Кръст-кълки, корем-бабици.
Кръста ми. *Клетва. Соф.*
Кръстен, а не понуден.
Кръстен дявол.
Кръстена вода в яз не стои.
Кръстѐц гради да летува (на нивата), купѐн гради да зимува.
Кръсти, Боже, помагай, стягай конче, та бягай.
Кръсти, Боже, помагай, фърляй шапка, че бягай.
Кряка, кряка, па кляка.
Кряка като жаба.
Куко и пипе, теле и пате.
Кукувица му изпила умът.
Кукориго петлю, заколи го, тетьо (тате), да не буди мама, да спим двама.
Куку, шопе.
Куме, ядваш ли печено прасе да ти опечем?
Кумица не е чуждица.
Купи ден да пожѝвим (да поминем). *Кърчево.*

Купи лук, па му навали главата. — *Тъй отговарят, кога каже някой: „Що да правя.“ Соф.*

Купи му брънкалка и пусти го да брънка.

Купил магарето, че тогаз зел да мисли има ли трева.

Купци се сбират да обират хората.

Курварството е до време, пиянството е до века.

Курдисал са като ръждив пищов.

Курдисал са като цигански пищов.

Куряк мъж. — *Мъж, който не може да се схожда.*

Куфалницата му не досяга. — *Не му стига главата умът.*

Куц вълк сяко куче го дърпа.

Куца, че го боли зъб.

Куча вяра. *За турците.*

Куча вяра не е вяра.

Куча ка̀мара.

Куче брус не яде, а за пакост го изяда.

Куче го влаче. — *Не го бива никак, западнал, осиромашел.*

Куче държи кокала, нито го гложде, нито го на друго дава.

Куче и котка ще спят заедно.

Куче и челяк.

Куче икрам няма.

Куче, което не знае да лае, на овцете вълк докарва.

Куче, което варди две вратя, гладно умира.

Куче сланина не става.

Куче срама няма.

Куче спи кога ще, а да видим как ще яде.

Куче цървули не носи.

Кучетата го дръпат. — *Студено му е.*

Кучетата та̀мата (*вместо* щамата).

Кучето другар направѝ, и тоягата не фърляй.

Кучето е благословено, а котката проклета. — *Разказуват, че на онзи свят кучето ще носи вода да гаси огъня, в който са мъчи стопанинът, а котката ще духа да подклада.*

Кучето е верен другар.

Кучето зиме се кани да си прави къща, а лете забравя.

Кучето и котката заедно ще спят.

Кучето като му наближи смъртта, отива да пикае на джамията на вратата.

Кучето, кога ще, спи; но кога ще, не може да яде.

Кучето ляга в яслата, па нито плявата яде, нито на коня дава.

Кучето не яде кокалът, че и на друго го не дава.

Кучето от ходенье (ход, път) остарява (*или* кучето път го състарява).

Кучето от ходенье остарява, а момата от китенье.

Кучето са протяга лете колко ще, а зиме са свива на кълъбце.

Кучето сяка зима сѐ ще си прави къща напролет.

Кучешки живот.

Кучешки народ.

Кучешко тегло.

Кучката бързо ражда, затуй слепи добива кучетата си.

Кучката слепи ражда кучетата си.

Къде гърми, къде вали.

Къде да е Господ да види.

Къде даде Господ. — *Отговор на питаньето: „Къде отиваш? Къде си наумил да идеш?“ Ако питаш просто: „Къде?“, отговарят ти грубо: „За конски мъде.“*

Къде лежи очката, а къде му почката.

Къде отиваш, млого? — Въз млого.

Къде отхождаш, Йончо? — За присади, Дончо.

Кълвача си сам главата изкълвава. — *Кълвач, детел.*

Кълвиговно. — *Казва се на пиле преди харман.*

Кълне като врачка.

Кълне са като циганин (циганка).

Кълне са като циганин, кога иска да излъже.

Кълцай вода в чутура, да ти пусне масло. *Соф.*

Към рай пътят млого тесен, към пъкълът с кола върви.

Кънти като празна бъчва.

Кърпеното повече трае.

Кърпи дупки, тули.

Кърпи съдраното, дорде е малко.

Къс петел, пиленце. — *Тур.: „Койруксус таук хергюн пилич.“*

Къса градината, дълга годината.

Късметлия дете и в гащите са насира. *Тревн.*

Късметя ми такъв.
Късметя ѝ от педя.
Късна женитба, рани сираци.
Късно е да пестиш, кога не остане.
Късно си са подзел.
Късно си са подбедрил (подскоросал).
Късно си са свестил.
Късю ма дърпа. — *Не ми достигат парите.*
Кътай парицата, крепи душицата.
Къш чуждица, доде влезе в паница.
Къща без жена, гиран без кофа.
Къща без жена и мъж без пари, огън да ги гори. — *Тур.: „Ев карасъз, еркек парасъс, атеше янсънлар“.*
Къща без жена не е съща къща.
Къща без жена не се върти.
Къща без кавга (без дим) не бива.
Къща без покрив не бива.
Къща гори, дим не пуща.
Къща, да я шибнеш, ще тръгне — *т.е. стъкната.*
Къща имам (ми е) на главата (си).
Къща от имот са не съсипва.
Къща са с инат не върти.
Къща хрубелница.
Къща язѝлница — *т.е. пуши.*
Къщата да изгори, дългът из коминя изскача.
Къщата му гори, пък той песен пей.
Къщата не стои на земята, а на жената.
Къщата наопаки ще стане. — *От приказка за Настрадин Ходжа.*
Кьорав да не плаче, кьопав да не плаче, злочест да плаче.
Кьорав за свет, окат за чедо.
Кьорав Коца овце пасе, пет закарва, три докарва. *Соф.*
Кьорав не си.
Кьорава работа, конски хесап.
Кьорави очи кум не видят.
Кьоравото понякога прогледва.
Кяр до уши.

Кяр до коляно.
Кяр до коляно, зарар до уши.
Кяр е добър с похващанье, а пък борчът с плащанье.
Кяра и зараря са (стари) ортаци.

---

[1] Намладочна крава се казва тая, която има всякоя година теле. ↑

[2] Слава тебе, Господи. ↑

[3] Кади (б.р.) ↑

[4] Липсва форматиране на съюза „или“ за разделяне; съгласуването по число е напечатано така. — Бел.ел.кор. ↑

Л

Ладо та ладо, голо та гладо.

Лае към майната си.

Лае като куче.

Лае на аба.

Лае на месечина.

Лае на сукман.

Лае са с хората.

Лае си гъзът.

Лайно до лайно, човек до човек

Лайно е — мерише, свиня е — подуша.

Лани дето умря кобилата, жива ли е? *От приказка.*

Лани ма излъга̀, сега па ме излъга̀. *Селска.*

Лани свирено, сега го ѝграт.

Лани си ма попържало. — Лани не бях родено. *От баснята.*

Ланска, ага, ланска съм жаба. — *Виж: „Аз ланска, ага…“*

Лапа като хърватин.

Лапа мухите.

Лапнимуха.

Лапни тая улица и… — *На присмех, вместо земи, хвани тая улица. Русенска.*

Лапнишаран, блъснигабър.

Лапнишаран, бутнихраст, развалигьол: троица братя.

Левак не е ли? — *За арменец.*

Левуст (хлевуст) човек. — *1) който много дрънка; 2) присмехулник.*

Левуста мома момку не драга.

Легна мечката, играта престана.

Лѐжи, долу па̀си коньот.

Лежи като бебер.

Лежи като болник.

Лежи като копой.

Лежи като мъртъв.

Лежи като паша.
Лежи като селски чорбаджия.
Лежи като цигански харaччия.
Лежи на една кълка.
Леж, та пукни.
Лек като перушина.
Лека работица, кал (пръст) и каменчица. *Соф.*
Лека ти пръст.
Леко като перо.
Леко полеко, близо далеко.
Лелка къделка.
Леля ми си, лелке — пак да ми си леля.
Лесно баби да яде гнили круши.
Лесно да се храниш ако искаш, поп стани.
Лесно дохожда, мъчно си отхожда.
Лесно е да говориш, но мъчно е да го сториш.
Лесно е да го кажеш, мъчно е да го докажеш.
Лесно е да се вречеш, да видим как ще го изпечеш.
Лесно е да казваш, я да видим как ще го направиш.
Лесно е да са ожениш, да видим можеш ли са разжени.
Лесно е да яде баба гнили круши, я да видим как ще яде червендаците.
Лесно е на чужди деца да ставаш баща, я го отхрани да видим.
Лете без аба, зиме без торба не ходи.
Лете без кожух, зиме без хляб не ходи.
Лете под сенките, зиме по седенките.
Летен ден за зимна неделя.
Лети на клетва като на лайно.
Лети като пеперуда от цвят на цвят.
Леща на кебап.
Лещовичи сняг *или* лещовичя фартуна — *случава се през месец март.*[1]
Либе либѝ, кусур не му гледай.
Либѝ либе с кусура му.
Либи младо, земи старо.
Либила два брата, видяла два свята.
Лига̀ви са — *казват, кога някой не върши нещо както трябва.*

Лиже си сополя на сол намясто.
Лика-прилика, като два стръка аглика.
Лико с лико, ремик с ремик.
Ликото държи и дъгите, и обръчите й. — *Рекло ликото.*
Липсата го изяла.
Лисицата викала на понуди, па завила в трънього.
Лисицата дваж в капаня не влязва.
Лисицата и калугерка да стане, между кокошките я не пущай.
Лисицата като не стига гроздьето, казва, че е кисело.
Лисицата като не стига месото, вонещо е, казва.
Лисицата кога спи, не може да лови кокошки.
Лисицата лов не лови, и ако лови, сама си го яде.
Лисицата не обича кочекът, а кокошките.
Лисицата с ръкавици не може да лови кокошки.
Лисицата с вълкът станали кумове, дорде откраднат кокошка, а кога я откраднали, разкумили са.
Лице невиждано скоро са забравя. *Гръц.*
Лице от лице са посвенява.
Лицемерецът не сякога сполучва.
Лишанджи бобе — *т.е. яланджи бобе.*
Лишия Господ не търпи.
Лов ловила, плен пленила.
Ловецът дава място на заекът да бяга, а отстрана пуща кучето да го гони.
Лови вятър в решето.
Лозье не ще молитва, ами мотика.
Лозье не ще дяда Попа, иска чича Пота.
Ломоти се като обран грък на купя.
Лош язик що не може да направи?
Лоша жена, вечна мъка.
Лоша дума кой я каже, негова е.
Лоша дума от лоше сърце излиза.
Лошав ум две бели (на другиго и на себе си).
Лошавите вървуват от добрите.
Лошавият от какво се посвенява, и во вретище пак ще се развява.
Лошавото и вода го не спира.
Лоше време път не спира, лоши години го спират.

Лоше време пътник не спира.
Лоше, добро, мое й то.
Лоше, добро, туй е то.
Лоше нема нищо; добро, да̀-че господ. *Соф.*
Лоше правил и добро не видял.
Лошево време са управя, ама лош челяк никога.
Лошето Господ не търпи.
Лошето иде с колата, а се отнема с иглата.
Лошето се с лоше изпъжда.
Лоши уста сичко могат да кажат.
Лошите са лесно сдружават.
Лошият е белязан от Бога.
Лошият челяк за лоше се сяща.
Луд звънец не носи.
Луд изяда и два зелника, ама кой луд да му ги даде.
Луд от пиян бяга.
Луд, псалт и хекимин сякой става.
Луд рогат не бива.
Луд с рога не бива (и да има, той ги избива).
Луд свири, луд играй, който гледа, ум няма.
Луд събира, мъдър разпилява.
Луд хиляда влудява.
Луда Кояна.
Луда мома се по голямата китка познава, а луд овчер по голямата тояга.
Луда Пройна.
Луди купуват, мъдри продават.
Луди правили, мъдри развалят.
Лудите братя.
Лудите несеяни никнат.
Лудите нямат чорбаджия.
Лудите пред кадия не карат.
Лудият и питомният на едно не могат да живеят.
Лудият кон или ще окьоравее, или ще окуцее.
Лудо, младо, неженено. *От песен.*
Лудост с кола на пазар не ходи.
Лудост са на пазар не продава.

Лудостта е сватя с белата.
Лукова глава.
Лукова глава не срязвал, кокошка не закалал.
Лъга е. — *Тъй казуват в Софийско, кога кихнеш, уж че е лъжа това, що казват, че като кихнеш, та е поменал някой. В Търновско казват „наздравье“. В по-отколешно време се кръстеха, кога кихнат.*
Лъгал съм, откак съм се родил, и доде умра па че лъжем.
Лъжа без кантар.
Лъжа вода не гази.
Лъжа са с лъжица не сърба.
Лъжата върви напред, а истината подир.
Лъжата върви по-напред, ама далеч не отива.
Лъжата гюмрюк не плаща.
Лъжата, дето замръкне, там и осъмва.
Лъжата й са къси краката.
Лъжата са от брадата не засрамя.
Лъжата скоро на мегдан излазя.
Лъже го като малко дете с киселици.
Лъже и сам си вяра хваща.
Лъже като катунин.
Лъже като брадат (дърт) циганин.
Лъже, та са къса.
Лъжец първата година са радва на лъжите си.
Лъжѝ и са свести.
Лъжѝ ма, да та лъжа, хубавелке.
Лъжѝ ма, да та лъжа, да не тъжиш, да не тъжа.
Лъжѝ ма, да та лъжа, да си минува времето.
Лъжко-баждарлъжко.
Лъжливия и скъперника лесно са спогаждат.
Лъскава й гагата.
Лъсна петалата. — *Умря.*
Лъсна са като циганин на месечина.
Лъснал като келев на месечина.
Лъснал като лайно на месечина.
Лъснал са като тиган на месечина.
Лъщи му се гребена.
Льохманът му н’едни.

Любов на лице не гледа.

Любов хубост не гледа.

Людската кокошка му се вижда като патка (пуйка) голяма.

Людската кокошка по-голямо яйце снася.

Людски уста не са чувал, да ги запушеш.

Людско жито за душа лесно са раздава.

Людското е видено (*или* сѐ е по-видено).

Людското е сѐ людско.

Людското е сѐ по-голямо (по-много, по-хубаво).

Людското са бие с коматя, а свое с тояга.

Людското са зима и на Великден.

Лют като пипер, горчив като пелин.

Лют като пеперница.

Лют оцет бъднето си съсипва.

Лют оцет на съда си шета. — *Тур.: „Кескин сирке кенди кабъна зарар.“*

Люта му е клетвата, а блага му молитвата. *За поп казвано.*

Люх море. *Старокотленска.*

Люшка се като пиян.

Лющил го, та му писнали и двете уши.

Лятно време и по тръньето хляб.

Летно време и на трън колак има. *Соф.*

Летно лайно, зиме понудица. *Соф.*

Лято без бълхи не бива.

Лято дойде, па си иде.

---

[1] На хартията „или“ не е форматирано разделно. — Бел.ел.кор. ↑

М

Ма’а Бог. — *В Хасекиликя, вместо „Помага Бог“.*

Магаре без самар.

Магаре без уши.

Магаре в златни дрехи.

Магаре вяаат (яхат), магаре бараат (търсят).

Магаре ли ги пърди? — *За парите.*

Магаре мътна вода гази ли?

Магаре на хаджилък да иде, пак си дохожда магаре.

Магаре н’едно.

Магаре не си ли, самари много.

Магаре от кантар разбира ли?

Магаре от тимар не проумява.

Магаре от срам не мре.

Магаре реве, магаре зове.

Магаре са на тегло не купува. — *Неизвестно тука думата „тегло“ в кой смисъл е употребена. Види се, че е вместо теглилка, т.е. с кантар; но може и по това, като тегло и патима да се вземе и пак дава смисъл.*

Магаре стока не е, зет роднина не е, върба дърво не е.

Магаре-тагаре, не е хубаво име, дръжте да го изедем. *От приказка.*

Магаретата ако пърдят, атовете не тряба да дрищят.

Магарето ако одъртее, тавлабашия не става.

Магарето викали на сватба; или вода няма, или дърва няма.

Магарето в нивата, тъй пише в книгата. — *Тъй четял един поп, който не знаел да чете.*

Магарето води камилите.

Магарето вярват, мене не вярват.

Магарето го не търси на вървеж, а на пърдеж.

Магарето е магаре, ’ко ще има пари с товари.

Магарето и старо да е, пак е магаре.

Магарето като види зора, от ата по-напред върви.

Магарето като го заболи, конят надпреваря.

Магарето колко да е кескин, ат не става.

Магарето са има толкоз високо, че кога влявва в яхъра, сѐ са сниша.

Магарето са сѐ сниша, кога ще влезе в яхъра.

Магарето си е магаре, ’ко ще има злат палдъм.

Магарето си е сякога магаре.

Магарето си продадох, от да карам магарета не са отървах.

Магарешка работа.

Магарешки рай. — Тъмница.

Магарешки свят.

Магарешките лайна и те на ихтибар. — *Пословицата иде от това, че в мазанието с глина турят ги, защото държат яко.*

Магарещината кой сака, той си я купува и без пари.

Магарещината не ходи по горите и скалите, а по човеците.

Магарещината с пари са не купува.

Мазна Гана (Ганка).

Мазнѝ да лизне.

Май му са длъжки ръцете.

Майка милей, ръка не стига (*да бий*).

Майка мрази снахата като чужденка.

Майка на тейка, тейко на майка, остана майка без деца.

Майка черки късмет не избира. *Соф.*

Майка я съсипват дъщерите, а тя за тях сина си съсипва.

Майката е веща, дъщерята се усеща.

Майката една, децата не са еднакви.

Майката никога не клопа децата си.

Маймуна е — *т.е. безобразен, двуличен.*

Маймунджулук пари не струва. Двуличието не върви.

Майната ти (майната му).

Майстор Грую вретенаря, от три буки три вретена и едното нададено.

Майстор казват на козата, че с гъза си куршуми лее.

Майстор като коза (петелки да прави).

Майстор съм, майстор, в гора съм расъл.

Майстор Хвате десет занаята знае: борина цепи, катран вари, скрипци прави, трески бере…

Майстор човек вретенарин, децата му свределаре.
Майстора го работата му показва.
Майстория кози пасе: пет закарва, три докарва. — *В София казват: „Кьорав Коцо овце пасе, пет закарва“ и пр.*
Майчина клетва сè стига.
Майчина клетва на сухо не пада (дом разпилява, дом запустява).
Майчица-сенчица.
Майчица, че пак майчица.
Макавей е денят на баджанаците.
Макар в бъчва да влезе, сух ще излезе. — *Много пие.*
Макар да съм гола, боса, добра стока нося.
Макар да е хрубелница, тя е наша хубелница.
Макар и колиба, моя си е изба.
Макар ловец, не е светец.
Мал ми е, ако чеш земи го. *Соф.*
Мала е бар и челяк!
Мала, па въртежка.
Мала, па цепеница! — *(Да видиш клина, дет я цепи).*
Мала, па пастърма.
Мала са пък нахлянкал — *т.е. напил*.
Мала са накитил (накадил) — *т.е. напил*.
Мале, дека че го мацаме?
Малка — грозничка, а голяма — хубавичка.
Малка е градината, дълга е годината.
Малка кокошка, а около големият петел.
Малка кокошка сякой ден ярица.
Малка Янка за копанье, а голема за тропанье.
Малката глава надвила на голямата.
Малката кокошка малки яйца и снася.
Малката крава малко теле ражда.
Малки деца — малка бела, а големи — голяма.
Малките светци убиват човека (*Господ не го убива*).
Малко, ама сладко; много, та горчиво.
Малко благословия, много неволия.
Малко вирче, дребна (малка) риба.
Малко говори, а много слушай.
Малко гърненце, сладко варивце.

Малко е бисерево зърно, а се носи на господска шия.
Малко зияде, голям зарар.
Малко имот, много ум.
Малко конче с големи уши. — *Магарето.*
Малко, много, туй от Бога.
Малко момче бълшица е, а момиче въшчѝца. — *Кога им се види срамотата.*
Малко му тряба да го разцилиш.
Малко ум, много пари, голяма бела.
Малко хитрувай, по-малко хортувай.
Малко хитрувай, много се моли.
Малко черви яйца — *т.е. малко се черви.*
Малко ще му дойде.
Малко щребеле, а голяма шапка.
Малкото гърне в голямото — *казват някога, кога питаш: „Какво ще сварим.“*
Малкото камъче претуря колата.
Мало пиле до старо ярче.
Малък като петелко (пиперка).
Малък лъжец, голям крадец.
Малък светец, малък венец.
Малък Сечко рекъл: „Да ма не е срам от батя, ще си продам мурафетя.“
Мама ми е веща, знае как са пърже леща.
Мамарец, вагарец.
Мамин Гръгалчо.
Мамина леща гореща.
Манго, да та направим цар. — Ами маро̀? — Маро̀ иде изподире с колата. — Ех, аз да карам колата, че който става цар, да става.
Манджа за хилядо, пипер за дукато.
Мара иска печено, булката — варено, а пък ний с дяда каквото намерим.
Мара Марка в кошът крие.
Мари люде, видяхте ли ма конка̀х ли са? — *Виж: „Луди попе…“*
Мари мома от Микиш, я са обърни да ма виж.
Мари Радо, мари, дай кръмаля да го ударя, ама ма е страх.
Мария, гидия, на мишките кадия.

Мария, гидия, на котките кадия.
Мармори като поп.
Марта го върши това, Господ хабер няма.
Марта до деветините е сърдита.
Марта жена и аз жена, тръч коза на планина.
Марта не са дели (двои) от Сечка.
Марта са начумери, женят я за старец.
Марта са е запънала пак да прави някой сиромах болярин.
Марта са сърди за ерген.
Марта ще прави сиромаха болярин.
Мартин дъжд, да го налееш в оцет, става лют.
Мартина работа (Господ я има хабер, я не).
Мартино време.
Мартино слънце (не топли).
Марцина мина този свят, марцина и ще умре.
Маскара мъж, за пара дроб.
Маскарата не ходи по горага, ами по хората.
Масраф става.
Матка ли си, води рояка.
Мах уби честта на момата.
Маха опаш като котка за мръвка.
Маха опаш като куче.
Маха опашка. — *Гали са, лъсти другите да му дадат нещо.*
Маха опашка за врабче.
Маха с глава като кон (от мухите).
Маха с глава като кон с празна торба.
Махана, мъжо, ръжен хляб.
Махни са, страшно, юнак ще мине.
Маци и пламъци. — *„Маци“ е съкратено от „майци“.*
Мацна го като сопол в леща.
Мацни го в устата.
Мачка и поганец че лежат наедно. — *Казва са за студена нощ. Соф.*
Мачки ли сте доили? — *За нещо, кога няма отде да вземат. Соф.*
Мачкина душа. — *Женско чедо. Прил.*
Машалла има. — *За някой, който свършил нещо.*

Машалла, моме.

Машалла, момина мале. *От песен.*

Машалла са казва на посрано дете. — *В отговор, кога кажат някому „машалла“.*

Машалла, тюцко Трифоне, че пак си знаял гръцки.

Мед да капне, да го оближеш. — *Кога хвалят мома, че е чисто и пометено.*

Мед купува, мъст (оцет) продава.

Мед са на точило не ближе.

Меда, бабо, меда. — Недей синко, Неда, ей булката на тавана. *От приказка.*

Медена пита и еничерина подслажда.

Между голи жени и ред. — *Думата е за баня.*

Между два огъня се намярва.

Между два стола човек на земята пада.

Между нази черна котка мина. — *Смразили сме се.*

Между работа работа има. — *Тур.: „Иш арасанда иш вар.“*

Между чукът и наковалнята са намирам.

Мезе за ракия, гозба за трапеза, тамян за вкъщи. — *За ряпата.*

Меки очи, мокри поли.

Меко, ама (от) далеко.

Меко като памук.

Мекото въжье претрива якия камък.

Мели за зелье.

Мели, мели, брашно не пуща.

Мели му воденицата. — *Много дрънка.*

Мене гледай, гроздьето не гледай. — *Тур.: „Гъозюме бак, юзюме бакма.“*

Мене си ли да вярвам, Рада ли да вярвам.

Мене си ли да вярвам, Рада ли да слушам.

Мени ветхо, теби ново.

Мени добре, теби по-добре, а рубето на халос.

Мени добре, теби по-добре, за рубето зло става.

Мени е до плач, а теби до смях.

Мени е мило, теби е гнило.

Мени ми се гони майката, а той…

Мени не вярват, а магарето вярват.

Мени щяло, теби щяло, що е крива грошата?

Менява ги като циганин коньете.

Менява се като през марта времето.

Мерено, уверено.

Мери гарга, дум патка.

Миришат му зъбите на трева. — *Казва се на присмех, кога умира кон зиме от глад.*

Миришат му зъбите на мляко. — *Казва се за старите на присмех, кога си крият годините и се показват млади.*

Миришат му устата на мляко.

Мирише ми на бой. — *Тъй плашат понякога децата.*

Мирише на бъчва. — *За пиениците.*

Мирише на гроб. — *Скоро ще умре.*

Мирише на земя.

Мирише му душата на мляко.

Мирише на ветхи кириши.

Месец храни годината.

Местните на место, а па госта под моста. — *Тур.: „Ерми ерине, мусафир саманлаа.“*

Месо без кости не бива.

Месо месо яде ли?

Месото ми се не яде, кръвта ми на земята не пада.

Месото са с костите (кокалите) продава.

Метнал петалата — *умрял*.

Меца-клеца не е хубаво име, дръжте да я изядем.

Мечка страх, мен не.

Мечка са научва, та челяк ли не може?

Мечка тесто (турта) валяше, повече го лапаше.

Мечката на лисицата, а лисицата на опашката си. — *Казва се, кога карат някого на работа, а той кара другиго.*

Мечката наред играе.

Мечката спи, ухото й мърда.

Мечката я улавят от гората, и пак са науча.

Ми кръцкай. — Не скърцай. *Хасекелик.*

Мига като куче в лапавица. — *Казва се, кога съдят някого, а той мига и мълчи.*

Мига на парцали.

Мигар ще му сея на дъното ряпа.
Мижайте очи, да ви лъжеме. *Кукуш.*
Мижи, Хасан, да ти бая.
Мий магарето с сапун, да изгубиш и сапуня, и труда.
Мий магаре, хаби сапун и време.
Мий магаре, да ти плати с удари.
Мил му като на кучето камък.
Мил му, че го бил.
Мила, та драга.
Мили мамини патенца, вчера ги насадих, а днес са излупили и плувнали — *казвала една, която се напила и като влязла в мазата, не познала памукя, че плувнал*.
Мили му като овцете на вълка.
Мило за драго давай.
Мило му като лански сняг.
Мило му като на децата пръчката.
Мина Генчо (веч) Еския. — *То се вече мина.*
Мина ми на ухото.
Мина ми през ума.
Мина Минчо на пост, да поседи на мост.
Мина пате калът.
Мина пате, окъпа са.
Мина щиру време.
Минал и заминал.
Минал и през голямо решето, и през малко решето.
Минал му заяк път. — *Станало му пречка.*
Минал през иглени уши.
Минал през огън и вода.
Минал през сито и през решето.
Минал през Чуканите — *т.е. поначукал се, понарязал се. Чуканите са еленски колиби.*
Минала му лисица път. — *Сполетяла го злочестина, станала му нещо прекрата.*
Минала му мишка път. — *Не свършил работа.*
Минала са сватбата и си търси невестата.
Минали кола вода, остава ли следа?
Минало край хубавото.

Минало му премеждье през главата.

Минало му време.

Минало ти, байно, либенье, като на мала вола дълъг път.

Миналото минало, сегашното да видим.

Миналото не са враща никога.

Миналото свето, сегашното не с свето.

Мине ли мъж през бара, сака и да бара.

Мир и берекет, с гърба напред. — *Благословенье на подбив при напиванье.*

Мир и берекет, с гъза напред.

Мирас, марас.

Мирен като яре. — *Немирен.*

Мирно си сидехми, намерихми си белата.

Мирно сърце Бога моли, а немирно сълзи рони.

Миропомазали го. — *Кога някой нещо се накитил, без да се усети.*

Мисли за добро, да та не слети зло.

Мисли като бясно куче.

Мисли като ерменец, който побъркал баба си.

Мисли като кон на празна торба.

Мисли като кон на празна ясла.

Мисли като куче през Велики пости.

Мисли като магаре без слама.

Мисли като мисир през Велики пости.

Мисли като мисирче на слънце.

Мисли като павликенски домин.

Мисли като пате в дъжд.

Мисли като свиня (шупар) за Колада.

Мисли като свиня над говно.

Мисли като свиня на пъртина.

Мисли щото мислиш, Бога нийде и никога не забравяй.

Митил затваря кошара, а сипаницата не.

Мишя вяра. — *Тъй казват на гърците, защото кога приказват гъркини, като че църкат мишки. „Вяра“ тука е вместо „народност“.*

Мишье пиканье море не пълни.

Мишка в копена не останва гладна, *или* мишката в хамбаря гладна не остава.

Мишка вода. — *Вред обмокрен.*

Мишката го мисли, котката го отмисля (разваля).

Мишката кога е в кошницата сяка, че няма по-добре от нея.

Мишката са не побира в дупката, пък повлякла и тиква подире си.

Мишки да ти изгризат ушите. — *На децата, кога трошат хляб.*

Мишки да ви изядат главите.

Мишките играят, че няма котката.

Мишя дупка за хиляда. — *Тур.: „Счан дилии бин алтъна.“*

Мишя пикня море размъща ли?

Млад без памет, стар без ум.

Млад бях: „Мълчи, ти не знаеш“; остарях: „Че кой та пита.“

Млад да се жениш, рано е; стар да се жениш, късно е.

Млад да работи, стар да настанява.

Млад е, който е здрав.

Млад-зелен.

Млад работѝ, стар ум давай.

Млад са женѝ, *или* млад са калугерѝ.

Млад си — зелен си, стар си — изкуфял си.

Млада жена, старо вино. *Соф.*

Младата булка с писаната хурка. *От песен.*

Младо без парица, старо без душица.

Младо е момчето! Остали са му (само) два кътника.

Младо либѝ, старо земѝ.

Младо лозье, кисело гроздье.

Младо не пожелило, старо не спечелило.

Младо не спастрило, старо не скастрило.

Младо радо до венчило, а охоло до вречило.

Младоженя без кусур не бива.

Младост до време, старост до гроба.

Младост е лудост.

Младост и лудост две близнета.

Младо хвалѝ, старо либѝ.

Млого въз млого отходи.

Млого лакардии (думи) на воденица биват.

Млого ходи из село, ще си дойде без чело.

Млогото думи пари не струват.

Млогото отиде, малкото остана. — *Тур.: „Чоку гитти, азъ калдъ.“*

Млък, че та изяда вльк.

Мляко, дръж го яко.

Много баба знаяла и насъне гледала.

Много баби — килаво дете. — *Дет са месят мнозина в една работа, тя не става никаква.*

Много борави, нищо не прави.

Много гърми, а не вали.

Много гърмотевица, а малко дъжд.

Много дрънка, сѐ за вънка.

Много е грижа Бога, че ще попари сланата краставиците.

Много е дявол — *т.е. хитър, лукав*.

Много за глава, че ни едно на глава.

Много занаети, празни му ръцете.

Много знае, бей!

Много знае, много ще тегли.

Много имот къща не съсипва.

Много квачки и пилета.

Много ма чуват те мени.

Много ма керти. — *Не ме зачита.*

Много му знае кожата, много ще му тегли главата.

Много обидяло, много видяло.

Много приказки на воденица биват.

Много слушай, малко думай.

Много сми прекарали, и туй ще прекарами.

Много стока къща не съсипва.

Много стока очи не вади. — *Тур.: „Артък мал гьоз чикармас.“*

Много ходило, много знай. *От приказка.*

Много ходило, много видяло.

Много ходил, много видял и научил. — *Тур.: „Чок гезен, чок билир.“*

Много хитър човек честта си прехитря и без чест остава.

Много худо̀жник, пу̀стокъщовник. *Гръц.*

Много чеда̀ за хвала̀, а едно е за храна.

Много яло и на зъб не попало.

Многото думи малко пари струват.

Многото са мина, малкото остана.

Можеш ли сам да изпечеш кокошка, недей пита другиго.

Мой кум, негов ум.

Мойта земя да ми пие кръвта, а не чужда.

Мойта още жито зоби, *или*

Мойта още в полата си яде — *т.е. твърде е малка. Тъй казват някои ергени, кога ги канят с някоя мома, а то показва, че не ще бързат да се женят.*

Мойта риза по-близо ми й от твойта.

Мойто мой, твойто мой.

Мокри гащи ядат риба.

Мокри Иван. — *Прякор на пиениците, най-вече на ония, които са попикават.*

Мокри й полите, че й меки очите.

Мокрият предник сушат, а не сухият.

Мокър дошел, а кален си отишел.

Мокър като дъждовник.

Мокър като дюдюл. — *„Дюдюл" не ми е позната дума; но може би е да от „дудул, дудула" („Цинга манга дудула") и да означава „дюдюл", сиреч тоя, който играе на „пеперудня" и когото заливат с вода. На последне време циганите играят тази игра, както и „лазара".*

Мокър като пеперуда.

Мокър от дъжд са не бои.

Молба не е загуба.

Молено сиренье, кисело яденье.

Молете са, хора, дано излезе Рада мома.

Моли като с бял дроб.

Моли като с крастав кон.

Моли са като просяк.

Моли са като циганка да иде на сватба.

Молѝ се, и от зло пазѝ се.

Молозака държи дувара.

Мома вино не пие, коза сено не яде. — Де козата? — На купата. — Де момата? — При оката, *или*

Мома вино не пие, коза сено не яде; козата са покачи на купата и момата дигна оката.

Мома в люлка, дар в дисаги.

Мома гиздава, а глава гнидава.

Мома гиздосия, булка поразия. — *Доде е мома скопосна, като са ожени, не са погледва.*

Мома е, докле е у дома.

Мома като преспа (*сопа*) — *т.е. едра като планина*.

Мома мила, а невеста гнила.

Мома на глед, като тиква на плет.

Мома откак стана мома, сѐ й свати на ума.

Мома срама няма.

Мома троши паниците — *т.е. иска да се жени*.

Момата плели, иргенът клели.

Момата я жени лицето.

Momински срам до прага.

Momински срам до края.

Моминско село няма нийде.

Момиче, голям дяволо. *От песен.*

Момиче расте като гъбка.

Момичетата растат като зла трева.

Момичето дяволите го теглят за ушите, та расте скоро.

Момичето е гнило купище.

Момичето язък, че изгори момчето.

Момче расте като под камък, а момиче като под лайно.

Момче от Бонче, невеста от Вранче. *Прилепска. Бонче и Вранче са села*.

Момче са жени, кога ще, а момиче, кога го сакат.

Момченце и момиченце, конченце и теленце.

Море, слагай да ям, че от сватба ида.

Морето да пропадне, я че изпливам отгоре. *Кюстендил*.

Мори Пено, като ходи у Цариград, виде ли царьо? — Видех. — Що чинеше? — Правеше си опинци. — Имаше ли брада? — Баш като дедовата Тричкова. *Соф.*

Мотика и лопата най-последня заплата.

Мотика и лопата — *казвали краката на магарето, като ходяло, и ще каже, че то моляло Бога да умре стопанинът му; а па конят казвал: „Дръж са, не бой са, на памук ще паднеш“; затова кога падне някой от кон, не са убивал, а от магаре — убивал са*.

Мотика молитва не сака. *Соф.*

Мотовила вила, който сече мотовила, жена му умира.

Мотовила вила, жена мъжа била.

Мочил срещу слънце. *Мак.*

Мош-пую. — *Влашко конте.*

Моя жена, моя злина (и добрина).

Моя крава, мое и теле.

Моя майка и негова от две жени деца.

Моя майка и негова две жени.

Моя майка и негова на една река си прали ризите.

Моя майка и негова на едно слънце си сушат дрехите.

Моя милост ма проводи негова милост до твоя милост да му дадеш един чувал жито.

Моя милост, твоя милост, кой ще влезе в хамбаря, да насипе чувала.

Моят ат е по-бръз от неговото магаре.

Моята хропотница за твоя нос. — *Употребява се от хропотничави някои по вяра, че ще оздравеят, ако излъжат другиго, като му кажат: „Кой се сгодил в нашата махла?“ Ако излъганият попита кой е, отговарят: „Моята…“*

Мравя ли е насреща, ти с мечка са бори.

Мразя го като червив (като червиво куче).

Мразяла момата хорото, че са оженила за гъдуларя.

Мрака сякаш — *т.е. много сакаш.*

Мре от глад, пък ще става сват.

Мръдна му бръчката.

Мръдна му гроша.

Мръзнах до Бога.

Мръкни, съмни, туй света.

Мръстят са като зъмье.

Мъртва глава сълзи пуща ли?

Мъртва и студена.

Мъртво око сълза не пуща.

Мука и сполука.

Мустаки го наболи, а той още сополи.

Мустачури до ушури.

Муха, бае, муха ти в окото. — А в твоето паяк.

Муха далак има, мравя злъчка има.

Муха с оцет не са лови.

Муха са мижом не лови.

Мухата като потъне в конското лайно, мисли, че е в мъст потънала.

Мухата са върти над медът, а попът над бобът.

Мухата стригат. — *Казва се за скъперник някой, но повече за селените хърцои.*

Мушица го прави, ако го правеше баба, щеше да ти напълни паницата — *казала една баба, като дала на един турчин мед малко в една паница, а той искал още*.

Мъгла го влаче по зелено осое.

Мъгливото време на вълкът ярадисва.

Мъдарец, мъдарец, дигни плочка вагарец.

Мъдри купуват, луди продават.

Мъдри събират, луди пилеят.

Мъдри са като млада булка.

Мъдрият са готви отнапред за сякога. *Гръц.*

Мъж бъди, Начо, попържай.

Мъж го имаш за сянка.

Мъж да приноси с колата, жена да износя с иглата, пак не остава, *или*

Мъж да приносят с две ръце, жена да износя с малкият си пръст, пак е празна къщата.

Мъж държи къщата, а жената я краси.

Мъж е сякой, който върже гащи.

Мъж е туй, не е кърпел да го откърпиш (*или* не е яма да го откърпиш).

Мъж за две жени станал, още не порасъл.

Мъж и жена злъчка имат, брат и сестра глъчка имат.

Мъж искам, днес го искам.

Мъж, мъж, като лайно в дъжд.

Мъж на жена лицето, жена мъжу ръцете гледа.

Мъж от краката изстива, жена като патка. *Соф.*

Мъж от море очи носи.

Мъж с до пояс бела брада да е, да го не верваш.

Мъж с мустаки и жена с гърди не се учат.

Мъж са два пъти радва в живота си: веднъж, кога са жени, и втори път, кога му умре жената.

Мъж съм аз, гащи вържа.

Мъж тегоби не знае — *т.е. не му е толкоз мъчно за дома, кога е на чужбина*.

Мъжа е гостенин (гост) вкъщи.

Мъждрак в чувал не стои.

Мъждрак се у врекя не крие. *Соф.*

Мъжец, мъжец, ако би ще и от калец.

Мъжец, мъжец — дребен дъждец.

Мъжко винце. — *Кисело вино.*

Мъжкото е като бълха, женското като въшка.

Мъжът да знае жената от пояса надоле.

Мъжът е вкъщи глава, а жената душа.

Мъжът е сѐ сенчица.

Мъз-мъз човек. — *Човек, що хортува и не му се разумява.*

Мълзя си кравата.

Мълкохапо куче.

Мълчаливия си знае работата.

Мълчан пита изяда.

Мълчано, безценно.

Мълчаньето на всичко надвива.

Мълчете да каже наш Иван, когото го мързи да си отвори устата.

Мълчи бе; по нас кога ги бият, че не им дават да плачат.

Мълчи, да та убие Господ. — *Казва се тому, който е направил нещо пакост и иска да са оправдае.*

Мълчи като бивол.

Мълчи като блъснат.

Мълчи като дъб.

Мълчи като пукал.

Мълчи като треснат.

Мълчи като фит (пуяк).

Мълчимайка — *казват на майка, която има моми за жененье.*

Мълчи, маре, аз го лъжа.

Мързеливите вечер са разработват.

Мързеливия пророк става.

Мързеш благо не руча и ново не носи. *Соф.*

Мързи го да подума.
Мързян и Нещян двама братя.
Мързян и Нещян братя, а Нехра им сестра.
Мършава погодба много е по-хубава от тлъста сръдба.
Мътиш ми водата.
Мътна и поройна. — *За човек, що не знае какво прави.*
Мътна като боза. — *За вода.*
Мътна като кал. — *За вода.*
Мъх за шикалки. *От приказка.*
Мъчи се да изкара от две баби невеста. *Соф.*
Мъчи се като грешен дявол.
Мъчил са бивол да погълне, че едва муха погълнал.
Мъчно е войвода да станеш, а то пари са лесно печелят.
Мяра — вяра, кантар — кадия.
Място обичай, закон главизна.
Мях имахми и без мях бяхми.

Н

На ата са кюстек туря.
На баба ти гнили круши.
На балдъзата едната кълка е на баджанака.
На бахчеванджия седнал краставици да продава.
На баща ти лула тютюн.
На бащиното си кръщенье не съм ял толкоз.
На бащиното си огнище ряпа сей.
На бегалецът окото в гората.
На бегалецът гората е Света гора.
На Белица за белица.
На берберница за ред трябва да чакаш.
На бивола окото сѐ в просото.
На блага па̀ра излязла — *т.е. сутрин по слана*.
На благата черква. — *Обред в одринските села подир виноберма, на който слагат само кокошки и благо вино.*
На боб на зърно. — *Казва се, кога нещо се роди нарядко.*
На Бога са нозете вълнени, а ръцете железни.
На богатият колата излизат въз баиря, а на сиромахът не могат.
На бодлива крава Господ рога не дава (*или* да не дава).
На Божата работа никой не са смеся.
На бой се плесница не гледа.
На бой сички не умират и сички юнаци не биват.
На бостанджия краставици са не продават.
На бостаня спала, краставици яла.
На брадата му ще намериш и от Бъдни вечер от меда, и на Великден от яйцето. — *За човек, който се държи нечисто.*
На българин умът иде я кога бяга, я кога ляга.
На българина мъка дай. — *Тур.: „Гяура̀ изиет.“*
На българина чаша винце, я ракийца.
На бълха шемшик сокай.
На бял кон и на млад господар мъчно са шета.
На бял кон и на чер калугер голяма им е шетнята.

На бял кон, на калугер, много им е захметя.
На вази по чешка, а на майка ви с черното.
На вам по цяло, дайте мене половинка.
На вас здравье.
На вас лъжа, на мене истина.
На ваше здравье, кръст ма боли.
На вдовица от сапун нужда няма. *Тур.*
На вдовицата жена и полите й са душмани. *Соф.*
На вдовиците на късметя.
На Великден кога дойдеш у нас на честито, аз ще ти дам пологът (мътокът).
На вето село нов адет не бива.
На вето село нов закон не прави.
На вето село нов адет не вади.
На̀ ви, майка, по чашка, а майка ви ще пие с черното шише, че желее баща ви.
На високо седи, на широко гледа. — *За Бога.*
На вода, на огън юнак не бива.
На водата малко вино туря. — *Преносно за скъперниците.*
На воденица гайда не струва.
На воденица да идеш, ред трябва да вардиш.
На воденица за ред трябва да чакаш.
На воденица правено. — *Дрънка, говори много.*
На воденичаря, тато, да ти изцери кашлицата като на мама.
На войска сабя са не заема.
На Връбница в сряда. — *Никога.*
На връст баба, на работа похаба.
На второ пришествие.
На въглен падна — *т.е. на горещ стомах*.
На въглен цвърна.
На въз вода плува.
На въз косми бръсне.
На възлове въже по-яко държи.
На вълкът в ръцете да падне овца, излязва ли цяла? — *Историческа. Говори се за българска княгиня и за турците.*
На вълкът името работи, а злото секи го струва.
На вълкът името работи, а лисицата си върши работата.

На вълкът намират махна, а себе си не видят.

На вълчешко легло кокал стои ли?

На вяра, на заем, пък отде не знаем.

На глава му фѝна феса. *Соф.*

На глава му тъпан бие, на гъзът му яйце се пече.

На глава са два калпакя не налагат (не носят).

На глава слънце, на сърце лед (*или* снег), *или*

На главата снег, на сърцето лед.

На главата има нещо, а в главата няма нищо.

На главата му огън гори, пък той хабер няма.

На гладна кума хляб на ума.

На гладна сватя и дивяк е сладък.

На гладният и сухите корички са сладки.

На гладно куче сирен мях дава ли са да го варди?

На гладно сърце.

На глух да свириш, пиян да черпиш, мъртъв да кадиш — сѐ едно хваща.

На глух да клепеш, мъртъв да пушиш и пиян да черпиш — сѐ едно е.

На гнила дъска не стъпвай.

На гол гъз дрънкало не тряба.

На гол корем чифте пищове.

На гол мях сабя не мяза.

На голям ден съм родена, на по-голям съм кръстена.

На господарски смях, на ясно време недей вярва, навчас се меняват.

На гости драг, у вкъщи враг.

На готови деца баща да бъдеш (да стаеш) лесно е…

На граматѝка дървена мотика.

На греха няма майстор.

На гъзо му сир восък, на носо му фитили.

На гърба си да падне, пак носа си ще разбий. — *За комуто не му върви на добре.*

На гърбът си го задявам. — *Пò съм силен от него.*

На дарак е дупчено.

На два татка дете без капа ходи. *Скопска.*

На две баба баяла.

На две врата куче гладно умира.

На две кози пастир не мога да бъда.

На две магарета не може да раздели кош слама.

На̀две-на̀три. — *Небрежно, как да е, набързо.*

На девет вълци един пачи крак. — *Тур.: „Докуз курда̀, бир фурда̀.“*

На девет са качих, на осем не слизам. — *Не си зная сметката.*

На дете са не вричай, а подавай.

На детето каквото му на сърцето.

На доброто вино и оцетят му е добър.

На добър син имот не тряба, а на зъл защо му е, *или*

На добър син имот защо е, а на лош и не трябва.

На ’довиците на късметя живейте.

На Дрангазовото магаре свещ ще му паля. *Соф.*

На дребно нямам, а на едро не останаха. — *Кога на шега искат да дарят някого.*

На другиго ги продавай тия.

На другиго хатър, на мене си кахър.

На друго място ма сърби, на друго ма чешеш.

На друго място ма боли, на друго ма триеш.

На Дряново ходи; какви трици рови.

На думата си твърд бъди.

На душманин, който бяга, направи му злат мост.

На дъж, на вятър. — *Сегиз-тогиз.*

На дълга пътя Цариград. *От песен.*

На дърва с дете не ходи; ако му са счупят колата — плаче, ако ти се счупят — смее ти са.

На дърва отишел, брадвата не зел.

На дъсченото село. — *Тур. Значи в гроба, от това, дето турците се ровят с дъски.*

На дявола куршум в ушите.

На дявола пипер в очи.

На дявола торба камънье.

На дяволско село черква не прави.

На дядова си паднал, като се родил. — *Честит, сполучил с женяньето си.*

На евреин да не задлъжняваш, ако ищеш сладко да ядеш.

На евтиното месо чорбата не е сладка.

На един светец — един венец.

На една река са прали.

На едни езикът, на други зъбите работят.

На едни кола грънци една сопа стига.

На едно дете много кръстници не биват.

На едно място или са закрепи и търпи, или бягай. — *Тур.: „Бир махалде я тек дур, я пек дур.“*

На едно слънце са поскали.

На едно слънце си сушили дрехите.

На едно слънце яли, на една месечина спали. — *Не са роднина.*

На едного казвали, он сѐ разбира криво.

На едного крилце, на другиго търта.

На едного майка, на другиго мащеха.

На едного перце, на другиго крилце.

На едного са лъщи, на другиго са червенее.

На едного туй, на другиго онуй.

На едногото главата дебела, а на другия неодялана.

На жена грозна не казвай, че та нагрозява (намразява).

На жена да са къси пътеките.

На жена, катър и куче който хваща вяра, ум няма.

На жената болестта, трептеньето на листа.

На жената господ е мъжо.

На жената дяволите в тилът й са мътят.

На жената дявола е парата, а на мъжът — жената.

На жената както й са молиш.

На жената косата, на мъжът мустаките.

На жената по ума ако са возиш, ще прокопсаш.

На жената политиката в полите ѝ.

На жената са гледа как държи (къщата), а на мъжът — какво внося.

На жената уреда до прага, извън прага на мъжа е.

На женски кола до в дола.

На женски пазар спанье са продава. *Соф.*

На жив вълк опашката са не мери.

На заеца беж, на кучето дръж.

На заеца беж, на хрътката дръж. — *Тур.: „Таушана кач, тазъя тут.“*

На заеца кожата траяла три месеца на тъпан, че твойта ли не ще?

На заеца кожата шест месеца траяла на тъпан, че ний ли не ще утраем?

На залог слънце не са яде, че се разядат на човека устата.

На земята не стъпва.

На земята тежи много.

На зла круша, зъл прът.

На зла суша и градуша.

На зло търпи, че зло не струвай.

На змията смажи й главата.

На зора какво се опира. — *„Зора не даянър.“*

На зъл час в сакантия секи гледа себе си.

На змчето смажи му главата, доде е малко.

На каквото хоро са хванеш, тъй ще играеш.

На какъвто кон яздиш, такваз песен ще пееш.

На калугер милостиня и на турчин оно вречи, не забравя.

На келева глава — чемширен гребен.

На келевия нехтье не трябват, одира си главата.

На кобилица се прегънал от студ.

На кого кукна кукото? — На мен.

На кого ще остане скубелът?

На кое какво прилича.

На кой цар на времето са намираш?

На колко годинки е той? — *Тур.: „Кач яшанда кокона Трандафила.“*

На колко понуди е бил!

На комар ботуши.

На комар сломи ногата, потичат му червата. *Видин.*

На кон и на ере гърдите гледай.

На конец постоя.

На конска глава, и умряла да е, юзда й туряй.

На конски Великден.

На косъм постоя.

На коте ряпа, на жаба харзулка.

На коте ряпа, на комар ботуши.

На котката пътят до в плевнята. — *Тур.: „Кединин юрююшу саманлаа кадар.“*

На кочина прозорец и на курник катанец. *Соф.*

На която круша има круши, на нея има и копани.

На кравата гледай рогата, а на момата краката.

На кравата рогата не тежат.

На крастава шия желти желтици.

На края се давят власите.

На кривия комин димът право излязва.

На криво баба пикала. *Соф.*

На кръчмата секи ден, а на черква на свет ден.

На куков ден. *Или:* На куково лято.

На куче не оставят аманет сирен мях.

На кучето дръж, на заеца беж.

На кучето злината, на пиперя лютината, на човека добрината струват пари.

На кучето, като му наближи смъртта, отива, та пикае на джамията на вратата.

На кучешко легло кокал търси.

На кучешко легло кокал цял стои ли?

На кучешко легловище търси кокал.

На къщата ти бухали ще бухат.

На кьоравите щъркове Господ самси вие гнездото.

На ланско огнище огън търси.

На лапавица гледа.

На ластовицата опашката е от ножици.

На лице Бог не гледа, а на сърце.

На лице Христа (кръста), а в пазва дявола.

На лицето му да пикаеш, той ще каже от Бога е росица. — *За безочляв човек.*

На лош син иманье не трябва, а на добрия защо му е.

На лудите на главите научи се да бръсне.

На лудите честта работи.

На лудите кмет не дирят.

На лудия секи ден Великден.

На лъжата гюмрюк не зимат.

На лъжата е плитко дъното.

На лъжата краката са къси.
На лъжата кантар няма.
На лъжеца мартора до главата му.
На люцък гръб лесно е да се кордисваш.
На людско дупе 500 тояги са нищо.
На магаре намясто[1], ат ще вържа. *Тур.*
На магарето дур, на коня чуш.
На магарето слово казвали, то си ушите мърдало.
На майка ти гнили круши.
На майка си в коремът ка’ не е бил.
На майка ти желти чехли.
На мала вола дълъг път.
На малкото птиче устата биват големи.
На мене са падна кръчмата.
На мечката са дощяло круши (и дренки) и тя си казвала, че таз година ще са родят много.
На̀ ми климаря, удри дувара.
На мирна земя черен роб.
На мишките очите (шие, боде, пише).
На Мирево тъпан бие, на Хирево свирка свири.
На младо са ище, на старо са ревне.
На много пари и грижата много.
На мокра земя малко дъжд тряба.
На мома крушум пусни, а дума недей.
На момински врата и магаретата поревават.
На момите къклица, на момците бъклица.
На мравята път не е минувал. — *Мирен, незлобив.*
На мъж кръвта е по-честа, а на жената — по-рядка.
На мъж хубост са не гледа (не търси).
На мъжа уреда до къщните врата, а в къщата е на жената.
На мъжът уреда до сълбата, а на жената от сълбата нагоре.
На мършата и врабчета ходят.
На мюхлюзин ли си стока дал?
На нафор падна.
На невикан гост мястото му е зад вратата.
На неврат[2] ще иде.
На него гледам.

На някого къщата му горяла, а друг искал да му дадат огън да си запали лулата.

На обесник в къщата въже не окачай.

На огнището му ряпа ще сеят!

На огнището му трева да изникне.

На онзи свят ще вриш в катраня.

На онзи свят котката ще подклажда катраня да ври чорбаджия, а кучето ще носи вода да го загасява. — *Казува се за верността и предаността на кучето.*

На о̀прки боб. — *Боб, сготвен само със сол и вода.*

На оси пикал. — *Сърдит.*

На отворена стая много прозорци не трябат.

На очи драга, зад очи по̀врага.

На пара стъпва, на грош са не побира.

На парите добро утро, на парите добър вечер.

На перигла се върти.

На пета се върти.

На по-добри гости, по-голяма чест.

На по-малко хоро, по-скоро са наиграва човек.

На подарено магаре зъбите не са гледат, *или*

На подарено магаре подковите са не търсят.

На пожар с мехове отива. *Тур.*

На помана за прехрана.

На помен с чуждо коливо.

На помен със сита мешлина не ходи.

На попа думите слушай, а работите не гледай.

На поповете по една, на миряните по три, на калугерите колкото намерят.

На пототан гиди пущино.

На пояса си го затиквам. — *По̀ съм силен от него.*

На права Бога ще ида.

На правдина. — *Тур.: „Хак ерине.“*

На правото ако ангел помага, на кривото дявола са подлага.

На препалена пещ малко огнец й трябва.

На прехвалени ягоди с голям кошник не ходи *или* малка кошница носи.

На приказки няма насита.

На простака до пояс, а умния сух минал.
На пръстье да ги преброиш.
На птичето (на биволът) окото в просото.
На пърча брада за резил.
На пътник път, на жабата блато. — *Тур. „Йолджия йол, курбая гьол.“*
На пътника я жина му вдовица, я пък без парица. *Тур.*
На работника Господ помага.
На равно място купчина.
На ръжевия хляб манджата е глад.
На сайбия една, на кираджия много. — *За къщи.*
На свиня звънец и на тиква обръч.
На свиня звънец, на комар ботуши и на бълха шамшик сукай.
На свиня дай ново корито.
На свиня крой гащи.
На свинята и зурлата й да отрежеш, пак ще рови.
На свраката мерамът не е да пощи бивола, ами да се нахрани.
На све ме излъгаша, на кожу не могоша. *Трън.*
На свещица попрела, на слънчице поспала.
На свят ден, несвети работи.
На сестра ти желти чехли.
На сефер са сабя не заема.
На скъпия парите хо̀дят по горите.
На скъпия имота ха̀рвали го ядели.
На слепият кадия глухият чохадар.
На сливите маслото са пресече. — *Тур.: „Хошафанън ягъ̀ кеселди.“*
На слънце вода топлила.
На сляп огледало защо му е.
На Смаилова дупка. — *За турците казвано.*
На смирения в пазвата дяволите зимуват.
На смърт лек няма.
На снета глава цяр няма.
На спукани крака желти чехли.
На стар кон млада трева.
На стари години да градиш камини.
На сто едно и жената послушвай.

На сто вълци кози крак.

На сукман лае.

На сурмаха на къщата иди са натовари, на болерина иди са намагари.

На сурмаха сирмията е лъжата.

На сърце лют, на дупе мек. *Соф.*

На сяка крачка и закачка.

На сяка птица сокол не ставай.

На сяка птичка месото не е еднакво.

На секиму в сърцето по един аслан лежи, не струва да го будиш.

На секиго по косъм, ти остани скопосан.

На секиму говори по языка, ако искаш да те разбира.

На секиму товара според хала тежи.

На сяко гърне меродия.

На сяко гърне похлупка (похлупак).

На сяко зло смъртта му е церът.

На сяко куче камък няма да хвърлям.

На сяко място и закон.

На сяко село и адет.

На сякому пръднята на смирно мирише, а чуждата на запартък вони.

На сякого суша, на попа сноп.

На сякой ден Господ дава храната му.

На таз кълка (на туй ухо) леж ти.

На такава глава, такъв бръснач.

На такваз брада, таквоз бръсненье (такъв брич). — *Тур.: „Бьоле баш, бьоле траш."*

На теб останало да ядеш сирена попара.

На теб останало. — *Санким ти ще го свършиш.*

На̀ тебе, Боже, що на мен (туй) не може. — *Соф. Това, що давами, без да можем да го възпрем. Умре ли една свиня, халал да е на Господа.*

На темелът са насланя, а на керемидите са кланя.

На̀ ти, бабо, Гъоргевден. *Рус.*

На̀ ти, бабо, костен зъб, да ми дадеш (да поникне) железен. — *Тъй казват децата, кога си вадят зъб и го хвърлят.*

На̀ ти, Боже, молитва.

На̀ ти, врано, костен зъб, дай ми железен. — *Виж по-горе.*
На̀ ти, вълко, агне. — *На готово нещо да се не трудиш за него.*
На̀ ти, горо, говеда.
На̀ ти две пари за отрова.
На̀ ти, кумице, харанията, купих си ведрица.
На̀ ти, кьорчо, тояга.
На̀ ти пара, дай ми грош.
На̀ ти, пъньо гащи, че ти приличаш на моят мъж.
На тиква обръч.
На тогоз хатър, на оногоз хатър, на мене кахър.
На тоз свят има ли человек без нужда?
На три кучета един пачи крак.
На троица братя две рала гащи.
На трън гроздье търси.
На туй дете кой ще му е баща. *От песен.*
На туй ухо леж ти.
На турците вървежа да избикалят мъчнежа. — *Тур.: „Османлънън гидеши долашмайлен хер иши.“*
На турците гидиша да си гледат джумбюша.
На турчин и на калугер не се вричай за нищо, ако щеш да си мирен.
На турчина горчиво кафе.
На турчина достлука на коляното му.
На укапка воденица небет не може да меле.
На умни слугувай, че на безумни не господарувай.
На умните децата дори не са гладни готвят. *Гръц.*
На умните работите сал брадите им ги знаят.
На уста Христа, а на сърце беста.
На учен кон юзда не тряба.
На ушите ли си седиш (та не чуваш)?
На хаджилък има (ходят) и магарета.
На хаджия и на поп не се вярва (да не вярваш).
На хайдутина секи има да му дава.
На харизано магаре зъбите са не гледат.
На харизано магаре за подковите не гледай.
На хилядата половината е петстотин. *Тур.*
На хилядата едно послушвай и жената.

На хората лош, на мене е мъж.
На хорото играли, гайда не видяли.
На хорото ходила, а на черква ще иде.
На хубавата мома песен се пее, на юнак кон кюстек се туря.
На хубавото цената простака я не разбира.
На циганина катуната гори, а ти търсиш иманье.
Нà цукнѝ, че пукнѝ.
На челяка главата му строши, че хатъра му не строшавай.
На челяка къщата гори, а той му ище за чибукът си огън.
На челяка окото му извади, че му дума не изваждай.
На челяка очите му да излязат, че дума да му не излягва.
На челяка силом му земаш, та силом не можеш му да.
На челяка на скутът сядаш, на късметят му не можеш.
На черница от листьето копринен плат излява, ама иска да го чакаш.
На Чирпан излязват паници хубави, хора не излязват.
На чист понделник.
На чисто лице, малко вода иска (тряба).
На четирисе Младенци, четирисе глъмни у земи. — *Значи, че на св. Четиридесет (9 март-22 март — б.р.) Господ забива 40 главни у земята, та се стопля вече земята. „Младенци“ вместо „мъченици“. Соф.*
На чобанче по копанче.
На човек, който кокошка не е закалал, предай му бивол да заколи и гледай как ще го омърхоли.
На човека кожата на табака не ходи.
На човека и червата му в коремът мирни не стоят.
На човека и червата му са скарват понякога.
На човека от кожата цървули не правят.
На чужд гроб без сълзи са плаче.
На чужд гръб сто тоеги са малко.
На чужд помен баба на бабици са оригва.
На чужда къща комат не дават.
На чужди крака сто тояги са нищо.
На чужди поливки влетял.
На шантави очи очила не трябат (не помагат).

На ябанджийско куче опашката му да бъде между краката сякога.

На языка ми са върти, не мога да го кажа.

На языка му едно, на сърце му друго.

Набара го в барата.

Набискай козата да не врещи. *Ст. Загорска.*

Набрали са като котки на сиренье.

Набраздили го.

Набрезнили я.

Набулила са като лехуса.

Набъбнала. — *Напила се.*

Набърболескала са.

Набъхтало са чичек.

Навалили като стадо за ярма.

Навалили като пчели на мед.

Наведе врат. — *Покори се, подчини се.*

Наведе глава.

Наведй са да та цуна. — Покачи са на сандука.

Наведох му вратът.

Наведох му от девет кладенца (дерета) вода. — *Доказах му.*

Наведох му от няколко кладенца вода.

Наведоха го.

Навела са до земята.

Навесил глава.

Навесил са (навъсил са, накълмил са) като Стара планина.

Навесил са като котка на зло време.

Навик е една мъка, а отвик две.

Навила се като змия (на търкало).

Навири крака. *За кон кога умре…*

Навири кукор.

Навири опаш.

Навири ли кучка опаш, кучетата вървят подире ѝ.

Навирил нос. — *Разсърдил се; тоже възгордял се.*

Навирил нос, не са стига с лайняна (говняна) клечка.

Навирил подкови. — *За умрял кон.*

Навирил уши като магаре за ярма.

На̀врага му добрините, кога не са живей от злините му.

На̀врага ти кирията, слез ми от колата.
Наврага ти оното, дай ми чувалчето.
Наврях го в кучи гъз.
Наврях го на псетата в гъза.
Навън Иване, вътре Хасане.
Навървили са като в гладно просеците.
Навъсил се като Стара планина.
Навътре му са скача.
Нагазило го зло.
Нагъзиха го. — *Дадоха му зор.*
Надвесиха го над ярът.
Надее са като кон на празна торба.
Надей са като кон на зоб.
Надей са като вълкът, за да паднат мъдьете на овенът.
Надено рало криво оре.
Надроби му попара, че го кани да яде (наготово).
Надрундило са страшното.
Наду гайдата.
Надува са като пате в решето.
Надува са като мях.
Надува са като пуяк.
Надувай са, доде ти са пукне тютювата.
Надувай са, доде ти са спука кожата.
Надувай са, козле, на пазар та водя.
Надула са бълха да изсере слива.
Надула са бълха да избълва слива.
Надула са жаба да надмине вола.
Надула са като въшка в нова риза.
Надула са като праскваа. — *Оправила се, напълнила се, понесло й.*
Надула са като чума в петък. — *Много сърдита.*
Надява са като кълцан прясол.
Надявай са на пътник, а не на смъртник.
Наежил са като еж (таралеж).
Нажулил са. — *Напил се.*
Нажулих му носът.
Назад да вървиш, ще та бият по гърба.
Наздравье ви спанье.

Наздравье ти бръснатье.

Наздравье, Господ да оправи.

Назобал са. — *Пиян.*

Най-големи мъки — жена с голи кълки.

Най-големите лъжи у най-големите хора.

Най-добрата му дума: „Стани, та ме бий.“

Най-лесното е да заповядваш.

Най-лошето време за пътник е най-хубавото.

Най-лошето на светът е добро сърце в зли хора.

Най-мъчно е да се одере на лисицата носът.

Най-първо си крив, че не си прав. — *Тъй казват турците на християните, защото според тях права вяра нямат.*

Най-сладко е языкът и най-горчиво е пак языкът.

Най-хубав занаят попазлъка: чете да оздравя, чете и да умира и сѐ пари зима и сѐ добро прави.

Най-хубавата ябълка свинята я изяда.

Най-хубаво е попството, и от живи, и от умрели харач зима.

Най-често бере тлъка нехарът.

Найде слепия (хромия) урвата.

Найден граматика.

Найдохмо секиру; изгубихме секиру. *Брезник.*

Накаден. — *Пиян.*

Накара го вдън земе.

Накарай мързеливият на работа, пророк да го направиш.

Накарай хайлазина на работа, (на) ум да та научи.

Накарали Въля, а той Миля.

Накарали лисицата, тя кара опашката си, а тя не слуша.

Накитил са. — *Напил са.*

Наклал са като шупар.

Наклепах го. — *Значи: 1) наковладих го; 2) бих го (от клепя клепалото); 3) начуках го (от клепя мотиката).*

Накрачѝ и булката, Крачоне.

Накривѝ капа, че тръгни.

Накълвал са. — *Напил се.*

Налегат го мъглите.

Налегна си парцалите.

Налегнал ма като бивол.

Налегнали на него и сухо, и сурово.
Налей, Недо, да пий дедо.
Налетлеме. — *Проклетник челяк.*
Нали ма е и мене майка раждала, не ма е свракa срала.
Нали на писмо, пиши от мене две оки.
Нали са тези гъзове у вас, и там да идете, ще обсерете.
Нали съм и аз челяк.
Наложила му жена му калпакят.
Наложих дебелите. — *Обезсрамих се.*
Наложих му кокалите както тряба. — *Набих го.*
Налягай си парцалите. — *Мирувай.*
Налягали като биволи в тинята.
Наляла са като бъчва.
Налянкал са *или* нахлянкал са. — *Напил се.*
Налях му катран в ушите. — *Дадох му да разумее.*
Намазали й колата.
Намацала са като че не мисли. — *За жена, кога се прави.*
Намерваш му махана, то та кара в механа.
Намерено на земята, харизано на душата.
Намерено не мерено.
Намери баба хананя, ала й оста щенаня.
Намери баба хапано, ама ище щипано.
Намери ли бачка си?
Намери ли кръстника си?
Намери му слабото място.
Намерил келчо масло да яде, ами ще си маже главата.
Намерил клинец, трябат му още петнадесет и четири петала за кон.
Намерил му гъделя, па си го дои като крава.
Намерил черква да са кръсти.
Намерил си белата.
Намерил си клечка да си закачи торбичката.
Намерил се като куче на воденица.
Намерил село без кучета, че тръгнал без тояга.
Намерила баба скубано, а че иска й щипано.
Намерила булката черясло зад вратата.
Намерила лозье, не намерила грозде.

Намерили са куко и пипе.
Намерили са лика и прилика.
Намерило, че са прехласнало.
Намериш ли катър, не му гледай хатър.
Намесих са като джюрул в лъжици.
Наместо вежди да сглади, избоде очи.
Наместо вежди да сглади, очите си извади.
Наместо воловете да реват, колата скърцат.
Наметнал на св. Танас кожуха.
Наметнал пушка на гола душка.
Наметнал са като еленски чорбаджия.
Наметнал са като габровско конте.
Намира са на благата. — *Разположен е.*
Намират, та са насират.
Намръждил са като гнида в нова дреха.
Намусорчил са, като че му баттисали гемиите.
Нанеци да го понесат. *Клетва. — Нане, вместо бачо, от нене. Соф.*
Наопаки смях.
Нападнали като гладници.
Нападнали като делибашии.
Нападнали като скакалци.
Напалатиха са около него.
Напарих му кашлицата. — *Отмъстих му.*
Напил са като копач.
Напил са като треска.
Напил са като циганин — *т.е. до отвращение.*
Напиня са като рак на бързей.
Наплюскал са. — *Напил се.*
Направи в водата една дупка.
Направи го с земята барабар. *Соф.*
Напра̀ви го мат и маскара.
Напра̀ви гроша на зола.
Направѝ добро, да намериш зло.
Направи добро̀, да си намериш белата.
Направи добро, изяж лайно.
Направи добро, че го хвърли в морето.

Направѝ ма пророк, да та направя богат.
Направил ги на пистил. — *Смазал ги с бой.*
Направил си черкова, направи и олтаря.
Направих го бъзи и коприва.
Направих го маскара.
Направих дявола на маскара.
Напразно са челяк пази, ако Бог го не възпазя.
Напращял.
Напред е дълбоко, назад е бързей.
Напред да вървиш, ще та бият по носа.
Напред пропаст, назад вълци.
Напред прескочѝ, та подир са хвали.
Напред стръмно, назад (яма) влече.
Напукал са (да пукне макар).
Напукала му са кожата като на жаба в суха локва.
Напълни оката, че ако ще би и от реката.
Напълнил му чашата като на помен.
Напънал са планина да роди, че родил мишка.
Напърдели тиквата. — *Скарали се.*
Напъпила като цветье.
Напършил са като мисир.
Напяло му са на главата.
Наред, наред дечица, отпреде им паничка, отзаде им лъжичка.
Наредили са като арахангеловите празници.
Нарекла са баба за бърдо. — *Кога някой отиде нейде за пакост.*
Народът е брашнян чувал: колкото го тупаш, се ти пуща прах.
Нарязал са. — *Напил се.*
Нарязал са като на помен (сватба).
Нарязал са като поп на задушница.
Нас набедили, вас събедили.
Насадих му кокалите.
Насила в рай са не влиза.
Насила можеш да ми земеш, насила не можеш да ми дадеш.
Насила са зема, но насила не са дава.
Насила спасенье.
Насила спасенье не става.
Насила хубост не бива. — *Тур.: „Зорлан гюзеллик олмас.“*

Насмалко остана.
Насмалко остана булка да стана.
Наспо̀ред да вървиш, ще те тъпчат по крака.
Наспоред хала и товара.
Наспоред човека и кафе му варят.
Наспоред човека и чашата.
Настръхнал като оса.
Настъпал си на змия опашката.
Настъпи дявола.
Настъпи му шията да не хлопа много.
Настърви ли са куче на касапница, врата не варди.
Насъде та търсих, дядо попе.
Натегнал й гайтано. — *За непразна жена.*
Наточил са (*приготвил са*) като циганин на байрам.
Натрупали са като на халва (по Сирни заговезни).
Натрупаха са около него.
Натупах го както трябва.
Натъпка ли са платник Хасан?
Натъпкал са.
Натъпках му самаря.
Научи ли са куче на касапница, или кучето убий, или касапницата изгори.
Научи са детенце на варено бобенце.
Научи са поп на пражен боб; свърши са боб, отучи са поп.
Научи са гол, че го срам облечен.
Научил са гол, че му грози облечен.
Научил са да вдява и надминал майсторът си.
Научил са да меле, да насипе не умей.
Научил са зле, и добре му не приляга.
Научил са като куче на касапница.
Научила са попадята как да посреща владиката.
Научило са куче да глозди кокал.
Нахладиха му гъзът.
Нахлянкал са. Нахлюскал са. Натряскал са. — *Напил се.*
Нацепил са мъжки. — *Напил се.*
Нацупила са. — *Разсърдила са.*
Нацупила се чупа, сака да се лупа. *Мак.*

Начепатиха ма като оси.
Начесвам та, да та не сръбне йоще веднъж.
Начумерил са, сякаш че изял някой бащиното му иманье.
Начумерил са като баба Марта.
Наша баба, наш клоц.
Наша баба, наш помен.
Наша си, булне, наша си, ала си, булне, бачкова. *Песен.*
Наша стока, чужда чест.
Нашата работа чиста.
Наше е палето, нека лае (джавка).
Наше е чудото.
Нашла̀ млада невеста секира зад вратата. *Соф.*
Нашла̀, та прошла. *Соф.*
Наш’та върба ще роди круши.
Наш’та ето отпред е, неговата отзад е, аз я пренесох.
Наш’та кучка на нашия пес не дава.
Наш’та работа катърски опаш, нито порасва, нито са скъсява.
Наш’те бяха сиромаси, ама поимваха парици; тез хора чорбаджии, пък пари нямат.
Наш’те сега спят у дома.
Наш’то баща беше голему пророк. — *Тъй рекъл един циганин.*
Наш’то куче дойде ли, донесе ли брадвата?
Наш’то магаре от таз песен умря.
Наяве варди мравьете, в тайно краде конете.
Наядох са като златишко даначе.
Наядох са като на татово кръщенье.
Наядох са като попско дете на задушница.
Наяла са въшка, че излязла на чело.
Наяла са въшка на гърба, че изпълязла на чело.
Наяла са с пелин и зехири.
Не би къща тясна, ако не би челед бясна.
Не би от очите, че от веждите ли?
Не било в гроздьето, че в прегроздника ли?
Не било в млякото, та в сурватката ли?
Не било в тикви, че в картуни ли?
Не било на 60-те, та на 70-те ли (години)?
Не било по череши, че по тикви ли?

Не боим са да ма плашиш, не земам и да ма галиш.
Не бой са, бабо Петке, водата по-голяма иде. *Тревн.*
Не бой се, кака е тук.
Не боли баба за хубост.
Не брой звездите, да не паднеш в кладенца.
Не бутай, че хапото. — *Тъй плашат децата.*
Не бъди милостив, да бъдеш жив.
Не бъди длъжен, да не бъдеш тъжен.
Не бързай да предваряш като муле майка си.
Не бързай като довица на одър.
Не бързай с свещ, както паднах, и утре съм тук. — *Настрадин Ходжа.*
Не бъркай на баща си в паницата.
Не бъркай на майка си в паницата, с баща си с лъжицата.
Не в гъзлето, но в дупето.
Не в ухото, но в духлото.
Не види баба купата, та ще види иглата.
Не види баба купата, ама назярква оката.
Не види де стъпва.
Не види какво прави.
Не види куче напреде си.
Не види от вежди.
Не видиш ли? Губерът му отрил гурелите.
Не видяла вяра, видяла, та полудяла.
Не вижда го сайбията, не вижда го ни Господ.
Не виждай зло да се уплашиш, нито добро да се зарадваш.
Не викай злото, само мож да дойде.
Не влязвай преди магарето в яхъра.
Не вярвай велможата, одира ти кожата.
Не вярвай доста, бутва та от моста. *Тур.: „Инанма…“*
Не вярвай, доде не видиш с очите си.
Не вярвай ходжата, продава ти кожата. *Пом.*
Не вярвам да излезе Рада мома (с ръзът си).
Не вярвам от нашия род да стане субаша.
Не ги пърди магарето. — *За пари.*
Не ги рини с лопата. — *За пари.*
Не ги съм намерил на пътя. — *За пари.*

Не гледай Гроздана, гледай гроздьето.
Не гледай как те псуват, а кой те псува.
Не гледай корала, ами средата.
Не гледай стоката, гледай мене. *Тур.*
Не го бива ни за слива.
Не го бутай това лайно, ще се размерише.
Не го гледай малко таквоз, то я върши.
Не го е клел баща му да бъде се роб.
Не го е срам от боят (от брадата) му.
Не го опявай на вяра (вересия).
Не го опявай като поп без патрахил.
Не го осуквай.
Не го осуквай килифарски.
Не го прескача дявола без оно.
Не го прескача дявола, ако не са счеше, омие.

Не го слагайте покрай плет, че си има лош адет — *викала жената за умрелия влах.*

Не гонѝ келча, юнак да го не направиш. *Тур.*
Не гони Михаля.
Не гони пръдля, да го не направиш юнак.
Не давай на келявия нехтье, че си одира главата.
Не давай ухо. — *Не давай внимание, не слушай.*
Не дават за него ни пукната пара.

Не дават им и да плачат. — *Едного го била жена му и плачал, а друг дошел да го мири и казувал, че по тях кога жените бияли мъжете си, не дават им да плачат.*

Не дават му да шукне.
Не дават прах да падне на него.
Не дават турците.
Не дай, Боже.
Не дал Господ, царят какво ще вземе?
Не дрънкай.
Не думай как съм, но как би ща.
Не държат вече гугелите.
Не държи кръста.
Не държи ни боб.
Не е благодетеля пиян като Неделя.

Не е везир, ами резил.
Не е вред сѐ масло и мед.
Не е всичко лъскаво хубаво.
Не е грешно, но е грозно.
Не е грях, което влазя в гърлото, но което излазя от него.
Не е гурел да го махнеш (мъж е).
Не е за твоите уста лъжица.
Не е име, а виме.
Не е като хората.
Не е кому съдено (орисано), а кому е речено.
Не е коте, ами котак.
Не е куче, ами вълк.
Не е лайно да стои на лопата.
Не е мъжът в гащите.
Не е на умът си.
Не е нито на малкият ми пръст.
Не е наша Тодора за пред хора.
Не е по душата му.
Не е пъпеш да го померишеш, че да видиш зрял ли е.
Не е стока за земанье.
Не е тая песен за тая есен.
Не е то за неговите зъби.
Не е то тъй на патето крака.
Не е туй циганска волия.
Не е цветье за мерисанье.
Не е цветье да го померишеш, че да го познаеш.
Не е юнак, който иде от Влашко, нъй е юнак, който има сърце юнашко.
Не е юнак, който бие, юнак е, който търпи.
Не е яма̀, ами е мъж.
Не живеем да ядеми, а ядем да живеем.
Не за душа, а за гуша.
Не за Исуса, а за хляба вкуса. *Калугерска.*
Не зема от дума като вчерашно дете.
Не зема от дума ни колкото куче.
Не зема от тояга като бясно псе.
Не зема от юзда.

Не знае да напои магаре.

Не знае да си връзва йоще гащите, и то са пери.

Не знае да си възвие ръцете (и да ги пъхне отзаде си).

Не знае да си върже гащите.

Не знае да раздели на две магарета кош слама.

Не знае де да се дени.

Не знае накъде да се обърне.

Не знае ни блях.

Не знае ни да насипе, а не да смеле.

Не знае хляба на какво дърво расте.

Не знай йоще от де пикае кокошка.

Не знай йоще от де му са ще.

Не знай ни тпрюю, ни мее.

Не знай певеца кой глас ще, и кашлица му задраще.

Не знам аз, толкоз знам.

Не знам какво ще намериш с свещ нощя, дето аз деня при слънцето нищо не намирам.

Не знам, рекъл. — *Кога някой не ще да каже нещо.*

Не зяпай нагоре, да не паднеш надолу.

Не изгори тебе, а изгори мене, че две изпи — *казал един домакин на гостянина си, като го почерпал втори път с ракия, а той казал: „Люта бе, изгори ма.“*

Не изяда, че не му се пада.

Не искам ни на иглян връх.

Не й пада гърба на земята.

Не й падат краката на земята.

Не й са стига дъното.

Не каза ни вък.

Не казвай как съм, ами как ще съм.

Не казвай което не знаеш.

Не казвай никога аз съм.

Не каквото знаеш, но както намериш (найдеш).

Не както ищеш, но както са случи.

Не както можеш, но както тряба.

Не ковали децата.

Не купувай лозье, купи комшия.

Не липсва март от Великите пости. *Гръц.*

Не лъжи царската земя. — *Казва се, кога някой е клекнал и го бутнат да падне.*

Не ма боли тамо, дето ма ти триеш.

Не ма гледай в очите, нъй ми слушай речите.

Не ма е да ма ритне ат, ама да ма ритне магаре.

Не ма зачита за човек.

Не ма карай, да ти не снема чула.

Не ма лай, че ма познаваш.

Не ма питай гладен ли съм, ами дай да ям.

Не ма питай къде отивам, ами къде съм ходил.

Не ма попържаш ти, попържа ма мястото.

Не ма струвай да ти сторя.

Не ма топли.

Не ма й, че ще умра, ами кой ще оправя селото.

Не ме грей.

Не ме дръж за маскарата. — *Двусмислено се зема.*

Не ме свърта на едно място.

Не менявала вам чисто жито на ръж. — *Казва се, кога не дават от по-добър род мома на ерген по-долен.*

Не ми влязва в работа.

Не ми гложди подлогите.

Не ми го опявай на вересия.

Не ми държи кръста.

Не ми е изпила кукувица умът.

Не ми е ни в клин, ни в ръкав.

Не ми е орал и копал на нивата.

Не ми е притрябвал на вдовицата сапунят.

Не ми мерише на хубаво.

Не ми мига окото.

Не ми мъти водата, оскубвам ти брадата.

Не ми носи сърцето.

Не ми пуща яката.

Не ми рече в очите, че ма пасли момците.

Не ми са изводя майната.

Не ми са кордисвай, знам та…

Не ми са меси в чорбата.

Не ми са ни ухото изпотява.

Не ми са поти ухото.

Не ми си на очите, не ми си на сърцето.

Не ми стига кахъра, ще ти мисля катъра.

Не ми стига ядът, но ма боде бодът.

Не ми стига ядът ми, изкривил са и вратът ми.

Не ми стигат ядове, вири ми са д… *Гръц.*

Не ми трябва на баир лозье (водата го носи).

Не ми търпи търпилото.

Не ми хвали бащата, ам’ ми кажи момата.

Не ми хваща окото.

Не ми чупи плета, мари: съчки да чупиш, вода да топлиш, мъртви да къпиш.

Не ми яж цървулите (краката).

Не мога да гледам напреде си.

Не може да се намери. — *Подигравка, когато търси някой нещо и не може да го намери.*

Не може го окряка.

Не може го опърдя.

Не може го охърхора.

Не може да бие мъжа си, че бие гащите му.

Не може да бие магарето, че бие самарят.

Не може да каже пепел.

Не може да каже ни копче.

Не може да се наклати.

Не може да пръдне без него.

Не може да си отвори очите от на̀бод.

Не може да се оплаче вдовица от мъжетница.

Не може да го погълне.

Не може да го смели.

Не може да му подлее вода.

Не може човек да си почека зъбът.

Не можеш да му провъртиш главата и да му налееш ум.

Не можеш да си дадеш и слюмката от устата.

Не можеш му да̀ това, що е изгубил.

Не мож’ изпи морето, не мож’ стигна небето.

Не мож’ го видя да се засмее.

Не мой затвори булка вратата. — Как да не моя?

Не му бие топорът на едно място.
Не му види кобилката нататък.
Не му видях берекетя.
Не му видях прокопсията.
Не му гледат очите на хаджилък.
Не му дава да крекне.
Не му дава да шукне.
Не му дава по-голямата, с по-малката ще го моли.
Не му давай, да се не похвали.
Не му давам децата си, да пукне.
Не му дават и вода да пие.
Не му дават и хляб да си нареже.
Не му думай добро утро, да та длъжен не изкара.
Не му държи кукора.
Не му е по гайдата.
Не му е чисто коливото.
Не му зема главата.
Не му зная лезетя.
Не му зная аслията.
Не му е сега (дошло) времето.
Не му е чисто брашното.
Не му е чиста вълната.
Не му пада гърбът на земята.
Не му пее петелът.
Не му пита брала.
Не му са излязва напреде с девет оки ряпа.
Не му са е свила зъмя в кесията.
Не му са знае свърталото.
Не му са чете името.
Не му свети да дойде (да се обади).
Не му смеря (замеря) много, много.
Не му съм затеглил скутовете.
Не му съм на сърцето. — *Не зная що мисли.*
Не му съм на сърце.
Не му съм изял бащиното иманье.
Не му тряба град да го бие. — *За узрял плод.*
Не му увира главата с кола дърва.

Не му хваща праханта.
Не мя е сврака срала.
Не мя сърби тамо, дето ма чешеш.
Не обели зъб да продума.
Не оставят булката нито бърже, нито полека да върви.
Не остана нито крак.
Не пада на земята.
Не пипай, доде не питаш.
Не питай гаталец, а питай паталец. *Прилеп.*
Не питай кой съм, а коя водя.
Не питай пътник, а патник. *Или:* Не питай знайника, а патника.
Не питай старо, а страдало (патосно).
Не питай старо, ами патило.
Не питай скиталца, а паталца.
Не питай стопанка, ами душманка.
Не питам ни баща си — *т.е. не слушам никого.*
Не питат Панча кога е Великден.
Не плашѝ баба с похаба.
Не плачи на чужди гробища.
Не плачи на чужд гроб, да си не хабиш очите (да не останеш без очи).
Не плюй в кладенеца, от който ще пиеш.
Не плюй в паницата, от която ядеш.
Не подгънах крак.
Не подостряй колче, отзаде ти влиза.
Не прави, да не намериш.
Не прави добро, да не влезеш в (да не сториш) грях. — *Тур.: „Кач себабтан гюна…“*
Не предваряй като малко пуле майка си.
Не присягай в хората, да не ядеш дървото.
Не пука брънчо.
Не радвай са на раннаго юга.
Не разбира от муха.
Не раздавай. — *Не гълчи напразно.*
Не раздавай за Бог да прости.
Не раздухвай огъня.
Не расло на бой, ами на хубост.

Не рачиш, ама ще плачеш.
Не рачи го Рада, че не й се пада.
Не ритай овчарят, да са вълкът не радва.
Не са бои Йелко от Малама.
Не са боя от заешка тупурдия.
Не са върти къща с една ока брашно.
Не са дигай на голямо, ще ми седнеш на коляно.
Не са затуля челяк зад пръста си.
Не са качи на дърво без корен.
Не са качи, да не слязваш, и не слязвай, да не паднеш.
Не са мъдри като млада булка.
Не са ма дърпали кучетата.
Не са ма сукали котките.
Не са пита болния за постелка.
Не са смей вечер, че ти замръкват вън зъбите.
Не са смей на щърка, понисаш му крилете.
Не са смей на щърка, че му влачваш краката.
Не са ублажава тлъстото месо от пусталото.
Не са улавя нито за ухото, нито за опашката.
Не свети, не мрачи.
Не се дели некът от месото.
Не се взема от ръката му злата ябълка.
Не се знае ни кой пие, ни кой плаща.
Не се изтиряй чак до толкоз.
Не се меси в триците, изядат та свиньете.
Не се мърхоли с него.
Не се обаждай на сякого.
Не се облягай на гнил плет.[3]
Не се окади. — *Не дойде, не приближи.*
Не се оставяй да те бият и да те онодят, че се не вряща.
Не се отлагай сякому.
Не се отделя от гъза ми. — *Постоянно подире ми върви.*
Не се тражат старите волове, кога изумрат.
Не се улавя за опашката, нито за главата.
Не се управя, да го управиш.
Не се чу, не се видя.
Не си види вършкавия тил.

Не си види дрипавият (посраният) гъз.
Не си види крастата, ами…
Не си види шупливото д…, ами се копри…
Не си знае цената.
Не си е фърлил йоще булото. — *Не се е открил още*.
Не си ми ял попарата.
Не си повива.
Не си подбивай шега с мене.
Не си поплюва.
Не си поплюва на ръцете.
Не си прегризвай самаря.
Не си ритай късметя.
Не си ударяй брадвата о камък (ако не щеш да са подбива).
Не си фърляй тоягата на два ореха.
Не си цветье за мирисанье.
Не си чини парите.
Не си чини трудът.
Не си яж бабината (майната).
Не скърцай.
Не слади, не блажи.
Не слушай едного, па да съдиш двама.
Не смърди, а вони.
Не смърди, ни вонее.
Не смей са, Стойко, мамина Стойка и тя девойка.
Не смей са на лудо, да не полудееш, смей са на старо, да остарееш.
Не ставай ортак с тогова, който си гледа гологлав хесапа.
Не стана бостан, тикви не поникнаха.
Не старят годините, старят грижите (ядове, кахъри).
Не стигнало му.
Не струва ни за две пари.
Не струва ни изядено яйце.
Не струва ни кош слама.
Не струва ни лула тютюн.
Не струва ни торба каманье.
Не струва ни червен бан (ни ботка, ни дукато).
Не съм болен, да ма питаш сакам ли вино.

Не съм видял, не знам, не съм земал, не давам. — *Приписват я на евреите.*

Не съм гледач, да позная.

Не съм го бабил.

Не съм го бил по главата (да направи това).

Не съм го изсмукал из пръстьето си.

Не съм Господ да зная (сърцето му).

Не съм гърне да се счупя.

Не съм дошел за чок иш.

Не съм замерял Бога с камънье.

Не съм зрънце, да ма зобнеш.

Не съм креднал много, един кон съм краднал, сите куни мен гледат. *Циганска.*

Не съм крак подгъвал.

Не съм кусвала.

Не съм мигвала.

Не съм му бил на кръщеньето, да му зная годините.

Не съм му лапал каша на панудите, да му зная годините.

Не съм носил на курва вода, на войници съм шетал.

Не съм му надничал в кесията, да видя колко пари има.

Не съм му на сърцето, да го зная какво мисли.

Не съм нито на кравата опашката, ни на бикът рогата.

Не съм ни на кравата… ни на бика оното.

Не съм пророк да зная.

Не съм си изял умът в гладното.

Не съм го избозал из пръсти.

Не съм слънце, да огрея всекиго.

Не съм ти бащин подпор.

Не съм фърлил камък, да ма заболи ръката.

Не съм хапка, да ма хапнеш.

Не съм цветье за мирисанье.

Не съм ял лудото билье.

Не ся бъркай в чужда работа.

Не ся вози на людски кола.

Не ся плаши хрътка от заешко трополенье.

Не ся препирай за което не знаеш.

Не сяда, не пада.

Не та биха по главата, да идиш да казваш.

Не та видя ни за муха отпреде си (тъй ми е причерняло на очите).

Не та питат какво си ял, а какво донесе.

Не те питам за колко пари ти е каната.

Не ти давам ни от бълха дроб повече.

Не ти казвам да го извадиш, кой ти каза да го па̀хнеш.

Не ти ли гази мечка овесът (ръжта), не я бутай.

Не ти тряба ни Божи гроб, ни Света гора.

Не ти тряба от мечи ухо лажичник.

Не ти тряба от мечка ремик.

Не той играе, а виното.

Не тропай на чужди врата, да не потропат и на твоите.

Не тръси конят, а петалото.

Не тръси магарето на вървеж, ами на пърдеж.

Не тряба ниският да скача да досяга високия, ами високият да са приводя.

Не ти спори, брату, що си биеш ато.

Не туртето кръви вратът, а ръжения комат.

Не туряй сърп в чужда нива.

Не ту̀рси топорът, а топорището.

Не тътрѝ такъв като свахя без кон.

Не удържа са за опашката, като си изпуснал гривата.

Не умирай ми, магаренце, до зелена тревица.

Не умирай, не отивай, туй е то.

Не умри, коньо, до зелена трева. *Щип.*

Не учи баба как са дете баби.

Не учи баща си как са деца хранят (правят).

Не учи дяда си попа как са деца кръщават.

Не учи стареца да мъти яйца.

Не учи стареца как са кози пасат.

Не учи старца да пасе ярци.

Не фаща място.

Не фъргай в блато камък, да те не опръска.

Не фъргай на другиго, да не фъргат и на тебе.

Не фърляй камък в рядка кал, ще та опръска.

Не фърляй камък в рядък кал, ще та опръска.

Не фърляй на огъня сухи трескѝ.
Не хвали му хубост, а ум.
Не хвали ми хубавица, а хвали ми работница.
Не хвали са, а да та хвалят.
Не хилѝ са, да ти не замръкнат зъбите вън.
Не ходи Ганьо на Свищов.
Не ходи на Бяла, да не намериш бела.
Не хули, да не чуеш хула.
Не чака ли та честта ти, с бърза коня не я стигаш.
Не че ли мира, оче секира.
Не че, та не че. *Соф.*
Не че ти върнат китката, ако и да е месници.
Не че да го бъде, ако че и св. Рахангел брат да му е.
Не че си хабим семе за бадехава. *Соф.*
Не шава памук в кошница.
Не шавай като попадия в плевник.
Не ща боб, не ща леща, как да ми е тая там насреща.
Не ща кехая, без брада. — *Не ща жена*[4] *да ми съди.*
Не ща кликача, а тъкача.
Не ща, куме, печено прасе.
Не ща. — *Пъхни са в пещта, да та гони поп през нощта.*
Не ще да го умие ни Бяло море.
Не ще да го опере ни Дунав.
Не ще да падне долу.
Не ще да пасе телци.
Не ще да му сея на дъното просо, я.
Не ще да те знае ни колкото една муха.
Не ще дò риба да я изям, ами иде рак да ми пие очите.
Не ще мляко с ориз, ище ориз с мляко.
Не ще (може) да го окряка.
Не ще може да извади симид.
Не ще му турят парите в гробът.
Не ще, не ще, а кога вдигна, засиня са.
Не ще намери пън с гъби, ами намира пън с мравье.
Не ще остана без куча грижа.
Не ще Пецю кокал, иска булка.
Не ще само поклон, иска и поднос.

Не ще само ръцете да работят, иска и главата.
Не щял мъртвият да влезе в рай.
Не щяла кумицата, а облизала паницата.
Не яде Димо ере, кога не намери.
Не яде котана сметана.
Не яде манго бял дроб.
Не яде хляба харам.
Не ядосвай са, че ще ти са вкисне злъчката.
Небото високо, земята твърда.
Невидяно чудо по-голямо.
Невидяно лице, нелюбено сърце.
Невидяло са макар, да са не види.
Невиждано лице скоро са забравя.
Невикан дойде, негонен си отиде.
Неволим. — *Прекарвами, както можем.*
Неволия, доволия.
Неволия и неволя — *у българите не значи робство, но поминуване с нужда, както се може. „Неволя“ в София значи „тежка болест“.*
Него ако го е майка родила, мене не ма е свракa срала.
Него йоще не го е близнал волът.
Неговата болест, моето здравье.
Неговата работа — чифутска събота.
Неговото магаре по-бързо ли е от моя ат?
Недодялана глава.
Недомаслен.
Недомрял челяк, попа да е як.
Недей бръщолеви не врели, ни кипели.
Недей вика, тука няма вълци.
Недей ма, аго, не ми е драго.
Недей ма, че съм се конкал.
Недей прави, да не намериш. — *Тур.: „Етме булма.“*
Недей прави малкото, да не чуеш многото.
Недей са барем мърхоли.
Недей учи баща си как са правят деца.
Недей учи Варвара как са прави попара.
Неженена сватя себе си наклатя.

Неженена сватя за себе си търси.

Незван гост готово магаре.

Незряло гроздье не е вкусно, а младо момче не е изкусно. *Ученич.*

Нека бъде едно що, че не нищо.

Нека бъде, както пресъди.

Нека вчера (да бъде).

Нека гроб, че не роб.

Нека ги изяде владиката сега, че други път ще му донеса по-хубави. — *Разказват, че един селянин занесъл на някой грък владика ягоди, които турил в две кошници и натоварил ги на магарето си. Докато отиде до владикова конак, от тръскането ягодите се смазали и станали на каша. Като пристигнал в конака, извикал: „Тука ли е владиката?“ Владиковите хора му казали: „Тука е. Ами защо ти е?“ — „Нося му армаган“, отговорил селянинът. — „Я да го видим какъв е тоя армаган?“ Той им показал ягодите. „У, че те станали на лайна. Бе как ще му ги дадеш?“ — казали владиковите хора. Селянинът отговорил: „Нека ги изяде…“*

Нека да ми е да цукна, та ако ща и да пукна.

Нека да съм сиромах, ама да си имам парички.

Нека да та хвали друг, а не ти сам да са̀ хвалиш.

Нека доде мама и тя да го кълне, че по̀ знай.

Нека дойде Куковден.

Нека дойде и нам Видовден, та щем виде.

Нека е мъжец, ако ще (да е) от калец.

Нека е тука, че да е кука. — *Тъй казва оня, комуто поискат коня с обещание да го хранят. Същото казва и жена, кога не иска да пусне мъжа си на кяр.*

Нека й малко слепа, че да не е толкоз лепа (свирепа).

Нека знае това куче кой съм аз.

Нека зная, че нека ма корят, а не да не зная, че да ма хвалят.

Нека имам петел на двора си, че нека да не пее.

Нека има на софрата какво да са яде, че нека мисъл да няма.

Нека кажа на татя да ви нареже боговицата — *рекло едно попско момче на друго. Последньото му отговорило: „Нека кажа пък аз на мама да не меси, че да видим какво ще реже баща ти.“*

Нека ми е да люсна, че ако ща и да плюсна.

Нека ми завиждат, че да не ма окайват.
Нека мойто да ме пъди, че не чуждо да ме съди.
Нека му е честито. *Соф.*
Нека плаче, горко му дошло.
Нека плаче детето, да не плаче майката.
Нека се позабавят (позабиколят), че да дойдат здрави.
Нека са понадява.
Нека си седи, нека си Бога благодари.
Нека стана пак булка, да виж как ще знам да са мъдря.
Нека съм ваша, та ако ща няма с к’во да са препаша.
Нека съм ваша, та ако ще би и с цървули.
Нека съм цар, та и гладен да съм.
Нека та лае едно куче, да та не лае сяко.
Нека та лае копой, да та не лае бясно куче.
Нека та лае свое куче, а не чуждо.
Нека та рита ат, да та не рита магаре.
Нека та рита човек, да та не рита бос циганин.
Нека ти завиждат, а ти да не завиждаш.
Нека ти конят от зоб загине.
Нека ти падне венеца (от върбата), та виж как ще се ожениш.
Нека цар да съм, че ако ща и с цървули да съм.
Некалесан гост — готово магаре.
Некалесан гост зад врата му пост.
Нема го е записал Господ на рабошът?
Нема го е майка ти родила, та го жалиш?
Нема е това бачия? — *За който яде много.*
Нема е това детинска работа?
Нема е това халва?
Нема е това Чалъкова бачия (че да е всичко бол)?
Нема е той с две глави (че да се боя от него)?
Нема седи с Бога коляно до коляно?
Нема си кихнал на Бъдни вечер, та да ти го харижа?
Нема си на шерената крава телето?
Нема съм го забележил на ухото, да го зная.
Нема съм го калесвал с червена (желта) бъклица.
Нема щат го закопаят с парите?
Нему хатър, нам сатър.

Немци да та търтят. *Клетва. — Казват тому, кога искат нещо и казва „нема“.*

Неначоплена пита.

Неопитана гозба не е сладка.

Непогледвани гробища много.

Непресметнат търговец, заман мюхлюзин. *Соф.*

Непръкнало са.

Непръкнало са, да са не пръкне макар.

Неразумен свет светува, разумен жалба жали. *Соф.*

Несмислено свят светува.

Нетко разгащя, Обрешко плаща.

Нето в село Богдан, нето на града Продан.

Нето да му земеш, нето да му дадеш.

Нето е да удари, нето да го ударят. — *За яйцето.*

Нето съм хортувал, нето ма е еня.

Нето ти на мене кум, нето аз на тебе стар сват.

Нето шипка без трънье, нето севда без свада.

Неуловена влъхва от царя по-голяма.

Неуловени птичета по хиляда за пара.

Неуредена пита бива по-честита.

Нехаем. — *Минуваме си, живеем си.*

Нехайник нехайника в кръчмата го намира.

Нехранимайка. — Нехранимайковец.

Нешко крадил, Обрешко да плаща.

Нещеньето и неможеньето са брат и сестра.

Нещо е по-добро от нищо.

Ни Богу колач, ни царю харач.

Ни в клин, ни в ръкав (в бочника).

Ни в крината, ни в хамбарят.

Ни в отварника, ни в пращовелките му.

Ни вест, ни кост от него.

Ни една майка цяла не е останала.

Ни едно манисто не остава ненанизано.

Ни куче гол кокал не яде.

Ни лук яла, ни на лук мирисала.

Ни мед яли, ни сърце ни боли.

Ни ми врече, ни ми kрече.

Ни мъжа, ни грижа, ни топла обяда (ни сладка вечеря).
Ни на аслана сърцето, ни на сокола перцето.
Ни на дъж, ни на вятър.
Ни наш, ни ваш; носи, враже, къде знаш.
Ни от хората го срам, ни от Бога го грях.
Ни от бълха джигер ти не дават повече.
Ни отбира, ни са събира.
Ни пате, ни гъсе.
Ни по вратът, ни по шията.
Ни по тегло, ни по мяра у секиго са намяра.
Ни попу колач, ни царю харач.
Ни се води, ни се тера.
Ни сиромахът, ни думата му, ни душата му.
Ни сладѝ, ни блажи.
Ни уши има, ни опаш има, де да го хвана?
Ни цвет, ни мед.
Нивата пожена и грабна ръжена.
Нигде няма момино село.
Ние го търсим по небето, той бил по земята.
Ний да купим воловете, видя щем кой ще ги пасе.
Ние лъжем трима, а нас лъжат триста.
Ние, човеците, сме надуени мехове. *Зап.*
Ний за света седенкувами, и те за нас и нощуват.
Ний хляб нямами, а котката пита носи.
Низ баиря и лайно са търкаля.
Никога языкът му са не спира. — *Постоянно говори.*
Никой научен не се ражда.
Никой не е побил кол да остане на света.
Никой не знае кога ще умре.
Никой не знае що има на онзи свят.
Никой не знае що му носи ден, що му носи нощ.
Никой не казва: „Ела, вълко, изяж ма.“
Никой не пита за баща му, всякой пита за майка му.
Никой не са е върнал да ни каже какво има на онзи свят.
Никой не знае какво го чака утрешния ден.
Никой не иска на себе си зло.
Никой не казва, че е курвин син.

Никой не се е върнал от онзи свят с разбита глава.

Никола! Вържи кучка о кола.

Нима ще му сея на дъното ряпа.

Ниско стой, високо пей.

Нисък челяк, Божа бела. *Тур.*

Нити с лопата да го поринеш, нити с метла да го изметеш.

Нити ми са нарежда, нити ми са поглежда.

Нити от тиква съдина, нити от влах другар.

Нито Господ в мехната, ни дявола в черква.

Нито дявол без рога и опаш, ни грък без злоба и лукавства.

Нито дяволът да видиш, нито да са кръстиш.

Нито е змия да та хапе, нито е магаре да та язди.

Нито от правото, нито от кривото.

Нито я менявам, нито я продавам, за биволско лайно я пременявам само.

Нищета мужа смиряет. *Книжевна.*

Нищо без пари не бива.

Нищо без причина не бива.

Нищо лоше, аго, добро да че Господ. *Соф.*

Нищо не може без Бога.

Нищо от нещо по-лоше.

Нищо по-хубаво от здравье.

Нищо са не купува с въшки.

Нов ден, нов късмет.

Нов крадец, вет лъжец.

Нов-новица, здрав-здравица. — *Казва се, кога видят най-напред нов месец и се обръщат настрана, та поплюват; вардят да не погледнат човек по-напред от поплюването, защото му ставали струпе (сплютенини злосочни пъпки).*

Нов съм, евтен съм (вет съм, скъп съм).

Нова булка, нов мъж.

Нова година, нов поп.

Нова крина, вето дъно.

Нова къща и млада булка, Боже упази.

Нова метла чисто мете.

Нова риза с нови кърпи кърпена.

Новата клечка избива ветата.

Ново гърне, нов джурюл.
Ново е, с нови конци кърпено.
Ново ли е? — Ново, останало от московеца.
Ново нещо, по-вонещо.
Ново решето де да го закачим.
Нога му се мести, дума му се не мести. *Соф.*
Нож ножага, порижаба, стържигащи.
Ножа опря о кокала. — *Тур.: „Бучак кемие даяндъ.“*
Носи зъмята в пазвата си.
Носи си многото здравье — *т.е. иди си.*
Носи си тамяна под носа.
Носът му като патладжан.
Нохтьете му като на орел.
Нохтьете му стаят за мотика.
Нощ голяма — година.
Ноще тъмно, конят чер, пипал, пипал, няма вранча.
Нощите са непразни.
Нощната работа, дневната срамота.
Нощната работа на деня смях. — *Тур.: „Гедженин иши гюндюзюн маскарасѝ.“*
Нужда закон изменява.
Нужда са в пазва не гужда.
Нуждата е от камък по-твърда.
Нуждата не е желязо, а камънье троши.
Някога никога.
Някого го боляло, а друг хабер нямал.
Някой са давял, а други викал: „Яли какъв бял.“
Някой се скрива зад един лист, а някой зад цяло дърво не може.
Някой си нейде, си името му (оното му) на пазар.
Няма баба хурка и затуй са нурка.
Няма була вретено. — *Кога някой не иска да работи.*
Няма гащи на гъзище, главата му цветье ище.
Няма да види урезàлото.
Няма да го бъде, ами да полъже светът.
Няма да е крива, няма нищо; пита хубава.
Няма да ми врече, няма да ми крече (прече).
Няма да ми откапят ръцете, я.

Няма да му дам да въздъхне.
Няма да му дойде умът в главата.
Няма да му падне златото.
Няма да му се изядат устата.
Няма да му сея на дъното ряпа.
Няма да си бърша гъзът с него. — *Непотребно.*
Няма да са изяде, я — *казват, кога проси някой нещо да му се даде за малко*.
Няма да си пека риба на устата.
Няма да стане човек.
Няма да фърля камък подире му, ща полея с мед напредя му (дето ще мине), да са махне.
Няма да фърлиш камък, да та заболи ръката, я.
Няма да чуе кукувицата. — *За болен, който няма да оживее.*
Няма добро без сребро.
Няма дъска без чеп. *Гръц.*
Няма жена да н’ се либи.
Няма зло без добро, нито добро без зло.
Няма кабахат за бой, ами за обесянье.
Няма ка̀пчана капка (вода). — *Няма съвсем вода.*
Няма като хората нещо.
Няма кой да ни яде коричките, да си купим бабичка.
Няма котката, играят мишките.
Няма ли бащин и майчин?
Няма ли конак за юнак.
Няма лова без голова. — *Соф. В смисъл че, ако няма глава, лов се не лови, никаква работа се не върши.*
Няма място де да си вържа коня.
Няма му нийде хубостта.
Няма мъка, няма пъка.
Няма мътеница да пие, с магаре ходил на сранье.
Няма ни звиска.
Няма ни звънка — *т.е. нито една пара*.
Няма ни една дъска на главата си. — *Луд.*
Няма ни куче, ни котка.
Няма (ни) на пръст масло.
Няма ни опашка, ни уши де да уловиш.

Няма ни пребита пара.
Няма никъде месен, че обесен.
Няма облага, че не съм му драга.
Няма очи да дойде. — *Срам го е.*
Няма Петка в лъжичника.
Няма пари за бръснатье.
Няма по-лоше от зла жена и от виран бащина (не можеш ни да я напуснеш, нито мирен да бъдеш).
Няма по-сладко от сън.
Няма по-сладко от язик и по-горчиво от язик.
Няма прахън да не фаща.
Няма, сиромаха, да яде, а помана ще прави.
Няма сенет от Бога да бъде вечно богат.
Няма тогоз, който носеше големите яйца.
Няма у него поглед за хаджия.
Няма челяд без лудня.
Няма човек за свят.[5]
Нямал дявола работа, разтривал си пъпа.
Нямала баба какво да каже, че прокукуригала.
Нямала баба холума (работа), че си купила прасенце.
Нямали си протогер, опопили (си) поп.
Нямам жълто по устата си.
Нямам на туй магаре товар.
Няманье са не купува и не продава.
Нямахми причина, и нея ни даде Господ.
Нямаш ли си бела, стани на петтина глава.
Нямаш хас.

---

[1] На хартията е слято. — Бел.ел.кор. ↑
[2] Неврат невръщане, да не се върнеш. (б.р.). ↑
[3] Славейков погрешно пояснява: т.е. на народа, на множеството. ↑
[4] Отпечатано „щена“. — Бел.ел.кор. ↑
[5] Отпечатано: „Няма човек с за свят.“ — Бел.ел.кор. ↑

О

О зелен бор да се хвати, и той ще посъхне.
О плет да са държи, че кръв да плюе. *Клетва.*
Обажда се като пръдня из гащи.
Обелох, таков пошчипок не сум видел. *Щип.*
Обесете брат ми, че аз имам работа, *или*
Обесете го брата ми, оти мене ми се мели умот. *Прилеп.*
Обесил брада, като някой пръч.
Обесил ръце като пищове.
Обесил уши като пазарски леб.
Обетка (*обица*) нека ти ет. *Прилеп.*
Обещава, а не дава.
Обещава му мазно, ама напразно.
Обещай са на лудия да се порадва.
Обещаното като дадено.
Обещаньето по-тежко длъгуванье.
Обирай си крушите от тук. — *Махай се.*
Обиснал като солинарня на стреха. *Щип.*
Обича го като писано яйце.
Обича Господ крадеца, ама обича и домеца.
Обича момата хорото и зела мъжа цигулар.
Обичай го като сол в очите си.
Обичай доста си и не му гледай косурите. *Гръц.*
Обичай доста си с гърбицата му.
Обичала Мара хорото и отишла подир гайдаря.
Обичам бабата, дор има в плоската вино.
Обичам го като булка и борч. *Габрово (от руски).*
Обичам да ми газиш по гробът, а не по търбохът.
Обичам да ми завиждат, а не да ма желят.
Обичам да та вярвам, а не да ида да питам.
Обичам и него, а парите му по-много.
Обичам момата, дор ми бъде жива.
Обичам мойта земя да ми изпие кръвта, а не чуждата.

Обичам на добрия да служа, а не на злия да заповядвам.
Обичам с добрия да плача, а не с лудите да скачам.
Обичам та като ланскио снег. *Кюстендил.*
Обичам та като леща на Великден.
Обичат мътната вода.
Обичат са като куче и котка.
Обичат са като кучето и мачката. *Щип.*
Обишел го шен Божи.
Облещи ми са — *възпротиви ми са.*
Обляга са като бебер.
Обляга са като на бащиното си коляно.
Облякъл гръцки гащи като оцетар. — *Станимъкалиите гърци, наричани лангари, са повечето оцетари и ходят с бели гащи. Значи: обул бели гащи и иска да го взимат за грък.*
Облякъл на св. Атанаса кожуха. — *Виж: „Наметнал се.“*
Облякъл са Алия, погледнал са пак в тия.
Облече се Алия, па у тия. *Кюстендил.*
Облякъл си Еню кожуха за сняг.
Обнизана до ушите.
Обовила са с девендесе и девят парцаля.
Оборкал са като госка в могла. *Рупчос.*
Обрадвал са като сираче на слънце.
Обрадвал са като ръжда на желязо.
Обрадила са, сякаш че ще ходи от село на село.
Образо му като пинец (опинец).
Обрали си зелен бустаня.
Обрат, заврат, сè това се зборуа. *Щип.*
Обричили го без брич. *Соф.*
Оброни ги два реда. *За сълзи.*
Обръна го на зелен бостан. — *Зле прекарва.*
Обръсваш ли са на пара?
Обръсваш ли са на припек?
Обръснали го без бръснач. — *Излъгали го.*
Обръсни са нагоре.
Обръсни са, че ще пиеш.
Обръсни яйцето, земни му космите.
Обръща (обърна) са като пара̀та.

Обсидосал го — *излъгал го и на зле. „Обсида и обсидосвам“ викат в Сливен за наплатите на кола.*

Обтегнал са като зла година.

Обтегнал са като ялаварско псе.

Обтери, Зайко, червенко.

Обтягай. — *Върви.*

Обтяга са като кобила на вършитба.

Обтяга са като юне.

Обуле кучето с пресни цървули, то са забравило, че си изяло краката.

Обуле му гащи — *порасло вече. Мъжките деца ходяха до 10–12 години без гащи.*

Обхожда като лисица около капан.

Обхожда около него като майка около детето си.

Объди му; прана стана.

Обърни колата — *мени приказката.*

Обърни къщата с керемидите надолу. — *Настрадин Ходжа угодил с думите си на някой деребей от Азия и той, да му угоди, като му отишел на госте, поискал да го ожени и за друга жена. Ходжата поискал да му покажат майстор, за да му направи къща каквато иска той, за да може да седи в нея и старата му жена, защото не искал да я напусне, като му дават друга. Деребеят заръчал да го заведат при майстора и да му кажат да му направи къща каквато иска. Като отишел при майстора, ходжата му рекъл да направи една къща редовна, каквато ще му трябва, за да може и старата жена да стои вътре. „Е, каква да бъде тя?“ — „Да бъде къща като всяка къща, само да е обърната с керемидите надолу.“ — „Че каква ще да е тя таквази къща?“ — „Тез, дето искат да женят хората с две жени, таквоз нещо искат, вий трябва да сте правили такваз къща. Зер като дойде мойта жена да види вкъщи друга, та какво ще рече друго: «Да съм сега и аз дер бей, да мога да обърна таз къща надолу с керемидите.»“*

Обърнал го на драмбой.

Обърнали го на блях. — *Съсипали го с…*

Обърнали го на дрангазица. — *Докарали го до не чувство…*

Обърнали къщата на главата си.

Обърнали калпакът наопаки.

Обърнали се очите му на плесен.

Обърнали си задника към юг (огъня), като хаирсъз котка.

Обърнало са (*заприличало*) на Мадара. (Турско село, Шуменско-сега Коларовградско, б.р.)

Обърни листа, *или* перото. — *Мени приказката.*

Обърни патката да не изгори.

Обърни я срещу понеделник да не е срещу неделя.

Обърсал му губера гурелите.

Обърши му носа с кърпа.

Обърши са, ша ти купя салеп.

Ов легни, ов стани, чел стави, нъ не крени. *Прил.*

Ова погача чиста и пречиста. *Кюстендил.*

Ован скаче, Стоян плаче. *Коприв.*

Овила са като змия о процеп.

Ово жито пречисто от гръгорика, от търторика и от зла трева подланица. *Кюстендил.*

Ово повесмо е дълго весмо. *Кюстендил.*

Овой век како цвет. *Кюстендил.*

Овой век како снег. *Милад.*

Овой свет е како мазен кубус. *Велес.*

Овой що чини, на себе си чини.

Овоще, *или* чуе кукавица.

Овраска ги за два дни.

Овца без доход на вълка е дел.

Овца без млеко е. *Щип.*

Овца без облага, никому не е драга.

Овца без облага, вълци я яли.

Овца без файда, готова глоба. *Или:* Овца без файда, волко не ке я ядит (давит). *Прил.*

Овцата веднъж рекла да прескочи една барчинка, то ся лъснало нещо отзаде й и козата й се присмяла, че й видяла гъзът — *макар че на козата всико е наяве*.

Овце без овчар не ходят.

Овце, кози пет, със кучето шест, бати ша са жени и аз ша са женя (че иде му края, където иде).

Овце нямам и куче не държа.

Овцете си продадох, кучетата си разхаризах, но ми трябват кехаи.

Овцете си продадох, кучетата раздадох, кехаите бия.

Овцете си продадох, кехаите не знам какво да ги правя.

Овци без овчар, на вълка са дар.

Овци нема, масло продава. *Щип.*

Овците сет кротки и будали, та затоа стоят да ги дави волкот. *Прил.*

Овчар на планина, по морето тишина.

Овчара, ако вали дъж, мокри му; ако не вали дъж, пече му.

Овчара и куцата овца не оставя.

Овчарот викат по мечката, оти му изела овците, ами ягленарот що вика? Дали му се постра во ягленето? *Прил.*

Овчарски кучета млого, а къси до едничко.

Овчарю и от дъждо, и от слънцето се варди.

Овче рунце, вълче сърце.

Овчер либе ли е? Сирене гозба ли е?

Овчи инат има. *Или:* Овчи инат. *Троян.*

Огаден в устата. *Лом.*

Оглав ти паднал у долня земя. *Клетва на кон.*

Оглави са, пороби са, ожени са, погреби са. *Ахъчелеб.*

Огладня ми леба, ходи, за да ядеми.

Огладнял като остарял заец.

Огледал са на магаричина мочка. *Щип.*

Огледва се като отърван заиц.

Огин да го запале, вода да го отнесе. *Щип.*

Огин да те гори. *Дупн.*

Огин и пламен да го изгоре. *Щип.*

Огоен като кръмляк.

Огои се како дунавска свиня. *Щип.*

Огол-гол — *гол-голеничък. Велес.*

Оградисал като на Велики петък.

Огрей, огрей, слънчице, да ти кажа майчица. — Къде ми е майчица? — В орехова черупчица. — Къде ми е черупчица? — Изгоряла в огъня. — Къде ми е огъня? — Изгасил го бивола. — Къде ми е бивола? — Отишел да оре просо. — Къде ми е просото? — Изкълвал го петела. — Къде ми е тоз петел? — Изяла го лисицата. —

Къде ми е таз лисица? — Ей тук под воденицата. — Я дръж, кумче, ти оттук, аз оттам, дано уловим лисицата, да я наготвим в паницата, да гостими кумицата.

Огрей, слънце, да огреем ръце.

Огрейни ми, слънчице, да ти кажа майчица в орехова луспица, в кочанова зелчица. — Що правеше майчица? — На бял камен сидеше, две дечки държеше, едното бе повито, другото бе развито. *Ахъчелеб.*

Огрея-ще и него мойто слънце.

Огреяло го слънчице. — *Зарадвал се.*

Огризала ми ушите — *като се помене жаба*.

Огурена кокошка — *т.е. не е луда, алашик е*.

Огурил са кожемкити.

Огън горещо.

Огън да го изгори.

Огън до барут заедно не стоят. *Или:* Огън и барут на едно место не се клава. *Прил.*

Огън и плавник (*пламък*).

Огън и слама и топлия вятър.

Огън и слама не стоят миром.

Огън са с зейтин не гаси. *Или:* Огън со масло не се гасит. *Прил.*

Огън се с масло не загася, *или*

Огън се с слама не изгасява.

Огън със слама се не гаси. *Пирот.*

Огньо, водата и смъртта атър не гледат. *Прилеп.*

Огъньот се с слама не угася.

Огъня дето падне, там изгаря.

Огъня и водата са добри слуги, а зли господари.

Огъня е рожба на зимата.

Огъня запаля сал там, дето пада въглена.

Огънят е зиме по-сладък и от медът.

Одава са на партина.

Одавна е било — вчера сряда, днес петък.

Одамна му беше побелел врато, па сака да му поцърнее. *Щип.*

Оде како пребиена змѝя. *Щип.*

Оде како ударен на глàва. *Щип.*

Одери котка, хвали са.

Оди му како на рак. *Куман.*

Одиря се като заец.

Одит без гаки како каугер во сирница. *Прил.*

Одощо си лош мой Никола, ми омързна и свети Никола. *Прил.*

Одрал би мечката с него.

Одрал лисицата. — *От напиване бълвал.*

Одрал на баща си и кожата. — *Зел му приликата.*

Одраска ли я барим? — *За мома питане.*

Одумва са като обран грък на купа. *Или:* Ошел като обран грък на купя.

Ож че ма познаваш.

Ожеднял, че ляба търси. — *Гръцка политика.*

Ожени го да не пей.

Ожени го детето, клай му къпина на гуша. *Прил.*

Ожени го, да миряса света от него.

Ожени го, да ти не мърмори.

Ожени го, свържи го.

Ожени го, ожежи го.

Ожени го, овържи му главата.

Ожени ли си чедото? Комшия ти става — *т.е. независим става.*

Ожени ма, мамо, на чуждо село, лесно да са хваля.

Ожени ма, мамо, надалеко, да са хваля.

Ожени ма, посери ма.

Ожени мома, сал да не е у дома, *или*

Оженила се мома, колко да не седе дома. *Щип.*

Ожени са да си земеш бела на главата, или Ожени се да си земеш бела на глаа. *Прил.*

Ожени са дядо, салт да има баба.

Оженил са бих и аз, и Мино, ами няма ляб и вино.

Оженил си са за пари, продал си са на вяра.

Оженил бих и керка, и майка, ама нема с кого и за кого. *Орх.*

Оженили гърнето — *счупили го.*

Ожених си кисията. — *Загубих я, откраднаха ми я.*

Оживял ми на сърцето.

Ожида като кон за зоб.

Ожилила го оса (под язика). — *Зафелква, опиянил се.*

Ожкай си ти, ако немаш работа; ти дай парите, че… — *На турчин, когато му искаш парите за нещо.*

Ожулил му губера гурелите. — *Женен е, не е ирген.*

Озгора мазно, о̀здола азно. — *Жена с въшки в главата. Прил.*

Оздреяха (излязоха) дренките, ще са стои на седенките. — *Става ранина.*

Озъбил са. — *Пцетясал, умрял — за кон или за друго що да е.*

Озъбил са като крът на ряпа.

Озърта са като изтърван заяк.

Ой било, да било ва.

Ой Боже, Боже, без тебе са не може.

Ой Коледо, мой Коледо, пиян турчин — бясна свиня. — *Някой българин принуден да коладва от един турчин.*

Ой леле, леле, шарено теле, по ливада паси, гъзо му се кваси. *Прил.*

Ой мари мецо, мецано (защо ти й руно непрано).

Ока брашно да имаш, и него дай на мастор (фурунджия, хлебаря) да го меси.

Ока вълна, ока череши и сир восък прид, *или*

Ока вълна, ока череши и паничник восък.

Ока мас от кай нас. *Прил.*

Ока на момъка да бега.

Ока — пара, полока — джаба. — *В старо време така било евтино. Прил.*

Окадил си дрехите.

Окалял се така, че Костурското езеро не мож го опра.

Окапал како змия на трън. *Щип.*

Оката е сѐ 400 драма.

Окат слепец е. *Щип.*

Оклѐчила са буля на булката.

Оклечила са буля на гюля.

Око го не види, зъб го не хваща.

Око да не би ви отстанало.

Око за око, зъб за зъб. *Библейска.*

Око са не насища.

Ококори малко очи. *Щип.*

Ококотил очи като магор в мутли под покривът в зидът. *Прил.*

Окол какво е кръстосал ръце окол него.

Околисал са окол мене като куче.

Около поздравенето колко още куки има.
Окол селям-алеким колко подпърдици иска (има) още.
Околу селямлъко има ногу селямчине. *Щип.*
Окото Божие не спи.
Окото види, сърцето желай.
Окото колкото за оката.
Окото ми не трепва.
Окото му не мига.
Окото му на бръст гледа.
Окото му на окото добро не мисли.
Окото на господаря коня оправя.
Окото на господаря дор не види, не се вършало работа.
Окото си бих дал за него. *Или:* Окото си давва за него.
Окото ти да излезе, зла дума да ти не излязва.
Окъпа са месеца, сега ще заясне — *казват на новия месец*.
Окъпала го извърхом.
Окъснелия мющерия или е вереседжия, или парите му калпави.
Ол[1] отиде, бивол се върна. *Дем. Хисар.*
Оле, дядо Иванчо, уплаши ма — *като кихнал до нея. Тревн.*
Олеле варе, бре варе.
Олеле за тях, бре варе от тях.
Олелия го обзела.
Олиле майко, плачит детето. *Прил.*
Олиле мале, женско ма пале.
Олиле мале, държте ма нозе.
Олиле мале, пак ша го бият.
Олиле от него, дваж олиле за него.
Оляга се като на баща си на коляното.
Ома (мома, жена). *Лом.*
Омацал са до уши.
Омена кошуле.
Омий си краката, че ще мине царя.
Омий си ръцете от кала.
Омила са паница, покачила са на полица, че са смее на другите.
Омина бодеж како леко перо. *Кюстендил.*
Омисирил се како мисирок на гомно. *Щип.*
Омислил се като пуяк.

Омислил се като шупар по Колада.

Омраз е, да го умразе свето. *Клетва. Щип.*

Омръзнал му светът и хванал си светилата.

Он да се носи и подноси, како мрена риба по дълбини, како сокол по висини, како кукувица с ясен глас у зелена гора. *Кюстендил.*

Он е със орлите. — *Много е дрът. Соф.*

Он отмъкнал комато. *Лом.*

Он си е от них, изварченин е — *казал един шоп, като му казали, че в изварата му има червеи. Сливница.*

Она дъно нема.

Она летеечи и предеечи, църно море замина. *Кюст.*

Она нема кокали.

Оназ от аджамиите я страх, а то не от големите.

Онемел, та да не може да проговори. *Щип.*

Онзи грош е най-хубаво похарчен, с който четири са запазват.

Онзи, дето прави ножовете, не е убиец, а който коли с тях.

Онзи ми е брат, който ми е на доброто рад.

Онзи свят не е като този.

Оно, брате, не е като оно; оно е малки пералки. *Соф.*

Оно ми е девета грижа.

Оно на она прав стая.

Онодело се Подуене, отдевало Малешевци. *Соф.*

Оното му д… иска, а душа му у рай иска.

Онуй нещо струва по колкото може да са продаде.

Оп-пара, мома за пара, оп-пара, момче за пънче (конче).

Оп-троп, еве ти го; изпречил се. *Щип.*

Оп-троп, здрави ли сте, лански яйца. *Щип.*

Опак рак, *или* опачник рак.

Опази та, Боже.

Опака годината, опако отива.

Опален пън — казват понякога на калугер.

Опасал са с лико, че пита де има хубаво вино.

Опачина край нема.

Опачник рак.

Опашата баба.

Опашката й да не беше (на кошутата), отрепал бих я.

Опашката на главата не заповядва.

Опечи пиле, викай ма.

Опил се като на помен.

Опинци нема на нозете, гайда бара да купит. *Виж: „Царвули нема…“*

Опира за мръвка — *така тълкувал един поп думите в стихарите на Усекновение — 29 авг. (11 септ., б.р.): Който са опира, мръска; а това като казвал, искал да рече, че не бивало да се яде месо.*

Опира се като заец.

Опитай си силата, тъй се бори с мечката.

Опитването (опита) не ще пари. — *Тур.: „Денемеси бадехава.“*

Оплави си солта — *т.е. обирай си крушите.*

Оплаква се като жена на чужд гроб.

Оплела са работата.

Оплени са и опетле работата.

Оплуй на место.

Оплула маца в каца, и мачѐто в качето.

Опни д… та печали; така лесно не се печали. *Щип.*

Опоскал я.

Опра̀ви работата колкото Бамо в Троян.

Оправи се като въже в сакуля.

Оправил са като липа в пожар.

Оправия до шия.

Опран, та незакърпен.

Опря ножа о кокола. — *Тур.: „Бучак кемике даяндъ.“*

Опрял й корема до земята.

Оптири, зайко, червен калец (червенко).

Опулил очи като мишка в трици.

Опулил очи като жаба в гьол (в калта), *или*

Опулил очи како от вол. *Прил.*

Опулил очи като жебче в тиня.

Опулила са магарицата.

Опустели му добрините, кога ще му изтегля злините.

Опустяло му от главата.

Опълчил задник като тъпан.

Опърпана соколица.

Опява го без патрахил.

Опява го килифарски.
Опеле го без тамян.
Опели го и без поп.
Орай, копай, рани се; со грабане не обогатуй се. *Прил.*
Орал паяджината.
Орала кравата и осрала ралото.
Орала мухата на вола на рогата.
Орала телица, одрала ралица.
Орало и мотика хранят света, *или* цел свет хранит.
Орача иска дъж, а пътника сухо време.
Орача сяка година се надява, че разбогатява.
Орел мухи не лови и с мухи са не храни.
Орела кляка, дето има мърша.
Орело си гледат на ноктите, за кай има мърша за ядене. *Прил.*
Орелът получил стрела, нагиздена с перата му.
Орех не би му измъкнал от ръката.
Орехи са не крият.
Ори и сей, додето спи мързеливия.
Ори, мели, яж; просечи плет, дой мляко.
Ориза ми с река вода носи.
Ориза не са дига над водата.
Орли да те разносят. *Клетва.*
Орли да те ядат. *Клетва.*
Орли и врани да те изедат. *Майчина клетва. Прил.*
Орли и гарвани да та ядат. *Клетва.*
Орли очите ти да изкълват. *Клетва.*
Орли падат! — Де падат? — *За нещо загадочно.*
Орлите да го дигнат. *Клетва. Щип.*
Орлите и враните, и пилците да те искинат на некоя разкърсница. *Клетва. Прил.*
Орлите фъркат по един по един, ама мършата ги събира.
Орлови нокти, очи корави, лице мешинено.
Оролоп-шоролоп направил. *Щип.*
Орталъка съсипа, да му не е коли.
Орташка стока ли? Псетата да я ядат!
Орташката кобила и пцетата не я ядат.
Орташкия вол лесно го изядат вълците.

Орташкото месо и кучетата не го ядат.

Оса го уапала за язико. *Щип.*

Осата и тя е пчела, ама не дава мед.

Осатаних го.

Освен Бога няма и къде.

Освен кръста — *когато се каже за хайванин или за друго неодушевено нещо, напр. за кон умен като челяк, освен кръста се додава в приказката.*

Осетила са Мара, че под нея бара.

Осети парите пешин, че са смееш. — *Някой си ходил да търси Хитър Петра, защото имал да му дава. Момичето му го видяло и се усетило. Като дошел веднъж да го търси, то рекло да се подиграе с него: „Какво търсиш, чичо? Татя ли? Да няма я да ти дава, я?“ Той поклюмнал с глава. — „Той белким за тези пари отиде по трънето да събира вълна от овцете, да тъчем шеяк, че да го продава, та да си плаща дългът.“ Той се позасмял, а тя му отвърнала с горните думи.*

Осетила са предачката за къделя, кога че то било срещу неделя, *или*

Осетила са хурката за къделя, и то срещу неделя.

Осетила са жената, че прела срещу неделя.

Осещам се де му бие топора.

Осещами кой нож връти и връх кого го връти. *Тур.: „Гьоруйорус кимин калъ̀ джинъ̀ салайор, ве кемин йозеринде саллайор.“*

Осипах и омлях — *т.е. свърших си работата.*

Оскуба патката.

Оскубисвекърва.

Осланената трева не е веки зелена.

Осланеното цвеке не дига връх.

Осрал си каяците.

Осрала си крава опашката, че иска и другите да омаца.

О̀ста я мързата, на̀ ти я бързата. *Прил.*

Остави брата, че поведи свата. — *Когато отиваш за мома.*

Оста̀ви ви здраве.

Остави го — рядко лайно е.

Остави го насред, като недобито куче.

Остави го на Бога и не му мисли.

Остави един, бувни (*бухни*) други. *Милад. Дебр.*

Остави лудия сам да му стигне ума.

Остави онез, дето знаеш, дръж тези, що намериш.

Остави пиеният сам да са срупае.

Остави питомното, че иди търси дивото.

Оставил дядо баба, че са уловил за кака.

Оставил дявола, а уловил се за сатаната.

Оставил дявола, опашката му не пуща.

Оставил питомното и гони (дири) дивото.

Оставил попа попадийката и уловил са за комшийката.

Оставил я, да се остави от себе си. *Клетва. Щип.*

Оставила була делник да си прави зелник.

Оставили мечките да вардят дренките.

Оставили потомното и са лутат за придивото. *Или:* Остави питомното, че иди търси дивото.

Остай с'богом. — Остани си с'богом.

Остай със здраве. — Остани си в здраве.

Остал му самаря без слама.

Остало баби коренче — *за онзи, що питал бабите коя има макар полвин зъб, да каже, че ще я ожени.*

Остана като мома без понделник.

Остана като халашка пърдня между две дъски — *т.е. не са чу.*

Остана на понделник — *на сухо, ни сам, ни там.*

Остана на средата.

Остана насред пътя.

Остана на студените бани.

Остана (си) катор Мара с веждите.

Остана си като охълцан.

Остана си ни сам, ни там.

Останал като мост на Вардар.

Останал от житовете хора.

Останал от дяда Адама.

Останал само гол пръст. *Щип.*

Останал само кости и кожа.

Останал от времето на дяда Ноя.

Останала му само от Бъдния вечер бабката (грошлето). — *Всичко изпил.*

Останала само като пън.

Останали му очите *(в нещо). — Когато някой види нещо хубаво у другиго, стока напр. за купуване, и не може да я купи; или друго нещо драгоценно и хубаво като кон, говедо, жена, дете, което не може да си достави, казват, че му остават очите; то хаир не вижда или умира, или са осакаща.*

Останахме като риба на лесата.

Остаре, побеле, а умът му не дойде. *Или:* Остаре, обеле и умот во глаата не му дойде. *Прил.*

Остарех, обелех, таков пощипок не видох. *Дупница.*

Остарох и досега таков ошпор не сум изел. *Щип.*

Остарял, ама от търсата си не са оставил.

Остарял, а ум не добил.

Остарялото магаре не стая първом в стоилото.

Остра дума в сърцето влиза.

Остра къделя, криво вретено.

Остра сабя да го пресече. *Клетва. Щип.*

Острата сабя не разрязва канията си.

Остро желязо в торба (чувал) не седи, *или*

Остро желязо в торба не можеш да скриеш.

Остро шило в торба не седи. *Трън.*

Остро шило и камък пробива.

Острото на ножот сечи и доброто, и лошото. *Прил.*

Остър като бръснач.

Остър като (изхабена) брадва.

Осугарнял пущината (ваджията) — *т.е. късно се приготвил за работа*.

Осуква го килифарски.

Осъм оки масло, девет оки месо, *или*

Осъм оки масло, девет оки дара. *Соф.*

От аз до ижица.

От аджамията и горага плаче.

От амина до амина.

От Андреева ден деня наиндрява сякой ден колкот папурено зърно.

От Андреова ден до Колада денят порасна, колкото да подскочи един заклан петел.

От арамия кукя не се ѐтварат. *Прил.*

От ат отзад, от бик отпред, от калугер отвред (са пази).
От ат на магаре. *Търнов. и Прил.*
От балдър години останала.
От бас цървули зимат ли са?
От баччия бегахми, на гюмрюкчия налетехми.
От баща сирмия, а жена от Бога (искай).
От беглишка чешма вода недей пи.
От безумен приятел да та е страх, а не от умен неприятел.
От безумен са научаш, от глупав са разучаш.
От бележен далеч бегай.
От белият вятър беснеят кучетата.
От белязан човек да се пазиш.
От берекет света не чини.
От боб и от поп пълни ми са устата.
От Бога всичко е добро.
От Бога да намериш.
От Бога е све добро, от човеци лоше. *Пирот.*
От Бога здраво и от царя мирно.
От Бога захваща и със Бога свършва.
От Бога ли си хубава, или от бяло белило и цариградско червило. *От песен.*
От Бога нищо няма скрито, *или*
От Бога нищо не се криет. *Прил.*
От Бога росица по дядова брадица.
От Бога сми добре, от турците сми зле.
От Бога ти здраве и кола имане.
От Бога ти (млого) здраве.
От Бога чека да падне. *Щип.*
От Бога що ке доит, добре нека доит. *Прил.*
От Божето лице няма и къде.
От Божик до Колада колко е?
От боллукът бол приказки.
От боя си по-голяма сянка не дигай.
От брадва рана кога да е зарасва, а от язик никога.
От буба коприна стая.
От бунари до кенари.
От бунище синище, а от сини ще бунище.

От бухал сокол, от сокол — бухал. *Или:* От був сокол, от сокол був. *Прил.*

От бълхата от меха да му скрои кожух.

От бързите гости да та е страх.

От бързоко̀нците първия зима кърпата, а втория плоската.

От вас по-добре да не е. — *Тур. „Сизден даха ей олмасън.“*

От вас ми е теглило — *думала една на мъжа си на гащите, когато се замъчила да ражда и се забъхтала.*

От варѐно ейце пиле измъща ли са?

От влакно руно (стануе). *Пирот.*

От вежди не види.

От векяне кукя не се разсипуват. *Охрид. Или:* От таксуене кукя не се растуруе. *Щип. Или:* От таксуене не се разсипуе кукя. *Велес. Или:* От фтасуане къща се не разсипва. *Гор. Джум.*

От верен на верен, че чак на Плевен.

От вещ ловец са плаши и лисицата.

От Влашко жена, в Черно море гимия и в Цариград давия са мюшкюл нещо.

От водата — вода, а от виното вино носят.

От воденичарката от сокая ли правопис дириш.

От вошка кожа не се дерит. *Прил.*

От врана сокол не става. *Или:* От враната що изпадне тежко, сокол ще стане.

От враните се бранят със плашило.

От вратата за краката.

От времето на потопът.

От вричане са стока не свършва.

От вълк от ръцете овца цела излезва ли? *Кокалан. Соф. Или:* От ръцете на вълка овца цяла отърва ли са?

От вълка от устата кокал не мож извади.

От вълчешко гърло облага не излиза, *или* От вълчешко гърло тежко да извадиш нещо, *или* От вълка от устата не може извади кокал.

От Въртопа (село) двата попа. *От песен.*

От върха до петите.

От вършане е станало таквоз.

От въшка ремик. — *Тому, който лъже.*

От въшка става гнида, а от гнида пак въшка.

От вятър дошло, по вятър отишло.

От вятър иде, буря го завлича.

От гарвана само гра са разбира.

От гижа вода — *т.е. от чукан вино. Видин.*

От главата Господ помага.

От главата до краката.

От главата до петите.

От главата пия вода.

От главата са ввонява рибата.

От глад никой не е умрял.

От глад като с ръка да отнесе.

От глад като цяр го зима — *за хляб.*

От глад по-лоша болест няма.

От глад сладко като мед.

От гладната година ще доде (иде) и сита.

От гладост не може да се напие вода.

От гласа му и гора са залюля.

От глог на глог, ке се нашпара на некой глог. *Щип.*

От гнило ейце по-здраво. — *Тур.: „Чурук ямуртадан даха саалам.“ Или:* „От строшено яйце по-як.“

От говедар — господар.

От говедар — поп и от поп говедар. *Дем. Хис.*

От гоеда донесе го и поп стори го, ич можи да по̀пуа? *Прил.*

От гозбите — боба, от покривките — рогозката, от роднините — вуйната, по-лоше не бива.

От големците треперат и горите.

От голи търбух няма по-лоша неволя.

От голият риза ище.

От голият, гола парица.

От голема суша и на град благодари се. *Прил.*

От голямото чудо.

От голямото добрутро.

От гората сякаш иде. — *Не знае, че къщите са с врата и трябва да са отварят и затварят.*

От готови пари вересия не прави.

От гръцка лъжа и циганина се плаши.

От грях, та не видях де го уврях — *т.е. де се наврях, не видях де бях, дядо попе*.

От гърнище главище, от потури млам (?) си.

От гяволо очи да сака и да нема да му даде. *Клетва. Щип.*

От да са ревне на челяка нещо, иде му и да плаче.

От далеко, да ти е леко.

От дадѐно, дадѐно, пред Бога е вѝдено. *Дем Хис.*

От два бука три вретена. *Или:* От три буки две вретена. *Прил.*

От два стари, та ни на един. *Соф.*

От два стола, та ни един. *Соф.*

От две жени, деца сми — *т.е. не сме нещо род*.

От две злини по-малкото хвани.

От две къщи едната е стриглева.

От две къщи едната е шуплива.

От две смърти никой не умира.

От две торби дисаги. *Соф.*

От дебел бук обръч не става (не се прави).

От дебело дърво обръч не се вие.

От девет бащи копиле.

От девет воденици (кладенци) вода да ти докарам, за да та кандардисам.

От девет планини вода ти донесуат, от ни една не ти дават. *Прил.*

От десет камъка един да удари, стига.

От десно плоча, а от лево тръненик.

От дете, що плаче, цица ли искаш?

От децата биват (стават) и хората.

От длѐжника врекя плева. *Прил. — Виж: „От зъл длъжник.“*

От днес до утре, колко има йоще.

От добра кобила ждребе е.

От добре спечеляните пари половината зима дявола, а от зле спечеляните — и сайбията им.

От довишки сапун нямам ихтиза.

От домашен хайдутин мъчно мож се уварди (тежко да са опазиш).

От дрънчилка по-благородно нещо не бива, като упраси по 8 по 10.

От думи пилаф да става, масло от думи би потекло.

От думи попара не става.

От духа е; ни се духа, ни се муха.

От дърво и от камен треба лебо да си го вадим. *Прилеп.*

От дърво, от камък, да намериш.

От дърто яйце пиле измъща ли са.

От евтеното месо чорбата зад плет.

От евтено са засиромашава, от хубаво са задлъжнява.

От един извор не извира блага и солена вода. *Прил.*

От един прът е с него.

От един удар нищо-нищичко не става.

От една бо̀чва и во̀да, и кисѐлина не се пуща. *Прил.*

От една брадва дървото не пада.

От една искра млого къщи изгарят.

От една коза два мяха не могат да бъдат.

От една о̀вца две кожи не са дерат (смъкват). *Или:* От една о̀вца две кожи сака. *Щип.*

От една река цял свят пие.

От една стра̀на до̀шло, от друга отѝшло. *Щип.*

От една черница бробонки са.

От едно дърво икона и лопата.

От едно дърво никаква сграда не бива.

От едно дърво ягоди.

От едно зърно брашно са не смила.

От едно мануанье секирата не сече. *Щип.*

От едно поле лайна са.

От едно удране дъбът не пада.

От едно яйце до кадия стават сто.

От едного излязва думата, хиляда я разказват.

От едното ухо да влязва, от другото да излязва.

От жабата се бои — *страхлив е*.

От жег са отгодява.

От железо по-яко сръце има. *Прил.*

От жена гроб няма ни в полето, ни в гората (на кърá).

От жена кой мъж зема па̀ри, марас ке си отвори.

От жена кой мъж ке земи пари, нека си легни да го газит.

От жена кой мъж зима пари, нека си чека кавги и гюрюлтии. *Прил.*

От жена си са оставам, от вярата си не мога, *или:* От жена си са отричам, от верицата не са отричам.

От женски пари бракя се делиле и се изтепале.

От живия какво годе, от мъртвия нищо.

От житовите хора останал.

От заец сирене и от свраката масло.

От залавянето отличава изкарването.

От збор на збор пиянѝцата ке се фатит за суроѝцата. *Прил.*

От здраве по-хубаво (нищо) няма.

От земя сми и пак земя ще станем.

От зет на привод по-добре съм.

От зла гледа и зла нареда съм такваз.

От зла гледа и от зла паза на тоз хал съм.

От зла жена и нихвелит друг настрана стой, да та не посрамят.

От зла клетва добра молитва не излиза.

От зла паза ми й мараза.

От зла рода няма и порода.

От зло, па на зло.

От злото добро не очаквай.

От злото не са отръсва человек лесно.

От знайно зеле глава не боли.

От зъл длъжник и коза без козище.

От зъл длъжник и кош плява (чувал слама) добре е; *или:* От злога длъжника и кош плева. *Пирот.*

От зъл нърав няма по-зло на света.

От зъмя кос’ не яде.

От Ивана до Стояна и от утре до зарана сѐ едно е.

От игла до конец.

От играчка, плачка и кавга. *Прил.*

От инат няма по-лош занаят.

От инат о̀чите му не видат. *Щип.*

От инкяр няма по-добър кяр.

От искра гора са запаля.

От кай ке повейт ветрот, от тъде надай сакмата. *Прил.*

От каквото вретището, от него и връзката.

От каквото е заман, от това и време.

От каквото е сита свинята, от него е и дебела.

От каквото са мъдър срамува, с него са лудия надува.
От каквото са най-много боиш, то ще ти дойде до глава.
От каквото са човек по-много бои, от него трябва най-много да са варди.
От какиното вето мене стана ново.
От калугерски пари къща гори.
От камъка би сълза ударило.
От камъчета чорбица. — *Арнаутинът.*
От капката вир се пълни.
От капките бара става.
От катър ритане, от магаре падане.
От катър ритане, от магаре падане зло е.
От кахър изтофинял.
От кахър му вратът отпял. *Габрово.*
От кисел (*агорида*) мъст става.
От киселокът мед излязва, иска да са черпи.
От кобила муле са ражда.
От кога ке нема люге прави, и веков ке про̀паднит. *Прилеп.*
От кого е, за кого е, и доста.
От което дърво само вода пада, недей го тръси.
От кожа да излезе. *Щип.*
От коза ерина не стрижат.
От коза кожица, от лозица водица.
От козите ма по-страх, от пожара неща да знам.
От кой са много кърсти, чувай са. *Дем. Хисар.*
От кокошка кога е ял, не може да трае. *Щип.*
От Колада: „Оле, моя майко“ — *плач*.
От кол на кол, коло у газ му влегол. *Прил.*
От кол и от въже са събрали.
От кол на кол, акибет ке се надене. *Щип.*
От колец вълна.
От колко що моиш’ работи и мо̀ли се на Бога да ти я благосоит. *Прил.*
От колко фурни ляб е ял. — *Виж: „От млого фурни.“*
От комар дроб ти не давам повече.
От комар саздърма и от муха наденица не става.
От кон та на магаре. *Дем. Хисар. Или:* От кон на магаре. *Щип.*

От кон харач.

От конец ти вълна.

От коньо на троньо. *Щип.*

От коприва става коприна. — С какво? — С търпене и мурафет.

От кора до кора.

От която гора се надявахми, снегове валели. — *Тур.: „Ундуумуз даадан карлар аймиш.“*

От краят, че до конец.

От крив и кривоглед, и кривонос Господ да пази.

От кръвта не може да бъде вода.

От кръвта вода не става.

От кръстето на корбаня (*от рибата*) баярчета на децата.

От кумова срама (дал).

От куче сланина не става, *или* бива ли?

От кюсе далеч да ти са дрехите, *или:* далеч се дръж.

От кюше камък пак на кюше (става) са туря.

От кяра глава не боли.

От лайна кале пикоч го събаря.

От лайно кюфте не става.

От лаф пилаф да ставаше, колкото море масло да пусна. — *Тур.: „Лафтан пилаф олайди, дениз кадара салдаръим.“*

От лепешка зелник се не месит. *Прил.*

От лоза грозд и от трън къпина.

От лоша жена цяр няма.

От лоша оресия.

От лошавото, по̀ на зло.

От лошавото женяне по-добро е довство.

От лоше — лоше, без лоше — по-лоше. *Пирот.*

От лошия добро не очаквай. — *Тур.: „Дженабеттен керамет олмас.“*

От лошото по-лошо.

От луд и от пиян чуваш правото.

От луд и от пиян научаш останалото.

От лъжа хаир бива ли?

От люлката до гроба няма бял свят за роба.

От магаре кон не става.

От магаре на кон. *Щип.*

От магаре тежко бил падал човек.
От майката до бабата изгуби се детето. *Гръц.*
От майка (та) цяр не бивало (ставало).
От мала дупка голем глушец излегуат. *Прил.*
От малката гюрюлтия става голяма.
От малки хитрите са май халосват.
От малки умните май не прокопсват.
От малкото малко. *Габрово.*
От малкото брашно млого ляб са намеся.
От малкото сякога мож’ да стане много.
От мастта аир немаш, а не от изварокот. *Дебр.*
От мед по-сладко.
От мекиша два дервиша. *От песен.*
От меко лице, девето копиле.
От мен да е два пръста далеч, та дето иде да иде (влезе да влезе), *или*
От мен да е далеч, че каквото бъде да бъде.
От мене кръв ще тече, а от него вода ли?
От мене кръв ще тече, че от тебе мляко ли?
От мене малко, от Господа млого.
От мене песна, от Бога здраве и вѐселба. *Прил.*
От мене сал едни нехте (с работа).
От мене толкоз, от Бога по-млого.
От мерхамет мараз излязва. — *Тур.: „Мерхаметтен мараз чикар.“*
От млого фурни ляб е ял. — *Много ходил по света.*
От много деца угриз не бидуат. *Прил.*
От много пари едни що имат, та не знаят що да правят. *Прил.*
От многото надуване и мехът са пуква. *Казанлък.*
От многото си знаяне тегли.
От мокра пъпа съм заучил (се замъчил).
От мотиката на владиката.
От мръзава душа излава. *Щип.*
От мрътав кон подкови търси.
От мрътвеца гащите.
От мухата прави бивол.
От мъдрия да та е страх, а то не от лудия.

От мълкохапо куче са пази.
От мълчене глава не боли. *Или:* От молчане глава не болит. *Прил.*
От мъртва глава сълза тече ли?
От мършаво теле и тагарче става, ако не дармон.
От мъстта хаир немат, не от изварокот. *Милад.*
От мътната и тихата вода да са вардиш.
От нас далеч да бъде.
От нас малко, а от Бога много.
От нас песен, от Бога здраве. *От песен.*
От начало до конец.
От наш’та гора лист е.
От наш’те глави палят своите лули. — *Нам запалят главите, а те искат от тях да си запалят лулите.*
От небето звезди снема.
От него са дига прах (като от човал брашно).
От невеща и горага плаче.
От невидело падна камък на главата му.
От неволя хоп, хоп.
От немѝй къде.
От немило до недраго.
От ненаданата дупка излиза мишка.
От нефелитото месо добра чорба не става.
От ниско и могилата ни са вижда като гора.
От нищо болест, напрасна смърт.
От нищо нещо.
От нищо нещо става и от нещо нищо става.
От ногу Стоян не умира. *Горна Джумая.*
От нож рана зараства, от зла дума никога (не може).
От носа му като че ли яд ще капне.
От нямане даване Божа си е работа.
От нямане имане не бива (не става).
От нямане по-чисто няма.
От овчица по-мирна.
От огън и от вода по-лошо е зла жена.
От огъня в въглищата.
От око. — *По карарът на окото.*

От окомушите ще се свърши света. — *Тур.: „Окумушлардан каямет кападжак.“*

От окото не се укрива нищо.

От онзи свят никой не се е върнал (с пробита глава).

От онова, що знаяше, беше разучил; сега пак са завърна.

От орелът сокол, от соколът орел. *Котел.*

От о̀цу и децу. *Соф.*

От очи го прави.

От очите влязва, от сърцето (ума) не излязва. — *Севдата.*

От Пена барим малко пепел.

От песок хортома. *Крушево.*

От петите до върха.

От петък до в събота трай. — *За турския тенбих или ясак.*

От питомното зеле глава не боли.

От пиян челяк и лудия бяга.

От пиян казак и от тавръс турчин Господ да та пази.

От Плачковци иде. — *Плачковци, близо до Боевци. Тревненски колиби.*

От плашливото жребе много пътя добър кон излиза.

От плевник не съм излязъл я, хелбетя ял съм.

От пленаво желязо добра сабя не става.

От повише глава не боли. *Пирот.*

От повоя до покрива.

От подгор баба не умира. *Прил.*

От покрит въглен да са боиш, че по-дълбоко та опаря.

От полвина умрях. — *Боли го кръстът.*

От полето гладен и отвътре яден.

От поп — кук, а от кук — поп. *Соф.*

От попа да извадиш храна като от мъртвец сълза.

От попа до ковача. *Или:* От попа до коача го соши алището терзията. — *За лошо съшито. Прил.*

От попски оно кръщене не излиза.

От поразник облага не очаквай.

От поревка става поревка.

От похвата се познава мастора.

От правото земане на челяка зема дявола полвината, а от кривото сичкото, че и челяка.

От прага до врага.

От празна паница нито са вие, нито са пие.

От препълнена чаша не е грехота да пооцръкнеш (*отсръбнеш*).

От преядуане нема здраве. *Прил.*

От просия очи не излизат, а от кюския.

От просо млин не са прави.

От пръвнио залък по-сладък нема.

От прътля грош.

От псетата по-лош.

От пълни ръце празни.

От пълна пушка един са бои, а от празна двамина.

От първна цена не бегай. *Прил.*

От пъртето стават големи дървета.

От работа гърбат ставаш, а не богат.

От работа тежко, без работа по-тежко.

От радости не знай що прави.

От раки сбор не става.

От ракита грозде бива ли?

От рамо. — *Да пресъди нещо и да му не търси дълга си.*

От рани да се не куртулиса. *Щип.*

От рано се познава в коя вода мож да има сирене.

От речено до направено, като от лист до корен.

От ръжда до ръжда.

От ръка е, тряба да й сториш честта. Добра ръка държала. — *Казва той, що не иска да пие вино.*

От ряпа до репчук. — *Една вървяла сама и си приказвала със задника си, а кумът вървял подире й. Като се обърнала, та го видяла, попитала го: „Отколе ли си подире ми, кумче?“ — „От ряпа до репчук“ — рекъл.*

От ряпа приказки. — *Пръдня или от пръдня*; ряпови приказки.

От сараи до бунари. *От песен.*

От свека птица не се еде месо. *Белоградчик.*

От света и от мира се събраха.

От свински баджак цървули не стават.

От свирец — поп, от поп — свирец.

От своето (от себе си) за чуждото съди.

От свой камък не боли.

От свой село мома като в стъкло вода, от чуждо село мома като в стовна вода.
От своя си ум не са отделяй.
От сено бунище, от бунище сено. *Щип.*
От сила гърми.
От сила пращи, от глад се заваля.
От сиромах не са заемай, че ще падне подире ти.
От сит вълк и от стар грък Господ да те пази.
От сичките фтички що пеят, най-хубаво пее онтрата.[2]
От след марта и кучето на хлад бяга.
От слепия зех очи да гледам.
От смърт лек (цяр) няма.
От смъртта са не бои.
От смях та са изпокривихми.
От спане, от вета руба (и от фетва) куртулуш няма. *Велес.*
От срам, от страх, няма грях.
От срам, че му окапали (улетели) веждите.
От срам не говòри.
От срама, та загиряса. — *Прекалена срамежливост. Ахъчелеб.*
От среднята чест съм.
От стар баща мирас — сирачета деца.
От стар баща чедо съм, що са чудиш.
От стара майка син е (чедо е).
От стара направа е.
От стара коза ере е. — *Хитър е.*
От старо дърво обръч не става, *или:* От старо дърво обруч се не вие. *Пирот.*
От сто бради по косъм, и ти с брада скопосан.
От сто бради по косъм, теби цяла брада.
От сто гръстици по едно зърно.
От стока бунище не бидуат. *Прил.*
От страх и умния изгубя ума си.
От страх, та не паднах.
От страхът на орелът, язди, жабо, що можеш.
От студ камеко пука. *Прил.*
От студ кове клинци.
От студ ръка не са вади надвор. *Прил.*

От съдене не са убягва.

От сън по-сладко няма; ако го обичаш повечко, оставаш без коричка хлебец.

От сяка брада по косъм и ти с брада скопосан.

От сякакво брашно млин.

От сяко биле гозба не става.

От сяко дърво свирка не става, *или:* От секое дърво свирка не бива. *Щип.*

От сякой пън не може (не става) светец да са одяла.

От тази кожа навън не може.

От такваз жарава и лед са ступява.

От твойта кожа цървули няма да излязат.

От твоите уста в Божите уши.

От тебе дето ще ми доде, от Бога да ми доде.

От тебе по-добър не е. — *Тур.: „Сенден даха ей олмасън."*

От тебе са не допитва.

От тебе сефте, от Бога берекет, *или:* От тебе сефте, от Господ берекет. *Прил. — Обичай, приет от турците, защото у тях се много наблюдава кой ще дойде сутрин да купи най-напред нещо, т.е. да му направи сефте, от което предполага тоя ден щастие; затова като вземе първите пари, т.е. сефтето, ще го потрие на брадата си и ще каже: „Сенден сефте, аллахтан берекет." Потриваньето на парите по брадата значи да се умножат парите от туй сефте колкото космите на брадата. Някои са дотолкози суевери, щото додето сутрин най-напред не продаде нещо с парите на сефтето, не дава на вяра. По сефтето забелязват каква ще бъде продажбата през този ден и дохаждат да вярват, че има хора, които, като му направят сефте, и на продажбата му добре отива, а на някои сефтето му било опако, затова те си забелязват и предпочитат такива да им направят сефте; от това и поговорката „сефтето му е хубаво". Във обще на человеците, които са галантни и щедри, които нямат парите на почит, не им се счита сефтето добро; напротив, сефтето на скъперниците и завистниците се счита за добро. Това, което се смята за всякой нов ден, се смята за всяка нова стока и се наблюдава върху сефтето същото: кой ще купи най-напред. Това има дори сходство с полезът у българите на Нова година или по-добре на Игнажден у някои. Сефте е въобще „начаток" или „полез".*

От тевница огън. *М. Търн.*

От темеля керемидите са не отделят.

От тиква ти гроша.

От тихата вода да та е страх повече.

От топор топорище да земеш добро е — *казват, когато не може някой да си извади дългът.*

От точило и зет иска мед. — *От това що се боиш, ке налетиш. Прил.*

От трампа на трампа, отиде наш'та кранта. — *Тур.: „Трампадан трампа, гитти бизим кранта."*

От три бука две вретена, едното криво, другото недоправено.

От три къщи две гащи.

От три къщи село, едната без чело.

От триста ядове.

От трън грозде не става.

От трън иска праскова.

От трън, та на глог.

От трън трандафел, от трандафел трън излезва. *Милад. Или:* От трендавил търн, от търн трендавил. *Прил.*

От тугото магаре стреде во калта. *Прил.*

От туй брашно не става пита.

От туй по-добро който иска, белата си иска.

От тук да влиза, от тук да излиза. — *За ушите.*

От тука на боклука.

От туна беда.

От турчин по-лош.

От тютюн къща нахрацана.

От укапки правен.

От улав ум не купуй. *Прил.*

От умот ке търгат глаата. *Прил.*

От ума си тегли.

От умрял челяк сълза не капва.

От умрял кон плочи вади. *Щип. Или:* От псоисан кон плочи берат. *Прил.*

От умряло магаре петала не търсят.

От умряло оно роден.

От фтиче мляко да търсиш в къщата му са намира.

От халалот половината дяволот зима; половината да ми остане, и ово е много. *Охрид.*

От хесап глава не боли.

От ходяне нещо, от седене нищо.

От хората скрито, пред Бога открито.

От хубаво челяк засурмашава, а от евтено заборчлява.

От царя и от везиря по-богат съм.

От челад по-сладко и по-горко немат. *Прил.*

От челик да би било, оно би се изхабило, *или*

От челик да бе, изтриваше са.

От челяка нищо не са е отнело.

От челяка са нищо не отърва.

От черничов лист свиленик става. — Как? — С работа и с търпене.

От черква — на мехната, от мехната — в черква.

От човешко месо пастарма не са суши.

От чоека нищо не откинуа, чоек сичко може. *Прил.*

От чорбата зарар не виждаш, яж колко щеш, артиса, излей я.

От чорбаджия няма нищо в помията, той сал чорбаджия търси.

От чуваното до виденото много далеч.

От чужд кон на пол път те сметинеат. *Милад.*

От чужда нива и паница преснемел прицаосо.

От чуждата торба е лесно за даване.

От чужденец, който му не снима и не клима, да му изсъхне попраго.

От чужденец чекай правото като от яд здравито.

От чужди ръце добро не очаквай.

От чузд шупар и четинка е кяр.

От шега глава не боли.

От шега са деца раждат.

От шегата просо никне.

От шугаво прасе здраво свинче не бива.

От шугаво прасе тлъста свиня не излиза.

От шумата на черница атлаз става.

От шчо остаруат кучинята? — От оденье. *Щип.*

От що да немаш и без него поминуаш. *Прил.*

От що нема и царо не зима. *Прил.*

От що си ситу, от това и дебел.

От щото се боиш най-млого, то ще ти дойде до главата.

От юзда не зима. — *Тур.: „Гемден алмас.“*

От ядене никой не умира.

От язик по-сладко няма и от язик по-горчиво няма.

От Ялари кой как свари. *От песен.*

Отби-ша ти от реда.

Отбивам ти на лудост.

Отбий са на лудия като на светия.

Отбий са на пиян като на луд.

Отбира като свиня от тиква (кратуна).

Отбира, колкото свиня от диня.

Отбира, колко свиня от кал. *Кюстендил.*

Отбира, колкото магаре от кантар.

Отбира, колкото магаре от кладенчева вода.

Отбира ли ти магаре от майданос?

Отбира ли ти свиня кладенчева вода? *Или:* Отбира ли свиня от кладенчева вода. *Троян.*

Отбирай жена от род, куче от копаня. *Дем. Хис.*

Отбор кокорко.

Отваря си очите като мишка в трици.

Отваряй си очите като жаба.

Отваряй си очите, да ги не отворят.

Отваряй си очите четири.

Отваряй си устата сал за добро.

Отварям ти очите с косъм.

Отваряхми си вратата големи, сега не можем да ги смалим.

Отведнъж се дебело дърво не пресича.

Отвеяла си брашното, попарила си кюркът.

Отводя го, като че ще го скопява.

Отвори си о̀чите четири, оти светот ке ти ги отворат со влажно. *Прил.*

Отвори си о̀чите, зере ке ти ги о̀творит. *Щип.*

Отвори булка вратата, измръзнаха ми краката.

Отвред лайняно, отде да го хванеш.

Отвъд Анадоллука, в Лондра.

Отвъд Златица, в Казанлъшко поле.

Отвъденец-гологъзенец.
Отвън за лѝце, отвътре трѝци.
Отвън, като отвътре, чума.
Отвън косми хубави, отвътре кел добър.
Отвън кукла, отвътре панукла (чума). *Арбан.*
Отвън мазно, отвътре умразно.
Отвън пох, пох, а отвътре — ох, ох.
Отвън прага я не пуща. — *Каскандисва я.*
Отвънка гиздав, в главата гнидав.
Отвънка гиздава, отвътре гнидава — *на жена, на мома, които се кичат и труфят, а в къщята им нечисто.*
Отвързѝ ме от един колец, та за друг а̀ко ме вързеш. *Щип.*
Отвътре са издава калето.
Отговява калугера, за Великден леща му готвят.
Отдавна я окол тебе дерем опинци. *Соф.*
Отдве остър нож, като аджемска сабя.
Отдвоил се Божич от Бъдни вечер.
Отде го дявол домети (досикири).
Отде го куче изсра.
Отде зе калпак, та доде. *От песен.*
Отде зима сиромаха? — И нему Господ дава.
Отде знаш? — По себе си познавам.
Отде ма изду дявола. *Лом.*
Отде са зе, та са дорея.
Отде си, клонченце? — От там, онуй хубавото дръвце.
Отдека дошло, там и ошло. *Кюстендил.*
Отдека е, той знае; нема е хоратил с Бога.
Отдека не се надееш, оттамо те огрева. *Щип.*
Отдека се не надаш, оттам излази. *Кюстендил.*
Отдека слънце, оттам и муня. *Соф. Или:* Отдето слънцето, оттам град и мълния.
Отделих и късшея от гърлото си.
Отдето да го похванеш, (все) смърди.
Отдето дошло, там и отишло.
Отдето думата (излязва), оттам и душата, *или*
От кай излегуе збор, и душата. *Прил.*
Отдето духа ветъро, оттам треба и япанджаку да дигам.

Отдето е дървото подсечено, нататък и пада.

Отдето е текло вода, пак ще тече. *Дем. Хис.*

Отдето излязъл богатият, оттам и сиромаха.

Отдето пофанеш, медено (лайнено).

Отдето са надеях слънце да ма огрей, то оттам ма слана ослани.

Отдето са отлива, а не са долива, скоро са изпива.

Отдето са размъти водата, оттам трябва и да са обистри.

Отдето се не надяваш (пазиш), оттам изскача (излязва) заец.

Отдето се ненадеш, оттам изляза нещо.

Отдолу дръж, тогази тръш.

Отдолу, мари, че горе по̀ боли.

Отдолу са бори, ако искаш да надвиеш.

Отегнал се чак до небето.

Отекли му шабарите, не са събират в шалварите.

Отелила му се кравата. — *Подобряло му, поработила му честта.*

Отелило се от цигански орачи. *Прил.*

Отели-ще са и наш'та крава.

Отзаде е Мара със сватовете.

Отземи си от него.

Оти е като коти, *или*

Оти му главата като на коти.

Оти му главата ломоти. *Соф.*

Оти си соя памет. *Ахъчелеб.*

Оти-щем, виде-щем.

Отиде баба да търси, че седна, та роди като родилка.

Отиде без свещица, сиромаха — *кога се удави някой.*

Отиде да се посвети, че хептен са ослепи.

Отиде, дето и кучета вар не лижат — *т.е. на сиромашко място са ожени. Ески Загра (Стара Загора, б.р.)*

Отиде за Бог да прости — *т.е. за без нищо.*

Отиде за Божата правда — *т.е. умря.*

Отиде за вятъра, дето вее — *т.е. не хвана място.*

Отиде за вода, че стана на вода.

Отиде за вълна и си дойде остриган.

Отиде като удавник по дъното.

Отиде ми душицата, кат са гътна окицата.

Отиде на вятъра.
Отиде на истината.
Отиде на яма.
Отиде на яма като халва.
Отиде на юх.
Отиде попа в гората.
Отиде, та са не видя.
Отиде ти, попе, кобилката за този пусти седми глас.
Отиде хляба за солта.
Отидоха яйцата (наедно) с кошницата.
Отиснал го от себе си като лико низ водата.
Отишел в тъмата за мерджан.
Отишел в пусто горе тилилейско.
Отишел да му види задника път.
Отишел да намери лук за в петък.
Отишел да оре, ралото си забравил.
Отишел да прави лули — *т.е. на Люле Бургас*.
Отишел, дето петли не пеят.
Отишел, дето чучолига не пей.
Отишел еднъж на пазар, а два пъти на воденица. *Щип.*
Отишел за съчки, дошел си без ръчки.
Отишел зад срамът. *Казанлък.*
Отишел като обран грък на купя.
Отишел на сватба жените да гълчи.
Отишел на Неврат[3]. *Или:* Отиде на Неврат[4].
Отишел по кучешката партина.
Отишел по памет. *Соф.*
Отишел по ума си. *Търново.*
Отишел с един дявол, върнал се със сто (с четиреси).
Отишел харизан, останал зарезан.

Отишла камилата за рога, че си дошла без уши, *или:* Отишла камилата да й турят рога, отрязали й ушите.

Отишли са старци с кола на зайци, ходили са два дни, дошли са гладни.

Отишло̀, та са не вишло̀ (не видяло).
Откак дойде Росия, няма уресия. *Чорбаджийска.*
Откак е почернял гарвана, млого е.

Отка’ ми отрови сърцето, зел да налива илач в него.
Откак са ослободи, от тогаз са осрамоти.
Отка’ ткана, непрана. *Соф.*
Отка’ умре, по̀ нехае.
Отка’ умре мойто магаре, трева хем расло, хем не расло.
Отколешните деца на 40-те дена от раждането си прогледнали; а сегашните са раждат и гледат.
Открай че докрай.
Открай докрай, че до смях.
Открий, че храчи, закрий, че плачи.
Откъде си? — Да питам жената. *Или:* Отдето ми е жената. *Или:* На жената от селото.
Откъде си, дядо Петре? — Да питам жената.
Откъде шупаря ако съм, добро е.
Откъдето си дошел, там тряба да вървиш.
Откъм кяр няма нищо.
Откъсна ружата — *заспа*.
Откъснал пъпката — *умрял*.
Откъснали му ръцете, че ги залепили на задника му.
Откъсни на комаря краката, остава сакат довека. *Брациг.*
Отлагай са, кръсти са — *т.е. не питай много-много*.
Отложи са, удари ма — *т.е. виж си келът, че тогаз ми казвай, че съм келав*.
Отложи са, удари го, ’ко не падне, завали го.
Отмича се като мазна къбасица. *Велес.*
Отмък, примък.
Отнел му хляба.
Отнема коматя от устата ти.
Отнесе го мътната. — *Отиде по вятъра.*
Отнето, проклето.
Отпра камшика. — *Остаря.*
Отпрал (му са) камшика. — *Състарял, залинял.*
Отпрал му се лобът.
Отпред маже, отзад драще.
Отпреде ти глади, маже, отзаде ти гроб копае.
Отпусна му са брънката.
Отпуснал си джуките.

Отпуснал са като ножѝчка (ремък) в жара.

Отпуснах му края.

Отпусни (са на) никулската дупка. — *На Никулден най-широката дупка на каиша отпущат зарад курбаните, че много се яде; показува какво са носили българите на гащите си.*

Отреби пита, не остави комат.

Отрежи ги, на залханата са много. — *За крака.*

Отрежи на свинята джурлата, тя пак рови.

Отрежи я, тя е накрая. — *Казват някои тому, който са оплаква, че го боли главата.*

Отрина си свиня задника.

Отритнал късмето си. *Щип.*

Отруачка праведен да се напие, пак не ке се отруе. *Прил.*

Отръсвай праха на сурмаха от дрехата му.

Отръси пъздера. — *Провдигна, съвзе се от болест.*

Отръсил са като куче от пъздер.

Отряза през калът.

Отряза през просото бос.

Отрязали му ръцете и ги залепили отзаде му.

Отрязвам го, та евалла не струвам. — *Не се покланям.*

Отрязвам ти пъпа.

Отсам реката пук-пук под камък; оттатък реката пук-пук над камък. (*Скоропоговорка*).

Отсече го като на пън.

Отсече са на пилафя маслото.

Отсечи на кучето ушите, то пак куче.

Отсеях си брашното.

Оттикна коритото — *казват на подявка, кога се ожени кака й.*

Оттресе се како куче от роса. *Кюстендил.*

Отупа патката.

Отупай празът (гърбът).

Отупали мяха в главата му. — *На Сирни заговезни в понеделник със сирените мехове, що са останали празни, вардят, та бият с тях застарелите ергени в Търново; по други места не помня.*

Отупали му пепела.

Отфъркна от мене като некой нерез. *Прил.*

Отче наш, скочи дваж, кихна триж.

„Отче наш“ не стига, иска и от лукаваго.

„Отче наш“ не е голяма молитва, ама спасява.

Отче наш, прави какво ти знаш — *на шега, вместо „Отче наш“*.

Отче, отче, утре е света неделя. — Де да та намеря срещу понделник.

Отче поне, я ухни и за мене. *Копривщица.*

Отърсил пъздеря.

Отърсил се като куче от пъздер.

Офука го като влах пита.

Оцет, който не е лют, и домакин, който не е зъл, нищо не струват.

Оцетя е най-лют, а най-напред своя съд разваля.

Оцъклили му се очите.

Оче, попе мой, свети ли ми лой! — Лой ли, или масло? — У… му го, че аз забравих кое са светяваше, лой или масло.

Очи дебели, нокти орлови, лице мешинено. — *Така благославят някои калугери таксидиотите си.*

Очи заклопени, думи разклонени.

Очи й черни череши. *От песен.*

Очи като лъжица, а не види ни трошица.

Очи като на бивол.

Очи като плочи. *Или:* Отворил очи като плочи. *Прил.*

Очи кръвнишки, поглед хайдушки.

Очи към Бога, сърце към расрога. *Габров.*

Очи лакоми, душа изгубена.

Очи на икони, ум на кокони (сърце при кокони).

Очи на колата, ум на когото бъди.

Очи нямам, защо ми са вежди.

Очи от гледане не се наситуват. *Прил.*

Очи от очи са срамуват. — *Тур.: „Гъоз гьозден утанър.“*

Очи плави, сърце плахо.

Очи плахи, ръце роби.

Очи пукалски.

Очи пълни, ръце празни.

Очи са с нищо не насищат. *Или:* Очи са с нищо не насищат, само с една шепа пръст.

Очи синор нямат. *Ахъчелеб.*

Очи слепи, пусти, не видят.
Очи со земя се наситуват. *Щип.*
Очи, що набързо не видуат, се забораваат. *Прил.*
Очивадно пукниче. — *Хитро дете.*
Очите му обелеа от гладос’. *Прил.*
Очите му капнаха от срам. *Прил.*
Очите му играят като на воден гявол. *Щип.*
Очите му на аджия не приличат. *Щип.*
Очите му са на пръстите. *Щип.*
Очите му на гъза му.
Очите му в тила.
Очите му на краката.
Очите му към краката сноват.
Очите му биволешки. *Кюстендил.*
Очите му изваждаш, пара не мож извади.
Очите му на вола, а па държи кравата.
Очите му сиви, веждите му гриви, краката му криви.
Очите на скъпите, сал със земя са напълнят.
Очите от вода (лъжат).
Очите са лъжовници.
Очите са да гледат, а краката да вървят.
Очите са несити.
Очите си ли да вярвам, ушите си ли?
Очите си биле да не вярваш.
Очите си не вярвам, че тебе ли?
Очите си ли да вярвам, тебе ли да слушам.
Очите си сам ва̀де, кой му е крив. *Щип.*
Очите сичко видят, сал себе си не видят.
Очовечил са веке. *Щип.*
Очух и мащиха не са за пофала. *Соф.*
Ошел, дека жени прали и дека гуски срали. *Кюстенд.*
Ошел Михо с теслата, пошла Пена по него.
Ошел Шабан за мечки, пушката си забравил. *Коприв.*
Ошла баба за дренки, тамам баба на дряна, и мечката под дряна.
Ошмулил го (я). — *Изял нещо или друго нещо сторил.*
Йоще веднъж ще ма роди майка ми, ако стане туй.
Йоще веднъж таквиз недомрели хора не ми носете.

Йоще вълк не видел, той свиква на кучета.
Йоще детето не се родило, Иванчо го кръстили.
Йоще една беда не минала, а друга дошла.
Още еднъж ако станем невеста, знам како да говеям. *Щип.*
Йоще ли мома ходи, йоще ли света лъже.
Йоще млого хляб ще ядеш ти.
Йоще млого просеник ще дъвчеш ти.
Йоще му душата на мляко мирише.
Йоще му вонеят зъбите на мляко.
Още не видел коньо, замаал нога. *Гор. Джум.*
Още не се нарадуал, отлетнало му от ръцете. *Щип.*
Йоще не е дошел до водата, гащи събува.
Йоще не са е изяловила зимата. — *Преди Димитровден не е ударило сняг.*
Още ни кук, ни кукорек. *Соф.*
Йоще Петко не роден, и шапка му шият.
Йоще преди Адама било.
Йоще рибата в морето, той точи зъби да яде, *или:*
Още рибата у морето, турил та̀вата на о̀гино. *Щип.*
Още са на коньо не качил, замаал нодзе. *Кюстен.*
Йоще три, та кон, и право на хаджилък. *Циганин.*
Още нило са пченето.
Ощипан славей не пее.

---

[1] Вол. (б.р.). ↑
[2] Тая дума не я разбрах какво ще каже. (Сл.) ↑
[3] Откъдето не се връщат. (б.р.) ↑
[4] Неврат невръщане, да не се върнеш. (б.р.). ↑

П

Павуна го гледай, ама не го слушай.

Падал ли си от таван?

Падна гуглата (шапката, капата), лъсна се келя. — *Тур.: „Такя дющю, кел ачилдъ̀.“*

Падна като да го изям.

Падна като капка.

Падна като мях. — *Тежко падна.*

Падна като нафор.

Падна като на въглен. — *С ищах са погълна.*

Падна като на огън.

Падна като пате на задника си.

Падна като шумка. — *Леко падна.*

Падна коня в ряката. — *За смях, сполучи са нещо. Ахъчелеб.*

Падна крака на стола. — *Друг ще мине на място.*

Падна маслото в лещата.

Падна му са и нему да са покордисва.

Падна му кладата въз гла̀вата. *Щип.*

Падна му сърце на място.

Падна му мраз по лицето (*като му рекох това и това*).

Падна му страшното; върни са бе, батьо. — *Двама братя отишли подир бащината си смърт в гората за дърва; те не знаяли гората, или очи тамах за чуздо, рекли да си понаберат дръвца, че да си ходят. Тамам берели, ето ти пъдарят турчин, видял ги и отишел да ги пита защо берат дърва в чуздата гора. По-голямото момче, като го видяло, дуй по дола да бяга, турчинът се спуснал подире му. Като го гонял така, развързал се каукът и паднал от главата му, но той го гонил още да го улови. Малкото момче, като видяло онова страшното от главата му че паднало, завикало с горните думи на брата си, за да се върне.*

Падна огън и изгори кебе. — *Кой що чини, сам на себе чини. Соф.*

Паднал комин, та се сломил. *Соф.*

Паднал му шлема на темето.

Паднала му секирата у медо. *Соф.*

Паднала муха в мечи (кини) уста.

Паднало са циганину царство, той най-напред обесил баща си (за юнашство).

Паднѝ злобо, небе, спри са.

Па̀дни къде гро̀хни. — *Дека падни, там да грохни.*

Падни, пита, да та изям (и ти, плоска, да та пия).

Падни, убий са, с мотика и лопата да та заровят — *викало магарето, кога го яздял челяк.*

Пазе, да го не изпазе. *Щип.*

Пази бели пари за черни дни.

Пази, Боже, от белязан челяк.

Пази, Боже, от българин, кога са погърчи, и от циганин, кога са потурчи.

Пази, Боже, от грехове, сѐ по женски мехове.

Пази, Боже, от клисав леб и чорбаджия. *Кюстен.*

Пази, Боже, от кюсе, от кьорав и от сакат.

Пази, Боже, от лош поп, от сурмах хаджия и от гърчава свиня.

Пази, Боже, от мюхлюзин и хаджия. *Кюстен.*

Пази, Боже, от пиян поп и от гнил дирек. *Кюстен.*

Пази, Боже, от повече зло.

Пази, Боже, от погърчен и от потурчен.

Пази, Боже, от туна беда и от напрасна смърт.

Пази, Боже, от туна беда, от пияна жена и от бясна свиня.

Пази, Боже, от сляп от суровицата.

Па̀зи го като двете си очи.

Пази да ти зло утре не доди.

Па̀зи като враната горния сноп.

Пази са от ат — отзад, от бик — отпред, а от калугер — отвред.

Пази са от зло, както та й пазила майка ти от огън и змия.

Пази са, доде не е станало ут, ех и язък.

Пази са от оногова, който едно говори, а друго прави.

Пази са, да пази и Господ.

Пази са от окадена пушка.

Пази са, кога имаш работа с лукав челяк.

Пази са от стар турчин и от млад българин.

Пази са от сяко зло, доде не ти е дошло.
Пази са от скритият (покрит) въглен. *Казанлък.*
Пази си пояса.
Пази та Боже.
Пази (та) Боже от дълги тоеги (пържини) и от тесни улици.
Пазо лъже, мазю маже.
Пак е малко близо до вкъщи.
Пак излезе Рада мома.
Пак излезе с бело лице.
Пак излязох аз рочко.
Пак паднах, дигни ма, де! — Е, ставай пак сама.
Пак стария занаят да й жув и здрав.
Пакостника млого не си трае.
Палето наше, чула му менен.
Пали свещ на дявола да ти стори добро, доде са посереш.
Памук в кошница не шава.
Памук сякаш че е — *т.е. бяло и меко*.
Памукчията мрази бялото псе. *Или:* Памукчията от бяло куче хас не струва.
Памучен чорап женско сърце е. — *Обтяга се.*
Панагон коня сваля.
Панаир без кражба не бива.
Панакидата му наопаки.
Панталоните му като шалвари.
Пантелей пътник. — *Щърковите се събират около Пантелея, 27 юли (9 авг., б.р.) да си вървят.*
Пантовците (дяволите) го отнели.
Папурениче, братче, изскочи от трънче, уплаши майстора (юнака, мене). — *Тъй викал един циганин на туй място, дето друг път от пресищане бил си оставил папуреникът.*
Пара̀та върти света, а правдата небето.
Парата е дявол.
Парата е дявол, ама жената е по̀ дявол.
Парвесница ургисница.
Парен каша духа. *Или:* Опарен кашу дува. *Пирот.*
Парен каша, расол духа. *Ахъчелеб.*
Парен тикви духа.

Пари в кесията, риба на планината.
Пари кя да ми теглят грехът. *Котел.*
Пари ли ти, Кънчо, мене хеле ми пари. *Трявн.*
Пари, пари, да го парят по дроба.
Пари, пари, с кола ги товари.
Пари по дробът да го парят, да биха го парили. *Казанлък.*
Пари си кокалите.
Парите баща, парите майка.
Парите вършат работа.
Парите ги магаре не пърди.
Парите ги петлите не кълват.
Парите дават и ум.
Парите и змията излъгват.
Парите излъгват жената, а жената мъжа.
Парите и дваж да ги броиш не е зле.
Парите и на път да ги намериш, чети ги.
Парите му заковани.
Парите на едни зимат ума, а други учат на ум.
Парите не извират.
Парите не са спечелили мене, аз съм тех спечелил.
Парите от беда, беда раждат.
Парите от мрътвият жив не правят. *Габров.*
Парите опопват и магарето.
Парите от чумата не мрат.
Парите са не бранят и дваж да ги броиш.
Парите се държат за лоше време.
Парите се държат за чер ден.
Парите се изядат, а харото си остава в къта.
Парите силно звечат и се далеч чуват. *Соф.*
Парите са и в съдрана кесия драги.
Парите са душегубци.
Парите са като водата, имат цена над улея, ама нямат под чарка.
Парите са по-мили от сичко.
Парите са търговци.
Парица, боклучец, без нея ни в лучец.
Парица, душица.
Парица, силна царица.

Парицата грош ражда.

Парична болест.

Парна го по дробът.

Парясах я за ум.

Пасе ветровете.

Паси трева, която знаеш.

Пастила го стори. — *Ахъчелеб. Виж: „Направил го на пестил.“*

Пастрянето е по-спорно от печелянето.

Пасъл на патрика магаретата, колко годин става.

Пати, пати, пати, какините патенца, вчера ги насадих, днес са изплупили и плуват. — *Тъй й се сторило ней, защото имало в мазата вино, че влягвала често, пък оставила бъчевата, та изтекло виното, пък тя не познала вълната що плувала, ами сякала, че вчера що насадила патета, са се излюпили.*

Пати от зли очи. — *Който урочасва.*

Патило у сред бега. *Пирот. Или:* Патила на сред лежала. *Щип.*

Патка, гъска, туй тя съска.

Патка на дърво стои ли?

Патка пукна, пак пукна. — *За пуканките.*

Патка, що не знае да плава, откъм задника се дави.

Пато, видиш ли? Аз имам нов калпак.

Патур къща държи.

Пауна си гледа краката и пищи — *казват на оногоз, който се хвали с хубостта си.*

Паща от студените мламоси.

Паяка по цветето бере яд, а пчелата мед бере.

Паяка секи му разваля дома, а той го прави сѐ сам си.

Педяй челяк, лакят брада. — *Кумановската:* Педа човек, лакот брада.

Педята му няма хромица.

Пее като бюлбюл. — *Самовластен. Ахъчелеб.*

Пее му изикът (язикът). — *Свободен да прави щото ще. Ахъчелеб.*

Пезуля залепила, а къщата — чефутска чершия.

Пей дава за кавга — *кавгаджия.*

Пей дава за управия — *мирник. Ахъчелеб.*

Пек да пекне, че да врекне.

Пелешата баба. — *За жена, която се гизди.*

Пена я страх от аджамиите сал.

Пени, пени кунки, дала мама цици, пък баба пара, да си купим халва. — *Детинска залъгалка.*

Пениш са, не пениш са, ша та ям; пари съм дал. — *За сапун, що бил купил вместо кашкавал простия селянин.* Пенил не пенил — пари съм дал. *Пирот.* Пенявй се, не пенявѝ, па̀ри сум давал. *Щип.*

Пенчо и Панчо едно са.

Пеню и Наца пъхнали са в каца.

Пенявѝ се като рак на бързей. *Разлог.*

Пепел да лиже. *Щип.*

Пепел пордавай, че печели, а не ялмази, че да зарариш.

Пепел фърлили, като излезли.

Пепел яж, че вкъщи стой.

Пере са пере, дор са окида добре.

Пери за Великден, пери от Великден.

Пери се като петел на бунище. *Куман. Или:* Пенявѝ се като рак на бързей.

Пернат си е, остави го.

Перчи са (пера) като павун.

Перчи са като селски поп.

Перчи са като селски чорбаджия.

Перчи са като цигански араччия.

Пес на нива, ратай са потрива.

Пес на нива, ступан в коприва.

Песен бой, боя няма.

Песен изкарана, няма цена.

Песен няма сайбия.

Песента върви от уста в уста.

Пестенето е по-добро от работянето.

Пестил го направи. — *Смаза го от бой.*

Пет вола — два чифта.

Пет за девет да даде. — *Да го излъже.*

Пет крушки гнили навредуат сио кош. *Дупн.*

Пет месеца са кахари, седем ходи без пари.

Пет месеца, пет дарака, кога ги извлачила, горката.

Пет неравни пръста на една ръка са.

Пет пръсти Богу наддиляват.

Пет роди — едно не изби. *Лом.*

Пет пръста има човек, който да му отрежеш, се боли.

Пет пръсти са на ръката, един с един не са равни.

Петел на купище, хурка на огнище, спореж[1] на вретено.

Петела умира, очите му на боклука остават. — *Тур.: — „Хороз йорир, гьозю чоплука калър.“*

Петелът яри и старата кокошка.

Петко и Неделя къща хранят.

Петко, пометко.

Петко Съба не грее. — *За времето.*

Петлето не е малко, кога яри кокошките. *Соф.*

Петре, ветре, не духай внетре. *Соф.*

Летни врага до прага. *Пирот.*

Пето колело в колата.

Петте пет и двайситя и пет и те са пет. *Тур.*

Петима (петмина) Петка не чакат.

Петък пече, събота тече. — *За времето. Гледай: „Четвъртък пече…“*

Печалèно магаре от краставици, реката го носе. *Щип.*

Печели, пък не дигай гюрюлтията.

Пече го салото.

Пече са като петел.

Печени му са яйца на съдът.

Печено прасе на паралежка, боси ноги под паралежка. *Соф.*

Печено-недопечено, нам наречено.

Печеш му риба на устата.

Печи го, вари го, пак е рак.

Печи го, печи го, става като кикерида. *Тревн.*

Печи се, турто, до заран, гост те чака до у други ден. *Соф.*

Пешакът мрази конника.

Пешин заплати, че тогай клати. *Самок.*

Пешин курс, па после топ.

Пешин помисли, тогаз провисни.

Пешин помисли, тогава продумай.

Пешин помери, тогаз удари.

Пешин премери, тогаз отрежи.

Пешът както го откъснеш, а жената както й са молиш.
Пеювото гърло боли, а не мене.
Пие го като вода.
Пие като пианица.
Пие като свингер.
Пие като софянски свингер. *Тур.*
Пие kрьв на памук.
Пианицата в пиянството си ума намярва.
Пианицата като върви, вика: тоз дувар мой, онзи дувар мой, доде се запокити под някой.
Пианицата кръчма не знай.
Пиания друго мисли, а кръчмаря по-друго.
Пий вода от главата.
Пий вино кисело, да ти бъде весело.
Пий за него студена вода. — *Забрави го.*
Пий за хатър, хапни за хатър.
Пий като поп.
Пий като отче наш.
Пий магаре аязма.
Пий що било, тули що не било.
Пий, еж, легни, беж.
Пий и еж, стани и беж.
Пий и еди — стани треби.
Пийни оцет да ти отмине.
Пийте да пием днес и утре, че пак чем у други ден. *Соф.*
Пика булката. — *Важно нещо се извършило.*
Пикай, та са огледай.
Пикай на него.
Пикай, че са огледай да са видиш какъв си.
Пикал на оси. — *Лют, строг.*
Пикал срещу слънцето. — *Туй му е грехът.*
Пикаят му на главата, пък той, че дъж лети. *Ахъчелеб.*
Пикня без пръдня, сватба без цигулка.
Пил не пил — плащай.
Пила и пяла, плащàла и плакàла.
Пинка са. — *Напъва се без сила.*
Пипа като пиян.

Пипа като попарена.

Пипа като с людски. — *Пипа като без ръце.*

Пипа като сляп да найде дуваро.

Пиперя мъничък, ама пред господари излязва.

Пипка да те хване.

Пипка ва търтила (ударила). — *На пилета, пуйчета и патета.*

Пипка да ги търти.

Пипница и търтница ва хванала.

Пирпир Пена…

Пирота му прави — *пакости му прави. Ахъчелеб.*

Писано на леда.

Писна в цървата.

Писна дете в майчин корем.

Пита болния да ти постеля ли? — *Тур.: „Хастаи дюшек ми сорарсън.“*

Пита, която ще я изядат други, що та е грижа, ако изгори.

Пита се пече, пък не са знае кой ще да я яде. *Ахъчелеб.*

Питай децата за него.

Питай и питай, и ще намериш Божи гроб.

Питай ма, да ти кажа.

Питай момата кого има на очи, циголаря ще посочи. *Или:* Попитай момата кого иска да земе, ще видиш, че я блазни гъдуларя.

Питай когото щеш и пак своя ум да предпочтеш.

Питай старо, не питай харо. *Или:* Питай паталца, а не вражалца. *Щип.*

Питай, че пипай.

Питай чифутина за път, да та излъже.

Питали арнаутина: „В рай ли искаш или в пакъла?“ — а той казал: „Да видим де по-много айлък дават.“

Питали вълка: „Що ти е дебел врата?“ — Рекъл: „Защото сам си върша работата.“

Питали камилата какво й аресва, нагоре ли, надолу ли? Тя отвърнала: „Равното.“

Питали камилата: „Какъв ти е занаята?“ — рекла: „Казаслък“ — „Машалла, рекли, на ръцете ти и на краката ти прилича, барим.“

Питали кучето: „Защо ти са слабините отзад?“ Рекло: „Че коя ми работа е напред?“

Питали кучето за колко отива в Цариград. — „Наспоред хода“, рекло.

Питали кучето по колко път си зима на сахатя. „Наспоред ишкиня“, рекло.

Питали лисицата: „Колко масло даваш?“ — „Гледайте ми муцуната и не питайте колко масло давам.“

Питали Марка: „Как стана юнак?“ — Рекъл: „Научих се от кучето.“

Питали мулето: „Кой е баща ти?“ — „Коньо (ата) ми е вуйчо“, рекло.

Питали Хитър Петра: „Откъде си, дядо Петре?“ — „От жената от селото“, рекъл.

Питали циганина: „Коза ли искаш или заец?“ — „Козайц“, отговорил той. *Соф.*

Питали циганина, любеница ли иска или диня. „Любодин“, отговорил той.

Питали циганина торба ли иска или отварник. „Торбалник“, рекъл той.

Питало просото: „Дали да са разтакам на млин?“ — Казали му: „Ти излез от огъня с ръза си и то ти стига.“

Питата, колкото стои, по-добри гости чака.

Питом, питом, в Цариград отиваш.

Питомните ойдоха, а дивите остаха. *Соф.*

Пише по снега — *пикае*.

Пишеш вежди, а той мисли, че му вадиш очите.

Пиши го на дувара. — *Забележи го.*

Пиши Рада и Ваха. — *Вахо — мъжко име.*

Пишках, пишках, таман триста доловени.

Пишман хаджия.

Пищи баба за тояга.

Пищи като гущер.

Пищи като дъждовник.

Пищи като каняк.

Пищи като червей.

Пиян без вино — *луд.*

Пиян влах не знае какво ще каже гладен турчин.

Пиян го правил баща му.

Пиян гръста.

Пиян дърво.

Пиян запива, допива, ама лозе не копай.

Пиян, залян (баща) поп не е, тряба да се почита.

Пиян, залян туй съм аз.

Пиян и тавряз не се погодяват.

Пиян изтрезва, луд не изтрезва.

Пиян изтъврязва, луд в пътя не влязва.

Пиян като земя.

Пиян като циганин.

Пиян кандило.

Пиян като кютюк.

Пиян поп, вино сънува.

Пиян поп, пиени деца.

Пиян турчин — бясна свиня, ой, Коладе, мой Коладе. — *Един коледаджия, като ходял по пътя, среща го един турчин и го запитва какъв и що е; той му казва, че е такъв, що пее на хората за здраве сега по Колада. — „Де пей и на мене за здраве.“ — Той, като се побавил и поприказвал с него, разбрал го, че не е яничарин, ами турчин, и захванал да му пее горнята песен.*

Пиян що изяде и луд що съдере, грехота е.

Пияна жена — бясна свиня.

Пияне сълзе Бог не приима. *Пирот.*

Пиянството от младостта надминува пиянството от виното.

Планина с планина са не събира.

Планината от сняг са не бои.

Планините са научени на сняг.

Платил съм си борча.

Плахо като заяк. *Ахъчелеб.*

Плача му по носа му. — *За дете плачливо.*

Плачат дрехите за снага и снагата за дрехи.

Плачат довиците, а че плачат и мъжетниците.

Плачат и довиците, плачат и радовѝците.

Плачи за конника, че си махал краката.

Плачи като сираче за комаче.

Плашена врана от шубрак са бои.

Плаши децата.

Плаши Пею кокошките. *Енина.*

Плаши са от опашката си…

Плаши са като от чумата. *Ахъчелеб.*

Плащането за добро с добро е борч на секиго, ама за злото плаща с добро сал честният човек. *Казанлък.*

Плен и лист. — *Множество.*

Плен и пожар.

Плен са плени, баба са кацабани. — *Виж: „Град са…“*

Плен са плени, баба си я реши. *Кюст.*

Плеснивата бъчва виното хаби.

Плет види, плет чуе.

Плет да чупи, мрътви да къпи; нека доде мома, че по̀ умей от мене.

Плет да кърти, вода да топли, мрътви да къпи.

Плете ми са на езика. — *За някоя дума.*

Плете си негована кошница. *Ахъчелеб.*

Плеще като мокра пола о гъз (бедро).

Плещи за празни чували.

Плуаното не се лиже. *Щип.*

Плува като риби в вода.

Плува като бъбрек в лой.

Плува като сирене в масло.

Плува си на брадата. *Щип.*

Плунале му под опашката. *Щип.*

Плътта си изядам, честта си не давам.

Плюй ми на ръцете да ти справя лицето.

Плюй ми на ръката да ти сгладя космите.

Плюй (сере) в паницата, от която сърба.

Плюй ми на ръката, да ти намажа очите.

Плюй ми под опашката.

Плюй надолу — на брадата си, плюй нагоре — на лицето ти ще падне.

Плюй си в пазвата.

Плюли си в устата. — *Нагласили се да думат едно.*

По-арно било да си забраве главата. *Клетва. Щип.*

По-арно главата му да я нема. *Клетва. Щип.*

По-арно е сол и леб сос сладка лакардия, а не ногу манджи со лоши лафове. *Щип.*

По бащата са познава сина, а по майката дъщерята.

По бесните (небесните) врани отиде.

По-близо до черквата, по-далеч от Бога.

По-близо е ризата от дрехата.

По-близо е до гроба си, отколкото до двора си.

По-близо съм до гроба си, а не до дома си. (*По-близо ми е гробът от дома*).

По-боле нашли.

По брадата има, а в главата няма.

По брата си Никола мразя и светого Никола. *Или:* По нашего Никола мразя и св. Никола.

По братски да са делим наполовен. *Или:* По Бога — две на тебе, двеста на мене.

По вечеря просеците ядат — *казват на децата*.

По вили и по рогове ходи. *Ахъчелеб. — Глупав человек.*

По-високите сѐ по-ахмаци биват.

По више спане поболева̀не е. *Соф.*

По Гергьовден дъж, колкот' искаш ръж.

По главата гледай, а по гърба удряй.

По главата му да тропат.

По гласът фтичка, а по грабенето друго сочи.

По голо не е шега, *или* не бива шега.

По-голям бой бие сърцето на юнака.

По-голям брат тъй бие — *казват тому, който удари куче*.

По-голяма глава, по-голяма болес. — *Приказват да е станала тая притча от това: когато се отваряло небето, който бил честит да го види, за каквото са помолял, начаса Господ го послушвал. Една жена, като се мъчила да види небето отворено, нямала време да излезе вън, ами провряла главата си през прозореца и сварила да повика: „Дай ми да имам голяма глава.“ Господ я послушал и начаса ѝ дал голяма глава, тъй що тя от прозореца не можала да я извади.*

По-горе от лоба ушите не растат.

По гроздобер не мрат кучета от глад. — *Има що да ядат, не ги бият, като ходят в лозята.*

По-далеко от плето, че му е лош адето — *думала жената на упокоения влах*.

По-далеч в гората, по̀ за едри дърва.

По две, по три за пара, по четири без пара.

По дено, Трено. *Щип.*

По дирята са намярва заеца.

По-добрите пловци по-често са давят.

По-добре бавно, а не никогаш. *Кюст.*

По-добре би било да съм родила по-преди кълабко.

По-добре би било майка му камен да е родила, а не него. *Клетва. Щип.*

По-добре бой насаме, а не пиляф наяве.

По-добре видят две очи, а не едно, *или* — очите от око, *или* — четири от две.

По-добре в пакъла с умните, а не в рай с лудите.

По-добре в село чорбаджия, а не в град кюмюрджия.

По-добре в свой курник, а не в чужд сарай.

По-добре враг разумен, а не безумен.

По-добре вярвай очите си, а не хората.

По-добре глава кучешка, а не асланска. *Кюст.*

По-добре голяма дума да продумаш, а не с Бога да са караш (бориш).

По-добре голям залък да изядеш, а не голяма дума да изречеш (продумаш, казваш, речеш).

По-добре да вярваш от да питаш.

По-добре да вярваш своите очи, а не чужди речи.

По-добре да изгубиш живота си, а не доброто си име.

По-добре да плаче детето, а не да плаче майката.

По-добре да плаче твоя майка, а не моя.

По-добре да ми извадят окото, че да не ми извадят лошо име.

По-добре да са подхлъзнеш със крак, а не със язик.

По-добре да служиш на добри хора, а не да заповядваш на лоши.

По-добре да служиш на добър господар, отколкото да бъдеш сам господар.

По-добре да та бият, че да не знае никой, а не да та гостят, че да знае цяло село. — *Тур.: „Калабълъкта пилаф ееджеене, тенхада кьотек еесин даха еидир.“*

По-добре да та ритне турчин със здрав цървул, а не циганин със съдран.

По-добре да ти завиждат, а не да та окайват.

По-добре да ядеш сух ляб със рахат, а не много гозби със кахър. *Или:* По-добре сух ляб с мир, а не ясте със скръб. *Или:* По-добре сол и хляб с сладки думи, а не голяма гозба с горчиви приказки.

По-добре да си бик, че бит, а не вол, че впрегнат.

По-добре да изгори селото, а не да са изгуби стадото.

По-добре да си бъхтиш главата, че да си не бъхтиш снагата.

По-добре да спистяваш по малко, а не да печелиш по млого.

По-добре днес едно яйце, а не утре една кокошка.

По-добре днес пет, а не утре шест.

По-добре довица, а не зломъжетница.

По-добре драм памят, а не сто оки сила. *Или:* По-добре един драм памет с една ока сила.

По-добре е да даваш, а не да искаш.

По-добре е да знаеш, от да имаш да не знаеш.

По-добре е да чуеш, отколкото да речеш.

По-добре една свещ пред тебе, а не две зад тебе.

По-добре е на челяка очите му да излягат, та име да му не излегне.

По-добре е своя леща от чужда кокошка.

По-добре е с хитрия (умния) да плачеш, а не с лудия да скачеш.

По-добре е с мъдрият да тичаш, а не с лудият да лежиш.

По-добре е един път да заплачеш, а не сто пътя да въздишаш.

По-добре е на триците (пепело) да спечелиш, а не на златото да зарариш.

По-добре невричането от несвършенето.

По-добре е чер колач (комат), а не празна торба.

По-добре един сиромах юнак, а не слаб, че злат.

По-добре жива мишка, а не умрял аслан.

По-добре за един ден петел, а не кокошка за месец.

По-добре знайно с махана, а не незнайно с хвалба.

По-добре зъмя (камък) да е родила майка ти, а не тебе.

По-добре и бобова слама от празни ясли.

По-добре из главица, а не из тъмница.

По-добре късно, отколкото никога. *Или:* По-добре кога-кога, че не никога. *Или:* По-добре некога, а не никога.

По-добре край лозето да са разправяш, а не на дъното да са караш.

По-добре мойта земя да ми яде кокалите, а не чуждата.

По-добре мършава спогодба, а не празна находба.

По-добре на десет едно мой, а не хиляда овце чужди — *рекъл циганинът, когато го канили да стане овчар*.

По-добре на добрия да служиш, а не на нифелития да заповядваш.

По-добре на една пара господар, а не на хиляда слуга.

По-добре на кол да се скапя, а не месата си да хапя.

По-добре на мене, а не на тебе.

По-добре на две къщи господар, а не в Цариград говедар.

По-добре на клонче, а не в кафезче.

По-добре намерил, *или* боле нашол.

По-добре не са вричай, а не да се вричаш, че да не изпълняш.

По-добре не спи, да не сънуваш страшни сънища.

По-добре пет на ръка, а не десят, че чакай.

По-добре пита и плоска, а не само пита.

По-добре празни думи на нива, а не цивлуга на гумно.

По-добре празна турба, а не зъмя (враг) в турбата.

По-добре пряка смърт да та дигне, а не сурмашка сълза да та стигне.

По-добре разумен, а не егумен.

По-добре свое зло от чуждо.

По-добре слуга на богатият, а не син на сурмаха.

По-добре свое яйце, а не чужда кокошка.

По-добре сврака в ръка, а не сокол в гора.

По-добре с мъжа да просиш, а не от сина да носиш.

По-добре с мъжа от гумно до гумно, а не сама от сина до сина.

По-добре с почтеннѝя в сурмашия, а не безпочтенство със имот.

По-добре с стар да скачаш, а не с младо да плачеш.

По-добре са не вричай или не са отмичай.

По-добре ситите комари да търпим, а не гладните да на претърсват.

По-добре сух ляб с мир, а не печено ягне с свада.

По-добре сух хляб с мир, а не много ясте с зехир.

По-добре съм от зет на привод.

По-добре умен душманин, а не безумен приятел. *Или:* По-хубаве да имаш хитар душманин, отколкото глупав дост. *Ахъчелеб.*

По-добре хиляда приятели, а не хиляда гроша.

По-добре, че не беше репа. — *Настрадин Ходжа, като станал на мястото му друг кадия, рекъл да отиде да го види и да му целуне ръка, рекъл и да му занесе малко нещо репица, от каквато имал той. Жена му, като узнала, че ще носи нещо, намесила се и казала да не носи репа, ами да му набере малко сливи да му занесе. Той не рачал кое, но склонил най-после да занесе сливи; но като ги носял в отворен тагар, кое си похапвал, кое на пътници подавал, та останали малко и като ги занесъл да ги дал на кадията, той, за да го научи по толко сливи да не носи, зел ги и хванал да го замеря с тех в главата, а той токо се свивал и приговарял горните думи.*

По-добре челяк да проси, а не да краде.

По-добре честен сюрмашлък, а не безчестен зенгинлък.

По-добре честно да умреш, а не безчестно да живееш.

По дрехите не мож да познаш юнашството.

По дрехите посрещат (челяка), по ума го изпровождат.

По думата и дявола.

По дъж и по вятър.

По дъждът и по градът. *Габрово.*

По дълбоко доле, по тъмно усое.

По живо, по здраво. — *Кога ще ударят ножиците да кроят некому дреха.*

По заем се говедата лижат.

По Колада за дренки не ходят.

По-корав си от желязо. *Ахъчелеб.*

По Кръстовден снеми ралото, по Петровден го дигни.

По кръра няма чужди (женски) гроб.

По-лесно дава от хармана, а не от хамбаря.

По-лесно да спечелиш, а не да упазиш. *Или:* По-лесно са спечеля, а по-мъчно варди. *Или:* По-лесно са спечеля, по-мъчно са одържа. *Или:* По-мъчно е да спастриш спечеленото, а не да го спечелиш.

По-лесно е да верваш, от да ходиш (идеш) да питаш.

По-лесно е на наковалнята опаш (лакет) да се претрие, него ли неученот да дадеш да разбере. *Вел.*

По-лесно е да изкараш камък въз баир, отколкото с луд да се препираш.

По-лесно е да почерниш себе си, а не да умиеш арапина.

По-лесно е да бъдеш с чуждото добро добър.

По-лесно е да говориш, ама е тежко да сториш.

По-лесно е камане през бърдо да префърляш, а не с хора да са разговаряш.

По Лом пойде, по млада невеста. *Соф.*

По-лош душманин няма челяк от зла жена.

По-лош кръвник няма челяк от лоша къща.

По-лош от турчин.

По-лоше от турско.

По (след) лоше време, слънце огрева. *Пирот.*

По майката ще познаеш и дъщерята.

По малко загрибяй рядката коприва с кривата лъжица в щърбата паница. *От песен.*

По малко яди, та си купи. *Щип.*

По̀ ми е драго това, отколкото да чуя че ми се отелила кравата.

По-младичките, свети архангеле, какво ще научиш от мен, аз съм стара.

По млого печели, който сякакво не купува.

По-млого вярвай очите си, а не ушите си.

По-млого тесто, по-млого хляб.

По-млого стока къща не събаря.

По-млого струва едно сайбийско око от десет чужди ръце.

По-млого са децата от яйцата.

По-млого са мравете от филовете.

По-млого са дините от къбусите. *Велес.*

По-млого са дене, отколкото години.

По-млого са месеците от годините.

По-млого са се удавили в виното, отколкото в морето.

По-млого са агнетата от овците.

По-млого са хора измрели от ядене и пиене, а не от глад и от жед.

По-млогото хора теглят от себе си, а не от Бога.

По море с ръце не плавай.

По муцуната си личи, че не е от простите свине.

По мъка и сръка. — *Според труда и способността.*

По-навътре в гората, по̀ за много дърва.

По-навътре, Пено, по̀ за едра риба. *От песен.*

По̀ на горнята порта.

По-нагорце, Гуго, че по-долце друго.

По-надалеч видят двете очи от едното.

По-напред да добием, че тогаз да попием.

По-напред избирай думата, тогаз я казвай.

По-напред изеж два чувала брашно, че тогаз.

По-напред мери, па тогаз режи (крой).

По-напред полей, па тогаз и пожъни.

По-напред ще престане реката да тече, а не калугерската кесия да пресъхне.

По нас ги бият и не им дават да плачат. — *Жените кога бият мъжете си.*

По-нататък, че смърдиш — *рекъл посерко на пръдля.*

По нещо и слепеца понапипва.

По наш Никола омързна ми и свети Никола.

По низ брьдо и лайно се търкаля.

По Никулден не ходят на лозе за грозде.

По̀ обичам мене си, отколкото тебе.

По пет, по шест наведнаж.

По пладне запалил свещ.

По просяна жътва — *т.е. никога, защото просото, като малко го сеят, не се вижда и жътвата му.*

По Романѝя за кисело млеко. *Соф.*

По свила го ввожда, а по тръне извожда. *Соф.*

По ’си куки кум да бъдеш, у своята худ да бъдеш. — *Не можах да узная отде съм я записал, но „худ“ се употребява рядко у Хасковско и у Белоградчишко.*

По смеха вик (плач) дохода. *Дем. Хис.*

По смърт нема каяне. *Или:* По смърт покаяние не бива. *Ломско.*

По-срамотно е да откраднеш от да питаш.

По-старо е утрото от вечерта.

По твое лице цвете расло. — *Кога се за други хортува зло.*

По-твърд си от камък. *Ахъчелеб.*
По-тежък е зъл язик от пет турски саби.
По-тежък е хатърът от силата.
По-тих от кукувица.
По-тихо върви, по-далек ще бъдеш.
По тъпана прах стои ли?
По устни текло, в гърло не влегло.
По-харно да си от турчин измучен, а не от гърка изучен. *Трън.*
По-яко е селото от мечката.
По-яко е селото от сватовете.
Побиват ма сутрин тръпки.
Побий пръчка, пий вино.
Побледнял като бозаджийска стовна.
Побледнял като липа в вода.
Побледнял като слепачка тиква по беритба.
Побутнах я, тя се повлече, ама ако бех я турнал? — *Като питали овчаря защо спре нашата овца.*
Побуял от ядене. *Щип.*
Побуян магарок е. *Щип.*
Побъркал му са е юмът. — *Забъркал са в умът. Ахъчелеб.*
Побъркана прежда на стан са не туря.
Побежанкува майка бяла кърпа носи. *Ахъчелеб.*
Побеснял като куче.
Поваркал како желкя през угар. *Пирот.*
Поведе са като вода.
Поведи са по муха, да та отведе (отнесе) на лайно.
Повели са като беломорски просеци.
Повели са като слепци в гладното.
Повече да вярваш на очите си, а не на ушите си.
Повече живеят страхливите от безстрахливите.
Повече са деня от надѐниците. *Ескиджум.*
Повече слушай, а по-малко говори.
Повече стока очи не вади.
Повече хората умират от ядене и пиене, а не от неядене.
Повечко труд, по-малко зарар.
Повеял бели ветър, дето бели биволите.
Повикали магарето на сватба — или вода няма, или дърва няма.

Повлече го като бръна.

Повлече са като куче.

Повлече са като пребита зъмя.

Повлече си нозете. — *Ще се забави.*

Повлече си опашката.

Повлечѝ навои, заприщѝ бара. — *На провлеканест мъж или жена. Свищов.*

Повлякъл са като хърватин.

Повозѝ се, па слез от колата.

Поврага да иде, та да не се върне. *Клетва. Щип.*

Поврага му тате, ами магарето ще изядат вълците. *Или:* Поврага тато, ама магарето отиде.

Поврага тате, ами цървулите му (тамам ги бе направил).

Повтори ма, ако ще ма повтаряш, или ща си наложа сокая.

Повторките не са берекетлии (спорни).

Повтором по-добър. — *Като срещат някого и му кажат „честит сириан“.*

Повърях, повърях — намерих кюлюмавка, патрахил. — *Поп разказва как станал поп. Соф.*

Повянал като върба в вода.

Погаждами се като кисело мляко и бутаница.

Погаждами са като кисело мляко в софийска паница. — *Софийска паница за жито 10 оки е. Соф.*

Поганецо[2] друго мисли, а мачката друго. *Кюст.*

Погани ми устата.

Погача са щеди за приятел.

Погачата се свиднее на досто.

Погледай ме с едно око, да те погледам с две.

Погледайте, деца, как се дедо хеца.

Погледва като сестра сватовето.

Погледнал те у лош час. *Лом.*

Погледнат съм през вълчешко гърло. — *Всички викат, гълчат връх него.*

Погледни му ума, па му крой за дома.

Поглежда като озебнал за слънце.

Погнал са за заец, изпъдил вльк.

Погни келча, че му изскуби брадата.

Погрешена сметка от Божигроб са враща. — *Тур.: „Янглъш хесап Баадъттан дюнер.“*

Погрешило Подуене, одевало Малешевци. *Соф.*

Погърчила го голата треска.

Под вол теле търси. — *Причина търси за нещо. Ахъчелеб.*

Под два бога лежи (добрува стоката). — *Папур кога е под Бога и се полива от реката.*

Под една мишка (мишница) две дини са не носят.

Под земе рови. — *Тайно клевети или прави зло. Ахъчелеб.*

Под камик да остане. *Лом.*

Под крак, че в трап.

Под Миря са девет (дявола) вирят.

Под носа му порасло, в главата му не посеяно. — *Мустаките му изникнали, ама нищо няма в главата.*

Под нощ тикви цъфтят. — *Под старост работи.*

Под пепелец въгленец — *говорят за скритните и хитрите хора.*

Под сеното вода полива.

Подавниците са брашнян чувал; колкото ги тупаш, сѐ пущат.

Податна (-тлива) ръка не се сече (я секат).

Подбазик, мъжо, нови гащи.

Подголемил са е. *Ахъчелеб.*

Подгъна си опашката.

Подзрела са Мара, че под нея бара. *Кюст.*

Подѝ вола того търси теле. *Ломска.*

Подѝ греше от мене — *кога го снамерват много бели.*

Подигам си душата.

Подига ми са да бълвам.

Подипърва баби деветини.

Подир боя с конето в трънето.

Подир бурата и тишината.

Подир гладната иде и сита година.

Подир душата не виде гол и бос.

Подир деня, коладеле. — *Тур.: „Байрамдан сора, байрам бумбареки.“*

Подир дъж качул. *Или:* Подир дъж япънджe не тряба.

Подир дъжда и слънце грее.

Подир зло не тряба елчие да пращаш; то само иде.

Подир какъв ден не иде вечер?
Подир орлите хранят се и гарваните.
Подир пунги постали.
Подир селям алеким има и иллям веляким.
Подир смъртта каяне няма.
Подир стар из баир не ходи.
Подир хайдутин в гората не ходи.
Подир циганката, да ти са насмее.
Подир ще му излязва киселото.
Подкладайте цигански.
Подкладат го.
Подкопава мухите.
Подклал би и дявола на леда.
Подлея му вода под рогожата. *Щип.*
Подлива (му) масло на огъня.
Подлизурка ере две майки бозае.

Подложил му диняна кора (под крак). *Или:* Подсунал го на карпузова кора. *Ахъчелеб. — Хитро го измамили.*
Подлудило го. *Ахъчелеб. — Нагреяло го за нещо.*
Подлял му вода.
Подмазан келеб. — *Да не ще е тук „рушвет“.*
Подмазали колата. — *Дали рушвет.*
Подмамяй го, дорде си изтъчеш платното.
Подметнали ми чавче по гълъба.
Подметнали му ждребе под вола.
Подметнали му кукувиче яйце.
Подметнаха ни меча кожа да се давим с нея.
Подмлади ме, Боже, постесни ми дупце. *Соф.*
Подострил са като бод.
Подплашен звяр тръне не гледа.
Подплеснал са като кмет.
Подплеснал (подплъзнал) сана ледец. — *Опил се.*
Подплъзна го по лобеничева кора.
Подрива огъня.
Подръж ми мари копелето, да са посмея на таз курва. *Или:* Подръж ми копелето, да са похлевитя на курвата. *Или:* Подръж ми,

курво, копелето, д’им да се посмеем на другуту. *Пирот.*

Подръж ми това, да си извада благословката.

Подседнал ма като зломислен комшия.

Посмеяла се кука на криво дърво. *Пирот.*

Подсмива са под мустак.

Подсмръкни му още веднъж да са изесне.

Подсмръкни му, за да стане. — *Примерът от майките, които сутрин задяват децата си и им подсмърчат.*

Подсмяла са козата на овцата, че й видяла задника.

Подставил му клюса.

Подставил му крак.

Подсунали го са цървулене. *Ахъчелеб. — Оправда се, а те се смеят.*

Подтикача глава не боли.

Подума дявола, та го направи.

Подфърли им кокал.

Подъбил са като дъб.

Пожелал го и видял го.

Пожълтел като диня. *Щип.*

Пожълтел като керемида в вода.

Позахожда й колесника, *или* колосарката. — *На жена.*

Позвали го на гости, турнали го на пещ.

Поздравих го, белата си намерих.

Позеленел како ягорида. *Щип.*

Позеленял като гущер.

Позна си шудра дрипите.

Познава като магаре от кантар.

Познава на парите цената (кайметя).

Познава ръждата желязото си.

Познава се времето от сабахле. *Пирот.*

Познавай доста си и кусурите му не казвай.

Познавам го като сляп нефелита кора.

Познавам доброто, ама не ми стига среброто.

Познават го и късите кучета (псета).

Познал не познал, вика ма.

Познали го и изредили го.

Поискала камилата рогове, че остала без уши.

Покажи ми лъжеца, да ти кажа крадеца.

Покажи му водата, ’ко ще пи, ’ко ще не.

Поканен му пръст, улови-ще та за цяла шепа.

Покажи на вълка път в гората.

Покажи си гърбът. — *Обърни си гърбът престани да правиш добро на неблагодарен.*

Показвай се по-малък от какъвто си, добре ще минеш.

Поканен — като и гостен.

Поканен кум гостен се казва (хай гостен).

Поканен като гостен, а псуван като бит.

Поканена кума, половин гостенка.

Поканили го, ама с половин уста.

Поканили тарля под одъра, а той се покачил на одъра.

Покачи са на душата ми.

Покачил са на големият ат.

Покачила са червена коза на върба. *От песен.*

Поклади го звяха и сух хлебец ядяха.

Поклонена (покорена) глава сабя не я сече.

Поклонена кобила не се гледа на сила.

Покланяй се злому като на светому.

Покланяй се лудому като светому. *Пирот.*

Покори са на дявола, доде минеш моста.

Покрай вълка и лисицата яде.

Покрай дувара, дето са налегали, сѐ ти ли си ги избил?

Покрай него синца гладни ще измрем.

Покрай орлите хранят са и свраките.

Покрай сухото (дърво) гори и суровото. *Ахъчелеб.*

Покрай суото дръво гори и суроото. *Горн. Джум.*

Покрай сухото изгаря и суровото.

Покрай фурната да седим, нищо да не добивами (гладни да измрем).

Покрай чашата лесно са става юнак.

Покрай черква минал, в механата влязъл.

Покриеното млеко не са шущи. *М. Търн. Или:*

Покриено млеко мачка го не еде. *Кюст. Или:*

Покритото млеко мачки не го лижат. *Соф. Или:* Покритото млеко котки го не лочат. *Или:*

Покриено млеко мачки го не локат. *Щип.*

Покрий, че плачи; открий, че храчи. *Или:*

Покри, та плачи. *Щип.*

Покрития въглен по̀ пари (по-дълбоко пари). *Или:* Покритият въглен изгаря човека.

Полвината на мене, полвината на тебе. — *От приказката за попа, от когото са оплаквали, че не знаял да чете евангелие, та отишел владиката да го слуша, а той, като са научил, че владиката ще го слуша, захванал така да чете евангелие: „Имам триста ми-хи-хи (кози), полвината на мене, полвината на тебе.“ И после като изкарал и други още таквизи, що имал за даване, владиката рекъл: „О, той знаял да чете, никой от вас не може, че и каза таквоз вангеле.“*

Поле очи има, а гора уши има.

Полегина, полегина планина са преваля.

Полека, полека, се там довека.

Полека пипа, (ама) дълбоко тика.

Полека ти да не му капне (слетя) опашката в гираня. — *Магаре паднало в гиран, а един такъв съвет дал, кога взели да го вадят.*

Полеко леко, близо далеко.

Полит висок, лете до (на) глог.

Полита на бой.

Половин работа, свършена са казва.

Половин свет, чърн свет. *Лом.*

Половин сърце, половин работа.

Половин хляб, половин касмет.

Половин хляб, половин покана.

Помага Бог. — Маа Бог. *М. Търн.* — Помага ви Бог. — Помози Бог.

Помагай ми, сиромаше, да не стана като тебе.

Помагай му уж, доде си изтъчеш чергата.

Помагай на комшия си да му гасиш къщата, за да не изгори и твоята.

Помагайте да помагаме, дано излезе Рада мома.

Помагай и ти с ръка.

Помежду ни черна котка минала. — *Не е за голяма работа, дето са гледаме накриво.*

Помежду им кръв и нож. — *Мразят се до смърт.*

Помени, Господи, ханъм Донка — белогърдата, Змаранда, Кирякито от Долня махла с дългата цица. — *Тъй лъжаха поповете да четат трисаи.*

Помен да стане, да опустяе и да ощуряе. *М. Търн.*

Помен и чудо. — *Виж: „Чудо и помен.“*

Помилвай циганката, да та очерни.

Помина зимата, чу му ти гуната. *Милад.*

Помина зимата, шчо ти требет гунята. *Дебр.*

Помина са тъща ми, отпразни ми са горния кът.

Помислил си у добър час. *Лом.*

Помислил си у лош час. *Лом.*

Помня на баща си сватбата.

Помогни си, да ти помогна.

Помогни си, да ти помага и Господ.

Поможе Бог, добро и здраве. *Кюстен.*

Поможи, Боже, както (каквото) са може.

Помози ти Бог, зла жена.

Помозяк ти тоягата.

Помолила са сребраната врата на златата. — *Кога по-долният иска нещо от по-горния. Соф.*

Помощ очаквах, помагалка дочаках.

Помръчина като тесто.

Помъкни се и ти от туй место.

Помъчил са да лапне бивол, че налапал муха.

Понажулил са като шугав с капата си.

Понамокрѝ и на мойта устница. — *Жените кога ходят на пазар с мъжете (за плоската).*

Понапечи са да хванеш лице.

Понахлапал са. — *Поизучил са нещо.*

Понеделник — зелник, в празник — попарник.

Понеделник — разделник. — *Казват това жените на кираджиите.*

Понеделник — безделник, вторник — подпорник, сряда — не са сяда, четвъртак — несвъртак, петък — разпет петък, събота — на баня, неделя — на черква; кога, мъжо, да раб’тя. *Търново. В Кюстендил инак:* Понеделник — поседелник, вторник — запорник,

среда — не преда (*народен празник*), четвърток — запърток, петок — омиос (*ще се умия*), събота — оплетос (*ще се оплета*), неделя — хайде на пазар.

Понели го на̀преки на кон — *т.е. ранен, мъртъв на кон*.

Понесе го дявола на рога.

Понудил са шугавската.

Понякога и гъска са хлъска.

Понякога и лудостта струва пари.

Пообичва киселкото. — *За жена.*

Поора по очи. — *Падна на лицето си.*

Пооставяй за сироти, да са види хаиро ти.

Поп без брада не бива.

Поп без калимавка. — *Тому, който си няма каквото му тряба, уред, дикис, покъщнина.*

Поп без книга и циганин без зурна. *Кюст.*

Поп и калугер не дават, защо имат по две ръки — с едната зимат, с другата благославят. *Дем. Хисар.*

Поп косур не върже.

Поп Манол проси, Сурето износи. *Соф.*

Поп Мерикан.

Поп над попа има. *Щип.*

Поп не ще я реже, я.

Поп печели и от живо, и от мрътво. *Или:* Попът зима и от живо, и от умрело.

Поп са не избира по брадата, ами по главата.

Попа гледа порязаниците, а попадята празниците.

Попа го гледай в черква, а попадята в плевника.

Попа залива, долива, ама лозе не копай.

Попа зима и от мрътвите харач.

Попа на закон учи и закон не варди.

Попа пее, попадята отпява.

Попа питай и себе си слушай.

Попа прави, селото тегли.

Попа проси, попадята износи.

Попа слушай, но подире му не върви.

Попа слушай щото ти казва, а недей прави каквото прави.

Попа сказуе, попадята отказуе. *Берков.*

Попа учи хората, а хората — попадята.

Попа не чука девет пъти за глуха баба.

Попадия — поразия.

Попан Пецю.

Попарен петел и от дъжд бяга.

Попарено куче и от дъждът бяга.

Попарила си кюрка, отвеяла си брашното.

Попарила го сланата. — *Пожълтял, посърнал.*

Попе, ей, попе, колко ти са снопе? — Две кола гръсти, две моми тлъсти — една за варене, друга за печене. — *Така се подсмиват на тези, които не орат и не сеят.*

Попей, бабо, като лане.

Попитай евреина за некое место да го намериш скоро.

Попитали враната кой е най-хубавец. — *„Е, чи моите пиленца“, рекла тя.*

Попитали камилата: „Защо ти е крив врата?“ — Тя рекла: „Че кое ми е право?“

Попитали циганина: „Кога е твой Великден?“ — Той казал: „Кога има хлеб.“

Попичане (село) пошли със лисите коне, дългите рътки, тънките пушки да гонят късите зайци. *Лом.*

Поплашил би бюлюк говеда.

Попна се лудо на високо.

Попо го слушай каквото казва, а не го гледай каквото прави.

Попо кобилата язди, а па кобилата тражи. *Орхан.*

Попо лъже, я не лъжем. *Соф.*

Попо с една ръка благославя, а с другата зима.

Попо ял благо, селото криво.

Попот бега по ридот, каната му по зидот. *Охрид.*

Попове и кметове.

Попове — като волове.

Поповете през Сирница без гащи ходят.

Попово е сказането, а наш’то е в казането.

Поповска кавга, дяволска сватба.

Поподай са и па не са давай.

Поприказвайте си пак магарешката, де. — *Един син, като седял у тях си, много пъти чакал да заприказват старите за нещо, но не ги*

чувал. Един път ги сварил, като си приказвали да продадат магарето и да оженят момчето. Много пътя чакал да си заприказват пак за същото, но не било, и той захванал да ги кара насила да приказват магарешката.

Попръдвай си, бабо, ама не си изпръдвай касметя (ама не са насирай).

Попсетих са. — *Потурчих се.*

Попска магария с две гайди бива. *Елена.*

Попската свиня по-много разбира от напета ходжа.

Попски очи като плочи.

Попски син най-лесно са турчи.

Попски син — или гайдарджия, или хайдутин.

Попски ръце вощени; каквото похване, залепва.

Попско чедо, дяволска унука.

Попството е най-добрия занаят, че и от живи, и от мъртви харач зима.

Попуй, попе, и поприоруй. *Кюст.*

Попуща църква и псите лаят.

Попцетих са уж да не ям коприва, а пък то от нея отърване няма.

Попържай ма, мине, че пърженото е сладко; не ма кълни. *Трявна.*

Попът ако бие някого, простият трябва да го пребие.

Попът ако е пиеница, простия народ тряба да е възелница.

Попът кога пръдне, народът са насира. — *Тур: „Ходжа усурдуктан, сора джемат съчилър.“*

Попът си чете което знай. — *Тур.: „Ходжа билдиини окур.“*

Попът със книга, а турчинът със сила.

Поработи му честта.

Пораза да та порази. *Клетва.*

Поразил та Господ. *Клетва.*

Поразио поразена.

Поразнико н’едни.

Порасла му опашката.

Порасла му брадата, изкуфяла му главата.

Порасли му ушите. — *Разголемял се.*

Пора̀стоха му крилете.

Порасъл му келят. — *Дигнал се на голямо.*

Поредом са и говедата ближат.

Поредом са и на воденица меле (и на белберница бръсне).

Пороят са утича, а пясъкът остава. — *Тур.: „Сел гидер, кум калър.“*

Поръчител, издължител. — *Тур.: „Кефил олмак, пара саймак.“*

Посбери му ти нему дизгините.

Посветил са циганина от студ. *Или:* Посветил са от студ като манга.

Посечи ма, ага, светец да стана.

Посечи по едина пръст, боли; посечи по другия, по-боли.

Посвирѝ, та па и зад пояс заденѝ.

Посипе от сеир. — *Скъса са от смех. Ахъчелеб.*

Посинел като пуяк.

Последнята дъска е на гроба дъската. — *Говори се за нова къща кога изкарва някой, че тряба да остане нещо косурец да не е доизкарана; защото вярват, че щом се изкара къщата досущец, този, който я прави, умира.*

Последнята са брои. — *Който остане най-подир.*

Послепел от глад (*за хлеб*).

Послушай, сиромаше, да не стана като тебе.

Посмали, манго (гърчо), посмали: — *Недей лъга толкоз. Или:* Посвали, манго, посвали.

Посмеяло се гърнето на полупката. *Г. Джумая.*

Поспорило им като на мравучка през половинка (кръстът). *Лом.*

Посрал е попу тому чувалете. — *Уловил се в нещо. Ахъчелеб.*

Посрала си крава опашката, па иска (пъшка) и другите да омаца.

Посран са у плет държи. *Ахъчелеб.*

Посред нощ да съмне, посред нощ тръгвам.

Посрещат та по дрехите, изпращат та по ума.

Пост — кога гозба няма; а кога пари няма — велики пости.

Пости захванеш ли, тряба да ги свършиш.

Пости като куче от кокали.

Постой, доде си тръгнеш.

Постой малко в захода, агата си бръсне мустаките.

Постояла погача по-добър гост очаква. *Соф.*

Постъпвай мъдро да са не разкрачаш лудо.

Посърна и коньот сто гроша.

Потаен въглен по̀ пари.

Потаил са като плъх в трици. *Или:* Потаява са като мишка в трици.

Потаява са като бълха в гащи.

Потегли го като кебе из пояс.

Потекли му лигите.

Потишливу жену въшке го еде. *Пирот.*

Потопи си язика в мозъка, тогаз ум давай.

Потопорил (-ла) са — *вижте ма.*

Потрива са. — *Измайва се тук-там.*

Потрий си гроша — *т.е. по тридесет гроша, или* пожули си гроша.

Потръгнало му като по река.

Потреба закон нема.

Потреба очи нема.

Потребали ми попове и калугери.

Потулно работи. — *Тайно работи. Ахъчелеб.*

Потупай я да понабъбне.

По̀тура ще му излезва кисело.

Потурчил са пашата.

Потурчила са Мара да не носи свински цървули; а тя обула кучешки.

Потънал в борч до уши.

Потънал до ушите.

Потънал като бъбрек в лой.

Потънал като муха в маст (в лайно).

Потънал, сякаш, в земята.

Потънали му гемиите.

Потъналия в морето и у змия са хвата. *Или:* Потъналия в морето и у сламка са улавя. *Или:* Потъналия в морето у нажежено железо се хваща.

Потърнало му я. — *Напред-назад му върви. Ахъчелеб.*

Потърпен, спасен. *Кюстен.*

Потъркалихми са от смях.

Потъркалило са, намерило си захлупако.

Похвалата зад вратата (в реката).

Похвалата е от дявола (дяволска).

Похвали го, та му извади очите. *Кюстенд.*
Похвали ме, усто, да те не посерем. *Дупн.*
Похвали са на гъзо си.
Похвали на репата. — *Пръдня.*
Похвалица под камен. *М. Търново.*
Похвалника го Господ не търпи.
Похванах го, меко… помирисах го, куфно.
Почекне да иде.
Печена като лисицата войска.
Почервенял като пиперка. — *Много сърдит. Ахъчелеб.*
Почерня като пизул. — *Навъси се, ядоса се. Ахъчелеб.*
Почерняло му лицето като на никакъв челяк.
Почесва се в тилът. — *Измайва се, двои се.*
Почеши са, да та посгладя.
Почеши са и подсмъркни, че ша са премениш на Великден.
Почивайте си и пофърляйте камънци. *Копр.*
Почивайте си и посбирайте (пофърляйте) камъни. *Копр.*
Почивката след работа е сладка.
Почитай, Петко, попа си, и ти, попе, залитай за Петка.
Почитай старите, доде младейш, да та почитат, като остарейш.
Почитат ли та у вкъщи, почтен си, дето идеш.
Почтен челяк лесно да го излъжеш.
Почтено си плати и ако обичаш, пак се врати.
Пош и грош.
Пошета мишка по рафта, че събори свингеря, та ми разби главата.
Пошетай ми ти сега, че и аз ша ти пошетам на сватбата (с решето вода ша нося, с вила орехи ша събирам).
Пошудрила са Шудра.
Пощръклел.
Поясо си влече за кавга. *Щип. Или:* Разпасал си пояса за кавга. *Или:* Влече си пояса за кавга.
Пояла го слободята.
Прав в тъмница, крив в трьница.
Прав като свещ.
Прав като от майка роден.
Прав като въже в торба. *Дем. Хисар.*

Прав като масло над’ода. *Дем. Хисар.*
Прав ти път като лъг.
Права баба ще си каже.
Правдата е вечна.
Правдата е кисела, а кривдата сладка.
Правдата е у Бога, ами у кого?
Правдата е отдавна погинала.
Правдата — сякога правда.
Правдата не иска млого шувъргане.
Правдата си е сѐ гладна.
Правдината с потикване, кривдината с политване.
Праве, да не се никога изправе. *Клетва. Щип.*
Правен недоправен. — *За человек.*
Прави добро и в водата го фърли.
Прави каквото (което) можеш.
Прави каквото правиш, и сетнината не забравей.
Прави кули в облаците.
Прави къща на сяко място.
Прави му са, че врут пилце са адът. — *За млад и неопитен человек. Ахъчелеб.*
Пра̀ви са на врел кочан.
Прави са на грозденица.
Прави са на зелник.
Прави си завет с калпакя (с ризата си).
Прави си сметката и без ханджията. *Или:* Прави си хесапя и без ступанина. — Прави си хесапа без ханджията.
Прави си оглушки.
Прави си устата.
Прави си устата да яде мед.
Прави си устата на еленско шуле.
Прави си устата като габровец за согуч (за бой).
Прави си устата за качамак. *Ахъчелеб.*
Прави си устана како кирпижицки кон за слама. *Ахъчелеб.*
Правим себаб, тулим дупките да не стане потоп.
Правия са смее, че и кривия и той са смее.
Правия са смее, кривия са крие.
Правия и Богу е драг.

Правият са не бои.
Право да ти кажа, като ща да умра.
Право като стрела.
Право като въже в торба.
Право който казва, през девет села го изпъждат.
Право, куме, та в очи.
Право кажуа, како криводоскио път. *Щип.*
Право ли казваш? — Сега са наказваш.
Право ми кажи, не лъжи.
Право, просто през просото.
Право рече, па утече.
Право седи, право и съди.
Правото в очи боде.
Правото дърво през полвин са цепи.
Правото е мъмрица.
Правото иска да го разправят, кривото е по-чисто.
Правото иска да го караш, кривото само върви.
Правото да му скине шията. *Клетва. Щип.*
Правото никому не тежи.
Праз да беше, пак не ядвах. — *Рекъл някой арнаутин.*
Празо им до гъзо им. — *Рекла някоя граждажанка за сливненки, като ги ублажавала.*
Празен мъж, остър нож.
Празен пищов на двамина страх.
Празен поп еретата кръщава.
Празен поп лещачите скопява.
Празен тържик, зла прилика.
Празен ходи, празен не седи (не стой).
Празен чувал прав не стои.
Празна кесия, готова треска.
Празна кесия, товар на чорбаджията си.
Празна кратуна.
Празна кратуна, сѐ гърми.
Празна Мара тъпан (топан) била.
Празна му лелкана. — *Няма ум в главата си. Ахъчелеб.*
Празна плоска, готова болест. *Или:* Празна плоска, уклюхнати уши.

Празна реч джоб не пълни.
Празна ръка, друга мрътва.
Празна сакуля бие циганката, а не циганина.
Празната торба по-тежка от пълната.
Празна хвала не пълни кесия.
Празна хвала не праща.
Празна хвалба и жена побратим нищо не струват.
Празна хвалба не ще в торба.
Празни долапи, върти комати.
Празни приказки не се ядат.
Празни приказки — *Тур.: „Бош лаф.“*
Празни ръце, празен поглед.
Празник било някога за в черкова, а сега за в кръчма.
Празник изпразня.
Празно омразно.
Празността е майка на сичките злини. *Черк.*
Празнувай света Катерина, ей тъй ходи с голата татарина.
Прано месо.
Прати го за ягоди, ще ти донесе ягориди.
Прати го на работа, да ти каже вълци има на пътя.
Прати го у циганите да намериш квас. *Гръц.*
Прати лудия (хама) на войска, пък седни, та плачи.
Прати лудо на войска, ама зад него българи.
Прати Мара за вода; иди Беро по нея.
Прати харо на вода, иди и ти след него.
Пратил го да брули круши (с ушите си).
Пратил го за зелен хайвер.
Пратила съм мъжо си за крави ябълки, за презморски миндали. *Соф.*
Пратила съм мъжо си за липови ябълки; да би да не дойде, хич да не дойде. *Соф.*
Праща лудо на войска, а след него българи.
Пребиват се като две пари в кесия.
Пребил му го на клин.
Пребила орела зла година.
Преболях го вече. — *Прежалях го.*
Преброй ги и на път да ги намериш. — *За парите.*

Преваря като пърле майка си, *или*

Преваря като малко пуле майка си. *Панаг., или*

Превара се като пуле пред магарица. *Щип.*

Преварипопара.

Превари ми се.

Преварих ти реч. — *Пресякох ти речта.*

Превели са на превезло.

Превели са на кобилица.

Превива са като зъймя.

Превий, Боже, небото, да стане ведро, като чисто сребро; да стане ясно като мляко прясно.

Превило се небо през чисто сребро. — *От песня на Божичка. Соф.*

Превожда го жеден през вода.

Превързали му рога за опаш.

Превърна дождот, не требет клашенчето. *Дебр.*

Превърта си като пиян турбата.

Прегоряха ми устата.

Пред Бога иска слога (съгласие).

Пред Бога, кажи (на никъде) не мога.

Пред Божик, зад Божик, кай да си дома да си. *Прилеп.*

Пред Божията воля ни тук, ни таме.

Пред женитба ти е. — *Кога някой се дотърси нещо, а то е налице пред него. Соф.*

Пред зората са мръзне.

Пред калабалък трици не изсипвай.

Пред кум се вода не гази. — *Да не си покаже краката на кума.*

Пред кума са не шава (шувърга).

Пред кума да го изнесе.

Пред магарето в яхъра не влизай. — *Тур.: „Ешектен евел яхъра гирме.“*

Пред млого дето ще гостиш някого, на техна да го биеш, по-добре.

Пред млого дето ще та гостят, насаме да та побият по-добре.

Пред млого дето ще те похвалят, насаме да та похулят, по-добре е.

Пред млозина чувал не развръзвай и ако го развържеш, не го завързувай.

Пред мъката му, да липса и добрината му.

Пред погачата леб търси.

Пред свахите се не хлевотят.

Пред тебе глади, мажи, а зад тебе гроб копае, *или*

Пред тебе ти маже, глади, а зад тебе ти очи вади.

Пред (при) ума, да не знае що да прави.

Пред хората мед, пред своите проклет (лед).

Пред хората фърлят мед, а на своите жлъчка и оцет.

Предай го на Бога.

Предай на кучето толум сиренье да го варди, *или*

Предала на кучето сирен мях да го варди.

Предали овцете на вълка да ги пасе (пази).

Преди да убиеш мечката, не продавай кожата.

Преди да изречеш, гледай какво ша ти излезе.

Преди да го удариш, плачи.

Преди зори не може да съмне.

Предникът обърнала на задник. — *Всичко върши наопаки.*

Преднището му да е на главата. *Щип.*

Прежда, която ходи из село, ни на един хал са връща.

Прежѝва (прегризва) като магарица.

През вода го превел и вода му не дал, *или*

През вода го прекарвам и вода му не давам.

През водата жеден го прекарва.

През вода го прекарал.

През водата минал и не са намокрил.

През глава, че баща си в главата.

През гора да я преведе, сухо ще дърво лист пусна, а сурово ще повехне.

През гъзясто перясто.

През девет земи го прокарал (превел).

През девет села в десето. *От песен.*

През девет чаршава не бих го цалунал.

През дома ми не ми пей.

През иглени уши минала.

През камик преминува думата му.

През коюмджийски влак го прокара. *Ахъчелеб.*

През куп за грош. — *За нехвелит, бръз челяк. Ахъчелеб. Търново.*

През кучешки гъз го провря. *Търново, Ахъчелеб.*

През марта вали, жетваря се радува.

През марта дъж, ще даде Господ ръж.

През марта се стригат магаретата.

През море му вечеря, *или*

През море му легало. *Ахъчелеб.*

През море да го прекара, вода да не сръбне (пие), *или*

През мо̀ре та прекарова, без о̀да та остава. *Дем. Хис.*

През пости кога няма марта.

През прага не са подава нещо (ръка).

През прозореца влязва, през вратата излязва. *За доброто.*

През пръстен преминала.

През тъзи нощ страшно стана.

Прекадил му кашата.

Прекадил му треската.

Прекален светец и Богу не е драг.

Преканен гост, не минува мост.

Прекарал черни дене.

Прекатури са гърнето веке.

Преко баиро у Скопие, па имамо Стару Сърбию. — *На присмех. Велес.*

Преком пречи курестиле. — *От приказките на женски поревки.*

Преко̀ран комат дебел врат. *Лом.*

Прекосих са от страх.

Прекосиха ми са краката.

Прекрий го, че плачи.

Прекриено млеко мачка не лочи. *Пирот.*

Прекръсти са, че бягай.

Прекръсти са с чисто сърце, стъпи на престола и снеми кандилото. — *За крадецът, който обирал черква.*

Прекръсти са и борави.

Прекръстил го Богът. — *Убедил се.*

Прекряка вече. — *Свършило се.*

Прела баба три вретена и трите ги изгубила.

Прелива му чашата.

Пременен като кукляк.
Премени водата на праза, подир туряй лука.
Пременил са Алия, посгледал са, па в тия. *Или:*
Пременил са Алия, погледнал са, па у тия. *Щип.*
Премените са половин хубост.
Премервам ти челото.
Преметнал съм въжето на врата си.
Преметнах го из устата си, ама като доде надолу, не зная.
Премина му славата.
Преминал през иглени уши.
Преминал през механата, а виното не помирисал.
Преминал през сито и през решето.
Преминало му като на куче (кушле). — *Лесно оздравял.*
Преминало щиру време.
Премолена патка, кисело ядене. *Гръц.*
Премряхми от смях.
Премъкнал са и в цареви двори.
Препали си свещта.
Препикай го.
Препира са като костилка.
Препира са като на бързей.
Препира са като сляп на праг.
Препни кукя, Райко, наметни гуня, Трайко. *Кюстен.*
Препочтен, не почтен.
Препуска като вятър.
Препълнен мях по-лесно са прекатуря.
Препълнен мях сѐ по пѐси игри.
Препълни са чешмата.
Препъни го, на ти лесно да го убиеш.
Прерьва ми са сърцето.
Прескача кат кошута през тръне.
Прескочи, пак тогаз викай хоп.
Пресна риба в тавата, въстагарка по главата. *Дем. Хисар.*
Престегнат като фишек. *Щип.*
Пресече го като с нож.
Пресече ми се мозака като яйце в чорбата.
Пресече се на пилавя маслото. — *Тур.: „Ошафян ягъ кеселди.“*

Пресякох ти реч.

Пресякъл водата на праза и я туря на лука.

Претуриха са колата, изсипаха са яйцата (децата).

Претърпен, спасен. *Кюстен.*

Претърхани го като поп Лавда агиазмото.

Прехапал си языка. — *Замълчал, останал смаян.*

Прехвален светец и Богу не е драг.

Прехвалени ягоди, празна кошница.

Прехлупил и на баща си носилото. — *За който всичко все направил.*

Прецуфрено. — *Претоварено с накит.*

Прецъфте са, преди да цъфне.

Прешно каране, сетне сгода. *Ахъчелеб.*

Прояде ми климарьо. — *Извади ма из ум.*

При залог слънце просяците ядат. — *На децата, кога искат вечер да ядат и да спят.*

При каквито живееш, на тях ще уприличееш.

При нямане хора и хоран съди (е челяк).

При ногу баби килаво дете излиза. *Щип.*

При очи не види.

При сухото гори (изгаря и суровото). *Или:*

Покрай суото дърво изгаряа и суроото. *Дем. Хисар.*

При толкова кражба, пак на Божик без месо.

При цар, като при огън — не близо, не далеко.

При царя при почет, при царя при смърт.

Прибило ти се мрътва кост под нос. *Кюстен.*

Прибира с иглата (изриват с лопатата), износя с колата.

Прибирай краищата.

Прибирай си кобилата, да ми не тъпче нивата.

Прибирай си, Петре, гащите.

Прибирай си конците.

Прибирай си полите.

Прибих му въшка на з…ко.

Приблажи са времето. — *Превърна се от люто и студено на благо.*

Прибледня като бозаджийска стовна.

Прибра си парцалите.

Приброил са е до нейде. *Ахъчелеб.*
Привардяй се от злото, за да видиш доброто.
Привива са като змия у процеп.
Привързали му опашката.
Пригаснал му кръста.
Пригаснало за сън.
Пригодата прави хайдутина.
Пригорях от срама. *Ахъчелеб.*
Пригракналого я. — *Забравило се от страх. Ахъчелеб.*
Пригърнал би огъня с ръце.
Придай, придай, пиперко, да порастат децата.
Приетел без погрешка, ненамервано расковно.
Приказва по ветъра.
Приказва като от кон — *т.е. бързо, остро.*
Приказва си като луд с д… си.
Приказвай право, седи, дет ти й драго.
Приказките са не свършат.
Прикла (той прекла). — *Свърши, няма вече. Габр.*
Приклал го е. *Ахъчелеб. — Увеличил го.*
Приковал си ръцете.
Прикотка кокошката петела.
Прикумил са за хума. *Или:*
Притъкмил се като при кум. — *Седи при кума за почит, свива се около кума.*
Прилепа̀ е от мишка.
Прилича ли гайдата на музика.
Прилича му като на камила копринарство. *Или:*
Приляга му като на камила казаслък.
Прилича му като на кочина катанец. *Ловеч. Или:*
Прилега му като на кочину катанъц. *Пирот.*
Прилича му като на свиня звънец и на тиква обръч. *Кюстендил.*
Прилича му като на свиня седло (обеца, ботуши).
Прилича на оскубана врана.
Приличат си като две капки вода.
Прилега го като на магаре ер. *Ахъчелеб.*
Приляга му, да откапят.

Приляга му като на овца татралка. — *Не прилича никак. Ахъчелеб.*
Приляга му като на свине джанарак. *Дем. Хисар.*
Прилега му като на коза брада. *Щип.*
Прилега му на сурато. *Щип.*
Прилега му на бойо. *Щип.*
Приляга, не приляга, тук го зех, тук и ща го продам.
Приляга си го. — *Прилича си му. Ахъчелеб.*
Примери кокала на задника си, че тогаз го туряй в устата си.
Примерѝ о себе си.
Примолена патка не е вече сладка.
Примряхми си от смях.
Примрях си от срам.
Приoнодел като гладна въшка.
Приостри го. — *Без мяра прави. Ахъчелеб.*
Припаднало му от студените (горещи) мламоси.
Припали си свещта.
Припекува се като гущер на слънце.
Припекло му яйцето. — *Видял зора.*
Припикай го.
Припка като луд.
Припка като пощърклял бивол.
Припка като поп на кръщенье. *Или:* Припка като поп на помен.
Припка като просяче за комаче.
Припка като просяк на задушница.
Припка след него като овца за кърмило.
Припка, чегато са се ожребили бащините му кобили.
Приплещил сабя на гол мях.
Припличка увесан. — *Избавил са от беда. Ахъчелеб.*
Припряло му на задника, че търси полог (да снесе).
Припрян о стена.
Припряна му работата. — *За смях е. Ахъчелеб.*
Припряно сърце нося. — *Пъргав. Ахъчелеб.*
Пририпнал е арабското. — *Прекарал тежкото. Ахъчелеб.*
Присмехула седи на край пътя, сякому са присмива.
Присмиквил са. — *Ухлюстен.*

Присмял се черепа на гърнето, че няма ухо. *Или:* Присмел се церепот на шутарот. *Прилеп. Или:*

Присмела се камилата на гърнето, че нема уши. *Кюстенд. Или:* Присмеял се цреп на шутар, кога да се обърне, он по-шутар. *Щип.*

Присмял са гюдюл на череп, *или*

Присмел се хръбльо на щръбя, *или*

Присмял са хумник на череп, че няма, превезло, държало. Търново, *или*

Присмял са хръбел на щръбел: „Де ти й ухото.“ „Ами тебе де ти й дъното.“

Присмяла са козата на овцата, че й видяла задника.

Присмяла са козата на овцата, че лудо пасе.

Присмяла са краста на шуга.

Присмяла са кука на криво дърво.

Присмяла са курвата на копилето.

Присмяла са кукумявката на синигера.

Присмяло се гърнето на тенджерата, че нямала дръжка.

Присмяло се гърнето на похлупакът си.

Пристанал като деда между говеда.

Присяга са като цапля (щърк.). *Пловдив.*

Притоварено магаре и на равнишка постанува. *Ахъчелеб.*

Притъкмил са като в сухо грозде.

Прифъркнали са борнина. — *Уплашил са много от нещо. Ахъчелеб.*

Прихапа си пръста.

Прихлюстил са. — *Присмиквил са.*

Причерня ми на очите.

Пришит калец о калцун.

Пришити бедра о гъз.

Пришки на очите да му излезат. *Клетва. Щип.*

Приятел без облага, също като врага. *Гръцка, или:* Приятел без полза враг се нарича.

Приятел е хубаво нещо, ама не е като брат.

Приятел, злато в огъня, *или*

Приятел се познава у неволя, като златото в огъня.

Приятел се намира само да ма обере.

Приятел са познава само в нужда.

Приятеля им ги сбърка.

Про сламка са пикае. — *За скъперник. Ахъчелеб.*

Пробил ми главата. *Или:* Промля ми главата.

Пробил дупка в морето. — *Напразно са затрудил.*

Пробила му са шапката от ум. — *Казват за гърците, които се хвалят, че са все философи.*

Пробира като мечката гнилите круши, *или*

Пробира като мечка крушиня на месечина. *Соф.*

Пробит, че пуснат. — *Говори се за човек недостоен, неспособен и за работа некадърен.*

Пробита пара, полвина цена.

Пробити му ушите.

Пробито, та начукано. — *Невежа човек. Ахъчелеб.*

Пробоял като цигански харачерин.

Провален, та пущен. *Щип.*

Проводи го за бял боб, да ти донесе бял дроб.

Проводи ма мама за припанки гъби; гъба не намерих, торбичка загубих. *От песен.*

Проводи хайлазина за вода, да ти каже де са вълците, *или*

Проводи хайлазина на път, да ти каже де има вълци.

Проводи хайлазинът на кър, да ти каже де има хайдути.

Проводи харо, че токо иди и ти, старо.

Проводила го за зелен хайвер.

Проводила го да й търси тригодишни зайчи лайна.

Проговори му кат на задника си.

Програца и гарвана да са чуе.

Продава за бълхи цяр.

Продавай, че ако щеш са и кая.

Продават ли? — Купувай, ако мож.

Продадо̀ме овците, напудѝме кучинята. *Щип.*

Продай телица, купи колица.

Продал го на ягма, като халва. *Или:* Продаде го като халва.

Продал за грош, зел золата. — *Голям кяр.*

Продал кон да купи седло, продал седлото да купи юзда, продал юздата да купи тютюнева кесия. — *Казва се за човек, който купува и продава, не за да спечели, но за да се намира на работа.*

Продал си лозето, та си купил жлеб.

Продал си магарето, па иска пак да го кара.
Прозява са като лъжовна врачка.
Прозява са булката, досърбяло я нещо.
Проклет в чървата.
Проклет да е. *Клетва. Щип.*
Проклет да е триж девят пъти. *Клетва. Щип.*
Проклет и отет да е. *Клетва. Щип.*
Проклет, триклет да е, кой две моми либи. *От песен.*
Проклета вяра Бога не моли.
Проклета вяра Бога не мисли.
Проклета ти кирията, слез ми от колата.
Проклети дявол. *Лом.*
Проклетнико ниеден. *Щип.*
Прокопала му главата. *Клетва. Щип.*
Прокопсал като турски цар на самар.
Прокопсал като синигер в кратуна.
Прокопсал съм като мишка в армея.
Прокопсал съм като бясно куче.
Прокопсал непрокопсаника му н’един.
Прокопсан човек. *Щип.*
Прокопсия и чудо.
Прокопсия няма от попско чедо то я гадайрджия става или падар, и най-подире говедар.
Пролет гората си фърля черното на хората.
Пролет кон се не отбира.
Пролетен (ран) дъж, есенна слана.
Промени си ишкиня.
Променили си шапките. — *Скарали се.*
Промъква са като смок през храсте.
Промята са като Настрадин Ходжа у чаршаф. — *Карала се на Настрадин Ходжа жената, да не седи празен. Той разрязал чаршафа, че се премятал из него.*
Промяцал. — *Измършавял, станал слаб.*
Проработил я бахтан. — *Намерила го честта. Ахъчелеб.*
Прорева, дори са отърва.
Пророк манго, млого знай, бей (познава). В това дере като каже я има вода, я няма, тъй и излязваше. — *За който прокоби на другиго*

какво има да стане.

Просеник булка доведе, а никакъв я разпъди.

Просеничe, братче, който те има — скаче, който та няма — плаче.

Просечи плет, дой мляко.

Просѝ от мене и дам тебе. *Калугерска.*

Про̀си си боят.

Проси си го като хляб (топъл хляб).

Просѝ, че носи.

Просѝ, че не кради.

Просих, просих, та едвам за себе си едно що.

Простака я протака, а умния свърша.

Прости, Боже, грехове, все от женски мехове.

Простирай си краката, колкото ти чергата стига. *Или:*

Простирай са, додето стига чергата, *или:*

Простирай са според чергата си, *или:*

Пружи си нозете спроти йоргано. *Щип.*

Простирай си чергата, дето има слънце, че да изсъхне.

Простирай си нозете колкото са по-бели. *Соф.*

Простия народ като брашнян чувал, колкото го тупаш, се пуща брашно.

Простри му само пръст, ще та улови за цяла ръка.

Простря някому солена ръка.

Прострял си брашното на въже.

Прострял са като псун. *Брациг.*

Простряла са някоя лисица на път. — *Кога някой не е ходил при някого на посещение много време и се яви.*

Просяка не обича ни оногоз, който го е родил.

Просяка проси, а не дава.

Протече-ще вода и на мойта воденица.

Протече-ще вода пак където й текла.

Противникът си не го туряй овца, а вълк.

Протърчи де, зайче, сега между нозете ми.

Протягай си крака наспоред обувката.

Проумява колкото магаре от кантар.

Проумява ли свиня от дуня.

Проумява ли свиня от кладенчева вода.

Процъфтял като лале у базак.
Процъфтело като липа у пожар. *Пирот.*
Прочул се Найден граматик. *От песен.*
Прошетай ми ти, че и за тебе ще доди.
Прошка без кокошка не бива. — *Кога се някои сърдили, за да се примирят.*
Прошка за кокошка, *или* с кокошка.
Прощавай за сирене, че хляб няма.
Прощавайте за вино, че и ракия нямахме.
Прояли му помяникът. — *Умрял и закопали го.*
Първ пезевенк е попа.
Пъргавата кучка слепи кутриня рагя. *Щип.*
Пърдла пръстен пробива, на вяра го не дава.
Пърдна кутула в чардата.
Пърдна булката, свърши са сватбата.
Пърднала Кера в Елхово, та са чуло в Габрово.
Пърждома му главата, през море му краката.
Пърждома му главата, в тенджера му краката.
Пърждома му парата.
Пърждоми му обеда, през море му вечеря.
Пърждомите да идеш. — *През дома. Клетва.*
Пържи баща.
Пръснали са кат на заец децата.
Пръснаха са като еребичета.
Пръст си и в пръста ша влезеш.
Пръсти кърши, сив сокол храни. *От песен.*
Пръц, Керо, в гъбите.
Пръщи ми задникът кисело за него.
Прясно сирене като топъл ляб реже. — *За изхабен нож.*
Псе и котка там бяха.
Псе и челяк. *Или:* Той пак псе и челяк.
Псува ма до немай-къде.
Псува като набит на кол.
Птичето трепне, стане, запее.
П(ф)тица върба ли е?
Птици на летане, люди на страдане.
П(ф)тичето що са къса, не трае (малко живее).

Пуйка над пуйка, пуйка под пуйка. — *Скоропоговорка.*

Пуйки да ми кълват очите.

Пуйне ле, пуйне плоската, що си омразна в устата.

Пук и мраз.

Пук-пук, пачици. — *На пуканките.*

Пука, брънче.

Пука като коприва в гърне.

Пука му сърцето за нея.

Пукай, Пръвчо, еж, Иванчо — *думала мащехата на завареничето си.*

Пукай, че еж, плъзни, та леж.

Пукал да пукне.

Пукна са откъм гърба.

Пукнала му са кожата на чело.

Пукнала му са злъчката.

Пукнало му са пердето. — *Обезсрамил са.*

Пукналник ниедин. *Щип.*

Пукни, та трай. *Щип.*

Пукница да та найде. *Ахъчелеб. Или:*

Пукница да го отрове. *Щип.*

Пуктата, рече, и пукна.

Пули вака, синот на Трайка.

Пули са като бивол в трици.

Пули са като була в мътеница.

Пули са като малак.

Пули са като мишка в трици.

Пупунци на главата да му вършат. Клетва. *Щип.*

Пусна воденицата на глава.

Пусна мухата на длан, тя иска в въсите. *Или:*

Пусти мухата на длан, тя иска в брадата.

Пуснали вълците да пасат овцете.

Пуснали му бълха в ухото.

Пуснали тарля под одъра, той са покачил на одъра.

Пуснат, че бяга.

Пусни баба, хвани кака, че още млада. — *Молба на кърджалия.*

Пусни лудия в гората да ти донесе дърва.

Пусни лудият на път, тръгни, та го търси.

Пусни му края.
Пусни петел на купище (бунище), да ти бори кокошките.
Пусни петел на прага, покачи ще са на полица.
Пусни си водата, та са виж какъв си. — *Пикай, та са огледай.*
Пусни хорото, невесто, ела търси друго место.
Пуст и пометен.
Пуста Васила, как ги нагласила: Попа (Пенчо) и Наца да са скрият в каца, проводила Герга, занесла им черга, проводила Мара пък да им са кара.
Пуста глава Гергюва, карамфил не бе носила, сега и карамфил ще носи.
Пуста глава Пенюва, що е имала да тегли: желти чехли на уши, лоени свещи на рога.
Пуста жилка лукова, не е вече корава.
Пуста и махала, че намярват ли са гащи.
Пуста къщница и пометена.
Пуста празна неделя, как не бе цяла година.
Пуста мандра с вълци пълна.
Пуста халва ока (вика), пуста душа сака, пусти пари нема. *Соф.*
Пуста хапка е най-сладката. — *Не са стига никога.*
Пустата кучка Ганючина: пипер яла, вълна (грозде) срала.
Пусти го под одърът, оно се каче над одърът.
Пусти да му останат. *Клетва. Щип.*
Пусти ум, като пия, тогаз са осещам.
Пусто да остане макар.
Пусто и върло.
Пусто й мляко, и кучета го не лочат.
Пусто опустяло. *Клетва.*
Пусто остало имане, кога минали млади години.
Пустото й масло, маст сякаш че е.
Пухко чука, ревльо реве, а плачко плаче.
Пухнѝ го, да си опули очите.
Пухнѝ го, да пооре по очите си.
Пуши му са кикта от голям залис.
Пушка и кон не вярвай.
Пушка, жена и кон може челяк да ги показва, ама на заем да ги не дава.

Пушка лъже, сопа не (лъже).

Пушка да го прониже. *Клетва. Щип.*

Пушка носим, лова няма.

Пушката ща си променя за къща, за покъщнина.

Пуща го на Божа вересия.

Пуща език от аршин повече.

Пущай го да пасе.

Пущай го да фърчи.

Пущай му краят.

Пущам го, ала ма не пуща.

Пущината опустяла са.

Пущината, вряла в меда един ден; ако би повряла двайсет и четири часа, светът би са заробил за нея — *казват бабините за какините.*

Пфю, попе, заговях!

Пчелата не бега от медо, ами от чадо (димо). *Кюстендил.*

Пчелата от оса по-добра.

Пчелата ходи и в калта, ама мед бере.

Пчелите тичат, дето има мед.

Пъй! като поп.

Пъй, че го гавнах.

Пъй, че пък долеба мъж. — *Долеба — славенско поколение много старо и много страдавше от тираните си. Чух я най-напред от Ник. Михайловски, а после и от други в Елена.*

Пъй, че си пък ти.

Пъй, че си пък. — *В злоупотребление у търновчанките и свищовченките. Или:* Пъй па че си.

Пък[3] широк и вратата отворени. *Котлен.*

Пък ще си коте мъртвен дроб.

Пъка като гърне коприварче. — *Кара се, бъбри.*

Пъка като дяда за пълна чаша.

Пълен като бик.

Пълен му стомаха, ала му гладно окото.

Пълен пищов един го изпразва.

Пълна плоска, весело сърце.

Пълна кошницата до дъното.

Пълна пушка едного плаши, а празната двамина.

Пълна чешката, да ти е пълна годината.

Пълни очи, пълно и сърце.

Пълни очи, празни ръце. *Соф. Или:* Очи пълни, ръце празни.

Пълно като око.

Пълно като слива. — *За прасето.*

Пълно като гърне, Господ на добро да го обърне.

Пълно да ти е гърнето, достовете са готови.

Пълното гърне да ма развали, а не празното.

Пън кърктя[4], мари, работа си имам. *Шипчен.*

Пъпа му там фърлен — в механата или в училището. — *Българите тъй вярват.*

Първа за здраве, втора за радос', трета за веселба, четвърта за лудос'.

Първата врана най-подир каца.

Първата лъжа, сетне мъка.

Първата ми жена, втората ми господарка, третята ми — икона, що седи високо.

Първата не стига последнята.

Първата хапка е най-сладка.

Първио ти кабахат, защото не си турчин (си гяурин). — *Обвинение на българин от турчин.*

Първия залък е най-сладък.

Първия залък не са стига.

Първо либе второ не бива.

Първо либе не се забравя.

Първо похвани, тогаз се похвали.

Първом измери, тогаз крой.

Пърди му, брънчо, кисело за тебе. — *Голяма грижа имам за теб.*

Пържи яйца на вятър, *или*

Пържи яйца без масло.

Пържил бих, господарю, гладен и измръзнал. — *Циганина, като го запитали иска ли да са наяде или да са огрей.*

Пържими са в маслото си.

Пърлика иска и келева глава.

Пърлича й като на спукани пети жъ'ти чехли.

Пърлича му като катанец на кочина.

Пърлича му като на магаре седло.

Пърлича му като на гол толум пищол.

Пърлича му като на дъртел кован гирдан.

Пърлича му като на свиня звънец.

Пърлича му като на тиква обръч.

Пърлича му като на Тишка жълта кърпа.

Пърлича му като на циганин дивит.

Пърличат му като вити гривни на шугави ръце.

Пърлични магарета и на Божи гроб има.

Пърлично магаре двамина носи.

Пърс си прихапа. *Ахъчелеб. — Удиви са, смая са или уплаши са. Или:* Прихапа си пръста.

Пъртът доде е млад, трябва да се привива.

Пъртище на бунище, а зла чест у къщи. — *На сватбата, кога гледа що носи жената.*

Пърцонякяци. — *На калугерите.*

Пъси сине.

Пъсовите н'едни.

Пъстър като зъмя по гърба си.

Пъстър като дъждовник.

Път има и нагоре, и надолу.

Път с вървенье, дълг с издълженье (платенье). — *Тур.: „Йол юрелеклен, борч йодемеклен.“*

Път като друм, о̀чи като търкала, ноги като вретена. *Ахъчелеб. — На смях, който бърза за нейде.*

Път кола вози.

Път колата носи.

Път на сън му минали.

Път срок няма.

Пътна вода като оранье.

Пътник пост не знае.

Пътника го път не спира.

Пътят ти на жената по главата.

Пътят му памук да е. *Благословка.*

Пъцнала го на пътя. — *Казват за жена, кога е родила лесно.*

Пъшка, ама не казва.

[1] И тая дума не зная що е (Сл.). — Тя иде от „спор“ и от глагола „споря“ — върви някому напред, успява („работата му спори“), има благодат, облага. (б.р.) ↑

[2] Поганец плъх. (б.р.) ↑

[3] В първото издание е пък’ — с меко **к** (вм. път’ — б.р.) ↑

[4] Къртя (Б.р.). ↑

Р

Раб Божи не може вече.

Раба Божа до кожа, по-нататък не можа.

Раба за робат.

Работа без мъж, святкане без дъж.

Работа не работи и от работа не бягай.

Работата в капакя (каната).

Работата в сила стои, не стои в право.

Работата Кирчова. — *Стара Загора.*

Работата (му) габровска. — *Думата е отколешна и останала, казуват, от един случай, когато в една неделя, колкото сватби станали в Габрово, не станало дума за девойките. Това се отдава на един турски поход в него време, който имал стана си в Габрово.*

Работата му върви като рак.

Работата му вампирясала — *т.е. не му спори, не може да я изкара*.

Работата му работи — *т.е. наред е, успява*.

Работата му рачешка.

Работата на ум учи.

Работата от дрян — *т.е. яка, корава, като от дряново дърво*.

Работата от мъж дрян — *т.е. слаба, куфа, каквото бива от мъж дрян. Затова като каже някой „от дрян“, другият отговаря „от мъж дрян“*.

Работата плаче от него. *Щип.*

Работата спукана.

Ра̀боте кучешки. *Щип.*

Работѝ, да едеш, и скрий, да имаш.

Работи без плата, че не ходи без работа.

Работѝ и не проси.

Работѝ и си почивай. — *1) непрестанно работи, 2) поработвай и си почивай*.

Работѝ и спестявай.

Ра̀боти като бубулечка (мравя), еде като мечка.

Работи като кърт — *постоянно работи*.

Работи като кърт — *под земята тайно работи*.

Работи като кърт, еде като вълк.

Ра̀боти като мравка.

Работѝ, като че ще живееш сто години, мисли са (*или* харчи, *или* живеей), като че ще умреш утре.

Работѝ като с чужди ръце.

Ра̀боти като без сърце, пипа като без ръце.

Работѝ ми, клетнико, да не стана като теб.

Ра̀боти на нехризе, сухи корички да гризе.

Работи през куп за грош.

Работна стана: в три години — две вретена, в две години — две деца.

Работната снаха по-драга от своя мома.

Работят му хлебарниците.

Равна купчина се е гроб.

Равна поляна, кал до коляна.

Равним му гроба. *Или:* Ще му заравня гроба.

Рад ли си, калугере, да те жениме. *Щип.*

Рада иска варено, а булката печено, пък ний с дяда каквото намерим.

Рада ли да вярвам, себе си ли (… си или) да вярвам.

Рада мома излезе.

Радва му са като нашто куче на комшийската кучка.

Радва са като помръзнал на слънце, *или*

Радва се като озебнал на слънцето. *Крива паланка.*

Радва са на празник.

Радвай са, бабо, дядо ще ти дойде.

Радвай са, дорде ти е драго.

Радвай са, нарадвай ми са. *От песен.*

Радвам ти са като крава на мъртво теле.

Радвам са и на него, ама на житото му по-много.

Радвами са като вълк на месечина.

Радо мари, дай крамаля да го пухна, ала ма страх.

Радостта и скръбта наедно ходят.

Радостните панаири са сетнина на шагите.

Разбесила се като алеманка. *Дупница.*

Разбесили са като котките през марта.
Разбийпартина.
Разбира като свиня от диня.
Разбира колкото магаре от кантар, *или*
Разбира како магаре у кантар. *Пирот.*
Разбира колкото свиня от тиня.
Разбира от търговия, като муле от кантар.
Разбира ти свиня от ново корито (че еде в ново корито).
Разбира ти свиня от кладенчева вода.
Разбра ли? Като крът от трици.
Разбрана глава има. *Щип.*
Разбъркали (развалили) му бележката.
Разбъркали му мозъка.
Разбъркали му ума.
Разбъркали му са червата.
Разбягаха са като мишките от попадийката.
Развален му булгуря.
Развалени му колата.
Развалено му пипето.
Разваликъща, направизаход.
Развалипартина — *казват: 1) на тогоз, който си влачи краката, кога ходи; 2) на който не върви в пътя.*
Развалитрапеза.
Развалили му брезната.
Разваля си устата. *Псува.*
Развлечена му работата. *Ахъчелеб. — За ленив човек.*
Развлякъл са като здран царвул. *Ахъчелеб.*
Развълненили му купата.
Развързал като лесицата войската. — *За някого, който много работи почева и не ги свършва.*
Развърлено като в цигански ишлик.
Развърлено като в чифутска чаршия.
Развял го е като байрак. *Ахъчелеб. — За който разказва тайното.*
Разгайден ходи. — *Неспретнато, неприбрано, повлеканесто.*
Разгайдено му върви. *(Ахъчелеб.) — Не му отива напред.*
Разгеле, Гано, джуркан боб.

Разгласена му гадулката.
Разгологащен ходи.
Разгологъзил са.
Разгонила са кравата му.
Разградена градина, заградена пустиня.
Разградена градина, пусто по зелето.
Разгълчали са като в циганска механа.
Разгълчали са като на циганска сватба.
Разгълчали са като цигане на пазар.
Разгърдил са като пехливанин.
Разгърдил са като халач.
Раздава за Бог да прости. — *Говори празни работи.*
Разделила са Колада от Бъдни вечер.
Разделил са с механджията, а с механата не са разделя.
Раздразнил му овцете, че му дава да пие ракия.
Раздрал котката.
Раздраното го мъчно закърпваш.
Раздрато му е дошло. *Ахъчелеб. — Мъчно му е.*
Раздрънкали му вълната.
Раздуказва мермели и месели. *Ахъчелеб. — Бътви си.*
Раздумвай болния, доде му душата излезе.
Разесни са Синковец. *Или:* Размрази са Синковец. *Габрово.*
Разжегла мя еси, яко разжигает ся сребро. *Черковна.*
Раззинал уста като магаре, кога реве.
Раззинал уста като мисирче на слънце.
Раззинал уста като пате.
Раззинал уста, че гато иска да ма налапа.
Разиграло са магарето, че умрял семерджията.
Разиде се како роса от ливади. *Кюст.*
Разкиркетил са като гевендия.
Разклисавил са като клисава турта.
Разкрачил са като рак на бързей.
Разкрефило му се. *Ахъчелеб. — Не е разположен.*
Разкрива мъж. — *Шегобия, засмивач.*
Разкривили му са колата.
Разкървави ли си някой носът?
Разлигавил са како лигава магарица.

Разлигавил са като сополан.

Разложенин сто пъти през една вода минава и пак я с тоягата си опитва.

Размислена жена непрана ходи.

Размисли, па речи.

Размисляй и прави.

Размърморали се като евреи в хавра.

Размътѝгьол.

Разнесе се като прах на тупан. *Кюст.*

Разнесоха се како дарове по сватове. *Кюст.*

Разперил криле като мисиряк през марта.

Разперил са като петел на стобор.

Разпилейпрах.

Разрошила са като чума.

Разсърдил се говедаря (камиларя), че си отрязал ушите.

Разсърдил се Горан, а горката хабер няма.

Разхожда се като петел на купище.

Ракия на вересия, вино на вяра.

Рало и мотика свят храни.

Рана юнаку не грозѝ.

Рано пиле, рано пее. *Търново и Щип.*

Рано ручай, не май се; млад се жени, не кай се. *Пирот.*

Рано стани, рано легни.

Расоват кол в земя не са побива. — *Расоват: четалест, или*

Расоват дъркол не се побия. *Щип.*

Расте като под камък. — *За момче.*

Расте като под лайно. — *За момиче.*

Раткова скала да го претисне. *Клетва. Щип.*

Рахтъм хора. — *Голяма навалица.*

Рачешки да иде. *Клетва. Щип.*

Рачник правила, раците живи оставила.

Редихел. — *Рядко платно; рядка чорба.*

Редом ръждата по дружината ходи.

Режат като кучешки зъби. — *За ножици, кога не режат.*

Реже го като прясно сиренье.

Реже като трион. — *За нож, кога не реже.*

Резен, сланина и комат (филия) средина.

Резне, па влезне. — *За вино, кога реже.*

Рекле на лисицата, а лисицата на опашката си, *или*

Рекли на кучето, кучето — на упашкуту. *Пирот.*

Рекли на баба да попръдне, тя са посрала.

Рекло кучето да налоче море, да го омундари. *Пирот.*

Рекъл, Гаго, кому как драго.

Реч е, та ако ще би смет да е. *Тур.*

Реч из уста, а камък на ръка.

Рече и гарванът „гра“.

Рече и отрече. *Или:* Рекох и отрекох.

Рече и отсече.

Рече ли, кака? Оно не се изпокака. *Щип.*

Рече му гъзът ядка.

Речи и открой.

Речи ми да ти река. — *Който кори другиго за това, което сам върши.*

Речи ми, драгичко.

Речи на баба — боб и на попа — поп.

Речи на лудия да пръдне, той се насира.

Речи не ща, че не реквай лъжа.

Речница да му излезе. *Щип.*

Речници да го наречат. *Щип.*

Речта не е бреме. — *Лесно е да кажем нещо.*

Ре-ще гъзу добър ден. — *Ще остарее и ще клепне.*

Риба без вода и вълк без гора не може да живее.

Риба без кости не бива. — *Кога искат да кажат, че без кусур човек не бива.*

Риба не остарява, ама са ввонява.

Рибата в морето не е патила (що съм я патила).

Рибата в морето — ний турями котлето.

Рибата в реката — те й режат лукът.

Рибата като трева.

Рибата от главата са ввонява (всмърдява), *или*

Рибата от главата замеришува. *Горна Джумая.*

Рибата още в морето, той турил на огъня менче да я вари.

Рибата подълбоко плава.

Риба-чорба. — *Тъй казват гърците на присмех на българите, защото като дошли в Цариград край морето и видели толкоз риба и морето солено, толкоз били прости, че извадили лъжица и седнали да ядат.*

Риза гащи, като цвят бели.

Ризата е по-близо от гащите.

Ризата от елекя е по-близо до тялото.

Ризата както се ушие, тъй се съдира.

Ризата му къска, дупе му се лъска.

Рикало едно магаре, кой го слуша. *Щип.*

Рита овчаря, да са радва вълка.

Ритам ти торбата с грошове, на Стамбол ги ринат с лопата, *или*

Ритам ти торба с грошове, на Стамбол са с кошове.

Ритна кравата млякото.

Роб са засмива, гроб са не засмива.

Робу се надей, а гробу недей.

Рови като кокошка гюбре.

Рови като крът под земята.

Рови като хърватин. — *Кога деца ядат нечисто и ровят.*

Рови като свиня в градина.

Рови настрана като Марково рало.

Рогове да му никнат. *Клетва. Щип.*

Род рода не храни, тежко на който го няма.

Роденото за мотика, то станало владика.

Роди ма, мамо, да ти приличам, *или*

Роди ма, мамо, да та мясам. *Ахачелеб.*

Роди ма, мамо, с късмет, че ма фърли на смет, аз пак ще стана за кмет.

Роди ма, мамо, базцен камък, па ма фърли на дъното на морето.

Роди ма с късмет и фърли ма на купище.

Роди ма с чест, че тури ма на смет.

Роди-ще и наш’та върба грозде.

Родило са царче. — *Кога горят две свещи.*

Родих са още веднъж.

Роднина, по бялата кобила.

Рой роила с чужда сила.

Ройна му перяно. — *Отмъстил му. Ахъчелеб.*

Романия, слободия.

Рони сълзи като град.

Руба красе, руба гласе. *Щип.*

Ружа без тръне, либе без пречка не бива.

Рукнали като стадо на кърма.

Рукнали като пчели на мед.

Ръве като куче.

Ръве като нерез.

Ръве като циганче за ръжения комат.

Ръвѝ се, Гольо, царство ни е. *Соф.* — Ръви се *значи „дръж се, не подавай се, бори се“, еднозначуще с „ръват се псета“.*

Ръвът ми са чървата — *т.е. куркат.*

Ръвът са като кучета.

Ръгата да го препие. *Клетва. Щип.*

Ръглата н’една.

Ръда, ръда и опаш мърда.

Ръждата с златото се не хваща, *или*

Ръжда са за злато не лови, *или*

Ръждата се не хвата о чистото злато.

Ръждасали му парите по кесията.

Ръже, дори ще се държе. *Щип.*

Ръжена сламка подпорна.

Ръзът е на царя — *Тур.: „Ръз падишахъндър.“*

Ръка дето похваща, не са обогаща.

Ръка на ръка съди.

Ръка ръка мие, да бъдат и двете бели. *Или:* Ръката мие ръката.

Ръка ръка мие, а и двете суратя.

Ръка що дава, не я режат, *или*

Ръка що подава, не я секат. — *Тур.: „Верен ели кесмезлер.“*

Ръката да му се фане, кой е фанал.

Раката му е аирлия. *Щип.*

Раката му е джомерт. *Щип.*

Раката му е сребрена. *Щип.*

Ръката му на дилафя, а ума му на пилафя.

Ръката не е терезия.

Ръто не ял баница, после се научил да яде и горници (дребници круши). *Щип.*

Ръце, дето обичат да похващат, нигде няма място за тях. — *Който краде, сякой го гони.*

Ръце осветяват, ръце освеняват.

Ръце, рамене — нозе, колене. *Соф.*

Ръцето засрамват лицето, кога крадят.

Ръцете му да исаа̀нат. *Щип.*

Ръцете му на задника вързани. — *Нищо не му приляга, нищо не пипал.*

Ръцете му слаби, ама знай да граби.

Ръцете му под камък.

Ръцете му отрязани и пъхнати (залепени) отзаде му (на гъза му).

Ръцете се една друга мият, а и двете лицето.

Ръцете се една друга мият, че тъй стават бели.

Рядко като бял гарван.

Рядко лайно ще та попърска.

Рядко, Радко, че да е сладко.

Ряпата е най-евтина и най-берекетлия нещо.

С

С агнетата са стриже.

С Бога приказвали. — *За нещо, кога е дошло на сполука.*

С Бога лесно, с бежбожниците мъчно.

С богат са не бори, с рогат са не боди, *или*

С богат да са не караш, с рогат да са не бодеш, с келев да са не бориш.

С богатия са не бори, с сакатия са не води.

С Богом и здраве.

С Божата воля. — *С волята Божия.*

С брадата си света лъже.

С бързане път са не зима. *Тур.*

С вила да те разправят. *Клетва.*

С вила орехи събира.

С вили на могили.

С вили орехи прибира (върга).

С вили орехи и с решето вода ще нося на сватбата ти.

С вода шега не бива.

С врани коне, с сини седла.

С врага дошло, с врага и отишло.

С време и ягоридата мед става.

С времето и сламата, и мушмулите зреят.

С вричане са стока не свърша.

С вълците вълк бъди.

С вълците тряба някой по вълчешки да вие.

С вързана хрътка зайци са не ловят.

С вързанога ръта лов са не лови. *Пирот.*

С вятър са боя не прави. *Или:* С пръдня боя не става.

С главата що имам, покланям ти са.

С гладна мешина дърва са не секат.

С гладни кучета овце са не вардят.

С глупав на път не ходи. *Ахъчелеб.*

С гнило въже в кладенец не влизай.

С гонене моминство са не връща.
С голо гърло за ягоди.
С големи крака човек сиромах бива.
С големите — голям, с малките — малък.
С голям кошник на прехвалени ягоди не ходи.
С Господ сте приказвали. — *Кога придумват някого да направи нещо, че се двоуми, а други го убеждават да го направи, от което ще бъде добро.*
С Господа всичко може.
С гъза си приказвал.
С дааре са заец не лови.
С дар са цирей не разваля.
С две мотики наведнаж са не копае.
С джимбиз да търсиш, месо не мож хвана. — *За сух човек.*
С дете на дърва не ходи; ако му са строшат колата — плаче; ако ти са строшат колата — смей са.
С деца на дърва не ходи и със старци мечки не лови.
С добро зимаш и хапката на челяка от устата.
С добър другар и в зло време весело.
С другар яж, пий, зимане-даване нямай.
С думи само сирене не става.
С дъртия котак седиш, пък от мишките са боиш.
С един вол са синца минувами.
С един вол не се оре.
С един дявол отидох, с 40 си дохаждам.
С един замах не се отсича дърво.
С един камък къща (зид, дувар, кале) не става.
С един камък две фтички са не убиват.
С един камък два ореха иска да обрули.
С един крак съм в гроба.
С един пантоф прави Великден.
С един пръст иска десет чепа да затикне. *Коприв.*
С един рак — пак сирак. *Влашка.*
С един удар дървото не пада.
С една благославя, с друга прибира, няма с коя да дава, *или*
С една благославя, с друга прибира, с коя да дава?
С една глава остарява челяк, с един имот не остарява.

С една жена сватба не бива.
С една игла девет души са кърпят.
С една китка лято не дохода. *Ахъчелеб.*
С една лястовица пролет не бива, *или* лято не става.
С една нога съм стъпил в гроба.
С една ръка дава, с двете зима.
С едно дърво къща се не гради. *Горна Джумая.*
С едно дете много кумове хваща.
С едно излъгване жената курва не става.
С едно смигане не е стигане.
С едно удряне гвоздей са не забива.
С едно цвете пролет не бива, *или* лято не става.
С едно юзе сватба не бива.
С едного Бога на сто неприятеля.
С едното око сляп, с другото не види.
С жена (либе) шега не бива.
С затриване врагове са не изтребват.
С здраве и пак здрави да се видим.
С злия — зле, без злия — по-зле.
С зло са на глава не излиза.
С игла гиран са не копае.
С игла ги събира, с лопата пилей.
С игла събирам, с лопата пилейте, *или*
С игла принасям, с лопата изнасят, *или*
С лопата внасям, с колата изнасят.
С игра челяк сит не бива.
С избиване душманите са не свършват.
С инат са къща не държи.
С ингилишка лопата френска попара не сърбай. *Тур.*
С каквато ти свирка свирят, таково хоро ще играеш. *М. Търн.*
С какво-годе въже челяк не са беси.
С какво да я похваля, май често са разгаля.
С каквото отишъл, с това си дошъл.
С каквото се нов съд напълни, сѐ докрай на таквоз мерише.
С какъвто си до пладне, с онакъв си и след пладне.
С келев да са бориш — бела да си сториш.
С когото та видя, с него та и пиша.

С когото са караш, с него ще са и сговаряш.
С когото са ругаше, с него са и понудаше.
С когото си, сѐ такъв си.
С което са фалила козата, с него са срамила овцата.
С кокале добара. *Ахъчелеб.*
С кокошките ляга, с кокошките става.
С кола зайци ловѝ.
С кола зайци не ловѝ.
С кола зайци ловят (*за турците*).
С колата доходи, с лопата си отходи.
С колко крака е дявола?
С косъм ти отварят очите.
С котка на о̀ран, с мишка на ко̀пан.
С котки да ореш, че в Търново да мреш.
С крак са хлъзни, че с език недей.
С кремък да го дера.
С кусалото го закусва, с дръжката му очите вади.
С куче в чувал не влизай.
С кучето дост стани и тоягата не пущай.
С лажицу те закусуе, с држкуту ти очи вади. *Пирот.*
С лакерда мед яде. — *Прави наопаки.*
С лопата внасям, с колата изнасяш.
С лошо са на глава не излиза.
С луди хоро не играй, строшават ти краката.
С лудия приказвай и камъка дръж.
С лудо са брод изпитва.
С лудо шега не бива. *Или:* С лудия не се шегувай.
С лъжица мед иска да подслади вред.
С людски ръце иска да вади кестените из огъня.
С людски ръце (иска да) лови змиите.
С людско блюдо за̀душа.
С малко брашно малка пита. *Дем. Хис*.
С малко брашно много хляб са не меси.
С масло огън се не гаси.
С мен ли ще са мериш ти.
С млого занаети (мурафети) къщите му се вети.
С моите камъни ма биеш по главата.

С мома сватба, с пари пазар.
С мома годеж, с пари тъкмеж.
С моми годеж, с пари тъкмеж.
С мълчание са дявол мъчи.
С мяра мери, тогаз цени.
С неволя са поминувами.
С неволя са учими, а с слободия са разучвами.
С него нито да пееш, нито да са смееш (да плачеш).
С неговите камъни по главата му.
С нехтете си може да оре.
С нови конци закърпена — *казва този, комуто честитят като нова някоя вета дреха*.
С носа си круши брули. — *За който високо мери.*
С обричане имане са не довърша.
С огън шега не бива.
С огън и вода шега не бива. *Дем. Хис.*
С орадинска ракия, с тригодишно вино, с шикловани бъклици. *Лом.*
С орлите и враните ходят.
С очи дойдох, без очи да си ида.
С очи да го изеде.
С очи да го изпиеш.
С очи правѝ що знаеш, с ръце не барай.
С очи са нищо не купува (а с пари).
С очите си да видя, пак не вярвам.
С памук бръсни човека.
С памук колят човека.
С пари пазар, с мома сватба.
С пари са върши сяка работа.
С пари рай, без пари покрай.
С пари и магарето поп става.
С пари душа са не държи.
С пари ново кубе не направяш.
С парите си по-много са бавиш.
С парите си намерих (купих) белата.
С питане Цариград са намира.
С по-голям от тебе еж, пий и гладен остани.

С поглед Цариград са не зима.
С попа пил, с циганина вечерял.
С празна крина хамбар са не пълни.
С празна ръка челяк никъде не е престанал.
С празна торба кон са не улавя.
С празни ръце нищо се не върши.
С пръдня заяфет.
С пръдня боя не става, *или* ейца са не шерят.
С пушка мериш, че не можеш да умериш дето искаш, а то не с хората̀.
С пълен търбух пост да хвалиш лесно е (не е мъка).
С решето носи вода.
С роба барим някога, с гроба никога.
С рогат са не боди, с богат са не бори.
С свойто масло са пържe.
С свещ да го търсиш, не мож го намери.
С свещ да я видиш жената, пак излъган ще бъдеш.
С сила като с метла.
С силните са не бори, с богатите са не мери.
С сол и пипер, сладко кат шекер.
С сто в тъмницата, та и с хиляда вътре.
С строшен кавал на планина не свирят.
С тази калугерщина без ум останах.
С твоя ум на грях само да стоиш.
С твоя ум ни в захода не отивам.
С тебе, жено, зле; без тебе по-зле.
С техните камъни, техните глави да бием.
С тебе еде, пие; зад тебе гроб ти копае.
С този ум ти няма да видиш чужда ръка на гърбът си — *т.е. няма да се ожениш.*
С този ум ти няма да туриш кьна на себе си.
С този ум ти още много ще ходиш, *или* ще пасеш патките.
С трън в очите.
С трън да завъртиш (из къщи), няма що да закачиш.
С тръна в очите.
С туй калугерство всичко съм забравил.
С турчин дост не ставай.

С търбух за хляб.
С търпене всичко се постига.
С търпене сполучат, без търпене изгубят.
С тютюн човек сит не бива.
С ум печели, и от работа са не дели.
С умен да седиш (да легнеш), умен да станеш.
С умен плачи, с луд не пей, *или*
С умния плачи, с лудия не пей.
С умния челяк камъне носи, с безумния другар не бивай.
С уста се шегувай, с ръце недей бара.
С уста си пилища лови. *Кюст.*
С устата си фтички лови, с язика си звезди снима.
С уши дет са купува, нищо не струва.
С хатър са цирей не разваля.
С хляб който търгува, не прокопсва никога.
С Цариград плашѝ, тука я вършѝ.
С цървулите на откраднатата крава ще прави милостиня.
С чаша да го изпиеш. — *За хубав човек.*
С черн повой повивана.
С черни го очи лъгала.
С чужд кон по-малко масраф са прави.
С чужд кон по-скоро са върви.
С чужд кон насред пътя са слязва.
С чужд скомен, за свой спомен. *Котел.*
С чужд ум по пазар не ходи.
С чужд хляб бащин помен не прави.
С чужда куча за душа. *Слив.*
С чужди очи нимой гльода свят. *Ахъчелеб.*
С чужди пари евтено са купува.
С чужди пера фърка.
С чужди ръце горещо желязо да пипаш не е чудо.
С чужди ръце държи горещо желязо.
С чужди ръце гледа да извади кестените из огъня.
С чужди уста хляб яде.
С чуждо блюдо за̀души.
С чуждо въже в кладенец са не спущай.
С чуждо въже немой влиза във бунар. *Ахъчелеб.*

С чуждо добро добър да си лесно е.
С чуждо жито помана.
С чужда пшеница спомена. *Дем. Хис.*
С чуждо коливо на спомен.
С чуждо масло са пържe.
С шило гроб му копае.
С язика мълчи, с очи гълчи.
С язика си звезди снима.
Сабя са на война (сефер) не заема.
Сабята му сече налево и надесно.
Сава и Варвара, срала и вървяла.
Саде ти да знаеш и махалджия.
Саде той да знае и сичкото село.
Садиросали го, сякаш че го глеждосали.
Сайбийско око конете гои.
Сайбията го дава, телалина го не дава. *Тур.*
Сайбията не пита магарето кога да го товари и по колко.
Сака ли са на ръглата, земи една бухалка, та я набухай, па да си седи мирно.
Сака си като леб и сирене. *Соф.*
Сакайки да си натегли веги, очите ке си извади. *Щип.*
Сакал да забие един гвозд, та заптисал съта къща.
Са̀кат, не са̀кат, ще го протакат.
Сал да ма ръжето не изеде.
Сал леля му не знай да бай, и майка му знай.
Сал любовта не търпи другар.
Сал ти да знаеш и цялото (сичкото) село.
Сал трева не пасе.
Сал фтиче мляко няма.
Салата, малата, доксан алтъ парата.
Салт амин не е молба, *или*
Салт амин не спасява.
Салт от амин дяволът не бяга.
Салт то не беше ма лаяло, и то ма залая.
Сам Бог е без грях.
Сам Бог няма господар.
Сам да си дръпна (тегля) въжето.

Сам да си откъсна главата.
Сам да съм, та в гората да съм.
Сам дробил, сам да куса. *Лом.*
Сам и с правдата си са хвали.
Сам китка, а китка сака. *Щип.*
Сам който падне, не плаче, *или*
Сам що пада, не плаче.
Сам под себе си дървото подсича.
Сам под себе си яма копай.
Сам Саманда у гора зелена.
Сам са чудя, с ум са бия.
Сам си свети маслото.
Сам си сере на късмето.
Сам челяк и в рай не може.
Сам ще си изеде главата.
Сама була би-ще по голо гъзище.
Сама змия в грамада не стои.
Сама кака Цона (Тинка) иргените вика.
Сама като кукувица.
Сама конци сукала, сама в лика пикала.
Сама Неда към хорото гледа.
Сама пеит, сама свирит. *Охр.*
Сама Рада — за хиляда, косата й — за два града.
Сама ръка в Дунав са не мие.
Сама ръка и в морето не може да са умие.
Сама са кила разговаря: „Ако съм кила, не съм могила.“
Сама самица, бърза бързица.
Сама си тъпче образа.
Сама стока сбори. *Мак.*
Сама хвала, добра хула, *или*
Сама хвала, чужда хула.
Сама шия краста иска.
Самичкото въже яде сухия комат.
Самичък Господ над нази, черната земя под нази.
Само брадата му го знае.
Само белите и черните не са мои, а всички други са чужди.
Само големите господари и кучетата не затварят вратите.

Само Господ не побърква.

Само едно куче не думат Шерю, *или* не кажат Караман.

Само едно магаре не е по света.

Само младото дърво се превива.

Само славея знае да цени трандафеля.

Само стани овца, вълците са готови.

Самовила н’една. *Или:* Самодиво ниедна. *Лом.*

Самовилнико да го сретне. *Щип.*

Самодива къща държи ли (гледа ли, върти ли)?

Самодивско магаре.

Самси Господ подире ти. — *Попове двама се изтънаваксвали и предният извикал: „Що гониш, лице Божие?“, а дирният отговорил с предните думи.*

Самси Минчо и да знай, със Минчевица по̀ знаят.

Самси пада и плач няма.

Самси са Голю похвали.

Самси са пръдлю похвали.

Самси царя да доде, не ставам.

Сапуня дето дади, не стига сал за таз дупка. *Кал.*

Сарп оцет на кюпат си докундисуе. *Прил.*

Сасипва го като лейлек на тикла. *Ахъчелеб.*

Сахятя девет, юзовете десет.

Сбабили ти са краката. — *Кога рекат на някоя жена баба, а тя да не е още.*

Сбери му юздите.

Сбира и трупа, не му видят купа.

Сбира клинци да си купи кон.

Сбирай си парцалите.

Сбирай си петалата и са махай оттук.

Сбирай си чуковете (сечивата).

Сбирай си устата, че ги разчеквам.

Сбогом си идете.

Сбогом и със здраве.

Сбор сбор отварят. *Прил. — Тур.: „Лаф лафъ̀ вчар.“*

Сборливиот чоек ет писмо без муур. *Прил.*

Сборой требва да арчиш, кога сакаш нещо да продайш. *Прил.*

Сборот сбор да не бидит, некюм утре да се пишманит. *Прил.*

Сборот дупка не дупнуа, ама се паметуе. *Прил.*

Сборот дори не го предумаш и преживаш арно, не сборуй го пред секого. *Прил.*

Сборот сборче отворат. *Прил.*

Сборуав, сборуав, устата ме доболе и пак не ме разбра. *Прил.*

Сборуат како коа крава язикот му го ѝзел. *Прил.*

Сборуат, ама и той сам не знаит що сборуат. *Прил.*

Сборуат како празна воденица. *Прил.*

Сборуат и тако бърборит како г… на грозие брание. *Прил.*

Сборуй, кога те прашаат, не молчи како кьос на яйца. *Прил.*

Сборуй му ти на шут чоек: со едното уо слуша, со другото пуща. *Прил.*

Сборуй си, ако немаш работа, сам си сборуаш, сам си слушаш. *Прил.*

Сбрали са Кюра и Мара. *Ахъчелеб.*

Сбърка са като гъска в мъгла.

Сбърка са, та каза правото.

Сбъркал конците. — *Побъркал си работата.*

Сбъркал са като куче в сливи.

Сбъркал са като куче на воденица.

Сбъркал са като куче на мост. — *Кога някой стори зло, та го хванат и той се сбърка, та се разтрепере. Думата е за дървен мост, когато куче няма как да мине по него.*

Сбъркал са като куче на бръв. *Лом.*

Сбъркали си шапките. — *Скарали се.*

Сбъхтали го сладки и медени.

Сбъхтали са (свадили са) врабците около чуждо просо.

Свак се бие да добие. *Пирот.*

Свак циганин си рашето хвали.

Свака коза за свой крак виси. *Пирот.*

Сваки ден леп, на добър ден слеп. *Пирот.*

Сваки е кука, а не е лопата. *Пирот.*

Свалили като циганите харача си.

Свари някому попара.

Сват по свата, че и двата.

Сват сваха задиря, сваха му са не опира.

Сватба без гайда — същи помен.

Сватба без курбан не става.
Сватба без цигулка, на поръки булка.
Сватба без цигулка вдовишка бива.
Сватба — свада.
Сватбата върви полека, а булката нема.
Свато, свато, та не струваш дукато.
Сватове дошли, а момата на кукли играе.
Сватосали са Марта за ерген, затой са е засмела.
Све су грабли, нема вила.
Свека квачка на гнездото си е яка.
Свека крава нощe е черна.
Свека крава свойто теле лиже.
Свека свекърва свойта снаха мрази.
Свекървата забравя, че и тя е била някога снаха.
Света Богородичке, помагай, а че и ти барем поритвай.
Света вода ненапита.
Света гора има, свето поле нема.
Света майка Богородица. *Лом.*
Света Неделя да му земе душата.
Света Петка и света Неделя. *Лом.*
Светеца за един ден минува.
Свети Боже — продай коже; свети крепки — продай шепки; свети безсмертни — дай да му смръкнем; помилуй нас — остави за нас.
Свети Димитър го пишат с бял кон.
Свети Еню наметнал кожуха за сняг.
Свети Илия го скъцал. *Щип. Или:*
Свети Илия да го скъца сос топузо. *Щип.*
Свети Илия с голямата бурия.
Свети като тиган на месечина, *или*
Свети като на тиган дъното.
Свети Никола най-напред направил своята брада, тогаз на другите.
Свети Никола извади циганина.
Свети Никола, кабанича си от теб искам.
Свети Никола не пази торбата, но якия подвръз. *Щип.*
Свети Никола, помагай, ама брадвата не слагай.

Свети пък не грей.

Свети рахангеле, да ти изсъхнат крилете, като не знаеш де да ходиш.

Свети Спас е къде нас.

Свети Танас не е фърлил още от 18-те кожуха ни един.

Светили му маслото.

Светих му маслото. — *Довърших го, убих го. Показва католишкото влияние, които светяват масло на смърт.*

Светло ти око — *казват в Скопие, кога е посрещнал някой свой род или кога се е избавил от някоя прекрита работа. Подобно на турското: „Гьозуна айдъ.“*

Световното на света остава.

Светувах черн свет.

Светят му очите на фенер.

Светят му очите като на котак.

Светят му (светнали му) ушите. — *Много мършав.*

Свещ му търси ти нему.

Свещта не свети надолу.

Сви го на̀две-на̀три. *Търн. и Ахъчелеб.*

Свива са като ахрянин. *Ахъчелеб.*

Свива са като циганин.

Свива си опашката.

Свивай си дрипите.

Свивай си устата.

Свидлива майка, крадливи деца.

Свидюва му са. *Ахъчелеб.*

Свил са като куче.

Свил се като куче на бачия. *Соф.*

Свил са като рибарски.

Свил са на охлюв.

Свила й са кърпата в тилът.

Свила му са змия в кисията.

Свила са като коло (търколо). — *За змия.*

Свила са като котка в чумаво.

Свила са като котка на зло време.

Свила са като мътеница (наденица) в копаня.

Свила са като сирота на помен.

Свила си детето като каделя.

Свинете са бият помежду си, но като видят вълка, всички са струпват връх него.

Свини гробо да му изрият. *Щип.*

Свини му груале у главата. *Щип.*

Свиня бисер не отбира. *Щип.*

Свиня блатска.

Свиня брада краси ли?

Свиня е в чуваля.

Свиня ката месец са праси. — *На кой се хвали, че жена му често ражда.*

Свиня кога са наеде, обръща коритото.

Свиня отбира ли ти от хубаво?

Свиня от кладенчева вода не отбира.

Свиня от съвет не разбира.

Свиня фучасва ли? *Или:*

Свиня урочасва ли?

Свинята всякога си е свиня.

Свинята е най-гнуснаво от всичко, а ний пак я ядем, че е благословена.

Свинята рови за главата си.

Свинята си не познава детето. — *За жена, която не познава своето.*

Свинята шчо е свиня, па се тражи от сой да е. *Щип.*

Свиреп кон от юзда не зима, *или*

Свиреп кон юзда го не спира.

Свири баба кукуза, играй деда с топуза.

Свири му с габрова пищелка, *или*

Свири му ти нему с габро̀ва пищялка.

Свирѝ му ти нему, ако щеш и с габровска свирка (пищялка).

Свири, Райко, играй, Трайко. *Щип.*

Свирила на върба.

Свое са бие с тояга, а хорското с комята, *или*

Свое чудо къде да го денеш, *или*

Свое чудо никъде се не дява.

Свое яйце от чужда кокошка е по-добро.

Своето сос стап (?), а тугьото сос комат. *Щип.*

Свои очи, а не чужди речи.
Свой звънец на чужд овен не вържѝ.
Свой кахър от чужда радос’ по-добър, *или*
Свой кахър по-скъп от чужда радос’.
Свой камене себе по главата. *Щип.*
Свой своего не храни (не гледа), но тежко (горко) му на кой го нема.
Свой своего не жалит, тежко кой го немат. *Дебр.*
Свой своего не люби.
Свой своего и да н’ люби, длъжен е за него да се губи.
Свой своего над яма води и пак не ще в ямата да го пусне (тури).
Своя къщица, своя слободица.
Своя къщица, своя волица. *Също:*
Свой полугалуе, свой попърдалуе.
Своя къща, своя попърдалница. *Щип.*
Своя риза по-близо е до свое месо.
Своята крава ни дава мляко, а то не чуждата.
Своята рака дека ке те почеше, друга не може.
Сврака му мозък изпила.
Сврака на сврака еде яйцата.
Свраката по църтенето, сокола по хвърченето.
Свраката да научи на еребицата ишкиня, побъркала и своя.
Свраки очите ти да изпият.
Сврасни го, че бъде що бъде.
Свържи пръст, тръгни през село, ще чуеш хилядо церове; ама никой за него си не може са изцери.
Свържѝ с лико, па не казвай никому.
Свърши Петко работа — изплаши децата, изтрепа жените. *Соф.*
Свършѝ, Пане, работата.
Свърши са на пилафя маслото.
Свърши са ракията, прекъсна са лакардията.
Свърши-щат му се костите.
Свършил двата края и средата, *или*
Свършил си работата, останало двата края и средата, *или*
Свършил двата края, остава му средата. — *Казва се на смях на някого, когато още не е почнал работа, която трябвало да свърши.*
Свършил работа, колкото псето на нива.

Свършил си работата. — *Умрял.*
Свършок гащи за три дни.
Свят е, не прави, да не намериш.
Свят иде наоколо, а неволя редом.
Свят като цвят.
Свят ли станал, разгръщай, че тъпчи.
Свят ми са вие.
Свят сякакъв. — *Съкращение от:* „Свят широк, хора сякакви.“
Света го има за магаре, ний го имами за владика. *Лов.*
Света да изгори, рогозката му не изгаря.
Света да изгори, Райкина мома изгоря.
Света е на младите.
Света е сълба; един слязва, друг са качва, *или*
Свето е мердевен; едни се качуват, други слезат. *Щип.*
Света за злите рай, за добрите мъка безкрай.
Света като го знае, що да крие от Бога.
Света му са ушите.
Света не е решето.
Свето ми се върти из главата, като на прерасла девойка женяне. *Соф.*
Светът си вигюва (вижда). *М. Търн.*
Светът е колело; блазе му кой го завърти.
Сгази на като луда крава телето си.
Сговор къща не събаря.
Сговорна дружина и в петък благо яде.
Сговорна дружина от сеймени са не бои.
Сговорното е най-умното.
Сгода длъг и до сто години са наплаща.
Сгодила са Лелка за лудиго Велка.
Сградили си черква и й направил вратата.
Сгрешили дюлгерите, а пък бягат (бесят) шиварите.
Сгъгрил са като сръп на планина.
Сгърчил (сгъгрил) са като коза в дъж.
Сѐ агино пиле, дор го ошумолиле.
Сѐ в един дол ходят да берат дренки.
Сѐ добро даде Господ.
Сѐ едно плаща.

Сѐ едно, та едно.
Сѐ е малко на попово око.
Сѐ жени, нема ни една Злата.
Сѐ кобилите вършат.
Сѐ ми са върти из главата.
Сѐ надуват като орел в торба. *Крушево.*
Сѐ нещо си има времето. *Щип.*
Сѐ от главата пие вода.
Сѐ по Бога ходих, доде ми са подадоха Божите кости.
Сѐ посмея хръбол (ърбол) на щръбол. *Милад.*
Сѐ попарил от млекото, дуват и на мъщеницата.
Сѐ преснемай, не притуряй, да виш колък куп ще стане.
Сѐ что добро и красно еже жити братя и сестри вкупе. *Калугерска.*
Сѐ са едно писани.
Себе си боди с по-малка игла, а за другите дръж по-голяма.
Севда от огън по̀ пари.[1]
Севда става на нямане и на боклука.
Сега вранчетата знаят, а враните да мълчат.
Сега е женска годината — т.е. жените владеят.
Сега ейцата коткодечат, а кокошките мълчат.
Сега като си умрял, какво да ти права аз тебе.
Сега кучето не познава кой му е господаря.
Сега ли си дошла, куковаро.
Сега ми дай и секога, па не дай веке никога.
Сега може, час Боже. *Щип.*
Сега мокря, сега бръсна.
Сега не ги парят, непарени ги щавят. — *Кога иска някой пари.*
Сега не мръква, ей сега ще съвне.
Сега не е шега.
Сега съвсем не са яде.
Сега сеят трънето, по които да минат царските хора.
Сега та видях, че си сляп. — *Мъж се връщал, без да носи нещо, и жена му го посрещнала с тия думи.*
Сега та намерих, сега та опосках.
Сега ще ти изпия кръвта.
Седи гюрдюл на пътя, та са смее на стовна. *Харманли.*

Седи като дран козел на ченгел.

Седи като квачка на мътеци.

Седи като на тръне.

Седи между два стола.

Седи ми щуро.

Седи мирен, да не доде пухо и рево.

Седи мирен, да не слезе дървен господ, *или* да не ядеш дървен блъсък.

Седи мирната, да не доде баба котуза.

Седи миром, до-ща ти секиром.

Седи миром, кога ти никой не застъпва опашката.

Седи на кон, сякаш че са го самодиви настанили.

Седи сам, да не та е срам.

Седи, седи, па на магарето „чуш“ казва.

Седи срама на пътя, че са смее на пътниците.

Седи, та са чуди.

Седи, та са потрива. — *Мързи го.*

Седиш под дървото (крушата), барим с крак поритай.

Седни зле и пръдни, че хората криви, *или*

Седни криво, че пръдни, пък бобът крив.

Седни на смет, че теб късмет.

Седни — ох, стани — ох, сложи пита, не са дига.

Седни си на яйцата.

Седни си на гъза. — *Мирясай.*

Седнал дядо на бучка да си шие торбичка.

Седнал дядо на бучка, та си нещо клатучка.

Седнал на ушите си. — *Не чува.*

Седнал Петко покрай плет, подплеснал са като кмет.

Седнал старчок на чука, до зелена бука, да си кове иглички. — Защок му са иглички? — Да си шие торбичка? — Защок му е торбичка? — Да си сбира желатчак. — Защок му е желатчак? — Да си храни свинянца. — Защок му е свинянца? — Да си храни бабичка. — Защок му е бабичка? — Да му роди дечинки. — Защок му са дечинки? — Да му сбират клечици. — Защок му са клечици? — Да си вари кашица. — Защок му е кашица? — Да си храни дечинки. — Защок му са дечинки? — Да му пощат брадица. — Защок му е брадица? — Да гу

слега снъжица. — Защок му е снъжица? — Да му вари чорбица. *Ахъчелеб.*

Седнал хрълбе на пътя, та са щърблю присмива.

Седнала да се оплаква като жена на чужд гроб.

Седнало корубчето и са присмива на казана.

Сее му на корена просо. *Панагюр.*

Сее на чуждо гувно скивале. *Панаг.*

Сее ряпа на парясано огнище.

Сей орехи в решето.

Секи аресва себе си.

Секи ат и сакат.

Секи брадат като видяхми, баща го сторихми, *или*

Секи брадат не го имай за баща.

Секи брани от очите си мухите.

Секи гледа себе си.

Секи[2] глух — половин луд.

Секи ден Боян не пеят, ами през Велики пости. — *„Боян“ — игра някаква, която се пее в Кърклиселийско.*

Секи ден има и белата си.

Секи ден Мара гиздава, на свят ден Мара гнидава.

Секи ден на банята, доде сере дявола в копанята.

Секи ден не е Великден.

Секи ден не бива Колада. *Или:* Не е Божик секи ден. — *Тур.: „Хер гюн байрам олмас.“*

Секи ден новичко, на Великден ветичко (на свят ден старичко).

Секи е на къщата си (своя дом) господар.

Секи е на свойто малко господар.

Секи е на себе си най-близък.

Секи занаят си иска и халатя (сечивата).

Секи зарар учи човека на ум.

Секи знае да ляга, ама на двама приляга.

Секи знае де го трепе самаря.

Секи знае своето бреме.

Секи знае свойта, а Иван неговата.

Секи знае това що знае мама, ама сака да са двама.

Секи има грижата си; у мелника — водата.

Секи има по един чер ден, ама кому как доде.

Секи има сал една душа.

Секи има свойто скришно.

Секи има срамота (грозота), ама на когото са види, нему са смеят.

Секи лъж има и свидетел.

Секи мечкар казва неговата мечка по-хубаво играе, *или*

Секи мечкар свойта мечка хвали.

Секи може да еде хлеб, ама не секи да меси.

Секи мъж с нови гащи: моя мъж, ни нови, ни вети.

Секи на свойта воденица вода навръща.

Секи обича, който му прилича.

Секи обича хубавото.

Секи от памето си тегли. *Соф.*

Секи пита за майка му, за баща му никой не пита. *Или:* Секой траже майката, а не таткото. *Щип.*

Секи по своему, а магарето по старому.

Секи по себе си съди за другите.

Секи поп в свойта книга е вещ.

Секи приказва за своята бащина.

Секи припка на свършен харман.

Секи пред къщата си нека мете.

Секи петел на бунището си пее.

Секи рак в дупката си е силен.

Секи са бие, за да добие. *Соф.*

Секи са е с късметя си родил.

Секи са лъже, смъртта не може.

Секи са чеше, дето го сърби.

Секи сам си са похваля и похуля.

Секи сам си са обича и сам си са мрази.

Секи своя калпак знае накъде е.

Секи свойто хвали.

Секи свойта пръдня обича да мерише.

Секи си вирнал дядова, отива за сняг.

Секи си търси своето.

Секи си хвали булчето.

Секи старец и зналец. *Берков.*

Секи с касметя си ходи.

Секи с светеца си.
Секи с чорбата си ври.
Секи тегли въглена към своето яйце.
Секи тегли чергата към себе си.
Секой тегли въглено към неговото яйце. *Кюст.*
Секи турчин себе си дере.
Секи турчин не е за везир.
Секи търси круши по своите зъби.
Секи хвали своето, *или:*
Секи хвале свойто пале.
Секи ходи с честта си (късметя си).
Секи циганин своя кон хвали.
Секи час по залък.
Секи що са е потил, пълна бъчва ще има.
Секи яйца масло искат.
Секиму Господ сѐ едно не дава.
Секиму неговата пръдня на измирно мерише, а нуждата на колендро.
Секиму нуждата според него си.
Секиму са иска хубавото, ама да видим как ще го достигне.
Секиму са прилепя.
Секиму своя неволя.
Секирата отведнъж не сече. *Щип.*
Секоа муа мед да береше, бумбаро най-веке ке набере. *Щип.*
Секоя крушка и шишка. *Милад.*
Секоя коприва не боде. *Щип.*
Секоя ластовица свойто гнездо хвали. *Кюст.*
Секоя овца не дава по равно млеко. *Щип.*
Село без кучета и белюк без цървиви не биват. *Дем. Хисар.*
Село без кучета (псета) не бива.
Село без луд не бива.
Село виждано калаузин не ще. *Тур.*
Село гори, баба си я реши.
Село горит, баба се чешлат. *Дебър.*
Село горит, баба се чешле. *Крушево.*
Село го храни. *Ахъчелеб.*
Село договаря, село отговаря (за някого).

Село има, име няма.

Село минува, кръчма не заминува. *Или:* Чешма заминува, кръчма не заминува.

Село хвали, в град живей.

Селото не е гръцко, ала е гърчаво.

Селото туря попа, селото го изважда.

Селото хубаво, името му не струва.

Селска го зоба зобили, селски го кучета ели. *Ахъчелеб.*

Селска заблява (залъгалка). *Ахъчелеб.*

Селски уста не са чувал да ги запушиш. *Ахъчелеб.*

Сен да влез, бу да влез, хеписиниз да влез. — *Турчин като карал по въстанията българи да ги запира, а те се уговаряли кой да влезе по-напред.*

Сено — коприна — *т.е. тънко, хубаво.*

Сере в паницата, от която еде.

Сери си на късметя.

Сертио оцет сам на себе си докундисуа. *Щип.*

Сермия му в кесия, хармана му е в корама, халиса му е на гърбия. *Ахъчелеб.*

Сертме (серкме) топло не държи.

Сестра милей брат като пръстен съд, а брат милей сестра като меден.

Сетила се леля за каделя, кога че то било срещу неделя.

Сетила са хурка за къделя, то било срещу неделя.

Сетне каяне няма фяйда, *или:*

Сетни ум полза не докарва.

Сетни ми уме, де ми беше по-напред.

Сетни ум пари не чини (струва).

Сетни ум файда не докарва.

Сетни ум — на магарето под опашката.

Сетни ум — сѐ без ум.

Сетне уме, къде беше по-напред (вчера).

Сетнята убива първнята. — *За заповед.*

Сето Мара втасала, саде са не сресала.

Сето село каил се сторило, само кукните луге не се чинат каил. *Мак.*

Сече гоздеи.

Сече като со ножици. *Щип.*
Сече му ума (главата).
Сече му юма̀н. *Ахъчелеб.*
Сечѝ пън, правѝ Иван.
Сечко сече, март дере, април кожи продава.
Сечко сечат, марта влачет, април носит, препродава. *Валменци, Мак. и Желез. река.*
Сеше булката със висулки.
Сеше псища отмък, сая псища примък. *Самовод.*
Сефтето му хубаво.
Сеял жито, изникнало ичемик.
Си има мушица на капица, *или*
Си има мувата на капата. *Мак.*
Сиво момче, бял калпак, стръмно усои ду, ду, ду.
Сиди му са на сдялка. *Ахъчелеб.*
Сила без разум сала са съсипва.
Сила Бога не моли. — *Значи: 1) Не можеш да накараш някого силом да моли Бога; 2) Силният Бог не моли за нещо, сам си го зима, направя.*
Сила воля разваля.
Сила дълго не трае.
Сила е сал у едного Бога.
Сила кола ломи.
Сила превзе земя и градове.
Сила соли.
Сила фараонова.
Силата е в солта.
Силен дъж много не иде.
Силен като аслан, върна са посран.
Силен мъж, полвин живот. *Или:*
Силния мъж преполвява дните си.
Силистренски икрам.
Силна войска със войвода, а пък земя (народ) със свобода.
Силна сила два дни била.
Силна сила до могила.
Силните се сърдят.
Силния по-лесно се скопява.

Силом баба у рай вляла.
Силом добро не става.
Силом заец не са лови, ами с колай.
Силом зимаш, силом не мож да̀.
Силом хубос’ не става. *Или:* На силом хубос’ не бива.
Син дрян стана. *Ахъчелеб.*
Син дрян ли си. *Ахъчелеб.*
Син като клин, зет като мед. — *За майката.*
Син като млин, зет като лед. — *За бащата.*
Син като пелин.
Син ли си, пелин ли си; зет ли си, мед ли си.
Син на баща си.
Син оженен, комшия е веке.
Син като пуйча глава.
Син котлен *или* синьо котлено.
Син парцал го не вярвай.
Син, посинели му очите. *Или:* Да му посинеят очите.
Сина жени, кога искаш, а дъщеря дай, кога можеш.
Сине мой драги, не ходи по женски праги.
Сине петляно — *т.е. като петел, кога се е бил и посинял.*
Синко Гръгалчо, Гръгалчо.

„Синко, рекла враната на врансчетата, като видите челяк са наведе от земята да земе камък, фъркайте и бягайте.“ Едно вранче тогаз рекло: „Мамо, ам че ако е камъка в ръката му?“ — „Е, сега, синко, вий знаете сѐ по-добре.“

Синца ходим код Бога, а не синца по Бога.
Синю като синето небе.
Сипали му са сол в калецан. *Ахъчелеб.*
Сипи, мъжо, кашата на рамо. — *Толкоз работна била, че да се не бави, кога яде.*
Сирачето само си обрязва пъпа.
Сирацки хак не зимай. *Ахъчелеб.*
Сирене без дупки, хляб с дупки яж. *Или:*
Сирене без дупки, хляб с дупки, вино без пяна, ракия с пяна.
Сирене гозба ли е, магаре стока ли е, върба дърво ли е, овчар либе ли е, калугер човек ли е.
Сирене няма, попара дроби.

Сирене — що плаче, ракия — що не плаче.

Сирене мазно, а ракия що са искри.

Сиренето добро, мяхът кучешки.

Сиреч името му коте.

Сирница, свирница. — *Има двойно значение.*

Сиромаси власи, обрали си (онодели си) попа.

Сиромаси власи, със печено праси.

Сиромаси гладни, ама правото си сакали. *Соф.*

Сиромасите си горят свещите да смятат на болерите парите.

Сиромах, богат, какъв да бъде, сичките Господ ще ги съди.

Сиромах видиш ли, стъпи му на врата, *или*

Сиромах видиш ли, натъпчи го в калта.

Сиромах е, ама си има парички.

Сиромах е дявола, че няма надежда.

Сиромах е кърлежа, че дупе няма.

Сиромах поскъпява, сиромах наевтинява.

Сиромах са от обир не бои.

Сиромах три пъти се радва на дрехите си: кога са нови, кога ги обърне и кога ги закърпи.

Сиромах хаджия, дрипав поп и гърчава свиня едно е.

Сиромах челяк и от глад спи.

Сиромах челяк, готов дявол.

Сиромах челяк с половинка минува, *или*

Сирома' и сос половин поминуа. *Щип.*

Сиромах челяк с работа навива.

Сиромах човек е научен на тегло.

Сиромаха чака, времето минува; изгуби са сиромаха и времето престана.

Сиромаха щом са замогне, никому не ще да помогне.

Сиромашио, и в село си тежка, камо ли в къщата, дето лежиш, *или*

Сиромашио, тежко на селото, а камо ли мене, сиромаху.

Сиромашия, голотия.

Сиромашия до шия, неволя до воля.

Сиромашия дор до шия.

Сиромашия и кашлица не могат да са крият.

Сиромашия и круши продава.

Сиромашия и телци пасе.
Сиромашия може да се търпи, слободия не може.
Сиромашията е най-тежка болес’.
Сиромашията купува по една ока брашно и от нас е по-весела.
Сиромашията не е играчка.
Сиромашко агнето и му широка опашката.
Сиромашко лято.
Сиромашлъка е от Бога, пиянството е от дявола.
Сиромаш’та смирява ушите.
Сиротинска (сиромашка) майка.
Сиротите пъдарки, таквиз гъби за подарки.
Сит — весел, гладен — плакал.
Сит вълк и побългарен гърк да ги не вярваш.
Сит вълк и кръстен чифутин не са за вяра.
Сит вълк по-големи бели прави.
Сит вълк пак овцете дави.
Сит да гостиш, богат да дариш, тежко е.
Сит като Пенчовото дете на Лазар. *Щип.*
Сит като просяк.
Сит на гладен не хваща вяра.
Ситият не вярва на гладният.
Сит на гладен не разбира.
Сит не разбира гладния.
Сит гладен не веруа. *Щип.*
Сит оче наш на дявола очи вади.
Сит, па тогай богат. *Соф.*
Сит — пиян, мъртъв — гладен.
Сит съм на таквиз добрини.
Сит търбух за наука глух. *Светогорска.*
Сита мечка стопан не припознава. *Прил.*
Сита мешлина хляба пробира.
Сита му мешина, дълга му година.
Сита свиня корена ни рови. *Ахъчелеб.*
Сите бегат по долу, попо бега по голо, *или*
Сите бегат по долу, попо бега по ридо, капата му на зидо.
Сите викат жаба е, попо вика мечка е.
Сите овце не пущат еднакво млеко.

Сите овци прескачат ли ведрото. *Соф.*
Сите са сопораджии. *Мак.*
Ситият гостенин лесно са гощава, *или*
Ситият гост лесно са гощава.
Ситият спи, а гладният ходи да търси хляб.
Ситно брашно като пяна.
Ситно камъне брой нема.
Ситно като просо.
Сито дупе пърди, гладно не пърди.
Сито куче сайбията си хапе.
Сичката гюрюлтия сѐ за хляб.
Сичката е работа в захващането.
Сичката ми грижа лук, а пък бълнувам чесан.
Сичката ми горест, че умрял мъж ми.
Сичката му памет на езико. *Соф.*
Сички болестни освен килава Яна.
Сички викат на Марка.
Сички деца с едни сърца.
Сички дойдоха, а ти си долетял.
Сички други наедно, краставия на башка.
Сички коне заиграха, де и ти, Сивчо.
Сички светци му помогнали, токо Господ му отмогнал.
Сички свине сѐ една зурла носят (имат).
Сички сми луди, кой много, кой малко.
Сички тълчица (хаван), сал той тълчок. *Мак.*
Сички цигани сѐ един джинс са.
Сички, що се мият, не сядат на софрата.
Сичките видят как съм в село, а никой не види как плача.
Сичките добрини не биват (не се събират) на едно място.
Сичките къси, аз без опашка.
Сичките овце не пущат еднакво мляко.
Сичките пръсти не са равни.
Сичките пръсти се едно болят.
Сичките стари (ветхи) — хубави, а имотните — добри (умни).
Сичките сѐ през Нешкиното бърдо.
Сичкия вик е на вълка, а зад вълка и лисицата сита, *или*
Сички хукат на вълка, а край него и лисицата сита.

Сичко бива до време, само Господ до века.
Сичко завършва чичо Мито.
Сичко зинало за пари.
Сичко зло за тебе.
Сичко знам, сал не знам кога ще умра.
Сичко има Мара, сал си фереджа няма.
Сичко прави сѐ наопаки.
Сичко прехожда.
Сичко са купува, само живот не може, *или*
Сичко са купува, здраве са не купува.
Сичко са менува, освен волята Божия.
Сичко са струпа върху му.
Сичко си има времето.
Сичко си има мярката. *Ахъчелеб.*
Сичко си има редът.
Сичко си има мастора. *Или:* Сяко са бои от мастора си.
Сичко (си) Мара фтасала, сал туй й останало.
Сичко си Мара фтасала, сал са не срясала, *или*
Сичко Мара стасала, само се не изсрала. *Кюст.*
Сичко съм купила, и зъмята под камъка.
Сичко туй е негово масло.
Сичко ще бъде, сал на кюсето брадата няма да поникне.
Сичко ще бъде и пребъде, нас не ще ни има.
Сичко що свети, не е злато.
Сичко що фърка, не са яде.
Сичко шчо лети, не се яде. *Щип.*
Сичкото бърка нямането.
Сичкото до време, пиянството до гроба.
Сичкото е в парата. — *Тур.: „Парада селям, парада келям.“*
Сичкото е до време.
Сичкото е до наука.
Сичкото е за сиромаха дадено.
Сичкото е (доброто и злото) за човека.
Сичкото е лъжовно, само смъртта е истина.
Сичкото е мъчно, доде го научиш.
Сичкото е по-малко до волята Божия.
Сичкото е сиромаха да тегли.

Сичкото е хубаво, шарено на според челяка.

Сичкото ли яйце в чорбата? — Сичкото, сичкото, да знай душа кога й благо яла.

Сичкото лято една опашка и тя червива.

Сичкото минува и туй ще мине.

Сичкото наопаки и сватбата в сряда.

Сичкото отиде, без баща (баба) останахми. — *Тур.: „Хеписи гитти, бабасъз калдък.“*

Скакул каку доскаку. *Лом.*

Скапа̀а ли се колата, триста ти коловозници за пара. *Щип.*

Скапал опинци не е псофисал. *Малешевска.*

Скапано дваж не боли.

Скача като бесен, *или* обесен.

Скача като заклан.

Скача като заклана кокошка.

Скача като луд (мряна, пиян, попарен).

Скача като магаре от конски мухи.

Скача като млад без крака.

Скача скоклю, доскача са.

Скачал, та не дотропал.

Скачал, скачал, не дотропал.

Скачала Завра с месюве.

Скенджата изважда маслото.

Скита се като куче без сайбия.

Склекна са Вранчо, не може да носи катраня.

Склещили са като кучета.

Скопосва са да гладува.

Скопява кучетата. — *Не върши нищо.*

Скоро баби деветини и дядо му третини. *Руп.*

Скоро да идеш — да сякам, че отиваш, а ти да са връщаш.

Скоро дето са вкисва, скоро са и прокисва.

Скоро и бърже баби деветини.

Скоро ли ти тряба?

Скоро, мари снахо, дай да ям, на гости съм бил.

Скоро слагай, че от сватба ида.

Скоро скъсвай са от тука — *т.е. махай са.*

Скоро, скоро да го заровим, да не стане д… му.

Скоро ще убие пукала.
Скоро ще чуе алилуя — *т.е. ще умре*.
Скорото ходене не са продължава за много.
Скорчо са поскоросал.
Скоченил се, да се не скочене. *Щип.*
Скочи като юнче, като му влезе муха под упашката.
Скочил през иглени уши с коня барабар у циганско гърне. *Враца.*
Скочили на него и хала, и врана.
Скрил са като бълха в гащи.
Скрил са като плъх в трици.
Скрил са като червиво куче на сянка.
Скриптят като ненамазани кола.
Скришната, през плет.
Скришното на мегдан излева. *Щип.*
Скроена му е работата. *Ахъчелеб.*
Скрои-ща му капа.
Скръбно сърце яде, болно не яде.
Скубе радоквата от корен. *Щип.*
Скули иързули.
Скупога дваж боли. *Пирот.*
Скълчи си вратът.
Скъп баща, крадлив син.
Скъп е град и за петаче, кога го няма.
Скъп и лъжлив лесно се погодяват.
Скъп на триците, евтен на брашното.
Скъп повече плаща, а лек по-далек охажда.
Скъп хлябът, кога пари няма.
Скъперниковото богатство го ядат нехайковци.
Скъперникът само кога умре, прави добро.
Скъперниците държат света.
Скъпия двойно харчи.
Скъпио два път плаща.
Скъпо, ама сладко.
Скъпо, ама струва. — *Кума подложила на кума в една паница боб и малко хайвер, а той казал, че хайвера пѝ го бива.*
Скъпо земи, скъпо дай.
Скъпо яйце за свят ден.

Скърца като върбов клин.

Скърца като колело без катран.

Скърца като неподмазан клуп. — *Бъбри, кара се.*

Скършен като заец (като петел).

Скъсали кърпата. — *Скарали се, разделили се — от турския обичай, кога була иска да се раздели с мъжа си, съдирала си кърпата.*

Скъсали му са дните.

Сла’а Боже — слава Боже.

Слаб му ангела.

Слабопън лесно са пъни.

Слабото одве по-яко бива.

Слава Богу, на евреин нямам да давам.

Слава славея не храни.

Славата му голяма, парите му малко.

Славея тегли от езика си.

Слага гла̀ва како гуска у’ан. *Пирот.*

Слагат са като ляб и сол.

Сладичък ми поидвай, зето — *рекъл на зетя си някой тъст.*

Сладката дума отваря златната врата. *Щип.*

Сладки думи железни врата отварят.

Сладки заговезни, леки пости.

Сладки и медени — *казват на самодивите, за да ги подобрят.*

Сладки и медени, кисели и горчиви.

Сладки са, сладки, добри са за държане; ако са гнили, ти си върви — *тъй отговарял глух, а още и щур, който продавал круши, кога го питали колко ги дава*.

Сладко било мешно сирене със топъл хляб — *казал на баща ми брат му на татя, като видял през плет в Добруджа като едели едни овчери*.

Сладко било топла погача с кисело млеко. *Соф.*

Сладко ви здраве и кола имане.

Сладко вино, женско вино.

Сладко ги едеш, кисело ще ги бълваш.

Сладко е да папаш, но горчиво да плащаш.

Сладко и благо кърваво излагат. *Дебър.*

Сладко като във глад.

Сладко като майчино мляко.

Сладко като мед, хладно като лед.
Сладко съня сутрин, вети дрехи Великден.
Сладкото едене, кисело бълване.
Сладък кършей (залък) ми не дава.
Сладък язик е най-сладкото нещо.
Сламка да му е остър маждрак. *Лом.*
След бурята тихо време настава.
След гръмотевицата и дъж ще вали.
След дъж и слънце.
След дъж качулка.
След дяволът вървѝ и Богу са моли; по дваж ходѝ на черква и на другите зло прави.
След зимата топло иде.
След Коледа, коладе ле.
Слез, Боже, та гледай.
Слез, кокош, да та изям.
Слязи от черешана, забури корбанан. *Ахъчелеб.*
Слезни, пита, да та изям.
Слезнал му айаро. *Щип.*
Слязъл от конят и са качил на магаре.
Слива не струва — *т.е. няма никаква цена*.
Сливи за брашно.
Сливи, дрисливи *т.е. никакви*.
Сливи му в устата, че не може да продума.
Сливи, орехи, рогове. — *Тъй се смеят на евреите в София, които ходят по сборите, та викат така да продават. Преносно значи нещо безсвясно казано.*
Сливи продава — *казват, кога личи, че жена е хапана за гушата*.
Слободен, та са смееш. *Лом.*
Слободия ги е надула. *Берк.*

Слободия, неволия. — *„Слободия“ значи охолно живеене; който иска да е слободен, трябва да неволи, т.е. да са минува с какво да е, да прекарва как може. Понастоящем тия думи са поизменили значението си, може би от дългото ни робуване.*
Слободия от неволия по-лошо.

Слободия, поразия.

Слободията по-лоша от неволията.

Слободията — печен божур. *Лом.*

Слога челечец.

Сложи (сне) воденицата — *т.е. за да говори по-ниско.*

Сложили са като гъска и прасе.

Сложни калугере среда и петък мръсат. *Щип.*

Сломи на комаря ногата, изтичат му чървата. *Лом.*

Слуга да чува много и да знае, ала да говори малко.

Служба без корбан не става.

Служба не е дружба.

Службата е хубава, блазе му, който може да служи.

Служи на умния, да заповядваш на лошия.

Слухти като плъх.

Слуша, да го не слуша Господ. *Щип.*

Слуша като безушка игла.

Слуша като с моите.

Слушай го в две, гледай го в три.

Слушай дявола, доде минеш моста.

Слушай много, думай малко.

Слушай окото си повече от попа.

Слушай старите, за да остарееш.

Слушайте глухи, гледайте слепи. *Велес.*

Слушал със носа си.

Слънце грее (пече), дъж вали, дявола са жени. *Или*

Слънце грее, дъж вали, смейте му са, кокошчици, да ви растат опашчици.

Слънце зайде зад гора, ляб нямаме ни кора. — Доще тейко от гора, доне-ще ни по кора, надроби-щем си попара в голямата копаня.

Слънце на изток, а Бог на помощ.

Слънцето грее и в кала, ама не са окалва.

Слънцето наред грее — едни сутра, други вечер.

Слънцето на копраля — *т.е. изскочило колкото една копраля.*

Слънцето не изгрява за едного.

Сляп абаджия конецът си губи.

Слеп да киниса. *Щип.*

Слеп за свето, окат за чедо. *Соф.*

Сляп и хром обират дом.
Сляп и с двете очи.
Слеп сиромах е. *Щип.*
Сляп слепеца мрази.
Слеп слепца водит. *Мит.*
Сляп сляпаго води, и двамата в ямата.
Сляпа баба дето удари, лек няма. *М. Търн.*
Сляпа баба не види, който види, да бяга.
Сляпа кокошка кога прогледа, иска да са качи и на петела, *или*
Сляпа кокошка кога прогледа, и на петела са качи, и на стобор кокориже.
Слепец за път и будала за съвет не трябва да питаш.
Слепият, който остане, омъдря го.
Слепият дари, ама не му казвай накъде да върви.
Слепият кого долови, той отвлича, *или*
Слепия когото хване, той отдява, *или*
Слепият когото хвати, той си пати.
Слепият са моли за две очи.
Слепия допрял до камък и там сяка сичкия свят.
Слепия що докопа и охлопа.
Сляпо като прогледа, през девет баиря (планини) види.
Сляпо като прогледа, далеко вижда.
Сляпо не прогледна.
Слепчо видял предните, за дирните не пита.
Слепчо слепи ниедин. *Щип.*
Слепчо търси игла в сламата. *Или:* Слепия дири игла в сламеницата.
Смахнат такъв, та клика.
Смая са като кокошка, кога град вали.
Смаяло са като куче в небрано лозе, *или* като псе в сливи.
Смаях са каква да я върша.
Смее са като гивендия (като курва).
Смее са като луд.
Смее са като луд на секира. *Соф.*
Смее се като Мара със сватове.
Смее са като умрял кон.
Смее са през глава.

Смее са на лапавица — *т.е. ту му се смее, ту му се плаче*.

Смее са на пресеклица.

Смееш ли са много, ще плачеш по-много.

Смей са, дядо, да са смеем, че дано са проумеем.

Смей са на старо, да остарееш; не са смей на луд, да не полудееш.

Смей са на поп, че няма да са опопиш.

Смейте са, деца, че са смее баща ви и майка ви.

Смейте са, деца, че е настало весело време.

Смейте са, дорде ви са смее.

Смесили вълната.

Смеха е чер и бял.

Смехми са, та са разкривихми.

Смехми са, дор са изпотърколихми.

Смигнал си на някоя, затова ти е станал ичемичец.

Смирен, та лукав.

Смирната лисица кокошките яде.

Смирни калугери среда, петок мърсат. *Милад.*

Смирява са като дявол в картуна.

Смислен ако са излъже, на малко са не излъгва.

Смок свири на върба (на брега), напреки, на пръсник, та лика, та клика, сбирайте са войници, на царево коленце, циглю, миглю, татарин, та турчин, та ключ. — *В играта „коца-маца“ за избор по пръстите*[3].

Смола ми даде, катран ще ти дам.

Смоляви ръце не са за нийде.

Смръка като сингер. — *Пие много.*

Смучи като смок. — *Пие много.*

Смъкна каймака.

Смъкнали му ихтибаря.

Смърди, не вони.

Смърди от господство.

Смърдиш ми, не смърдиш ми, под носът ми си.

Смърдиш, пръсто, не смърдиш, свой си.

Смърдливо буре виното разваля.

Смърт без причина не бива (не става).

Смърт да та стигне, че клетва да та не стига.

Смърт на зъби не гледа.
Смърт очи не вади.
Смърт са не лъже.
Смъртен човек, смъртен грях.
Смъртника го на гробищата носят, а живия на черкова водят.
Смъртта виси на врата му.
Смъртта му под носа му.
Смъртта му е от водата. — *За магаре, купено от парите на краставици.*
Смъртта наред не ходи и ред не оставя.
Смъртта не гледа стар ли си, млад ли си.
Смъртта не гледа (не пита) чий си син.
Смъртта не гледа никого в мустаките.
Смъртта не гледа ни старо, ни младо.
Смъртта са не изкупува.
Смъртта са явила в света, като проводила по-напред главоболието.
Смъртта с ред не иде (ходи).
Снага вино пие.
Снамери го белата на сухо (на сух път).
Снася му петелът.
Снахата проговаря и под махрамата.
Снели циганите харачите.
Снема звездите.
Снема му самаря.
Снемат го, доде да са поплаче довицата от мъжа.
Снеми самаря, раните са видят.
Снесла кокошката, кудкудечи петелът.
Снесла кокошката яйце и окрякала всичката махала.
Снета глава цяр няма.
Снощи булка дошла, снощи свекра била.
Снощи булка доведоха, отзарана дете роди. *От песен.*
Снощи везир, сега резил.
Снощи да съм умрял, не щях туй да чуя.
Снощи ма е било, сега ми е мило.
Снощи рече, днеска (сега) нече. *Соф.*
Сняг да лети, пак няма да се налепи у него. *Ахъчелеб.*

Снег не пада да измори света, ами да се види на всека зверка дирята. *Щип.*

Со аир, со берекет, со Бога напред. *Мак.*

Со Бога напред. *Мак.*

Со гнили дръве огън се не пали.

Со деца не сръкай млеко. *Милад.*

Со едно пиле не иде лето. *Милад.*

Со мир, со берекет, со магарина на вилает. *Мак.*

Со твоята паница по твоята главица.

Собата е зимна градина.

Сок, сок, ама не е от пресол сок.

Сокол, ама гол.

Сокол из вранско гнездо.

Сокол с перата лети, а не с месото.

Сол и пипер, хазлъ гидер.

Сол и хляб сми ели заедно.

Сол и хляб, готов обяд.

Сол му трие на главу. *Куман.*

Сол от соларя, дърва от дърваря.

Солено — *т.е. скъпо*.

Солта за ляба.

Солук зима, беж та дома.

Сомун душманъ̀. *Тур.*

Сос бело лице излезе. *Щип.*

Сос една ръка дай, сос друга земи. *Щип.*

Сос един камик кукя не се прави. *Щип.*

Сос игла бунар копа. *Щип.*

Сос каква мера мериш, сос таква ке ти мерат.

Сос какви се собереш, таков ке бидеш. *Щип.*

Сос коза на оране не отивай. *Щип.*

Сос лаф пилаф не бива. *Щип.*

Сос опашка лъжа. *Щип.*

Сос приятел шчо се връше, сос пари не може да се връше. *Щип.*

Сос трън да ловиш, нищо не можеш да закачиш. *Щип.*

Сос четире очи е. *Щип.*

Софийска потуркиня.

Софийски винар.

Сошил си колената. *Щип.*
Спа като къпан. *Или:* Спах като къпан.
Спаси Боже.
Спастряй, доде имаш.
Спастряй дървата за през марта, да не гориш ко̀лето.
Спастрянето е дваж печала.
Спепелиса го. *Ахъчелеб. — Опропасти го.*
Спепелиса му кокалена. *Ахъчелеб.*
Спи като заец (заяк).
Спи кучето и бълнува.
Спи юнака, лелей и бълнува.[4]
Спира са колкото вода в яз.
Спира са колкото прах на тъпан.
Спистяванието от печалянието е по-спорно.
Спити-ща ти дупето. — *На деца, кога плачат за пита.*
Сплете му са изикан. *Ахъчелеб.*
Сплел са като петел в кълчища.
Сплута тиква.
Сполай на Бога, *или*
Сполай му.
Спомени душа, напълни гуша.
Спор и берекет.
Според братца и невеста.
Според времето и хорото.
Според главата и бръсначето.
Спроти главу и брич. *Соф.*
Според главата и бричо. *Щип.*
Според горите и снега.
Според достовете мож да съдиш за чиляка.
Според наш Никола намразих и свети Никола, *или*
Според нашего Ивана, намразих и светого Ивана.
Според пилето и опашката. *Ахъчелеб.*
Според попа и прихода.
Според светецът и тамянът, *или:* Спроти светеца и тавияна. *Пирот.*
Според слука и камък са пука.
Според страницата и плесницата.

Според сухото гори и суровото.
Според ума му скрой му кюлах.
Според хала и товара.
Според челяка и кафето му.
Според челяка и китката. *Дем. Хисар.*
Според чергата си са простирай.
Според юнака и калпака му.
Спори му като на желка през оран.
Спори му като рак въз бързей.
Спрете коня, ще пикае булката.
Спринчили го са. *Ахъчелеб.*
Сproти губера си са протягай.
Спукана му е (ти е) работата.
Спукани й калците.
Спукани пети, желти чехли.
Спуснал брада до пояс, а ни косъм от совяс’.
Спуснал уши като пазарски хляб.
Срал на джамията на върха.
Срал пат на лед, че са дигнало пара (фанара), че са чуло до царя.
Срам го като вълк у дупка.
Срам жена не зима. *Щип.*
Срам зла чест.
Срам нема. *Щип.*
Срам са с сапун не опира. *Или:* Срамота са с вода не опира.
Срама няма за пара.
Срамежлив като невеста. *Или:* Срамува са като млада булка.
Срамежлив слепец, празна му торбичка.
Срами са като пред кума.
Срамни очи, кучешка дерлик. *Ахъчелеб.*
Срамота не е връз себе си да погинеш.
Срамота от хората и от Бога грях.
Срамува са като мома, доде й у дома.
Срамуването са свършило в света. *Или:* Срама се изгубил от света.
Срамът лош кир, и сапунът го не опира.
Сребро дано та следи. *Ахъчелеб.*
Сребърно дукато.

Сребърното седло не прави коня по-добър.
Среда и петок двоат ли се, та и они да се раздвоат. *Щип.*
Средня ръка хора.
Средната хубос'.
Срещнало те у лош час и на лоше место.
Срещнало те лош вятър.
Срещната леля, даде ми къделя.
Срещнеш ли дявола, прекръсти са и беж.
Срещнѝ булка, искай мастакулка (проси си оно̀).
Сръбнало я васцата.
Става в слепите зори с кокошките. *Дем. Хис.*
Става ти на дебело тебе — *т.е. повече уводно*[5]*, отколкото трябва. Поводът е от по-дебела, мека и удобна постелка.*
Става, щото и мечката да хвъркнува.
Стадо без мърша не бива.
Стадо без овчар вълк да го яде.
Стана дърво от сеир. *Ахъчелеб.*
Стана и на кучетата маскара.
Стана, което имаше да стане.
Стана ми болно — *т.е. мъчно. Ахъчелеб.*
Стана тя, каквато стана.
Стана-ще миша дупка за сто.
Стана що стана, Стойко умря.
Стана що стана.
Стана булка стана.
Станал гроша на зола.
Станал дърво пиян. *Ахъчелеб.*
Станал като живак.
Станал като земя.
Станал като от гроб изваден. *Ахъчелеб.*
Станал като пияна кокошка. *Ахъчелеб.*
Станал като тъпан. — *Отекъл, надул се.*
Станал като укапану кучетище. *Ахъчелеб.*
Станал като шупар.
Станал кутула на кълбо.
Станал нагоре със гъза.
Станал пишман, що се родил.

Станал селска бъркалка. *Ахъчелеб.*

Станал, сиромаха, да играе, а то са скъсал тъпана.

Станал сякаш че е смъртник.

Станала дъщерята, наместила са снахата.

Станала дрънчилка. — *Казва се на измършавяла жена, на свиня, на кучка, кога дои, та е отслабнала.*

Станала като изпрана.

Станала като кука — *т.е. изсъхнала*.

Станала като свещ.

Станала лисицата на хаджийка.

Станала на кобилица — прегърбила се.

Станала тиква, надула си и опаш.

Станали краката да ударят главата.

Станали мед и масло.

Станало време разгръщай, та тъпчи. — *Казва се да се ходи предпазливо, но има и друго значение.*

Станало кокоша жалба в махлата. *Или:* Стана ще някоя кокоша жалос’ в махлата ни.

Станало като на зло.

Станало му тясно. *Ахъчелеб.*

Стани, Боже, та гледай.

Стани, владико свети, че иде моя кум (да седне моя кум).

Стани да едем. — *Казва се, кога се спрепне някой.*

Стани, дядо попе, да седне граматика.

Стани, дядо попе, да седне на гайдаря майка му.

Стани, манго, та набери дърва. — Да спим, овчарко, зима̀ е. — Стани, манго, наклади огъня. — Да спим, овчарко, зима̀ е. — Стани, манго, да ядем. — Да ядем, а? Нали сми другари, да са слушами.

Стани, манго, цар. — Ами хляб? — Хляб с кола. — Ама аз да карам колата.

Стани на дявола брат (ортак), доде минеш моста.

Стани ортак дяволу тому, доде минеш мостон. *Ахъчелеб.*

Стани — ох, седни — ох, сложи пита, не са дига.

Стани, Пане, дай колако, а ти, како, дай парата. *Соф.*

Стани, топуз, та премети, *или*

Стани, топуз, склади огън.

Стани, Хубо, сватба има.

Стани, Хубче, да с’ идем.
Стар боклук като да запали, зле гори.
Стар вълк зъби не менява.
Стар вълк, куча пърдашина.
Стар вълк на кучетата маскара.
Стар вълк от дърво се не бои.
Стар друг враг не става.
Стар дълг, нова наплата.
Стар дъртел, пак юм няма. *Ахъчелеб.*
Стар е Господ.
Стар кон не си гризе юздата.
Стар кон са не учи да играе, *или*
Стар кон са на ход не учи.
Стар кон — стар ход.
Стар кон млада трева ище.
Стар кот млади мишчета лови (гони).
Стар плет изгнива, стар борч[6] не изгнива.
Стар поп колко млади опява!
Стар пън по̀ гори, като са запали.
Стар турчин талим не учи.
Стар циганин ковач става ли?
Стар челяк не го питат що та боли, ами що та не боли.
Стара баба оно не плаши.
Стара (вета) бабка е.
Стара баба за работа, а па млада за срамота. *Мак.*
Стара Гриво, не са кълни криво.
Стара дума място хваща.
Стара дума не е хума.
Стара дъска боя не хваща.
Стара коза радо са лиже.
Стара коза, старо ере.
Стара кокошка, добра чорба. *Или:*
Старо месо, добра чорба.
Стара краставица за семе.
Стара курва дом разтурва.
Стара майка, дете старо.
Старай се и тоз, който лозе копае.

Старал са и остарял.

Старата е Божия, не е царска.

Старата кожа на чело лъщи.

Старата лисица не ще пръчка.

Старите приказват какво са правили, младите — какво ще правят, *или*

Старите приказват какво са правили, младите — какво правят, а лудите — какво ще правят.

Старите хора два пъти деца.

Стария адет си не оставай.

Стария вол бият да са учи младия.

Стария с виното девояк става. *Одрин.*

Старо вино, стар приятел, дръж ги.

Старо гърне по-добре са чува.

Старо гърненце, по-сладко варивце *или* по-сладко ястие изварява.

Старо дваж телци пасе.

Старо дърво на обрач не става.

Старо дърво мъчно са превежда.

Старо куче овце варди.

Старо либѝ — дене губѝ; ветхо кърпѝ — конци хабѝ, *или:* Старо кърпи — конци губи; старо либи — сън губи, *или:* Старо кърпе, конци губе. *Щип, или*

Старо либи, нок[7] губи. *Дебър.*

Старо магаре млада върба не гризе.

Старо магаре нов ход.

Старо магаре тавлабашия не става.

Старо учи, мъртво лечи. *Светогорска.*

Старо — харо.

Старос' — пакос'.

Старос' — нерадос'.

Стегни си цървулците (опинците, заднико, дупето), че работи.

Стегнал го Панчо — *т.е. блазни го дяволът.*

Стегнал го студът, та кове клинци.

Стига ми са фали, та ми сърце пали.

Стига ми си дрънкал.

Стигам до булката, рекъл госта. — И аз стигам до ръжена, рекъл свекъра.

Стигна го ще дървена кучка. *Ахъчелеб.*

Стигнал на книгата дъното.

Стиска ги като две пари в съдрана кесия.

Стиска ли ти?

Сто възли да му вържеш на языка, не би мълчал.

Сто години в един пояс.

Сто грошове пазар правят, а една реч върже.

Сто клетви за пара.

Сто кюсета сто гроша; кюсебаши три гроша.

Сто мисли длъг не плащат.

Сто пари петел, три гроша кръчма. *Горна Джумая*

Сто тоеги на чужд гъз (гърб) са малко.

Сто тоеги на чужди нозе не болят. *Мак.*

Сто тоеги на людски крака не са много.

Стои в къта да не е никому на пътя.

Стои като вол на празни ясли.

Стои като гръмнат.

Стои като истукан.

Стои като крава. — *За глупава и невежа жена.*

Стои като крава на слива.

Стои като прикован.

Стои като пред кум.

Стои като пущиняк — *т.е. сам, уединен*.

Стои като страшило.

Стои колкото водата в яза.

Стои ми на върх языка.

Стои на тръне.

Стои сама като кукувица.

Стоиш под круша, барим си със крак поритай.

Стой както тряба, не са клечѝ като жаба.

Стойко седи, Стойчо не доседява.

Стойко стои, Стойчо не достоява.

Стойте, ще пикае булката — *т.е. важна работа ще стане*.

Стока е част от душата.

Стопчил го е. *Ахъчелеб.*

Стори го вода да го не умива. *Ахъчелеб.*

Стори го жюнжина. *Ахъчелеб.*

Стори го урез и бо̀бут. *Ахъчелеб.*

Стори добро, изеж лайно.

Стори добро, да си намериш белата.

Стори добро, да намериш зло.

Стори добро, да та бият.

Стори добро, не са кай; стори зло и са надай.

Стори добро, хвърли го в морето; ако хората го не познават, рибите ще по познаят.

Стори добро, фърли го в морето; ако рибите го не ядат, то Господ барим ще го види.

Стори добро, хвърли го във водата; света ако не узнае, рибата ще узнае.

Стори зло, да та поменуват.

Стори милостиня на богат — по-добре да я хвърлиш в морето.

Стори на злия добро, за да ти излезе на зло.

Стори са жив-умрял.

Стоян шава, ама от къщи не излязва.

Стравница мечка от дюкане не бяга.

Страдна майка за ничия сина — *Скопие;* — за слепаго сина — за келевого сина. *Дебър;* за келе'его сина — *Милад.*

Стра' е мечка, мене не е стра'. *Щип*

С'рах (*вм. страх*) — брах, с'рах — брах.

Страх крака дади.

Страх лозе пази.

Страх бранит грозе. *Дебър.*

Страха има големи очи.

Страха ради юдейска, скрий са, Петре, в плевника.

Страхлив дома седи.

Страхлив търговец — ни печала, ни щета.

Страхливия търговец от кяра си зарар.

Страхувам са от мечката, та и от лайното й.

Страхът гледа на едро.

Страхът дупките поскъпява.

Страхът много види.

Стрела да та устрели.

Стригано ере, котки го еле.

Стригано ере, котки го еле, вълци го драле. *Велес.*

Стригли та дяволите. — *Тъй казват жени, кога им рекат „стрино“, а те се имат за по-млади.*

Стриже мухата.

Стрижено, а не косено.

Струва една торба камъне — *т.е. нищо не струва*.

Струва един за сто и стоте — за едного.

Струва царев град.

Струва челяшка глава.

Струпали са като псета на умрял кон.

Студен като земя.

Студът прави зенгините хамали, а сиромасите чапкъни.

Стъпал на пращини. — *Понапил се.*

Стъпва като че му пари по краката.

Стъпва като в паници.

Стъпвай мъдро, да не паднеш (да не са плъзнеш) лудо.

Стъпи на зъмята, не на опашката й.

Стъпи на полица, разби паница. *Ахъчелеб.*

Стъпка по стъпка планина са прехвърля.

Стърпено — спасено.

Стърчи като козя опашка.

Стяга го Михал.

Стягат го свети безсребърници.

Сукно ако не носим, с краищника му сми са опасали.

Султан без гащи. — *За сиромах, който се големей.*

Сумти като бивол.

Сураво, печено, нам наречено.

Сурат като гьон.

Сурвака вака, насра са кака насред сокака. — *Така се кривят децата по пътя.*

Сурмах — доде може; болярина — колкот иска.

Сурмах чуляк готова лъжа.

Сурово дума. *Ахъчелеб.*

Сутрин — за работа, пладне — за почивка, вечер — за разтушка, *или*

Сутрин работи, пладне почивай, вечер са разхождай.

Сутрин набожен, вечер разложен.
Сутрин набожен, деня разложен, вечер пиян.
Сутришната песен по-добра от вечерната радос’.
Сух като билка.
Сух като печен заяк.
Сух постал.
Сух хляб на мира, по-добро е от пира.
Суха земя от дъж бяга ли.
Суха като чироз (пастърма).
Суха лъжа в кошница. — *Кога лъже някой.*
Суха пола риба не еде, а мокра. — Сухи гащи риба не ядат. — Сухо д… риба не еде. — Суа пола риба не еде. *Щип* — Сух гъз риба не еде. *Дем. Хис.*
Суха фате, зелена да стане. — *По сватбите в Разложко.*
Сухата биволица по-добро малаче отхрая.
Сухи комати без хляб.
Сухо дърво лист пуснало. — *За нещо станало необикновено.*
Сухо здравие, готова болес’.
Сухо сърце, бял дроб.
Суша да не би ставало, град не щеше да падне.
Суша хляб не проси, киша недохраня.
Схванал му са кръстът — *запрял, западнал.*
Счеши са да та сгладя.
Счупен звънец добър глас не издава.
Счупен му кефът (хатърът).
Счупена пара няма.
Счупи орех да си намериш честта.
Счупила са като клечка във кървавица.
Съблечен гол като от майка роден.
Събрали са като чифути в хавра.
Събрали са от кол от въже. *Търн. и Дем. Хис.*
Събрали са птичките и бухала.
Събрали са като зъме на змиище.
Събрали са като курва с гевендия.
Събрали са лист и пръст.
Събрали са като орли на мърша. *Дем. Хисар.*
Събрало са зло и горе — *за мъж и жена.*

Събуди са пиеница, че погледна на небето, месеца бе като харман, а звездите като синило.

Съвна и без петля.

Съвна-ще, видя-щем чия майка няма.

Съг суну (*сега подхвърли*), съг сувелкя (*сувалка*) нема. *Пирот.*

Съдери си цървулите, че ти купим опинци. *Соф.*

Съди зели на хромия.

Съди си на парите.

Съди си на ума.

Съдра си дявола цървулите.

Съдран чувал прав не стои.

Сълза сякаш че е — *т.е. много бистро.*

Сълзата на праведния на сухо не пада.

Сълна ми на очите.

Съмни — мръкни, леж — пукни: туй света.

Сън, който не ти казва, не го казвай.

Сън е лъжа, а Бог е истина.

Съня е половин смърт.

Сънят е дяволско — *т.е. от дявола.*

Сърби го гърбът за тояга.

Сърде са, да са не сърде никога. *Щип.*

Сърди са като коза.

Сърдит като усойница змия.

Сърдит просяк със празна торба.

Сърдитко Петко празна му торбичка.

Сърдитнята между мъж и жена трае, доде изсъхне мокра кърпа.

Сърдито момче въз буче бяга; стигни го, попе, надуй му д…; дай му дрянка, да не хлянка; дай му крушка, да не мушка (дай му круша, дано слуша); дай му слива, да са свива. — *Така пеят на разсърдените.*

Сърдито магаре и с коня биле се надтичва.

Сърце е от месо, не е от кокал.

Сърце ляга и на нямане.

Сърце му трепка като на умряло куче опашката.

Сърце не е от желязо (от камък).

Сърце от месо е, преврѫща се — *т.е. придумва се.*

Сърце пъргаво, дупе тричаво.

Сърце жели, кръст не жели.

Сърце и болес’ да го изяде. *Щип.*
Сърце и бял дроб са. *Ахъчелеб.*
Сърце има като бърда. *Ахъчелеб.*
Сърце ключ не поема.
Сърце не остарява.
Сърце подир сърце върви.
Сърце юнашко не търпи.
Сърцето му чафутска чаршия — *т.е. пълно с разни и несгодни мисли*.
Със две котки да ора, че в Търново да умра.
Със здрави, много здрави.
Със ишарет, със башарет бива лошето.
Със кучето сват стани и тоягата не пущай.
Със лудите лудешката.
Със лудо са брод изпитва.
Със носът си слушал (гледал).
Със оното си говори.
Със пари всичко направям.
Със свещ да го търсиш, не ще го намериш.
Със свиване устните уста малки не стават.
Със свой псалтир в чужди мънастир не ходи.
Със свой пий, еж — търговия (алъш-вериш) не правѝ.
Със слама и огън не играй в едно време.
Със стискане кълки пущината по-тясна не става. *Тур.*
Със строшен кавал и на планината не свирят.
Със сухото дърво гори и суровото.
Със сяко въже в кладенец не влизай.
Със тази калугерил сичкото съм Габрово изгорил.
Със таково неразбрано ере не го мерѝ.
Със тамян дяволът не мож да пропъдиш.
Със уста мълчи, с очи гълчи.
Със устата си фтички лови.
Със устата си звезди снима.
Съчки да бере, вода да топли, мъртви да къпи.
Съчувай, Боже, от туна беда.
Сюрп (свиреп) кон юзда го не спира.
Сека баба и врач. *Белогр.*

Сяка болес’ има своя лек, ала го хората не знаят.

Сека була знай да меси шарен зелник, кога има шарило. *Гор. Джум.*

Сяка вода не са гази.

Сяка вода не са пие.

Сяка вода с доловете си е силна.

Сяка вода с поточиците си е яка.

Сяка въшка на торище си е яка.

Сяка глава свой ум носи.

Сяка година по дете, за девет години дванайсет. — *На жена, която само деца ражда.*

Сяка година кръвнина, тая година доро две.

Сяка дъска втъва.

Сяка е добра като девойка, да я видим невеста.

Сека една работа има и майсторо си. *Щип.*

Сяка жена позаприличва мъжа си.

Сяка жена не са либи (бий, гади).

Сяка земя по един юнак храни.

Сяка капа на сяка глава не уйдисва.

Сяка квачка на свой полог излупва.

Сяка квачка около своите пилета квачи (клока).

Сяка коза има си и брада.

Сяка коза е закачена за свой крак, *или*

Сяка коза за крачето си, *или*

Сяка коза за свой крак, *или*

Сяка коза от кракът си виси, *или*

Сяка коза за своята нога виси. *Щип.*

Сяка коза е обесена за своя крак; но кога дойде Видовден, тогава щем виде.

Сяка кокошка на седалището си е петел.

Сяка крава свойто теле лиже.

Сяка крушка има си и опашка.

Сяка крушка за опашката си виси.

Сяка къща има и скривалището си. — *Преносно значи „тайните си“.*

Сяка лъжа има си и шахатина.

Сяка минала година сѐ по-добра.

Сяка молба на „амин“ са свърта.
Сяка мома знае да пее у дома си, ама да видим на хорото.
Сяка мотика за себе си копай.
Сяка му дума струва една тояга.
Сяка мъка до време.
Сяка мярка има и сладос’.
Сяка овца за крачето си (от крако си) виси.
Сяка пара на хубаво мерише.
Сяка патка не е хапка.
Сека планина има свойта тежина. *Морихово.*
Сяка порта си има гоздеят.
Сяка пречка за по-добре.
Сяка пречка за по-добра случка.
Сяка работа от майстора са бои.
Сяка работи с пари са свърша.
Сяка сила до време е, а царската до година.
Сяка сила за времето, а неволя редом иде.
Сяка сила до времето, а Божата до века.
Сяка служба свойта плата ище.
Сяка фтичка има над себе си и сокол.
Сяка фтичка не е сокол.
Сяка фтичка от клюва си гине.
Сяка фтичка със гласа си пее.
Сяка фтичка у свой завет ходи.
Сяка хапка не е сладка.
Сяка ходи с късметя си.
Сяка циганка своите вретена (решета) хвали.
Сяка чужда коза е пълна с лой.
Сяка шега на полвин е истина.
Сякаш да е у боб врачувал.
Сякаш иде от гората.
Сякаш му съм трън в очите.
Сякаш на камък хортуваш.
Сякаш не е ял от снощи, *или*
Сякаш от три дни хляб не ял — *т.е. слабо говори.*
Сякаш сляпо куче няма.
Сякаш че баща му пиян го правил.

Сякаш че го гълъб блъвнал, *или*

Сякаш че го е гълъб зърно по зърно сбирал. — *Казва се за жито, кога е чисто.*

Сякаш че го попариха (поляха) с вряла вода.

Сякаш че го посипаха с жарове.

Сякаш че го държали на въже *или* пуснали от въже.

Сякаш че го е гризало магаре.

Сякаш че го е правил баща му на воденица.

Сякаш че го е три години тресло, *или*

Сякаш че го тресло тригодишна треска.

Сякаш че го е турял с ръката си.

Сякаш че го кучета дърпали. — *Сух, постал.*

Сякаш че го на корито хранили.

Сякаш че го с брадва пресякоха.

Сякаш че го точи с устата си, *или*

Сякаш че го точи от змия от устата. — *За памук на прежда.*

Сякаш че дявола го влачи за ушите.

Сякаш че е висяло на камината.

Сякаш че е вълк. — *За здрав и як човек.*

Сякаш че е жив-умрял.

Сякаш че е златна ябълка. — *За хубаво момиче.*

Сякаш че е капка.

Сякаш че е куна писана.

Сякаш че е ламия. — *За който много яде.*

Сякаш че е на оси пикал.

Сякаш че е от гроб изваден (излязъл).

Сякаш че е прасе.

Сякаш че е станал с гъза си нагоре, та сѐ назад и наопаки му върви.

Сякаш че е ходил на Румания.

Сякаш че иде от Добруджа.

Сякаш че излязва из плевник. — *Кога някой не затваря вратата на излизане.*

Сякаш че му вадя очите. — *Не може да търпи да ме гледа.*

Сякаш че му гарги вадят из гъзът. — *За кон кога яде и не се оправя.*

Сякаш че му е гурел в очите.

Сякаш че му е там хвърлен пъпа.
Сякаш че му е трън в очите.
Сякаш че му е торба на главата (та не види).
Сякаш че му съм аз крив.
Сякаш че му съм извадил очите. — *Накриво ме гледа.*
Сякаш че не е имал къща, ни врата. — *Кога някой не затваря врата.*
Сякаш че не му са моля, ами сякаш че го коля.
Сякаш че от онзи свят донесена.
Сякаш че си за огън дошла — *тъй скоро*.
Сякаш че си плюли в устата. — *Едно говорят.*
Сякаш че с чужди уста жвака.
Сякаш че съм ял змии и гущери.
Сякаш че са разрязана ябълка.
Сякаш че са го котки близали.
Сякаш че у баща му няма врата.
Сякаш че чичък.
Сяко билие не е трева.
Сяко зеле и дете.
Сяко зло влачи по себе си и друго зло.
Сяко зло за добро.
Сяко куче пред вратат (на дворът) си лае.
Сяко лайно на мястото си е сладко.
Сяко лани сѐ по-добро.
Сяко лице с носа си е хубаво.
Сяко магаре самар не носи.
Сяко място (село) и закон.
Сяко начало сѐ мъчно.
Сяко нещо доде е малко, сѐ е либаво.
Сяко нещо има мястото си.
Сяко нещо на времето си.
Сяко нещо на времето и копривата през Велики пости.
Сяко нещо на времето си и раките през постите.
Сяко нещо от мастора си са бои.
Сяко нещо си има и времето.
Сяко нещо си има и леснината, но който я знае.
Сяко нещо с мярката става (бива).

Сяко нещо, що лъщи, не е злато.
Сяко пиле на гнездото си пее.
Сяко пиле се хвали с гласът си.
Сяко пиле с свойто зърно ще се задави.
Сяко по себе си съди и за другите.
Сяко село и закон.
Сяко село башка адет.
Сяко село си има и бъклица за годеж.
Сяко фтиче на времето си иде (пее).
Сяко фтиче свойто гнездо хвали.
Сяко фтиче със гласа си пее.
Сяко чудо за три дни.

Сякога баба давала милостиня; веднъж не дала и като че хич не давала.

Сякога сѐ сиромаха губи.
Сякого слушай, свойта не забравяй.
Сякой знай самси де му отрепва обувката.
Сякой иде със уши, попът иде без уши.
Сякой си мете пред вратата.
Секой турил сол, турил и терзията. *Щип.*
Сякому неговото немито е бяло.
Сякому свойто се чини най-хубаво.
Сякому свой гроб.
Сякому според работите му са въздава.
Сянка орехова, вода кладенчова.
Сянката обикаля около дървото.

---

[1] На хартията е слято: „по̀пари“. Бел.ел.кор. ↑

[2] Отпечатано: „Сеги“. Бел.ел.кор. ↑

[3] Саранов разбира думите циглю, миглю сляп, куц, болен, здрав и пр., но не ще да е тъй. (Р. П. Сл.) ↑

[4] В първото издание **бълва** — вероятно печатна грешка. (б.р.) ↑

[5] Съмнение, че думата може да е „удобно“, заради смисъла. — Бел.ел.кор. ↑

[6] В първото издание вероятно поради печатна грешка — **бор**. (б.р.) ↑

[7] В първото издание е нок — с меко **к** (вместо нощ, б.р.). ↑

Т

Та имало и за бурена събота. *Ахъчелеб.*

Та по шията, та по врата.

Та са не бои колкот от лански сняг.

Та триста ли са. *Ахъчелеб. — Присмех на циганин.*

Та ще и нашата кукавица прокука. *Ахъчелеб.*

Та що ли ти не е благо? — *Що ли не мислиш, че си сполучил нещо, кога го желаеш; жените най-рече го казват, кога им се проси нещо.*

Таврата ме напиня, голата сопиня. *Пирот.*

Таз година двоица, догодина троица. — *Благословия на венчани.*

Таз година ще се родят много дренки, казвала мечката.

Тази врана неразбрана.

Тази е — пустата, черната, преднята — тя ма изяде. *Виж: „Тъз пустата…“*

Тази плоска ма е накарала да спя на рогозка.

Така баба знае, така бае.

Така било писано.

Така да ма напред с краката си не носили.

Така да бъда аз здрав бил, и който ми е мил.

Така здрав да осъмнеш утре.

Така знае дядо, така плаши деца, *или*

Така знае баба, така кара деца. *Щип.*

Така знае дядо да бае.

Така зная, така бая.

Така има да дава, на волни и неволни.

Така ли? — Така. — Премери ли я? — Девет ока; с руното десет.

Така ма помама не нападнала.

Така ма преди сутра у мрътви очи не целувала.

Така ма ръжда не убила като желязо на път.

Така ма стрела на връх захващане не ударила.

Така ма сутра с обтегнати пети не нашли.

Така ми било писано.

Така ми Бог децата надарил във всичко за каквото съм се молил.

Така ми са душата с него не напряла.

Така сака тато, та помръдва мама. *Соф.*

Така сгърчен на твойта врата да не дохожда.

Така се песя кръв не налокал.

Така сте вие научени, да ви язди сурмах бадехава.

Така съм орисан.

Таквази ми орисницата (орисията).

Такваз глава, такъв бръснач. *Или:* Таква глава, таков брич. *Щип. Или:* Таква гла'а, таков брич. — *Милад.*

Такваз гозба и царя не е ял.

Такваз орисия, такваз скопосия.

Такваз треска да ма не спопада (сполетва).

Таквиз карма-карашик работи.

Таквиз ми ти дребни едри като камилчета.

Таквиз цици у майки си не си виждал.

Таквоз чудо ти не си виждал.

Таквоз чудо ти и у майка си не си виждал.

Таквоз чудо и царя не е видял.

Таквоз чудо не бях пащала.

Тако да ма не напада измама. — *Сравни с: „Така ма помама…“*

Тако ми аманетя Божи.

Тако ми Бога.

Тако ми Бога и отца.

Тако ми братската любов.

Тако ми вечната мъка.

Тако ми враг душата не отнел.

Тако ми вълк сърцето не изял.

Тако ми верата.

Тако ми верата, що верувам.

Тако ми грешната душа.

Тако ми гробната земя.

Тако ми душата царувала.

Тако ми душата на онзи свят са наслаждала.

Тако ми жив Господ. *Щип.*

Тако ми златни св. Иван.

Тако ми земята костите не изфърлила.

Тако ми земята, в която ще бъда.
Тако ми зло тая година не донесли.
Тако ми краят, който ма чака.
Тако ми кръвта.
Тако ми кръста. *Соф.*
Тако ми кръста, който сми държали.
Тако ми кръста, в който са кръстим.
Тако ми къщните богове.
Тако ми любовта, която имами.
Тако ми мила душа с него не прала.
Тако ми на зло година не дошла.
Тако ми небето и земята.
Тако ми св. Ивана, който ми е с тебе от добра воля, а не без воля.
Тако ми светого Ивана.
Тако ми светото венчание.
Тако ми този ляб.
Тако ми този Божи храм.
Тако ми тънките ребра.
Тако ми Христовите мъки.
Тако ми честният кръст.
Тако мойта мъка да не бъде за мене.
Тако мъртва гной да ма не спопадне.
Такъв ма гръм не убил.
Такъв ми са напело.
Такъв рахат ти и у баща си не мож намери.
Такъв та знаем, такъв та пишем.
Талпа-суратлия.
Там да ма циганска торба не нахрани.
Там да ма цариградска чума отнеме.
Там да ма червеи не изпият.

Там дълбоко, агачо. — Гери даха бок я — *рекъл един турчин, като бягал от Влашко през Дунав*.

Там, дето ма чешеш, не ма сърби.
Там, дето хлопаш, няма да ти отворят.
Там, дето шиеш ти, аз съм веке прешил.

Там изсипала циганката солта си (синията си). — *Тъй казват на децата, кога паднат нейде, или изобщо за все, що пада.*

Там и кучетата вар не едат.
Там ма чума не уморила.
Там ма море здраво не носило.
Там ме конски опашки не влекли.
Там му е нему цаката.
Там му не пее петелът.
Там мра аз сега, я.
Там са грозде не ражда, де мотика не обхажда.
Там са забъркали трици за тебе.
Там са пукали, откъм гърба.
Там село не бива, по-надоле бива. *От песен.*
Там си го и Богът помилва.
Там си и закисна.
Там ще живея, ако ще би и с котки на о̀ран.
Тамам време да са фърли пепел на желязото, той го няма.
Тамам за вълкът приказват, и той в кошарата.
Тамам на сватбата, ей и харачарът.
Тамам пърлика дето ще гори един, нека горят двама.
Тамам се наканил сиромахът да тропне, и то се спукал тъпанът.
Тамам се сиромахо разрипа, и тупано се скина. *Соф.*
Тамам сватба на угад — ни хляб стигна, ни манджа остана.
Тамам сега в пъргът — *т.е. в силата си.*
Тамам сега в лудия ум.
Тамам сега пада-става.
Тамам сега на водата.
Тамам си е поотрил гурелето от очине. *Ахъчелеб.*
Таме плачат и таме са смеят.
Тамо, дето го не сеят, отива, че там изниква.
Тамо ма мъртви зной не намерил.
Тамо ма напрасна смърт не нашла.
Тамо ме чужди очи не водили.
Тамо му е хвърлен пъпът.
Тамо на четворка не носят.
Тамо нему.
Тамо нему си било. *Лом.*
Тамо нема ни овца, ни руно.
Таралежът не обича бързата работа. *Или:*

Тарле мрази бързата работа. — *Проводили тарля с бъкела за вода по резитба, по гроздобер; като се връщал, чул, че предрънкали корабите, рекъл да се разбърза, препънал се, та паднал и бъкелът го затиснал.*

Тарапана не е (не ги сече).

Тарле са не милва (в пазва не са туря).

Тарле си знае едната.

Тарпа̀н-аяклия е.

Тарпило има, давило нема. *Пир.*

Тате, рекло детето, мечката играе у комшията. — Тя ще доде и у дома, рекъл бащата.

Тато! Побеля ми главата, омръзна ми жената.

Тато, хванах една мечка. — Докарай я. — Не ще. — Пусни я. — Не ме пуща.

Татовото то, сърма и злато. — *За дете.*

Татул ли си яла, та си полудяла.

Тафра голема с мешин долама. *Дем. Хис.*

Тафрата го напина, голота го сопина.

Тая година управа няма, *или*

Тая година оправ нема. *Соф.*

Тая патка не е хапка.

Тая песен не е за тая есен.

Твои приказки не са да родят.

Твой мъртвец, твой помен.

Твой себап, наш джовап.

Твой съм, твой; точи вино, че ма пой.

Твойта, Боже, кой как може.

Твойта брада побеляла не на воденица.

Твойта душа не е от злато, и тя й като мойта.

Твоите думи в Божиите уши.

Твоите ръце не са свинярски. *Щип.*

Твойто масло мойта гозба не слади.

Твоя баба и моя баба, същи две баби.

Твърд като камък (желязо).

Твърд на (от) зима̀ като куче.

Твърди пазар.

Твърди скелята, пази са.

Твърдо като бабини зъби.

Те го не щат в селото, той иска у попови да кондиса.

Те го не пущат в селото, той пита де е поповата къща.

Те двамата като два вълка.

Те искат и кучето да е сито, и питата да е цяла.

Те казали на котката, а тя на опашката си.

Тѐ, мъжо, вретено — *викала една жена, като спущала и вадила все едно, и то в каца, за да се покаже, че е работна.*

Те са въшкави приятели.

Те са глава и възглаве.

Те са като Бъдни вечер и Божик. — *Тесни приятели.*

Те са като дупе и гащи.

Те са некят и месо.

Те са (като) разрязана ябълка.

Те са празни, дет ги блазни.

Теб ги казвам, свекърво, да ги чува булката.

Теб ти е широко около вратът, та са подиграваш с сиромашта.

Тебе думам, дъще, сещай са, снахо.

Тебе думам, свекърво, усещай са, снахо.

Тебе думам, черко, ти се сечай снао. *Пирот.*

Тебе лъжа, мене истина.

Тебе много, мене малко.

Тебе наздрави, мене глава да боли.

Тебе щяла, мене щяла, що е криво грошата.

Теби воля, мен неволя.

Теби остало сирена попара да ядеш.

Тегли, ама ума му не дохожда в куфалницата.

Тегли броеници като тримарник.

Тегли, буле, конецът, че ми се спука гъзецът.

Тегли, главо, да теглими, че давно поумнееми.

Теглѝ го за опашката, изхвърлѝ го на боклука.

Тегли, доде умреш; като умреш, пак тегли.

Тегли злото, зло ти дошло.

Тегли като бивол (вол).

Тегли като куче.

Тегли му душата.

Тегли му сърце.

Тегли, моме, хорото, че се сбира селото.
Тегли от главата си.
Тегли, тегли; доде стигне, там вържи.
Теглила глава, теглила, има още да тегли.
Теглилата на ум учат.
Теглилото, училото.
Теглилото застарява човека.
Тегло Чочово. *Соф. — Тегло на някого си Чоча.*
Тежка мъка, нефелита плата.
Тежка рана заздравя, лоша дума не са забравя.
Тежко брату без брата, а девойци без свата.
Тежко в село на млад старейшина.
Тежко да духаш и да сърбаш.
Тежко да станеш владика, а то мед и масло.
Тежко до зли Бога.
Тежко е да чакаш, а то сичките атлии ще преминат.
Тежко е калугерщината.
Тежко е кучето от намазан каиш да отучиш.
Тежко е куче с котка и вълк с овца да примириш.
Тежко е съдран чувал да напълниш.
Тежко е шут с рогат да се боде.
Тежко и горко на тоз глупак, а ти си са учил от него.
Тежко и жежко; ни са лява[1], ни са крепи.
Тежко като земя.
Тежко който очаква на комшия си вечерята.
Тежко луду и на Божик.
Тежко матци по девойци. — *Тежко на майката по девойката.*
Тежко Марко у зло добро да дочака, *или* Тежко Марко да чака в зло доброто.
Тежко ми, кога ма окайват, блазе ми, кога ми завиждат.
Тежко му кой го няма.
Тежко му кой са улови на кражба.
Тежко му и горко му.
Тежко му и горко на него. *Щип.*
Тежко на безрогата коза, кога с вълка са бори.
Тежко на бития, доде додат съдниците.
Тежко на вълк, що не яде месо, и на юнак, що не пие вино.

Тежко на вълк, за който не лаят псите, и на юнак, когото не знаят.

Тежко на грах и на ряпа в сеитбите; тежко на мома и довица в жените.

Тежко на глава, въз която се учат аджамиите да бръснат.

Тежко на главата, кога опашката заповядва.

Тежко на грешния.

Тежко на добре научения, доде са зле научи.

Тежко на друг без друг и на славей без луч. *Царибр.*

Тежко на жена без човек.

Тежко на Ката чуждо млеко да чака.

Тежко на кожата на юнак куче.

Тежко на къща, дето няма господар, и на бащина, дето няма пъдар.

Тежко на ловеца, който от село зачина да чека.

Тежко на месо без месо.

Тежко на межда на чужда земя.

Тежко на младия, що са бъхти, и на стария, дето спи.

Тежко на нозете на (под) луда глава.

Тежко на окат да го изкабосаш.

Тежко на онази къща, дето господар не влязва.

Тежко на оногоз, при когото котките с мишките са окумят.

Тежко на оногоз, който няма злосторник.

Тежко на онзи, когото го окайват.

Тежко на онзи къщник, кой учи слуга.

Тежко на тогова, който не са чеше с нехтите си.

Тежко на този калпак със тази глава.

Тежко на този господар, когото слугата учи.

Тежко на тъпи тъпани, че без тях по-зло.

Тежко на стар юнак, що не слуша по-стария.

Тежко на сокола без крила и юнаку без вино.

Тежко насякъде на своя без своего.

Тежко на умния между будалите.

Тежко на челяк да спечели сирмия, дор му не превали от нейде.

Тежко на юнака, ако го юловят с два кривака.

Тежко оному, кой разум няма.

Тежко, та жежко.

Тежко ти и горко ти, ако те желят.
Тежко ти на булгуря.
Тежко тому до смърт, кого в зло допрат.
Тежко тому, кого бият.
Тежко тому, кого водят, а по-тежко, кого носят.
Тежко тому, кого желят.
Тежко тому, когото окайват.
Тежко тому, който няма хляб и замръкне.
Тежко тому, кой са от плен враща.
Тежко тому, кой с чужд ум иде.
Тежко тому, кой ум няма.
Тежко тому, който ходи за чуждица.
Тежок му е кантаро. *Щип.*
Тежок товар носи. *Щип.*
Тежък бъди, да ти кажат големец, *или*
Тежък бъди, мома да ти кажат.
Тежък е чуждия хляб.
Тези бабини гатанки и дядови приказки.
Тейко на майка, майка на тейка, остана майка без деца.
Тейко на майка, майка на тейка, доде влъхвата офейка.
Тек теком върви. *Ахъчелеб.*
Текат лиги по паспал.
Текат му лигите.
Теле и говедо, сѐ е волско чедо.
Теле му родил и бикът. — *Разбогатял.*
Телето си е пак теле.
Телчар и говедар сѐ едно е.
Тентено, моме, Тентено, напрела ли си вретено? — Напредох, байно, напредох, и на дюкян го занесох; кисело беше винцето, весело беше сърцето.
Тепърва сура ще се просо. *М. Търн.*
Тепърва баба на дърва.
Терат го на бесило. *Щип.*
Терат тръне да върше. *Щип.*
Терзията незакърпен ходи, *или*
Терзията себе си не кърпи, *или*
Терзията с незакърпени терлъци ходи.

Терзията се преселва; неговата игла е на главата му.
Терекелия като рамазанлия турчин.
Тече ли ти — тичай и ти.
Тече пот като дъж.
Течете, умни, да едете на лудия от стоката.
Течи, Петко, с плоската.
Ти бъди здрав. — *Виж: „Глава да ти е здрава.“*
Ти видя ли го? — Не. — И аз тъй.
Ти, глава, си направила, и ти трябва да му мислиш.
Ти го онодяш, то си трън вади, *или* то престъпва.
Ти го онодяш, то пасе. *Ахъчелеб.*
Ти го кръщаваш, то пърди.
Ти го кръщаваш, то пръде. *Щип.*
Ти го караш по чаиря, то бяга по баиря.
Ти го караш във пътя, то върви в трънето.
Ти го караш у рай, оно иде у варай. *Пирот.*
Ти го милваш, то та рита.
Ти го плюеш по лицето, пък на него са прави, че му капи роса от небето. *Дем. Хис.*
Ти го подстригваш, то поритва.
Ти го теглиш по овата, то са тегли по главата.
Ти го учиш, он муи бере. *Щип.*
Ти да вревиш (говориш), кога пръдне магаре.
Ти да говориш от събота на събота.
Ти да ми теглиш грехът.
Ти да си здрав, *или*
Ти да си жив и здрав.
Ти да чакаш, че в събота да приказваш. — *На дете, кога иска да разправя нещо.*
Ти дадни, пък аз да хапна.
Ти дай, Боже, та поможе, прати я някой Смаранда, я някой Малтица, или коя да е кокошчица.
Ти дето го не проумяваш, то го казват от гайда клечка.
Ти дето сега ще пикаш, другите (хората) там са срали.
Ти доде са наканиш, хората си свършат работата.
Ти защо ми си, кога не ми си.
Ти загради твойто лозе, за хорските не бери грижа.

Ти зле клечи, та пръдни, че хората криви.

Ти знаеш, Господи, и бакалина, и фурнаджията; земи от едногото, дай на другия.

Ти когат раждаше, аз си правях опинци.

Ти като си юлджия, аз като съм ханджия, сѐ ще додеш на моя.

Ти когато отхождаше, аз се връщах.

Ти куче бил ли си?

Ти ли зе на наша Рада гирданя? — *питал един българин едного еничерина, като го извардил в гората*.

Ти ли съм аз, или аз съм ти.

Ти ли си тука деспотака?

Ти ли ще ми съдиш (мени)?

Ти майка, я баща. *Соф.*

Ти мене дай, а на тебе Господ.

Ти мене изгори, а не аз тебе, че изпи две чеши.

Ти мене разсмей, а тебе Господ да разсмеши като умрял кон.

Ти мене веднъж и аз тебе веднъж.

Ти мене обръсна, а тебе Господ.

Ти мене препълнено, аз тебе претъпкано.

Ти мене зъби побели, а тебе Господ очи да побели.

Ти ми зимаш и главата, ама да видим Господ дава ли.

Ти много знаеш, затуй много ще ти тегли главата.

Ти му викаш косено, той ти казва стрижено.

Ти му кажеш косено, оно — стрижено. *Пирот.*

Ти му кажуаш стрижено е, а он ти вика косено е. *Щип.*

Ти му думаш стрижено е, па той не, косено е.

Ти му думаш, а он на гъза си.

Ти му думаш, то та гледа като пукал.

Ти му казваш Ангеле, а он (вълкът) — агне ле. *Велес.*

Ти му казваш скопен съм, той та пита де ти са децата.

Ти му купи кравай, че ако не раче, изеж го самси.

Ти му свириш чепница, той играе на хоро.

Ти мълчи, аз да мълча, бизим Иван няма го.

Ти научи да искаш и аз да ти не давам.

Ти не знаеш още отде пикай кокошка.

Ти не си му ял попарата.

Ти не си му сърбал чорбата.

Ти не си кадър на туй магаре товар да туриш.
Ти не си останал с десет сирачета на мегдан.
Ти не си станал още да кихнеш на сватба, *или:*
Ти още на сватба да кихнеш не си станал.
Ти от вчера стана дявол, чакай де.
Ти отбираш от света гора, колкото аз от свети Трайча.
Ти палиш, света Петке, ти гасиш.
Ти работи, аз ша ти помагам, рекъл Господ.
Ти с чужди зъби хляб едеш.
Ти се смееш, а мен сърце купнее.
Ти си жива разкрива.
Ти си много гадлив.
Ти си неначоплена пита.
Ти си светена вода на пита, теб та сякой не пипа.
Ти си строи почетът, та умри, а че не дири.
Ти си самодивник. *Лом.*
Ти си станал с гъза си нагоре.
Ти си са огалатил нещо.
Ти си чумав в главата.
Ти си млого галатна в устата.
Ти скъпо ще заплатиш за това.
Ти стой както трябва, че нека ти думат каквото не трябва.
Ти със Господа си приказвал.
Ти със света ли си?
Ти със свеса ли си?
Ти челяк стани, тъпана е на тавана. *Тур.*
Ти челяк няма да станеш, търси си късметя.
Ти ще свириш; който дал парите засвирква.
Ти ще си биеш главата с твоите камъни.
Ти ще търсиш пак кьоравото шаранче.
Ти убав, я убав, довечера шо ке ядем. *Мак.*
Тивикеллиите на боклука мрат.
Тикай колата.
Тиква с лой. — *Тъй отговарят на въпроса „кой“ и значи „ти“.*
Тиква с лой, пълна с гной.
Тиква и тояга са станали. *Ахъчелеб.*
Тиквата му е зелена. *Щип.*

Тиквена сладос'.

Тиквеник — жена. — *Тъй отговорил в просъница някой мъж на жена си, като си дошъл от Влашко, а през нощта го будела да го пита, като знай влашки, какво ще каже „прескочещи, разпорещи и пак закърпещи“.*

Тикви — на кори, барбой — на глави. *Сопот.*

Тих като куковица.

Тихата вода бряг рони (ломи).

Тихата вода носи кладите. *М. Търн.*

Тихата вода по-дълбоко копае.

Тича като бесен.

Тича като орел на мърша.

Тича като на престрел.

Тича с лопата на пожар. *Сливен.*

Тичай, момче, със плоската; кяр до коляно.

Тия го не щат в село, той пита за попувата къща. *Ахъчелеб.*

Тия думи не са царски думи.

Тия са гащи и дупе. *Ахъчелеб.*

Тлъста кокошка добро яйце не сниса.

То било преди Адама.

То било, когато вълка бил куче.

То бе зелена и феряса.

То беше — беше.

То го блазни него.

То да си джавка, а керванът да си върви.

То е грехом. *Ахъчелеб.*

То е като памучен чорап — разтяга са.

То е мило за драго.

То е на енкас. *Ахъчелеб.*

То е смин и босиляк.

То ми е девета грижа.

То ми е зъбна болес'.

То ми е мене верицата.

То ми е кост в гърло.

То му е врождено като на капината тръне.

То̀ на мене, друго на тебе.

То не е токо тъй.

То не е за твоите уста лъжица.
То не е твоя работа.
То си има крушка опашка.
То си му е адетец.
То са ваш’те добри речи.
То са неговите добри уста.
То ще дойде Видовден.
То̀ ще му умие очите.
То ще му преседне.
То ще ти до̀ голям ден малка пита.
Това баба знае, това си и бае.

Това е белата в торбата. — *Един циганин прескочил в една градина да краде лук. Наскубал малко и го турил в торбата си и посегнал да скубе пак; но сварва го стопанинът и го попитва: „Що щеш тука?“ — „Фърли ме вятърът.“ — „Що се държиш у лука?“ — „Да ме не фърли пак.“ — „А що ще тоз лук в торбата?“ — „Това е белата в торбата“, рекъл той.*

Това е капка в морето.

Това е нещо, па дошло нещо, та го изяло и станало нищо. — *Тъй тълкувал разумни Радослав, като го питали за сърпа.*

Това е риба, не е месо. — *Тъй рекъл вълкът, когато се бил зарекъл да не яде месо и намерил прасе в един трап и го изял.*

Това е страшно — без брашно.
Това за това.
Това и Бог знае.
Това, което казва един, хиляда го чуват.
Това купих, това продавам.
Това ли ща ма заболи.
Това ми е смърт. — *Много ми е противно.*
Това му кучка отнела.
Това не е беглик, я.
Това не е върбова сянка, я.

Това не е Ланджова бахча. *Панагюрска. — Кога иска някой много да яде.*

Това не е рибе месо, я.
Това не е помен тук, я.
Това не е циганска вулия.

Това са вика майстория, кога хайдутин от хайдутин открадне гащите.

Това си е гола лъжа.

Това ти са само каже.

Това ще му излезе кисело.

Това ще му доде кисело въз носа.

Тованканъка, га че му е порезник под мишците. *Казанлък.*

Товарницата е със два края.

Тогава, когато изедете пет шиника сол. — *Тъй отговарят някои бащи на синовете си, като ги питат кога ще ги оженят.*

Тогава пести, когато и ляб няма.

Тогава продавали бивол за пара.

Тогаз беше спане свинско.

Тогаз дето мряха, тогаз ги ровяха.

Тогаз му е нему сеиря (джумбуша).

Тогаз ти на хляба викаше па̀пуци.

Тодор и Мара, двама на камара.

Тодоре бре, понакрачи булката зарад крачола.

Тодоре (вм. охлюве), по-горе изкарай ми големите си рогове. *Павелско.*

Тодоре, Тодоре, булки са продават. — Колко ли, колко ли, колко ли ги дават. — Три за грош, три за грош, булки са продават. *От песен.*

Тодоре, Тодоре, де си пасъл волове? — По дълбоки долове.

Тоз дувар хортува ли, тъй и той.

Тоз канон са изчете.

Този дувар мой, онзи дувар мой, доде са завре под някой — *казват на пиените*.

Този гъз нали е у вас, дето идете, ще обсерете.

Този свят е сълба — едни са качат, други слизат.

Той ако е луд, ти що щеш от него.

Той бяга, а сѐ си бие тъпана.

Той бяга — аз мълча, попипа ма — не мърдам; че като са премърда, тогаз да видиш как са гълчи.

Той върви, дето го сварата свари.

Той го не откраднал, ама го зел да го не видят.

Той девети у плугът.

Той е бейхутин (глупав) човек. *Ахъчелеб.*

Той е беневоа — т.е. глупав човек. *Ахъчелеб.*

Той е дин-иман станал. *Ахъчелеб.*

Той е крив, че е жив.

Той е муха-челяк. *Ахъчелеб.*

Той е напътничав челяк. *Ахъчелеб.*

Той е неподрязована пчела. *Ахъчелеб.*

Той е на баща си син.

Той е от стара майка дете. *Ахъчелеб.*

Той е от зимния (Земън), не е от Подаево.

Той е проста душица. *Ахъчелеб.*

Той е прав като пръст.

Той е пълен с дяволи. *Ахъчелеб.*

Той е разплетикалец.

Той е сѐ пукнатина — *т.е. тайна не държи*.

Той е с плитко сърце.

Той е топликълка — *т.е. седи си дома*.

Той е ял барут с шепа.

Той еде, чегато снощи не е вечерял.

Той заръчал да го закопаят под бъчевата.

Той залива вода под сламата.

Той знае де зимуват раците.

Той знае каква жилка да прережe.

Той знае от де са опасва.

Той има пилещу сърце. *Ахъчелеб.*

Той казва, че не еде чесън, но ако му са падне, не остава и шлупината му.

Той коли кучето — *т.е. заповядва, има най-голямо влияние. — Види се да е останало от някой стар обичай.*

Той коли, той беси.

Той минал през сито и през решето.

Той може да бие тоягата с кръста си.

Той може да мисли, колкото от едната дупка на носа си до другата.

Той може да пие, но да видим кой ще му даде.

Той му е трън в окото.

Той му се чини, че така се ловят зайци.

Той на кон — не е пеш — *т.е. добре му е*.

Той не е на шарената овца шилето (че да му давате по много).
Той не лъже, а право не казва.
Той не пипа стопански, а душмански.
Той не седи на едно клонче.
Той не струва ни калпакя си.
Той не стъпва на гнила дъска.
Той не ходи за чужди очи.
Той носи агупцу сърце. *Ахъчелеб. — Агупец — циганин.*
Той от морето честит излезе и са удави в рекицата.
Той още мляко бозае.
Той още на лопош пикае.
Той още на лопош пикае и му се чини, че гърми.
Той още на щир пикае, та му дрънка.
Той още не знае от де пикае кокошка.
Той пали, той гаси (жари). — *Той е чорбаджията, той има власт.*
Той подмаза вече.
Той помни кога е от майка си бозал. — *Говори, което не знае.*
Той прекла. *Габрово.*
Той пука, дребува. *Ахъчелеб.*
Той раздрал котката, посем-сега ако ще раздра и гъзът си.
Той са враща като куче на бълвоча си.
Той са на огъня не нагреял.
Той са на пара не побира.
Той са родил у чрън вторник. *Лом.*
Той сѐ да си пъхне носа (гагата).
Той се кара да му не месят хляба с вода.
Той се озърта като изтърван заец.
Той се пазари не той да печали.
Той сега клеца кучката.
Той си е рохнал. *Ахъчелеб.*
Той си откланял.
Той спи и намира софрата сложена.
Той струва толкоз, за колкото са продаде.
Той с Господюва душица. *Ахъчелеб.*
Той сюрюджийски кон, от които деветте с една душа ходят.
Той тегли от главата си, не му са други криви.

Той трябва вред с нос да забоде.
Той турско ухо — *т.е. шпионин*.
Той търговец, търга бъзито.
Той търси на издъхнал кон да му снеме петалата.
Той чака помощ от фърковатите гадини.
Той ще управи о гърба си кривите дърва на Балкана.
Той ял на бащиното си кръщене каша.
Тока, тока, на жива стока.
Токо в черно да са не завия.
Токо вярата си да не изгуби.
Токо да е здрав.
Токо да е дума, ако би ще от хума.
Токо да е мъж — като лайно в дъж.
Токо да ме не напада измама.
Токо да ми е жив тате.
Токо да ми е приказка.
Токо да ми е у кратуна опаш.
Токо да не ходя, дето ходи парата.
Токо да не ходя по крака, по ръце.
Токо да не горя като котел на огън.
Токо да не осъмна като сърп.
Токо да не са сгърча като пъртена жица (като въже в торба).
Токо да не горят косите ми като тоз огън.
Токо да не чуя пусти глас.
Токо да са не кланям, дето турци са кланят.
Токо да са земята под мене не проседне.
Токо да са над мене небето не сломи.
Токо да са не заскитам немил-недраг.
Токо децата си печени да не изям.
Токо къщата си жив да не види.
Токо леко душа да дам.
Токо ми Божия престол.
Токо ми Димитровден и Гергьовден.
Токо ми кривда Божия.
Токо ми леко да умра.
Токо ми литургията.
Токо ми лице пред хорото не почерняло.

Токо ми левата не помогла на десната.
Токо ми майка Божия.
Токо ми майчината храна.
Токо ми на пътя, който мисля.
Токо ми не почернее лицето.
Токо ми правда Божия да помага.
Токо ми са диря неодирило.
Токо ми са път незатрило.
Токо ми са кръстна свещ неугасило.
Токо ми са къщата не изкопала.
Токо ми са език не навезал.
Токо ми са тялото не разляло като пяна морска.
Токо ми са тъга на сърце не свила.
Токо ми са уста наопаки не обърнали.
Токо ми са душа не прела с него (*като поменуват умрял*).
Токо ми са червата не засукали.
Токо ми свичко черна щета не потръгнала.
Токо ми света и века.
Токо ми свяка мъка и работа.
Токо ми света недела ядове не донела.
Токо ми силата Божия.
Токо ми страшното съдовище.
Токо ми светого Ивана Кръстител.
Токо ми този огън.
Токо ми този (честни) кръст.
Токо ми тази мученица — (*при пиене ракия*).
Токо ми тази кръв Христова. — *При пиене вино.*
Токо ми тези пости, що ги постиме.
Токо ми този храм Божи.
Токо ми този свети кръст.
Токо ми тяло вран не изкълвал.
Токо ми тросък на огнище не изникнал.
Токо ми 318 богосни отци.
Токо ми твоите молитви. — *На калугер.*
Токо ми този ляб и сол.
Токо ми този печат Христов. — *Прекръстя се.*
Токо ми царство небесное.

Токо ми църквата, в която служиш.
Токо ми четвероевангелие.
Токо ми що ведри и що облачи.
Токо ми що е у Бога.
Токо ми що ми си дал от твоите ръце.
Токо ми тойзи глас Божи.
Токо мъртви зной да ма не спопадне. *Криворечна.*
Токо на мене новата клетва не оставила.
Токо на християнската вяра да не похулиш.
Токо на честния кръст не плювал.
Токо от глад да не умирам.
Токо от мене вятър месо да не носи.
Токо по слънце весел да ходи.
Токо са куча кръв не налокал.
Токо си е залудо не мъчил.
Токо си му чогол.
Токо туй ми останало.
Токо чифутска (турска) вяра да не вярвам.
Толкоз атове препращяха и не ни напрашиха, та едно магаре ли?
Толкоз вражба и кражба за Колада, месо пак да няма.
Толкоз да ходя по света, че колкото едно теле да са не науча са порева.
Толкоз е тя.
Толкоз косурец в царската дъщеря има.
Толкоз лайна имахми, сега дойде и лайнушко.
Толкоз ми е злосторник и напакостил.
Толкоз ми чини.
Толкоз ми яд и зла чест.
Толкоз риба за пара.
Толкоз си е твой. — *Казва се, кога падне някой.*
Толкоз яд за цял свят.
Тому грах, оному боб, а на себе си празен джоб.
Тому къс, оному къс, а на тебе гол гъз (пръст).
Томуз хатър, ономуз хатър, на тебе си кахър.
Топ пукна, байрама премина.
Топли пепела.
Топлите извори ги благословила света Богородица.

Топло вино (ляб) бий жена.
Топло ли е гърнето, топли са достовете.
Тополата е висока, ама свраките серат по нея.
Топръва Мара ке отвара. *Щип.*
Торба отишъл, торба си дошъл — *т.е. глупав*.
Точѝ, Ангелия, пий кабаделия.
Точи зъби за печени прасета. — *Ще му се да стане чорбаджия.*
Точи кръв на памук.
Тоягата дето е тънка, там се троши.
Тоягата е благословена.
Тоягата е Боже дръвце.
Тоягата е от рай излязла.
Тоягата има два края.
Трае като немтур. *Щип.*
Траже под воло теле. *Щип.*
Тражил, та нашъл.
Трай, брашно, трай.
Трай, душо, черней, кожо.
Трай, душо, търпи, кутро, в петък си благо ял.
Трай, коньо, за (до) зелена трева.
Трай, конье, скоро пролет иде, *или* скоро е Гергьовден.
Трай, магарице, марта настига.
Трай, магарче, дори трева нарасне.
Трай, че няма край.
Трампосва врана за гарга.
Трам-баба, лум-баба — *за биене на тъпан*.
Трачи-лъж е — *т.е. бащата на лъжата*.
Трева да пасе, та да се ’ране. *Щип.*
Трева, на която са смееш, на портата ти изниква.
Трева сланена не е веч зелена.
Тревата рекла: „Не ма е от пасенето, ами от изкореняването.“
Трезен го мисли, пиян го дума.
Трезния са не валя в калта, а пиения.
Трепере като гол (дърт) циганин.
Трепере като циганин пред хараччия.
Трепере, като че го е възнало.
Трепере като лист.

Трепере му сърцето като на пиле перцето *или* като на голо пиле дупето.

Трепере му сърцето като на мършав заяк.

Трепере му сърцето като на манга дървцето.

Тресайка е. *Щип. — Скъперник е.*

Треска да го тресне, като бранмарска врекя. *Щип.*

Треската казвала, че когото хваняла веднъж, девет години го познавала, ако да не са борчлиите да я бъркат.

Треската е от млада булка по-белалия, иска да я икрамосваш.

Треската от тежката болес по̀ се (не) търпи.

Треснало те, да те тресне. *Соф.*

Трети път баба, право ще (си) каже.

Трешчен е. *Щип. — Въртоглав е.*

Три бука за две вретена. *Серес.*

Три години три бели, сега таз четвъртата — *рекъл един циганин.*

Три дни остана булка да стана.

Три дни, два дни, нали сми гладни.

Три дни да му са много. *Клетва.*

Три дни длъг. *Щип.*

Три дни работи, за два дни живот.

Три дни са доста и за най-милия госта.

Три добрини тежко да събереш.

Три за грош и една придавка. *Соф.*

Три попове, един дядо.

Три пръста в кръста.

Три пеят, две играят.

Три хайдути, девет капитани.

Три циганки, цяло хоро.

Тригодишна треска.

Тригодишна треска да го ’ване. *Щип.*

Тригодишни зайчи лайна го проводила да й търси за цяр.

Триж го поглъща.

Триж го рязах, сѐ по-късо.

Трие ми сол на главата.

Трие ми лук по носът.

Трие му репон на зъбите.

Трийси и девет дена в мед вряла, затуй сладка; още един ден да е повряла, за нея би света измрял.

Трила баба лен, да са мине ден.

Трима братя с един калпак. — Троица бракя со едно рало гащи. *Скопска.*

Трима едного не чакат.

Трима троичка не чакат.

Трима мир ме шока шум. *Арнаутска. — Юнак добър с много другари.*

Трима, тримина, три мина, колко мина бяха.

Триста без Христа не струват нищо.

Триста вучи да го едат. *Щип.*

Триста гарвани един ги камък разпръсва.

Триста лакардии за пара. *Щип.*

Триста лека да го не излекуват.

Триста мечки под една фойна.

Триж по пет — петнайси, и две — седемнайси, колко стават?

Тропна Трена на вретено, пръдна Мара на хамбара.

Тропнала е Зивра с месевки.

Труд печели.

Труда му е кяр, а калеврите дар.

Труди са, мъчи са и Бог ще ти помогне.

Трудът е на човека здравие и живот.

Трудът над всичко надвива, *или* всичко пробива.

Трупат са като орли на мърша.

Трупът му вътре, главата му вън. — *На гвоздея.*

Тръгнал като без оно на годеж. — *Не си приготвил каквото му трябва.*

Тръгнал по крив път. *Щип.*

Тръгнали са старци с кола за зайци; ходили са два дни, дошле са гладни.

Тръгнало му магарето низ бърдо. — *Назад му върви.*

Трън му код опашката. *Щип.*

Трън, трън, кръвчица, пусни, дедо, масчица. *Щип.*

Трън и бодил са боде.

Трън му на устата и ейца във ръката.

Тръндафел без тръне и либе без пречка не бива.

Тръндафела прави и тръндафел, и тръне.
Трънк чаша, трънк пара. *Щип.*
Тръне коси, бодли гласи.
Трънка праскови ражда ли?
Трънлива круша — зъл прът.
Тръпки ма побиват.
Тръпни му кожата.
Тръпница да го сретне, да не го измине. *Щип.*
Тръснал му вълната. — *Бил го.*
Тръч коза на планина; Марта жена и аз жена.
Трябва всичко да са не разбира.
Трябва да му са чете молитва.
Ту го види, ту го чуй.
Ту ти, дядо, кроеното, ту ти, бабо, совалката.
Ту на клинец, ту на плоча бие.
Тугята кокошка големи яйца носи. *Щип.*
Тужице, туго, утре на друго. *Соф.*
Тузи (тази) не е болка за умиране. *Дем. Хис.*
Туй брашно та бие, жена, тебе.
Туй вето — друго, ново.
Туй го имах аз в ръцете си (че го изпуснах).
Туй го прави марта, Господ я има хабер, я няма.
Туй е много персенчиесто.
Туй е тя новата.
Туй коте — тиквениче, не е мартениче.
Туй ми било на късметя.
Туй на други поп вангеле.
Туй не е от бегликя.
Туй не е попара.
Туй, от което са умния засрамя, с него са лудия превъзнася.
Туй хоро витото, довечера битото.
Туй шу-шу-шу издаде Габрово.
Туй ще ми го харижеш, туй ще ми го дадеш, а туй ще ти го зема. — *Тъй рекъл някой арнаутин.*
Туй ще му и кучка завлече.
Туй ще му отрие и гурелите.
Туй ще му умие и очите.

Туй, що ми кажеш, тъй да ми бъде; туй, що ти желиш, то да ти бъде.

Тук е леглото на морните псета.

Тук на света и рая, и пакъла.

Тук-таме, че нийде.

Тука баба, тука трап.

Тука баща ти, тука аз; де за други място — *рекла жена на детето си, като приговаряло, че баща му ще вземе две жени. А когато рекло други път, че майка му ще вземе два мъжа, тя казала: „Ей оттук място и оттука друго.“*

Тука бивол не може, магаре ли ще поможе.

Тука е Божи гроб и Света гора.

Тука ли си, Еньо? — Питаш ли ма защо съм дошла. — *Говори се на Еньовден за магиите.*

Тука ма хич не бива. *Или:* Тук съм най-скъсан.

Тука плачат, таме скачат.

Тука пеят, там са смеят, таме пърдят.

Тумба-лумба два дни, а до века гладни, *или*

Тумба-лумба за три дни, уф та леле до века, *или*

Тумба-лумба за три дни, ох-леле за сѐ дни. *Дебър.*

Тумба-лумба шикалка, няма сватба никаква.

Тупа-лупа, дъще, сгледниците вкъщи.

Тупа-лупа, дъще, една оста в бърдо.

Тупан кога пра’ ке фане, он тогай кукя ке свърте. *Щип.*

Тупани и зурли да му се събират. *Щип.*

Тупанът е голем, ама е празън. *Пирот.*

Тупни го, да му приседне.

Тупни го, да си опули очите.

Тупни му самарят и го пусти да брули круши. — *Изпъди го.*

Турбалник — *циганин*.

Тури лудия на високо, да маха с крака.

Тури си очилата, *или*

Тури си зъркелите.

Тури тези, извади онези.

Тури тука, гуди там, *или*

Тури тука, за да туриш там.

Турил е памет в главата.

Турил ли си нещо, че търсиш?
Турил му черно камъче в краката.
Турил някому си бълха в ухото.
Турил някому си червей в главата.
Турил си главата в торбата.
Турил ти го Роло от Негован и Бацко от Цръклевци.
Турила шарлаганджият със чизмите. — *Тъй казват, кога е наляно много масло в чорбата.*
Турили му чавче по голъба.
Туриха му гемче.
Турни брашно, прави пита.
Турни я в боята и я носи като своя.
Турска сила, българска неволя.
Турски не знам и стовните[2] не дам.
Турски ясак ден и до пладне държи.
Турци го не щат и ний го не саками. *Соф.*
Турците за 500 години научиха да изядат на камилата палдъма, а българите за пет години ще погълнат камилата със самаря.
Турците кажат: „Тархана е“, а българите: „Кубус и сланина.“
Турците с кола зайци ловят. — Турчино със кола зайци лове. *Щип.*
Турците със сила, гърците с книга, докарали са ни до този хал.
Турците са куча вера.
Турчин видиш ли, пари иска; други видиш ли — и той пари.
Турчин вяра има ли? *Или:*
Турчин вяра няма.
Турчин и аджемин едно лайно раздвоено.
Турчин и калугер са двама върли оберници — един със сила, други със молитва.
Турчин и куче сѐ едно е.
Турчин като не намери кокошка, и сврака ядва.
Турчин като забогатее — жена зима, а българин — къща прави.
Турчин приятел недей има.
Турчин просо купува, кадъна му хортува: „Що ти й, аго, това просо, малко ли си нямами, пълно гърне до гърло, няма вътре ни зърно.“
Турчин със сила, поп с молитва, за нас нищо не остана.

Турчино, кукурчино, недей ходи у дома, че имами лош петел.
Турчино дослука на коляното му.
Турчину са не показвай, гърку са не подмазвай.
Турчинът гледа три работи: гърбът си, гърлото си и кефът си.
Туря, ама го не оттуря.
Туря вълка за верен, лисицата за послушка.
Туря масло на огъня.
Туря рашето на лицето си, да го не е срам.
Туря са на голямата клечка.
Туря чуждо просо в наш’та пченица.
Турям та и та изваждам.
Тъз година на вратило, до година на грабило.
Тъз пустата, черната, преднята, та ма еде — ще ма изеде. — *Тъй думала една жена на комшия си, който отивал на Добруджа, да каже на мъжа й да си доде, че не можела да му пасе свините, а най-вече черната свиня, която била напред.*
Тъз стена знай ли нещо, та и аз.
Тъзи бълха няма да те ухапи, защо я убиваш.
Тъй го искам, то не става, а каквото Господ дава.
Тъй го орисали орисниците.
Тъй да е пистил, отколе да е станал хаджия.
Тъй да ма турска сабя не порази.
Тъй да ма чужди ръце не превъртат.
Тъй да ми Господ децата опази.
Тъй да ми е приета молитвата към Господа.
Тъй да не ходи на кръс’ и ръце.
Тъй знае дядо Бае, тъй плаши децата.
Тъй зли порок ме не гонил.
Тъй ма живина не гризла.
Тъй ма пушка не убила.
Тъй ме Бог от людска напаст уклонил.
Тъй ме жив огън не съжегъл (изгорил).
Тъй ме напред с крака не носили, *или*
Тъй ме чужди крака не носили.
Тъй ме не клело мало и голямо.
Тъй ми се земята не радовала.
Тъй му било писано, *или*

Тъй му било писано на небето, *или*
Тъй му било писано на главата.
Тъй му било писано и орисано.
Тъй мъханит по гора не скачал.
Тъй не ходи за чужди очи.
Тъй от гладна смърт да не умре.
Тъй пепела да не свети вместо семето.
Тъй са магарешка глава не носи.
Тъй са мами куче въз баир.
Тъй съм го купил, тъй го продавам.
Тъка-щеш, ако си прела.
Тъкмо едно куче не викат Караман.
Тъкмо св. Неделя ядове ми донела.
Тълчи му пепер на главата.
Тъмбора свириш, прокопсия искаш.
Тъмната нощ шахатин няма.
Тъмницата е далека; затвори си очите да я намериш.
Тъмницата е за луди (за хората) направена.
Тъмницата не е обична къща.
Тъмно в рог; барам, барам — няма слог.
Тъмно като в рог.
Тънка като баба. *Кюст.*
Тънка като топола.
Тънка Стана — гюл фидана; шъта, ходи като меца.
Тънка, тънка като каца.
Тънка, тънка, че навънка.
Тънка Яно, де пръчката.
Тънкато моме, Тънкато, не карай гъска на блато (че е блато богато).
Тънки ребра, дълги ръце.
Тънко копси кокона — булгар диплофаги.
Тънко копси тънкофай, ама чобан (булгар) диплофай.
Тънко преде пред нея — *т.е. срамува се пред нея*.
Тънок като свиня. *Щип.*
Тънок като пръст.
Тънък като върлина.
Тъпан без брецало. *Видин.*

Тъпан прах не държи.
Тъпче като пуяк.
Тъпче са, та не казва.
Тъпче са като вол. *Ахъчелеб. — Много яде.*
Тъпчи ми по гроба, не ми бутай салт джоба.
Търбух няма прозорци.
Търбух няма уши.
Търбух шега не знае.
Търбухът му като тъпан.
Търговец, който са не смята, скоро слуга става.
Търговец — търга бъзе.
Търговията очи иска.
Търколила се тенджерата, че си намерила капака.
Търколило са гърнето, та си нашло хлупакта. *Ахъчелеб.*
Търколило се тенджерето, нашло си капако. *Щип.*
Търлеж скаче, та плаче; жени ме, мамо, жени ме. *Соф. — Кога разиграват таралеж.*
Търпелив слуга ползува са от господаря си.
Търпението преобърта черничевото дърво на коприна.
Търпи, бабо, за хубос'.
Търпи, душо, доще Великден, *или* до Великден.
Търпи, душо, за Бога (Бога ради).
Търпи, душо, да са спасеш.
Търпи, душо, черней, кожо.
Търпи, душо, трай, кожо. *Лом.*
Търпи злото, да не доде по-лошето.
Търпи и кърпи. *Или:* Търпеж — кърпеж.
Търпи като бивол.
Търпи ли ми търпилото.
Търпи, млада невеста, мъж е туй, *или*
Търпи, млада невеста си. *Панагюр.*
Търпи на циганина, че и на ботуша му ли?
Търпи на агата, та и на лайното му ли?
Търпи, старче, магарче.
Търпи, трай, че няма край.
Търпило има, давило нема. *Пирот и Панагюр.*
Търпявам, стига да стана юнак като тебе.

Търпял си в майка си девет месеца, сега не можеш ли да потърпиш три часа.
Търсата му таквази.
Търси баба гнили круши.
Търси бусамачо.
Търси белата си.
Търси белата си със свещ.
Търси бълхи в чужди ръце.
Търси врана за отбрана.
Търси вълна по ейцето.
Търси вълна под езика на бълхата.
Търси го като прилеп кандило.
Търси го като игла в плява.
Търси го със свещ.
Търси грозде на трън.
Търси да вади на калът очите.
Търси игла в плява.
Търси игла в плевника.
Търси игла в сламеницата.
Търси кирия на сух път.
Търси кой гьол е по-дълбок.
Търси кьоравото (шаранче).
Търси на дъното баща си. — *Казва се, на който рови в паницата, кога яде.*
Търси на трън кравай.
Търси огън на ланско огнище, *или*
Търси огън на пусто (старо) огнище.
Търси си боят със свещ.
Търси си яката от него.
Търси у циганина (циганката) кисело мляко.
Търси хляб преди погачата.
Търси щърк да му вади зъмчета.
Търси юнето под бика.
Търсил клинеца — загубил плочата; търсил плочата — загубил магарето; търсил магарето — загубил себе си.
Търсила Мара коланя, че си засрала герданя.
Търсила си го, намерила си го.

Търсих ръжена, не го намерих. — На пещника (огнището) търси ли? — Не ми доде на ум.

Търти дупе на орех, ядка да каже.

Търтил са е нейде някой вълк.

Тъpтих го на пясъка.

Търчи, Боже, та слушай — *кога лош човек хвали някого*.

Тъща зетю масло вари, доде му зло вкъщи увари.

Тъща ти умряла — *казват, кога дойде някой вкъщи и завари хазаите на трапеза в края на яденето. Казват и: „Умряла майка ти или баба ти.“*

Тя е на края, отрежи я. — *Казва се на тогоз, който се оплаче, че го боляло глава*.

Тя не рече ни тебе „куку“, ни томува „куку“, а мен рече „куку“, че имам триста у пазухата.

Тя са е простряла като някоя лисица на пътя.

Тянка, Тянка, има ли за мен сянка, *или*

Тянка, Тянка, ти си моя сянка.

---

[1] Лява не зная що е. (П. Р. Сл.). ↑

[2] Туй не ще е „стовна“, но друго нещо, за което не зная. (П. Р. Сл.) ↑

У

У баща си врати видял ли си? — *Кога някой не затваря врата.*

У Бога са нищо не довърша.

У добър ти час.

У евреин пий вино, не спи; у ерменец спи, не еж; у турчин пий кафе, вино не пий; у арнаутин пий и еж, на път не ходи; със гърк нищо не прави.

У кого е добра жена, не му трябва рай.

У кого е зла жена, не му трябва пъкъл.

У когото е мюхюря, той соломон. *Тур.*

У когото е питата, у него е и ножа.

У мъж вера, колкото у куче вечеря.

У нас икрам, колкото по жабата косми.

У него е заешко сърце.

У него покъщнина, колкото по тъпана прах.

У него сяка пара е стегнато вързана.

У Недини свещи горят. — *Казва се, кога някой запали две свещи.*

У них ножо, у них хлебо — *т.е. колкото щат, толкоз режат и дават.*

У пусти гори да иде. *Лом.*

У сваку манджу църн пипер. *Куманово.*

У сиромаха въшки и бълхи, друго не търси.

У сиромаха деца, у болерина злати колца.

У сиромаха иди наеж са, у болерина иди наспи са.

У сиромахът деца са раждат, у богатият — телци.

У Скопие скопен ходи, а у Призрен без гащи. *Скопска.*

У Совию евтению, три бози за пару, а за срането грош и пару.

У стар кръвник няма нов приятел.

У сякого свой кахър.

У сякого има своя неволя.

У терзия с време закърпено не бива.

У циганин мусандра що ще.

У чужда коза по-много лой.

У чуждия няма своето.
У шивачката коприна да купуваш.
Увира са като конска муха под опаш.
Увира са като червив.
Уговор къща не събаря.
Угода няма, управа няма.
Удавя са в една лъжица вода.
Удар ударя, ръка събаря.
Ударѝ го, да му са зашамати главата.
Ударѝ го, да му светнат очите.
Ударѝ го, да му са опулят очите като на жаба в калът.
Ударѝ го с калпакя си; ако не са завали, ти го подвали.
Ударѝ го с калпак; като не се заваля, то се вече загаля.
Удари го, та го запиля.
Удари келепирят.
Ударй куче в главата и поп (момата) насреща.
Удари кьоравото шаранче.
Ударѝ ма, земи ми го насила, като няма правда.
Ударѝ ме, че да видиш. *Закана.*
Удари му брадвата у камък.
Удари патката.
Удари през просото.
Удари тук на лук.
Ударил го горният праг, та видял долният.
Ударил на акантия. — *Отпуснал му края.*
Ударил я дедо по тържичина. *Кюст.*
Ударила му косата у камък. — *Спряла му работата.*
Ударили му диняна кора.
Ударили му пръстът. — *Изпъдили го.*
Ударих му на белия ат.
Удариха му клинецът.
Ударно говедо, гладно не остава.
Ударя из него на вино като из мешлива.
Удри го да пукне, пусни го да пасе.
Удри (кови) желязото, докат е горещо.
Удри зъмята по главата.
Удри, майка му стара.

Удри пиенето на голица.
Удри яйца на масло.
Удря стената да бягат мишките. — *Несмислено работи.*
Удряй самаря, да са сеща кобилата.
Уж ръда, ръда, ама и опаш мърда.
Уйдисват си като подложи.
Укачили му звънец.
Уклечила са насреща ми.
Уклефнал като в горещините.
Уклефнал (увиснал), че гато му са потънали гимиите в Черно море.
Улавя котката за нехтете.
Улови босия, че му земи царвулите.
Улови едногото за краката, че удри другигото по главата.
Уловѝ ми товара, да ти платя бача. *Тур.*
Улови са за сурово, че ако изсъхне, барем в ръцете ти.
Улови са в капанчето.
Улови слепия, че му извади очите.
Улови-ще и нашата хрътка заек.
Уловил го за еката.
Уловил лисицата, изгорил си дрехата.
Уловил ли си са на хорото, ще играйш (доиграй го).
Уловил са като слепец у тояга.
Уловил са Никола, като слепец у ко̀ла.
Уловил я за опашката. — *Показва нещастие, несполука.*
Уловила се царската дъщеря у работа, че я заболяло пръста.
Уловили са на кавга.
Улових го добре за еката.
Улучи се на капано, извади си гюндюлюко. *Соф. и Щип.*
Ум ако няма, крака няма ли?
Ум да дават — много; пари да дават — никой.
Ум замисля, море не понася.
Ум и разум с пари са не купуват.
Ум има, разум няма.
Ум има, свяс’ няма.
Ум — море.
Ум много, пари малко.

Ум прави, Господ доправя.
Ум прави, глава тегли. *Тур.*
Ум през море, смърт зад врат.
Ум с колата, разум за дукато.
Ум с колата, разум с лопата.
Ум с колата, памет с вила. *Соф.*
Ум са на лозе не зоби.
Ум са не пришива на кожа.
Ум са с пари не купува, па най-много пари струва.
Ум царува, ум господарува.
Ум царува, ум богува, ум патки (говеда) пасе.
Ум царува, ум кярува, ум телци пасе.
Ум царува, ум робува, юнак лозе копае.
Ум царуе, ум робуе, юнак лозе копа. *Куманово.*
Ум царува, ум кака цалува.
Ума имаш ли ти?
Ума му толкоз кескин — разцепва конеца и на бълхата шалвари направя.
Умът му на гъзът му.
Умът му в краката.
Умът му влязъл в краката.
Умът му в тилът.
Умът не е в брадата, ами в главата.
Умът прави всичко.
Умей да пей, не умей да сей.
Умен в краката.
Умен лозе прекопа, луд лозе изкопа.
Умен на глупавиня.
У(о)мила са паница, покачила са на полица, че са смей на другите.
Умира и не го забравя.
Умира и пак за него мисли.
Умирачката оправя сичкото.
Умислил са, като че му е стадо загинало.
Умислил са като пуяк.
Умислил са, като свиня срещу Колада.
Умна глава дърва бере.

Умни като гъски.

Умния ако са излъже, не малко са излъгва.

Умният насъде си изкарва хлябът.

Умному мало довлеет.

Умри, Михо.

Умри, тате, да ям жито.

Умри, че не открадвай.

Умря вола, развали са ортаклъка.

Умря попа, де да го заровим. — *Тъй разправят на децата, че викали жебите.*

Умрял Дейко, втресло го. — *Казва се на тогоз, който не може да пее, а запява.*

Умрял кон от вълци не го е страх.

Умрял кон не рита.

Умрял съм си за него.

Умрял съм си за кон.

Умрял, та са отървал.

Умряла баба ти. — *Виж: „Тъща ти умряла.“*

Умряла глава сълзи не пуща.

Умряла е някоя лисица.

Умрялите бог да прости, а живите кой да свести.

Умрялите не хапят.

Умрялите са не връщат.

Умрялия с умрялите.

Умрях за такваз чума.

Умрях и се свестих.

Умрях си.

Умрях си от смях.

Умрях, та са не видях.

Умъдрил са като млада булка (кога ще я забулят).

Умърлушил са като мишка в трици.

Умърсиха са конците, па свършена работа.

Уплаши ми (му) са окото.

Уплашил са като вълк в 1000 овце.

Уплашил са като заяк.

Уплескал са като халваджийска тесла.

Уплъзнал като бебер.

Управа до колена (до уши).
Управа няма, угода никак.
Управа от тук до круши.
Управи са като хайдутин вкъщи.
У(о)пустяло са да у(о)пустее.
У(о)пустосва ли момата, иска да са жени.
У(о)пустял му имота, кога не му е живота.
Урала ти, бачо Гачо.
Уращисвам са със старините.
Урва стръмна, крака хроми.
Ургя н’една.
Ургя ургисана. — *Види са да е от „орги“.*
Урок, не урок, два добри уроци.
Уроки му, та не може.
Урочасва от гърнето.
Урочасал от червеното — *т.е. виното.*
Уруку ублажил булката, ей сега жа са фърля из мело. *Самов.*
У(о)рташката кобила псетата не я ядат.
Усилен живот прекарвам.
Услушва се като глуха свиня.
Усмиквил са. — *„Усмиквено“ значи не е „рошево“.*
Усрала си крава опаша, па гледа и другите да омаца.
Уста защо са, ако ма не хвалят.
Уста псешки, куме, разядат са.
Уста са на сглабове, ще се разжвакат. *Соф.*
Уста нали са, я ги нахраням, я ги насирам.
Уста, хвалете ма, или ви посирам.
Устата му големи и те го бият.
Устата му като воденица.
Устата му на мляко миришат, лайната му от боя му по-големи.
Устата му мелят.
Устата му с пара разрязани, а гъза му с лопата.
Устата му по-големи от гъза му.
Устата му хортуват, ушите му не чуват.
Устата му зинали до ушите му.
Устата си затваряй, очите си отваряй.
Устник. — *Устат човек.*

Устните си жули, уста да затули.
Устрели Гано — чемери Койо.
Ут, бабо, на мене.
Ут, сляпа баба не види.
Утели-ще са и наш'та крава.
Утринта от вечерта е по-добра.
Утром работи, денем почивай, вечер поспивай.
Утре вечер по-голям.
Утре рано чак по тикви.
Утърси са като куче от пъздер.
Ух, да та порази, да би та поразило.
Ух, жена, страхопъзла, барем калпакя ми не зе.
Ух, какъв хърватин.
Ух, та леле. — *Кога някой няма и не може нищо друго да стори.*
Ух, ургята.
Ухапи го като змия из окол.
Ухлебнал са (усмихнал са) като кърт на ряпа.
Ухлебнал са до уши.
Ухлебнал са като пазарски хлеб.
Ухни като зайче.
Уходена мома. — *Попреминала за женене.*
Ухото ми са не поти от него.
Ухризмен като бремка на цедилка.
Уцапан дори до ушите, светец са показва.
Учен, ама зле научен.
Учен да та бие, прост да та не милва.
Учен до прага, а умен до века. *Дуп.*
Учената маймуна не ще тояга.
Учението не е цяр да го изпиеш, че да станеш учен.
Учените света развалят.
Учения с четире очи.
Учи, дядо (да четеш), сега няма кой да та пощи.
Учи, дядо, на старос', що трябало на младос'.
Учи, старче, да четеш, сега кога ще умреш.
Ушетах като кучето на нивата.
Уши славни, глас от славей по-сладък.
Ушите ли й да търкам?

Ушите му магарешки.
Ушите му на краката.
Ушите му на гъзът.
Ушите му щръкнали.
Ушите не растат по-горе от лобът.
Ущедри мя да поюю тя. *Черковна*.

Ф

Фала Богу луд мъж.

Фил са с петел не бори.

Ф(в)ред та търсих, дядо попе. — У дома ходи ли? — Сал у вас забравих да ида.

Френец незнабожник. — *Тур.: „Франсъз имансъз.“*

Фтасал и прекиснал.

Фтасал му брънчо за зелник.

Фукарлък — маскаралък.

Фукна да бяга.

Фърка, дано побърка.

Фърка, дор прецърка.

Фърка по небето.

Фърка, фърка, дор побърка.

Фърлѝ зад тебе, да намериш пред тебе.

Фърли ми са от душата.

Фърли са, Станка, метна са Станка. *От песен.*

Фърлил кокал помежду им.

Фърлил петалата.

Фърлил топът. — *За длъжник.*

Фърлих го в водата.

Фърлих камък подире му, да са не върне.

Фърля божурите (божура).

Фърля му като на куче.

Фърчи му фърчилото.

Фърчи като муха без глава.

Фъца, фъца, нафънка си.

X

Ха де, бабо, и на мене едно ут.

Ха де, драгинко, да видя и аз два свята.

Ха, мляко, ха! — Дръж го, яхо, ха!

Ха пак ма удари де! — *Кога бият някого.*

Хабер няма от света.

Хабера ти да дойде, а ти да са не видиш.

Хаби хляб.

Хад да ядем. — Какво ще ядем? — Хад да крадем. — Аз ща кажа.

Хаджия видиш яи, чауш чуеш ли, бягай, та са махай. — *Тур.: „Ишиттин хаджи, ишиттин чауш, кач та сауш.“*

Хаджия да си дода, че ако ща и бос да хода.

Хазър пушка без кремик.

Хаир берекет със гъза напред.

Хаирсъз чедо по срането си личи — из къщи излиза, на пътя сере.

Хаирсъзинът е страхлив.

Хай, хай, че на край, на онзи край.

Хайде, хайде като поп.

Хайде обтег.

Хайде, Хубче, да си идем.

Хайдутин без ятак не може.

Хайдутин от хайдутин се не страхува.

Хайдутинът винаги не краде, но ти се винаги пази.

Хайдутинът смилѝ, търговецът смели.

Халал да ти е просеника, дай ми барем торбата.

Халал да ти е торбалника, токо ми дай отварника.

Халал да ти е, що си чинил, остави ми чиненика.

Халал му майчиното мляко.

Халачин от бяло куче хас не струва.

Халосано салт си дрънка.

Хамен хай-хай, че във рай.

Хапи като куче.

Хапи са два пъти на едно място.

Хапи са, дето са не стига. — *Кае се.*

Хапнете си и от пиперя, той по-лют от хайверя.

Хапни и от фасуля, куме. — Ба, туй добро.

Хапни си и от туй.

Хапни, сръбни, прегърни, туй ще ти остане.

Харабат му краищата. — *Теглил е болест в нещо.*

Харам да ти е.

Харам да ми е царството и везирството.

Харен си е тавано, не го преправяйте, по-лош ке стане. *Малешевска.*

Хариза̀н умрял.

Харизан оцет от мед по-сладък.

Харизан отишел, та остал зарезан.

Харизан умря, син му останал зарезан.

Харизан умрял, син му отиде на Божигроб.

Харизвали на Панка магаре, той му гледал зъбите.

Харната мома лоша невеста.

Хас боя е черната, че знай дядо Баю да я прави.

Хас купих аз брашно.

Хас не струва.

Хасане, халис мюслюмане, не вади сабя керлива, не сечи баба пръдлива.

Хатър булка заваля.

Хатър гащи насира.

Хатър дупка пробива.

Хвала Богу.

Хвала Богу, луд мъж. — *Види се, че в по-старо време (в средните векове) и у българите е имало това побожно почитание към уродивите, каквото у византийците, а до днес и у турците; затова е останало у жените да наричат: „Хвала Богу…“*

Хвала Богу на негова дар.

Хвала Богу и на чорбата, месото ви отстъпвам.

Хвала Богу за добра многу.

Хвала му, като на тетка без колач. *Соф.*

Хвалата, от небето до земята.

Хвалбата е хула.
Хвалбата е празна заплата.
Хвалени ягоди, празна кошница.
Хвалете ме, уста, гладен съм.
Хвалете ма, уста, че ва разкъсвам.
Хвали колибарина, да та обича.
Хвали ми град, живей в село.
Хвали планините, купувай в полето.

Хвалим Бога (дигами ръце), тъпчим дявола (скачами). — *Така се оправдавал един калугер, като играял хоро.*

Хвалите его, хвалите его… очисти беззакония наша.
Хваля Бога, както мога.
Хвана ма за очите.
Хванал врага за носа.
Хванал го, та не пуща.
Хванал са в капанът.
Хванал си света.
Хванал си фтиче дуванче.
Хванала го безпричината треска.
Хванала го кокошата слепотия.
Хванала го тежката болес’ на сиромашията.
Хванала го червената болест. — *Прави се на болен.*
Хванала го чумата за вратът. — *Разсърдил са.*
Хванала го шугавата.
Хванала са на хорото, а да играе не може.
Хванала са млада невеста за работа, излезъл й прищ. *Соф.*
Хванала са царската дъщеря о работа, то й се изприщили ръцете.
Хванали го виняните мламоси.
Хванали го зазъбици. — *Иска му се да хапне.*
Хванали го мъглите.
Хванало го виното.
Хванало го шен Божи.
Хванах го доброзъбата — *т.е. с добро.*

Хванах та като френец. — *Казва се някому, кога ще прави нещо зло.*

Хване ли мома да упустосва, иска да са сватосва.
Хване ли са катмеря, то са дума намеря.

Хване-ще та кака, одра-ще ти кожа, кожа от юнака, като от малака. *От песен.*

Хвани вяра на брадата, на̀ ти кефил водата.

Хвани едного за юздете, удри другиго по главата.

Хвани келча и му земи капата.

Хвани ми товара, земи си бача. — *Тур.: „Тут иокюму ал баджинъ.“*

Хвани си, попе, кобилката, да не ходи из нивата.

Хвани слепия, та му извади очите.

Хващай крадеца, додето не та е хванал.

Хващам са о злак. — *Излязвам на злак.*

Хвърли глиста, извади йогола. *Дебър.*

Хей, людье, вардете са! Мъжа си бих и петела си заклах.

Хеким-баши, тум-баши, на котките субаши.

Хекимин, луд и псалт секи може да стане.

Хекимин и сват не ставай на тоя свят.

Хела, нехела, у тях го завела.

Хеле, даде Господ.

Хеле ма удари, че да видиш.

Хем врач, хем орач.

Хем го бие, хем му не дава да плаче.

Хем гол, хем зъл, хем па Абдураман челебия. *Соф.*

Хем гола, хем злова. *Велес. — Злова — зла.*

Хем голо, хем голямо (зло).

Хем да смига, хем да дига, то са не постига.

Хем заваля, хем загаля.

Хем иска да мине водата, хем иска да си не измокри краката.

Хем кирия, хем кадия. — *Като седиш със кирия, ще ти съдят.*

Хем лайняно, хем голямо.

Хем не може, хем не дава.

Хем още веднъж не ми донасайте таквиз недомрели хора, че кожемити се изпотих да го уморя, та да го опея.

Хем посран, хем голям.

Хем сърби, хем боли.

Хем тъй, хем онъй.

Хем шугаво, хем нос навирило, *или*

Хем шупливо, хем вири нос.

Хем шуто, хем тича да боде.
Хили са като дявол на воденица.
Хили са като кобила.
Хили са като умрял кон.
Хили са, че гато са се ожребили бащините му кобили.
Хиляда думи (лафа) за пара.
Хиляда игли за пара.
Хиляда манджи за пара пипер.
Хитра була в празна кула.
Хитрата лисица със двата (четирите) крака в клюсата (в капаня).
Хитрия като са излъже, не са излъгва за малко.
Хитрос' хитрос' прехитря.
Хитър ахмак.
Хитър духовник, пита ме, ама и аз хитра, не казвам.
Хитър като ингилизин.
Хитър като котка.
Хитър като лесица.
Хитър Петър в лайна влетъл.
Хитър Петър зад вратата, глупавия зад огъня.
Хитър Петър сѐ стария вол биял.
Хитър-Петрова хитрина — (на телето главата в гърнето).
Хленчи като малко дете.
Хлопа като воденица.
Хлопа като окови под сенавица.
Хлопа му дъската, *или* Хлопат му дъските.
Хляб и сол яли.
Хляб и сол готова обеда.
Хляб от ръка, вода без мъка — *Тур.: „Екмек елден, су гьолден.“*
Хляб със дупки, сирене без дупки, *или* Ляб със зайчета, сирене без зайчета е хубав.
Хлябът се пече (в огънят), а не са знай кой ще го яде.
Хлъта като копой.
Хлъта като куче по чуждите пари.
Хлъта (митка) като нехранимайковец. — *Ходи без работа.*
Ходжа ходи, куче води; куче сере, була бере. *Щип.*
Ходи баба до намяра.
Ходи без учкур като калугерите през Сирница.

Ходи без учкур като младоженец през първата неделя.
Ходи бос из лукът. — *Прави престъпление.*
Ходи да си бъхти ангелите.
Ходи да си търси умът.
Ходи да си търси умирачката.
Ходи, де ходи, пак ще за кака да доди.
Ходи, дето ходиш, не се заседявай.
Ходи дядо и дойде — мечката влече за ухо.
Ходи, заема, да плаща го нема.
Ходи като Гургу-Яна.
Ходи като кихавица.
Ходи като куче без сайбия.
Ходи като луда Кояна.
Ходи като на прозявка. *Панаг.*
Ходи като некована свиня.
Ходи като недарена сваха, *или*
Ходи като сваха без дарове.
Ходи като неусвяс.
Ходи като огън.
Ходи като прозявка от уста в уста.
Ходи като пребито псе.
Ходи като сваке без дар. *М. Търн.*
Ходи като селски капзамалин — *т.е. горделиво*.
Ходи като сляп без тояга.
Ходи като с пребити нозе.
Ходи като хамовото семе.
Ходи като хамата кокошка.
Ходи, къде ходи, сѐ риба ми носи.
Ходи, къде ходи, житото пак на воденицата.
Ходи, където ходи лесицата, най-подир достига на кожухарина на дюгеня.
Ходѝ мъдро, да не изходиш (паднеш) лудо.
Ходи на попаски.
Ходи на хало-бало.
Ходи на халос.
Ходи по грамадите, дето са мръстят змиите.
Ходѝ по снега, диря не оставяй.

Ходѝ по Бога, доде ти са покажат Божите крака.

Ходи по перваза.

Ходи по учкура.

Ходи си по ален фес. — *Не ще да знае нищо.*

Ходил да носи дърва в гората.

Ходил на блага черкова. — *Понапил са.*

Ходил на Стамбол, а царят не видял.

Ходила камилата за рога, че си дошла без уши.

Ходила кравата, орала и си ралника осрала.

Ходила Цаца на Враца, чудно е чудо видела; — жена мъжа продава, за две глави червен лук, за три чушки пиперец; придай, придай, Пеперко, да порастат децата.

Ходили са старци със кола за зайци; ходили са два дни, върнали са гладни.

Ходило Харо, дошло си Харо и кошник грозде набрало.

Ходих по Бога, тръгнах за Бога.

Ходих, ходих по Бога, пададоха ми се Божите кости.

Ходя, та си паса дяволите.

Хой, море, Тодоро, старос’ дошла, изгоро. — *На старичка, кога се кити.*

Хоп-троп, Кайне ле — дрън със дилавя.

Хората в черква, попът в кръчмата.

Хората един от други учат, а най-много жените от комшиите.

Хоратà на вятъра.

Хòрата са не мерят на педей, а на ум.

Хората трева не ядат.

Хората хора пасат.

Хората хора яздят.

Хоратѝ, че като вчера хляб не е ял.

Хоро, хоро вито, довечера бито.

Хоро, хоро пепеляво, риза до коляно.

Хорото не засвирило, а той играе.

Хорските уста не са чувал да ги затикнеш (завържеш, запушеш).

Хорското нящо всякога е по-хубаво.

Хош-инди; — ти дай парите, че пак си хошкай.

Храм Божи — *казват на хляба*. — Да ма прости храм Божи. — Да ме убий храм Божи.

Храна брада кръви.
Храната е по-скъпа с приготвянето.
Храненик има, за мъж грижа няма.
Храни Боже.
Храни вълк през зимата, да та изяде през лятото.
Храни гарга, да ти изкълве (извади) очите.
Храни душа, да та слуша, куче, да та лае.
Храни коня стопански, язди го душмански.
Храни сирота на своя срамота.
Храни, храни Боже, ако види по-далек от носа си.
Хром ли ти е другаря, и ти ще захромиш.
Хроми за коматче.
Хрътката наша, чулът менен.
Хрян и пелин.
Хубав до немай-къде.
Хубав като кон за зоб.
Хубав като писано ейце.
Хубав като прасе в помия. *Панаг.*
Хубав кон и на яслите са продава.
Хубав ли съм, бабо? — Хубав, дядо, и не твърде, като пате опатено, като прасе ощипано.
Хубав на глед, като тиква на плет.
Хубава воденица сякакво мели.
’Убава глава, ама мозък няма. *Влашка.*
Хубава е булката, само разногледа.
Хубава жена, хубаво вино — достове много.
Хубава като златна ябълка.
Хубава като пукал.
Хубава мома род няма, дълбока вода брод няма, често камъне брой няма. *От песен.*
Хубавата булка и под вето було е хубава.
Хубавата булка сбор бере, а грозната дом бере.
Хубавата дреха не прави хубав челяка.
Хубавата круша мечката я яде.
Хубавата работа на шесттях месеца излиза.
Хубавата ябълка свинята я яде.
Хубавата ябулка свиня огризва. *Панаг.*

Хубавело младо, краставело старо.
Хубави моми ловченки, олеле, како Марицо.
Хубави Марко, гиздави — гиздосало го, поразило го.
Хубавина пазар бере, ум кукя върти. *Велешка.*
’Убавио кон и под лош покривец се познава.
Хубавия кон и под съдрания чул са продава.
’Убавиня къща върти ли?
Хубаво, ама скъпо.
Хубаво блееш, не знам какво мляко даваш.
Хубаво вино, лошава глава.
Хубаво време и здраве не дотягат.
Хубаво ми е, на по-добро са надявам.
’Убаво сирене у кучешка мешлина.
Хубаво, сякаш че са е небето пукнало.
Хубавото далек са чува, а лошавото още по-далек.
Хубавото е това, което ти е драго да го гледаш.
Хубавото на сякого е мило.
Хубавото не е скъпо, ами долното.
Хубавото нещо не става лесно.
Хубос’ са на танур не топи.
Хубос’ са на чело не затиква.
Хубостта са на чело не носи, а човещина.
Худороден благороден не станва.
Хулузин хулузина на совата го намира. *Тур.*
Хуппа-на, кьорчо, дръж са о земята. — *Кога се спрепне някой.*
Хъхри като кон за зоб.

Ц

Цалувка дупка не прави.

Цалувка за подуше.

Цалувката струва хабер на пазвата, а пазвата на полите.

Цалуни ма, поп Димо, аз са миросах. — *Трявна. Тъй сбъркала една калугерица, та рекла на попа в черквата, вместо: „Миросай ма, аз целунах иконите.“*

Цаню в Добруджа, Цанювица хабер разнася. *Трявна.*

Цапа като мокра пола о гъз (бедра).

Цапа ни вряло, ни кипяло.

Цапа-цупа, Велико.

Цапна го като сопол във леща.

Цапни го в устата, че му кажи.

Цар без народ не е цар.

Цар далеко, Бог високо.

Цар две глави не носи.

Цар криле няма.

Цар на земята, Бог на небето.

Цар — син парцал.

Цар царвулан изпъдил цар патарана.

Цар царува, ум богува.

Цар царува в Цариграда, бяла Рада в Будин-града.

Цар, цар — ами хляб?

Царапанеста Мара.

Царвулан бей.

Царвули няма, гайда ище.

Цариград се с поглед не зима.

Царска правда — бой, та брой.

Царски живот, не е живот.

Царското птиче веднъж каца на човека на славата във живота му; ако го хване — добре; ако не — туй за туй.

Цацарешко.

Цвеке за разсад не е свидно, не е за жалене. — *Казват в София, кога умре дете в къща.*

Цвърста врѐча просо държи. Кюстендил.

Цепи конеца.

Циганин доде има клещи, не си гори ръцете. *Или*

Циганина доде има клещи, не си гори ръките. *Харман. Или:* Циганин си има клещи, да не си гори ръцете.

Циганин като има петмез, не може да спи, доде го не изяде.

Циганин мусандра прави ли?

Циганин, та па циганин. — *Така си хвалил вярата един манго, като думал: „Да стана християнин — пости много; да стана турчин — кланьета много; циганин, та па циганин.“*

Циганина цар станал и най-напред баща си обесил.

Циганинът и в неделя работи, а мяхът му гол.

Циганка оплетена ходи ли?

Циганката като стане сутрин и погледне от катуната кой комин се пуши, него туря на око за през деня.

Циганката станала царица и за да не си забрави адетя, сутрин ставала и обикаляла сандъците, та викала: „Подарете ма.“

Циганска вулия.

Циганска вулия и калугерска торба сѐ едно.

Циганска къща гори и ти зарар не смяташ.

Циганска торба без дъно.

Цигански да ври.

Цигански деца от искра са не плашат.

Цигански кон от тъпан не го е страх.

Цигарата ми е по-драга от брадата ти.

Цигулар къща не храни. — *В турско време имаше песен за комитите: „Комита къща не храни“, а пеяха я: „Цигулар къща не храни“, за да се не усещат турците.*

Ци-ка наче бучинче. *Търн. — На глезено дете.*

Цили-говно или цили-лайно. — *На който плаче.*

Цинга манга дудула, яла, че са надула.

Цървен като гостиварски питач. *Дебър.*

Църцорали свраки, бълвал ходжа раки.

Цъцри като сврака.

Цъцри като гроздоберски гъз.

Цъфнал е. — *Значи: 1) опил са; 2) не харосал.*

Цъфнала му главата като майната му.

Цъфти и върже. — *Не вирее, крее.*

Цял бук обръч не става.

Цяла майка не бива. — *Така раздумват майките, кога им умре дете.*

Цяла майка не е било.

Цяло лято един опаш, и той опърпан, *или*

Цяло лято една опашка, и тя червива.

Цяло яйце на Великден.

Цяло яйце се не изяда, че става на челяка цирей.

Ч

Чавга говна яла, море не подмъща.

Чака да му дойде хабер отдолу.

Чака да му пусне Господ печени врабчета (да яде).

Чака като вълк овче мъди да капнат.

Чака като изстинал слънце.

Чака като св. архангел[1] да ми земе душата.

Чакай в текето, ще едеш чорба.

Чакай да се наям, че ако остане, ще ти дам.

Чакай да кажа тату, да ви не реже порезаниците — *казал един попски син на друго едно селско момче. „Чакай пък аз да кажа на мама да не меси, че да видим кому оното ще реже баща ти.“*

Чакай кога дойде задушница да ядеш боговица — *казват тому, що иска да му дадат нещо по-добро да яде.*

Чакай, кога му дойде времето.

Чакай, кога му израсте върба в задникът.

Чакай, мари пущино, да си не тръснем нейде чолът. — *Хаджийката тъй викала на камилата.*

Чакай мене, чичо, чакай мене, бачо. — *От приказката за дето се обаждало нещо в стомаха на челяка.*

Чакай ти да те стопля аз тебе ей сега — *т.е. да те обадя на конака да те запрат.*

Чакал си на майка си в коремът девет месеца, а сега не можеш да почакаш.

Чаками да ни улови заец, че да ядем.

Чамав не е чумав.

Чаршийския пазар не приляга (прилича) на домашния (къщния).

Час търпене, година почивка.

Чаша пълна, жена гладна. — *Казва се на пиениците.*

Че ва не съм крастава.

Че ва не съм излязъл от плевня.

Че ва щеш са понадява.

Че га го е правил баща му на воденица. — *Много говори.*

Че гато го змееве любят. — *Кree, вехне, мършавее и бледнее.*
Че гато го е взела на заем. — *По малко дава.*
Че гато го е със свещ търсил.
Че гато е държан в тъмница. — *Много еде.*
Че гато е държан на въже.
Че гато му са потънали гемиите в Черно море.
Че гато му са дяволи затикнали (срали) в ушите.
Че гато на камане хоратиш. — *Кога някой не отговаря.*
Че гато с чужди уста гваче. — *Тому, комуто са не яде, а яде.*
Че гато са близнаци, близначета родени. — *1) деца, които си приличат; 2) които се обичат.*
Че гато са го кълвале мисирките. — *Казва се за грапавите.*
Че знам ли го, тука яде, тука спа.
Че кой ти е крив.
Че малко ли вятър вее.
Че малко ли прах са дига.
Че (ще) му плати на стриг мухи — *т.е. когато стригат мухите — никога. Соф.*
Че (ще) са оправи, като въже в вреча. *Кюст.*
Чевги го ели, да го едат.
Чевги да го едат, *или:*
Чевги щат го я̀.
Чедо си раждаш, брата не можеш.
Чека като сирота за нещо.
Чел съм му паричките. — *Купил съм го.*
Челащисвах за тебе, та гюджеле за мене.
Челото ми открито, лицето ми чисто.
Челото ти премерям.
Челяд няма, луд да няма. *Руска.*
Челяк без кусур не бива.
Челяк без книга пън недодялан, *или*
Челяк неучен, дърво недодялано.
Челяк без подадине, дърво без плод.
Челяк в неволя са хвата за дърво и камък.
Челяк да знае кога ще умре, сам ще си изкопае гроба.
Челяк да са мъчи, пък Господ да приръчи.
Челяк да е, а не магаре.

Челяк доде е жув, се са учи и пак неучен умира. *Или:* Челяк са учи доде умре, *или*

Челяк са учи до смърт.

Челяк доде й жув, се й пари.

Челяк е в нужда (неволя) досетлив.

Челяк е по-як от камъка, по-слаб от шипчана пръчка.

Челяк е отвътре пъстър. — *Не е като другите животни.*

Челяк и чудо.

Челяк като изгуби нещо, и в пазвата си го търси.

Челяк кога сбърка, да виж как зле хърка.

Челяк кога шастиса, опаки го втриса.

Челяк когато няма какво да му са иска, по̀ го петимисва.

Челяк мисли едно, Господ дава друго.

Челяк на челяк е дявол.

Челяк на себе си сичко прощава.

Челяк не знае какво ще му дойде до глава.

Челяк не знае какво му носи утрешния ден.

Челяк не може да знае всичкото.

Челяк не умира, додето му не доде.

Челяк остарява, сърце не остарява.

Челяк от круша да падне, пак си почива.

Челяк от магаре да падне, пак тряба да са поомисли.

Челяк предполага, Господ разполага.

Челяк са по приказката познава.

Челяк са със късметя си ражда.

Челяк сам си сере на късметя.

Челяк са хваща (лови) за язика, а говедото за рогата.

Челяк са в пъкълът приучва и обръчва.

Челяк (човек) се дави и у вода до глежъни. *Лом.*

Челяк стано̀, коне крадо̀, метли вържо̀. — *Тур.: „Адам ол, битр чал, сюпюрче баала.“*

Челяк с хитрос’ сдържа аслана, а със сила щурец биле не може да улови.

Челяка (човека) го гол заравят.

Челешки теглила са много, *или*

Челяшко тегло (теглило) край няма.

Челещина — магарещина.

Чемери да го земат.
Чемери Гано — устрели мъжо.
Чер като въглен.
Чер като дявол.
Чер като циганин.
Чер като катран, кисел като оцет, горчив като пелин.
Чер като опален пън.
Чер като на тиганя дъното.
Чер орел, бял орел.
Чер челяк, черноок челяк, чернобрадат, черномустакат, черномустакичестичък.
Червата ми да се повлекат, ще му изпълня трапът.
Червата ти да се повлекат. *Клетва.*
Червата ти да се влачат по земята, учкурите ми са, казвай.
Червеи да го ядат.
Червен като битолски просяк.
Червен като божур (трандафел).
Червен като рак.
Червен като просяк.
Червен мангър изгубя ли са?
Червен наш на дупка, две каки ти прескочи.
Червен Петко по-червен, на връшецът прогорен.
Червената ябълка е червива (е най-гнила).
Червеничко, мъначко, царя от път отбива. — *Ягодата.*
Черви му са гребенът.
Червяк му яде сърцето.
Чер(ен) като вапирин.
Чер(ен) като кютюк.
Черепът е от цяло.
Черква без хора, ритам ти попът, *или*
Черква без облага, пуста остала.
Черква гради, град съсипва.
Черквата е да се молят в нея.
Черна кокошка бели яйца носи.
Черна сряда, сух вторник.
Черна чума на бял кон.
Черна чума и гръцки калугер двоица братя са.

Черния бял не става никога.
Черно, бяло, в гърне вряло.
Черно като жужел. *Казват и:* Червено като жужел.
Черноочко, белолико, името му Велико.
Черно сено на бял сняг.
Черно слово на бяло книже.
Чесан баща ти, чесан майката ти, ти отде зе тъзи меризма.
Честа тръница път няма. *От песен.*
Честит ви Великден.
Честит като момин баща.
Честит св. Илия у ореси. *Лом. — Казва се, кога гърми.*
Честит ти Гурльо.
Честита булка.
Честита ви Коледа. — *Така честитят някои по Коледа сланината.*
Честита му година.
Честита радос’. — *На сватба и годявка.*
Честита ти шапка, Райко. — Не е моя, баева е.
Честити и доброчести.
Честито ти царско, аре. — *Тъй се смеят на сливенци.*
Честому госту, зад врата е место.
Честта е по-скъпа от пара.
Честта е като жена.
Честта му не работи.
Честта на домът е царска чес’. — *Тур.: „Ръс падишахън дър.“*
Четат му са кокалите.
Четверток, петок, хоп-тири в неделя два дни остана булка да стана.
Четвъртък, несвъртък.
Чете като по вода.
Чете като по книга. — *Разказва добре.*
Чете ми залъците (къшеите). — *Гледа ме, като ям.*
Чете му молитва.
Чете му параклис. — *Съди го, гълчи го.*
Четем са на пръсти.
Четири гърци, пет капитана.
Четири очи от две по-добре видят.

Четиридесетгодишно царуванье (добруванье) не става.
Четмото му не му гледам аз нему.
Четниците не зачитат (за грях).
Чеш ли, куме, печено прасе, или да се не харчим. *Соф.*
Чеше му са гърбът за тояга.
Чеше са като крастава коза.
Чешеш ма, дето ма не сърби.
Чигаво, бегаво, който го има, негово.
Чии да са бичина, да са наши телчиня. *Соф.*
Чий кон яаш, негова песна пой. *Кюстендил.*
Чийто плет си градил, той да та награди.
Чин-чин, чий си син. — Калимана братов син.
Чини му се, че щото фърчи, сѐ са яде.
Чист како помия. *Кюстенд.*
Чист като гълъб.
Чиста Мара и пречиста и цървуля й у гърнето.
Чиста работа.
Чисти болери.
Чисти и пречисти.
Чисти му са ръцете. — *Не краде.*
Чисти ясли, празни хамбари.
Чисто до нищо.
Чисто и пречисто, с гъз потиснато.
Чисто като в чифутска чершия.
Чисто като в цигански ишлик. *Или:* Чист че гато се е родил в цигански ишлик.
Чисто небе от гръм са не бои.
Чисто сребро от ръжда са не бои.
Чисто сребро (злато) ръжда го не (хваща) лови, *или*
Чисто злато го кися не лови. *Соф.*
Чисто сърце излиза на лице.
Чифте пищови на голи ребра.
Чифте хаджия по гробищата ходи. — *Който ходи дваж на Божи гроб, остава без хляб и ходи по гробищата да проси.*
Чифутин без кел не бива.
Чифутин кога задлъжнее, рови старите тефтери.
Чифутина не питай ходи ли на черква.

Чифутска чаршия.

Чичо господе! Дай ми грош да си купя череши.

Чичо, колко даваш кекешките?

Чичо Пенчо, тук ли си, ба.

Човаля си го върже.

Човек доде не потроши, доде не разсипе, може ли да се научи? *— Тъй казал един поп, когато го гълчал владиката защо разсипал конката.*

Човек доде е жив, сѐ е пари.

Човек доде се пази и Бог го пази.

Човек е човек, човек е и магаре.

Човек знае и две, и двеста.

Човек кога няма каквото му се ревне, по̀ го жалей.

Човек, който секи ден посно ял, не го проваждай за масло.

Човек, който все боб ял, не го проваждай за месо.

Човек не е цвете да го помиришеш и познаеш какво е.

Човек неучен, дърво недодялано.

Човек прави от лихос’, а па Господ от милос’.

Човек с добра душа.

Човек с едно око и одая с един прозорец.

Човек се учи, доде умре, и пак остава ненаучен.

Човек се учи от що му се случи.

Човек се гледа напред, като тиква на плет.

Човек си чува (пази) лебо.

Човек човека събаря и човек човека въздига.

Човек, що тегли, от него са учи.

Човека доде го не излъжат, не се науча нищо.

Човека и с камънье да го товарят (претискау), като има живот, пак ще живей.

Човеците са ангели, човеците са и дяволи.

Човешко око не са насища, *или*

Човешко око насита няма.

Човешко око шепа пръст го напълня, друго нищо.

Човешко сърце е от месо, превръща се — *т.е. лесно се придумва*.

Човешко теглило край няма.

Човешкото око са не насища.

Човещината не е далеч от магарещината.

Чогол ми е.

Чокай си го сам.

Чокон са чокат.

Чорап нали е, разтяга са.

Чорба има ли, чорбалановци колкото щеш.

Чорба ял, кокал не видял, *или*

Чорбаджия чорба ял, кокали не видял.

Чорбаджия вино куса, децата му пепел лижат. *Соф.*

Чорбаджие чорба ядат, сиромаси сарма ядат.

Чорбаджийкоо, отвори ми да вляза. — Кукуригу! — ѐ петлите. Джав, джав! — ѐ кучетата, близо е селото. — *Циганин закъснял вечер и тъй се разговарял в пътя.*

Чорбата хубава, ама лъжиците малки.

Чорлава й главата.

Чу го вук, удави го. *Кюст.*

Чу ли, буле, гайда.

Чува като врана горния сноп.

Чувай, Марчо, че те викат на годеж.

Чувай, Пейо, че те викат на Колекювец на сбор.

Чуваш ли, Петко, че те кликат на сватба.

Чуди са в коя воденица да (си) сипе житото.

Чуди са, че гато е видял някому гъзът.

Чуди се като куче в сливи.

Чуди са, Петко, май са, как ще борча да плати.

Чудни дела твои, Господи, вся премудростию сотворил его.

Чудно чудо до три дни.

Чудно чудо — чудо направям. — *Заканване, че ще направи нещо необикновено.*

Чудо и помен.

Чудо псета, мари, ухапаха вълкът, *или*

Чудо и кучета мари, изядоха вълкът.

Чуе, ама не види.

Чуе, ама не хае. — *Кога викат някого, та се обажда, а не иде.*

Чуж’ в чужбина трябва все черно да вапсува.

Чуж’ кон среди водата са зима.

Чуж’ кон да възседнеш, насред път да отседнеш.

Чуж’ кон крака няма, чужда жена коси няма.

Чужда болес’ подкожничка.
Чужда жена кости няма.
Чужда жена не е жена.
Чужда ръка не милва.
Чужда храна вълк храни.
Чужда чорба не храни, *или* ситос’ не държи.
Чуждата кокошка е по-голяма, *или*
Чуждата кокошка мисирчи яйца носи, *или*
Чуждата кокошка по-големи яйца носи, *или*
Чуждата кокошка нам се види патка.
Чуждата кокошка е по-голяма от нашата гъска.
Чужди пари пръсти горят.
Чужди пари своя пазва не топлят.
Чужди ръце сърбел не чешат.
Чужди ръце голема грижа. *Кюст.*
Чуждите гледат в главата, а свой в краката. *Тур.*
Чуждица не е своица.
Чуждият хляб е на коляно.
Чуждия хляб със сълзи са яде.
Чуждия сякога чуж’.
Чуждо гърло не е чувал, не мож го върза.
Чуждо жито лесно са за Бог да прости раздава.
Чуждо иманье своя стока не става.
Чуждо куче да си свива опаш.
Чуждо седло не е меко.
Чуждо храни — вълк си храни.
Чуждо цвеке рано цъфти.
Чуждото яйце е с два жълтъка. *Пир.*
Чуждото го бий с комата. — *Ако държиш чуждо на вратата си, храни го.*
Чуждото е сѐ по-хубаво и по-сладко.
Чуждото кое-как, а своето с коматя.
Чуждото магаре на пътя са разтоварва.
Чуждото насред пътя са зима, *или*
Чуждото и на Великден са зима.
Чуждото пиле са излупва из чуждото яйце.
Чуждото си е сѐ чуждо, *или*

Чуждото свое не става.

Чуй тръбата, гледа торбата.

Чуй цигулка, търси булка.

Чука му пипер на главата. — *Мъчи го.*

Чукай желязото, доде е топло.

Чукай за живите, че и за умрелите.

Чукани пъни, главни изгорени.

Чуканица че ви удари. *Соф. — На децата, кога чукат.*

Чул го и махалджията.

Чул та Господ. *Благословия.*

Чул, та са не видял. *Клетва. На отговор, кога са обажда: „Чувам.“*

Чула котката, че лайното й става за цяр, и тя зела да го рови да се не намира.

Чума та ръгнала, ръгло.

Чума от чума бои ли се?

Чумава ли съм, та не доодиш у дома. *Лом.*

Чумата и ножът не убиват толкоз хора, колкото убиват виното и ракията.

Чумо ниедна. *Лом.*

Чунким, санким и белким са троица братя.

Чунким ги е Господ дал, как ли ги е събрал.

Чупи жегъла. — *Шава, не пристава.*

---

[1] С малка буква е отпечатано. — Бел.ел.кор. ↑

Ш

Ша го бия, доде се покачи свиня на дърво.
Ша го бия, доде рече доста.
Ша го пера, доде си дойде магарето от вода.
Шава като върбов клин. *Панаг.*
Шава като попадия в плевник.
Шава като щъркел.
Шава, шава, па престава.
Шава, шава, че дваж дава.
Шакнат в главата.
Шапката му добра, главата му нехела.
Шапката му три дни дълга, два широка.
Шарапи, кебапи — ох, ох, ох; хесапи, кетапи — вай, вай, вай.
Шарен, писан Великден, мазно д… Коледа.
Шашардиса като пате в мъгла.
Шашардиса пусулата.
Шашкън гост сайбията кани.
Шашкън кмет и телетата го ближат.
Шашкън поп еретата кръщава.
Шашкън пуйка.
Ше ми хлопне лъжицата. *М. Търн.*
Ше му свия лобът. *М. Търн.*
Ше раздере кокошката на вратата, ако ше си раздра и гъза.
Шега по голо не бива.
Шегувай се колко щеш, но не пипай дето щеш.
Шепа пръст очи закрива.
Шепнатето не си е чисто.
Шепотня къща разваля.
Шерените гащи от вътре са плащат.
Шерено, мерено, с ръка не похванато. *Гатанка. — Змия.*
Шета като булка без дар.
Шета като попадия в плевня.
Шест, да немаш чес’.

Шетай ми ти сега, че аз ще ти шетам на сватбата.

Шетай, шетай, Койне ле, шетай като буля хоп-троп, Койне ле, furn със дилавя. *От песен.*

Шиба трънче, дано скаче зайче, *или*

Шиба трънчето да изскоче зъмчето.

Шие, та пие, кърпи, та се храни.

Ший, пори и плаче.

Шикалката не е орех.

Шикни му да мълкне.

Шикяр комаш.

Шила, прала наша дева, празна не седела.

Шиле миле, шиле миле, звизък! — *Някой се покачил на високо дърво и като не можал да слезе, обещавал се Богу, ако му помогне да слезе, да му заколи курбан едно шиле; но като зел да слязва, продумал: „Да сляза, че видя-щем.“ С тази дума, скършва се клонът, дето бил стъпил, полетял надолу и като падал, викал. „Шиле миле, шиле миле“, а като се изтъртил, та паднал, рекъл: „Звизък.“*

Шило в торба не седи.

Шило за огнило.

Шинди петък до петък, гел бери в събота.

Шипка без тръне, жена без злоба не бива.

Шипка са с акъл върти, Енина с орехи, а Габрово с магия.

Широко му около вратът, *или*

Широко ти около шията, *или*

Широко ти около огрълото. *Лом.*

Шо си дробил, тѝва кя сркаш. *Дебр.*

Шойле, бойле, трът, невесто. *Соф.*

Шу е рак, да е чорба. *М. Търн.*

Шуга да ви търти. — *Тъй кълнат някои свинете, защото шуга не ги гази.*

Шуга краста познава.

Шуга краста руга.

Шума бобо родила.

Шума-вълна, дупка пълна.

Шума ми е майка — *т.е. гората прибежище.*

Шума ти мати, гърм да та фати.

Шумка шумне, дупе мръдне и пръдне.

Шупливата круша сама си пада.
Шупливо дупе петли не чака.
Шупливо е под небето.
Шупнал (кипнал) му келът.
Шупнал му бозата.
Шупнало е като шупла.
Шут със рогат не може да се боде.
Шъпа уста напълва.
Шът (къш)! Да не кажа на татя да ожени и тебе. — *Тъй казвал един младоженец на петела.*

Щ

Ща вървя, доде очи видят и крака носят.
Ща го трия с хума.
Ща задяна каче за него.
Ща ти ударя да си береш гости.
Щамосано, щамата.
Ще алащиса.
Ще броиш звездите. — *Ще измръзнеш, ще стоиш вън.*
Ще бъде, кога си видиш ушите.
Ще бъде на конски Великден.
Ще бъде на куковден (на Благовец).
Ще бъде сякакво, като на Божик.
Ще ви са убие у главата.
Ще види майната си. — *Ще се ожени и няма да сполучи.*
Ще видиш ти два свята. — Видяла съм и двайси.
Ще викаш ли на хаджи Вълча фъс?
Ще вирне крак и ще я припикай.
Ще втелесаш.
Ще върне на баща си семето.
Ще го бия до медна бога.
Ще го бъща, доде рече доста.
Ще го земат под крак.
Ще го земе дявола.
Ще го земе мътната.
Ще го зема на зъб.
Ще го изкарам на лесата.
Ще го обръсна. — *Ще го обера.*
Ще го одращя.
Ще го отупат.
Ще го питам аз него. *1) закана. 2) презрение, т.е. няма да го питам, а ще правя, що зная.*
Ще го сгази като луда крава телето си.
Ще го стисна, ще му извадя душата.

Ще го стъпчи като пиян турчин лайното си.

Ще го сънува.

Ще го ухапя.

Ще го ядем немит.

Ще да зная и с кокошка да ора.

Ще да ма търсиш, но няма да ма намериш.

Ще да са е простряла някоя.

Ще да съмне, ден ще бъде.

Ще доде слънцето и пред наш’те врата.

Ще дойде Видовден.

Ще дойде време да носим коприняно, а да ядем копривено.

Ще дойде време да плаче за зелено парцалче.

Ще дойде и за него чер петък — *ще раздере котката на вратата*.

Ще дойде голям ден малка пита.

Ще дойде и моя Коледа.

Ще дойде и на наше село сборът.

Ще дойде като кълцан пресол. *Соф.*

Ще дойде, като умре.

Ще дойде Пена за огън, тури-щем й въгленче.

Ще дойде тиква за вода, и аз ще я разбия.

Ще дойде тогаз, когато и мой баща из гробът.

Ще завия глава нанякъде.

Ще задигна каче за него да го жалея.

Ще задяна каче за него. — *Кога някой се сърди или прави нещо на инат.*

Ще замажа на мишките очите.

Ще засвирят биволите с кавали, доде се той накани.

Ще зема патица, ще ми земат патка.

Ще играе дървен господ.

Ще играе баба Котуза с топуза.

Ще играе на ръченици.

Ще ида за толкоз да си правя букър (гюрюлтия).

Ще измиеш бялото, ще остане черното. — *Казват тому, който се много измива.*

Ще извади симит — *ще свърши работа*.

Ще излезе колелото на търкало.

Ще излезе на пазар, ще му се подврем и ние под ризата.

Ще изляза да викам на коминя.

Ще измъчиш дявола.

Ще имами всичко като на Великден.

Ще изпъди воденичаря. — *За който остава най-подир да яде*.

Ще изскочи из кожата си — *от радост или от гняв*.

Ще й (му) одрънкам вълната. *Милад.*

Ще каже и дето е ухапал майка си за цицата.

Ще ковем гоздеи нощес.

Ще кръщавами на онзи свят жабите, като не сми кръщавали тук.

Ще легне на брашно.

Ще ми върнат пръстена.

Ще ми дигне ляба на високо — *т.е. затруднение ще ми прави или зададе*.

Ще ми горят и на гроба дъските за него.

Ще миземе и калпакът от главата.

Ще ми (му) накривиш.

Ще ми носи душата в рай с кошничка.

Ще ми търсиш лайното да се прекадиш за треска, но не ще го намериш.

Ще ми се поревне да го сънувам.

Ще ми теглиш грехът.

Ще ми чете къшеите.

Ще ми ядеш краката.

Ще моли биле.

Ще му видят работата.

Ще му го въвра в очите.

Ще му дойде времето.

Ще му дойде на госте, кога роди майка му.

Ще му дойде умът, кога му израсте върба в гъзът.

Ще му държи влага.

Ще му забъркам трици.

Ще му излезе из осът кисело.

Ще му изцедим на боя.

Ще му идат с прасе.

Ще му изпарят бъбреците.

Ще му изсуша опинците.

Ще му месим прищапулник.
Ще му месят квасник.
Ще му набърчеят челото.
Ще му натъпча самаря.
Ще му отмине като на куче.
Ще му отупат праха от гърба.
Ще му отърсят (прахът) паспаля.
Ще му подпра очите.
Ще му полея на ръцете.
Ще му поспори като на желка през оран.
Ще му поспори като на жаба в угар.
Ще му приседне нему.
Ще му светя маслото.
Ще му се закачи на гърлото (зъбите).
Ще му се лъсне нему келят на главата.
Ще му се лъсне гъзът.
Ще му се пукне дърво на главата.
Ще му се чуе гласът.
Ще му скрои кюлаф.
Ще му спусне Господ със зюмбюл.
Ще му сее на дъното ряпа.
Ще налетиш на рунтави гърди.
Ще намаже въжето.
Ще намерим парите в земята.
Ще намериш бачка си.
Ще намерят Смаилова дупка. *За турците.*
Ще намесим (размесим) вълната.
Ще настане утро, ще се яви разгелето.
Ще ни станат хората маскара. *Вместо:*
Ще станем на хората маскара.
Ще носи с решето вода.
Ще облажи светът с едно яйце.
Ще обръгне като цигански кон на тъпан.
Ще обърне къщата надолу с керемидите.
Ще опикаем дирекя (*за жени*). — На Митрополи (Търново) имаше дирек, та ги биеха.
Ще оплуе като котка в армея.

Ще остане като окълцан.
Ще остане като мома без понеделник.
Ще останем като риба на лесата.
Ще пей биле отгоре.
Ще плачем за зелено парцалче — *т.е. за турците*.
Ще подмаже — *т.е. не ще може да устои на което се държи*.
Ще пореве като бивол.
Ще потрае ден до пладне.
Ще поумее, кога му закука кукувица на гробът.
Ще пропее и нашия петел.
Ще протече вода и на мойта воденица.
Ще прокопса като гол гъз в коприва.
Ще прокопса като мома в яничери.
Ще прокопса като синигер в кратуна.
Ще прокопса като сляпа коза в тръне.
Ще прокопса кога му израсте на гробът трева.
Ще прокопса, кога си види ушите (тилът).
Ще прокопса, кога умре.
Ще прокопса на конски Великден — *т.е. никога*.
Ще преболи като на кушле.
Ще превържа черни кърпи за него.
Ще премине като на кученце.
Ще премине гневът, ще се яви умът.
Ще пуснем празовете.
Ще са върнат сватовете.
Ще са върне, кога направят котката калугерка.
Ще са върне, кога са върнат евреите от Божи гроб.
Ще са върне, кога и баща ми от гроба.
Ще са върне на второ пришествие.
Ще са запре дома, като са запре прах на тъпан.
Ще са мъча до душа — *т.е. ще карам, доде съм жив*.
Ще са научиш, кога засвирят биволите с кавали.
Ще се попарят и ще станат по-умни.
Ще се пукна от яд.
Ще са роди царче, мълчете.
Ще са родя още веднъж.
Ще са тегли черната мравка.

Ще са удари и неговата коса о камък.
Ще са хапеш, дето са не стигаш.
Ще седне жената, ще роди и 40 дена ще стои.
Ще си бере гостье.
Ще си биеш главата с камъне.
Ще си бъхтя ангелите.
Ще си видиш любовницата. — *Казва се, кога се повлече някому поясът.*
Ще си върне семето.
Ще си запалиш коилото (космите).
Ще си заплатим борча. — *Ще умрем.*
Ще си земе той двете пари.
Ще си земе хъза.
Ще си ида за реда.
Ще си изкара хлябът.
Ще си изпроси бой.
Ще си купя гащи, да видим кога ще.
Ще си обере крушите.
Ще си обере мънастиря.
Ще си остане като Мара в веждите.
Ще си отбия гаалето.
Ще си отпора джобът, ако се сърди — *т.е. не ме е грижа.*
Ще си размесим шапките. — *Ще се скараме.*
Ще си съдере дявола цървулите.
Ще си фърлям калпакя на възбог.
Ще смаже яйцата. — *Неосторожно сяда.*
Ще смеся орехите.
Ще стане, кога стане вълкът куче.
Ще стане лайна (говна) и помия.
Ще стане това, кога се покачи свиня с жълти чехли на круша.
Ще стане това, когато роди върбата грозде.
Ще станем роднина. — *Казва се, кога някои си настъпят някак дрехата.*
Ще събере дом, колкото тъпан прах.
Ще събере, кога тъпан прах събере.
Ще събирам с вилата орехи.
Ще та бия, доде клепе черква.

Ще та имам, кога ще та нямам.

Ще та изпарям.

Ще та направя на мозък.

Ще та пера, доде речеш стига.

Ще та пратя на Бойчевци и ще минеш край Плачковци — *т.е. ще та бия и ще плачеш. Плачковци и Бойчевци са тревненски колиби.*

Ще та сгазя (стъпча) като пиян лайното си.

Ще та сгазя (стъпча) като луда крава телето си.

Ще та турят вътре, ще гледаш навън.

Ще та хумя ли сега тука, че си дошел.

Ще ти ги даде на второ пришествие по 12 часа, ти само уший кесия.

Ще ти го извадя из носът.

Ще ти дойде и тебе голям ден, малка пита.

Ще ти замръзнат зъбите.

Ще ти занесе душата в кошничка на рай.

Ще ти изсуша опинците.

Ще ти кажа аз тебе де копай Аврам корени.

Ще ти кажа как се бръсне грък на припек.

Ще ти кажа как пърди вълк в джамия, *или*

Ще ти кажа как се плюе в джамия *или* в черква.

Ще ти набръчкам челото.

Ще ти натъпча самаря.

Ще ти опустее главата.

Ще (ща) ти напаря кашлицата.

Ще ти направя кефа.

Ще ти насадя кокалите.

Ще ти нося с решето вода на сватбата.

Ще ти се отсрамя като на кум със ряпа.

Ще ти стане миша дупка за хилядо. — *Не ще има де да се скриеш, за да избегнеш от зло.*

Ще ти събера двата крака в една обувка.

Ще ти тури душата в кошничка.

Ще трае от Бъдни вечер до Коледа.

Ще трае от петък до събота. — *Казва се за нещо, което не ще иде за много. Пословицата трябва да е взета от хубавото време, което обикновено, по наблюдението на селяните, рядко трае от*

петък за в събота. От това и „Петко Съба не грее“, както и „Петък пече, събота тече“.

Ще трае от тикви до кратуни.

Ще тръгна сега да го жалея.

Ще търси вчерашния ден.

Ще убие пукала. — *Ще пукне.*

Ще ублажиш въжето.

Ще ударим колата у някой камък, ще стане някоя холума.

Ще улетят на килав Стамата мъдето от студ на Петровден.

Ще умра като куче.

Щета са купува.

Щеш не щеш, ще додеш.

Щеш не щеш, ела, вълко, та ма изеж.

Щеш не щеш, стани баби зет.

Щеш, че теглиш.

Щеш чукаш клинци нощеска. — *Ще мръзнеш.*

Щеш, щеш да се спасеш.

Щипе като мащиха майка.

Щипѝ прасето, дорде е в коритото, бий жената, дорде е рано.

Щир при майка, щир при мъжа.

Що би бързо утече. — *Тур.: „Ат олан юскюдаръ̀ гечти.“*

Що би око видяло, ако би се яло, не би нищо остало.

Що бих пъсята кръв на врата си да зема ли?

Що биша, збиша, това кобила отнесе. *Трънска.*

Що Бог даде, то е наше.

Що видях насъне, да го видя наяве, умирам.

Що го носиш, тъз пущина? — За зор време. — А че от туй позор бива ли? — *Думата е за пищов.*

Що го питаш женен ли е, не видиш ли, че му ожулил губерът очите?

Що да му чиниш? — Кълцай лук, та му вържи главата.

Що дава летен ден, не дава зимна неделя. *Соф.*

Що доноси един час, не доноси година.

Що дяволът не може, вика баба да поможе.

Що е баба напрела, гъските го опасли.

Що е благо, на пазар се не продава (го няма). — *Жена и сън.*

Що е в ръка, не е лъжа.

Що е валяло, че земята не го е приела. *Тур.*

Що е криво грошата.

Що е мокра? — Плакала. — Що й вълната навътре? — Въздихала.

Що е на гърбина, то и на върлина.

Що е попово, да е готово. *Милад.*

Що е право, то е Богу драго.

Що е право, то е готово.

Що е ракът, що му е сокът. — Що е ракот, що му е сокот. *Милад.*

Що е сладко, чуждо, братко.

Що е с дявола събрано, отива по дявола.

Що изчука, то изпука.

Що изядеш и изпиеш, то ти остава (ще ти остане).

Що имала баба на ума си, туй видяла на съня си.

Що имаш, Радне? — Що имах пред два дни.

Що капне и хапне. — *За даскал.*

Що ли мисли камилата, що ли камиларят. *Пирот.*

Що ма биеш, даваш ли ми хляба?

Що ма жена припича.

Що ме гледаш като посрано дете майка си.

Що ми трябва царство, коги гладен ходя.

Що ми тряба злат леен, кога ще плюя кръв в него.

Що му не зел и калпакя.

Що му е на дяда младо.

Що му е (в) брадата, кога не му е в главата.

Що му се от сърце откъсне.

Що му се откъсне от зъби.

Що мълчиш, нема̀ те е крава ритнала в устата.

Що мълчиш като пукал.

Що навале, то утече.

Що не пипа ръка, ней сичко мъка.

Що не е мило тебе, не прави га другому. *Пирот.*

Що обуло (нахлуло) гащи, зело и да дращи. *Ловеч.*

Що похарчи булата за харабат.

Що пръднала баба лани, сега й замирисало.

Що работиш Бог види. *Пир.*

Що се сладко яде, кисело се бълва.

Що си глухо не чуе, то си друго измисля, та станува две. *Панагюрска.*

Що си загубил, на онзи свет го тражи. *Соф.*

Що си, мъжо, бил злочест; сичките са издавиха, ти си доде пак.

Що си паща човек от приятело си, от душманин никога го не паща.

Що си правил халал да ти й, дай ми барем торбичката.

Що си потен, братко? — Със лудо се препирах.

Що си посял, него ще поженеш.

Що сте прели и тъкали, дойдете да кроим. — *Ластовицата така джоверкала, казват.*

Що сте скриле мечку за бабу и лету у собу. — *Шоп трънченец отишел в някоя къща, дето била собата запалена и зад пещта постлана меча кожа.*

Що са дене, за напред са.

Що та имам, кога та нямам.

Що ти е, вълчо, врата дебел? — Не ма мързи да дебелея.

Що ти е, жено? — Подавки, мъжо. *Соф.*

Що ти е, Маро, та куцаш? — Зъб ме боли.

Що ти попо казуе, слушай го; а що чини, не гледай го.

Що ти сбира задница, това ти е надница. *Соф.*

Що ти тряба да се вреш там, дето не тряба.

Що ти тряба да правиш на дяволско село черква.

Що ти тряба, Келчо, от маргарец шапка.

Що ти трябва кмет да ставаш, на магаре да яздиш, *или*

Що ти тряба на магаре да са качиш, кмет да ставаш.

Що ти тряба да знаеш кой съм бил, гледай кой съм сега.

Що ти тряба да даваш на коза сено и на мома вино?

Що ти тряба от мече ухо лъжичник.

Що тряба дома, у църква не иде.

Що търсил, това и намерил.

Що търсила тънка риза по тръне, намерила по гложе.

Що хапнало, на себе си турило.

Що че му кажеш манго, кажи му аго, та да му е драго. *Кюстенд.*

Що чукне и цукне.

Що ще баба на хоро.

Що ще баба при дяда.

Що ще лесица на пазар.

Що ще магаре на сватба.

Що ще овцата срещу вълкът.

Що ще чума връз чума.

Що ще у циганина кисело мляко (мусандра).

Що щело да му дойде до глава, дошло му до стоката.

Що щеш, бабо, на дряна? — Дявола ма накара. — *От приказката за дявола, който водил свидетели, че не карал бабата да се качи на дряна. Или: Един калугер опекъл едно яйце на вощена свещ, че го изял и като се подирило, той рекъл: „Дявола ма научи.“ Тогаз дяволът рекъл: „И аз не знаях как се пече яйце на вощеница.“*

Що щеш на пазар, кога не купуваш, нито продаваш. — *Млад човек задирял комшийката си, която пазарен ден излязвала по пазара. Като излязла веднъж на пазар, той я запредварил в една тясна уличка и насаме поискал й една целувка. Тя му извикала и го нахойкала. Той се отдалечил. Но на връщане той я запредварил в друга улица, приближил се до нея, па й казва: „Земи от мене една цалувка.“ Тя пак му извикала: „Махай се от тук, съблазнико!“ — А той й отговорил: „Що щеш на пазар, кога не купуваш, нито продаваш.“*

Щом го докопам, и ще го охлапам.

Щом закачиш евреина, и надава вик.

Щом не вървиш напред, вървиш назад.

Щом повика, ей го Лазар.

Щом позова, магарето са отзова.

Щото Господ дава, се е добро.

Щото дадеш на заем, това щеш и да земеш.

Щото дадеш със своя ръка, то ще иде със тебе. *Или:*

Що дадеш с ръката си, то ща са намери.

Щото е далеч от очите, по-далече от сърцето.

Щото е дрешка, на мене е, щото е крушка, у мене е.

Щото е от Бога, по-сладко е от меда.

Щото е срамота, то е и грехота.

Щото е твое, то е и твое, и мое; а щото е мое, то е само мое.

Щото за в делник, то и за в празник.

Щото излезе из трийсет и два зъба, то разваля 32 града.

Щото мислиш, това и сънуваш.

Щото мисли мишката, котката го разваля.

Щото можеш днес да свършиш, не го оставай за утре.
Щото му на сърцето, то му и на устата.
Щото не мислиш, това те сполетва.
Щото не чакаш, то ти иде до глава.
Щото плюеш, не го лижи, *или*
Щото плюя, аз го не лижа.
Щото рекат попове и ний ще сми готове.
Щото скоро става, скоро се и разваля.
Щото у царица, то и у магарица.
Щото знае ступанина, не го знае целия свят.
Шрък ходи по поляна, лайна гази до коляна.
Щръклейте вий до Бога, едина ден са мина.
Щръкнали му ушите.
Щура са като полуверник. *Лом.*
Щура са като Стамен из гробища.
Щърба баба Лешка, през поле се метка, низ урва се друска, сурови говна хруска, сухи не остая, зъби си настая. *Соф.*
Щъркове клокат, а той сяка черква чука.
Щърково гнездо, сами си го осират. *Кюстенд.*
Щъркокрак кат комар.
Щърча чонка не е пача чонка.
Щял да бъде нещо на тюлюмбек.

Ю

Юг, та юг, ама ще дойде друг.

Юг е по-як от долняка, а времето и от двата.

Юдата н’една.

Южен Божич, нездрава година.

Юнак, а клефак.

Юнак без рана не бива.

Юнак дето пада, там става.

Юнак кога има, и кукя ке има.

Юнак може и кон може, а кога Бог не поможе?

Юнак над юнаци е онзи, който го надвил, а не който се хвали.

Юнак прави, юнак тегли.

Юнак репонко — прескочиплет, насеригащи.

Юнак си кон кове, а жабата крак повдига.

Юнашство с удряне, господарство с даване. *Тур.*

Юнашството са с говна не помазва. — *Тур.: „Итлие бок сюрюлмез.“*

Юрдечката дето свари, там си пъцни яйцето.

Юрдечката на клечката не я купи ти. *От песен.*

Я[1]

Я бах, я тах[2]. — Или бах, или тах.

Я бюлюкбаша, я бозаджибаша.

Я гледайте, деца, как се дедо хеца, по-надолу гиди, гугла ти са види.

Я го тражим у Софию, он у Дупницу.

Я го гледай ти него, кучето н’едно.

Я го чувай, мари, къде ходи по книгата по дъното.[3]

Я да видим Христа, как е той разпнат.

Я играйте хубаво, я ще бия някого.

Я иди са обръсни ти.

Я и мене, чичо, че да видя два свята.

Я кажи пепел — Фефел. — *За пиянец.*

Я корави, я морави.

Я (си) карай, Кольо, куцото магаре, на сбор да идем.

Я ли съм (я), или не съм (я).

Я мечката, я мечкаря.

Я ми кажи вратня, да ядеш от куче ручило.

Я ми кажи плевня — да те кълве щрък.

Я на заем, я на вяра, кога как се докара и ние щем изкара.

Я недей граца.

Я недей ма лая, че ма познаваш.

Я опули се, я ти й опулвет. *Милад.*

Я са млад жени, я са млад покалугери.

Я са обръсни ти на припек.

Я си гледай хурката.

Я си карай (води) магарето.

Я тахт, я бахт.

Я чакай, бачо, и мене.

Ябанджийско куче опашката му между краката бива.

Ябълката не пада далеч от дънеря си.

Ябълка(та) белена, круша(та) небелена.

Я’ва баба гнили круши.
Явява се като закопано имане и се изгубва.
Я(д)ваш ли, куме, печено прасе.
Ягка река с потоци.
Яглия сирене, кучешка мешлина. *Враца.*
Ягнешките кожи повече на пазар.
Яд ли та е на турчин, моли Бога да пропие ракия.
Яд ли та е на българин, моли Бога да се хване у даавия.
Ядат са като риби.
Яде баба и пие, и за дяда мисли.
Яде баба и пие, сърце не й лови.
Яде го като печен хляб.
Яде като бивол. *Много.*
Яде като вълк. *Бързо.*
Яде като върколак.
Яде като коти. *Малко.*
Яде като мечка. *Нечисто.*
Яде като мечка, а работи с клечка.
Яде като попов син.
Яде му гърбът пръст. — *Завалих го.*
Яде си майната.
Яде торлашки.
Ядем като здрави, работим като мрави.
Ядене, пиене, колкото му душа сака.
Ядове, та (на) купове. *Соф.*
Яж, бабо, дренки.
Яж, бабо, да растеш, да си яка да вършеш.
Яж, бабо, та расти тънка и висока.
Яж зеле из твойта градина.
Яж и пий с приятеля, ама пазарлък не прави.
Яж, Пено, сирене, че си овчаро сакала.
Яж, пий и весели се.
Яж, пий — леле, мри.
Яж плода, не питай от какво дърво й.
Яж по малко и си купи.
Яж по малко и бъди на себе си слуга.
Яж, Райке, до хляб майке.

Яж сякакво, ама сякакво не думай.

Язди си магарето.

Яздоколник.

Язик е без кокали.

Язика понякога глава сече.

Язика по-зле сече от ножа.

Езикът кости няма, но кости троши.

Язък за масрафа.

Язък за момичето, изгоря момчето.

Язък за сапуня — *казват, като подразумяват оногоз, който мил магарето си със сапун, че изхабил и сапуня, и труда си; или булата, която изхабила сапуня да мие арапина да стане бял.*

Яйце да хвърлиш, няма де да падне.

Яйце да земеш от него, и то желтък няма.

Яйце стриже ли са?

Як като бик.

Як като катър.

Яка вяра като сврачи мозък.

Яка й скелята, ами ти пак са пази.

Яки души имат, девет души имат.

Яко е магарето.

Яко като счупено яйце.

Ял му съм попарата.

Я-ли щеш, коньо, зоб.

Яла гъска лед и пила гъска вода. *Панаг.*

Яли какъв е долеба мъж.

Яли млишка. — *Биле три сестри пелтек, щели да додат да ги сгледват. Майка им заръчва да си мълчат и да не говорят пред сгледниците. Тя се загъвикала да послужи гостите. В това време изскача една мишка и едната извиква. Другата рекла: „Мълчи мали, нали лечи мама да не холтувами.“ А третята: „Нето съм подумала, нето ма е еня.“*

Ялла, Боже, помози, да одерем сто кози.

Ялла, Боже, помози, мечка страх, мен не.

Яремите на диван дигнати.

Яри ги като петел.

Ясно като цъкло.

Ясно като ден.
Ясно като мляко прясно.
Ясно небе от гръм се не бои.
Ясно небе, голям студ.
Яху, мяху, аз не знам, дай пари да го дам, *или*
Яху, мяху не знам, без пари няма да го дам.

---

[1] Тук са пренесени и 32 пословици, които започват с „яде“, „яж“, или „ял“ и в първото издание са писани с **Ѣ**. (Б.р.). ↑

[2] **Я бахт, я тахт.** Или всичко, или нищо. (Срв. по-долу. — Б.р.) ↑

[3] Тия думи са лично за П. Р. Славейкова. Още малък, той рано знаял повечето от черковните молитви, а баща му имал обичай да го води със себе си по селата и манастирите на Търновско, когато ходел да продава котли. Като останели да нощуват в някоя къща, той карал малкия си син да чете обичайните молитви, а в един от тия случаи накарал го да изчете повече от молитвите, които знаял, преди лягане. Когато малкият Славейков се задълбочил и четел непрекъснато тия молитви, мъжът обърнал вниманието на жена си, като изрекъл думите: „Я го чувай мари…“ **По книгата по дъното** се често чува; също и **стигнал на книгата на дъното**, т.е. прочел я, и преносно: всичко знае, много учен. ↑

РЕЧНИК НА МАЛКО ПОЗНАТИ ДУМИ И ИЗРАЗИ[1]

А

Ага — господар, началник, първенец
Аджем — персиец; аджамия — неопитен, наивен
Аждер (ха) — змей, хала
Айгър — жребец
Айран — мътеница (кисело мляко)
Акатис — хвалебна черковна песен
Аладжа — разноцветен
Алашик — свикнал, научен
Алат, алят — оръдие, сечиво
Аман — ох, пощада
Аманет — завещание
Ангария — безплатен насилствен труд
Аралък — цепка, прозирка
Аратлик — побратим, другар
Артърмак — прибавяне, трупане; артърдисвам — прибавям, увеличавам
Арцой, хърцой — простак, селендур
Ат — кон, атлия конник
Аферим — хвала, отлично
Ахкям-адлис — върховно държавно съдилище
Аччия — хакчия, бирник
Аяклия — подвижен, с нозе
Аян — началник на кааза (окръг), именит човек

---

[1] Много от чуждите думи (особено турските) и от провинциализмите с тесен местен обсег са изопачени до неузнаваемост, поради което не всякога е лесно да се посочи произходът им или определи точното им значение. ↑

Б

Баба-хакъ̀ — бащино право, възнаграждение

Бабка — стара пара̀

Бадева, бадехва, бадиава — на вятър, безплатно

Баносано — къпано в баня

Барабар — заедно, наред, еднакво

Батлан — пеликан (птица)

Баттисвам — потъвам, пропадам

Бахт — чест, щастие

Бач — мито за внесен или изнесен от града товар

Батардисвам — успявам, довеждам до край; батаръ̀ успех, сполука

Бег, бей — господар

Бегендисва, бендисва — харесва; беенмек — харесване

Беззазорно — без стеснение, без срам

Беки, белки — нима, негли, невям

Бекрия — пияница

Бекяр — неоженен мъж, ерген

Бела — неприятност, беда, нещастие

Берекет — плодородие, благодат

Бешлик — сребърна пара, пет гроша

Бизим — наш

Билюк-баши — главатар на чета, войвода

Биляр, билерин — който събира или продава билки, или лекува с тях

Бир, бирия — данък

Бозаалък — развала; бозмаса — развалено

Бордей, бордел — къща в земята

Бория — бурия; бурилка, бъчва

Борч — дълг; борчлия който има дълг

Бразая — смешно облечен човек, обредна маска по Коледа

Буджак — ъгъл

Букаги — железни окови за нозе

Була — забулена туркиня; вид цвете

В

Варазия, варазилка — червена боя
Веда — вещица, зъл дух
Византийщина — лукавство и лицемерие на гърците
Виран — разрушено, опустяло
Возилница — голяма бъчва, пренасяна с воз
Волюм — том на книга, обем на нещо
Врачка — магесница, баячка, която врачува (бае)
Вскую — защо (старобълг.)
Втаксвам — обричам, вричам, обещавам
Вула — писмено позволение от владиката за венчаване
Вулия — мях за държане брашно и др. вещи

Г

Газап, газеп — гняв, ярост; сърдит, свиреп човек
Гайле — грижа, досада, неприятност
Галатен — мръсен, развален, неприличен
Гария — вж. Ангария
Геран, гиран — кладенец, с дърво за спускане ведрица
Гери даха бок я — и назад е същата кал
Гижа — главина (пън) на лоза
Глушец — мишка
Гноище — бунище, торище
Громоля — нападам, изобличавам
Гръст, гръста — коноп, шепа; гръста — (напълно) пиян
Гюмрук — мито за внесена стока, митница; гюмрукчия — събирач на мито
Гюрдюм — голям глинен съд
Гюрултия — шум, бърканица
Гяур — неверник (за християнин)
Гъжва — превръзка на главата, чалма у турците

Д

Давия — съдене; даваджия — който тегли някого на съд
Дамазлък — добитък, държан за отвъждане
Дезгини, дизгини — водило на юзда, поводи
Деркен — речено, неочаквано
Дерт — болест, грижа, тегло
Джамбаз — купувач и продавач на коне
Джевап — отговор
Джелве, джилве — кършене на снага, поглед и т.н., за харесване
Джимбиз, джумбюш — смехурия, забавление
Джефа — мъка, страдание
Джомерт — щедър
Джумхур — бунт
Джуркам — бъркам, разбърквам
Джурул — пръчка за бъркане (джуркане)
Диван-чепраз — стоене прав, със сгънати на пояс ръце
Дивит — мастилница, с направа за носене
Дикат — право, редовно
Дикиш — шев, ушито
Дин-иман — вяра, религия
Дискос — блюдо за събиране милостиня в черква
Догру ач (агач) — право дърво
Долуджак — голяма чаша за пиене
Достлук — приятелство
Драгостя — моля досадно
Дрънгазица — подигравка
Дукато — третина от пара, бодка
Думбаз — богаташ, селски първенец, чорбаджия
Дур, давранма! — Стой, не се противи!
Дърма — дрипа

Е

Едирне капия — Одринската врата (на зида около Цариград)
Еня — грижа; не ме е еня — не ме е грижа
Еснафдаш — от един еснаф (занаят)

Ж

Жид, жит — някогашни едри хора (вярване)
Жлеб — кораб за грозде; дълго издълбано дърво, за вода

З

Зарар — загуба, пакост, повреда
Затейливост — хитрина, изкусно сторена
Захмет — труд
Зенгин — богаташ, имотен човек
Зер — защото, така, нима?
Зиафет — гощавка
Зиврав — сляп, или който недовижда
Зияде, зеде — излишно, повече отколкото трябва
Зиян, зян — загуба
Зола — тридесет пари (три четвъртинки от грош)
Зор — насилие, нужда; зорлен насила, с принуда; зорбаджия потисник, насилник
Зурат — пратеник за донасяне нещо по-скоро

И

Ибришим — свилени конци за шиене
Ивер — късове от дърво, при сечене
Изгабосвам — измамвам, излъгвам
Издънтвам — удрям, блъскам, събарям
Изет — мъка, труд
Измекяр, измикерин — слуга
Изпонаваксвам — наваксвам, надвивам, надделявам
Ики оджу бок — от двете страни бряг
Икрам — чест, почит, угощение
Илик саалък — доброчестина, здраве
Инсан — люде, свят
Инсаф — свян
Испат — доказателство
Истинтак — разпит, следствие; истинтакчия — следовател
Ихмалджия — немарлив, небрежен
Ихтиза — полза
Ишарет — знак, указание
Ишлик — работилница, дюкян, къща
Ищах — охота, апетит

Й

Йогола, ягуля — риба змиорка
Йол, йолджия — път, пътник

К

Кабадая — юначага, побойник, свадливец
Каба-делия — суров, груб, лудетина (юнак)
Кабахат — вина
Кабил — да може, да е край
Кабран — шиник, мяра за жито
Казас — копринено изделие; казаслък — работа с коприна
Каил — съгласен е, примирява се
Каламар — кочан от оронена царевица
Калауз — съпроводник, показвач за път
Калевра — обувка
Канаат — доволство, удовлетвореност
Канджа — кука
Каносан — боядисан с къна (боя за вежди, коса и нокти у турците)
Капукехая — представител на областен висш чиновник (или владика) пред властта в Цариград
Карар — мярка, умерено, с ред
Карес — вж. гарез
Карма-карашик — размесено
Каталан — лош, лют, мъчител; катил — убиец
Каталясвам — уморен съм, капвам от умора
Катинар — катанец, кофар
Катун — лагер, стан; катунари — цигани или други, които живеят под шатър
Катък, катъчец — нещо за ядене с хляба
Кахър — грижа, скръб, тъга
Кашик — лъжица; кашикам — ям с лъжица
Кеатхане — хубава местност край Цариград
Кенар — краища на плат; ива
Кертя — зачитам, обръщам внимание
Кескин — силен, остър, лют
Кетаб, китаб — книга, писане

Кефил — поръчител
Кехат — хартия, книга
Кивор, кифор — кивот, ковчег за мъртвец
Ким билир — кой знае (какво)
Кимен — ядосан, който има на ум нещо против някого
Кира — господарка
Клашник — горна дреха с ръкави до лактите; сукман без ръкави
Клендзувам — подигравам
Клефак — клекав, слаб, тром човек
Коджа (мити) — голям, доста голям
Комшулук — вратичка между съседни дворове; съседство
Коли, да ти не е коли — да не живее дълго
Конак — държавно или общинско управление; дом на големец; къща за пренощуване на пътници
Кондисвам, кондурисвам — спирам на конак, станувам
Кранта — дърт кон; човек едър, с груб вид
Кукери — преоблечени и маскирани играчи на Сирни заговезни
Курбам-байрам — турски празник на жертвите (курбаните)
Куртулуш — освобождение, спасение; куртулмак — спасявам се
Кър — поле, равнина

Л

Лавица — пейка, дълъг стол
Лезет — вкус
Лижба, личба — белег за нещо особено, чудна вест
Лих, лихост — комуто всичко е криво, кривота
Локма — залък, вид сладкиши
Льохман — обидно прозвище

М

Мараз — болест
Мартир, мартор — свидетел
Меджия — работа безплатно, тлъка
Мекере — мазник, подлизурка
Мерам — мисъл, намерение
Мерджан — корал (за мъниста)
Мерджемек — леща
Мерхамет — милост
Мирас, мараз — наследство, болест
Мламос, млямол — болест по малките деца
Молоз — чакъл, парчета от кирпич и вар
Мурафет — умение, изкуство
Мусандра — долап в стената
Муша — юмрук, юмручен бой; мущра — (дървен чук)
Мюдюр — началник, управител на по-малък град
Мюхюр, муур — печат
Мюшкюл — трудно
Мющерия — купувач

Н

Навет — клетва
Намаз — обредна молитва (тур.)
Напрасничав — опърничав, променчив
Натлъчвам — тлъча, чукам
Наущение — подучване, подбуждане
Нафиле — напразно
Нехрьо, нехрив, нехриз — ленив, некадърен
Нур — огън (небесен или на гроба Господен)

О

Обстояне — обстоятелство

Ова — поле

Огалатя — разваля, омърся

Окумуш — образован, знаещ

Омут, умут — надежда, очакване, упование

Ону да билирим — и това зная (разбирам)

Орисница — която нарича (орисва) за щастие или нещастие на детето

Ортома — дебело въже

П

Палдъм — подопашник

Панджар — цвекло, чукундур

Паремия — поучение от Библията, четено на вечерня

Партакеши — вехта покъщнина, дрипи

Пасаж — приведено място из книга или слово, цитат

Паспал — прах от брашно

Патима — беда, тегло; патя — страдам

Патрика — патриарх

Пезевенк — сводник

Перигла — от пергел за чертане; преносно: човек, който се върти, дяволува

Петимен — от петимосвам, желая или милея за нещо

Питач — просек

Пищрах — от пеширмек, готвено, печено, варено (за ядене) Плеоназъм излишна дума в израза

Понаяда, пояда се — хваща го яд, люти се за нещо

Прасило — род, домочадие, пасмина

Примрак — късно вечер, по тъмно

Пристоявам — помагам

Пробавям — бавя се, застоявам се

Протосингел — духовник, помощник на владика

Прохандакосвам — продънвам, провалям

Пръждома — позрага, да се махне, запилее (пръждоса)

Пукал — растение добриче; пръстен съд за вино; мълчалив човек

Пул — пара, металическа пластинка

Пусия — засада, място за бранене

Пюшкюн — външна пейчица

Р

Раздосадован — разядосан, разсърден

Разкиркетен — разклатен, разкривен и повреден

Рамазан — девети месец на мюсюлманската година, когато се пости

Разнуздвам — свалям юздата на кон; разнуздано — разпуснато, своенравно

Разседлица — яхане без седло, на голо; разседлан кон

Резил — срам, посрамване, унижение

Ризик — чест, щастие, късмет

Ръз — от ерез, земя

С

Сайгия — тачене, почит
Сакуля — голям чувал, вретище, торба
Салт — само
Салтанат — блясък, разкош
Сая — подслон, сушина
Себеп — причина, повод
Сеймен — стражар при началник, охрана
Селям алейкюм — поздрав
Семселе — поколение, род
Сен, бу, хепсиниз — ти, тоя, всички
Сенет — запис, разписка
Сергия — дъски на открито, на които се реди стока за продан
Сермия — пари, капитал, вложен в работа
Сефа — весело разположение
Сефер — поход, война
Сирман — веселба
Скобел — дърводелско сечиво
Скомен — стол
Скопос — ред; скопосан — прибран, стегнат, нареден
Сматрям — мисля, внимавам.
Сокай — женско украшение за глава.
Солинарня — солинарник, солница
Спраши — от руск. спрашивать — питам, запитвам
Стап — тояга, сопа
Субаша — началник на стража
Съклет — притеснение, тегло

Т

Табихет — навик, нрав

Тавла — обор за коне; тавлабашия — водач на черда

Тавра — тафра, китене, гиздене

Тавраз — трезвен

Тагар — малък шиник, тъпан, кош за държане дете; тагаржик — торба, чанта

Талим — военно обучение

Талпа — дебела дъска

Таласъм — дух покровител на сграда, на имот

Тамазлък — вж. дамазлък

Тамах, тамахкяр — жаден, алчен, скъперник

Тахт — долу, пропадане

Тевекел — напразно, залудо; тевекелия, която се покорява и надява на Бога

Теке — обиталище на дервиши

Тенбих — съвет, предпазване

Терекия — лют, кисел, пристрастен

Ток — гумно, харман

Трампа — замяна, размяна

Тримарник — който тримери, т.е. пости три дни

Трисаи — трисагия, молитва „Трисвятое“ за мъртвите

Тропар — черковна песен за светец

Тюлюмбек — тъпан от металич. полукълбо; товар на кон, връх който се язди

Търса — нрав, характер

У

Угарка, угорешка — недогоряла свещ
Уйдурма — нарочно скроено, измислено
Ур, ага! — бий, аго!
Урала — на добър час
Уручлетина — вж. юрук
Ухръбен — прави щети, пакост
Учурум — летене, течение

Ф

Фил — слон

Х

Хазлъ гидер — много си отиват, приличат си

Хайван — животно, добитък

Хайгър — вж. айгър

Хаир — добрина, благодеяние, полза; хаирлия — благодарен, честит; хаирсъз — хаймана, непрокопсаник

Хак — заплата, възнаграждение

Хал — положение, състояние

Халят — вж. алат

Ханжество — лицемерие, престорена набожност

Хара — радост, веселба

Харач — военен данък на немюсюлманите; харачар — събирач на този данък

Харо — грозен, стар, лош, некадърен човек; зло, лошевина

Хас — евтино

Хахам-баши — главен равин (у евреите)

Хеле — накрай, как и да е

Хесап — сметка; хесапя — правя си сметката

Холума — грижа; без холума — безгрижен

Хортома — вж. ортома

Хош — добър, весел, радостен; хош гелдин — добре дошел

Хранта — от хрантутя, храня, готован

Ч

Чаир — ливада

Чалащисвам — залягам, трудя се

Чалгия — музикален инструмент; свирене, удряне на него; чалгаджия музикант

Чалъм — сгода, похват, леснина

Чевердисвам — въртя

Черясло — желязо за чукане сол; нож на плуг за оране

Чок иш — много работа

Чохадар — прислужник

Чупа — мома

Чурук — изгнило, развалено; чурудисва — изгнива, разваля се

Ш

Шам — копринен плат от Шам (Дамаск)
Шамшик — чадърообразен
Шарап — вино
Шахат (ин) — свидетел в съдилище
Шашкън — объркан, слисан, смахнат
Шикер-комаш — сив плат
Шудров — дрипав, оцапан

Ю

Юрук — турчин, каракачанин (скитник, влах по планините)

Я

Ягмосвам — развалям, хабя, губя
Ярдамджия — помощник, закрилник
Ясак — възбрана, запрещение
Ясакчия — пазач, стражар при големец

Издание:
Автор: Петко Р. Славейков
Заглавие: Български пословици
Издание: не е посочено
Издател: „Захарий Стоянов“
Град на издателя: София
Година на издаване: 2003
Тип: сборник
Националност: българска (не е посочена)
Печатница: „Образование и наука“ ЕАД
Редактор: Иван Гранитски
Художник: Петър Добрев
Коректор: Соня Илиева
ISBN: 954-739-428-2
Адрес в Библиоман: https://biblioman.chitanka.info/books/1477

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.